

ЛОИҲАИ «СФЕРА»

Хартияи
башардӯстона
ва меъёрҳои ҳадди
ақалли кӯмаки
башардӯстона

Лоиҳаи «СФЕРА»

Хартияи
башардӯстона
ва меъёрҳои ҳадди
ақалли кӯмаки
башардӯстона

Лоиҳа оид ба фаъолияти «Сфера»

Хартияи башардӯстона ва меъёрҳои ҳадди ақалли кўмаки башардӯстона соли нашр – 2013

Лоиҳаи «СФЕРА»

Хартияи башардӯстона ва меъёрҳои ҳадди ақалли воқунишии башардӯстона

Наشريёти:

Лоиҳаи «СФЕРА»

Copyright@TheSphereProject 2011

Нишони электронӣ: info@sphereproject.org

Сомона: www.sphereproject.org

Лоиҳа «СФЕРА» соли 1997 бо ташаббуси як гурӯҳ муассисаҳои ғайридавлатӣ (МФД), инчунин Ҳаракати Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар, бо мақсади таҳияи маҷмуи меъёрҳои умумии ҳадди ақалли соҳаҳои асосии воқуниши башардӯстона, яъне дастурамали «СФЕРА», таъсис дода шуд. Ҳадафи Дастури мазкур беҳтар намудани сифати воқуниши башардӯстона ҳангоми сар задани офат ва низоъҳо, таҳкими имконияти ҳисобу китоби низоми башардӯстона ба мардуми офатзада мебошад. Хартияи башардӯстона ва меъёрҳои ҳадди ақалли воқунишии башардӯстона маҳсули таҷрибаи коллективи шумораи зиёди одамон ва созмонҳо мебошад. Аз ин лиҳоз, он фикри ягон созмони алоҳидаро ифода намекунад.

Таҳрири аввали санҷишӣ - соли 1998

Таҳрири ниҳони аввал – соли 2000

Таҳрири дуюм – соли 2004

Таҳрири сеюм – соли 2011

ISBN 978-1-908176-00-4

Феҳрасти сабти нашрияи мазкурро аз Китобхонаи Британия Кабир ва китобхонаи Конгресси ИМА пайдо кардан мумкин аст.

Ҳама ҳуқуқҳо кафолат дода мешаванд. Маводи мазкур нусхаи хаттӣ буда, онро бо ҳар тарз ба таври ройгон барои мақсадҳои таълимӣ, вале на барои фурӯш аз нав нашр намудан мумкин аст. Истифодаи дастури мазкур бо чунин мақсадҳо гирифтани иҷозатро талаб мекунад, ки он аз рӯи қоида фавран дода мешавад. Дар дигар мавридҳо барои нусхабардорӣ, ё аз нав истифода намудан дар дигар нашрияҳо, инчунин тарҷума, ё мутобиқгардонӣ, аз муаллиф дар шакли хаттӣ гирифтани иҷозати қаблӣ, ё эҳтимолан пардохти алоҳидаро талаб менамояд.

Дастури мазкур аз ҷониби Претикал Экшн Паблишинг ва созмонҳои намоёндагӣҳои он дар саросари ҷаҳон барои Лоиҳаи «СФЕРА» интишор карда шудааст.

Претикал Экшн Паблишинг, Маркази Шумахер оид ба технология ва рушд, Bourton on Dunsmore, Rugby, CV23 9QZ, Британияи Кабир

Тел.: +44 (0) 1926 634501; Факс: +44 (0) 1926 634502

Нишони электронӣ: sphere@practicalaction.org.uk

Сомона: www.practicalactionpublishing.org/sphere

Претикал Экшн Паблишинг (Ширкати бритониёӣ, рақами сабт №1159018) ширкати хусусии нашриявии Претикал Экшн буда, танҳо барои дастгирии ҳадафҳои хайриявии асосии худ мубодила менамояд.

Таҳиякунанда: Метз-Теси, Фаронса

Чопкунанда: Ҷамъияти масъулиятш маҳдуди Belmont Press,

Нортэмптон, Британияи Кабир

ПЕШГУФТОР

Таҳрири охирини Дастури «Хартияи башардӯстона ва меъёрҳои ҳадди ақалли кӯмаки башардӯстона» маҳсули ҳамкории васеи байниҳамдигарии созмонҳо мебошад.

Дастури мазкур кӯшиши созмонҳоро ҷиҳати беҳтар кардани таъсири кӯмак ва ҳисоботдиҳӣ дар назди саҳмдорон инъикос карда, барои муайян намудани меъёрҳои ҳисоботдиҳӣ саҳм мегузорад.

Албата Хартияи башардӯстӣ ва меъёрҳои ҳадди ақалли воқуниши башардӯстона сар задани бӯҳронҳои башарино пешгирӣ ва одамонро аз азият эмин нигоҳ дошта наметавонанд, лекин он барои афзун намудани кӯмак таввасути дигар кардани зиндагии аҳолии офатзада, имкониятҳо фароҳам меорад.

Дар охири солҳои 1990 меъёрҳои «СФЕРА» чун ташаббуси гурӯҳи ташкилотҳои ғайридавлатии башардӯстона, Ҳаракати Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар буда, айни замон дар воқуниши башардӯстонаи асри 21 чун меъёрҳои расмӣ ҳисобида мешаванд.

Аз ин лиҳоз ба ҳамаи онҳое, ки дар ин кор саҳмгузор буданд, арзи сипос баён мекунем.

Тон ван Зутпен
Раиси Шӯрои Соҳа

Чон Дамерелл
Роҳбари Лоиҳа

Сипосгузорӣ

Таҷдиди Лоиҳаи «СФЕРА» раванди густурда, гуруҳӣ ва машваратӣ буда, теъдоди зиёди одамонро аз саросари ҷаҳон фаро мегирад ва шумораи онҳо ончунон зиёд аст, ки номи ҳамаи онҳоро зикр намудан имконнопазир мебошад. Лоиҳаи «СФЕРА» аз созмонҳо ва шахсони алоҳида, ки дар ин кор саҳм гузоштаанд, сипосгузорӣ мекунад.

Таҷдиди дастур таҳти роҳбарии шахсони масъул, ки барои бобҳои техникӣ ва мавзӯҳои муштарақ масъул буданд, мусоидати шахсони бо масъалаҳои ба ҳолатҳои фавқуллода алоқаманд, ки вобаста ба сатҳи масъулият аз бахшҳо, ё бевосита аз созмонҳои башардӯстона интиҳоб шудаанд, ба анҷом расид. Мушовирон дар дастур таҷдиди унсурҳои мувофиқро ба роҳбарӣ гирифтаанд, ки ин кори иловагӣ назаррасро талаб кард. Шахсони зерин ба сифати мушовир фаъолият намуданд:

Хартияи башардӯстона: Чеймс Дарси, Мери Пикард, Чим Бишоп (Интер Экшн), Клар Смит (Кеа Интернешнл) ва Ивон Климан (IFRC)

Принсипҳои муҳофизат: Эд Шенкенберг ван Мироп (ICVA) ва Клодин Ҳенни Дейл

Меъёрҳои асосӣ: Пета Сандисон ва Сара Девидсон

Бобҳои техникӣ

- **Хартияи башардӯстона:** Чеймс Дарси, Мери Пикард, Чим Бишоп (Интер Экшн), Клар Смит (Кеа Интернешнл) ва Ивон Климан (IFRC)
- **Принсипҳои муҳофизат:** Эд Шенкенберг ван Мироп (ICVA) ва Клодин Ҳенни Дейл
- **Меъёрҳои асосӣ:** Пета Сандисон ва Сара Девидсон
- **Бобҳои техникӣ**
- **Таъминоти об, беҳдошт ва тозагии шахсӣ:** Нега Базезев (Оксфам ШМ)

- **Амнияти озуқаворӣ ва ғизои солим:**
- **Ғизои солим:** Сюзан Турстанс (Барномаи Наҷоти кӯдакони Британияи Кабир)
- **Амнияти озуқаворӣ ва воситаҳои моёи ҳаёт:** Девриг Велли (Action contre la Faim)
- **Кӯмаки озуқаворӣ:** Пол Турбул (WFP) ва Уолтер Миделтон (World Vision International)
- **Сарпаноҳ, маскуният ва маводи ғайриғизоӣ:** Граҳам Сондерс (IFRC)
- **Амалиёт барои тандурустӣ:** Месфин Теклу (World Vision International)

Мавзӯҳои муштарак

- **Кӯдакон:** Моника Бломсторм ва Мари Морт (ҳар ду аз Наҷоти кӯдакони Швеция)
- **Пиронсолон:** Ҷо Веллс (Help Age International)
- **Шахсони имконияташон маҳдуд:** Мариа Кетт (Маркази пешгирии имкониятҳои маҳдуди Леонард Чешир)
- **Ҷинсият:** Сиёбан Форан (Лоихаи IASC GenCap)
- **Масъалаҳои равонӣ:** Марк ван Омерен (WHO) ва Майк Весселлс (Донишгоҳи Колумбия)
- **ВНМО ва БПНМ:** Пол Шпигел (UNHCR)
- **Муҳит зист, тағйирёбии иқлим коҳиши таҳдиди хатари офатҳо:** Анита ван Бреда (WWF) ва Нигел Тимминс (ChristianAid)

Меъёрҳои таркибии «СФЕРА»

- **Маориф:** Ҷенифер Ҳофман ва Тсевотимра Лауб (ҳар ду аз INEE)
- **Чорводорӣ:** Кейти Уотсон (LEGS)

- **Барқароркунии иқтисодёт:** Трейси Герстл ва Лора Мейснер (ҳар ду аз шабакаи SEEP)

Шахсони барои таҳия масъул

- **Барқароркунии бармаҳал:** Мария Олга Гонзалес (Барномаи Рушди Милали Муттаҳид-BCPR)
- **Ҳамоҳангсозӣ ва идораи урдугоҳ (лагер):** Чиллиан Дан (IRC)
- **Барномакунонии интиқоли пул:** Нупур Кукрети (шабакаи ширкаткунандаи омузишӣ оид ба масъалаҳои интиқоли пул)

Илова бар ин, оид ба масъалаҳои вобаста ба ҳудуди фаъолияти шахсони ғиринизомӣ ва низомӣ, ҳассосияти низоъ ва минтақаҳои шахр бо як идда шахсон машварат баргузор шуд.

Бо мақсади мусоидат ба кори шахсони масъул **Гурӯҳҳои корӣ** ва **муроҷиатӣ** таъсис дода шуданд; Азбаски Лоиҳаи «СФЕРА» ба саҳми ҳамаи ин шахсон сипосгузорӣ намудааст дар ин ҷо номи ҳар яки онҳо гирифта нашудааст. Рӯйхати пурраи аъзои гурӯҳҳои корӣ ва муроҷиатиро метавонед аз сомонаи «СФЕРА» пайдо кунед: www.sphereproject.org.

Муҳаррирон: Фил Грини, Су Пфайфнер, Девид Уилсон

Ёрдамчиёни гурӯҳи кории барои таҷдид масъул: Раҷа Ҷаррах

Мутахассисони соҳаи мониторинг ва арзёбӣ: Клавдия Шнайдер, СКАТ

Ҳайати кории соҳа (аз 31 декабри соли 2010 то ин ҷониб)

Иттиҳоди амалиёти муттаҳидаи калисоҳо (Ҷон Ндуна) * Ҳайати ҳамоҳангсозии имдоди Афғонистон (ACBAR) (Лорент Сейллард) * Экшн Дойчланд Ҳилфт (ADH) (Мануэлла Розбах) * Кеа Интернешнл (Оливер Браунштефер) * Каритас Интернешналис (Ян Войтс) * Консули байналмилалии Созмонҳои Ихтиёрӣ (ICVA) (Эд Шенкенберг ван Мироп) * Кумитаи Байналмилалии Наҷот (IRC) (Чиллиан Дан) * Интер Экшн (Линда Потит) * Интермон Оксфам (Елена Сгорбати) * Федератсияи байналмилалии Салиби Сурх ва Ҷамъиятҳои Ҳилоли Аҳмар (IFRC) (Саймон Еклешол) * Федератсияи Байналмилалии

Лютеранҳо (LWF) (Руделмар Буено де Фариа) * Гурӯҳи амалиёти сиёсӣ оид ба имдод (PAGER) (Миа Вукоче ВНМО) * Нақшаи байналмилалӣ (Унни Кришнан) * Иттиҳоди Наҷоти Кӯдакон (Анни Фостер) * СФЕРА Ҳиндустон (Н.М. Пратси) * Артиши Наҷот (Релтон Гибс) * Басири Ҷаҳонии Байналмилалӣ (Тон ван Зуптен)

Сармоягузoron

Илова ба саҳми ташкилотҳо, дар ҳайати дар боло зикршуда, дар маблағгузорӣ ҷиҳати таҷдиди дастури мазкур созмонҳои зерин саҳмгузорӣ намуданд:

Созмони Австралия оид ба рушди байналмилалӣ (AusAID) * Дафтари ҷамоавии башардӯстонаи Иттиҳоди Аврупо (ЕСНО) * Вазорати корҳои хориҷии Олмон * Вазорати корҳои хориҷии Испания * Созмони Швейтсария оид ба рушд ва ҳамкорӣ (SDC) * Шӯъбаи Шоҳигарии Муттаҳида оид ба рушди байналмилалӣ (DFID) * Шӯъбаи Идораи Давлатӣ оид ба гурезаҳо ва муҳоҷирати Иёлоти Муттаҳидаи Амрико (US-PRM) * Идораи имдоди созмони Иёлоти Муттаҳидаи Амрико оид ба рушди байналмилалӣ (US-OFDA)

Кормандони дастаи Лоиҳаи «СФЕРА»

Роҳбари лоиҳа: Ҷон Дамерел

Идоракунии таълим ва омӯзиш: Вероника Фуберт

Идоракунии ҳавасмандкунӣ ва мавод: Аниния Надиг

Дастгирии омӯзиш ва ҳавасмандкунӣ: Сесилиа Фуртаде

Маъмурият ва молия: Лидия Бокис

Дар марҳилаҳои гуногуни таҷдиди дастур ба гурӯҳи корӣ аз ҷониби Алисон Ҷойнер, Ҳани Ескандар ва Лаура Лопез кӯмаки иловагӣ расонида шуд.

Мундарица

Пешгуфтор.....	3
Арзи сипос.....	4
Мафҳуми «СФЕРА».....	11
Хартияи башардӯстона.....	31
Асосҳои ҳимоят.....	39
Меъёрҳои асосӣ.....	67
Меъёрҳои ҳадди ақалли таъмини об, риояи бехдошт ва тозагии шахсӣ.....	105
Меъёрҳои ҳадди ақалли амнияти озуқаворӣ ва ғизо	176
Меъёрҳои ҳадди ақалли паноҳгоҳ, маскан ва маводҳои ғайриистеъмоли.....	304
Меъёрҳои ҳадди ақалли амалиёти тандурустӣ	361
Замимаҳо.....	449
Замимаи 1. Ҳуҷҷатҳои зарурии Хартияи башардӯстӣ.....	450
Замимаи 2. Кодекси ахлоқи Созмони Байналимилалӣ Салиби Сурх, Ҳаракати Ҳилоли Аҳмар ва ташкилоти ғайридавлатӣ дар доираи барномаи кӯмак	465
Замимаи 3. Ихтисорот ва акронимҳо	475

ДАСТУР

СФЕРА ЧИСТ?

СФЕРА чист?

Сабаби маъмул будани Лоиҳаи СФЕРА ва Дастури мазкур дар он аст, ки дар онҳо масъалаҳои сифат ва баҳисобгирии ба воқуниши башардӯстона дахлдордида баромада мешаванд. Аммо сарчашмаҳои Лоиҳаи СФЕРА кадомҳоянд? Фалсафа ва нуктаи назари он дар чист? Дастури мазкур барои чӣ ва чӣ тавр фикр карда баромада шуд? Мавқеъи он дар миқёси амалиёти башардӯстона чӣ гуна аст? Кӣ ва кай бояд аз ин Дастур истифода кунад? Боби мазкур метавонад ба якчанд саволҳои асосии зикргардида посух диҳад. Илова бар ин дар боби мазкур шумо ва ташкилотатон метавонед оид ба сохтори Дастур, тарзи истифодаи он ва меъёрҳои ҳадди ақалли Лоиҳаи СФЕРА маълумоти муфасссал пайдо намоед.

Фалсафаи Лоиҳаи СФЕРА: Ҳуқуқ барои зиндагии арзанда

Лоиҳаи СФЕРА – ё СФЕРА соли 1997 бо ташаббуси як гурӯҳ ташкилотҳои ғайридавлатии башардӯстона (МҒД), Созмони байналмилалӣ Салиби Сурх ва Ҷамъияти Ҷилоли Аҳмар таъсис дода шуда буд. Мақсади онҳо беҳтар намудани сифати амалиётҳо ҳангоми ҳолатҳои фавқуллодда ва ба онҳо фаҳмо будани онҳо мебошад. Фалсафаи соҳа ба ду ақида асос меёбад: якум, офатзадагон ҳуқуқ ба зиндагии арзанда доранд, бинобар ин ба кӯмак ҳақ доранд; дувум, барои сабуктар кардани гирифтории одамон аз офат ва низоъҳо бояд тамоми чораҳо андешида шаванд.

Барои дастгирии ин ду ақидаи асосӣ, Лоиҳаи СФЕРА, Хартияи башардӯстона ва маҷмӯи меъёрҳои ҳадди ақалро таҳия кард, ки дар 4 баҳши техникӣ инъикос шудаанд: обтаъминкунӣ, беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ, бехатарии озуқа ва ғизои солим, манзил ва маскуният, молҳои ғайриғизоӣ ва амалиёти тандурустӣ. Меъёрҳои асосӣ раванди ҷорӣ, дар ҳамаи бахшҳо истифода мешаванд.

Меъёрҳои ҳадди ақал дар амал татбиқ шудаанд ва онҳо ҳангоми кӯмакрасонӣ ҳамчун сармашқ истифода мешаванд. Бо ҳар як меъёр, амалиёт ва нишондиҳандаҳои асосӣ, тавсияҳо (дар баҳши “Чӣ тавр

аз ин меъёрҳо истифода бояд кард” шарҳ дода шудаанд) гирд оварда шудаанд ва барои ин меъёрҳо тавсия низ таҳия карда шудааст.

Меъёрҳои ҳадди ақал шартҳои мебошанд, ки онҳоро ҳангоми вокуниши башардӯстона ба ҷо овардан лозим аст, то ки ҳалок шудани офатзадагон пешгирӣ шуда, онҳо бо шароити сулҳу субот ва зиндагии осудаю арзанда фаро гирифта шаванд. Дар раванди машварат фаро гирифтани мардуми азиятдида асоси фалсафаи Лоиҳаи СФЕРА ба ҳисоб меравад. Бинобар он, Лоиҳаи СФЕРА яке аз аввалин лоиҳаҳоест, ки амалиётҳои аз рӯи сифат ва фаҳмоӣ (СваФ) ба роҳ монда шудаанд.

Хартияи башардӯстӣ ва меъёрҳои ҳадди ақал якҷоя, дар шакли дастур аз ҷоп баромадаанд, ки наشري охирини он дар дасти шумост. Дастури СФЕРА барои банақшагирӣ, иҷро намудан, мониторинг ва баҳодиҳӣ ҳангоми вокуниш интишор шудааст. Дар рафти гуфтушунид бо мақомоти ҳукумати онро барои муайян намудани ҷойи амалисозии вокуниши башардӯстона ва таъмини маводи зарурӣ чун воситаи пурсамар истифода кардан мумкин аст. Ғайр аз он, дар машварат бо сармоягузoron истифода бурдани он ҷиҳати омодагӣ ба офатҳо ва чораандешӣ ҷиҳати пешгирии ҳолатҳои фавқуллодаи ғайриҷашмдошт, хусусан, барои дар гузоришҳои дохил кардани меъёрҳо, аз аҳамият ҳолӣ нест.

Азбаски Дастури мазкур моликияти ягон ташкилот нест, онро тамоми созмонҳои бахши кӯмакрасонӣ васеъ истифода мебаранд. Он яке аз маъмултарин маҷмӯи меъёрҳо барои вокуниши башардӯстона буда, чун воситаи робитаи созмонҳо ва ҳамоҳангсозии амалиётҳои онҳо хизмат менамояд.

Дастур бори аввал соли 2000 ба табъ расида, соли 2003 ва баъдан солҳои 2009–2010 аз нав нашр карда шуд. Ҳангоми таҷдиди Дастур байни ҳама бахшҳои кӯмакрасон машварат анҷом дода шуда, як қатор созмону ташкилотҳо ва шахсони алоҳида, аз ҷумла созмонҳои давлатӣ ва Созмони Милали Муттаҳид ҷалб карда шуданд.

Истифодабарандагони асосии Дастур мутахассисони соҳаи омода-
созӣ, идоракуни ва вокуниши башардӯстона мебошанд. Дастур-
ро кормандон ва ихтиёриёни ташкилотҳои маҳаллӣ, давлатӣ ва
созмонҳои кӯмаки байналмилалӣ низ истифода карда метавонанд.
Барои ҷалби маблағ ва пешниҳоди ягон лоиҳа низ меъёрҳои ҳадди
ақал истифода мегарданд.

Шахсони дигар низ, ба монанди намоёндагони мақомоти давлатӣ
ва маҳаллӣ, кормандони бахши низомӣ ё хусусӣ, барои истифо-
даи Дастур ташвиқ карда мешаванд. Дастури мазкур эҳтимол ба-
рои роҳнамоии фаъолияти онҳо, инчунин дарки меъёрҳои аз ҷониби
созмонҳои башардӯстии шарик истифодашаванда, муфид бошад.

Дастур: Андеша оид ба арзишҳои лоиҳаи «СФЕРА»

Сохтори Дастур ҳадафи Лоиҳаи СФЕРА-ро инъикос менамояд, ки ба
вокуниши устувори башардӯстонаи ба асосҳои ҳуқуқӣ ва иштироки
умум асосёфта мебошад.

Хартияи башардӯстӣ, усули Ҷимоя ва меъёрҳои асосӣ

Хартияи башардӯстона, Асосҳои Ҷимоя ва меъёрҳои асосӣ вокуниши
башардӯстонаи ҳуқуқбунёд ва нуқтаи назари ба мардум таъқунан-
даро ифода менамоянд. Онҳо дар ҳамаи марҳилаҳои вокуниш ба фа-
рогирии мардуми азиятдида, инчунин мақомоти маҳаллӣ ва давлатӣ
таваҷҷӯҳи беандоза зоҳир мекунанд. Барои пешгирии такроршавӣ
дар ҳар як боби техникӣ оид ба усулҳои Ҷимоя ва меъёрҳои асосӣ
маълумот гирд оварда шудааст. Истифодабарандагони Дастури
«СФЕРА», аз ҷумла мутахассисони соҳаҳои алоҳида онҳоро бояд
қисми ҷудонашавандаи ин бобҳо шуморанд.

Хартияи башардӯстӣ (бо рӯйхати шарҳи ҳуҷҷатҳои асосии ҳуқуқӣ ва
тавсиявӣ дар Замимаи 1) қисми асосии ин Дастур ба шумор меравад.
Он барои Асосҳои Ҷимоя, инчунин Меъёрҳои асосӣ ва ҳадди ақал
заминаи ахлоқӣ ва ҳуқуқӣ омода намуда, бо ин роҳ барои тафсир ва
иҷрои дурусти онҳо замина фароҳам меорад. Он баёнгари ҳуқуқҳои
қонунии ҷоришуда, масъулият, боварӣ ба ҳамдигар ва сарсупурда-
гии созмонҳои башардӯстона аст, ки дар он дар маҷмӯъ усул, ҳуқуқ

ва хизматрасони умумӣ гирд оварда шудааст. Баёнияҳои зикргардида асоси усули башарӣ ва амри башардӯстиро ташкил намуда, ҳуқуқ ба ҳаёти арзанда, гирифтани кӯмаки башардӯстона, ҳимоя ва амниятро дар бар мегиранд. Хартия инчунин он нуктаро таъкид мекунад, ки созмонҳо дар назди ҷомеаи азиятдида масъуланд. Меъёрҳои асосӣ ва ҳадди ақал маънои амалии асосҳо ва вазифаҳоро ифода менамоянд.

Хартияи башардӯстона мефаҳмонад, ки барои чӣ кӯмак ва ҳимоя пояҳои асосии амалиёти башардӯстонаанд. Барои минбаъд инкишоф додани ҷиҳатҳои ҳифозатӣ, дар Дастур маҷмӯи усулҳои ҳимоятӣ оварда шудаанд, ки он якҷанд асос ва ҳуқуқҳои қонунии Хартия ҷиҳати аз лиҳози ҳимоя ифода намудани таҷрибаи башадӯстона ифода менамояд. Ҳимоят яке аз қисмҳои асосии фаъолияти башардӯстона ба шумор рафта, созмонҳои башардӯстона водор менамояд, ки фаъолияташонро барои рафъи хатарҳои ҷиддӣ, ки мардум ҳангоми низоъҳо ва мусибат ба онҳо дучор мешаванд, равона намоянд.

Ҳамаи созмонҳои башардӯстона бояд кафолат диҳанд, ки фаъолияташон ба мардуми зарардида осеби бештаре намерасонад (Усули ҳимояи 1), ё бештар ба ғайри мардуми азиятдида мебошад (Усули ҳимояи 2), ё мардуми мусибатзадаро аз хушунат ва поймол шудани ҳуқуқашон ҳимоят мекунад (Усули ҳимояи 3), ё ба мардум барои пешгирии ҳар гуна таҷовуз кӯмак мерасонад (Усули ҳимояи 4). Нақш ва вазифаҳои созмонҳои башардӯстона аз лиҳози ҳимояи мардум, нисбатан ба вазифаҳои қонунии давлат ва дигар корхонаҳои давлатии дахлдор мавқеи дуҷумро ишғол мекунанд. Бахши Ҳимоя барои ба мақомоти маҳаллӣ ва давлатӣ хотиррасон намудани вазифаҳои оварда шудааст.

Меъёрҳои асосӣ маҷмӯи меъёрҳои ҳадди ақал буда, меъёрҳои дигарро пурра менамоянд. Онҳо нишон медиҳанд, ки баъзе раванду воқиҳои ҳангоми воқуниш истифодашаванда асосӣ мебошанд. Барои ноил шудан ба меъёрҳои техникӣ, ба иқтидор ва иштироки фаъоли мардуми аз офат ва низоъҳо азиятдида, таҳлили ҳамаҷониба, дарки ниёзҳо ва шароит, ҳамоҳангсозии таъсирбахши созмонҳо ва дастгирии кормандони соҳаи кӯмакрасонӣ диққат додан лозим.

Бо мақсади хушдорӣ аз такрори Принципҳои ҳимоя ва Меъёрҳои асосӣ дар боби техникӣ, ин маълумот дар аввали Дастур ҷой дода шудааст. Онҳо ба ҳама фаъолиятҳои башардӯстӣ ҳамчун замина хизмат мекунанд ва бояд дар баробари бобҳои техникӣ истифода шаванд. Маълумоти зикргардида барои ноил шудан ба меъёрҳои техникӣ аз рӯи сифат ва масъулиятнокӣ нисбат ба мардуми зарардида зарур мебошад.

Меъёрҳои асосӣ ва ҳадди ақал дар чор боби техникӣ

Меъёрҳои асосӣ ва ҳадди ақал **нуқтаи назарро ҷиҳати** роҳҳои барномасозӣ ва чор маҷмӯи фаъолияти марбут ба наҷоти зарардидагон дар бар мегирад, аз ҷумла: таъмини об, беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ, таъмини маводи хӯрока, ғизои солим, манзил, маскуният, маводи ғайриғизоӣ ва амалиёти тандурустӣ.

Тарзи истифодаи меъёрҳо

Меъёрҳои асосӣ ва ҳадди ақал дар шакли махсус таҳия шудаанд. Онҳо аз баёноти умумӣ ва муқаррарӣ оғоз шуда, сипас бо меъёрҳои ҳадди ақал ва баъдан бо як силсила амал, нишондиҳанда ва қайдҳои асосӣ идома меёбанд.

Нахуст меъёрҳои ҳадди ақал зикр карда шудаанд. Ҳар як меёр ба он асос меёбад, ки мувофиқи он мардуми азиятдида ба зиндагии арзанда ҳуқуқ дорад. Онҳо табиатан сифатӣ буда, ҳадафҳои камтари-неро, ки бояд ҳангоми расондани кӯмак ноил шуд, муайян мекунанд. Онҳо умумӣ буда, дараҷаи аввали воқуниширо ифода менамоянд. Бинобар ин, онҳо ба таври умумӣ баён шудаанд.

Барои ноил шудан ба меъёрҳои ҳадди ақал амалиётҳои асосии таҷрибавӣ пешниҳод шудаанд. Баъзе амалҳо шояд дар ҳар муҳит қобили иҷро набошанд ва ин аз мутахассис амали мувофиқро талаб менамояд ва ё кӯмак расонида шуда, барои ба ҳадафҳо ноил шудан амалҳои мувофиқ интихоб мегарданд.

Гурӯҳи нишондиҳандаҳо барои инъикоси мутобиқати ягон фаъо-

лият ба меъёрҳо ҳамчун “аломат” хизмат мекунад. Онҳо барои андозагирӣ ва иттилоъ оид ба раванду натиҷаҳои амалҳои асосӣ ҳамчун як восита хизмат мекунад. Нишондиҳандаҳои асосӣ ба меъёрҳои ҳадди аққал марбутанд, на ба амалҳои асосӣ.

Қайдҳо нуктаҳои мушаххасро дар бар гирифта, онҳоро ҳангоми ноил шудан ба амал ё нишондиҳандаҳои асосӣ ба назар гирифтани лозим аст. Ин қайдҳо барои ҳалли мушкилоти воқеӣ ҳамчун роҳнамо хизмат карда, ба мавзӯҳои бо ҳам алоқаманд меёру тавсияҳо омода мекунад. Онҳо метавонанд дар дониши кунунӣ масъалаҳои ҳаётан муҳими ба меёр, амалиёт ва нишондиҳандаҳо вобастаро дар бар гирифта, вазъи душвор, масъалаҳои баҳснок ва камбудихоро нишон диҳанд. Қайдҳои зикргида барои тарзи иҷрои ин ё он амал дастур намендиҳанд.

Ҳар як боб бо муқаддимаи мухтасари шарҳи масъалаҳои асосӣ шурӯъ мешавад. Бобҳои ба меъёрҳои ҳадди ақали техникӣ вобаста замимаҳоро дар бар мегиранд, ба монанди руйхати бақайдгирии натиҷаи санҷиш, формула, ҷадвал ва намунаи шакли ҳисоботҳо. Дар охири ҳар боб адабиёт ва барои хониши иловагӣ пешниҳодҳо ҷой дода шудаанд. Феҳристи муфассали ҳар як боби Дастури мазкурро дар сомонаи «СФЕРА» (www.sphereproject.org) пайдо кардан мумкин.

Ҳамаи бобҳо бо ҳам алоқаманд мебошанд. Дар аксар ҳолатҳо меъёрҳои дар як бахш шарҳдодашуда бояд яқоя бо меъёрҳои бахшҳои дигар баррасӣ шаванд. Дастур ишораҳои мухталифи ба ҳам марбутро дар бар мегирад.

Мутобиқат ба меъёрҳои ҳадди ақалли «СФЕРА».

Дастури «СФЕРА» кодекси ихтиёрӣ ва воситаи худтанзимкунии сифат ва масъулият буда Лоихаи «СФЕРА» механизмҳои мураккабро истифода намекунад. Дар Лоихаи СФЕРА маҳфуми “бақайдгирӣ”, узвият дар лоиха ё ягон раванди иҷозатгирӣ вуҷуд надорад. Барои пешгирии соҳибият ба Дастур Лоихаи СФЕРА махсусан кӯшиш мекунад, ки асосӣ, мураккаб набошад.

Ин Дастур оид ба хизматрасонии мушаххас маълумот намедиҳад (амалиёти асосии ноил шудан ба ягон меъёру фаъолиятро пешниҳод мекунад, аммо оид ба тарзи ноил шудан ба ин меъёрҳо маълумот намедиҳад), балки тавсия медиҳад, ки барои ба мардуми зарардида насиб гардидани зиндагии арзанда чӣ бояд кард. Аз ин рӯ, ҳар як созмони иҷрокунанда бояд низоми ба меъёрҳои ҳадди ақалли «СФЕРА» мувофиқро интиҳоб кунад. Баъзе созмонҳо пурра тартиботи дохилӣ ва дигарон баррасии ҳамкорунашонро интиҳоб кардаанд. Баъзе созмонҳои дигар бошанд, барои арзёбии воқуниши якҷояи худ «СФЕРА»-ро истифода карданд.

Мутобиқат ба меъёрҳои «СФЕРА» маънои онро надорад, ки бояд аз рӯи ҳама меъёру нишонаҳо фаъолият кард. То кадом андоза ба ин меъёрҳо мутобиқат карда тавонистани фаъолияти Созмонҳо аз якчанд омилҳо вобастагӣ дорад. Баъзан дар мавриди дастрасӣ ёфтан ба мардуми зарардида, мавҷуд набудани ҳамкорӣ аз ҷониби мақомоти мақомоти давлатӣ, ё ноамнии шадид барои ба меъёрҳо мувофиқат кардан имкон намедиҳад.

Агар шароити умумии зиндагии мардуми зарардида пеш аз сар задани офат аз меъёрҳои ҳадди ақал бадтар бошад, эҳтимол созмонҳо барои ба меъёрҳо ҷавобгӯӣ кардани сатҳи зиндагиашон манбаи кофӣ надоранд. Дар ин сурат ба тамоми аҳолии зарардида таъмин намудани маводи ҳаётан зарур шояд аз кӯмак кардан ба як қисми аҳоли дар роҳи расидан ба меъёрҳои ҳадди ақал, беҳтар бошад.

Баъзан меъёрҳои ҳадди ақал эҳтимол аз шароити рӯзмарраи аҳолии гирду атроф баландтар бошанд. Ба меъёрҳои кӯмак ба мардуми зарардида мутобиқ будан муҳим аст. Вале чунин ҳолатҳо ба зарурати фаъолият бо мақсади дастгирии мардуми гирду атроф ва сӯҳбат бо роҳбарони ҷамоат ишорат мекунанд. Мувофиқ ва имконпазир будани ягон чиз аз шароит вобаста аст.

Дар ҳолати имконнопазирии ба меъёрҳо ҷавобгӯ будан, созмонҳои башарӣ бояд:

- дар гузоришашон фосилаи байни нишондиҳандаҳои мувофиқи «СФЕРА» ва нишонаҳои амалишударо (санҷишашон, арзёбиашон ва ғайра) шарҳ диҳанд;

-сабаби ворид намудани чунин фосила ва тағйиротро фаҳмонанд;

-таъсири манфири ба мардуми зарардида муайян кунанд;

-тадбирҳои мувофиқи таскинбахшро амалӣ кунанд, то ин ки зарари ин мафҳумҳоро коҳиш диҳанд.

Тавассути ин иқдом, созмонҳо нишон медиҳанд, ки фаъолиятҳои ба фалсафаи «СФЕРА» ва меъёрҳои камтарини он мутобиқ аст, гарчанд ба меъёрҳои дар Дастур зикргардида, ҷавобгӯӣ буда наметавонанд.

Мақоми «СФЕРА» дар доираи фаъолияти башардӯстона

Дар баъзе мавридҳо, аз ҷумла ҳангоми офати табиӣ, ҷанг, оғоз шудани ҳодисаҳои оҳиста ё зуд баамаломеда, тағйирёбии муҳити зисти деҳот ва шаҳр, инчунин ҳангоми вазъи муташанниҷи сиёсӣ, ҳангоми воқуниши башардӯстона дар ҳама кишварҳо Дастури «СФЕРА» истифода мешавад. Истилоҳи “мусибат” ҳамаи ин ҳолатҳоро фаро мегирад ва то ҷое, ки мувофиқ аст, истилоҳи “ҷанг” истифода мешавад. Истилоҳи «аҳоли» ба шахсон, оилаҳо, ҷамъиятҳои гурӯҳҳои сараҳоли ишора мекунад. Дар тамоми матни Дастур ибораи «аҳолии зарардида» истифода шудааст.

Мавридҳои истифода бурдани Дастур

Дар баробари диққат додан ба расонидани кӯмаки башардӯстона, меъёрҳои ҳадди ақалли «Соҳа» намудҳои фаъолиятҳои фаро мегиранд, ки ба эҳтиёҷоти фаврии ҳаётан муҳими аҳолии зарардида ҷавобгӯӣ мебошанд. Ин марҳила метавонад аз якҷанд рӯз, ё ҳафта то

моҳҳои зиёд, ҳатто солҳо тӯл кашад, хусусан дар шароити нотинҷии бардавом. Аз ин лиҳоз, ғоидаи меъёрҳои «СФЕРА»-ро барои ягон муддат муайян кардан ғайриимкон аст.

Ба ҳар ҳол, дар доираи фаъолияти башардӯстона истифода бурдани Дастури мазкур мавқеи хос дорад ва он ба ғайр аз таъмин намудани кӯмаки фаврӣ якчанд намудҳои фаъолиятро дар бар мегирад, ки аз омодагӣ ба офат оғоз шуда, сипас бо вокуниши башардӯстона идома ёфта, ахиран, бо беҳбудёбии қаблӣ анҷом меёбад. Ҳамчун воситаи истинодӣ, Дастур ҳам барои омодагӣ ба офат ва ҳам марҳилаҳои беҳбудёбии барвақтӣ, ки ба мафҳуми кӯмаки башардӯстона мазмун “мебахшанд”, муфид аст, аммо воқеан якҷоя истифода бурдани ҳарду шарт нест.

Омодагӣ ба офат талаб мекунад, ки шахсони дахлдор – корхонаҳои давлатӣ, созмонҳои башардӯстона, ташкилоти маҳаллии ҷомеаи шаҳрвандӣ, ҷамоат ва шахсони алоҳида робита ва дониш дошта бошанд, то ин ки ба мусибат ё ҷанг ба таври таъсирбахш вокуниш нишон диҳанд. Қабл аз вокуниш ё ҷангоми он онҳо бояд тадбирҳои истифода кунанд, ки омодагӣро ба беҳтар намуда, хатари дар оянда сар задани офатро коҳиш диҳанд.

Беҳбудёбии барвақтӣ раванDEST, ки аз интиҳои кӯмак то беҳбудёбии дарозмуддат тӯл мекашад ва агар дар оғози вокуниши башардӯстона пешбинӣ ё коҳиш дода шавад, метавонад хеле натиҷабарор бошад. дар тамоми Дастур, то ҷое, ки мувофиқ аст, бо нишони эътироф аҳамияти беҳбудёбии саривақтӣ зикр карда мешавад.

Пешравӣ дар бахши башардӯстона ва татбиқи он дар фаъолияти «СФЕРА»

Дар давоми якчанд соли охир дар бахши кӯмак ва дигар соҳаҳои дахлдор як қатор пешравиҳо ба даст оварда шуданд, ки маълумотро оид ба тағйирот дар шакли мусибат ва ҷанг, инчунин фаъолияти башардӯстона дар бар мегирад. Пешравӣҳо, ки дар рафти таҷдиди

Дастур дар назар буданд, инҳояд:

- диққати назариявӣ ва амалӣ ба кӯмак дар сатҳи маҳаллӣ ва давлатӣ бо назардошти маслиҳат бо аҳолии зарардида ва пурзӯртар кардани иқтидори давлат, созмонҳо ва муассисаҳои давлатии дучори бӯҳрон гардида;
- амалиёти башардӯстона бояд бомасъулият буда, хусусан нисбат ба аҳолии зарардида, инчунин, аз ҷумла зери ғимояи Кумитаи Байнисоҳавии Доимӣ дар ҷамоаҳои раванди ислоҳоти қорҳои башардӯстӣ (бо усули кластерӣ) амал кунад;
- ба масъалаҳои ғимоя ва кӯмакрасонӣ бештар диққат дода мешавад;
- ба муҳоҷирати иҷбории миқёсан калон, ки дар натиҷаи тағйир ёфтани иқлим ба миён ёфта, боиси осебпазирӣ дар муҳити зист гаштани таназзул диққати бештар дода мешавад;
- бояд эътироф кард, ки аҳолии камбизоати шаҳр босуръат афзуда, дорои осебпазирӣ ба худ хос мебошад, хусусан аз ҷиҳати иқтисодӣ, ҷамбастиҳои иҷтимоӣ ва надостани ҷойи зист;
- усулҳои муосири кӯмакрасонӣ, аз қабili интиқоли пул, коғазӣ қимматнок (ваучер) ва харидани маҳсулоти маҳаллӣ ба ивази ҷамлу нақли маводи кӯмаки башардӯстонаро истифода бурдан лозим аст;
- дарки бештари он, ки қоҳиши таҳдиди хатари офат ҷамчун як бахш ва равиш аст;
- ба раванди кӯмакрасонӣ бештар ҷалб намудани низомӣ , яъне гурӯҳи шахсоне, ки ба кӯмакрасонӣ муҳтоҷ нестанд, ин ҳолат тақозо мекунад, ки барои имконпазир кардани гуфтушунидҳои байни аҳолии осоишта ва низомӣ тавсияву дурнамоҳои ҷамоаҳои мушаххас таҳия шаванд;
- ҷалби бештари бахши хусусӣ ба расондани кӯмаки башардӯстона низ таҳияи тавсияву дурнамоҳои мушаххасро тақозо мекунад.

Аз рӯи имкон Лоиха оид ба фаъолияти соҳа тавассути Дастури мазкур ин пешравиҳоро фаро мегирад, хусусан пешравӣ аз қабili масъалаҳои зуҳурёфтаи вобаста ба интиқоли маблағ, беҳбудёбии саривақтӣ ва робитаи байни аҳолии озоишта ва низомён.

Дарки шароити воқеӣ ҳангоми расондани кӯмаки башардӯстона

Вокуниши башардӯстонаи натиҷабаш бояд ба ташхиси ҳамаҷониба ва ба шароит мувофиқ (санҷиш, мониторинг ва арзёбӣ) асос ёбад, то ки эҳтиёҷот, осебпазирӣ ва имкониятҳои мардумро аз ҳар ҷиҳат таҳлил кардан мумкин бошад.

Дастури мазкур асосан чун воситаи дарки шароити гуногун ва мутобиқати барномаҳои кӯмак ба ин шароитҳо таҳия шудааст: он ба мутахассисон барои дар ҳар истифода намудан аз меъёрҳои умумии , бо назардошти осебпазирӣ ва иқтидори мушаххас, аз ҳар ҷиҳат чун роҳнамо хизмат мекунад.

Дар байни аҳолии зарардида барои беҳбуд ёфтан на ҳама одамон сарчашмаи иқтисодӣ ва қудрат доранд. Аз ин лиҳоз, вобаста ба мансубияти этники, мазҳабӣ ва сиёсӣ, офат ба мардум ба таври гуногун таъсир мерасонад. Аз ҷойи муқимӣ маҳрум шудан баъзе одамонро осебпазир мегардонад, ҳарчанд онҳо дар ҳолатҳои муқаррарӣ аз хатар эмин мегардонанд. Шояд бо сабаби мамониатҳои моддӣ, фарҳангӣ ва иҷтимоӣ занҳо, кӯдакон, пиронсолон, маъҷубон ё шахсони гирифтори бемории ВНМО аз кӯмак маҳрум мондаанд ва ё ба додашон касе нарасидааст. Таҷриба нишон медиҳад, ки агар ба ин одамон мисли шахсони дар рӯйхати дарози “гурӯҳҳои осебпазир” буда рафтор кунем, мудохилаи башардӯстии бенатиҷа ва нопурраро амалӣ хоҳем кард.

Барои аз сари нав бунёд кардани ҷамоаҳои беҳатару аз ҷиҳати оромӣ устувор, ҳангоми кӯмак ва беҳбудёбӣ бояд хатару осебпазирӣ оянда ба назар гирифта шаванд. Дар аксар қисмати олам тағйирёбии иқлим ба хусусиятҳои таҳдиди хатар таъсири худро гузошта истодааст; дониши маъмулӣ оид ба хатарҳо, осебпазириву эҳтиёҷоти мар-

бут ба тавонбахшӣ бояд бо арзёбии хатарҳои минбаъда, ки ба иқлим вобастаанд, муттаҳид карда шаванд.

Аз сабаби он ки ҳар як офат хусусияти хоси худро дорад ва аҳолии зарардида ба таври мушаххас осебпазир буда, имкониятҳои муайян дорад, дар Дастури мазкур ба як қатор мавзӯҳои диққат махсус дода мешавад. Ин мавзӯҳо ба кӯдакон, ҷинсият, пиронсолон, шахсони гирифтори ВНМО, шахсони маъюб ва ниёзманд ба кӯмаки равонибуда, ба осебпазирии шахсони алоҳида ва гурӯҳҳо сару кор доранд.

Робита бо меъёрҳои дигари башардӯстона

Барои дар даст нигоҳ доштани Дастури СФЕРА чун як маҷмӯаи хурдҳаҷм, ба чор бахши асосии вокуниши башардӯстона таваҷҷӯҳ зоҳир карда мешавад. Аксари бахшҳои дахлдор, ки қисми вокуниши башардӯстонаи самарабахш мебошанд, меъёрҳои худро таҳия кардаанд. Бархе аз онҳо ба меъёрҳои «СФЕРА» ҳамчун замима илова шуда, дар шакли маҷмӯаи алоҳида нашр шудаанд, вале раванди таҳия ба таври ҷиддӣ ва бо маслиҳат сурат гирифт, зеро «СФЕРА», Шабакаи Созмонҳои Маърифатӣ дар Ҳолатҳои Фавқуллода (INEE), меъёрҳои ҳадди ақалли маориф мебошад, ки бахшҳои зеринро дар бар мегирад: омодагӣ, кӯмак, беҳбудбахшӣ; таълим ва рушди соҳибкории хурд (SEEP) меъёрҳои ҳадди ақалли шабака барои беҳбудии иқтисодӣ пас аз ҷанг; тавсияву меъёрҳои парвариши чорво дар вазъияти фавқуллода.

Омӯзиш дар ҳолатҳои фавқуллода наҷотбахш аст. Агар дарс дар ҷойҳои бехатар гузаронда шавад, он ба шахс ҳам ҳисси ҳаёти муқаррарӣ ва кӯмаки равонӣ мебахшад ва аз суиистифодаю осебпазирӣ ҳимоя мекунад. Он метавонад оид ба бехатарӣ, яъне маҳорати ҳаётан зарур ва паёми муҳими тандурустия беҳдошт маълумот диҳад. Меъёрҳои ҳадди ақалли маърифатӣ (INEE); омодагӣ, кӯмак ва беҳбудӣ, ки бори аввал соли 2004 нашр ва соли 2010 таҷдид шуданд, соли 2008 ҳамчун замима ба Дастури «СФЕРА» истифода шуда буданд. Онҳо чун воситаи иртиботии байни маорифу

тандурустӣ, таъмини об, беҳдошт ва тозагии шахсӣ, ғизои солим ва ҳифз, таҳкими амният, инчунин тақвияти бехатарӣ, сифат ва масъулият ҳангоми омодагии омӯзишӣ ва вокуниш хизмат мекунад.

Оид ба рушди соҳибқориҳои хурд ва чорводорӣ мувофиқан дар меъёрҳои ҳадди ақалли Шабакаи SEEP барои беҳбудии иқтисодии баъди бӯҳронӣ ва дар Тавсияву меъёрҳо барои парвариши чорво ҳангоми вазъияти фавқулодда маълумот оварда шудааст. Ба нақш гирифта шуда буд, ки ин ду маҷмӯи меъёрҳои ҳадди ақал соли 2011 ба сифати Замимаи меъёрҳои «СФЕРА» истифода хоҳанд шуд.

Ҳангоми дар якҷоягӣ бо Дастур истифода шудани замимаи меъёрҳо, сифати кӯмак ба аҳолии аз офат ва низоъҳо зарардида беҳтар хоҳад шуд. Дар Дастури мазкур тавсияҳои мувофиқ аз меъёрҳои INEE, SEEP ва LEGS оварда шуда, дар тамоми матни он ба онҳо ишора мешавад.

Созмону иттиҳодияҳо ва шабакаҳо меъёру кодексҳои дигарро таҳия кардаанд, ки ба эҳтиёҷоти амалии хоси онҳо, аз қабili ваколатҳои муайяни созмонҳо, дониши техникӣ ё камбудии тавсия ҷавобгӯ бошанд. Меъёрҳои дигар аз рӯи имкон дар бобҳои техникии алоҳидаи Дастур истифода бурда мешаванд.

Лоиҳаи «СФЕРА» дар дохили бахш чун қисми гурӯҳи ташаббусҳои сифатӣ масъулияти масъулият ба шумор рафта, ба Лоиҳаи дастгирӣ дар ҳолатҳои фавқулодда (ДҲФ) иртибот дорад. Лоиҳаи дастгирӣ дар ҳолатҳои фавқулодда барномаҳоро аз қабili «Тавсияи хуб» ва «Масъулияти башардӯстона» ҷорӣ намудааст, ки тавасути барномаи «Масъулият дар кори башардӯстӣ ва меъёрҳои идоракунии босифат» бо масъалаҳои мутобиқат сару кордоранд. Дигар ташаббусҳои вобаста ба сифат ва масъулият, ки Лоиҳаи СФЕРА бо онҳо дар иртибот аст, ин Мардуми ба кӯмак ниёзманд, гурӯҳи URD (ки ба феврият, дастгирӣ ва, рушд асос ёфтааст), Ҷамоҳангсозии Суд ва Шабакаи омӯзиши фаъол барои масъулиятнокӣ ва иҷроиши амалиёти башардӯстона (ALNAP) мебошанд.

Берун аз доираи Дастур

Дастур маводи асосӣ ва маъмули Лоиҳаи СФЕРА ба ҳисоб меравад. Дастурро аз сомонаи Лоиҳаи СФЕРА (www.sphereproject.org) дар шакли электронӣ дастрас кардан мумкин аст. Аз ин сомона инчунин дар бораи нусхаҳои таҳриршуда ва дигар сарчашмаҳо маълумот пайдо кардан мумкин аст.

Дастур ба забонҳои гуногун тарҷума шуда, яқоя бо омӯзиш (тренинг) ва маводи муаррифунанда истифода мешавад. Ин мавод, асосан бо назардошти таҷрибаи мутахассисон ба шароити маҳалл мутобиқ карда мешавад. Амалҳои мазкур аз фаъол будани ҷамъияти «СФЕРА» гувоҳӣ дода, ҷамъияти густурдаи мутахассисонро, ки рӯҳи лоиҳаи «СФЕРА»-ро зинда нигоҳ медоранд, муттаҳиди мекунад. Лоиҳаи СФЕРА бо мақсади беҳтар кардани воқуниши башардӯстона, ҳимояи ҳуқуқи манфиатҳои аҳолии аз офат ва низоъҳо азиятдида ва ба онҳо фаҳмо будан таҳия шудааст. Лоиҳаи СФЕРА аз оғоз ба комёбиҳои зиёд ноил шуд, аммо Дастур ҳамаи онҳоро ба даст оварда наметавонад – танҳо шумо метавонед ба ин комёбиҳо ноил шавед.

Тарҳи мавзӯҳои умумӣ

Мавзӯҳои муштраки Дастур ҷанбаҳои мушаххаси вобаста бо расондани кӯмак ҳангоми офатро дар бар гирифта, ба осебпазирии шахсонро гурӯҳҳои алоҳида ишора мекунад.

Кӯдакон: барои ҳифз кардани кӯдакон аз ҳама намуди зарар ва таъмини дастрасии баробари ҳадамот чораҳои мушаххас андешидан зарур аст. Азбаски кӯдакон қисмати зиёди азияткашидагонро ташкил медиҳанд, зарур аст, назарияву таҷрибаи онҳо на фақат дар ҷараёни расондани кӯмак ва банақшагирии аввалия ба назар гирифта шавад, балки онҳо метавонанд дар иҷрои амалиёти башардӯстона ва мониторингу арзёбии баъдии он низ ҷалб гарданд. Кӯдакону ҷавонон дар ҳолатҳои алоҳида, мисли норасоии ғизо, суиистифода, одамрабӣ ва ҷалб шудан ба нерӯҳои низомӣ, зӯроварии ҷинсӣ, надоштани фурсат барои муошират ба хоҳири тасмимгирӣ осебпазир мебошанд. Дар асоси Аҳдномаи ҳуқуқи кӯдак, тифл то 18-солагӣ кӯдак ҳисобида мешавад. Бо назардошти шароити фарҳангӣ ва иҷтимоӣ мафҳуми тифл дар байни гурӯҳҳои алоҳидаи мардум шояд ба таври гуногун фаҳмида шавад. Таҳлил намудан зарур аст, ки аҳолии зарардида мафҳуми тифлро чӣ гуна шарҳ медиҳанд ва боварӣ ҳосил кунем ки, кӯдакон ва ё наврасон аз кӯмаки башардӯстона маҳрум нагарданд.

Коҳиш додани хатари офат: ҳамчун назария ва амали вобаста ба коҳиш додани таҳдиди хатари офат ба воситаи талошҳои илмӣ таҳлил ва идораи иллатҳои офат, аз ҷумла тавассути кам кардани ҳолатҳое, ки мардумро ба хатар дучор мекунад, коҳиш додани осебпазирии аҳоли ва моликият, истифодаи оқилонаи замин ва муҳити зист, омодагии беҳтар ба ҳолатҳои нохуш муқаррар карда мешавад. Ин гуна ҳолатҳои нохуш офатҳои табииро, аз қабيلي тӯфон, сел, хушксолӣ ва обхезӣ дар бар мегирад. Азбаски офатҳои табиӣ пайваستا дар ҳоли тағйирёбианду шадидтар шуда истодаанд, онҳоро чун мафҳуми тағйири иқлим маънидод кардан мумкин аст.

Муҳити зист: Муҳити зист аз ҷузъиёту равандҳои физикӣ, кимӣ ва биологӣ таркиб ёфтааст, ки дар он шахсони аз мусибат азиятдида ва мардуми маҳаллӣ зиндагӣ карда, зиндагии маишиашонро инкишоф

медиҳанд. Муҳити зист инчунин манбаи табииро таъмин мекунад, ки мардумро ҳифз намуда, сифати зиндагиашонро беҳбуд мебахшад. Агар хоҳем, ки ин ҳадафро таъмин намоем, муҳити зистро ба таври бояду шояд ҳифз кардан зарур аст. Ҳамчунин, меъёрҳои ҳадди ақал низ бештар ба ҳифз ва ҷилавгирӣ аз нобудсозӣ, олуда кардан ва харобкунии муҳити зист равона шудаанд. Иқдоми камтарин бо мақсади наҷоти вазифаҳои таъминкунандаи ҳаёти муҳити зист ва механизмҳои, ки қобилияти мутобиқкунии системаҳои табииро ба хоҳири эҳёи худӣ таъвият менамояд, муаррифӣ мекунад.

Гендер: Мафҳуми гендер ба он ишорат мекунад, ки одамон ҳар гуна ҳолати пешомадаро мувофиқи хусусиятҳои ҷинсияшон аз сар мегузаронанд. Ҷинс ба хусусиятҳои биологӣ марду зан ишора мекунад. Хусусиятҳои ҷинсӣ табиӣ ва модарзодӣ буда, умуман тағйирнопазир ва умумӣ мебошанд.

Баробархукуки зану мард дар санадҳои ҳукуки башар ба таври возеъ шарҳ дода шудаанд ва заминаи Хартияи башардӯстона ба шумор меравад. Занону мардон барои дарёфти кӯмаки башардӯстона, эҳтиром ба обрӯи инсонӣ, тасдиқ намудани имкониятҳои баробар, тавоноӣ барои интиҳоб намудан, доштани фурсати баробари амалӣ намудани интиҳоб ва ташаққули натиҷаи амали содиркарда ба андозаи қудрат ҳукуки баробар доранд. Воқуниши башардӯстона он вақт муфид ҳисобида мешавад, ки агар дар он дарки эҳтиёҷоти мухталиф, осебпазирӣ, манфиат, қобилият, зану мард, духтарон ва писарони синни гуногун ва таъсироти мухталифи офат ё низоъ ба онҳо дарҷ ёфта бошад. Дарки ин фарқиятҳо инчунин баробар набудани нақши зану мард ва ҳаҷми кор, дастрасии идораи манбаҳои қудрат, тасмим ва фурсатҳо барои инкишофи қобилиятҳо метавонад аз тариқи таҳлили ҷинсият анҷом гардад. Ҷинсият ба ҳамаи мавзӯҳои муштарак иртибот дорад. Ҳадафҳои башарии таъмини тавозун ва бетарафӣ маънои онро дорад, ки дар робита ба зану мард бетараф бошем ва пайомадҳои баробарро таъмин намоем. Таърихан, барои ҳалли ниёзҳои занон ва духтарон диққат ба робитаи байниҷинсӣ равона шуда буд, зеро одатан имкониятҳои занону духтарон назар ба мардону писарон камтаранд. Ба ҳар ҳол, кормандони соҳаи кӯмаки башардӯстона дарк карда истодаанд, ки фаҳмидани шароити

мардону писарони ба ҳолатҳои бӯхронӣ осебпазир низ зарур аст.

ВНМО ва БПНМ: Оид ба паҳншавии ВНМО маълумот доштан дар ҳолатҳои мушаххаси кӯмакрасонии башардӯстӣ барои дарки осебпазириву хатарҳо ва таҳия намудани нақшаи босамари кӯмакрасонӣ зарур аст. Ғайр аз шахсони ба хатари гирифторшавӣ осебпазир (яъне, мардони бо ҳамдигар алоқаи ҷинсидошта, шахсони ба воситаи сӯзандору маводи нашъаовар истеъмолкунанда ва фоҳишаҳо), ки дар баъзе мавридҳо зарурати истифодаи чораҳои мушаххаси ҷимоя аз ғафлат, таъйиз ва хушунатро ба миён меоранд, ба гурӯҳи осебпазир инчунин гурезаҳо, муҳоҷирон, ҷавонон ва модарони танҳо дохил мешаванд. Ҷудошавии оилаҳо ва пароканда шудани ҷомеа, меъёрҳои танзимкунандаи масъалаҳои иҷтимоӣ ва ҷинсӣ, кӯчиши оммавӣ боиси афзудани осебпазирӣ ва хатари гирифтор шудан ба ВНМО мегардад. Хатари гирифтор шудан ба бемории ВНМО ба занону кӯдакон бештар таҳдид мекунад, чунки онҳо ба суиистифода шудан аз тарафи гурӯҳҳои силоҳбадаст, зӯровариҳои ҷинсӣ бештар осебпазиранд. Ҳангоми сар задани ҳолатҳои фавқуллода, эҳтимол марказҳои муолиҷаи ВНМО ё барномаҳои пешгирии ВНМО ба аҳоли дастрас набошанд ва зарурати муолиҷаи антиретровирусӣ, муолиҷа ва пешгирии сил ва бемориҳои сирояткунандаи дигар ба миён меояд.

Онҳое, ки ба ВНМО гирифторанд, аксаран аз таъйиз ва таъна азият мекашанд, аз ин рӯ ному насаби онҳо бояд махфӣ нигоҳ дошта шуда, дар ҳолатҳои зарурӣ онҳоро таҳти ҷимоя гирифтани лозим. Фаъолияти ин бахш, ки дар Дастур дарҷ шудааст, бояд бо назардошти инкишофи беморӣ ва шароит барои муолиҷаи ВНМО мувофиқаи мувофиқро таъмин кунад, на ин ки осебпазирӣ ва хатари гирифторшавӣ ба ВНМО-ро биафзоёнад.

Пиронсолон: Занону мардони синнашон аз 60 гузашта аз ҷониби Созмони Милали Муттаҳид пиронсол эътироф карда мешаванд, вале маҳфуми пиронсол вобаста ба шароит маънояшро дигар мекунад. Дар мамлакатҳои рӯ ба таррақӣ пиронсолон табақаи камбизоатро ташкил мекунанд ва аксарияти онҳо мардуми аз ҷанг ва офат зарардида мебошанд (масалан, дар ҷаҳон аҳолии синнаш аз 80 боло босуръат афзоиш меёбад), вале бо вучуди ин ҳангоми

сар задани офати табиӣ ва ҷанг ба онҳо кам аҳамият дода мешавад. Аз дигарон дар канор мондан ва заифӣ барои пиронсолоне, ки аз офату ҷанг осеб дидаанд, омилҳои асосии осебпазирӣ мебошанд. Ин омилҳо инчунин аз байн рафтани меъёрҳои маишӣ, ҳимояи оила ва ҷомеа, бемориҳои музмин, маҳдуд будани ҳаракат ва бемориҳои рӯҳиро метезонад. Аз ин лиҳоз, зарур аст, ки дар ҳар як хона кӯмак ба пиронсолон дастрас бошад. Пиронсолон дар мувозинати кӯдакон, идораи манбаҳо ва ба даст овардани даромад нақши муҳим доранд ва донишу таҷрибаи онҳо ҳангоми ҳалли мушкилот барои ҷомеа ҳамчун дурнамо хизмат мекунад, инчунин пиронсолон нигоҳдорандаи ҳувияти фарҳангӣ ва иҷтимоӣ мебошанд.

Маъҷубон: Тибқи маълумоти Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ аз 7 то 10 фисади мардуми дунё, аз ҷумла кӯдакон ва пиронсолон, бо ягон маъҷубият ҳаёт ба сар мебаранд. Офат ва ҷанг боиси афзудани маъҷубӣ ва нотавонӣ мегарданд. Конвенсияи Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи кӯдакони маъҷуб (CRPD) маъҷубиро ҳамчун мафҳуми тағйирёбанда эътироф намуда, онро дар робитаи байни мардуми нотавон (нотавонии ҷисмонӣ, ҳиссӣ, зеҳнӣ ва равонӣ иҷтимоӣ) ва монеаҳои рафторӣ муҳити зист, ки метавонад иштироки пурра ва пурсамари онҳоро дар ҷомеа мушкил кунад. Аз ин лиҳоз, ин монеаҳо имкон намедиханд, ки маъҷубон аз барномаҳои воқуниши башардӯстона баҳравар гарданд. Конвенсияи Милали Муттаҳид марбут ба ҳуқуқи атфои маъҷуб (CRPD) ба бехатарӣ ва муҳофизати одамони маъҷуб, ки ба офат ва ҷанг осебпазир мебошанд, ишораҳои мушаххас мекунад (Моддаи 11).

Шахсони маъҷуб дар ҳолатҳои нохуш ба хатари зиёд осебпазир мешаванд ва аксаран аз кӯмаку раванди тавонбахшӣ дар канор мемонанд. Ин гуна маҳрумият ба онҳо барои истифода аз амалиётҳои наҷотдиҳӣ ва кӯмакрасонӣ ҳангоми сар задани офат мушкилӣ эҷод мекунад. Кӯдакону пиронсолон ба гурӯҳи шахсони маъҷуб дохил мешаванд, бинобар ин ниёзҳои онҳоро бо як восита қонеъ кардан имкон надорад. Аз ин рӯ, воқуниши башардӯстона бояд қобилият, маҳорат, нерӯ ва дониши ҳар як шахсро, ки ба таври гуногун нотавонанд, ба назар гирад. Бояд хотирнишон кард, ки одамони маъҷуб мисли табақаҳои дигари ҷомеа ниёзҳои аввалиндараҷа

доранд. Илова ба ин, баъзеҳо, эҳтимол, ниёзҳои мушаххас, аз қабилӣ ивазкунии маводи кӯмак, асбобҳо ва дастрасӣ ба ҳадамоти эҳёӣ доранд. Ҳар тадбири, ки барои расондани кӯмак ба маъҷубон равона шудааст, набояд ба ҷудошавии онҳо аз хонавода ва шабакаҳои иҷтимоӣ оварда расонад. Агар ҳуқуқҳои шахсони маъҷуб ҳангоми расондани кӯмаки башардӯстона ба назар гирифта нашаванд, барои барқароркунии ҷомеа фурсати зиёд аз даст хоҳад рафт. Бинобар ин, зарур аст, ки шахсони маъҷуб дар ҳама ҷанбаҳои кӯмак ва беҳбудёӣ шомил бошанд. Ин масъулияти умум ва мақсаднокро тақозо мекунад.

Кӯмаки равонӣ: Офатҳо тавассути таъсири манфиашон ба рӯҳ, ҷисм, ҷомеа ва маънавиёти инсон боиси осебпазирӣ ва ранҷу азоби мардум мегарданд. Бархе аз ин аксуламал муқаррарӣ буда, бо гузаштани вақт бартараф мешавад. Зарур аст, ки дар сатҳи маҳал марказҳои ҳадамоти равонӣ таъсис дода шаванд, то барои худшифобахшии мардум кӯмак расонанд. Сари вақт ҷалб кардани мардуми зарардида ба амалигардонӣ ва расондани вокуниши башардӯстона фаъолияти башардӯстонаро таҳким мебахшад. Дар ҳар бахши башардӯстӣ, тарзи тақсими кӯмак таъсири равонии ба худ хос дорад, ки метавонад ба аҳолии зарардида фоида ё зарар расонад. Кӯмак бояд ғамхорона тақсим шавад, то арзишҳои мардуми нигоҳ дошта шуда, имконият диҳад ки дар он самаранок иштирок намоянд, эҳтиром ба аҳамияти таҷрибаҳои мазҳабӣ ва фарҳангӣ гузорад ва қобилияти мардумро дар роҳи беҳбудии зиндагиашон таҳким бахшад.

Адабиёт

Аҳдномаи Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи кӯдак: www.ohchr.org/english/law/crc.htm

Аҳдномаи Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи шахсони маъҷуб: www.un.org/disabilities/

Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ оид ба маъҷубон: www.who.int/disabilities/en/

ХАРТИЯИ

БАШАРДҶҶСТОНА

Хартияи башардӯстона. Асосҳои ҳимоя ва меъёрҳои асосию ҳадди ақалли дар Дастур дарҷшуда заминаҳои ахлоқӣ ва ҳуқуқӣ фароҳам меорад. Он қисман баёниҳои ҳуқуқҳо ва масъулиятҳои қонунии ҷорӣ ва қисман эътиқоди муштарак аст.

Дар баробари ҳуқуқ ва масъулиятҳои қонунӣ, Хартияи башардӯстӣ асосҳои қонуниеро ҷамъбаст менамояд, ки ба беҳбудии мардуми аз офат ва ҷанг зарардида таъсир мерасонанд. Дар мавриди эътиқоди муштарак, Хартияи башардӯстона ҷиҳати созиши байни созмонҳои башардӯстона оид ба усули идоракунии вокуниш дар ҳолати офат ва ҷанг, аз ҷумла нақшу ӯҳдадориҳои шахсони мухталиф, талош мекунад.

Хартияи башардӯстона

Эътиқодҳои мо

1. Хартияи башардӯстона эътиқоди муштаракӣ моро чун созмонҳои башардӯстона дар бораи он ки мардуми аз ҷанг ва ҳолатҳои нохуш ранҷу азобдида ба ҳимоя ва кӯмак ҳуқуқдоранд ва барои онҳо барои пешбурди зиндагии арзанда бояд шароитҳои аввалиндараҷа таъмин бошанд, баён мекунад. Мо боварӣ дорем, ки принципҳои дар Хартия башардӯстона овардашуда умумӣ буда, ба ҳамаи онҳое, ки аз офат ва ҷанг осебпазиранд дар куҷое ки набошанд, инчунин ба шахсоне, ки меҳоханд ба зарардидагон кӯмак расонда, амнияташонро таъмин кунанд, дахлдоранд. Ин талабот дар шартномаҳои байналмилалӣ таҷассум ёфта, ба принципҳои асосии ахлоқии башарӣ асос меёбад: инсон озод ба дунё омада, аз ҷиҳати обрӯ ва ҳуқуқ баробар аст. Дар ин асос мо аввалиндараҷа будани вазифаи башардӯстонаро тасдиқ мекунем.

Ҳамчун созмонҳои башардӯстии сатҳи маҳаллӣ, давлатӣ ва байналмилалӣ барои тақвият ва дастгирии принципҳои дар ин Хартия овардашуда, ноил шудан ба меъёрҳои камтарини кӯмак

ва ҳимояи азиятдидагон даъват менамоем. Мо ҳамаи онҳоеро, ки бо фаъолияти башардӯстона машғуланд, аз он ҷумла кормандони бахшҳои давлатӣ ва хусусиро, даъват мекунем, ки принсипу ҳуқуқ ва вазифаҳои муштараки зеринро, ки дар шакли баёниҳои эътиқоди муштараки башардӯстона омадаанд, дастгирӣ намоянд.

Нақши мо

2. Мо эътироф мекунем, ки эҳтиёҷоти аввалиндараҷаи аҳолии аз офату ҷанг азияткашидаро дар навбати аввал тавассути талошҳои ҳуди азиятдидагон, дастгирии ҷамоа ва мақомотҳои маҳаллӣ қонеъ намудан мумкин аст. Мо нақшу вазифаи аввалиндараҷаи давлати азиятдидаро дар таҳияи кӯмаки саривақтӣ ба зарардидагон, таъмини амният ва ҳифзи мардум мебинем. Боварӣ дорем, ки амалиёти яқояи давлатӣ ва ихтиёрии пешгирӣ ва кӯмаки натиҷабаш анҷом додан зарур аст ва дар ин кор Ҷамъиятҳои Миллии Салиби Сурх, Ҳилоли Аҳмар ва дигар шахсони ба ҷомеаи шаҳрвандӣ вобаста дар кӯмак расондан ба намояндагони ҳукумат нақши асосӣ дорад. Дар сурати нокифоя будани иқтидори давлат мо нақши ҷомеаи байналмилалиро эътироф мекунем, аз ҷумла кӯмаки ташкилотҳои давлатии сармоягузор ва ташкилоти минтақавӣ ба давлатҳо чиҳати иҷрои вазифаҳояшон хеле муҳим аст. Мо нақши махсуси созмонҳои ваколатдорро аз қабili Созмони Милали Муттаҳид ва Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурх эътироф мекунем.
3. Ҳамчун созмонҳои байналмилалӣ, мо нақши худро дар робита ба ниёзу имкониятҳои аҳолии азияткашида, ваколатҳои давлат ё сохторҳои қудратӣ мебинем. Нақши мо ҳамчун созмони мададрасон инъикос намудани воқеияти фаъолияти онҳое мебошад, ки аслан барои таҳияи кӯмак вазифадоранд, ва мумкин барои пурра иҷро кардани ин вазифа қодир нестанд ё хоҳиши иҷрои онро надоранд. Аз рӯи имкон мо мутобиқи амри башардӯстӣ ва принципҳои дар ин Хартия дарҷшуда фаъолият карда, мақомотҳои давлатиро дар расондани кӯмак ба зарардидагон ва ҳимояи онҳо дастгирӣ мекунем. Мо ҳама намояндагони давлат ва шахсони хусусиро

даъват мекунем, ки фаъолияти адолатмандона, мустақил ва беғарази созмонҳои башардӯстиро эҳтиром кунанд ва барои осон кардани фаъолиятшон монеаҳои нолозими ҳуқуқиро аз байн баранд.

Принсип, ҳуқуқ ва вазифаҳои муқаррарӣ

4. Ҳамчун созмони башардӯстона мо хизматрасонии худро дар асоси принципу амри башарӣ пешкаш мекунем ва ҳуқуқи ҳама мардуми аз офат ва ҷанг азияткашида – занону мардон, писарону духтаронро – эътироф мекунем. Инҳо ҳуқуқ ба муҳофизат ва кӯмак, ки дар санадҳои байналмилалии башардӯстӣ, оид ба ҳуқуқи инсон ва қонун дар бораи гурезаҳо таҷассум ёфтаанд. Дар ҳуҷҷати мазкур ин ҳуқуқҳо ба таври зайл хулоса мешаванд:

-ҳуқуқ ба зиндагии арзанда;

-ҳуқуқ ба гирифтани кӯмаки башардӯстона;

-ҳуқуқ ба ҳимоя ва амният.

Гарчанде, ки дар доираи санадҳои байналмилалӣ ин ҳуқуқҳо бо ин истилоҳ дарҷ нашудаанд, онҳо як қатор ҳуқуқҳои қонуниро дар бар гирифта, мазмунӣ вазифаҳои башардӯстонаро пурратар менамоянд.

5. Ҳуқуқ ба зиндагии арзанда дар шакли қонун ва иқдоми вобаста ба ҳуқуқи зиндагӣ, дастрасии меъёрҳои муносиби зиндагӣ, озодии фардии озод аз зулми ғайриинсонӣ ва ҷазо инъикос ёфтааст. Маъноӣ ҳуқуқ ба зиндагии арзанда ин иқдом ба хоҳири ҳифзи зиндагӣ дар сурати таҳдид ба он ва вазифаҳои дигарон дар робита ба чунин ҳуқуқ аст. Зермаъноӣ ин мафҳум аз кӯмакҳои ҳаётии вазифахоро имтиноъ накардан аст. Маҳфуми обрӯ бештар аз беҳбудии ҷисмонӣ аст; он маъноӣ эҳтиромро ба инсон, аз ҷумла арзишҳо ва эътиқодоти мардум, ҷамоатҳои зарардида, эҳтиром ба ҳуқуқи инсон, аз ҷумла озодӣ, озодии вичдон ва риояи мазҳабро дорад.

6. Ҳуқуқ ба гирифтани кӯмаки башардӯстона яке аз унсурҳои зарурии ҳуқуқ ба зиндагии обрӯмандона мебошад. Ин унсурҳо ҳуқуқ ба меъёрҳои муносиби зиндагӣ, аз ҷумла ғизо, об, либос, сарпаноҳи мувофиқ ва ниёз ба саломатиро дар бар мегиранд, ки дар санадҳои байналмилалӣ ба таври возеҳ кафолат дода шудаанд. Меъёрҳои асосии Лоихаи «СФЕРА» ва меъёрҳои ҳадди ақал чунин ҳуқуқҳоро инъикос карда, онҳоро дар амал татбиқ мекунад, хусусан дар робита бо оmodасозии кӯмак ба аҳолии аз офат ва ҷанг азиятдида. Дар ҷойҳое, ки корхонаҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ ин гуна кӯмакро пешбинӣ намеkunанд, барои анҷоми ин вазифа бояд ба дигарон иҷозат диҳанд. Кӯмаки башардӯстона бояд аз рӯи принсипи бетарафӣ расонида шавад, яъне дар асоси ниёз ва мувофиқи он, ки принсипи васеътари бетарафиро инъикос мекунад: яъне шахс набояд дар асоси мансубияти синнусолӣ, ҷинсӣ, нажодӣ, қавмӣ, тамоюли ҷинсӣ, забонӣ, мазҳабӣ, нотавонӣ, инчунин ҳолат ва вазъи саломатӣ таъйин карда шавад.

7. Ҳуқуқ ба ҳимоя ва амният ба шартҳои санадҳои байналмилалӣ, қарордоди Созмони Милали Муттаҳид, дигар ташкилоти байнидавлатӣ ва ба вазифаҳои давлат, ки бояд ҳар як шахсро дар қаламрави худ муҳофизат кунад, асос меёбад. Таъмини беҳатарию мардум дар ҳолатҳои офат ва ҷанг, аз ҷумла ҳифзи гурезаҳо ва мардуми иҷборан кӯчондашуда, масъалаи махсуси башардӯстӣ мебошад. Чӣ тавре санад эътироф мекунад, баъзеҳо эҳтимол, аз сабаби синну сол, ҷинс ва нажод ба суиистифода, таъйин осебпазир буда, ба тадбирҳои мушаххаси ҳимоя ва кӯмак ниёз доранд. Дар сурате, ки давлат дар чунин ҳолатҳо барои муҳофизати мардум қодир нест, бояд кӯмаки байналмиллӣ дархост кунад, то аҳолиаш ҳифз шавад.

Санаде, ки ба муҳофизати шахрвандон ва мардуми бесарпаноҳ дахл дорад, қобили таваҷҷӯҳи хос аст:

(i) Ҳангоми ҷанги мусаллаҳона, ки дар санади байналмилалӣ шарҳ дода шудааст, тибқи шартҳои мушаххаси қонунӣ шахсоне, ки дар

чанг иштирок намекунад, бояд аз муҳофизат ва кӯмак бархурдор шаванд. Хусусан, Конвенсияи Женева аз соли 1949 ва Протоколҳои иловагии он аз соли 1977 ба қонибҳои дар ҷанги байналмилалӣ ва дохилӣ иштироккунанда ӯҳдадориҳо пешбинӣ мекунад. Мо таъкид бар он дорем, ки шаҳрвандони ғайринизомӣ аз ҳамла ва қасосгирӣ озод бошанд, хусусан аҳамияти принципи фарқгузори миёни шаҳрвандони ғайринизомӣ ва низомӣ, инчунин ҳадафҳои шаҳрвандони ғайринизомӣ ва низомиро таъкид мекунем. Инчунин, риояи принципҳои таносуб дар мавриди истифодаи зӯроварӣ ва тадбирҳои эҳтиётӣ ҳангоми ҳуҷум; худдорӣ аз истифодаи аслиҳа, ки ба қатли ом оварда мерасонад ё боиси ҷароҳат ва ранҷи нолозими зиёд мегардад; ӯҳдадорӣ барои расондани кӯмаки беғаразона. Асосан дар ҷанг бо сабаби риоя нашудани ин принципҳои асосӣ ба шаҳрвандони ғайринизомӣ осеби зиёд мерасад.

- (ii) Ҳуқуқ барои дарёфти сарпаноҳ ё паноҳгоҳ барои шахсони ба таъқибу зӯроварӣ осебпазир зарур аст. Онҳое, ки аз офат ё ҷанг зарар дидаанд, аксаран маҷбуранд хонаҳояшонро барои амният ва дарёфти ризқу рӯзӣ тарк кунанд. Шартҳои Конвенсияи соли 1951 оид ба Мақоми гурезаҳо (тавре ислоҳ шуд) ва дигар аҳдномаҳо барои шахсоне, ки аз муҳофизати давлат маҳруманд ва онҳое, ки маҷбуранд барои таъмини бехатарӣ ба мамлакати дигар сафар кунанд, амнияти аввлиндараҷаро таъмин мекунад. Шартҳои асосӣ инҳо мебошанд: принципи истирор надодан: принципест, ки мувофиқи он ягон шахс набояд дар кишваре, ки дар он ба зиндагӣ, озодӣ ва бехатарии ҷисмониаш хатар таҳдид мекунад, ё эҳтимол ба шиканҷа ва дигар муносибати бераҳмона, ғайриинсонӣ ва ҷазо дучор мешавад, қарор гирад ва ӯ бояд бозпас фиристода шавад. Ин принципҳо, тавре дар санади байналмилалӣ башарӣ инъикос ва дар Принципиҳои тавсияи соли 1998 оид ба Бесарпаноҳии дохилӣ ва қонунҳои дахлдори минтақавӣ ва милли мушаххас шудаанд, ба мардуми беосарпаноҳ низ дахл доранд.

Ўҳдадориҳои мо

8. . Мо хизматҳои худро бо эътиқод аз он, ки аҳолии азияткашида бояд дар маркази амалиёти башардӯстона қарор гирад, таҳия мекунем. Тасдиқ менамоем, ки иштироки фаъоли онҳо барои расондани кӯмаки ба ниёзҳои онҳо ва шахсони осебпазиру аз ҷиҳати иҷтимоӣ дар канормонда зарур мебошад. Мо аҳолии маҳаллиро ҷиҳати ба қадри имкон пешгирӣ намудани офатҳо, омодагӣ ба офат ва ҷанг ва дар сурати офат ё ҷанг таъмин бо кӯмак дастгирӣ мекунем. Инчунин мо қобилияти мардуми маҳаллиро дар сатҳҳои гуногун пурзӯр менамоем.
9. Мо медонем, ки воқуниши башардӯстона баъзан оқибатҳои нохуш боқӣ мегузорад. Дар ҳамкорӣ бо аҳли ҷамоаи зарардида ва мақомоти давлатӣ, барои кам кардани оқибатҳои нохуши амалиёти башардӯстона, ки ба аҳолии маҳаллӣ ва муҳити зист таъсир мерасонанд, кӯшиш мекунем. Оид ба ҷангҳои мусаллаҳона тасдиқ мекунем, ки тарзи расондани кӯмак эҳтимол шаҳрвандони ғайринизомиро ба ҳамла осебпазир месозад, ё мумкин аст ғайриҷамъадошт ба ягон ҷонибе, ки дар ҷанг иштирок дорад, фоида расонад. Мо омодаем, то ҷое, ки ба принципҳои дар боло зикршуда мувофиқ аст, ин гуна оқибатҳои нохушро кам кунем.
10. Тибқи принципҳои фаъолияти башардӯстона, ки дар ин Хартия ва тавсияи мушаххаси Кодекси рафтор барои Кумитаи Байналмилалӣ Салиби Сурх, Ҳаракати Ҳилоли Аҳмар ва ташкилоти ғайридавлатӣ оид ба кӯмак барои азияткашидагон дарҷ шудаанд, амал хоҳем кард.
11. Меъёрҳои асосии лоиҳаи «Соҳа», меъёрҳои ҳадди ақал, бо дарки ниёзи камтарини зиндагии обрӯмандона, дар асоси таҷрибаи созмонҳои кӯмакрасон, ба принципҳои умумии ин Хартия мазмун мебахшанд. Гарчанде ноил шудан ба ин меъёрҳо аз якҷанд омиле вобаста аст, ки берун аз қобилияти идоракунии мо бошад, мо пайваста мекӯшем, то ба онҳо ноил шавем ва интизорем,

ки аз мо ҳисобот дархост кунанд. Мо ҳама ҷонибҳо, аз ҷумла аҳолии азияткашида ва давлатҳои кӯмакрасон, ташкилотҳои байналмилалӣ, корхонаҳои хусусӣ ва ғайридавлатиро даъват мекунем, то меъёрҳои асосии лоиҳаи «СФЕРА» ва меъёрҳои ҳадди ақалро ҳамчун асос қабул кунанд.

12. Бо мутобиқат ба меъёрҳои асосӣ ва ҳадди ақал, мо талош мекунем, то ба мардуми аз офат ва ҷанг азиятдида ақаллан шароити аввалиндараҷаи зиндагии арзанда ва осудаҳолона, аз ҷумла оби кофӣ, беҳдошт, хӯрок, маводи ғизой, сарпаноҳ ва ёри тиббӣ дастрас бошанд.

Бо ин мақсад мо даъво мекунем, ки давлат ва дигар ҷонибҳо вазифаҳои ахлоқӣ ва қонунии худро дар робита бо аҳолии азияткашида иҷро кунанд. Дар навбати худ, тавассути санҷиш ва мониторинги шароити тағйирёбандаи маҳал; мо кӯшиш мекунем, ки тавассути шаффофият дар мубодилаи маълумот ва қарорқабулкунӣ, ҳамоҳангсозӣ ва ҳамкориҳои боз ҳам таъсирбахш бо дигар шахсон ва дар сатҳи гуногун, ки дар меъёрҳои асосӣ ва ҳадди ақал муқаррар шудаанд, кӯмаки башарии мо таъсирбахш, мувофиқ ва сермаҳсул бошад.

ПРИНЦИПҲОИ ҶИМОЯТ

ИН БОБ БОЯД ЧӢ ТАВР ИСТИФОДА ШАВАД?

Фаъолияти башардӯстона аз ду рӯки асосӣ иборат аст: ҳимоят ва имдод. Қисми зиёди ин китоб, хусусан бобҳои техникӣ, дар доираи фаъолияти имдод қарор доранд, дар ҳоле, ки ин боб ба масоили вобаста ба ҳимоят таваҷҷӯҳ мекунад. Дар асоси Хартияи башардӯстона ба усули мусоидати созмонҳои башардӯстӣ ба ҳимояи шахсони ба хатари зӯрварӣ ё таҳдид осебпазир аҳамият дода мешавад. Умуман, ин дар боб нақши созмонҳо дар мусоидат ба эҳтиром ва риояи ҳуқуқҳои дар Хартия дарҷшуда, аз ҷумла ҳуқуқи дастрасӣ ба кӯмак, оварда шудааст.

Ин боб ба ду қисм ҷудо мешавад:

- Дар муқаддима, оид ба вазифаҳои касоне, ки бо фаъолияти башардӯстӣ ба хоҳири кӯмак расондан ба аҳолии зарардида ва мусоидат кардан ба эҳтироми ҳуқуқҳояшон машғуланд, маълумот дода мешавад.
- Барои тамоми фаъолияти башардӯстона чор принципи ҳимоят асосӣ мебошанд ва унсурҳои асосии ҳимоятро дар мавриди расондани кӯмаки башардӯстона фаро мегиранд. Онҳо ҳамроҳи қайдҳои тавсиявӣ нақши созмонҳои башардӯстиро дар таъмини муҳофизати азияткашидагон муфасссалтар шарҳ медиҳад. Бахши феҳристҳо меёро ва маводи вобаста ба ҷанбаҳои махсуси муҳофизатро дар бар мегирад.

Мундарица

Муқаддима.....	43
Принсипҳои ҳимоят.....	48
Феҳрист ва хониши иловагӣ.....	61

Муқаддима

Ҳимоят ва кўмаки башардўстона

Таъмини муҳофизат бо бехатарӣ, обрӯ ва ҳуқуқи мардуми аз офат ва ҷангҳои мусаллаҳона азиятдида робита дорад. Харти-яи башардўстона дар бораи баъзе ҳуқуқҳои асосии бо расондани кўмаки башардўстона дахлдор маълумоти мухтасар медиҳад. Боби мазкур бо мақсади таъмини ҳифзи аҳоли аз ҷониби ин созмонҳо, хусусан бо роҳҳои эмин доштани аҳолии азиятдида аз ранҷу азо, барои муваффақ шудан ба ҳаёти инчунин, масъалаҳои вобаста ба тарзи ташаққули фаъолияти башардўстона ва ба мардум кўмак расонидани онҳоро баррасӣ мекунад.

Ҳимоят ин эмин дошати мардум аз зӯроварӣ ва таҳдидҳои мухта-лиф мебошад, инчунин аз амалҳое, ки бо мақсади маҳрум кардани онҳо аз ҳаёти арзанда анҷом дода мешаванд.

Ин масъалаҳо **ҷорпринсипи асосиро**, ки ба таъмини муҳофизат дахл-доранд, ба вуҷуд меоранд, ки тамоми фаъолияти башардўстонаро мазмун мебахшанд:

1. Аз иҷрои амалҳое, ки боиси осебпазир шудани мардум ба зарари бештар мегарданд, худдорӣ кунед.
2. Боварӣ ҳосил кунед, ки ба мардум кўмаки бетараф дастрас аст, манзур аз бетарафӣ ин аст, ки кўмак бояд мувофиқи ниёз, ё бо на-зардошти он ва бидуни таъйиз расонида шавад.
3. Мардумро аз осеби ҷисмонӣ ва равонӣ, ки аз зӯроварӣ ва таҳдид бармеоянд, муҳофизат намоед.
4. Ба мардум дар талаб кардани ҳуқуқҳои барои дастрасии давоҳо ва беҳбудӣ аз таъсири амалҳои суиистифодакунанда кўмак ра-сонед.

Ҳангоми расондани кўмаки башардўстона ин ҷаҳор принцип инчунин хатарҳои шадидтарро, ки мардум ба онҳо ҳангоми ҷанг ва офат дучор

мешаванд, инъикос мекунад. Тавсияҳои мазкур вазифаю тадбирҳои созмонҳо, инчунин ниёзҳои мушаххас ба ҳимоятро ифода менамоянд.

Ин чор принципи муҳофизат аз маҷмӯи фишурдаи ҳуқуқҳое, ки дар Хартияи башардӯстӣ омадаанд, сарчашма мегиранд: ҳуқуқ ба зиндагии арзанда, ҳуқуқ ба кӯмаки башардӯстона ва ҳуқуқ ба ҳимоят ва амният.

Дарки принципҳои ҳимоят

Тавсияи мухтасар барои тавзеҳи принципҳои асосӣ

Принципи 1 (аз расондани осеб худдорӣ кунед) мушкilotи ба ҳимоят вобастаро, ки ҳангоми расондани кӯмаки башардӯстона вомехуранд, ё шадидтар мегарданд, баррасӣ мекунад. Тавре дар Хартия омадааст, шахсоне, ки ба расондани кӯмаки башардӯстона машғуланд, бояд кӯшиш кунанд, ки мардуми аз ҷангу офат азиятдида ба зиёни бештар, масалан маскун гаштан дар ҷойҳои барояшон хатарнок дучор нашаванд.

Принципи 2 (дастрасӣ ба кӯмаки башардӯстонаи беғараз) вазифаи созмонҳои кӯмакрасонро дар самти расондани кӯмаки башардӯстона ба ҳама ниёзмандон, хусусан онҳое, ки аз ҳама бештар осебпазиранд, ё онҳое, ки бо сабаби мансубияти сиёсӣ ва ғайра дар канор мондаанд, муқаррар мекунад. Маҳрум кардани шахс аз ҳуқуқи дастрасӣ доштан ба кӯмаки зарурӣ маънои ҳимоят нашудани вайро дорад, ки худ мушкilotи асосии ба муҳофизат вобаста ба ҳисоб меравад. Ба созмонҳои башардӯстона надодани иҷозат барои кӯмакрасонӣ маънои онро дорад, ки мардум аз дастрас будани кӯмаки башардӯстона маҳрум мекунанд. Пешгирии маҳрумкунӣ аз кӯмаки зарурӣ масъалаи асосии ҳимоят мебошад.

Принципи 3 (аз зӯрварӣ ҳимоят намудани мардум) ба ҳимояи мардум аз зӯрварӣ вобаста аст, масалан шахсро ба таври иҷборӣ бар хилофи хоҳишаш барои содир кардани амале водор кардан, ба даст гирифтани силоҳ, аз ҷои зист маҷбуран пеш кардан, ҳаракати шахсро маҳдуд кардан, ё нисбати вай муносибати ғайриинсонӣ ва ҷазо раво دیدан. Ин принцип осеби ҷисмонӣ ва равонӣ, аз ҷумла воҳима ва дидаю дониста ташкил кардани хатарафзову воҳимаро пешгирӣ мекунад.

Принсипи 4 (дастгирии мардум дар талаби ҳуқуқҳояшон, дастрасии мардум ба даъво ва беҳбудёбӣ аз таҷовуз ба ҳуқуқашон) нақши созмонҳои башардӯстиро, ки ба мардуми зарардида барои талаб кардани ҳуқуқашон ва дастрасӣ пайдо кардан ба даъвокунӣ, масалан қонунӣ талаб кардани ҷуброн, ҷубронпулӣ, ё баргардондани моликият кӯмак мерасонанд, муайян мекунад.

Дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ, чор принсипи муҳофизат саволхоро шарҳ медиҳанд, ки созмонҳои башардӯстӣ барои муҳофизат кардани аҳолии осебидида чӣ кор карда метавонанд ва кадом корро бояд иҷро кунанд. Бояд хотиррасон кард, ки дар ин маврид нақшу вазифаҳои созмонҳо дуюмдараҷа мебошанд. Тавре дар Хартия қайд мегардад, ин гуна нақшҳо бояд дар робита бо вазифаи аввалиндараҷаи давлат ё дигар шахсони бонуфуз, масалан бо гурӯҳҳои муҳолифи ҷанг, ки соҳиби мавзёе шудаанд, муайян карда шаванд. Ин гуна шахсони бонуфуз расман, қонунан барои ҳифзи некӯахлоқии мардуми дохили мамлакаташон вазифадоранд.

Шахсони бонуфуз барои таъмини беҳатарии аҳоли воситаҳои зарурӣ доранд. Дар сурате, ки давлат аз ӯҳдаи муҳофизати аҳоли намебарояд, вазифаи созмонҳо аз он иборат аст, ки ба ин кор шахсони бонуфуз ташвиқ карда шаванд.

Татбиқи принципҳои ҳимоятӣ

Барои ҷавоб додан ба меъёрҳои ин Дастур, ҳамаи созмонҳои башардӯстона бояд аз рӯи принципҳои ҳимоят кор кунанд, ҳатто агар ваколати ҳимоят надошта бошанд, ё мутахассиси соҳаи ҳимоят набошанд. Ин принципҳо мутлақ “нестанд”: то чӣ андоза онҳоро қонеъ намудани созмонҳо аз шароит вобаста аст.

Хусусан, ҷиҳатҳои принсипи 3 дар доираи салоҳияти созмонҳо нестанд.

Ба ҳар ҳол ин принципҳо масъалаҳои башардӯстонаро инъикос мекунанд ва фаъолияти созмонҳоро ҳамеша муайян мекунанд.

Баъзе созмонҳои башардӯстона барои ҳимояи одамони осебпазир

вазифаҳои мушаххас, ё ваколатҳои доранд. Баъзеашон, бо истифода аз захираҳои ҳаёти тахассусии мавҷуда, амалиётҳои ҳимоятиро дар доираи лоиҳа ва барномаҳои алоҳида, дар доираи ваколатҳои ҳимояти дастаҷамъӣ, ё бахши ҳимоят амалӣ менамоянд:

- ҳифзи кӯдакон;
- зӯроварии ҷинсӣ;
- манзил, замин ва моликият;
- амалиёти аз минаҳои тоза кардан;
- волоияти қонун ва адолат.

Ин рӯйхат баъзе ҷанбаҳои ҳимоятиро инъикос мекунад ва он комил нест, бинобар он дар хотир бояд дошт, ки масъалаҳои дигари марбут ба ҳимоят низ мавҷуданд.

Барои ҷанде аз ин ва дигар мавзӯҳои ҳимояти, ба мисли ҳимоят аз шаҳрвандон ва шахсони дар дохили мамлакат кӯчонидашуда, ё ҳимоят ҳангоми офат, ба ғайр аз «СФЕРА, дигар дастур ва ватан»-и мушаххас таҳия шудаанд. Ин меъёру ватанҳо дар охири Дасти, дар феҳрист ва бахши хониши иловагӣ қой дода шудаанд. Боби мазкур бо мақсади мукамал кардани меъёрҳои зикргардида таҳия шудааст.

Шаклҳои мухталифи ҳимояти

Дар робита бо амалиётҳои башадӯстонаи муқаррарӣ чор Принципи ҳимоят бештар ба ҳимояи фаъолияти мутахассисон дахл доранд, гарчанде ин гуна фаъолиятҳои гуногун мебошанд. Фаъолияти вобаста ба ҳимоят, ки онро дар ҳамаи соҳаҳои башардӯстона истифода мебаранд, ба се гурӯҳи бо ҳамдигар алоқаманд ҷудо мешавад ва ҳамзамон онро низ истифода бурдан мумкин:

- **Пешгирикунанда:** Пешгирӣ кардани хатарҳои ҷисмонӣ, пой-молшавии ҳуқуқ ё қоиш додани осебпазирӣ ба ҷунин хатарҳои таҷовуз. Тибқи санадҳои байналмилалӣ он инчунин кӯшишҳои эҳтироми ҳуқуқи замон, мардон, духтарон ва писарони ҳама гуна синну солро дар бар мегирад.

- **Таъсирнокӣ:** Қатъи зӯровари бардавом тавассути ҷавоб ба ҳолатҳои зӯроварӣ ва ҳуқуқвайронкуни.
- **Ислоҳӣ:** Барои таҷовузи бардавом ва пешина, тавассути ҷуброн ва эҳё ба воситаи ҳадамоти тиббӣ, мусоидати равонӣ, ба кумаки қонунӣ ё дигар ҳадамотҳо даъво пеш овардан ва ба аҳолии азиятдида барои дастрасӣ ба даъвоҳо ва талаби ҳуқуқҳо мусоидат кардан.

Талаби ҳуқуқ унсури умумиест, ки хоҳ дар сатҳи ҷамъиятӣ, хоҳ инфиродӣ сурат гирад, ҳамаи шаклҳои фаъолиятро ба ҳам мепайвандад. Хатар ба аҳолии азиятдида дар натиҷаи амал ё сиёсати мақсаднок таҳдид мекунад ва бисёр принципҳои ҳимоят кӯшиш мекунанд, ки ин гуна амалҳо ва сиёсатро ислоҳ кунанд. Ҳифзи ҳуқуқ аз ҷониби созмонҳои башардӯстона ва дигарон, аз он ҷумла ташкилотҳои ҳуқуқи башар, барои ворид кардани чунин ислоҳот зарур аст. Эҳтимол созмонҳои башардӯстӣ ба тасмими душвор миёни ‘аз номи мардум сухан гуфтан’ ва ниёзи идома додани кӯмаки башардӯстӣ осебпазир шаванд. Ин амали душвор муайян мекунад, ки оё онҳо метавонанд ҳуқуқи мардумро оид ба ягон масъала ҳифз кунанд.

Бомуваффақият ҳифз намудани ҳуқуқ аз дастрасӣ ба гувоҳии боэътимод, таҳлили шахсони саҳмдор ва таҳлили ҳамаҷонибаи вазъият вобаста аст. Аз ин лиҳоз, ин кор дар доираи меъёрҳои асосӣ ба меъёрҳои ташхис марбут аст (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар саҳ.). Чӣ тавре, ки тавсия равшан мекунад, истифодаи гувоҳӣ аз қабili истифодаи шахс барои гувоҳӣ ҳаёти вайро зери хатар мегузорад, бинобар ин дар ин масъала боэҳтиёт ва мулоҳиза амал кардан лозим аст (ниг. ба принсипи муҳофизат 1, тавсияи 8 дар саҳ.).

ПРИНЦИПҲОИ ҲИМОЯТ

Принципи 1: Аз иҷрои амалҳое, ки осеб расонданашон мумкин аст, худдорӣ кунед.

Шахсоне, ки ба расондани кӯмаки башардӯстона машғуланд, бояд кӯшиш кунанд, ки ба мардуми аз ҷангу офат азиятдидаа ранҷи бештар расонда нашавад.

Ин принцип аз унсурҳои зерин иборат мебошад:

- Кӯмаки башардӯстона ва муҳите, ки дар он ба мардум кӯмак расонида мешавад, мардумро ба хатарҳои ҷисмонӣ, зӯроварӣ ва ҳолатҳои ҳуқуқвайронкунӣ дучор намекунад.
- Кӯмак ва ҳимоят қобилияти худмуҳофизаткунии мардумро аз байн намебарад.
- Созмонҳои башардӯстӣ маълумоти ҳассосро тавре нигоҳ медоранд, ки ба амнияти шахси маълумотдиҳанда, ё онҳое, ки ба додани маълумот робита доранд, хатар таҳдид намекунад.

Қайдҳои тавсиявӣ

Ташҳиси вазъият ва пешгӯии пайомадҳои кӯмаки башардӯстона ба амният ва некӯаҳволии аҳолии азияткашида:

- 1 **Ҳолатҳои поймол шудани ҳуқуқро аз назар дур намонед.** Эҳтимол ба амалу хулосаҳои душвор дучор мешавад, масалан дар сурате, ки бояд ба аҳолии дар урдугоҳ паноҳбурда ҳилофи хоҳишашон кӯмак расонед. Ин гуна амалҳо бояд вобаста ба шароит иҷро карда шаванд, аммо бо гузаштани вақти муайян бояд аз назар гузаронида шаванд.
- 2 **Рӯйхати санҷишӣ:** Ҳангоми таҳлили фаъолият ҳамеша оид ба рӯйхати нопурраи саволҳо андеша кунед, ки ҳамчун рӯйхати санҷишӣ барои тамоми фаъолияти кӯмаки башардӯстона ё фаъолиятҳои махсус хизмат мекунад:

- Аҳолии осебидида аз фаъолияти мо чӣ фоида мебинад?
- Таъсири ғайричашмдошти манфӣ ба амнияти одамон, ки аз фаъолияти мо сар мезанад, кадомҳоянд ва чӣ тавр ин таъсирро аз байн бурдан ё коҳиш додан мумкин?
- Оё фаъолият ва хатаре, ки ба амнияти мардум таҳдид мекунад, ба инбат гирифта мешаванд? Оё ин фаъолият қобилияти худмуҳофизаткунии мардумро заиф намекунад?
- Оё фаъолият зидди ягон гурӯҳ табиизро раво мебинад ё шояд мардум инро эҳсос кунад? Оё фаъолият ҳуқуқи одамонро, ки одатан дар қанор мемонанд ё мавриди таъйиз қарор мегиранд, ҳимоя мекунад?
- Дар натиҷаи ҳимояи ҳуқуқи ин гурӯҳҳо, ба робитаи мардум дар дохил ва берунӣ чомеа чӣ гуна таъсир расонда мешавад?
- Оё фаъолият метавонад боиси бештар шудани ҷудой дар байни аҳолии дохили қамоа ва берун аз он гардад?
- Оё фаъолият метавонанд барои пурзӯр шудани мавқеи силоҳбадастон ва дигар гурӯҳҳо ғайричашмдошт мусоидат кунад?
- Оё фаъолият метавонад бо мақсади қиноятӣ суиистифода карда шавад?

3. Барои ташхиси пайомадҳои мусбату манфии барномаи кӯмак ва фаъолияти мушаххаси барнома бо табақаҳои гуногуни аҳолии азияткашида ё созмонҳои эътимоднок машварат кунед.

4. Тарзи расонидани кӯмаки башардӯстона эҳтимол шахсро ба таҷовуз осебпазир кунад. Масалан, молҳои арзишнок, мисли меъёри меваи хушк эҳтимол ғорат карда шаванд ва ҳамин тавр гирандагони кӯмакро ҳадафи хатари осебпазирӣ ё маҳрумшавӣ қарор диҳад. Дар мавриди мавҷуд будани хатари зиёд, тайёр кардани кӯмаки иловагиро ба инбат гиред (масалан пухтани хӯрок дар ошхона ва марказҳои хӯрокхӯрӣ). Бо аҳолии осебдида оид ба тарзи кӯмаки дилхоҳ машварат кунед.

5. Кӯмак бояд дар муҳити барои аҳоли бехатар расонда шавад.

Одамони ниёзманд бояд барои гирифани кӯмак ба ҷойҳои дур ё хатарнок нараванд. Агар урдугоҳҳо ва дигар масканҷой тайёр шуда бошад, ин гуна ҷойҳо бояд аз ҷойҳои хавфнок дур ва дар ҷойи бехатар воқеъ бошанд.

Худмуҳофизаткунии аҳолии осебидида

6. Оид ба воситаҳои худмуҳофизаткунии мардум маълумот пайдо кунед. Ба воситаи чораҳое, ки ба худмуҳофизаткунӣ равона шудаанд, ба мардум кӯмак намоед (ниг. ба принципи 3, Қайдҳои тавсиявии 13-14 дар саҳ.). Расонидани кӯмаки башардӯстона набояд қобилияти мардумро барои худмуҳофизаткунӣ ва ҳимояи дигарон заиф гардонад – бинобар ин, фаъолияти башардӯстона бояд дар ҷойҳои бехатар сурат гирад ва созмонҳои башардӯстона бояд аз робита бо гурӯҳҳои силоҳбадаст худдорӣ кунанд.

7. Ниёзҳои аввалиндараҷаи ҳаёти: Ба мардум барои пайдо кардани роҳҳои бехатари қонеъ кардани эҳтиёҷоти аввалиндараҷа кӯмак расонед. Масалан, мардумро бо об ва сӯзишворӣ таъмин кунед, то ин ки барои ин гуна талабот ба ҷойҳои хатарнок нараванд. Ҷустуҷӯи об ва сӯзишворӣ, хусусан барои пиронсолон, занон, кӯдакон ва маъҷубон мушкилот пеш меорад.

Кор бо иттилооти ҳассос

8. Шояд иттилооте, ки ба ҳифзи аҳоли дахл дорад, ҳассос бошад. Созмонҳои башардӯстӣ бояд сиёсату қонунҳои аниқро амалӣ гардонанд, чунки дар ҳолати доштани иттилооти ҳассос ва ё шохиди чунин ҳодиса шудани кормандони онҳо, чӣ тавр амал карданро донанд. Кормандон бояд огоҳ карда шаванд, ки дар ҳолатҳои поймол шудани ҳуқуқ иттилоъ дода, даъво пешниҳод кунанд.

9. Фиристодани иттилооти ҳассос: Иттилооти ҳассос оид ба ҳолатҳои суиистифодаро ба шахсоне расонед, ки барои муҳофизаткунӣ ваколат доранд. Ин шахсон шояд дар ҷойҳои дуртар аз маълумотдиҳандагон қарор дошта бошанд.

10. Бояд сиёсат оид ба расонидани иттилооти ҳассос мавҷуд

бошад ва он дар бораи ҳолатҳои нохуш ва таҳлили тамоюли ин гуна ҳолатҳо гузориш диҳад. Он бояд тарзи кор бо иттилооти ҳассос ва шароити фиристодани онро муайян кунанд. Аз рӯи имкон созмонҳо бояд кӯшиш кунанд, ки розигии соҳиби иттилоотро барои истифодаи иттилооташ бигиранд. Маълумот бояд тарзе расонида шавад, ки сарчашмаи он, ё шахси иттилоотдиҳандаро зери хатар нагузорад.

11. Иттилоот оид ба ҳолатҳои суиистифода ва ҳуқуқвай-

ронкунии муайян бояд танҳо ҳангоми муайян будани мақсади истифодаи ҷамъ карда шавад. Иттилооте, ки ба ҳифзи мардум дахл дорад, бояд аз тарафи созмонҳое, ки барои муҳофизат кардани мардум ваколат доранд ё созмонҳое, ки иқтидор, маҳорат, низом ва протокол доранд, ҷамъ карда шавад. Барои ҷамъ кардани чунин иттилоот ва табодули он бо шахси сеюм розигии соҳиби иттилоот зарур аст.

12. Аксуламале, ки мақомоти давлатӣ ва дигар шахсони

босалоҳият ба ҷамъ кардани иттилоот оид ба ҳолатҳои суиистифода нишон медиҳанд, бояд мавриди арзёбӣ қарор гирад. Талаботи созмонҳо оид ба эҳтиёҷоташон барои истифодаи иттилоот бояд санҷида шавад. Дар ин маврид созмонҳои мухталиф қарорҳои гуногун қабул мекунанд.

Принсипи 2: Ба мардум дастрас будани кӯмаки бегараз – яъне мувофиқи ниёз ва бидуни таъйини кунед

Ба мардум кӯмаки башардӯстонаи мувофиқи ниёзашон ва бидуни таъйини дастрас мешавад. Кӯмак аз мардуми ниёзманд дарег дошта намешавад ва дастрасии созмонҳои башарӣ бояд ҷавобгӯи меъёрҳои «СФЕРА» бошад.

Ин принцип аз унсурҳои зерин иборат аст:

- Кӯмаки башардӯстона бояд ба ҳама табақаҳои аҳолии зарардида дастрас бошад.
- Дар мавриди ба таври ғарзнок аз кӯмак маҳрум кардани ягон табақаи аҳолии азиятдида, ҳуқуқи мардум бояд тавассути қонунҳои мувофиқ ва принципҳои умдаи башарӣ, ки дар Хартияи башарӣ дарҷ шудаанд, ҳуқуқи мардум барқарор карда шавад.
- Мардуми азияткашида бояд мувофиқи ниёз ва бидуни таъйини кӯмаки башардӯстона гирад.

Қайдҳои тавсиявӣ

Таъмини дастрасӣ ба кӯмак

1. **Дар сурате, ки аҳолии азияткашида барои қонеъ кардани ниёзҳои аввалиндараҷааш имконият надорад** ва шахсони босалоҳият аз ӯҳдаи таъмини кӯмаки зарурӣ намебароянд, барои расондани кӯмак бояд ба созмонҳои башардӯстона иҷозат диҳанд. Иҷозат надодан ба созмонҳои башардӯстӣ, бахусус дар ҳолатҳои ҷанг, хилофи санадҳои байналмилалӣ аст.
2. **Мониторинг:** Дастрасии кӯмаки башардӯстонаро ба аҳолии азияткашида, хусусан мардуми аз ҳама осебпазир санҷида бароед.
3. **Дастрасии кӯмаки башардӯстона ва ҳуқуқ ба сафар бо ҳам робитаи зич доранд** (ниг. ба принсипи муҳофизатии 3, қайдҳои тавсиявии 7–9 дар саҳ.). Санҷиши раванди дастрасии кӯмаки башардӯстона бояд бо назардошти мамониатҳо, аз қабилӣ постгоҳ, сатҳи роҳ ё мавҷудияти минаҳо сурат гирад. Дар ҳолати ҷанги мусаллаҳона, ҷонибҳои эҳтимол постгоҳҳо барқарор кунанд,

вале шахсоне, ки ин монеаҳоро эҷод намудаанд, набояд ҳангоми гузаштан аз ин монеаҳо дар байни мардум фарқ гузоранд, ё ба рои дастрас будани кӯмаки башардӯстона ба мардум монеъ шаванд. Барои ба кӯмаки башардӯстона дастрасии баробар доштани аҳолии азиятдида, хусусан онҳое, ки дар ҷойҳои дурдаст зинагӣ мекунанд, бояд чораҳои махсус андешида шаванд.

4. **Бо назардошти шароит, шароити иҷтимоӣ**, фарҳангӣ ва рафтори сокинони ҷамъаҳо, барои осон кардани дастрасии кӯмаки башардӯстона ба гурӯҳҳои осебпазир бояд чораҳои махсус амалӣ гарданд. Ин гуна чораҳо иборатанд аз сохтмони сарпаноҳи беҳатар барои мардуми аз таҷовуз азиятдида, пешгирӣ аз зӯроварии ҷинсӣ, одамфурӯшӣ ё таъмини шароит барои ба осонӣ ба маъюбон дастрас намудани кӯмак. Ҳар гуна тадбир бояд таъназании ин гурӯҳҳоро пешгирӣ кунад (ниг. ба меъёрҳои асосии 3, қайдҳои тавсиявии 5-6 дар саҳ.).

Баррасии масъалаи надодани иҷозат барои расонидани кӯмаки башардӯстона ё дастрасӣ ба маводҳои мавриди ниёзи аввал

5. **Ҳуқуқ ба гирифтани кӯмаки башардӯстона:** тавре дар Хартияи башардӯстона омадааст, аҳолии азияткашида барои гирифтани кӯмаки башардӯстона ҳуқуқ дорад. Ин ҳуқуқ ба як қатор меъёрҳои қонунӣ ва қридаҳое, ки ба санадҳои байналмилалӣ дохил мешаванд, асос меёбад. Аниқтараш, санади байналмилалӣ башардӯстона оид ба дастрасии кӯмаки башардӯстона ва “муҳофизати ашъи ҳаётан зарури шаҳрвандони ғайринизомӣ”-якчанд шартҳои мувофиқро (1997 Протоколи иловагӣ 1 ва 2- Конвенсияи Женева) дар бар мегирад.

Таъмини поймол накардани ҳуқуқҳо

6. **Бетарафӣ:** созмонҳои башардӯстӣ бояд ба мардуми азияткашида танҳо мувофиқи ниёз кӯмак расонанд. Принципи бетарафӣ вобаста ба расондани кӯмак ҳангоми офат дар кодекси рафтори Созмони Байналмилалӣ Салиби Сурх, Ҳаракати Ҳилоли Аҳмар ва дигар ташкилотҳои ғайридавлатӣ дарҷ гардидааст (ниг. ба Замимаи 2 дар саҳ. 368 ва Хартияи башарӣ дар саҳ.). Созмонҳои башарӣ набояд танҳо ба як гурӯҳи одамон кӯмак расонанд (масалан, ба мардуми муҳоҷиршуда дар урдугӯҳ), агар ин кӯмак ба зарари табақҳои дигар аҳолии азияткашида бошад.

7. Мардуми азиятдида барои гирифтани кўмаки башардўстона
ва таъмини ҳимоят набояд ҳатман мақоми махсуси қонунӣ дошта бошанд.

Принсипи 3: Мардумро аз зиёни ҷисмонӣ ва равонӣ, ки аз зўроварӣ ва таҳдид бармеоянд, ҳифз кунед

Мардум бояд аз зўроварӣ, рафтори маҷбурӣ ва таҳдиду суиистифода ҳифз карда шаванд.

Ин принцип аз унсурҳои зерин иборат аст:

Барои муҳофизат кардани мардум аз зўроварӣ, бартараф кардани сабабҳои он, ё барои дучор нашудан ба хатар ҳама чораҳои заруриро бинед.

Барои ба таҳдид дучор нашудани аҳолии осебдида, масалан зўран хилофи хоҳишашон амал кардан, ки ба онҳо зиён расонда ё ҳуқуқашонро поймол карда метавонад (масалан, ҳуқуқи сафар) тамоми чораҳоро андешед.

Талашҳои аҳолии азияткашидаро, ки ба таъмини муҳофизат, амният ва барқарор намудани обрӯяш равона шудаанд, дастгирӣ намоед. Масалан, ин корро метавонед тавассути дастгирии механизмҳои худмуҳофизатӣ анҷом диҳед.

Қайдҳои тавсиявӣ

Ҳимоят аз зўроварӣ ва таҳдид

- 1. Ҳифзи мардум аз омилҳои, ки ба зиндагӣ ва амниятҳои таҳдид мекунад**, вазифаи аввалиндараҷаи мақомоти давлатӣ ва дигар шахсон бонуфуз ба ҳисоб меравад (ниг. ба ба Хартияи башардўстӣ дар сах.19). Ҳангоми ҷанги мусаллаҳона, ҷонибҳои муҳолиф бояд шаҳрвандони ғайринизомӣ ва онҳоро, ки силоҳашонро супоридаанд, ҳифз кунанд. Бо таҳлили шароит, аз лиҳози хатар ва таҳдидҳо ба аҳоли, созмонҳои башардўстӣ бояд ба қароре оянд, ки кӣ барои ҳимояи аҳолии озоишта вазифаи қонунӣ ва ё ваколати ҳуқуқиро доро аст.

2. **Кӯшиш кунед, то таҳдидҳои дигарро кам кунед:** тавре кӯмак расонед, ки мардум боз ҳам осудатар зиндагӣ кунанд ва дар худмуҳофизаткунӣ ё чораҳое, ки ба ин хотир андешидаанд (таваассути додхоҳӣ ва акси ин) камтар ба хатар дучор шаванд.
3. **Мониторинг ва ҳисоботдиҳӣ:** Созмонҳои башардӯстӣ бояд гузаронидани мониторинг ва додани ҳисоботро оид ба ҳолатҳои вазнини ҳуқуқвайронкунӣ вазифаи худ донанд. Онҳо бояд дар назди шахсон бонуфуз ва дигарон аҳолии азияткашидаро тарафдорӣ кунанд ва онҳоро аз масъулияташон нисбат ба аҳолии азияткашида хотиррасон кунанд. Онҳо метавонанд, бо назардошти тавсияҳо оид ба кор бо иттилоӣ ҳассос (ниг. ба принсипи муҳофизати 1 дар сах.) аз воситаҳои гуногун, аз ҷумла дипломатия, суҳанронӣ ва ҳифзи ҳуқуқи мардум истифода баранд.
4. **Ҳангоми низои мусаллаҳона** созмонҳои башардӯстона бояд аз муассисаҳое, ки таҳти ғимояи санадҳои байналмилалӣ башарӣ қарор доранд, аз қабилӣ мактаб ва шифохонаҳо мониторинг карда, аз ҷамла ба ин муассисаҳо гузориш диҳанд. Созмонҳо бояд барои кам кардани хатар ва таҳдиди одамрабӣ ё маҷбуран ҷалб кардани мардуми осоишта ба сафи ҷонибҳои мусаллаҳ, талош кунанд.
5. **Агар ба аҳолии азиятдида хатари моддаҳои тарканда таҳдид кунанд**, созмонҳои башардӯстӣ бояд дар ҳамкорӣ бо намоёндагони салоҳиятдори давлатӣ ва мутахассисон барои аз минаю маводи дигар тарканда тоза намудани мавзеъҳо амал намоянд. Ин хатар, хусусан пас аз хотимаи ҷанг, баъди ба манзили зист баргаштани мардум пайдо мешавад.
6. **Нақши сиёсатмадорон, кормандони сохторҳои қудратӣ ва низомӣ** ҳангоми ҳифзи мардум аз суиистифода ва ҳуқуқвайронкунӣ муҳим мебошад. Хуллас, мушкилоте, ки ба ҳифзи мардум вобастаанд, ҳалли худро дар ҷанбаи сиёсӣ пайдо мекунанд. Сохторҳои қудратӣ аз қабилӣ милитсия қувваҳои низомӣ, аз ҷумла қувваҳои сулҳомез дар таъмини амнияти мардуми ба хатар осебпазир метавонанд ва бояд нақши муҳим дошта бошанд. Созмонҳо метавонанд шахсон заруриро аз ҳолатҳои давомёбандаи ҳуқуқвайронкунӣ огоҳ кунанд. Ин гуна мувоҳида дар қори шахсон низомӣ, фармондеҳон ё афсарони

бонуфуз, ки қувваҳои мусаллаҳро идора мекунанд, як қадами муҳим ба сӯи қатъ кардани ҳолатҳои ҳуқуқвайронкунӣ аз ҷониби қувваҳои низомӣ мебошад.

Озодии ҳаракат

7. **Мардумро ба иқомат дар ягон ҷой**, ё бар хилофи хоҳишашон ба ҷои дигар (масалан урдугоҳ) кӯчидан маҷбур накунад. Ҳамчунин, барои озодона ҳаракат карданашон маҳдудиятҳо эҷод накунад. Ҳуқуқи ҳаракат кардан ва интихоби ҷои зист бояд танҳо бо назардошти масъалаҳои ҷиддии амниятӣ ва саломатӣ маҳдуд шавад ва ин амали маҳдудкунӣ бояд мувофиқи ҳадаф бошад. Мардуми аз офат, ё ҷанг азиятдида ҳама вақт ба дарёфти сарпаноҳ ҳуқуқ доранд.
8. **Кӯчондани аҳоли**: Созмонҳои башарӣ аҳолиро бояд танҳо дар ҳолатҳои фавқулодда кӯчонанд, яъне дар ҳолатҳое, ки кӯдрати ба аҳоли расондани кӯмаки фавриро надоранд ё аз хатарҳое, ки ба зиндагӣ, амният ва саломатиашон таҳдид мекунад, муҳофизат карда наметавонанд.
9. **Ба аҳолии азияткашида** барои дар ҷойи хатарнок зиндагӣ кардан ангеа фароҳам наоред, инчунин онҳоро барои бозгашт ба ҷои зисти пештараашон, ки дар бораи шароити мавҷудааш иттилооти пурра вучуд надорад, тарғиб накунад.

Осебпазирии махсус ба зӯроварӣ ва таҳқир

10. **Мардуми осебпазир**: Дар рафти воқуниш, барои муайян кардани шахсони ба хатар ва таҳдид осебпазир омилҳои инфиродӣ, иҷтимоӣ ва муҳитро ба назар гирифтани лозим аст. Барои ҳифзи мардуми ба хатарҳои махсус осебпазир, аз ҷумла занон, кӯдакон, мардуми иҷборан аз ҷойи истиқомат кӯчондашуда, пиронсолон, маъюбон, гурӯҳҳои мазҳабӣ ва қавмҳое, ки аққалиятро ташкил мекунанд, тадбирҳои мушаххас заруранд.
11. **Муҳити зисти бехатар барои кӯдакон**: Созмонҳо бояд барои ба кӯдакон таъмин дастрас намудани муҳити зисти бехатаркушиш намоёнд. Оилаҳо ва ҷамоа бояд барои ҳифзи кӯдаконашон аз кӯмаки башардӯстона баҳравар шаванд.

- 12. Кӯдакон, хусусан ҳангоми аз оила ҷудо шуданашон,** ё бе шахси калонсол монданиашон ҳангоми офат ва ҷанг ба осонӣ дучори зӯроварӣ ва суиистифода мегарданд. Созмонҳо бояд ҳама воситаҳои заруриро истифода баранд, то ин ки кӯдаконро аз ҷалб шудан ба сафи қувваҳои мусаллаҳ нигоҳ доранд ва агар кӯдакон дар қатори ин қувваҳо бошанд, барои фавран озод шуда, ба ҳаёти осоишта баргаштани онҳо тадбирҳои зарурӣ андешанд.
- 13. Хусусан ба занону духтарон зӯроварию ҷинсӣ таҳдид мекунад.** Ҳангоми банақшагирии чораҳои ҳифзи ин гурӯҳҳо, созмонҳои башардӯстӣ бояд бо мақсади коҳиш додани хатар барои пешгирӣ кардани чунин падидаҳои номатлуб, аз ҷумла, одамфурӯшӣ, фоҳишагарию иҷборӣ, таҷовузи ҷинсӣ ё зӯроварию оилавӣ чораҳои мушаххас андешанд. Бо ин амалҳои номатлуб эҳтимол шахсони осебпазир машғул бошанд, мисли занони дар канормонда ё маъҷуб, ки барои гирифтани кӯмак ба танфурушӣ маҷбур карда шудаанд.
- 14. Механизми ҳифз ва кӯмаки равонию иҷтимоӣ,** ки аз ҷониби оила ва ҷамоа таҳия шудаанд, бояд ба воситаи муттаҳид нигоҳ доштани оила, ба мардум омӯзондани роҳҳои пешгирии ҷудошавии кӯдакон аз оила инкишоф дода шаванд. Инчунин, механизмҳоро тариқи ғамхорӣ ба кӯдакони аз хонавода ҷудошуда, ҷустуҷӯи оилаҳояшон ва аз нав муттаҳид кардани кӯдакон бо аъзои оилаашон инкишоф диҳанд. Аз рӯи имкон оилаҳоро яққоя нигоҳ доред ва барои истиқомати сокинони деҳоти муайян ва вобастагии шабакаи кӯмакрасон дар ин ҷойҳо мусодат кунед.
- 15. Дастгирии фаъолияти марбут ба худкӯмакрасонӣ:** Ин фаъолият гурӯҳи хонумонеро, ки ба ҳалли масъалаҳои зӯроварию ҷинсӣ машғуланд, гурӯҳи ҷавононеро, ки барои пайдо кардани манбаъҳои ризқу рӯзӣ ҳамкорӣ мекунанд, иттифоқи падару модарон, ки муомилаи хуб ба кӯдакон, ғамхорӣ ба падару модари кӯдакон ва кӯдакони эҳтиёҷмандро дастгирӣ мекунанд, гурӯҳи ҷавононеро, ки дар бораи ҳифз аз хатари минаҳо иттилоот мерасонанд ва гурӯҳҳои ҷамъиятиеро, ки ба замон ва мардони ҳамсарашонро аз дастдода, инчунин гурӯҳҳоро, ки бо пиронсолону маъҷубон кор мекунанд, дар бар мегирад.

Принсипи 4: Ба мардум барои ҳуқуқталабӣ, дастрасии даъвоҳои мавҷуда ва беҳбудебӣ аз таъсири таҷовуз кӯмак расонед.

Ба аҳолии азияткашида, тавассути иттилоъ, санад ва дастгирии пайдо кардани даъвоҳо кӯмак расонида мешавад. Бо мақсади беҳбудӣ аз таъсири ҷисмонӣ, равонӣ ва иҷтимоии ҳолатҳои зӯрварӣ ва аз таҷовуз ба ҳуқуқашон ба мардум кӯмаки мувофиқ расонида мешавад.

Ин принцип унсурҳои зеринро дар бар мегирад:

- Ба мардуми азиятдида ҷиҳати ҳифзи ҳуқуқ ва аз ҷониби ҳукумат қонун намудани даъвоҳояшон кӯмак расонед ва ба онҳо дар бораи ҳуқуқҳо ва даъвоҳои мавҷуда иттилоъ диҳед.
- Ба мардуми азиятдида ҷиҳати дарёфти ҳуҷҷатҳои зарурӣ, ки аз ҳуқуқҳояшон гувоҳӣ медиҳанд, кӯмак расонед.
- Барои беҳбудебии мардуми азиятдида тариқи дастгирии аҳолии маҳаллӣ ва таъмини кӯмаки равонӣ иҷтимоӣ ёрӣ расонед.

Қайдҳои тавсиявӣ

Дастгирии мардум дар ҳимояи ҳуқуқ

1. **Барои поймол нашудани ҳуқуқи аҳолии азияткашида** ҳукумат ва дигар шахсони бонуфуз вазифадоранд. Созмонҳои башардӯстона бояд тавассути низоми қонунӣ ё дигар роҳҳо, ба аҳолии азиятдида барои ҳимояи ҳуқуқҳояшон кӯмак расонанд.
2. **Ҳуқуқ ба некӯаҳволӣ:** Созмонҳо ҳам дар доираи барномаи кӯмак ва ҳам дар доираи қонунҳо ва муқаррароти дар мамлакаташон пешбинишуда бояд ба мардуми азияткашида дар бораи ҳуқуқашон ба некӯаҳволӣ иттилоот диҳанд. Барои барқарор кардани ҳуқуқи мардум барои сарпаноҳ, замин ва моликият бояд таваҷҷӯҳи махсус дод.
3. **Иттилоот ва машварат:** шахсони бонуфуз ва созмонҳои башардӯстона бояд бо забони ба аҳолии азияткашида фаҳмо маълумот пешниҳод кунанд. Онҳо бояд дар машварати натиҷабахш, ки дар он тасмимҳои ҳаётан зарур гирифта мешаванд, бе эҷод карда-

ни хатари иловагӣ, ҷалб шаванд (ниг. ба меъёрҳои асосии 1 дар сах.). Ин яке аз роҳҳои мебошад, ки тавассути он метавонед ба мардум ба ҳимояи ҳуқуқҳои онҳо кӯмак расонед.

Ҳуҷҷатҳо

4. *Гирифтан ва гум кардани ҳуҷҷатҳо:* Созмонҳои башардӯстӣ бояд ба аҳолии азияткашида дар гирифтани ҳуҷҷат ё иваз кардани ҳуҷҷати гумшуда кӯмак расонанд, то онҳо тавонанд ҳуқуқашонро ҳифз намо-янд. Умуман, одамон, новобаста ба мавҷудияти ҳуҷҷат соҳибҳуқуқанд. Вале барои дастбӣ ба як қатор ҳуқуқи марбут ба неқӯаҳволӣ, якчанд намуди ҳуҷҷат ё шиноснома, аз қабилӣ шаҳодатномаи таваллуд, шаҳодатномаи ақди никоҳ, шиноснома ё шаҳодатнома барои замин талаб карда мешавад. Дастрасии ҳуҷҷатҳои, ки аз моликияти шахсӣ гувоҳӣ медиҳанд, хусусан баъд аз офат, хеле муҳим аст ва дар баъзе мамлакатҳо агар моликияти шахсӣ расман ба қайд гирифта нашуда бошад, ин сабаб боиси низоъҳо мешавад. Барои он ки ҳешовандони шахси фавтида ба мушкилоти нолозими молиявӣ ва қонунӣ дучор на-гарданд бояд шаҳодатномаи фавт тайёр карда шавад, Шаҳодатномаи фавт одатан ҳангоми ғайрирасмӣ дафн кардани ҷасад мавҷуд буда наметавонанд ва аз ин амал бояд худдорӣ кард.

5. *Ҳуҷҷатҳои расмие, ки аз ҷониби ҳукумат ва шахсони бону-фуз тасдиқ шудаанд,* набояд бо ҳуҷҷатҳои аз ҷониби созмонҳои башардӯстона содиршуда, ба мисли ҳуҷҷатҳои бақайдгирӣ, талонҳо ва санад барои истифодаи нақлиёт, омехта шаванд. Ҳуҷҷатҳои расмӣ аз ҷониби кормандони ҳукумат тайёршуда на-бояд муайянкунандаи кӯмакгирӣ, ё маҳрум шудан аз он бошанд.

Дастрасӣ ба даъвоҳо

6. *Мардум ҳуқуқ доранд, ки аз ҳукумат ва дигар шахсони бонуфуз барои поймол шудани ҳуқуқаш аз рӯи қонун ҷуброн талаб кунанд.* Он ҷуброни молҳои гумшуда ё баргардондани моликиятро дар бар мегирад. Одамон инчунин ҳуқуқ доранд барои ба ҷавобгарӣ кашидани шахсони вайронкунандаи риояи қонун талаб кунанд. Ин амал метавонад эътимод ва боварию дар байни аҳолии азиятдида барқарор кунад. Созмонҳои башардӯстона метавонанд ба мардум барои додҳои кӯмак расонанд, ё онҳоро ба созмонҳои, ки кӯмаки ҳуқуқӣ мерасонанд, сафарбар кунанд.

7. **Кӯмаки тибӣ ва дастгирии беҳбудёбӣ:** Ба мардум барои дастрас кардани хизмати тиббӣ ва хизмат барои беҳбудёбӣ пас аз ҳуҷум, зӯроварии чинсӣ ва дигар мушкилот кӯмак расондан лозим аст (ниг. ба ҳадамоти аввалиндараҷаи тиббӣ – идораи бемориҳои сироятёбанда меъёрҳои 3 дар саҳ. ва ҳадамоти аввалиндараҷаи тиббӣ – меъёрҳои тандурустии кӯдак 1–2 дар саҳ.).
8. **То он даме, ки марказҳои тиббии ғайридавлатӣ барои табобат кӯмак мерасонанд,** ба мардум дар пайдо кардани онҳо кӯмак расонед.

Кӯмак аз ҷониби ҷамоа ва кӯмаки равонию иҷтимоӣ

9. **Механизмҳои иҷтимоии мусбати ба ҳалли мушкилот раваншуда** аз қабилӣ дафни мувофиқ, маросим ва ойинҳои мазҳабӣ, инчунин одатҳои безарари фарҳангӣ ва иҷтимоӣ бояд дастгирӣ шаванд.
10. **Фаъолият оид ба кӯдакон:** то ҷое мувофиқ аст, ҷамоаҳо бояд барои ба роҳ мондани фаъолияти маърифатӣ ва муҳофизатӣ барои кӯдакон дар муҳити ғайрирасмӣ ба онҳо мувофиқ ташвиқ шаванд. Механизмҳои барои ҳифзи ҷамоа таҳияшуда бояд фаъолияти худкӯмакрасониеро, ки ба некӯаҳволии равонию иҷтимоӣ мусоидат мекунанд, фаро гиранд.
11. **Ба шахсони аз зӯроварӣ зиндамонда кӯмаки равонию иҷтимоӣ расонед.** Боварӣ ҳосил кунед, ки ба шахсони пас аз зӯроварӣ зиндамонда шабақаҳои иҷтимоӣ ва фаъолияти худкӯмакрасонӣ дастрасанд. Дастрасии кӯмаки иҷтимоӣ бояд бо дастрасии табобати равонӣ пурра карда шавад.
12. **Низоми ҳамаҷонибаи кӯмакрасонӣ:** созмонҳое, ки дар бахшҳои мухталифи ҳадамоти равонӣ ба кӯмакрасонии равонию иҷтимоӣ машғуланд, бояд дар таъсис додани низоми комили кӯмакрасонӣ ба аҳоли ҳамкорӣ кунанд (ниг. ба хизматрасонии аввалиндараҷаи тиббӣ – меъёрҳои саломатии равонӣ 1 дар саҳ.).
13. **Дастгирии дармонгоҳӣ:** Роҳҳои ба дармонгоҳҳо сафарбар намудани шахсони азиятдидаро ёбед.

ФЕҲРИСТ ВА ХОНИШИ ИЛОВАГӢ

Ҳимояи умумӣ: маълумоти мухтасар ва воситаҳо

Каритас Австралия, КЕАР Австралия, Оксфам Австралия ва Басирати Ҷаҳонии Австралия (2008), Меъёри камтарини созмон барои шомил кардани ҳимоя дар кӯмаки башардӯстона – нусхаи амалӣ барои корҳои саҳроӣ. www.icva.ch/doc00002448.pdf

Ҷиоси Каверзасио, С (2001), Тақвияти ҳимоя дар ҷанг – ҷустуҷӯи меъёрҳои касбӣ. Феҳрист 0783. Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурх (ICRC). Женева.

Кумитаи байнисозмонӣ (IASC) (2002), Инкишофи ҳуқуқҳои марбут ба сарпаноҳ паноҳгоҳ – тавассути барнома ва таҷрибаҳои ҷангоми корҳои саҳроӣ аз ҷониби созмонҳои фаъолияти башардӯстона бадастовардашуда. Женева. www.icva.ch/gstree.pdf

IASC (2010), Тавсияи амалӣ ва дастур барои ҳимояи шахсони аз офатҳои табиӣ азияткашида.

ICRC (2008), Такмили муҳофизати шаҳрвандони ғайринизомӣ ҷангоми ҷанги мусаллаҳона ва дигар вазъияти хушунатомез. Женева.

www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0956.htm

ICRC (2009), Меъёри касбии муҳофизат аз ҷониби кормандони соҳаи башардӯстӣ ва ҳуқуқи башар ҷангоми ҷанги мусаллаҳона ва дигар вазъиятҳои хушунатомез. Женева. www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/p0999 or www.unhcr.org/refworld/type,THEMGUIDE,,,4b39cba52,0.html

О'Каллагҳан, С ва Пантулиано, С (2007), Шомил кардани ҳифзи шаҳрвандон ба кӯмаки башардӯстона. Гузориши HPG 26. Институти Рушди Мамолики Хориҷ (ODI). Лондон.

Слим Ҳ. ва Бонвик, А (2005), Ҳимоят – Тавсияи ALNAP барои созмонҳои башардӯстона. ODI. Лондон. www.alnap.org/initiatives/protection.aspx

Идораи Созмони Милали Муттаҳид барои ҷамоҳангсозии корҳои башардӯстона (ОСНА) (2009), Айд Ммуа: Бо назардошти масоили марбут ба ҳимояи ғайринизомииён. Нью Йорк.

www.humansecuritygateway.com/showRecord.php?RecordId=33206

Меъёрҳои махсуси ҳимоят

Кӯдакон

ICRC, Кумитаи Байналмилалии Наҷот, Наҷоти Кӯдакон, Сандуқи Кӯдакони Милали Муттаҳид (UNICEF), Коммисариати Олии Созмони Милали Муттаҳид барои Паноҳандагон (UNHCR) ва Басирати Ҷаҳонӣ (2004), Принсипҳои тавсиявии байнисозмонӣ оид ба кӯдакони бепарастор ва ҷудошуда. Женева. www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_1011.pdf

Сандуқи Кӯдакони Созмони Милали Муттаҳид (2007), Принсипҳои Порис ва ваъдаҳо барои муҳофизати кӯдакон аз ҷалби ғайриқонунӣ ба сафи силоҳбадастон. Порис. www.un.org/children/conflict/english/parisprinciples.html

Идораи Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳалҳои силоҳ, сафарбаркунӣ ва аз нав пайвастан (UN-DDR) (2006), Меъёри пайвасти ҳалҳои силоҳ, сафарбаркунӣ ва аз нав пайвастан. Нью Йорк.

www.unddr.org/iddrs.php and www.unddr.org/iddrs/05/30.php

Маъҷубӣ

Ҳендикап Интернешнл (2006), Ҳимоят – масъалаҳои вобаста ба шахсони маъҷуб ва маҷрӯҳ.

Ҳендикап Интернешнл (2008), Воситаҳо оид ба ҳимояи кӯдакони маъҷуб.

Зӯровари чинсӣ

IASC (2005), Тавсияҳо барои пешгирии зӯровари чинсӣ – Таваҷҷӯҳ ба пешгирӣ ва бартараф кардани зӯровари чинсӣ дар ҳолатҳои фавқуллода. Женева. www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-products-products&productcatid=3

Созмони Ҷаҳонии Беҳдошт (WHO) (2007), Тавсияҳои ахлоқӣ ва амниятӣ барои таҳқиқ, гузориш ва мониторинги зӯровари чинсӣ дар ҳолатҳои фавқуллода. Женева.

www.who.int/gender/documents/violence/9789241595681/en/index.html

Ҳуқуқ ба манзил, замин ва моликият

Принсипҳои баргардондани манзил ва моликияти муҳоҷирони иҷборӣ ва шахсони дар дохил ба ҷои дигар кӯчонидашуда. E/CN.4/SUB.2/RES/2005/21. “Pinheiro Principles”.

http://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=11644

Шабаккаи Ҷаҳонии Воситаҳо барои Замин ва Кластери Беҳбудёбии Бармаҳал (2010), Замин ва офатҳои табиӣ – Тавсияҳо барои таҷрибаомӯзон. Барномаи Созмони Милал оид ба маскан (UN-Habitat) ва Ташкилоти озуқа ва кишоварзӣ (FAO). Найроби.

www.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=2973

Кластери муҳофизати ҷаҳонӣ, масъулият барои манзил, замин ва моликият (2009), Варақаи санҷиши ҳуқуқ ба манзил, замин, моликият ва масъалаҳои вобаста ба замин дар давраи бесарпаноҳӣ аз офат то беҳбудӣ.

[www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/\(httpInfoFiles\)/430298C3C285133DC12576E7005D360D/\\$file/HC%20Checklist%20on%20HLP%20and%20Land%20Issues_Final2.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/(httpInfoFiles)/430298C3C285133DC12576E7005D360D/$file/HC%20Checklist%20on%20HLP%20and%20Land%20Issues_Final2.pdf)

Маркази мониторинги бесарпаноҳии дохилӣ, FAO, ОСНА, Идораи комиссариати олии Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи башар, Созмони Милали Муттаҳид –Ҳабитат ва Комиссариати Олии

Созмони Милали Муттаҳид оид ба паноҳандагон (2007), Дастури рӯимизӣ оид ба баргардони манзил ва моликияти паноҳандагон ва бесарпаноҳон. Амалӣ кардани 'Принсипҳои Пинҳейро', IASC. Женева.

www.unhcr.org/refworld/docid/4693432c.html

Шахсони дар дохил ба ҷои дигар кӯчонидашуда

Багшо, С ва Пол, Д (2004), Ҳимоят ё ғафлат кардан? Нуқтаи назари Созмони Милали Муттаҳид дар бораи ҳимояи шахсони дар дохил ба ҷои дигар кӯчонидашуда – Арзёбӣ. Брукинз -SAIS Лоиха оид ба шахсони дар дохил ба ҷои дигар кӯчонидашуда, UNOCHA, Бахши байнисозмонӣ оид ба шахсони дар дохил ба ҷои дигар кӯчонидашуда. Вашингтон.

www.brookings.edu/papers/2004/1123humanrights_bagshaw.aspx

Институти Брукинз – Лоихаи Донишгоҳи Берн оид ба бесарпаноҳии дохилӣ (2005), Тавачҷӯх ба шахсони дар дохил ба ҷои дигар кӯчонидашуда: Доираи масъулияти давлатӣ, Вашингтон. www.brookings.edu/projects/idp/20050401_nrframework.aspx

Кластери муҳофизати ҷаҳонӣ (2010), Китоби дастӣ барои ҳимояи шахсони дар дохил ба ҷои дигар кӯчонидашуда. www.unhcr.org/refworld/docid/4790cbc02.html

IASC (2004), Истифодаи назарияи ҳамкорӣ ҳангоми бе сарпаноҳ мондани одамон – Тавсия барои Ҳамоҳангсозони Созмони Милали Муттаҳид ва ё кормандони дохилӣ.

www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-products-products&productcatid=10

IASC (2010), Доираи пайдо кардани роҳи ҳалли доимии масъалаи марбут ба бесарпаноҳон.

www.brookings.edu/reports/2010/0305_internal_displacement.aspx

Консули Созмони Милали Муттаҳид оид ба корҳои иқтисодӣ ва

иҷтимоӣ (1998), Принципиҳои Тавсияи Созмони Милали муттаҳид оид ба бесарпаноҳӣ. E/CN.4/1998/53/Add.2. www.idpguidingprinciples.org/or

www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/d2e008c61b70263ec125661e0036f36e?Opendocument

Саломатии зеҳнӣ ва кӯмаки равонию иҷтимоӣ

IASC (2007),

Тавсияҳои IASC оид ба саломатии зеҳнӣ ва кӯмаки равонию иҷтимоӣ

www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-products-default

IASC гурӯҳи маъсули мусоидат ба саломатии зеҳнӣ, равонӣ ва иҷтимоӣ (2010), Саломатии зеҳнӣ ва кӯмаки равонӣ ва иҷтимоӣ (MHPSS) дар ҳолатҳои фавқуллода: Идоракунандагони барнома оид ба ҳимоят чиро бояд донанд?

www.psychosocialnetwork.net/explore/tags/mhpss/

Амалиёти минаҳо

Меъёри байналмилалӣ аз мина тоза кардани мавзеъҳо: www.mineactionstandards.org/imas.htm#english

Пиронсолон

IASC (2008), Кӯмаки башардӯстона ба пиронсолон – маълумоти муҳтасари зарурӣ барои кормандони соҳаи имдод. СБҶ – Ҳелп Ейч Интернешнл.

www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-products-products&productcatid=24

МЕЪЁРҲОИ
АСОСӢ

ТАРЗИ ИСТИФОДАИ БОБИ МАЗКУР

Меъёрҳои асосии раванди кӯмакрасонӣ меъёрҳои муҳим ба шумор мераванд, ки дар ҳамаи соҳаҳо истифода мешаванд. Ин меъёрҳо нуқтаи назари ягонаеро ифода менамоянд, ки ҳамаи меъёрҳои дар ин Дастур дарҷгардидаро пурра менамоянд. Дар ҳар як боб меъёрҳои асосӣ дар шакли умум истифода шуаанд, ки чорӣ намудани меъёрҳои хусусиро пешгирӣ мекунад.

Шаш меъёри асосӣ мавҷуд мебошад:

- Кӯмаки башардӯстонаи дар маркази диққаташ мардум;
- ҳамоҳангсозӣ ва ҳамкорӣ;
- арзёбӣ;
- банақшагирӣ ва воқуниш;
- иҷроиш, шафофият ва омӯзиш
- иҷрои қорҳои кӯмакрасонӣ.

Ҳар як меъёри асосӣ чунин сохт дорад:

- **Меъёрҳои асосӣ:** Ин меъёрҳо хусусияти сифатӣ дошта, дараҷаи воқуниши башардӯстонаро муайян менамояд.
- **Амалҳои асосӣ:** Ин амалиётҳо барои дастрасӣ ба меъёрҳо равона шудаанд.
- **Нишондиҳандаҳои асосӣ:** «аломатҳо»-е мебошанд, ки қонеъ шудани ягон меъёрро нишон медиҳанд. Онҳо барои баҳодихӣ ба натиҷаҳо ва алоқамандии амалҳои асосӣ истифода мешаванд; онҳо ба меъёрҳои ҳадди ақал робита доранд, на ба амалҳои асосӣ.
- **Қайдҳои тавсиявӣ:** нуқтаҳои мушаххасро дар бар мегиранд ва онҳоро ғангоми истифодаи меъёрҳои ҳадди ақал, амалҳои асосӣ ва нишондиҳандаҳои асосӣ дар вазъияти гуногун бояд ба инобат гирифт. Ин қайдҳо барои ҳалли масъалаҳои душвор дастур медиҳанд ва барои масъалаҳои аввалиндараҷа маҳаку маслиҳат таъмин мекунаанд. Онҳо, инчунин масъалаҳои муҳимро, ки ба меъёр, амал ва нишондиҳандаҳо робита доранд, дар бар гирифта, дар дониши кунунӣ оид ба вазъи душвор, баҳс ва камбудҳои маълумот медиҳанд.

Дар охири ин боб рӯйхати феҳрист ва хониши иловагӣ оварда шудааст.

Мундариҷа

Муқаддима	71
Меъёрҳои асосӣ.....	74
Феҳрист ва хониши иловагӣ	99

Муқаддима

Меъёрҳои ҳадди ақал равандҳоеро шарҳ медиҳанд, ки барои ба даст овардани ҳама меъёрҳои ҳадди аққали «СФЕРА» заруранд. Онҳо ифодагари воқеии принципҳои Хартияи башардӯстонаи «СФЕРА» мебошанд, ки барои ҳуқуқҳои аҳолии аз офат ва ҷанг азиятдида, инчунин кӯмак барои зиндагии арзанда лозим мебошанд. Меъёрҳои асосӣ сатҳи ҳадди аққали вокунишро дар сатҳи маҳаллӣ, миллий ва байналмилалӣ шарҳ медиҳанд.

Меъёрҳои асосӣ инчунин ба дигар иқдомҳои асосии ба афзун намудани масъулият, тақвияти иртибот ва омодагии муштарак ба масъулият марбут алоқаманданд. Масалан, Ширкати башардӯстона оид ба масъулият (НАР) 2010 Меъёри масъулият ва Махзани идоракунии босифат ва Меъёрҳои асосӣ талаботҳои иловагиро дар бар мегиранд. Меъёрҳои иҷрокунадагии кормандонии соҳаи кӯмакрасонӣ аз ҷиҳати мантиқӣ ба кодекси ахлоқи кормандони созмони «Мардуми соҳаи кӯмак» робита дорад. Тавсияҳои ба таври кофӣ хуби Лоихаи омодагӣ ба вазъияти фавқуллода (ЕСВ), Қутбнамои сифатнокии гурӯҳи УРД ва Шабакаи омӯзиши фаъол барои афзун намудани масъулият ва кор дар соҳаи кӯмак (ALNAP), хусусан меъёрҳои асосии 1 ва 5 кӯмак мерасонанд. Меъёрҳои асосӣ ҳамроҳ бо меъёрҳои бунёдии фаъолияти ИННН (Шабакаи байнисозмонӣ барои иттилоот дар ҳолатҳои фавқуллода) ва меъёрҳои ҳадди ақалли омӯзишӣ мебошанд: Омодагӣ, вокуниш ва барқароркунӣ.

Зарурати меъёрҳои асосӣ барои ҳама бахшҳо

Меъёрҳои асосӣ пеш аз ҳама мефаҳмонанд, ки иштироки мардуми офатзада – занон, мардон, духтарон ва писарони ҳамаи синну сол, инчунин имконият тадбирҳои онҳо ҷиҳати зиндамондан, қисми ҷудонашавандаи вокуниши башардӯстона мебошад.

Меъёри асосии 2 ба ҳамоҳангсозӣ бо дигар созмонҳо ва кормандони бонуфузи ҳукумат дар самти вокуниши таъсирбахши башардӯстӣ бахшида шудааст.

Меъёри асосии 3 ба зарурати дарки илмии моҳияти офат, муайян кардани зарардидагон, тарзи ба офат дучор шуданашон, осебпазирӣ ва тавоноии мардуми азияткашида бахшида шудааст. Ин меъёр эҳтиёҷотро бо назардошти шароити сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ, муҳити зист ва теъдоди зиёди аҳоли дар назар дорад. Созмонҳое, ки ҷавобгӯи меъёри асосии 4 мебошанд, кӯмакрасонино дар асоси арзёбии беғаразонаи ниёзҳо гузаронида, онҳоро вобаста ба шароит, имкониятҳои мардум ва ҳукумати зарардида ҷавобгӯ мекунонад.

Ба меъёри асосии 5 созмонҳое ҷавобгӯ мебошанд, ки натиҷабахшӣ, сифат ва мувофиқати фаъолиятшонро пайваста аз назар мегузаронанд. Созмонҳо дурнамояшонро тибқи иттилои аз мониторинг ба дастмада ва нуқтаи назари мардуми азиятдида мутобиқ месозанд ва оид ба иҷрои фаъолиятшон иттилоъ медиҳанд. Онҳо таҷдиди назар ва арзёбиро маблағгузорӣ намуда, ин маълумотро барои беҳтар намудани сиёсат ва фаъолиятшон истифода мебаранд.

Меъёрҳои асосии 6 эътироф мекунанд, ки созмонҳои башардӯстона барои мардуми аз офат осебдида ӯҳдадоранд кормандонро ба кор қабул кунанд, ки дониш, маҳорат ва рафтори барои расондани кӯмаки башардӯстонаи натиҷабахш мувофиқ дошта бошанд. Дар баробари ин, созмонҳо тавассути идоракунии натиҷабахш ва дастгирии равонӣ тандурустӣ ва кормандонашон барои қаноатбахш анҷом додани вазифаҳояшон ӯҳдадоранд.

Осебпазирӣ

Вазифаи асосии «СФЕРА» ҷавобгӯ будан ба ниёзҳои фаврии ҳаётии мардуми аз офат ва ҷанг азиятдида мебошад. Ба ҳар ҳол, меъёрҳои асосӣ фаъолияти вобаста ба омодагӣ ба офат, роҳҳои коҳиш додани хатар ва осебпазирӣ, зиёд намудани имкониятҳои мардум ва пешбурди беҳбудебии саривақтиро дастгирӣ мекунанд. Ин гуна роҳи кӯмакрасонӣ таъсири онро ба муҳити зист ба назар гирифта, барои ҷавобгӯ шудан ба ниёзҳои мардуми азиятдида ва тамоми аҳоли мувофиқ мекунонад.

Дар тамоми Дастур, таҳти мафҳуми “осебпазир” шахсоне дар на-

заранд, ки хусусан ба таъсири офатҳои табиӣ, техногенӣ ва ҷанг мувоҷеҳ мебошанд. Мардум ба офат бо сабаби омилҳои ҷисмонӣ, иҷтимоӣ, муҳити зист ва сиёсӣ дучор мешаванд. Эҳтимол, онҳо аз ҷониби дигар аъзои ҷомеа, бо сабаби мансубияти қавмӣ, синнусолӣ, маъҷубӣ, табақаи синфӣ, мансубияти сиёсӣ ва мазҳабӣ дар канор мондаанд. Особпазирӣ ва таъсири ҳолатҳои муташанниҷ мардумро бо сабабҳо ва аз ҷиҳатҳои гуногун особпазир мекунад. Мардуми особпазир, аз қабili онҳое, ки аз офат зарар дидаанд, барои идора кардани офат ва беҳбудебӣ аз он тавон доранд. Барои расонидани кӯмаки башардӯстонаи ба эҳтиёҷоти мардум ҷавобгӯ оид ба имкониятҳои мардуми азиятдида ва мамониатҳое, ки онҳо дар роҳи ба даст овардани кӯмаки башардӯстона дучор мешаванд, фаҳмиши комил зарур аст.

Меъёрҳои асосӣ

Меъёри 1: Кӯмаки башардӯстонаи дар маркази диққатааш мардум.

Имкониятҳо ва дурнамои мардум, ки барои зиндагии арзишманд ба роҳ монда мешаванд, қисми ҷудонашавандаи услуби воқуниши башардӯстона мебошад.

Амалиёти асосӣ (бояд дар якҷоягӣ қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Имкониятҳои аҳолии маҳаллиро тавассути сари вақт муайян намудани гурӯҳҳои ҷамъиятӣ ва шабакаҳои иҷтимоӣ дастгирӣ кунед ва кӯмакрасониро дар асоси иқдоми маҳаллӣ ва худкӯмакрасонӣ такмил диҳед (ниг.ба тавсияи 1).
- Механизмҳои шаффоф ва қоидавиро таъсис диҳед, ки тавассути онҳо мардуми аз офат ва ҷанг азиятдида тавонад онҳоро барои баён кардани фикри худ оид ба барномаҳои кӯмакрасон ва таъсиррасонӣ ба ин барномаҳо, истифода барад.
- Боварӣ ҳосил кунед, ки дар сӯҳбат бо аҳолии азиятдида ҳама мардуми осебпазир баробар иштирок мекунад (ниг. ба тавсияи 3).
- Ба аҳолии азиятдида дар шакли дастрас ва бо забони фаҳмо оид ба созмонҳои башардӯстона, лоиҳаҳо ва ҳуқуқҳои инсон маълумот диҳед (ниг.ба тавсияи 4).
- Ба аҳолии азиятдида барои гузаронидани вохурии ҷамъиятӣ ва мубодилаи иттилоот макони бехатар ва мувофиқро таъмин кунед (ниг.ба тавсияи 5).
- Ба мардум барои шикоят аз барномаҳо мусоидат кунед ва барои хизматрасонӣ ва ҳалли масъалаҳояшон қоидаҳои шаффофу бамавқеъ таҳия кунед (ниг. ба тавсияи 6).
- Аз рӯи имкон қувваи кории аҳолии маҳаллӣ, маводҳои ба муҳити зист безарар ва аз тичорати аз ҷиҳати иҷтимоӣ бомасъулят ба

нафъи иқтисодиёти маҳаллӣ ва беҳбудёбӣ истифода кунед.

- То ҷое имконпазир аст, барои эҳтироми арзишҳои фарҳангӣ, маънавӣ ва суннатӣ, ки барои аҳолии маҳаллӣ муҳим аст, лоиҳаҳои дахлдор таҳия кунед (ниг. ба тавсияи 7).
- Дар рафти хизматрасонӣ нуфузи мардуми азиятдидаро оид ба қабули қарор ва амалигардони барномаҳои кӯмак пурзӯр кунед.

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Дурнамои лоиҳа ба иқтидор ва ташаббусҳои аҳолии маҳал ба таври возеҳ иртибот дорад.
- Мардуми азиятдида дар вохӯриҳои мунтазам оид ба ташкил ва анҷом додани хизматрасонии башардӯстона фаъолона иштирок мекунад (ниг. ба ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Дар рафти хизматрасонии башардӯстона шумораи ташаббусҳо вобаста ба худкӯмакрасонӣ, ки аз ҷониби аҳолии азияткашида ва шахсони бонуфузи маҳаллӣ пешниҳод мешаванд, меафзояд (ниг. ба тавсияи 1).
- Созмонҳо арзу шикоятҳои мардумро дар бораи воқуниши башардӯстона таҳқиқ карда, то ҷое имкон аст, аз рӯи онҳо фаъолиятанро дурусттар ба роҳ мондаанд.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Имкониятҳои аҳолии маҳаллӣ:** мардуми азиятдида барои омодагӣ ба офат ва раҳой аз он маҳорат, дониш ва имкониятҳо дорад ё онро аз худ мекунад. Иштироки фаъол ҳангоми воқуниши башардӯстона заминаи асосии ҳуқуқи мардум ба зиндагии арзанда мебошад, ки дар принципи 6 ва 7 кодекси ахлоқ барои Созмони Байналмилалӣ Салиби Сурх, Ҳаракати Ҳилоли Аҳмар ва Ташкилоти ғайридавлатии кӯмак аз офат (ниг. ба Замимаи 2 дар саҳ. 368) оварда шудааст. Худкӯмакрасонӣ ва ташаббусҳои маҳаллӣ оид ба некӯахлоқии равонӣ ва иҷтимоӣ кадрӣ қимати

аҳолии азиятдидаро барқарор намуда, ба вай барои раҳо ёфтан аз офат нерӯ мебахшад. Дастёбӣ ба кӯмаки молиявӣ, фарҳангӣ, равонӣ тавассути оилаҳои серхонавода, шабакаҳои мазҳабӣ ва урфу одат, дӯстон, мактаб ва фаъолияти ҷамъиятӣ барои аз нав барқарор кардани ҳисси ҷаҳиш ва ҳуввияти фардӣ ҷамъиятӣ, коҳиш додани осебпазирӣ ва пурзӯр кардани иқтисодӣ мардум кӯмак мерасонад. Ба аҳолии маҳаллӣ барои муайян кардани шабакаҳои кӯмакрасон ёри расонед.

Иштироки мардум то кадом андоза фаъол аст ва онҳо чӣ тавр иштирок мекунанд, аз он вобаста аст, ки офати охир кай рӯй дода буд, иштироки мардумро инчунин шароити ҷисмонӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ муайян мекунанд. Нишондиҳандаҳои, ки ба иштироки мардум ишора мекунанд, бояд мутобиқи шароити интиҳоб шуда, ҳамаи азиятдидагонро дар бар мегирад. Одатан, ба ҳодисаи нохуш аз ҳама аввал аҳолии маҳаллӣ аксуламал нишон медиҳад, бинобар ин, ҳатто дар марҳилаи аввали воқуниши башардӯстона иштироки аҳолии маҳаллӣ то андозае имконпазир аст. Кӯшиши воқеии сари вақт ба аҳолии маҳаллӣ диққат додан, бо халқ маслиҳат кардан ва ҷалб кардани мардум ба барномаи кӯмак, сифат ва сатҳи идоракунии ҷамъиятиро дар доираи барнома афзун мебаронад.

2. **Механизмҳои мониторинг:** Ба ҳама азиятдидагон барои омодагӣ ва иҷрои барнома восита муҳайё кунед (ниг. ба “меъёрҳои ширкат”-и ҲАП). Ин гуна воситаҳо ташкили гурӯҳҳои корӣ, сӯҳбат бо мардум, пурсиш, мусоҳиба ва вохӯриҳо бо намоёндагони аҳолии азиятдида доир ба “сабақҳои азхудшуда” (ниг. ба Тавсияи кифоятан хуби ЕСБ, воситаҳо ва қайдҳои тавсиявии 3-4) мебошанд. Дарёфт ва амалҳои созмон, ки дар ҷавоб ба фикрҳои мардум пайдо мешаванд, бояд бо мардуми азияткашида муҳокима карда шаванд.
3. **Иштироки аён:** Барои таъмин намудани иштирок зарур аст, ки аз роҳи иштироки мардум монеаҳо дарк ва бардошта шаванд. Барои иштироки аъзоёни гурӯҳҳои азиятдида – ҷавонону пиригон, мардону занон, тадбирҳои андешидан лозим. Барои ҷалб намудани мардуми дар канормонда (масалан бо сабаби мансубияти қавмӣ ё

мазҳабӣ) ё “ноаён” (масалан, ба кори хона бандбуда ё дар ягон муассиса воқеъбуда) амалҳои махсусро анҷом додан лозим аст. Бояд иштироки ҷавонон ва кӯдакон ташвиқ шавад, то андозае, ки ин ба нафъи онҳо бошад. Барои дучор нашудани онҳо ба зӯрварӣ, ё азият бояд тадбирҳои махсус андешида шаванд.

4. **Табодули иттилоот:** Мардум ҳуқуқ доранд, маълумоти дақиқ ва коркардшударо, ки ба ғоидаи онҳо мебошад, дастрас наоянд. Иттилоот ташвишро қоғиз дода, барои таҳкими масъулияти ҷамъиятӣ заминаи асосӣ мебошад. Созмонҳо бояд оид ба ваколату лоиҳаҳояшон, имтиёзу ҳуқуқҳои аҳоли ва вақту макони ба даст овардани кӯмак маълумот пешкаш кунанд (ниг. ба меъёрҳои “мубодилаи иттилоот”-и ХАП). Роҳҳои махсуси табодули иттилоот иборатанд аз лавҳаҳои қайд, вохӯриҳои оммавӣ, мактабҳо, рӯзномаҳо ва барномаҳои радио. Иттилоот дар бораи аҳволи мардум бояд тариқи воситаҳои мубокиқшудаи ахбори умум, бо забони фаҳмо ва дарки амиқи аҳолашон, пешкаш карда шавад. Масалан, ба кӯдакон ва калонсолоне, ки хонда наметавонанд, ба воситаи гузаронидани сӯҳбат ва нишон додани аксҳо маълумот дода, аз калимаҳои содда истифода кунед (яъне, барои кӯдакони 12- сола фаҳмо бошад), ҳангоми чоп кардани маълумот ҳарфҳои калонро истифода баред, то ин ки шахсони биноашон заиф онро хонда тавонанд. Вохӯриро тавре гузаронед, ки пиронсолон ва шахсони шунавоашон паст маълумоти пешкашударо шунида тавонанд.
5. **Макони бехатар ва дастрас:** Вохӯрии оммавиро дар ҷойҳои бехатар гузаронед ва боварӣ ҳосил кунед, ки он ҷой барои шахсони ҳаракаташон маҳдуд қулай аст, аз ҷумла заноне, ки ҳузурашон дар чорабиниҳои ҷамъиятӣ бо меъёрҳои фарҳангӣ маҳдуд шудааст. Макони вохӯрӣ бояд барои бозӣ, омӯзиш, робита ва инкишофи кӯдакон мубокиқ бошад.
6. **Шикоятҳо:** Мардум ҳуқуқ дорад, ки ба созмон шикоят карда, аз он ҷавоб гирад. Мавҷудияти механизмҳои расмӣ барои шикоят ва даъвоҳо аз масъулиятнокӣ созмон нисбат ба мардум гувоҳӣ медиҳад ва онҳо барои пеш бурдани зиндагии босубот ба аҳоли хизмат мекунанд.

7. **Фаъолияти аз ҷиҳати фарҳангӣ мувофиқ** аз қабili маросими дафн ва дигар маросиму оинҳои мазҳабӣ, унсури асосии хувият, обрӯ ва иқтидори мардум ба беҳбудебӣ аз таъсири офат ба шумор мераванд. Баъзе одатҳои аз ҷиҳати фарҳангӣ мувофиқ ҳуқуқи башари инсон поймол мекунанд (масалан, маҳрум кардани духтарон аз омӯзиш, қатъ кардани узви ҷинсии занон) ва бояд дастгирӣ нашаванд.

Меъёри асосии 2: Ҷамоҳангсозӣ ва ҳамкорӣ

Кӯмаки башардӯстона дар ҷамоҳангсозӣ бо шахсони бонуфуз, созмонҳои башардӯстона ва ҷомеаи шахрвандӣ, ки ба кӯмаки беғараз машғуланду барои бамаврид, фарогир ва таъсирбахш будани барномаи кӯмак якҷоя кор мекунанд, таҳия ва амалӣ мешавад.

Амалиёти асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳангоми фаъолияти ҷамоҳангсозии бахшҳои кӯмак аз аввал иштирок кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1-2).
- Аз вазифа, ҳадаф ва нақши ҷамоҳангсозии давлатӣ ва дигар гурӯҳҳои ҷамоҳангсозии мавҷуда огоҳ бошед (ниг. ба тавсияи 3).
- Ба гурӯҳҳои ҷамоҳангсоз оид ба ваколат, ҳадаф ва барномаи созмони башардӯстона иттилоъ диҳед.
- Бо гурӯҳҳои ҷамоҳангсозии дахлдор оид ба арзёбии гузаронидашуда, сари вақт ва фаҳмо табодули иттилоот кунед (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар саҳ. 61).
- Барномаҳои дигар созмонҳоро дар бораи таҳлил, интиҳоби мавқеи ҷуғрофӣ ва расонидани кӯмаки башардӯстона истифода баред.
- Гурӯҳҳои ҷамоҳангсозро оид ба пешравӣ огоҳ кунед ва ба онҳо оид ба таъхир дар барнома, норасоии созмон ва танқисӣ аз иқтидори иловагӣ гузориш диҳед.

- Бо дигар созмонҳои башардӯстӣ оид ба ҳифзи масъалаҳои ҷиддии башардӯстона ҳамкорӣ намоед.
- Сиёсат ва фаъолияти созмонҳои башардӯстона дар робита бо дигар созмонҳо бояд дар асоси принцип ва ҳадафҳои башарӣ сохта шавад (ниг. ба тавсияи 5).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Хисоботи ба арзёбӣ вобаста, маълумот оид ба нақшаҳо ва пешрафти барнома ба гурӯҳҳои ҳамоҳангсозии дахлдор супурда мешаванд (ниг. ба тавсияи 4).
- Фаъолияти башардӯстонаи созмонҳои дигар, ки дар як мавқеи ҷуғрофӣ ҷойгиранд, набояд тақрор шавад.
- Ваъдаҳое, ки дар воҳӯрӣ оид ба ҳамоҳангсозии фаъолият дода мешаванд, бояд сари вақт иҷро шаванд.
- Кӯмакрасонии созмон бо назардошти имконият ва дурнамои созмонҳои дигари башардӯстона, ҷомеаи шахрвандӣ ва шахсони бонуфуз амалӣ мешавад.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Масъулиятҳои танзимишуда:** Кӯмаки кофӣ тариқи барномаи башардӯстона, амалиёти дастҷамъии бамаврид ва босифатро тақозо мекунад. Иштироки фаъоли ҳамоҳангсозӣ ба роҳбарон имкон медиҳад, ки вазифа ва корҳоро сари вақт тақсим кунанд ва муайян намоянд, ки то фаъолияти дастҷамъӣ чӣ андоза ба талабот ҷавобгӯ аст ва тақроршавӣ ва норасоихоро дар сифати барнома хоҳиш медиҳад. Посухҳои ҳамоҳанг, арзёбии бамавриди байни созмонҳо ва мубодилаи иттилоот аз дӯши мардуми азияткашида бори гаронро, ки эҳтимол барои гурӯҳҳои арзёбӣ маълумоти дигар ҷамъ мекунад, дур мекунад. Ҳамкорӣ ва аз рӯи имкон, мубодилаи воситаҳои таҷҳизот, иқтидори аҳолии маҳаллӣ, ҳамсояҳо, давлат, сармоягузoron ва созмонҳои башардӯстиро, ки ваколату дониши тахассусии мухталиф доранд, меафзоёнад. Иштирок дар фаъолияти ҳамоҳангсозӣ то сар

задани офат, барои барқарор кардани робита кӯмак мерасонад ва ҷамоҳангсозиро ҳангоми расонидани кӯмаки башардӯстона тақвият медиҳад. Дар ин кор эҳтимол ҷомеаи шахрвандии маҳаллӣ ва шахсони бонуфуз иштирок кардан нахоҳанд, агар ба фикри онҳо фаъолияти ҷамоҳангсозӣ танҳо ба созмонҳои байналмилалӣ дахл дошта бошад. Дар воҳӯриҳо ва дигар ҳолатҳои робита ба истифодаи забони маҳаллӣ боэҳтиром муносибат кунед. Ҷомеаи шахрвандӣ ва шабакаи ҷомеаи шахрвандии маҳаллиро, ки ба расонидани кӯмак машғуланд, муайян кунед ва дигар созмонҳои башардӯстонаи маҳаллӣ ва байналмилалиро барои иштирок ташвиқ кунед. Кормандоне, ки дар воҳӯриҳо созмонҳои башардӯстонаро намоёндагӣ мекунанд, бояд маълумот, маҳорат ва нуфузи мувофиқ дошта бошанд, то дар таҳия ва қабул намудани қарор саҳмгузор бошанд.

2. **Механизмҳои ҷамоҳангсозии умумии воҳӯриҳо** – воҳӯриҳои умумӣ (барои ҷама барномаҳо), бахшӣ (масалан, бахши тиб) ва умумбахшӣ (масалан, гендер) ва механизмҳои табодули иттилоот (иттилооти арзёбӣ ва иттилооти марбут ба шароити мушаххас) мебошанд. Воҳӯриҳое, ки бахшҳои мухталифро ба ҳам мепайванданд, барои ҷавобгӯ шудан ба ҷама эҳтиёҷоти мардум (масалан, масъалаи таъмин намудан бо сарпаноҳ, об, беҳдошт ва ниёзҳои равонӣ масъалаҳои ба ҳам пайвастан), на ин ки ба эҳтиёҷи алоҳида мусоидат мекунанд. Байни механизмҳои ҷамоҳангсозии гуногун бояд маълумоти мувофиқ дар мубодила шаванд, то ҷамоҳангсозии ҷамаҷониба, ки ҷама барномаҳоро дар бар мегирад, анҷом ёбад. Дар ҷамаи мавридҳои ҷамоҳангсозӣ ба омодагии созмонҳо барои иштирок, сифати механизмҳои ҷамоҳангсоз таъсир мерасонанд: шахсони барои ҷамоҳангсозӣ вазифадор бояд боварӣ ҳосил кунанд, ки воҳӯриҳо ва маълумот хуб идора шуда, бамаврид ва натиҷабахш мебошанд. Дар акси ҳол, созмонҳои иштироккунанда бояд механизмҳои беҳтарро талаб кунанд.
3. **Вазифаҳои ҷамоҳангсозӣ:** Ҷамоҳангсозии фаъолияти созмонҳои башардӯстӣ маҳз вазифаи давлати аз офат азиятдида мебошад. Созмонҳои башардӯстона бояд ба давлат дар самти ҷамоҳангсозӣ ёрӣ расонанд. Ба ҳар ҳол, дар баъзе мавридҳо, дар сурате, ки на-

мояндагони ҳукумат ҳудашон сабаби зӯроварӣ ва ҳуқуқвайронкунӣ шуда бошанд, кӯмакшон беғараз набошад, ё давлат вазифаи ҷамоҳангсозиро ба ӯҳда гирифтани хоҳаду вале имконият надошта бошад, механизмҳои ҷамоҳангсозии дигар заруранд. Дар ин маврид воҳӯриҳои ҷамоҳангсозии фаъолият бояд, ё алоҳида ва ё якҷо бо роҳбарии шахсони бонуфузи маҳаллӣ ва кормандони Созмони Милали Муттаҳид, ташкилоти ғайридавлатӣ гузаронида шаванд. Аксарияти фаъолият оид ба кӯмак дар ҳолатҳои фавқуллодда одатан тавасути “усули дастаҷамъӣ” бо гурӯҳи созмонҳое, ки дар ҳамаи бахш таҳти роҳбарии як созмон фаъолият мекунанд, ҷамоҳанг мешавад.

4. Табодули иттилоот бештар муфид мегардад, агар маълумоти истифодашаванда содда бошад (равшан, бамаврид, кӯтоҳ) ва ба протоколи кӯмаки башардӯстона, ки аз ҷиҳати техникии бо иттилооти созмонҳои дигар мувофиқ аст, ҷавобгӯ бошад (ниг. ба меъёрҳои асосӣ 3-4 дар саҳ. 61–65).

5. Баҳши низомӣ ва хусусӣ: Баҳши хусусӣ, низомӣ хориҷӣ ва миллӣ беш аз пеш дар расонидани кӯмаки башардӯстона нақши муҳим мебозанд ва бинобар он, ба талошҳои ҷамоҳангсозӣ таъсир мерасонанд. Низомӣ донишу сарчашмаҳои махсус, аз ҷумла амният, воқеаҳои нақлиёт ва алоқа пешниҳод мекунанд. Аммо фаъолияти онҳо фарқиати муҳими байни ҳадафҳои башардӯстӣ, низомӣ ва сиёсиро аз байн бурда, дар оянда ба пайдо шудани хатарҳои амниятӣ боис мегардад. Тибқи дастурҳои тасдиқшуда, робита бо қисмҳои низомӣ бояд ба ғайри созмонҳои башардӯстона бошад ва дар ҳамкорӣ бо онҳо созмонҳои башардӯстона бояд нақши роҳбарикунанда дошта бошанд. Баъзе созмонҳо барои манфиати амалиётӣ (масалан, барои мубодилаи иттилооти барномавӣ) ҳаққи ақал муҳовара мекунанд ва дигарон эҳтимол робитаи қавӣ барқарор кунанд (масалан барои истифодаи амволи низомӣ). Созмонҳои башардӯстӣ бояд аз баҳши низомӣ фарқ кунанд, то аз робита бо ҳадафҳои сиёсӣ ва низомӣ, ки метавонанд мустақилият, эътимод, амният ва дастрасии созмонро ба мардуми оддӣ маҳдуд кунанд, эмин монанд. Баҳши хусусӣ барои созмонҳои башардӯстона, манфиати тижоратӣ, дониши иловагӣ ва сарчашмаҳо пайдо карда метавонад. Мубодилаи маълумоти

мот барои худдорӣ аз нусхабардорӣ ва инкишофи фаъолияти хуби башардӯстона зарур аст. Ҳамкориҳои байни бахши хусусӣ ва созмонҳои башардӯстӣ бояд ба нафъи ҳадафҳои башардӯстона бошад.

Меъёри 3: Арзёбӣ

Тавассути арзёбии муҳит, хатар ба зиндагии арзанда ва имкониятҳои мардуми азиятдида ва эҳтиёҷоти аввалиндараҷаи онҳо ва воқуниши мақомоти давлатии дахлдор муайян карда мешавад.

Амалиёти асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Пеш аз сар задани офат оид ба иқтидори кӯмакрасонӣ ба аҳолии маҳаллӣ, мардуми азияткашида ва дигарон, шароити зист ва дигар омилҳои мавҷуда, ки осебпазирии мардумро ба офат афзун менамоянд маълумот ҷамъ кунед ва онро барои фаъолияти башардӯстона истифода баред (ниг. ба тавсияи 1).
- Фавран ба арзёбии аввалия шурӯъ кунед ва ба маълумоти ҷамъшуда така карда, тағйиротро, ки дар натиҷаи офат дар муҳити зист ба вучуд омадааст, арзёбӣ намоед ва омилҳои навро, ки осебпазирро ба вучуд меоранд, ё зиёд мекунанд, муайян кунед (ниг. ба тавсияи 2).
- Ҳарчӣ зудтар ба арзёбии фаврӣ шурӯъ кунед ва баъдан онро бо арзёбии амиқ мукамал гардонед (ниг. ба тавсияи 1).
- Маълумот оид ба аҳолиро ақаллан аз рӯи ҷинс ва синну сол мураттаб кунед (ниг. ба тавсияи 4).
- Ҳангоми арзёбии шароит ба ҳама – занон ва мардонӣ тамоми синну сол, духтарон, писарон ва дигар мардуми ба офат осебпазир гӯш диҳед (ниг. ба меъёрҳои асосии 1 дар саҳ. ва қайдҳои тавсиявии 5-6).
- Аз рӯйи имкон дар ҳама фаъолияти марбут ба арзёбии бахшҳои мухталифи созмонҳои башардӯстона иштирок кунед.

- Маълумотро, тавассути услубҳои мухталиф, аз қабилӣ муқоиса бо маълумоти аз дигар манбаъҳо ҷамъовардашуда ҷамъ кунед (ниг. ба тавсияи 7).
- Иқтидор, маҳорат, воситаву тадбирҳои беҳбудёбии мардуми азияткашидаро арзёбӣ кунед (ниг. ба тавсияи 8).
- Нақшаҳои кӯмак ва имкониятҳои давлатро арзёбӣ кунед.
- Таъсири офатро ба неқӯаҳволии иҷтимоӣ ва равонии мардум ва ҷамоа арзёбӣ кунед.
- Масъалаҳои беҳатарии мавҷуда ва минбаъдаро, ки ба он аҳолии азиятдида ва кормандони бахши кӯмак дучор мешаванд, аз ҷумла дар натиҷаи кӯмакрасонӣ муташанниҷ шудан, ё ба вучуд омадани ихтилоф миёни мардуми азияткашида ва кормандони давлатро арзёбӣ кунед (ниг. ба тавсияи 9).
- Маълумотеро, ки дар натиҷаи арзёбӣ ҷамъ шудааст, сари вақт ва бо забони фаҳмо бо созмонҳои дигари башардӯстона мубодила кунед (ниг. ба меъёрҳои асосии 2 дар сах. 58 ва тавсияи 10).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Эҳтиёҷоти арзёбишуда ба имконияти мардуми азияткашида ва мақомоти давлатӣ ҷиҳати воқуниш вобаста мебошад.
- Ҳисоботи фаврӣ ва амиқ, ки дар асоси натиҷаҳои арзёбӣ таҳия шудаанд, нуқтаи назари ҳама мардуми азияткашидаро дар бар мегирад, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазир ва дигарон.
- Ҳисобот бояд маълумотеро дар бар гирад, ки мувофиқи ҷинсият ва синну сол мураттаб шудааст.
- Арзёбии ҳамаҷониба ҷамъоварии маълумот ва таҳлилро оид ба осебпазирӣ, шароит ва имкониятҳо дар бар мегирад.
- Дар мавриди дастгирӣ ва мувофиқаи ҳамаҷонибаи қолабҳои арзёбӣ, он бояд истифода шавад.

- Арзёбии фаврӣ бояд якҷоя бо арзёбии ҳамаҷонибаи шароити аҳолии азиятдида анҷом дода шавад.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Маълумот оид ба вазъияти пеш аз офат:** Барои арзёбии аввалия ва фаврӣ маълумоти дастҷамъона ғирдовардашуда, зарур аст. Оид ба муҳит (масалан, муҳити сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ, бехатарӣ, муҳолифат ва табиат) ва мардум (маълумот оид ба ҷинс, синну сол, саломатӣ, фарҳанг, маънавият ва маориф) маълумоти зиёд мавҷуд аст. Вазоратҳои дахлдори давлатӣ (масалан, вазорати тандурустӣ ва омор), донишгоҳ ё муассисаҳои тадқиқотӣ, ташкилоту созмонҳои башардӯстонаи маҳаллӣ ва байналмилалӣ, ки пеш аз сар задани офат фаъолият мекарданд, сарчашмаҳои ин иттилоот ба шумор мераванд. Омодагӣ ба офат ва ташаббуси бармаҳали огоҳикунанда, пешравиҳо дар соҳаи харитасозии компютерӣ ва платформаҳои телефони мобилӣ (аз қабili Ушаҳиди) низ заминаи иттилоотӣ доранд.
2. **Арзёбии аввалия** одатан якчанд соат пас аз сар задани офат амалӣ мешавад ва эҳтимол пурра ба маълумоти дуюмдараҷа ва мавҷуда асос меёбад. Он барои муайян кардани эҳтиёҷоти аввалиндараҷаи мардум зарур буда, бояд фавран мубодила шавад.
3. **Арзёбии марҳилавӣ** - арзёбии раванди ҳодиса аст. Арзёбии аввалия ва фаврӣ ба арзёбиҳои ҳамаҷонибаи минбаъда ҳамчун асос хизмат мекунад. Дар таҳияи арзёбии такрорӣ дар масъалаҳои ба зӯровариҳои ҷинсӣ тааллуқдошта эҳтиёт бояд шуд, зеро ин эҳтимол ба ҷамоат ва шахсони алоҳида ба ҷои фоида бештар зарар мерасонад.
4. **Мураттабсозии маълумот:** Дар аввал ба таври муфасссал аз ҳам ҷудо кардани маълумот хеле мушкул, вале барои муайян кардани ниёзҳои мухталиф ва ҳуқуқи кӯдакону калонсолони ҳамаи синну сол муҳим аст. Дар фурсати аввал, маълумотро аз рӯи ҷинсият ва синну сол барои кӯдакони 0-5 мард/зан, 6-12 мард/зан ва 13-17 мард/зан ва баъд бо фарқияти 10 -сола, масалан 50-59, мард/зан; 60-69 мард/зан; 70-79, мард/зан; 80+ мард/зан ҷудо кунед. Дар муқоиса бо гурӯҳи синну соли аз ҷиҳати равонӣ муайяншуда, ки дар боби

тандурустӣ омадааст, ин гурӯҳҳо ба фарқияти синнусолии марбут ба масъалаҳои ҳуқуқӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ таваҷҷӯҳ мекунанд.

5. Арзёбии намунавӣ: Арзёбии эҳтиёҷот ба ҳама аҳолии азияткашида дахл дорад. Барои дастрас будани мардуми дар ҷойҳои дурдаст воқеъбуда, масалан одамоне, ки дар урдугоҳ нестанд, кӯшишҳои даркории арзёбии шароити онҳо зарур аст. Ин амал ба мардуми дар ҷойҳои дурдаст ва ҳамеша ба хатар осебпазир низ дахл дорад, масалан, маъюбон, пиронсолон, одамони ба кори хона банд, кӯдакон ва ҷавононе, ки ба сафи низомӣ гирифта мешаванд, ё ба зӯроваии ҷинсӣ дучор мешаванд. Сарчашмаҳои иттилооти мустақим аз мушоҳидаи бевосита, фокус-гурӯҳ, сӯҳбат, пурсишҳо ва мусоҳиба бо гурӯҳи калони одамон ва гурӯҳҳо (шахсони бонуфузи маҳаллӣ, роҳбарони ҷамъиятӣ - ҳам марду ҳам зан, пирамардону пиразанон, кормандони ҳадамоти тандурустӣ, омӯзгорон, дигар кормандони соҳаи маориф, тоҷирон ва созмонҳои башардӯстӣ) иборат мебошанд. Шояд барои баъзеҳо озодона сӯҳбат кардан мушқил ва хавфнок бошад. Бо кӯдакон дар алоҳидагӣ сӯҳбат кунед, зеро эҳтимол онҳо дар назди калонсолон ҳама фикрашонро баён накунанд ва шояд сӯҳбат дар назди калонсолон барои онҳо хатарнок бошад. Дар аксар мавридҳо бо занону духтарон низ дар алоҳидагӣ машварат кунед. Кормандони соҳаи кӯмак, ки ба ҷамъовариҳои маълумот аз мардуми дучори зӯроваришуда машғуланд, бояд бо маҳорату тартиби лозимӣ, бе эҷоди хатар ба мардум, маълумот ҷамъ кунанд. Дар минтақаҳои ҷангзада, иттилоот суиистифода шуда, мардумро ба хатари бештар дучор мекунад ва ба фаъолият таъсири манфӣ мерасонад. Маълумот оид ба ин, ё он шахс бояд танҳо бо розигии вай бо дигар созмонҳо мубодила шавад (ниг. ба принсипи муҳофизати 1 дар сах. 33). Ба зудӣ арзёбӣ кардани шароити ҳама зарардидагон имконнопазир аст: маълумот оид ба макони дурдаст ва мардуми дар канормонда бояд дар ҳисобот дарҷ шавад ва он дар фурсати муносиб бояд дастрас бошад.

6. Арзёбии осебпазирӣ: Пас аз сар задани офат мардум ва гурӯҳҳои азиятдида ба хатарҳои гуногун дучор мешаванд. Баъзеҳо бо сабаби омилҳои инфиродӣ, масалан синну сол (хусусан кӯдакон ва пиронсолон) ва беморӣ (хусусан, шахсони гирифтори ВНМО ва БПНМ) ба хатар осебпазиранд. Вале, хатарро танҳо омилҳои инфиродӣ зиёд

намекунанд. Омилҳои иҷтимоӣ ва муҳити зистро, ки боиси осебпазирӣ мегарданд, аз қабилӣ таъйин ва маҳдудкунӣ (масалан, мақом ва нуфузи пасти занон ва духтарон); маҳдудияти иҷтимоӣ, таназзули муҳити зист; тағйирёбии иқлим; камбизоатӣ; беэминӣ; сатҳи пасти идоракунии; мансубияти қавмӣ, синфӣ; мазҳабӣ ва сиёсиро арзёбӣ кунед. Арзёбии муаммалӣ навбатӣ бояд хатарҳои ояндаро низ, ба мисли шаклҳои тағйирёбандаи хатарҳои, ки аз харобшавии муҳити зист (масалан, таназзули хок ё дарахтбурӣ) ва тағйирёбии иқлим ва сатҳи замин (масалан, тӯфони мавсимӣ, обхезӣ, хушксолӣ, сел ва болоравии сатҳи оби баҳр) сар мезананд, муайян кунед.

7. **Ҷамъовариӣ маълумот ва тафтиш:** Иттилоот, аз ҷумла маълумот оид ба кӯчонидан ва шумораи аҳолии бояд санҷида бо дигарон мувофиқа карда шавад ва дар он да,ба дигар манбаҳо ишора карда шавад. Манбаъҳои маълумот ва дар кадом сатҳи мураббат шудани онҳо бояд қайд шавад ва фавти қўдагон бояд дар мавриди аввал нишон дода шавад. Бисёр намудҳои арзёбӣ мавҷуданд (ниг. ба рӯйхати тафтишӣ дар замидаи бобҳои техникӣ). Рӯйхати санҷишӣ алоқамандии мантиқӣ ва дастрасии маълумотро ба дигар созмонҳо таъмин мекунад ва бовар мекунонанд, ки ҳамаи соҳаҳои асосӣ муоина шудаанд, ки тамоюли яктарафаро коҳиш медиҳад. Қолаби арзёбии байнисозмонии махсус шояд пеш аз сар задани офат, ё ҳангоми расонидани қўмаки башардўстона таҳия шуда бошад. Ба ҳар ҳол, арзёбӣ бояд ба мардуми азиятдида ҳадафу усулҳои истифода ва ҳосил кардани маълумоти беғаразро оид ба таъсири бӯҳрон равшан кунед. Бояд усули сифатӣ ва миқдорӣ ба шароит мувофиқ истифода шавад. То ҷое, ки имконпазир аст Гурӯҳҳои машғул ба арзёбӣ бояд, ба ҳайати худ занону мардон, шахсони дониши умумӣ ва тахассусидошта, аз ҷумла шахсонро дохил кунанд, ки дар ҷамъовариӣ маълумоти аз ҷиҳати ҷинсӣ ҳассос ва муносибат бо қўдагон маҳорат доранд. Гурӯҳҳо бояд одамонро дар бар гиранд, ки бо забон ва макон шинос буда, бо мардум бо забони аз ҷиҳати фарҳангӣ мувофиқ сўҳбат карда тавонанд.

8. **Имкониятҳои арзёбӣ:** аҳолии маҳаллӣ барои тоб овардан ба офат ва беҳбудёбӣ имконият дорад (ниг. ба меъёрҳои асосии 1 дар саҳ. . Қисми зиёди механизмҳо барои сару кор гирифтани бо

офат муфиданд, гарчанде механизмҳои дигар таъсири манфӣ ва пайомадҳои дарозмуддати зараровар доранд, аз ҷумла фуруши мол, ё истеъмоли аз ҳад зиёди машрубот. Арзёбӣ бояд дурнамои мусбатро, ки дараҷаи осудагии мардумро баланд мекунад ва сабабҳои мавҷудияти дурнамои манфиро муайян кунад.

9. **Арзёбии амният:** Арзёбии амният ва бехатарии аҳолии азиятдида бояд дар арзёбии аввалия ва навбатӣ иҷро шавад, то хатари зӯрварӣ, намудҳои дигари таҳдид, маҳрум кардан аз зиндагӣ ва асосҳои ҳуқуқи башарӣ коҳиш дода шавад (ниг. ба принсипи муҳофизати 3 дар сах. 38).
10. **Табодули иттилоот:** Ҳисоботи дар асоси арзёбӣ таҳияшуда ба дигар созмонҳои башардӯстӣ иттилооии пурарзиш пешниҳод мекунад ва ба сифати маълумоти аввалия хизмат карда, ҳангоми қабул намудани қарор аз ҷониби кормандони соҳаи кӯмакрасонӣ боиси шаффофият мегардад. Новобаста ба фарқият дар тарҳи созмонҳои алоҳида, гузоришҳо бояд равшан ва мухтасар бошанд, то истифодабарандагон вазифаҳои аввалиндараҷаро барои амалиёт муайян кунанд ва усулҳои худро аз ҷиҳати эътимоднокии маълумот шарҳ диҳанд ва таҳлили муқоисавиро осон кунанд.

Меъёри 4: Банақшагирӣ ва кӯмакрасонӣ

Вокуниши башардӯстона арзёбии ниёзҳои аҳолии аз офатҳо азиятдидаро аз лиҳози муҳит, хатарҳои рӯйдодаа ва имконияти аҳоли ва давлати азиятдида барои беҳбудебӣ дида мебарояд.

Амалҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барномаро дар асоси арзёбии ҳолисонаи ниёзҳои мардум, шароити зисти онҳо, хатарҳо ва имконияти аҳолии азияткашида таҳия кунед (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар сах. 61).
- Барномаро дар асоси ниёзҳои, ки давлат ва аҳолии азиятдида дучор намешаванд, таҳия кунед (ниг. ба тавсияи 1).
- Амалҳои ҳаётан муҳимро, ки пас аз сар задани офат ниёзҳои аввалиндараҷа ва фаврии ҳаётиро қонеъ мекунанд, дар мадди

аввал гузored.

- Бо истифода аз маълумоти муфассал таъсири офатро ба шахсон ва гурӯҳҳои мухталиф таҳлил кунед ва барои қонеъ кардани ниёзҳои мушаххаси онҳо барнома тартиб диҳед.
- Барномаи кӯмакро тавре таҳия кунед, ки ба мардуми осебпазир кӯмак ва хизматҳои муҳофизатӣ комилан дастрас бошанд (ниг. ба тавсияи 2).
- Тарҳи барнома бояд ба қадру қимати аҳолии азиятдида мусоидат кунад (ниг. ба меъёрҳои асосии 1 дар саҳ. ва тавсияи 3).
- Ҳама омилҳои муҳити зистро, ки осебпазирии мардумро зиёд мекунад, таҳлил кунед ва барои бештар коҳиш додани осебпазириашон барнома таҳия кунед (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар саҳ. 61 ва тавсияи 4).
- Бо мақсади коҳиш додани хатарҳо ба саломатии инсон, пешгирии хатари низоъҳо ё имкониятҳои суиистифода ва зӯрварӣ барнома таҳия кунед (ниг. ба меъёрҳои асосии 1 дар саҳ. ва тавсияи 5).
- Шароитҳои воқеӣ ва меъёрҳои «СФЕРА»-ро, хоҳ банишондиҳандаҳо қонеъкунанда бошад, хоҳ не, бо ҳам мувофиқ кунед, (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 6).
- Бо мақсади мусоидат ба беҳбудёбии бармаҳал, коҳиши хатар ва пурзӯр кардани имкониятҳои мардуми азиятдида барномаҳо таҳия кунед, то ки онҳо хатарҳои ояндаро пешгирӣ карда онро коҳиш диҳанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7).
- Барномаро пайваста мутобиқ гардонед, то ки мувофиқ ва муносиб будани он аз даст наравад (ниг. ба меъёрҳои асосии 5 дар саҳ.)
- Дар марҳилаи аввали татбиқи барнома тариқи банақшагирии стратегияҳои муштараки ба мардуми азиятдида алоқаманд беҳбудёбии устуворро тақвият диҳед.

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Тарҳрезии барнома ба таҳлили ниёзҳо ва хатари мушаххасе, ки мардум ба он осебпазир аст, асос меёбад.
- Тарҳрезии барнома қонеъ нашудани ниёзи мардум ё иқтидори давлатро барои қонеъ кардани онҳо ба инобат мегирад.
- Тарҳрезии барнома вобаста ба тағйироти шароит, хатар, ниёз ва имкониятҳои мардум таҷдид мешавад.
- Тарҳрезии барнома аз фаъолият оид ба коҳиш додани осебпазирӣ одамон ба хатарҳои оянда ва пурзӯр кардани иимкониятҳои аҳоли ба пешгирии хатарҳо иборат аст.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Дастгирии имкониятҳои мавҷуда:** Вазифаи аввалиндараҷаи давлат аз муҳофизат ва фароҳам овардани кӯмаки бамаврид ба аҳолии азиятдида иборат аст (ниг. ба Хартияи башардӯстӣ, банди 2 дар сах. 20). Агар аҳоли /ё давлати азиятдида барои кӯмакрасонӣ иқтидори кофӣ надошта, давлат, ё мақомоти давлатӣ ҳуқуқи гурӯҳҳои мушаххас /ё минтақаҳои азиятдидаро фаъолона поймол кунанд ҳатман мувоҳида кунед. Дар ҳама маврид иқтидор ва нияти давлат нисбати ҳамаи аҳолии азиятдида миқёс ва шакли воқуниши башардӯстонаро муайян мекунад.
2. **Дастрасӣ:** Ба ҳамаи ниёзмандон кӯмак бе поймол намудани ҳуқуқашон расонида мешавад (ниг. ба принципи муҳофизати 2 дар сах. 36). Дастрасии мардум ба кӯмак ва қобилиятшон оид ба истифода ва баҳра бурдан аз кӯмак тавассути расонидани маълумоти бамаврид ва и нақшаи мувофиқ ба эҳтиёҷоти махсуси онҳо ва бо назардошти ҳассосияти фарҳангӣ ва бехатарӣ (масалан, навбати алоҳида барои мардон ва пиразанон ва занони фарзанддор, ки барои гирифтани кӯмаки башардӯстона дар навбат меистанд) зиёд мегардад. Дастрасии кӯмак ба мардум тавассути иштироки занон, мардон, духтарон ва писарони ҳама синну сол дар таҳияи барномаи кӯмак меафзояд. Дастрасӣ тавассути истифодаи меъёрҳои мулоҳизашуда, ки мардумро ҳадафи барномаи кӯмак қарор медиҳад, барои аҳли ҷамоат фаҳмост ва аз ҷониби мардум арзёбӣ мешавад, зиёд мегардад. Амалхӯре, ки дар боби техникӣ тавассути тарҳи мулоҳизашуда,

масалан ҷойгир кардани анборҳо дар ҷойҳои бехатар шарҳ дода шудаанд, , дастрасии баробарро ба кӯмак таъмин мекунад.

3. **Асоси зиндагии арзанда:** Таъмини дастрасӣ ба хизматҳои аввалиндараҷа, ҳимоя ва эҳтироми ҳуқуқҳои инсонӣ (ниг. ба Хартияи башардӯстӣ, саҳ.19). Тарзи воқуниши башардӯстона ба қадру қимат ва неқӯаҳволии мардуми азияткашида таъсири зиёд мерасонад. Барномаҳое, ки арзиши ниҳонии ҳар як фардро эҳтиром мекунад, ҳуввияти мазҳабӣ ва фарҳангии онҳоро дастгирӣ менамоянд, ибтикори худкӯмакрасонии мардуми маҳалро тақвият мебахшанд ва шабакаҳои хизматрасони маҳаллиро ташвиқ мекунад, дар неқӯаҳволии равонӣ ва иҷтимоии мардум саҳм мегузоранд ва барои ҳуқуқи мардум ба зиндагии обрӯмандона ҳамчун унсури зарурӣ ба шумор мераванд.
4. **Шароит ва осебпазирӣ:** Омилҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ, иқтисодӣ, ҷанг ва муҳити зист осебпазирӣ мардумро ба офат меафзоёнанд; тағйирот дар муҳити зист боиси пайдо шудани одамони осебпазир мегардад (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар саҳ.61). Шахсони осебпазир паи ҳам ба як қатор омилҳо дучор мегарданд (масалан, пиронсолони аъзои гурӯҳҳои қавмӣ маҳдудшуда). Таъсири мутақобилаи омилҳои инфиродӣ ва муҳити зист, ки таҳдиди хатарро бештар мекунад, бояд таҳлил гардидашуда, барои ҳал ва коҳиш додани ин хатарҳо, қонеъ намудани ниёзҳои мардуми осебпазир барномаҳо таҳия шаванд.
5. **Ҳассосияти низой:** Кӯмаки башардӯстона баъзан боиси таъсири манфии ғайричашмдошт мегардад. Захираҳои зиёди кӯмакрасонӣ ҳолатҳои суиистифода ва таҷовузо афзуда, ба рақобат, истифодаи нодуруст ва тақсими нодурусти кӯмаки башардӯстона оварда мерасонад. Гуруснагӣ яроқи ҷанг шуда метавонад (масалан, кӯчидани мақсадноки аҳоли ё маҷбуран интиқол додани мавод). Кӯмак метавонад ба тамоми аҳоли таъсири манфӣ расонад, нобаробарии қувваҳои миёни гурӯҳҳои мухталиф, аз ҷумла мардону занон зиёд кунад. Таҳлил ва таҳияи бомулоҳиза метавонад таъсири хатарҳои кӯмаки башардӯстонаро коҳиш диҳад (аз ҷумла, дар ҳолатҳои офати табиӣ). Барномаи кӯмакро тавре таҳия кунед, ки он ба ҳама баробар ва бегаразона тақсим шавад. Бехатарӣ ва қадру қимати мардумро тавассути маҳфӣ нигоҳ доштани маълумоти шахсӣ ҳимоя кунед. Ма-

салан, одамони гирифтори ВНМО ва БПНМ эҳтимол мавриди таъна қарор гиранд. Ба одамоне, ки ба ҳуқуқи инсонияшон таъовуз шудааст, бояд ба таври беҳатар ва махфӣ кӯмаки башардӯстона расонида шавад (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар саҳ.

6. Дастрасӣ ба меъёрҳои ҳадди аққали «СФЕРА»: Мӯҳлати дастрасӣ ба меъёрҳои ҳадди аққал аз шароит вобаста аст: Пеш аз сар задани офат ба ин воситаҳо, дастрасӣ, хатар ва сатҳи зиндагии мардум таъсир менамоянд. Агар дар натиҷаи кӯмак сатҳи зиндагии аҳолии азиятдида дар муқоиса бо тамоми аҳоли беҳтар ё бадтар шавад, ин эҳтимол боиси низоъҳо мегардад. Барои коҳиш додани нобаробарӣ ва хатарҳо, масалан, тавассути кам кардани таъсири манфии кӯмаки башардӯстона ба муҳити зист ва иқтисодиёт, барои беҳтар намудани сатҳи зиндагии аҳоли бояд тадбирҳо андешида шаванд.

7. Бунёдебии барвақтӣ ва коҳиш додани таҳдиди хатар: Дар фурсати аввал, пас аз итмоми воқуниши башардӯстона ба қобилияти мардум дар сарукорирӣ бо хатар амалҳои барои тақвияти имкониятҳои аҳолии маҳаллӣ, кор бо воситаҳои маҳаллӣ ва барқароркунии хизматрасонӣ, маориф, бозорҳо ва имкониятҳои пайдо кардани ризқу рӯзӣ бо мақсади рушди иқтисодии бармаҳал мусоидат мекунанд (ниг. ба меъёрҳои асосии 1 дар саҳ.). Камтарин кӯмаки башардӯстона набояд ба наслҳои оянда зарар расонад, сифати зиндагии онҳоро бад кунад, ё ғайричашмдошт боиси хатарҳои оянда шавад (тариқи дарахтбурӣ ва истифодаи беинсофонаи захираҳои табиӣ). Вақте ки хатарҳои фаврӣ пешгирӣ шуданд, ба таҳлили хатарҳои ҳозира ва оянда (аз қабилӣ хатарҳое, ки дар натиҷаи тағйироти иқлим сар мезананд) шурӯъ кунед. Барои коҳиши хатарҳои оянда барномаҳо тартиб диҳед. Масалан, ҳангоми воқуниши башардӯстона, аз фурсати истифода бурда, барои коҳиши хатар тадбирҳо андешед, аз ҷумла, хонаҳои ба заминларза ва тўфон тобовар бунёд кунед, муҳофизати ботлоқзорро, ки хурӯши тўфонро паст мекунанд, ба роҳ монед, сиёсату ташаббусҳои маҳаллиро оид ба омодагии бармаҳал ба офатҳо амалӣ гардонед.

Меъёри асосии 5: Иҷрои вазифа, шаффофият ва омӯзиш

Фаъолияти созмонҳои башардӯстона пайваста мушоҳида шуда, ба шахсони саҳмдор оиди онҳо маълумот дода мешавад; вобаста ба иҷроиш лоиҳаҳо вазифа мутобиқ мешаванд.

Амалҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барои ноил шудан ба арзёбии бомуваффақияти ба меъёрҳо принципҳои «СФЕРА» мувофиқ, барнома, механизмҳои бонизому содда, бамаврид ва фарогирро таъсис диҳед (ниг. ба тавсияи 1).
- Барои мониторинги фаъолияти созмонҳо, вобаста ба идоракуни ва низоми идораи сифат механизмҳои асосӣ таҳия кунед (ниг. ба тавсияи 2).
- Сари вақт натиҷаҳои вокуниши башардӯстонаи ба аҳолии азияткашида расондашударо арзёбӣ кунед (ниг. ба тавсияи 3).
- Барои мутобиқ кардани дурнамои барнома якҷоя бо арзёбии маълумот, ҷиҳати арзёбии ниёзҳо ва шароити тағйирёбанда механизмҳои бонизом таъсис диҳед (ниг. ба тавсияи 4).
- Ҳангоми вокуниши башардӯстона барои мулоҳиза ва омӯзиш машғулиятҳо гузаронед.
- Арзёбии охири ҷараёни дигар намудҳои боздиди воқеии барномаро вобаста ба ҳадаф, принцип ва меъёрҳои ҳадди ақалли барнома анҷом диҳед (ниг. ба тавсияи 5).
- Аз рӯи имкон дар чорабиниҳои якҷоя, байнисозмонӣ ва омӯзишии дигар иштирок намоед.
- Кашфиёти асосии аз арзёбӣ ҳосилшударо ҳаддалимкон бо аҳолии осебидида, шахсони бонуфуз ва гурӯҳҳои ҳамоҳангсоз сари вақт баррасӣ кунед (ниг. ба тавсияи 6).

Амалҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барномаҳо ба мониторинг ва иттилои бадастомада мутобиқ мешаванд.
- Манбаъҳои мониторинг ва арзёбӣ фикрҳои шумораи маълуми мардумро, ки бо кӯмаки башардӯстона фаро гирифта шудаанд, инчунин аҳолии ҷамоатро дар бар мегиранд.
- Маълумоти дақиқ, таҷдидшуда ва равшан оид ба пешрафти барнома бо аҳолии бо кӯмаки башардӯстона фарогирифташуда, шахсони бонуфуз ва дигар созмонҳои башардӯстӣ мубодила мешавад (ниг. ба тавсияи 6).
- Фаъолияти созмони башардӯстона мувофиқи меъёрҳои «СФЕРА» ва дигар меъёрҳои ҳадди ақалли техникии мувофиқ (меъёрҳои дахлдори башарӣ ва созмонӣ) арзёбӣ шуда, натиҷаҳои асосӣ бо саҳмдорони асосӣ мубодила мешаванд.
- Созмонҳо пайваста арзёбии воқеӣ ва боздиди фаъолияти созмонҳои башардӯстонаро мувофиқи меъёрҳои эътирофшуда анҷом медиҳанд (ниг. ба тавсияи 6).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Мониторинг** ҳадафҳоро бо натиҷаҳо муқоиса карда, пешрави-ро нисбат ба ҳадафҳо, нишондиҳандаҳои лоиҳа ва таъсири он ба осебпазириву шароити зист месанҷад. Маълумоти дар рафти мониторинг бадастомада ислоҳи лоиҳаро ба роҳ мемонад ва меъёрҳои кӯмакрасониро тасдиқ намуда, муайян мекунад, ки оё кӯмак ба мардуми дахлдор мерасад, ё не. Он ба шахсони масъул барои қабул намудани қарор оид ба ҷавобгӯ будан ба фикру мулоҳизаҳои мардум дар бораи барнома ва муайян намудани мушкилоту тамоюл кӯмак мерасонад. Вай инчунин ба созмонҳо барои ҷамъ кардан ва расондани маълумот имконият фароҳам меорад. Мониторинги натиҷабахш усулҳои ба барнома ва шароити мушаххас мувофиқро интихоб карда, маълумотҳои миқдорӣ ва сифатиро яқоя истифода мебарад ва онҳоро бонизом қайд мекунад. Мубодилаи равшан ва шаффофи маълумоти дар рафти мониторинг бадастомада, ҳисси масъулиятнокии аҳолиро афзун мекунад. Мониторинги аз ҷониби аҳоли амалишаванда, шаффофият, сифат ва ҳисси масъулиятнокии мардумро

афзун мекунад. Мақсади истифодаи маълумот ва истифодабарандагони он бояд возеҳу равшан муқаррар карда шуда, то ҷамъунии маълумот ва тарзи пешкаши он муайян карда шавад. Маълумот бояд ба таври мухтасар пешкаш шавад, то қобили мубодила буда, қабул намудани қарорро осон кунад.

2. **Фаъолияти созмон** бо санҷиши дастовардҳои барнома маҳдуд намешавад. Он тамоми вазифаҳои созмонро фаро мегирад – пешрафти созмон вобаста ба робитааш бо созмонҳои дигар, мутобиқат ба фаъолият, кодекс ва принципҳои хуби башардӯстона натиҷабаш ва бамаврид будани низоми идоракунӣ. Барои арзёбии фаъолияти асосии созмон бояд тадбирҳо оид ба таъмини сифат, аз қабili кутбнамои сифатии гурӯҳи УРД-ро истифода бурда шавад.
3. **Арзёбии таъсир:** Арзёбии таъсири барнома (таъсири васеи муҳолилаи кӯтоҳ, миёнамуддат, мусбат ва манфӣ, мақсаднок ё ғайриҷашмдошт) барои кӯмаки башардӯстона ҳам имконпазир ва ҳам зарурӣ шумор меравад. Арзёбии таъсири барномаи кӯмак соҳаи муҳими инкишофёбанда буда, вобастагии кӯмаки башардӯстонаи мушаххасро ба тағйироти аҳоли ва шароити мураккаби ба ҳам алоқаманд ифода мекунад. Аҳолии азиятдида беҳтарин баҳодихандаи дигаргуниҳои зиндагӣ мебошад; аз ин лиҳоз, арзёбии натиҷа ва таъсир бояд фикри мардум ва дигар воситаҳои сифатӣ ва миқдориро фаро гирад.
4. **Нигоҳдори мувофиқат:** Тавассути арзёбӣ гоҳ-гоҳ муайян кунед, ки оё барномаи кӯмак ба аҳоли мувофиқ аст. Кашфиёт бояд ба таҷдиди барнома оварда расонад.
5. **Усулҳои муоинаи фаъолият:** Усулҳои гуногуни фаъолият, омӯзиш ва афзун намудани ҳисси масъулият мутобиқанд. Як қатор усулҳоро истифода бурдан мумкин аст, аз ҷумла мониторинг ва арзёбӣ, санҷиши саҳми кӯмаки дастҷамъона, машқҳо барои маҳорати шунавандагӣ, воситаҳои таъмини сифат, баррасӣ, омӯзиши дохилӣ ва машқ барои мулоҳизакунӣ. Арзёбии фаъолияти барномаҳо одатан дар анҷоми барномаи кӯмак сурат гирифта, барои ворид кардани тағйирот ба сиёсати ташкилот ва барномаҳои оянда истифода мешавад. Мониторинги фаъолияти барномаи кӯмак ва “арзёбии бамаврид”-ро ҳангоми

расондани кӯмаки башардӯстона, ки ба тағйироти фаврӣ дар сиёсат ва фаъолияти созмон оварда мерасонад, амалӣ кардан мумкин аст. Арзёбӣ одатан аз ҷониби мутахассисони мустақил ва беруна амалӣ мешавад, вале кормандони дохилӣ низ метавонанд барномаро арзёбӣ кунанд, ба шарте усули воқеиро истифода баранд. Ин корро кормандоне, ки ба расонидани кӯмак машғул нестанд, иҷро карда метавонанд. Арзёбии барномаҳои кӯмак 8 меъёрро, ки ҳамчун (ККР) Кумитаи Кӯмаки Рушд шинохта шудааст, истифода мебарад: робита, мувофиқат, пайвастагӣ, мантиқ, фарогирӣ, бамавридӣ, самаранкӣ ва саҳм.

- 6. Фаъолияти бисёрҷабҳа:** Табодули иттилоот оиди пешрафти ҳар як созмон ҷиҳати қонеъ кардани меъёрҳои ҳадди ақалли «СФЕРА» бо гурӯҳҳои ҳамоҳангсоз барои амалӣ кардани мониторинг ва таҳия намулдани маълумот оиди фаъолият кӯмак мерасонад.

Меъёри асосии 6: Иҷрои вазифа аз ҷониби корманди соҳаи кӯмак

Созмонҳои башардӯстӣ тавассути идоракунии мувофиқ, назорат, кӯмаки равонӣ ва иҷтимоӣ ба кормандони созмонҳои башардӯстӣ барои фаро гирифтани бо дониш, маҳорат, рафтор ва муносибати барои таҳия ва амалӣ намудани кӯмаки башардӯстонаи таъсирбахш инсондӯстона ва бозғатиром заруранд, кӯмак мерасонанд.

Амалҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба роҳбарон оиди аз худ кардани маҳорати идоракунӣ, шиносӣ бо сиёсату воситаҳои ба идоракунии натиҷабархш вобаста таълимоти кофӣ диҳед (ниг. ба тавсияи 1).
- Барои ба кор ҷалб кардани докталабони мувофиқ қридаҳои бонизом, боадолат ва шаффофи қабул таҳия кунед (ниг. ба тавсияи 2).
- Гурӯҳи иборат аз шумораи баробари марду зан, намояндагонии қавмҳо, синну сол ва шароити иҷтимоии гуногунро ба кор ҷалб кунед, то намояндагонии гуногуни гурӯҳи корӣ ба шароит ва

фарҳанги маҳал мувофиқ бошанд.

- Кормандони созмонҳои башардӯстиро (кормандони доимӣ ва мушовирони миллӣ ва байналмилалӣ) бо сухани муқаддимаӣ, мухтасар, марҳилавӣ ва тавсифи таҷдидшудаи кор таъмин кунед, то вазифа, ҳадафҳои корӣ, арзишҳои созмон, сиёсати асосӣ ва шароити маҳалро фаҳманд.
- Пеш аз шурӯъ намудан ба кор ба кормандони соҳаи кӯмак дастурҳоро барои амният ва кӯчидан, сиёсати тандурустӣ ва беҳатариро таҳия намуда, вазифаҳояшонро фаҳмонда диҳед.
- Боварӣ ҳосил кунед, ки кормандони соҳаи кӯмак ба хизматрасонии тиббӣ ва кӯмаки равонӣ иҷтимоӣ дастрасӣ доранд.
- Барои кормандони соҳаи кӯмак кодекси рафторро тартиб диҳед, то аҳолии азияткашида аз зӯровариҳои ҷинсӣ, суиистифода аз вазифа, суиистеъмол ва дигар ҳолатҳои поймол шудани ҳуқуқи инсон ҳимоя шавад. Кодекси рафторро бо аҳолии азияткашида муҳокима кунед (ниг. ба тавсияи 3).
- Кормандони соҳаи кӯмакро ба эҳтироми аҳолии осебдида ташвиқ кунед.
- Қоидаҳои додрасӣ ба арзу шикоятро таҳия намуда, нисбати кормандоне, ки кодекси ахлоқи созмонро риоя накардаанд, муҷозоти зарурии интизомӣ ешед.
- Ба кормандони соҳаи кӯмак барои сари вақт иҷро кардани вазифаҳо ва коҳиши парешонӣ кӯмак расонед (ниг. ба тавсияи 5).
- Ба кормандон ва роҳбарон барои муайян кардани имкониятҳо, омӯзиши бардавом ва тақмили ихтисос кӯмак расонед (ниг. ба тавсияи 6).
- Ба кормандони соҳаи кӯмак, ки шохиди ҳолатҳои парешонкунанда шудаанд, кӯмаки мувофиқ расонед (ниг. ба тавсияи 7).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Санҷиши фаъолияти кормандон ва ихтиёриён бояд ба салоҳияти кофии онҳо вобаста ба дониш, маҳорат, рафтору муносибат ва вазифаҳо, ки дар тавсифи кор омадаанд, ишора кунад.

- Кормандони соҳаи кӯмак, ки ба суиистифода аз мансаб ва рафтори таҷовузкунанда монё намешаванд, бояд расман муҳокима шаванд.
- Принципҳо ё Кодекси ахлоқи кормандони соҳаи кӯмак дар сиёсат ва фаъолияти созмон инъикос ёфтааст.
- Беморӣ, ҷароҳат ва парешонҳолӣ кормандони соҳаи кӯмак дар давоми вокуниши башардӯстона давом ё коҳиш меёбад.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Идораи таҷрибаи хуб.** Низомии идоракунии мардум аз шахс ва шароит вобаста аст, аммо роҳбарон ва нозирон бояд бо Кодекси рафтори мардуми соҳаи кӯмак, ки сиёсату дастурҳои баақшагирӣ, ҷалбкунӣ, идора, омӯзиш ва инкишоф, интиқол баъди ба итмом расидани қарордод ва дар доираи созмонҳои башардӯстона сарфарбаршавиро дар бар мегирад, шинос бошанд.
2. **Қоидаҳои қабул ба кор бояд** ба ҳама кормандон ва довталабон равшан ва фаҳмо бошанд. Ин гуна шаффофият инкишоф ва мубодилаи маълумоти таҷдидшударо оид ба ҷойҳои кори ҳолӣ дар бар мегирад ва барои таъсиси гурӯҳҳои мухталиф ва босалоҳият зарур аст. Гурӯҳҳои мавҷуда мувофиқат ва гуногунии ҳайати кориро тавассути ба кор ҷалб кардани кормандони нав афзоиш дода метавонанд. Фарогирӣ густариши фаврии ҳайати кормандон боиси ба кор қабул шудани аъзоёни бетаҷриба мегардад, ки бояд аз тарафи кормандони ботаҷриба дастгирӣ шавад.
3. **Назорати кормандони соҳаи кӯмак** аз болои идора ва тақсими вазифаҳои арзишманди башардӯстона метавонад онҳоро нисбат ба ҳоли азиятдида қудратманд гардонад. Ин гуна қудрат боиси нисбат ба мардуми ба кӯмак ниёзманд, ки шабакаҳои иҷтимоии онҳо пош хӯрдаанд, ё нобуд шудаанд суиистифода намудан аз вазифа, мегардад. Ба занон, кӯдакон ва шахсони маъҷуб хатари таҷовуз бештар таҳдид мекунад. Ба ивази расонидани кӯмаки башардӯстона набояд алоқаи ҷинсӣ талаб карда шавад. Шахсе, ки дар соҳаи кӯмак кор мекунад (кормандони соҳаи кӯмак ва низомиён, кормандони бахши давлатӣ ва хусусӣ), бояд ба зӯрварӣ,

суиистифода аз мансаб ва зӯровари ҷинсӣ роҳ надиханд. Аз ҷониби онҳое, ки бо тақсими кӯмаки башардӯстона машғуланд истифода намудани меҳнати иҷбории калонсолон ва кӯдакон, истеъмоли ғайриқонунии маводи мухаддир, фурӯши мавод ва ҳадамоти башардӯстона манъ аст.

4. **Кормандони соҳаи кӯмак бояд арзишҳо** ва қадру қиммати аҳолии азиятдидаро эҳтиром кунанд ва аз рафторе, ки ба назарашон аз ҷиҳати фарҳангӣ қобили қабул нест (масалан, пӯшидани либоси номувофиқ), худдорӣ кунанд.
5. **Кормандони соҳаи кӯмак одатан соатҳои тулонӣ дар шароити хавфнок** ва парешонхотирӣ кор мекунанд. Вазифаи созмон аз беҳтар намудани неқӯаҳволӣ ва бартараф кардани ҳастагии тӯлонӣ, ҷароҳат ё бемории кормандонаш иборат аст. Роҳбарон бояд кормандонашонро тавассути идораи таъсирбахши беҳатарӣ аз хатарҳо огоҳ кунанд ва онҳоро аз дучоршавӣ бо хатари ба саломатии ҷисмонӣ ва равониашон зарарнок, истироҳати кофӣ ва беҳбудшавӣ, имконияти талаб кардани рӯзи кории қобили қабул ва дастрасӣ ба кӯмаки равонӣ, ҳифз кунанд. Роҳбарон кормандони дигарро тавассути намунаи ибрат будан ва шахсан итоат намудан ба сиёсати созмон барои ғамхорӣ дар иҷрои вазифа ташвиқ карда метавонад. Кормандони соҳаи кӯмак низ бояд барои неқӯаҳволиашон вазифадор бошанд.
6. **Дар марҳилаи аввали офат**, эҳтимолан кӯшиши инкишоф додани имкониятҳои кормандон маҳдуд аст. Бо гузашти вақт, тавассути иҷрои вазифа ва фикри кормандон, роҳбарон бояд соҳаҳои ба таълим ва инкишоф эҳтиёҷмандро муайян ва дастгирӣ кунанд. Омодагӣ ба офат инчунин барои муайян кардан ва инкишофи салоҳияти вобаста ба фаъолияти башардӯстонаи имконият фароҳам меорад.
7. **Ба кормандоне**, ки ҳолатҳои аз ҳад зиёд андӯхгинро мушоҳида карданд ё аз сар гузаронданд бояд фавран кӯмаки аввалияи равонӣ, расонида шавад (ниг. ба ҳадамоти зарурии тиббӣ – меъёрҳои саломатии равонии 1 дар саҳ. ва феҳраст ва Дастурҳо барои хониши иловагӣ). Гузориши мухтасари равонӣ бенатиҷа буда, бояд пешниҳод нашавад.

Феҳрист ва хониши иловагӣ

Манбаъҳо

Кӯмаки башардӯстонаи дар маркази диққаташ мардум

Тавонбахшӣ дар ҳолатҳои фавқулодда (ЕСВ) Лоиҳа (2007), муайян кардани таъсир ва ҷавобгарӣ дар ҳолатҳои фавқулодда: Тавсияи кифоятан хуб. Нашриёти Оксфам. Оксфорд. www.oxfam.org.uk/publications

Ширкат дар масъулияти одамон (НАР) Байналмилалӣ (аз нашр мебарояд), Меъёри ҷавобгарӣ ва идораи сифат. Женева. www.hapinternational.org/projects/standard/hap_2010_standard.aspx
Кумитаи байнисозмонӣ (IASC) (2007), Тавсияи IASC оид ба солимии зеҳнӣ ва кӯмаки равонӣ иҷтимоӣ дар ҳолатҳои фавқулодда. Женева.

Ҳамоҳангсозӣ ва ҳамкорӣ

Барномаи амали имдодӣ ҷаҳонӣ (2007), Принсипҳои имдодӣ ҷаҳонӣ оид ба ширкат. Изҳори омодагӣ аз ҷониби барномаи амали имдодӣ ҷаҳонӣ тасдиқ шудааст. Женева. www.globalhumanitarianplatform.org/pop.html

IASC (2008), Қайдҳои тавсиявӣ оид ба истифодаи нашриҳои кластерӣ барои тақвияти кӯмаки башардӯстона. Женева.

IASC, Назарияи кластери ҷаҳонӣ:

<http://oneresponse.info/GlobalClusters/Pages/default.aspx>

IASC ва Идораи Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳамоҳангсозии корҳои башардӯстӣ (ОСНА) (2008), дастур оид ба муносибати низомӣ ва ғайринизомӣ ва феҳристҳо барои ҳолатҳои фавқулоддаи мураккаб.

Ню Йорк. <http://ochaonline.un.org/cmcs/guidelines>

ОСНА (2007), Дастур оид ба истифодаи низомӣ хориҷӣ ва амволи муҳофизаи граждани дар доираи имдод – “Тавсияи Осло”. Таҷдиди 1.1. Женева.

<http://ochaonline.un.org/cmcs>

Ташхис

IASC (2003), Ташхиси нахустини фаврӣ (IRA) Қайдҳои тавсиявии сатҳи давлатӣ. Женева. www.humanitarianreform.org/humanitarianreform/Portals/1/cluster%20approach%20page?/clusters%20page?s?/health%20cluster/RT/IRA_Guidance_Country%20Level_field_test.doc

IASC (аз нашр мебарояд), Гурӯҳи корӣ оид ба ташхиси ниёзҳо (NATF) Тавсияи амалӣ барои ташхиси ниёзҳо.

Чамъоварӣ ва табодули иттилоот бо истифода аз телефонҳои мобилии низомӣ Ушаҳидӣ: www.ushahidi.com

Банақшагирӣ ва вокуниш

Гурӯҳи корӣ барои таҳқиқи ҳассосияти ҷанг: www.conflictsensitivity.org/ Восита ва дастур оид ба бунёдебии бармаҳал: <http://oneresponse.info/GlobalClusters/Early%20Recovery/Pages/Tools%20and%20Guidance.aspx> IASC (2006), закон, духтарон, писарон ва мардон: ниёзҳои мухталиф – имкониятҳои баробар (китоби дастӣ оид ба гендер дар доираи амалиёти башардӯстона). Женева.

<http://oneresponse.info/crosscutting/gender/Pages/Gender.aspx>

Гурӯҳи корӣ оид ба пешгирӣ (2007), Қайди тавсиявии 9 барои таҳлили осебпазирӣ ва имкониятҳо. Женева.

www.proventionconsortium.org/themes/default/pdfs/tools_for_mainstreaming_GN9.pdf

Дурнамои байналмилалӣ Созмони Милали Муттаҳид барои коҳиши офат (UNISDR) (2005), Барномаи Ҳиёти барои амал 2005–2015: мусоидат ба тобоварии миллӣ ва ҷамъавӣ ба офат. Женева.

www.unisdr.org/eng/hfa/docs/Hyogo-framework-for-action-english.pdf

Иҷро, шаффофӣ ва омӯзиш

Шабкаи омӯзиши фаъл оид ба масъулият ва иҷрои вазифа дар доираи амалиёти башардӯстона (ALNAP) (2009), таҷдиди 8-уми амалиёти башардӯстона. Институти Хориҷии Рушд (ODI). Лондон. www.alnap.org/initiatives/current/rha/8.aspx

Лоихаҳои омӯзиши яқоя (2007), Лоихаи LISTEN. Кембриҷ, Масс. www.cdainc.com/cdawww/pdf/other/cda_listening_project_description_Pdf.pdf

Гуруҳи URD (2009), Компаси сифат. www.compasqualite.org/en/index/index.php

Созмони ҳамкориҳои иқтисодӣ ва рушд (OECD) (1999), Дастур оид ба арзёбии барномаи имдод дар ҳолатҳои мураккаб. Париж. www.oecd.org/dac

Иҷрои вазифа аз тарафи кормандони соҳаи имдод

Кормандони соҳаи имдод (2003), Қоидаҳои рафтор барои кормандони соҳаи имдод дар бораи идора ва кӯмакрасонӣ. Лондон. <http://peopleinaid.org>

Созмони Бехдошти Ҷаҳонӣ, Басирати Ҷаҳонии Байналмилалӣ ва Бунёди ҷароҳати ҷангӣ (аз нашр мебарояд), Роҳнамо оид ба ёрии аввалини раванӣ. Женева. www.who.int/mental_health/emergencies/en/

Хониши иловагӣ

Ташхис ва кӯмакрасонӣ

Идораи Комиссариати олии Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба паноҳандагон (UNHCR) ва Барномаи ҷаҳонии озӯқаворӣ (WFP) (2008), Дастур оид ба ташхиси муштараки ҳадафҳо. Нашри дуввум. Рим. www.unhcr.org/45f81d2f2.html

Кӯдакон

Амалиёт ба хотири ҳуқуқи кӯдакон (ARC) (2009), www.arc-online.org/using/index.html

Шабакаи байнисозмонӣ барои маориф дар ҳолатҳои фавқуллода (INEE) ва Лоихаи «СФЕРА» (2009), Пайвастанӣ маълумоти босифат бо воқуниш ба ҳолатҳои фавқуллода бо мақсади баҳисобирии башардӯстона: китоби муштараки «СФЕРА» ва INEE. Женева.

Маъҷубӣ

Созмони байналмилалӣ оид ба масъалаи маъҷубон, рӯйхати санҷишӣ оид ба ташхиси маъҷубон ҳангоми расондани кӯмак дар ҳолатҳои фавқуллода. www.handicap-international.de/fileadmin/redaktion/pdf/disability_checklist_booklet_01.pdf

Комиссариат оиди кор бо занон ва кӯдакони паноҳанда (2008), маъҷубӣ дар байни паноҳандагон ва аҳолии ҷангзада: дастур барои кормандон. Нью Йорк. www.womensrefugeecommission.org/docs/disab_res_kit.pdf

Муҳити зист

Барномаи муштаракӣ Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба муҳити зист ва бахши муҳити зисти ОCHA: www.reliefweb.int/ochaunep
Келли, С (2005), Дастур оид ба ташҳиси ғаврии таъсири имдод ба муҳити зист ҳангоми офат. Маркази таҳқиқоти ҳатари Бенфилд, Донишгоҳи Коллеҷи Лондон ва CARE Интернешнл. Лондон.

Идораи Комиссариати Олии Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба паноҳандагон ва CARE Интернешнл (2005), Доираи ташҳис, мониторинг ва арзёбии муҳити зист дар доираи кӯмак ба паноҳандагон: Дастурамал барои таҷрибаомӯзон ва роҳбарон ҷиҳати анҷом додани ташҳис, мониторинг ва арзёбии вазъи муҳити зист бо истифодаи назарияи ширкат. Женева. www.unhcr.org/4a97d1039.html

Идораи Комиссариати Олии Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба паноҳандагон ва Иттифоқи байналмилалӣ оид ба ҳифзи табиат (2005), Дастур оид ба ҳифзи муҳити зист, ки аз тарафи Идораи Комиссариати Олии Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба паноҳандагон таҳия шудаанд. Женева. www.unhcr.org/3b03b2a04.html

Ҷендер

Шабака оид ба масъалаи ҷендер ва офат : <http://gdnonline.org>
Барномаи умумиҷаҳонии озуқаворӣ (WFP) (2009), WFP сиёсати ҷендерии БУО. www.wfp.org/content/wfp-gender-policy

ВНМО/БПНМ

IASC (2010), Дастур оид ба кор бо бемории ВНМО дар доираи фаъолияти башардӯстӣ. Женева.
www.humanitarianinfo.org/iasc/page?loader.aspx?page?=content-products-products&sel=9

Пиронсолон

Ҳелп Ейҷ Интернешнл: www.helpage.org
IASC (2008), Кӯмаки башардӯстона барои одамони солхӯрда – маълумоти мухтасар барои шахсони соҳаи имдод. Женева.
www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-products-products&sel=24
ODI (2005), Рӯзномаи шабакавии 53: Дастгирӣ ва муҳофизати

пиронсолон дар ҳолатҳои фавқулодда. Лондон.
www.odi.org.uk/resources/details.asp?id=357&title=protecting-assisting-older-people-emergencies

Иҷрои вазифа, мониторинг ва арзёбӣ

Ҳисоботи солонаи АЛНАП (2003), Кӯмаки башардӯстона: Беҳтар кардани мониторинги тақмили масъулият ва омӯзиш. Лондон. www.alnap.org
АЛНАП (2009), Арзёбӣ ҳангоми расондани кӯмаки башардӯстона (шакли озмоишӣ).

Лондон. www.alnap.org

Кейтли, А ва диг. (2008), ташҳиси таъсири фаъолияти вобаста ба ширкат Маркази Фейнсткйн Интернешнл, Донишгоҳи Тафтс.

<https://wikis.uit.tufts.edu/confluence/display/FIC/Participatory+Impact+Assessment>

Groupe URD (2009), Quality COMPAS Companion Book.

www.compasqualite.org/en/index/index.php

Созмони ҳамкориҳои иқтисодӣ ва рушд (1999), Дастур оид ба арзёбии кӯмаки башардӯстона дар вазъияти мураккаб. Париж. www.oecd.org/dac
Маълумоти иловагӣ оид ба арзёбӣ (аз ҷумла маводҳои таълим) ва назарияҳо барои омӯзиширо метавонед аз сомонаи АЛНАП: www.alnap.org пайдо кунед.

Адабиёти мақсаднок

Федератсияи Байналмилалӣ Салиби Сурх ва Ҷамъияти Ҳилоли Аҳмар (ФБСС) (2003), Ҳисобот оид ба офатҳои ҷаҳонӣ, соли 2003–Боби 1: Риояи ахлоқи башардӯстона ҳангоми офат ва ҷанг.

www.ifrc.org/publicat/wdr2003/chapter1.asp

UNISDR (2001), Муқовимат ба офатҳо, мавриди ҳадаф қарор додани осебазирӣ. Женева.

www.unisdr.org/eng/public_aware/world_camp/2001/pdf/Kit_1_Counteracting_Disasters_Targeting_Vulnerability.pdf

МЕЪЁРҲОИ ҲАДДИ
АҚАЛЛИ ТАЪМИНИ
ОБ, РИОЯИ
БЕҲДОШТ ВА
ТОЗАГИИ ШАХСӢ

ТАРЗИ ИСТИФОДАИ ДАСТУРИ МАЗКУР

Ин боб аз ҳафт қисми асосӣ иборат аст:

- таъмини об, беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ;
- истифодаи воситаҳои беҳдошт;
- таъмини об;
- безарар гардонидани партовҳо;
- пешгирӣ намудани паҳншавии ҳашарот;
- безарар гардонидани партовҳои саҳт;
- Дренаж.

Принсипҳои ҳимоят ва меъёрҳои асосӣ бояд бо ин боб якҷоя истифода шаванд.

Гарчанде, меъёрҳои зикргардида асосан барои кӯмаки башардӯстона истифода бурда шаванд ҳам, ҳангоми омодагӣ ба офат ва гузаштан ба фаъолияти бунёдебӣ меъёрҳои ҳадди ақалро низ истифода бурдан лозим аст.

Ҳар як бахш аз қисмҳои зерин иборат аст:

- **Меъёрҳои ҳадди аққал:** хусусияти сифатӣ дошта, сатҳи ҳадди ақалро ҳангоми таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ мушаххас мекунад.
- **Амалиётҳои асосӣ:** фаъолият ва фикрҳои пешниҳодшуда барои риояи меъёрҳо мебошанд.
- **Нишондиҳандаҳои асосӣ:** «аломатҳо»-е мебошанд, ки риоя шудани меъёрҳои заруриро нишон медиҳанд. Ин нишондиҳандаҳо барои муайян кардани иттилоот оид ба раванд ва натиҷаи амалҳои асосӣ истифода мешаванд; онҳо ба меъёрҳои ҳадди аққал робита доранд, на ба амалҳои асосӣ.

- Қайдҳои тавсиявӣ нуқтаҳои мушаххасро дар бар гирифта, бояд ҳангоми истифодаи меъёрҳои ҳадди аққал, амалиётҳо ва нишондиҳандаҳои асосӣ дар шароити гуногун ба инобат гирифта шаванд. Ин қайдҳо ҳангоми ҳалли масъалаҳои душвор тавсияҳо дода, барои масъалаҳои аввалиндараҷа меёру маслиҳат таъмин мекунанд. Онҳо инчунин масъалаҳои муҳимро, ки ба меёр, амалиёт ва нишондиҳандаҳо робита доранд, дар бар гирифта, оид ба вазъи душвор, баҳс ва камбудҳои дониши кунунӣ маълумот медиҳанд.

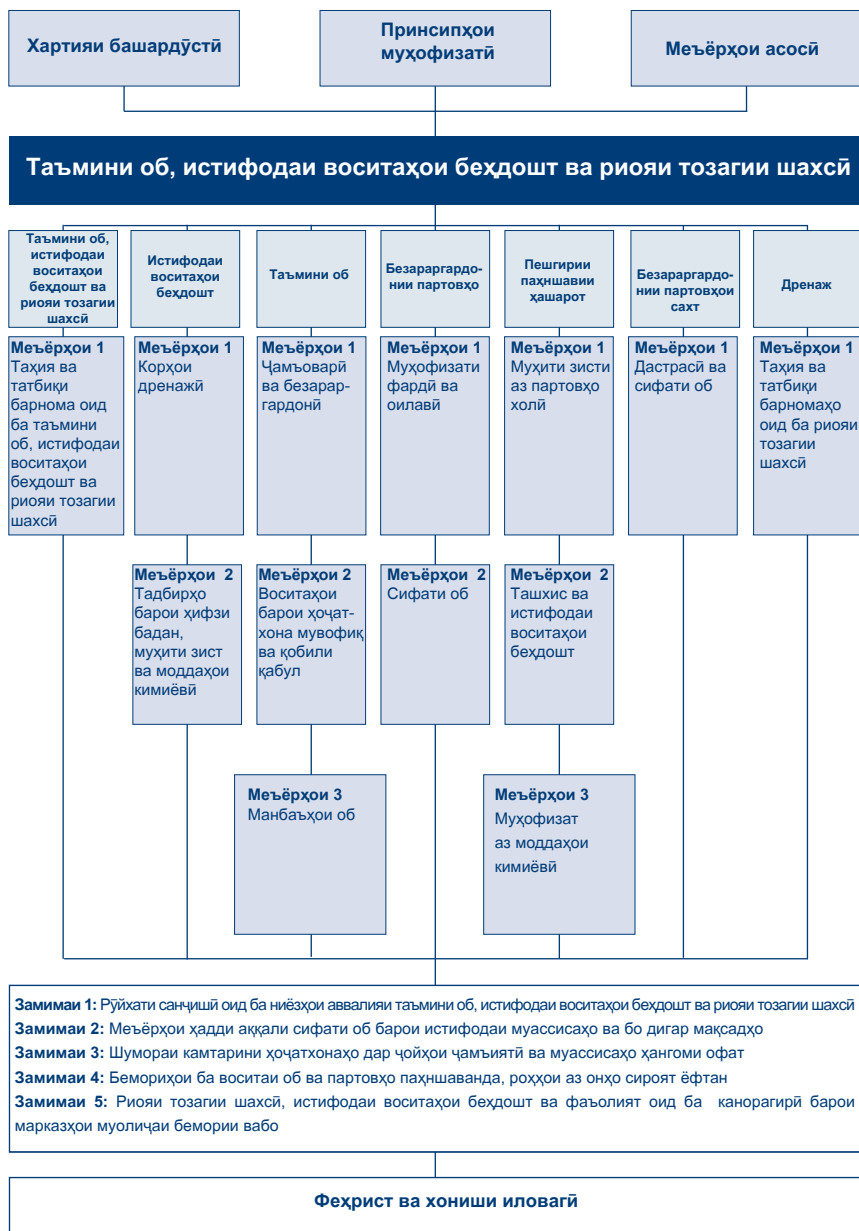
Агар амалҳо ва нишондиҳандаҳои асосӣ риоя карда нашаванд, бояд таъсири ба аҳолии азиятдида зиёновар мавриди арзёбӣ қарор гирифта, амалҳои зарурии коҳиши таъсир ба роҳ монда шаванд.

Рӯйхати санҷишии вобаста ба ташҳиси эҳтиёҷот дар замимаи 1 дарҷ гардидааст; Қайдҳои тавсиявӣ дар замимаҳои 2–6 фароҳам оварда шудаанд; Дар ин боб инчунин рӯйхати феҳрист, хониши иловагӣ ва манбаҳои маълумот оид ба масъалаҳои умумӣ ва махсус, оварда шудааст.

Мундарица

Муқаддима.....	110
1. Таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ	115
2. Риояи тозагии шахсӣ.....	117
3. Таъмини об	124
4. Безараркардани партовҳо.....	135
5. Пешгирии паҳншавии ҳашарот	143
6. Безарар гардондани партовҳои саҳт.....	151
7. Дренаж	156
Замимаи 1: Рӯйхати санҷишӣ оид ба ниёзҳои аввалияи таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ.....	159
Замимаи 2: Меъёрҳои ҳадди аққали сифати об барои истифодаи муассисаҳо ва бодигар мақсадҳо.....	165
Замимаи 3: Шумораи камтарини ҳоҷатхонаҳо дар ҳайати ҷамъияти ва муассисаҳои ғайриҳукуматӣ.....	166
Замимаи 4: Бемориҳои ба воситаи об ва партовҳо паҳншаванда, роҳҳои аз онҳо сироят ёфтан	167
Замимаи 5: Риояи тозагии шахсӣ, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва фаъолият оид ба канорагирӣ барои марказҳои муолиҷаи бемории вабо.....	168
Замимаи 6: Қоидаҳои дар шароити хона тоза кардани об ва нигоҳдории он.....	170
Феҳрист ва хониши иловагӣ	171

Муқаддима

Алоқамандӣ бо Хартияи башардӯстона ва санадҳои байналмилалӣ

Меъёрҳои ҳадди ақалли обтаъминкунӣ, риояи тозагӣ ва беҳдошт ифодагари воқеии эътиқод ва омодагии созмонҳои башардӯстона, принцип, ва ҳуқуқи вазифаҳои мушаххасе мебошанд, ки амалиёти башардӯстонаро идора мекунад ва дар Хартияи башардӯстӣ омадаанд.

Ин принципҳо, ки асоси онҳо инсондустӣ мебошад, дар санадҳои байналмилалӣ таҷассум ёфта, аз ҳуқуқ ба зиндагии арзанда, ба ҳимоя ва амният инчунин ҳуқуқи гирифтани кӯмаки башардӯстона дар асоси эҳтиёҷот иборат мебошанд. Рӯйхати ҳуҷҷатҳои асосии ҳуқуқӣ ва сиёсӣ, ки мазмуни Хартияи башардӯстонаро ташкил медиҳанд, бо тавзеҳот барои кормандони соҳаи кӯмакрасонӣ, дар Замимаи 1 дастраси шумо мегардад (ниг. ба саҳ.). Гарчанде, эҳтироми чунин ҳуқуқҳо вазифаи асосии давлат аст, созмонҳои башардӯстӣ вазифадоранд, ки бо аҳолии азияткашида тибқи ин ҳуқуқ кор кунанд. Аз ҳуқуқи умумӣ, ҳуқуқи мушаххас сарчашма мегирад. Ин ҳуқуқҳо аз ҳуқуқ ба иштирок, гирифтани маълумот ва эмин мондан аз помол шудани ҳуқуқҳо иборат буда, асоси меъёрҳои асосиро ташкил медиҳанд ва ба ҳуқуқи мушаххас ба об, беҳдошт, ғизо, сарпаноҳ ва тандурустӣ, ки ба ин ва дигар меъёрҳои ҳадди ақалли дар ин Дастур овардашуда замина мебахшад.

Ҳама ба об ва беҳдошт ҳуқуқ дорад. Ин ҳуқуқ дар санадҳои байналмилалӣ эътироф шуда, мардумро бо оби кофӣ, бехатар, дастрас ва арзон, ки аз он барои эҳтиёҷоти шахсӣ, хоҷагӣ ва беҳдошт истифода кардан мумкин аст, таъмин мекунад. Микдори кофии оби безарар барои пешгирӣ аз камшавии оби бадан, ҳалок шудан, коҳиши хавфи бемориҳои ба воситаи оби ифлос паҳншаванда, истеъмоли, пухтупаз ва эҳтиёҷоту тозагии хона зарур аст.

Ҳуқуқ ба истифодаи об ва риояи беҳдошт ба дигар ҳуқуқҳои инсонӣ, аз ҷумла ҳуқуқ ба тандурустӣ, манзил ва ғизои кофӣ робитаи зич дорад. Ҳамин тавр, ин як қисми имтиёз барои зиндамондани инсон аст. Созмонҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ барои риояи ҳуқуқи инсон ба ис-

тифодаи об масъуланд. Ҳангоми низоъҳои мусаллаҳона, ба манбаи об ҳуҷум кардан, нобуд сохтан ва аз байн бурдан он, манъ аст.

Меъёрҳои ҳадди ақалле, ки дар ин боб қайд шудаанд, ифодагари комили ҳуқуқ ба об ва беҳдошт нестанд. Ба ҳар ҳол, меъёрҳои «СФЕ-РА» мазмунӣ асосии ҳуқуқ ба об ва беҳдоштро таҷассум карда, ба дарки пурраи ин ҳуқуқ дар сатҳи ҷаҳонӣ саҳм мегузоранд.

Зарурати таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ ҳангоми офат

Об ва тозагӣ муайянкунандаи асосии бақои зиндагӣ ҳангоми офат мебошанд. Одамоне, ки аз офат зарар дидаанд, умуман ба беморӣ ва фавт осебпазиранд ва ин осебпазирӣ ба беҳдошт ва манбаи оби ғайриқаноатбахш ва беҳдошти номатлуб робита дорад. Бемории аз ҳама шадид, дарунравӣ ва дигар бемориҳои сирояткунанда мебошанд, ки ба онҳо ба воситаи ҳаво ва қатравӣ сироят меёбанд (ниг. ба Зами-маи 4: Об – бемории марбут ба фулузот ва механизмҳои гузаранда). Дигар бемориҳои сироятӣ ба воситаи об ва партовҳо сироят меёбанд. Истилои “беҳдошт”, ки дар тамоми ин Дастур истифода мешавад, ба безараргардонии партовҳо, тоза нигоҳ доштани қубурҳо ва безараргар-донии партовҳои саҳт ва дренаж марбут аст.

Ҳадафи асосии барномаҳои беҳдоштӣ ҳангоми сар задани офат аз коҳиш додани бемориҳои тариқи ҳавой ва қатравӣ сирояткунанда ва бартараф кардани барандагони ин касалиҳо тариқи амалигардонии чораҳои зерин мебошад:

- риояи қоидаҳои беҳдошт;
- таъмини оби тозаи ошомиданӣ;
- коҳиши хатарҳои ба муҳити зист таҳдидкунанда;
- фароҳам овардани шароит барои зиндагии солим, арзанда, бароҳат ва бехатар.

Танҳо таъмини оби кофӣ ва воситаҳои беҳдошт, истифодаи кофии он ва таъсири мусбат ба таъмини солимии омма оварда намерасонад. Барои ин аз кӯмаки башардӯстона баҳра гирифтани зарур аст, ки ба

омӯзиши аҳолии азияткашида чиҳати пешгири бемориҳои сироятии марбут ба об ва беҳдошт машғуланд, то ин ки дар ин бора маълумот, дониш ва фаҳмиши кофӣ дошта бошанд.

Истифодаи манбаи об ва воситаҳои беҳдошт, масалан дар сурати гурезагӣ ва кӯчидан осебпазирии занону духтаронро ба зӯровариҳои ҷинсӣ зиёд мегардонад. Барои коҳиш додани ин гуна хатар ва таъмини кӯмаки босифат, иштироки занон дар барномаҳои обтаъминкунӣ ва беҳдоштӣ хеле муҳим аст. Иштироки баробари занону мардон дар банақшагирӣ, қарорқабулкунӣ ва идораи корҳои маҳаллӣ барои тамоми аҳолии осебдида дар дастбӣ ба манбаи оби бехатар ва дастрас, ҳадамоти беҳдошт кӯмак мерасонад.

Сатҳи беҳтари кӯмакрасонӣ дар доираи тандурустии омма тавассути омодагии беҳтар ба даст оварда мешавад. Ин гуна омодагӣ аз иқтидор, иртибот ва донише, ки аз ҷониби ҳукумат, созмонҳои башардӯстӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ, ҷамоат ва одамон барои пешгӯӣ ва посух ба хатарҳои қарибулвукӯъ фароҳам оварда мешаванд вобастагӣ дорад. Ин ҳолат асоси таҳлили хатарҳоро ташкил намуда, ба низомии огоҳии бармаҳал иртибот дорад. Омодагӣ нақшаи иловагӣ, ҷамъовариҳои таҷҳизот ва сарчашмаҳо, хизматрасонӣ дар вазъияти фавқуллода, тақмили ихтисоси кормандон ва банақшагирӣ, омӯзиш ва машқҳо дар сатҳи маҳаллиро дар бар мегирад.

Робита бо бобҳои дигар

Аксари меъёрҳои, ки дар дигар бобҳо қайд шудаанд, ба ин боб мувофиқанд. Пешравӣ дар ҷавобгӯӣ будан ба меъёрҳои як соҳа боиси пешравии дигар соҳаҳо мегардад. Барои он, ки кӯмакрасонӣ таъсирбахш бошад, ҳамоҳангсозии зич ва ҳамкорӣ бо дигар бахшҳо зарур аст. Ҳамоҳангсозӣ бо шахсони бонуфузи маҳаллӣ ва дигар созмонҳои кӯмакрасон барои қонеъ кардани эҳтиёҷоти мардум, пешгирӣ аз нусхабардорӣ ва беҳтаршавии сифати кӯмак барои таъмини сифатнокии об ва беҳдошт зарур аст.

Масалан, дар он ҷое ки меъёрҳои ғизоӣ қонеъ нашудаанд, беҳтар кардани меъёрҳои об ва беҳдошт зарурат дорад, зеро дар ин ҳолат осебпазирии мардум ба бемориҳо зиёдтар мегардад. Ин ба аҳолии ги-

рифтори ВНМО/БПНМ низ дахл дорад, ё ҷойхое, ки пиронсолон ё маъҷубон зиёданд. Маълумот оид ба масъалаҳои аввалиндараҷа бояд дар асоси маълумоти мукаммали байни бахшҳо мубодила шавад.

Робита бо принципҳои ҳимоят ва меъёрҳои асосӣ

Ҳамаи созмонҳои башардӯстона барои ҷавобгӯӣ будан ба меъёрҳои Дастури мазкур бояд аз рӯи принципҳои ҳимоятӣ кор кунанд, ҳатто агар онҳо ин гуна ваколатҳоро надошта бошанд. Ин принципҳо «мутлақ нестанд»: то чӣ андоза аз ҷониби созмонҳо риоя шудани онҳо аз шароит вобаста аст. Ба ҳар ҳол ин принципҳо ҳамеша масъалаҳои башардӯстонаро инъикос ва фаъолияти созмонҳоро муайян меkunанд. Меъёрҳои асосӣ барои кӯмакрасонӣ ва кормандони соҳаи кӯмак зарур аст ва онҳоро ҳама бахшҳои соҳаи кӯмак эътироф меkunанд. Иштирок, санҷиши нахустин, кӯмакрасонӣ, мавриди ҳадаф қарор додан, мониторинг, арзёбӣ, иҷрокунандагии кормандони соҳаи кӯмакрасонӣ ва назорату дастгирии кормандон шаш меъёри асосӣ мебошанд. Ин меъёрҳо барои меъёрҳои дигари Дастур чун таҳкурсии хизмат меkunанд. Аз ин лиҳоз, ҳар як боби техникӣ талаб мекунад, ки меъёрҳои асосӣ ҳамроҳ истифода шаванд, то ин ки меъёрҳои фардӣ қонеъ карда шаванд. Махсусан, барои вокуниши мувофиқ ва босифат, иштироки аҳолии азияткашида – аз ҷумла, гурӯҳҳо ва шахсоне, ки зуд-зуд ба хатари офат дучор мешаванд, бояд зиёдтар гардад.

Осебпазирӣ ва имкониятҳои аҳолии азиятдида

Барои мукамал шудан ин бахш бояд яқоя бо меъёрҳои асосӣ мутолиа шавад.

Дарк кардан муҳим аст, ки шахси ҷавон ё пиронсол, зан, мард, шахси маъҷуб, ё гирифтори ВНМО будан касро ба хатари зиёд осебпазир намекунад. Баръакс, робитаи яқинд омилҳо касро ба хатар бештар осебпазир мекунад: масалан, шахси синнаш аз 70 зиёд, ки танҳо зиндагӣ мекунад ва солим нест, нисбат ба шахсе, ки ҳамин қадар сол дорад ва саломатии хуб надорад, вале дар хонаводаи калон, бо даромади кофӣ зиндагӣ мекунад ба хатар осебпазирии бештар дорад. Инчунин, духтари 3 солаи бе назорати калонсолон монда нисбати духтари ҳамон синну сол, ки аз ҷониби волидайнӣ

маъсулиятнок нигоҳубин мешавад, ба хатар осебпазиртар аст,

Ҳангоми амалӣ шудани меъёрҳои таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ, фаъолияти асосӣ, таҳлили сатҳи осебпазирӣ ва тавоноии аҳоли барои расонидани кӯмак ба шахсе, ки ба гирифтани кӯмак ҳуқуқ дорад ва ба кӯмак ниёзи бештар дорад, зарурат дорад. Ин гуна таҳлил дарки ҳамаҷонибаи шароити аҳолии маҳаллӣ, тақсим шудан ба табақаҳои муайян бо сабаби осебпазирии қаблашон (масалан камбизоат будан ё ба гурӯҳи маҳдуд тааллуқ доштан), осебпазир буданашон ба хатарҳо (зӯровариҳои ҷинсӣ, аз ҷумла таҷовузи ҷинсӣ), паҳншавии беморӣ (ВНМО ё сил), имконияти сар задани эпидемия (донача ё вабо), то кадом андоза таъсир расондани бӯҳрони мушаххасро муайян мекунад. Бемориҳо ба нобаробариҳои иҷтимоии мавҷуда шиддат мебахшанд. Ба ҳар ҳол, дастгирии тадбирҳои мардум барои сару кор гирифтани бо офат, тобоварӣ ва иқтидорашон зарур аст. Дониш, маҳорат ва тадбирҳои онҳо бояд дастгирӣ шуда, дастрасиашон ба кӯмаки иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ, молиявӣ, равонӣ ва иҷтимоӣ бояд ғимоя карда шавад. Инчунин мамониатҳои мухталифи ҷисмонӣ, фарҳангӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, ки ҳангоми дастрасии кӯмаки башардӯстона ба онҳо дучор мешаванд, бояд мавриди таваҷҷӯҳ қарор гиранд.

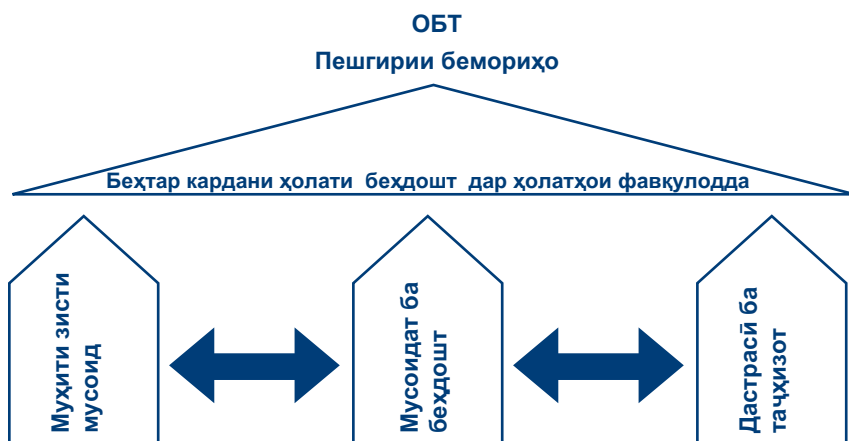
Чунин омилҳо имконият медиҳанд ки ҳуқуқи имкониятҳои ҳама мардуми осебпазир бояд мавриди таваҷҷӯҳ қарор дода шавад:

- Иштироки мардум бояд афзояд, то ин ки ҳама гурӯҳҳо фаро гирифта шаванд, хусусан онҳое, ки дар канор мондаанд (масалан, шахси дар муколама ва ҳаракат мушкилидошта, онҳое, ки дар муассисаҳо зиндагӣ мекунанд, ҷавонони мавриди таъна қароргирифта ва дигар гурӯҳҳои дар канормонда).
- Ҳангоми арзёбӣ, маълумотро аз рӯи ҷинс ва синну сол (0–80+ сола) мураттаб созад – ин барои боварӣ ҳосил кардан оид ба он, ки дар бахши таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ ба қадри кофӣ гуногунии аҳоли ба назар гирифта мешавад, чун омили асосӣ ба ҳисоб меравад.
- Боварӣ ҳосил кунед, ки маълумот оид ба ҳуқуқ ба неқӯаҳволи фарогир буда, ба ҳамагон дастрас мебошад.

1. ТАЪМИНИ ОБ, ИСТИФОДАИ ВОСИТАҲОИ БЕҲДОШТ ВА РИОЯИ ТОЗАГИИ ШАХСӢ (ОБТ)

Чӣ тавре дар диаграмаи зерин нишон дода шудааст, ҳадафи барнома оид ба таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ аз риояи беҳдошти шахсӣ ва муҳити зист барои муҳофизати саломатӣ иборат аст. Барномаи муфид оид ба таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ барои муайян роҳҳои ҳалли аз ҷиҳати фарҳангӣ мувофиқи мушкилоти вобаста ба беҳдошт, ба табодули иттилоот байни созмонҳои башардӯстона ва аҳолии аз мушкилоти об азиятдида, таъя мекунад, Истифодаи кофии сарчашмаҳои об, воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ ба саломатии омма таъсири аз ҳама зиёд мерасонад.

Риояи беҳдошт ба муҳофизати барномаи таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ ҳаётан муҳим аст. Таваҷҷӯҳ ба риояи беҳдошт ҳам умумӣ ва ҳам хусусӣ аст. Аз ҷиҳати умумӣ, риояи намудани беҳдошт қисми ҷудонашавандаи ҳама бахшҳо буда, дар нишондодҳои вобаста ба таъмини об, нобуд кардани партобҳо, нигоҳубини кубурҳо, тарзи кор бо партовҳо ва дренаж инъикос мешавад. Дар ин боб, махсусан ду меъёри риояи беҳдошт, ки ба ду фаъолияти вобаста ба риояи беҳдошт иртибот доранд, мавриди таваҷҷӯҳ қарор мегирад.

Меъёри 1: Таҳия ва татбиқи барномаҳои ОБТ

Эҳтиёҷоти аҳолии азиядида вобаста ба ОБТ қонеъ гардида, истифодабарандагон барномаи ОБТ дар таҳия, идора ва нигоҳубинии воситаҳои бехдошт иштирок мекунанд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Хатарҳои ба саломатии омма таҳдидкунандаро тариқи машварат бо аҳолии азиятдида муайян кунед (ниг. ба тавсияи 1 ва меъёрҳои асосии 1, 3–4 дар саҳ. 55–65).
- Эҳтиёҷоти тандурустии аҳолии азиятдидаро тибқи ниёзҳои аввалиндараҷаашон муайян ва қонеъ кунед (ниг. ба тавсияи 1).
- Ба таври бонизом фикри ҳама гурӯҳҳои истифодабарандаро оид ба тарҳ ва қобили қабул будани ҳама воситаҳои усулҳои вобаста ба фаъолияти барномаи ОБТ-ро ба назар гиред (ниг. ба меъёрҳои асосии 1, 3–4 дар саҳ. 55–65).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Маводу воситаҳои ОБТ ба таври бехатар ва баробар ба ҳама табақаҳои аҳоли дастрасанд ва онҳо воситаҳои таъминшударо истифода бурда, барои коҳиши хатар ба саломатии омма тадбирҳои меандешанд (ниг. ба меъёрҳои 2 риояи бехдошт дар саҳ. 94).
- Ҳама кормандони соҳаи ОБТ бо одамони азиятдида фаҳмо ва эҳтиромона сӯхбат намуда, оид ба лоиҳаҳо ба таври возеҳ маълумот медиҳанд, аз ҷумла онҳо медонанд, ки ба саволҳои сокинони ҷамоа оид ба лоиҳа чӣ тавр ҷавоб диҳанд.
- Барои идора ва нигоҳубини воситаҳо низоме мавҷуд аст ва гурӯҳҳои мухталиф дар лоиҳа баробар саҳм мегузоранд (ниг. ба тавсияи 1).
- Ҳама истифодабарандагон, аз таҳия ва татбиқи барномаи ОБТ, ки боиси бехатарӣ ва барқарории қадру қимматашон мегардад, қаноатманд мебошанд.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Арзёбии эҳтиёҷот:** Арзёбӣ барои муайян кардани одатҳои хавфнок, ки осебпазирро зиёд мекунанд ва барои пешгӯии муваффақият дар таъмини воситаҳои таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт, риояи тозагии шахсӣ ва фаъолият оид ба риояи беҳдошт зарур аст. Хатарҳои ҷиддӣ асосан ба бехатарии ҷисмонӣ таҳдид мекунанд. Дастрас набудани воситаҳои беҳдошт, помол шудани ҳуқуқи гурӯҳҳои маҳдудшуда, ки ба дастрасӣ таъсир мекунад, истифода ва нигоҳдоштани ҳоҷатхонаҳо, набудани собун ё дигар воситаҳои дастшӯӣ, ҷамъоварӣ ва захираи номатлуби об, захира кардан ва дар шароити ғайрибеҳдоштӣ пухтани хӯрок аз қабili ин гуна хатарҳо мебошанд. Арзёбӣ бояд ба захираҳои ба мардум дастрас, инчунин ба дониш ва одатҳои аҳолии маҳаллӣ диққат диҳад, то ин ки фаъолият оид ба риояи сатҳи беҳдошт натиҷабахш, муносиб ва муфид бошад. Меъёрҳои иҷтимоӣ ва фарҳангие, ки риояи қоидаҳои беҳдоштро осон/душвор мегардонанд, бояд дар рафти санҷиши нахуст муайян карда шаванд. Санҷиш бояд ба эҳтиёҷоти мардуми осебпазир диққати махсус диҳад. Агар бо гурӯҳи мардуми осебпазир машварат кардан имконнопазир бошад, он бояд ҳар чӣ зудтар дар гузориш қайд карда шавад (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар).
2. **Мусоидат ба беҳдошт:** Мусоидат ба беҳдошт аз фаъолияти банақшагирифташуда ва бонизом иборат буда, ба мардум барои коҳиш додани сатҳи бемориҳои вобаста об, беҳдошт ва тозагии шахсӣ кӯмак мерасонад. Он инчунин, барои осон кардани иштироки аҳолии маҳаллӣ дар барнома, афзун намудани сатҳи маъсулиятнокӣ ва мониторинг хизмат мекунад. Барои мусоидат ба беҳдошт бояд аз дониш, таҷриба ва воситаҳои аҳолии маҳаллӣ, инчунин, аз гувоҳии ОБТ барои муайян кардани роҳҳои беҳтари муҳофизати саломатии мардум истифода бурда шавад.

Риояи беҳдошт аз истифодаи беҳтари об, воситаҳои беҳдошт ва хизматрасонии таъминшуда, аз ҷумла фаъолияти тасирбахш ва нигоҳубини воситаҳои беҳдошт иборат аст.

1. Мубодилаи тарафайни маълумот ва дониш.

2. Ҷалби ҷамоаҳои азиятдида.

3. Таъмини маводу таҷҳизот.

Ҳангоми офат ҷалб намудани ҷамоаҳои азиятдида хеле зарур аст, бинобар ин мардум барои ҳифзи саломатиашон бояд ташвиқ карда шаванд. Фаъолият барои риояи беҳдошт бояд усулҳои фаъолро дар бар гирифта, танҳо бо паҳн кардани маълумот ба омма маҳдуд нашавад.

Меъёри 1: Амалӣ намудани фаъолият оиди мусоидат ба беҳдошт. Мардон, занон ва кӯдакони синну соли гуногун аз хатарҳои асосӣ барои саломатии омма огоҳанд ва барои пешгирии бад шудани шароити беҳдошт, истифода ва нигоҳубини воситаҳои таъминшуда ташвиқ мешаванд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Бо истифодаи воситаҳои мувофиқи гирифтории омма ба хатарҳои марбут ба беҳдошт ва барои пешгирии онҳо тадбирҳо ва маълумоти бонизом фароҳам оваред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Барои ҳавасманд кардани гурӯҳҳои иҷтимоии гуногун омилҳои муқаррарии иҷтимоӣ, фарҳангӣ ё мазҳабиро муайян карда, онҳоро барои риояи беҳдошт чун заминаи тадбирҳои расонидаани маълумот истифода баред (ниг. ба тавсияи 2).
- Барои сӯҳбат бо аҳолии азиятдида аз усулҳои фаъоли интерактивӣ истифода баред (ниг. ба тавсияи 3).
- Дар ҳамкорӣ бо мардуми азиятдида оид ба таҷрибаҳои марбут ба беҳдошт ва истифодаи воситаҳои таъминшуда мониторинг гузаронед (ниг. ба тавсияи 3 ва меъёрҳои асосии 5, қайдҳои тавсиявии 1, 3–5 дар ҷа.).
- Барои муайян кардани мӯҳлат ва шароитҳо ба кормандони барои сафарбаркунӣ ҷалбшуда (мобилизаторҳо) бо роҳбарони ҷамоа, мардум ва шахсони саҳмгузор машварат кунед (ниг. ба тавсияи 5).

Нишондаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳама гурӯҳҳои истифодабаранда метавонанд нишон диҳанд, ки барои пешгирии таназзули шароити беҳдошт кадом корхоро анҷом доданд (ниг. ба тавсияи 1).
- Ҳама таҷҳизоти таъминшуда муносиб истифода ва мунтазам нигоҳубин мешавад.
- Мардум баъд аз истифодаи ҳоҷатхона, тоза кардани бадани кӯдак, пеш аз хӯрокхӯрӣ ва хӯрокпазӣ дастҳояшонро мешӯянд (ниг. ба тавсияи 6).
- Ҳамагуна фаъолиятҳо ва паёмадҳои марбут ба риояи беҳдошт бо назардошти рафтор ва нофаҳмиҳо, ба тамоми гурӯҳҳои истифодашуда равона карда мешаванд (ниг. ба тавсияи 6).
- Намояндаҳои ҳама гурӯҳҳои истифодашаванда дар таҳияи нақша, омӯзиш, анҷом, санҷиш ва арзёбии фаъолият барои мусоидат ба беҳдошт иштирок мекунанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–6 ва меъёрҳои асосии 1, қайдҳои тавсиявии 1–5, дар саҳ.).
- Дояҳои кӯдакон ва тифлони навзод бо воситаҳои бехатари бартараф кардани наҷосати кӯдакон таъмин мешаванд (ниг. ба меъёрҳои 1-уми бартараф кардани наҷосат дар саҳ. ва тавсияи 6).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. *Маевриди ҳадаф қарор додани таҳдиди хатар ва рафтор:*

Барои таҳияи нақшаи кӯмакрасонӣ бояд фаҳмиши тавассути арзёбии хатарҳои марбут ба беҳдошт ва вазифаҳои гурӯҳҳои мухталиф ҳосилшуда истифода шавад, то ин ки байни созмонҳои башардӯстона ва аҳолии азиятдида табо дули иттилооти мақсаднок ҷой дошта, нофаҳмиҳои ҷойдошта бартараф гарданд.

2. *Фарогирии ҳама табақаҳои аҳоли:* Дар марҳилаҳои аввали сарзадани офат барои паҳн кардани маълумот оид ба коҳиши таҳдиди хатар ба саломатӣ, ба воситаҳои ахбори омма таъя кардан зарур аст. Ба гурӯҳҳои мухталиф бояд тавассути воситаҳои алоқаи муносиб маълумоти мухталиф ва маводи таълимӣ пешкаш шавад, то ин ки маълумот ба тамоми аҳоли расонида шавад. Ин барои онҳое, ки савод надоранду барои баён кардани фикрашон

душворӣ мекашанд ва ё ба радиою телевизион дастрасӣ надоранд, бениҳоят зарур аст. Воситаҳои ахбори омма (драма, шеър, театри кӯчагӣ, рақс ва ғайра) эҳтимол дар ин маврид таъсирбахш бошанд. Дар муайян кардани имкониятҳои амалӣ намудани фаъолият оид ба риояи беҳдошт дар мактабҳо ҳамкорӣ бо гурӯҳи кормандони соҳаи маориф таъсирбахш хоҳад буд.

3. **Усулҳои фаъол:** Мавод барои ҷалб кардани мардум ва усулҳои аз лиҳози фарҳангӣ мувофиқ ба мардуми азиятдида барои таҳияи нақша ва муоинаи пешравиашон дар риояи беҳдошт ва пешниҳод кардани фикру мулоҳизаҳояшон оид ба барнома имкониятҳои муфид фароҳам меорад. Банақшагирии фаъолияти марбут ба риояи беҳдошт бояд аз лиҳози фарҳангӣ мувофиқ бошад. Фаъолият барои риояи беҳдошт бояд аз ҷониби сафабаркунандагон барои кор бо мардуми эътиқод ва одатҳои мухталифдошта, инчунин сифатҳои шахсӣ ва маҳорати мувофиқдошта (масалан, дар баъзе фарҳангҳо сӯхбат кардани занон бо мардонии ношинос қобили қабул нест) амалӣ гардад.
4. **Сарбории зиёд** Бояд боварӣ ҳосил кард, ки дар байни аҳолии азиятдида ба зиммаи ягон гурӯҳ (масалан занон) барои риояи беҳдошт ё идораи фаъолият оид ба риояи беҳдошт, масъулияти зиёд вогузор нашудааст. Манфиатҳо аз қабилӣ омӯзиш ва имконияти кор бояд пеш аз ҳама ба занон, мардон ва гурӯҳҳои маҳдудшуда пешниҳод карда шаванд.
5. **Шартҳои фаъолияти роҳбарони ҷамоат:** Истифодаи кормандон ё ташриф ба хонаҳои аҳолии азияткашида барои дастбӣ ба миқдори зиёди мардум ҳамчун усули фаъол хизмат мекунад, вале ба чунин кормандон барои тақмили маҳорати кӯмакрасониашон дастгирӣ лозим аст. Барои мисол дар урдугӯҳ ба 1000 нафар мардуми осебдида барои мусоидат ба беҳдошт бояд ду шахс вобаста бошад. Роҳбарони ҷамоатро ҳамчун коргарони ҳаррӯза ё дар асоси қарордод ё ихтиёрӣ, тибқи қонунгузории миллӣ истифода бурдан мумкин аст. Дар хусуси он, ки коргарон, аз рӯи маош ё ихтиёрӣ кор кунанд, созмонҳои кӯмакрасон бояд бо аҳолии азиятдида, маслиҳат кунанд, то ба барномаи кӯмак муҳолифати зараррасон ворид нагардад.

6. **Ташвиқи гурӯҳҳои мухталиф ба амалиёт:** Бояд дарк кард, ки саломатӣ ангезаи аз ҳама муҳим барои тағйири рафтор нест. Эҳтиёҷ ба хилват, амният, роҳат, риояи меъёрҳои мазҳабӣ ва фарҳангӣ, мақом ва мартабаи иҷтимоӣ эҳтимол дар муқоиса бо ваъдаи саломатии хуб, қувваи тақондиҳандаи бузургтар бошад. Ҳангоми омодагории фаъолият оид ба риояи беҳдошт бояд ин омилҳои вусъатдиҳанда ба назар гирифта шаванд ва дар таҳияи нақшаву барқарор кардани таҷҳизотҳо бояд кӯмаки муҳандисон дар мадди назар бошад. Бояд на фақат ба тағйир додани рафтори инфиродӣ, балки ба ташвиқи ҷомеа ва кор бо табақаҳои гуногуни аҳолии аҳамияти аввалиндараҷа дода шавад.

Меъёрҳои 2: Муайянкунӣ ва истифодаи маводи беҳдошт

Аҳолии аз офат азиятдида барои таъмини беҳдошти шахсӣ, саломатӣ, қадру қимат ва некӯаҳволӣ ба маводи беҳдошт дастрасӣ дошта, дар муайян кардани истифодаи маводи беҳдошт иштирок мекунад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Бо мардон, занон ва кӯдакони синну соли гуногун оид ба воситаҳои аввалиндараҷаи беҳдошт сӯҳбат кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1, 3–4).
- Воситаҳои беҳдоштро сари вақт ва тибқӣ ниёзҳои фаврии мардум тақсим кунед (ниг. ба тавсияи 2–3).
- Пас аз тақсим намудани воситаҳои беҳдошт барои арзёбии сатҳи истифодаи воситаҳои беҳдошт ва қаноатмандии мардум мониторинг гузаронед (ниг. ба тавсияи 3 ва 5).
- Роҳҳои иловагиро барои тақсим кардани воситаҳои беҳдошт, аз қабилӣ додани пули нақд, ҳуҷҷат ва молҳои ғайриғизоӣ, таҳқиқ ва арзёбӣ кунед (ниг. ба амнияти ғизоӣ–интиқоли пули нақд ва ҳуҷҷат меъёрҳои 1 дар саҳ. 200).

Нишондаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба занон, мардон ва кӯдакон воситаҳои беҳдошт дастрасанд ва онҳоро барои нигоҳ доштани саломатӣ, қадр қимат ва неқӯаҳволӣ самарабахш истифода мебаранд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1, 7 ва 9).
- Пас аз машварат бо аҳолии азиятдида ҳамаи занону духтарони синну соли ҳайзбинӣ, барои риояи беҳдошт бо маводҳои мувофиқ таъмин мешаванд (ниг. ба тавсияи 5 ва 8).
- Ҳама занон, мардон ва кӯдакон ба маълумот ва омӯзиш оид ба истифодаи воситаҳои бехатарии беҳдошти ба онҳо ношинос дастрасӣ доранд (ниг. ба тавсияи 5).
- Ба аҳолии азиятдида оид ба вақт, макон, мавод ва гурӯҳҳои истифодабарандаи воситаҳои беҳдошт маълумот дода мешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–5).
- Ҳангоми тақсими воситаҳои беҳдошт бехатарии аҳолии азиятдида ва кормандон дар мадди аввал гузошта мешавад (ниг. ба принципи муҳофизати 1, қайдҳои тавсиявии 1–3 дар саҳ. 33–34).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Воситаҳои асосии беҳдошт:** Воситаҳои асосии беҳдошт зарфҳои об (сатил), собун барои шустушӯи бадан, либос ва мавод барои беҳдошт ҳангоми ҳайз шуморида мешаванд.

Рӯйхати воситаҳои гигиенини асосӣ:

зарфи 10–20 литра барои кашонидани об- ба ҳар хоҷагӣ як дона	ба ҳар хоҷагӣ як дона;
зарфи 10–20 литра барои захираи об- ба ҳар хоҷагӣ як дона	ба ҳар хоҷагӣ як дона;
собуни мушки 250 грамма - ба як шахс барои як моҳ	ба як шахс барои як моҳ;
собуни 200 граммаи либосшӯй- ба як шахс барои як моҳ	ба як шахс барои як моҳ;
маводи қобили қабули беҳдошти дав- раи ҳайз, масалан либосҳои пахтагии шусташаванда -барои як шахс як дона	барои як шахс як дона.

- Ҳамоҳангсозӣ:** Бо гурӯҳҳо оид ба таъмини сарпаноҳ ва аҳолии азияткашида машварат кунед, ки оё ба маводҳои ғайриғизой, чун кӯрпа, ки дар рӯйхати маводи беҳдошт дохил нашудааст, ниёз до- ранд ё не (ниг. ба меъёрҳои 1 оид ба маводи ғайриғизой дар саҳ.).
- Сари вақт тақсим намудани маводи беҳдошт:** Барои таъ- мини саривақтии маводи беҳдошт, зарур аст, ки баъзе маводи аввалиндараҷа (мисли собун ва зарфи об) бе дарёфти розигии аҳолии азиятдида тақсим шавад ва дар оянда оид ба тақсими маводи беҳдошт розигии мардум ба даст оварда шавад.
- Ниёзҳои аввалиндараҷа:** Эҳтимол мардум маводи тақсимшударо фурӯшанд, агар ниёзҳои аввалиндараҷаи дигари онҳо қонеъ на- шуда бошанд, бинобар ин ҳангоми тақсими маводи беҳдошт сатҳи некӯаҳволии мардум бояд ба назар гирифта шавад.
- Мувофиқат:** Ҳангоми тақсими мавод бояд эҳтиёт шуд, ки мар- дум баъзе маводро аз сабаби ношинос буданашон шояд истифо- да набаранд ё нодуруст истифода баранд (масалан маводе, ки бо хӯрок иштибоҳ мешаванд). Аз рӯи имкон аз лиҳози фарҳангӣ ба ҷои собуни либосшӯй ҳокаи шустушӯй таъмин шавад.
- Ивазкунӣ:** Дар мавриди зарурӣ маводи истифодашуда бояд иваз карда шавад.
- Эҳтиёҷоти махсус:** Мумкин аст ба баъзе шахсон аз сабаби эҳтиёҷоти махсус доштан (масалан дарди шиками бошиддат)

миқдори зиёди маводи беҳдошт ба монанди собун талаб лозим аст. Шахсони маъюб ё онҳое, ки бистарӣ мебошанд, ба ашёҳои иловагӣ, аз ҷумла ба зарфи назди кат ниёз доранд. Баъзан, барои истифодаи санитарӣ бояд маводи махсус (аз қабилҳои курсии сӯрохдор) ҷудо карда шавад.

8. **Риояи беҳдошт ҳангоми ҳайз:** Барои дар ҷойи хилват либос шустан ё партофтани маводи беҳдошт ҳангоми ҳайз бояд шароит фароҳам оварда шавад.
9. **Маводи иловагӣ:** Одатҳои мавҷудаи иҷтимоӣ ва фарҳангӣ тақозо мекунанд, ки маводи иловагии таъмини беҳдошт дастрас бошад. Агар ин дастрас бошад ба як кас барои як моҳ бояд чунин мавод тақсим карда шавад:

-100 гр. хамираи дандоншӯӣ;

-як дона ҷуткаи дандоншӯӣ;

-250 мл шампун;

-250 мл лосион барои тифлони навзод ва кӯдакони то 2- сола;

-як дона теғи ришгирӣ;

-либосҳои таҳпӯши занон ва духтарони синни ҳайзбинӣ;

-як дона шона;

-нохунгирак;

-либосҳои таҳпӯши кӯдакон (вобаста ба талаботи хоҷагӣ).

2. ТАЪМИНИ ОБ

Об барои ҳаёт ва қадру қимати инсон зарур аст. Дар вазъияти мураккаб, эҳтимол барои қонё кардани ниёзҳои аввалиндараҷа миқдори кофии об мавҷуд набошад, аз ин рӯ дар ин мавридҳо ба қадри кофӣ таъмин намудани оби ошомиданӣ хеле зарур аст. Дар бисёр мавридҳо, бо сабаби мавҷуд набудани миқдори кофии об ва истеъмоли оби сироятшуда риоя нашудани қоидаҳои беҳдошт, боиси мушкилоти асосии тандурустӣ мегардад.

Меъёри 1: Дастрасӣ ва миқдори об

Тамоми мардум миқдори кофии обро барои нӯшидан, хӯрокпазӣ ва беҳдошти шахсӣ ва хоҷагӣ ба таври бехатар ва баробар дастрас мекунад. Нуқтаҳои об ба хоҷагиҳо наздик буда, ниёзи камтарин ба обро қонеъ мекунад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Сарчашмаҳои оби мувофиқро муайян карда, миқдори об ва таъсири онро ба сарчашмаҳо ба назар гиред (ниг. ба тавсияи 1).
- Барои қонеъ кардани эҳтиёҷоти аҳолии азияткашида таъмини обро дар мадди аввал гузоред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2 ва 4).

Нишондаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Миқдори камтарини истифодаи кофии оби ошомиданӣ барои хӯрокпазӣ, таъмини беҳдошти шахсӣ ва хоҷагӣ барои як кас 15 литр дар як шабонарӯз мебошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–8).
- Масофа аз хона то наздиктарин нуқтаи об 500 метр аст (ниг. ба тавсияи 1, 2, 5 ва 8).
- Навбат барои об набояд аз 30 дақиқа зиёдтар тӯл кашад (ниг. ба тавсияи 7).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Интиҳоби манбаи об:** Дар интиҳоби сарчашмаи об бояд омилҳои зерин ба назар гирифта шаванд: мавҷудият, наздикӣ ва захираи миқдори кофии об; зарурат ба обсофкунӣ, оё табобат лозим аст, аз ҷумла мавҷуд будани омилҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ ё қонунии марбут ба манбаи об. Умуман, манбаҳои зеризаминӣ ва/ё оби аз чашмаҳо ҷоришаванда писандидатаранд, чунки онҳо коркард ва насос талаб намекунад. Дар мавриди сар задани офат, дар марҳилаҳои аввал як идда роҳҳо ва манбаҳо заруранд. Барои роҳ надодан ба суиистифода аз манбаҳои об онҳо бояд мунтазам назорат карда шаванд.

2 . Эҳтиёҷот: Микдори об барои истифода дар хоҷагӣ аз шароит вобаста аст ва эҳтимол вобаста ба иқлим, воситаҳои беҳдошти мавҷуда, одатҳои мардум, анъанаҳои мазҳабӣ ва фарҳангӣ, хӯрок ва либос тағйир ёбад. Нуқтаи об ба ҷои истиқоматӣ чӣ қадар наздиктар бошад, истеъмоли об ҳамон қадар зиёдтар мешавад. Дар ҷое ки имконият дорад, вобаста ба маҳалле, ки меъёрҳо он ҷо умуман баландтаранд, эҳтимол як шахс дар як рӯз зиёда аз 15 литр зиёдтар об истеъмол кунад.

Этиёҷоти ҳаётан зарурии об

Эҳтиёҷҳои ҳаётан зарурӣ: истеъмоли об (нушидан ва пухтани хӯрок)	2.5–3 литр дар як шабонарӯз	Аз иқлим ва вазъи равонии шахс вобаста аст
Таҷрибаи риояи тозагии шахсӣ	2–6 литр об дар як шабонарӯз	Аз меъёрҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ вобаста аст
Ниезҳои аввалиндараҷа ба хӯрокпазӣ	3–6 литр дар як шабонарӯз	Аз намуди хӯрок ва меъёрҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ вобаста аст
Ҷамъи эҳтиёҷот ба об	7,5–15 литр дар як шабонарӯз	

Иттилоот оид ба миқдори зарурии об барои муассисаҳо ва мақсадҳои дигар истифодашаванда дар «Замимаи 2: Ҳаҷми камтарини об барои муассисаҳо ва мақсадҳои дигар» мавҷуд аст. Ҳангоми барои чорвои хонагӣ фавқуллода зарур шудани об ба Дастур ва стандарти фавқуллодаи вобаста ба чорвои хонагӣ муроҷиат кунед (нигаред ба Феҳрист ва хониши иловагӣ).

3. Санҷиш: Пурсишҳои хона ба хона, мушоҳида ва сӯҳбат бо аҳолии маҳаллӣ барои ҷамъовари маълумот оид ба истифода ва истеъмоли об дар муқоиса бо муайян кардани миқдори оби бо шабакаи обӣ кашидашуда ё барои ба кор даровардани дастгоҳҳои обкашии дастӣ усулҳои нисбатан натиҷабахшанд.

4. Ҳаҷм/андоза. Ҳангоми офат то таъмин кардани меъёрҳои ҳадди аққали миқдор ва сифатии об, мақсади аввалиндараҷа аз таъмини дастрасии боадолатонаи ҳаҷми кофии об иборат аст, ҳатто агар он сифати миёна дошта бошад ҳам. Одамони аз офат азиятдида ба бемориҳо бештар гирифтор мешаванд, аз ин рӯ дастрасӣ ба об ва нишондиҳандаҳои миқдорӣ бояд қонеъ карда шаванд, ҳатто агар он талабот аз меъёрҳои барои аҳолии зарардида ё муқимӣ муқарраршуда зиёдтар бошад ҳам. Бо об таъмин намудани талаботи иловагии мардуми дорои мушкilotи саломатӣ, мисоли беморони ВНМО ва БПНМ, инчунин таъмини талаботи чорвои хонагӣ ва зироатҳои полезӣ дар ҳолати хушксолӣ диққати махсус дода шавад. Барои эмин мондан аз хусумат, тавсия дода мешавад, ки масъалаҳои вобаста ба об ва беҳдошт ҳам барои мардуми муқимӣ ва ҳам зарардида ҳал карда шаванд (ниг. ба Замимаи 2: Ҳаҷми камтарини об барои муассисаҳо ва дигар мақсадҳо).

5. Шумораи бештари одамон ба сарчашмаи об: Шумораи одамон ба сарчашмаи об аз мавҷудияти об дар ҳар як чунин сарчашма иборат аст. Маслиҳатҳои тахминӣ чунинанд:

250 нафар ба як қубури об;	дар ҳолати қорӣ шудани дар ҳаҷми 7,5 литр/дақиқа
500 нафар ба як дастгоҳи обкашии дастӣ;	дар ҳолати қорӣ шудани он дар ҳаҷми 17 литр/дақиқа
400 нафар ба як чоҳи қушодаи об;	дар ҳолати қорӣ шудани он дар ҳаҷми 12,5 литр/дақиқа

Тавсияҳои мазкур барои дастрасии об дар давоми ҳашт соат дар як рӯз пешбинӣ шудаанд, дар ин муддат об бояд беист қорӣ бошад. Агар об аз ин миқдор бештар бошад, одамон метавонанд бештар аз 15 литр обро дар як шабонарӯз, ки талаботи камтарин аст, истифода кунанд. Ба ин нукта боэҳтиёт қор кардан лозим аст, зеро ба он ноил шудан наметавонад таъмини ҳаҷми камтарини об ё дастрасии боадолатонаи онро кафолат диҳад.

6. **Сарф кардани вақти зиёд дар навбати об:** Дурудароз дар навбати об истодан нишондиҳандаи норасоии об, кам будани нуқтаҳои обгирӣ, ё кам қорӣ шудани он мебошад. Дар ин сурат натиҷаҳои номатлуб пайдо мешаванд,, ки эҳтимол истеъмоли обро ба сари аҳолии кам ва истифодаи обро аз сарчашмаҳои ҳифзнашудаи он афзун карда, боиси барои ҷустуҷӯ ва гирифтани об сарф намудани вақти зиёд ва вақт наёфтани ба иҷрои вазифаҳои дигари ҳаётан зарур мешаванд.
7. **Дастрасӣ ва адолат:** Ҷиҳати таъмини боадолатонаи об ба тамоми табақаҳои аҳолии бояд тадбирҳои иловагӣ андешида шаванд ҳатто, агар талаботи ҳадди аққали миқдори кофии об таъмин шуда бошад ҳам. Нуқтаҳои обгирӣ бояд сарфи назар аз мансубияти ҷинсӣ ва наҷодӣ дар ҷойҳои ба ҳама дастрас ҷойгир карда шаванд,. Шояд барои одамони гирифтори ВНМО ва БПНМ, пиронсолон, маъҷубон ва кӯдакон тайёр ва мутобиқ кардани дастгоҳҳои обкашии дастӣ ва зарфҳои обгирӣ зарур шавад. Дар ҳолате, ки агар об аз рӯи меъёр дода шавад ё дар соатҳои муайян дастрас бошад ҳам, обгирӣ бояд бо маслиҳати пешакии бо истифодабарандагон, аз ҷумла занони баҳрагиранда ба нақша гирифта шавад.

Меъёрҳои 2: Сифати об

Об бояд хуштам буда, сифати хуб дошта бошад, барои нӯшидан ва истифода дар ҳӯрокпазӣ, риояи тозагии шахсӣ,, хона ва саломатӣ беҳатар бошад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Аз рӯи имкониятҳои вақт ва ҳолат гузаронидани омӯзиши Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)
- Аз рӯи имкониятҳои вақт ва шароит дар сарчашмаҳои об ба роҳ мондани чорабиниҳо ҷиҳати гузаронидани омӯзиши санитарии хурд, иҷро кардани санҷидани беҳатарии об лозим аст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1-2)

- Баъди ба истифодабарандагон расонидани об ҷиҳати коҳиши олудагии он тамоми чораҳои заруриро андешидан лозим аст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3-4 ва Меъёрҳои риояи беҳдошт 1 дар сах.)
- Барои таъмин намудани об ба воситаи қубурҳо ё намудҳои дигари обтаъминкунӣ дар вақти хавфи хурӯҷи бемории дарунравӣ, бояд об бо маводи тамғизкунанда беҳатар карда шавад, аз ҷумла истифодаи хокаи хлор ба миқдори 0,5мг/литр ва таҳшин шудани он камтар аз 5 NTU (воҳиди нефелометрикии таҳшин шудан) дар қубур. Дар ҳолати хурӯҷи бемории дарунравӣ, боварӣ ҳосил кунед, ки миқдори хлор бештар аз 1мг/литр аст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5-8).
- Ба таври инфиродӣ ва дар сатҳи хоҷагӣ соф кардани об бояд дастгирӣ шуда, омӯзишу мониторинги он дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда шавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3-6).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яққоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Дар 100 мл об таҳнишинии микроби ҷӯбчашакл дар нуқтаҳои таҳвил ё истифода дида намешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3-6).
- Ҳама ҳолатҳои обсофкунии инфиродӣ дар сатҳи хоҷагӣ барои беҳтар намудани сифати микробиологии об натиҷабахш буда, бо дастгирӣ, омӯзиш ва мониторинг дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда мешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3-6).
- Дар натиҷаи истифодаи кӯтоҳмуддати оби бо маводи кимиёвӣ ифлосшуда (аз ҷумла, истифодаи аз ҳад зиёди маводи тамғизии кимиёвӣ) ё сарчашмаи радиатсионӣ оқибатҳои номатлуб ба саломатӣ ба назар намерасад ва баҳрогузорӣ низ эҳтимолияти чунин натиҷаро нишон намедиҳад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7).
- Ҳама одамони зарардида аз сарчашмаҳои беҳатар ё тамғизшудаи об истифода мекунанд, на аз дигар сарчашмаҳои дастрасии об (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3-6).
- Хуруҷи бемориҳои марбут ба об дида намешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1-9).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Таҳқиқот оид ба беҳдошт ва нақшаи беҳтарию об:** Таҳқиқот оид ба беҳдошт санҷиши шароит ва таҷрибае мебошад, ки сабаби таҳдиди хатар ба саломатии омма мегарданд. Вай дар бораи сарчашмаҳои олудашавии манбаъҳои об дар манбаъ, нақлиёт, хона, таҷрибаҳои тозакунии ва идоракунии дренаж ва партовҳои саҳт маълумот медиҳад. Муоинаи ҷуғрофии ҷамоа барои муайян кардани ҷойҳои ба саломатии инсон хатарнок ва ташвиқи аҳолии ҷамоа ва андешидани чораҳои коҳиши ин хатарҳо, яке аз роҳҳои натиҷабархш мебошад. Дар хотир нигоҳ доред, ки ҳарчанд наҷосати ҳайвонот дар муқоиса бо наҷосати инсон, он қадар зараровар нест, он дар таркиби худ микроорганизмҳои хатарнок, аз қабилҳои криптоспоридиум, гиардиа, салмонела, кампилобактер, калисивирӯсҳо ва дигар сабабҳои гирифтӣ шудан ба дарунравиро дорад, ки ба саломатӣ хатари ҷиддӣ доранд. Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ нақшаи таҳиякардаашро оид ба муҳофизати об тавсия медиҳад, ки он як усули умумии муайян кардан ва санҷидани, нақшаи беҳбудбахшӣ, санҷидани чораҳои тоза нигоҳ доштани об ва қоидаҳои идоракунии, аз ҷумла таҳияи барномаҳои кӯмакро дар бар мегирад (ниг. ба феҳрист ва дастурҳо барои хониши иловагӣ).
- 2. Сифати микробиологӣ об:** Бактерияи колиформ (>99 фоизиаш *E. coli* аст) нишондиҳандаи олудагии об бо наҷосати инсон ва ҳайвон аст ва эҳтимолияти мавҷуд будани патогенҳои зараррасонро нишон медиҳад. Агар бактерияи колиформ дар об мушоҳида шавад, ҳатман обро безарар кунед.
- 3. Мусоидат ба ҳимояи манбаъҳои обӣ:** Соф кардани манбаъҳои обӣ таъсири кам дошта бошад ҳам, мардум ҷиҳатҳои ба саломати муфиди онро фаҳмида аз он истифода мебаранд. Эҳтимол мардум барои наздику қулай буданашон аз сарчашмаҳои кушоди об, мисли дарё, кӯл ва обанбори ҳифзнашуда истифода мебаранд. Дар ин сурат, кормандони соҳаи техникӣ, риояи беҳдошт ва роҳбарони ҷамоа бояд ҳангоми таҳия кардани маълумот оид ба риояи беҳдошт ва мусоҳибаҳои ин омилҳоро ба назар гиранд.

4. **Олудашавии об пас аз тақсими он:** Ҳарчанд об дар мавриди тақсимкунӣ беҳатар бошад ҳам, мумкин аст дар натиҷаи ба зарф гирифтани захира кардан ва аз сарчашма то манзил бурдан олу- да шуда, ба саломатӣ зарари калон расонад. Зинаҳои коҳиши ин гуна хатарҳо аз воситаи анъанаҳои беҳтари ба зарф гирифтани ва захира кардани об, инчунин тақсими зарфҳои тоза барои нигоҳ доштани об вучуд доранд (ниг. ба меъёрҳои таъмини об 3 дар сах.). Барои муайян кардани сатҳи олудагии об баъди тақсим, он бояд ҳамеша ҳангоми истифода санҷида шавад.
5. **Тамйизи (дезинфексия) об:** Дар мавриди мавҷуд будани хавфи калон ба манбаи об ва ё олудагии об, он бояд бо ёрии моддаҳои тамйизкунанда, мисли хлор безарар карда шавад. Шароити зист, мисли зичии аҳоли, безараргардонии партовҳо, риояи қоидаҳои беҳдошт ва ривоҷи бемориҳои вобаста ба дарунравӣ ба тоза нигоҳ доштани об хатар эҷод мекунанд. Ҳангоми мавҷуд будани хатар ё хуруҷи бемории дарунравӣ, ҳама манбаъҳои об бояд, ё пеш аз тақсими об, ё дар хона безарар карда шаванд. Барои безараркунии об, сатҳи тирагии об бояд пасттар аз 5 NTU бошад, гар- чанде барои истифодаи кӯтоҳмуддат дар ҳолатҳои фавқуллода, оби аз ҳад зиёд тираи олудашударо бо хлори таъсираш ду баро- бар зиёд тамйиз кардан мумкин аст (ниг. ба Замимаи 6: корҳо оид ба соф ва захира кардани об).
6. **Безараргардонии об дар сатҳи хонавода:** Дар сурати имкон- нопазир будани истифодаи оби дар маркази обсофкунӣ безарар- карда, ҳамчун восита безарар кардани обро дар сатҳи хонавода истифода баред. Намудҳои гуногуни инфиродии безар кардани об, ки ҳолатҳои дарунравиро коҳиш дода, сифати микробиологии сарчашмаи обро беҳтар мекунанд, аз ҷӯшондан, бо хлор безарар кардан, тамйиз бо нури офтоб, полондан ба воситаи зарфҳои гилӣ, полонидан ба воситаи қум иборат мебошанд. Воситаи ин- фиродии безараргардонии об, ки дар ҳама гуна шароит мувофиқ аст, аз оби мавҷуда ва шароити беҳдошт, сифати об, қоидаҳои фарҳангӣ ва имконпазирии воситаи безараргардонии об вобаста аст. Воситаҳои инфиродии безараргардонии об бояд таъмини

мавод ва маҳсулоти кофӣ, омӯзиши мувофиқро дар бар гирад. Ҳангоми сар задани офат аз истифодаи воситаи безараргардонии ноозмуда худдорӣ кунед. Дар ҷойҳои хатарнок, воситаҳои инфиродии безараргардонии обро сари вақт таъмин кунед, то мардум бо оби соф таъмин гардад. Истифодаи маҳсулоти маҳаллӣ бояд дар мадди аввал гузошта шаванд, дар ҳоле, ки истифодаи он дар марҳилаи баъд аз офат қобили қабул бошад. Истифодаи таъсирбахши воситаи инфиродии безараргардонии об муоина, дастгирии мониторинги мунтазамро тақозо мекунад ва ин бояд барои истифода ҳамчун тадбири иловагии безараргардонии об замима шавад.

7. Воситаи инфиродии безараргардонии об бо истифодаи

хлор: Ҳангоми мавҷуд набудани манбаи иловагии об, барои безарар кардани оби сатҳи тирагиаш зиёд хлори таъсирнокиаш дукартаре истифода кардан лозим аст. Ин кор бояд муддати кӯтоҳ давом дода шуда, пас аз омӯзонидани мардум ҷиҳати соф кардани об бо ёрии полоиш, таҳшинкунӣ ва бозёхтиёт рехтани оби таҳшиншуда (ниг. ба Замимаи 6: корҳо оид ба безараргардонӣ ва захираи об) таҷдиди назар карда шавад.

8. Олудашавии кимиёӣ ва радиологӣ:

Агар тибқи маълумоти Маркази обуҳавосанҷӣ ё маълумот оид ба фаъолияти саноатӣ ё низомӣ манбаи об бо моддаҳои кимиёвӣ ва радиологӣ ба саломатӣ хавфнок олуда шуда бошад, ин хатарҳо бояд ба воситаи таҳлилҳои кимиёвӣ фавран санҷида шаванд. Сипас қарорхое қабул карда шаванд, ки хатарҳои кӯтоҳмуддат ва манфиатҳо ба аҳолиро дар мувозинат ба назар гиранд. Қарор оид ба истифодаи дарозмуддати об аз манбаи олудашуда, бароварда шавад.

9. Таъми мувофиқ:

Таъми об худ ба саломатӣ зарар эҷод намекунад (масалан, оби андак шӯр ба саломатӣ хатар надорад), вале агар оби ошомиданӣ таъми хуб надошта бошад, истифодабарандагон метавонанд ба ҷойи оби шӯр аз сарчашмаи хатарнок об нӯшида, саломатиашонро зери хатар гузоранд. Барои бартараф кардани чунин мушкилӣ, амалӣ намудани фаъолияти вобаста ба

беҳдошт зарур аст, то мардум аз манбаъҳои беҳатар оби нӯшокӣ истифода барад.

10. Сифати об барои марказҳои саломатӣ: Об ва ғизо барои шифохонаҳо, марказҳои саломатӣ бояд бо хлор ва дигар моддаҳои тамйизкунанда безарар карда шаванд. Дар сурати ба миқдори кофӣ мавҷуд набудани об, дар назди марказ бояд захираи кофии об мавҷуд бошад, то мардум ба қадри муқаррарӣ бо об таъмин бошанд. (ниг. ба Замимаи 2: истифодаи ҳадди аққали об барои созмонҳо ва дигарон ва 5 беҳдошти ҳадди аққал, корҳои беҳдоштӣ ва ҷудонигоҳдорӣ барои марказҳои табобати вабо).

Меъёри 3: Таҷҳизоти обтаъминкунӣ

Одамон барои гирифтани, захира ва истифодаи миқдори кофии об барои ошомидан, пухтупаз, беҳдошти шахсӣ ва беҳтар нигоҳ доштани об пеш аз истеъмоли воситаҳои кофӣ доранд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Аҳолии азиятдидаро бо воситаҳои мувофиқи гирифтани ва захираи кадани об таъмин кунед (ниг. ба тавсияи 1 ва меъёрҳои 2-юми риояи беҳдошт дар саҳ. 4).
- Аҳолии азиятдида ва шахсони осебпазирро барои иштирок дар муайян кардани ҷой ва оmodасозии нуқтаҳои об ва сохтмони хонаҳои ҷомашӯӣ ва ҳамомҳо ташвиқ кунед (ниг. ба тавсияи 2).
- Дар марказҳои обтаъминкунӣ ва хонаҳои ҷомашӯӣ, махсус барои хонумон тағораҳои шахсӣ ва ҷойи ҷомашӯи омода кунед, то онҳо либоси тағ ва либосҳои беҳдошти шахсиашонро шӯста, хушк кунанд (ниг. ба тавсияи 1 ва меъёрҳои 2-юми риояи беҳдошт дар саҳ. 94).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳар як хоҷагӣ бояд барои гирифтани об ақаллан ду зарфи

ғунҷоишаш 10–20 литра дошта бошад, яке барои захира ва дигар барои обкашонӣ (ниг. ба тавсияи 1 ва меъёрҳои 2-юми риояи беҳдошт дар саҳ. 95).

- Зарфи обкашонӣ ва обнигоҳдорӣ бояд гарданаи борик /ё сарпӯш ва дигар воситаҳои тоза нигоҳ доштани об дошта бошад (ниг. ба тавсияи 1).
- Ба 100 кас бояд ақаллан 1 воситаи дастшӯӣ рост ояд ва барои занон ҷойҳои махсус барои ғаммом ва ҷомашӯӣ мавҷуд бошад. Барои ғаммом ва ҷомашӯӣ бояд оби кофӣ мавҷуд бошад (ниг. ба тавсияи 2).
- Дар хонавода об аз ғаммеша олудашвӣ ғимоя мешавад (ниг. ба тавсияи 1).
- Ҳама бояд аз воситаҳои кофӣ барои гирифтани ва нигоҳ доштани об, ғаммом, дастшӯӣ ва ҷомашӯӣ таъмин бошанд (ниг. ба тавсияи 2).
- Нигоҳдории мунтазами воситаҳои насбшуда таъмин шуда, истифодабарандагон аз рӯи имкон бо ин кор ҷалб карда мешаванд (ниг. ба тавсияи 3).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Гирифтани ва нигоҳ доштани об:** Барои гирифтани нигоҳ доштани оби ошомиданӣ, хӯрокпазӣ, шустушӯӣ ва ҷомашӯӣ зарфҳои лозиманд. Зарфҳои бояд тоза, сабук ва аз ҷиҳати ҳаҷм, намуд ва сохт ба эҳтиёҷоти аҳолии маҳаллӣ мувофиқ бошанд. Ба кӯдакон, одамони маъҷуб, пиронсолон ва одамони гирифтори бемории ВНМО/ БПНМ шояд зарфҳои обкашонии хурдҳаҷм, ё ба таври мувофиқ сохтани лозим бошанд. Дар ҳолати муқаррарӣ ҳаҷми зарф барои захираи об аз ҳаҷми оила ва мавҷудияти доими об, масалан 4 литр барои як шахс мувофиқ аст. Риоя ва мониторинги гирифтани, нигоҳ доштани ва беҳтар кашондани об барои сӯҳбат оиди олудашавии об бо мардуми осебпазир, хусусан занон ва кӯдакон фурсати мувофиқ фароҳам меорад.
2. **Шустушӯӣ ғамғиятӣ ва воситаҳои шустушӯӣ бадан:** Мардум ба воситаҳои, ки барои махфӣ ва сазовор анҷом додани

шустушӯи бадан имкон медиҳанд, ниёз доранд. Агар ин дар шароити хона имконпазир набошад, барои занон ва мардон бояд ҷойҳои махсус таъсис дода шаванд. Агар собун муҳайё набошад барои шустани косаю табақ хокистар, реги тоза, сода ё дигар растаниҳои мувофиқ фароҳам оварда мешаванд. Шустушӯи либос, хусусан либоси кӯдакон амали асосии беҳдошт ба ҳисоб меравад; асбобу анҷоми хӯрокпазӣ ва хӯрокхӯрӣ низ бояд тоза шуста шаванд. Теъдод, макон, тарҳ, бехатарӣ, мувофиқат ва қулай будани воситаҳо бояд дар машварат бо истифодабарандагон, хусусан занон, духтарони наврас ва шахсони маъҷуб муайян карда шавад. Воситаҳое, ки дар марказ, ҷои наздик ва равшан воқеанд, бехатарии истифодабарандагонро таъмин меkunанд. Нигоҳубини манбаъҳои об: Ба аҳолии азиятдида фароҳам овардани маълумот ва таҷҳизоти зарурии нигоҳубини манбаъҳои об хеле зарур аст.

3. НОБУДКУНИИ НАҶОСАТ

Ба таври бехатар нобуд кардани наҷосат роҳи нахусти пешгирӣ аз бемориҳои ба воситаи наҷосат паҳншаванда буда, барои коҳиши касалиҳои бевосита ё ба воситаи ягон роҳ сирояткунанда кӯмак мерасонад. Аз ин лиҳоз, бехатар нобуд кардани наҷосат яке аз вазифаҳои аввалиндараҷа буда, дар бисёр мавридҳои рӯйдоди офат мисли об зуд ва бо кӯшиши зиёд таъмин карда мешавад.

Фароҳам овардани воситаҳои муносиб барои нобуд кардани наҷосат яке аз муҳимтарин намуди кӯмакрасонӣ барои нигоҳ доштани қадру қиммат, бехатарӣ, саломатӣ ва некӯаҳволии мардум мебошад.

Меъёри 1: Муҳити зисти аз наҷосати инсон тоза.

Муҳити зист ва хусусан ҷои истиқомат, ҷойи хӯрокпазӣ, марказҳои оммавӣ ва манбаъҳои оби ошомиданӣ бояд бо наҷосати инсон олуда нагарданд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Чораҳои мувофиқи нобуд кардани наҷосатро фавран амалӣ намоед (ниг. ба тавсияи 1).
- Бо аҳолии азиятдида оиди бехатар нобуд кардани наҷосат ва анъанаҳои беҳдошт фавран машварат баргузор намоед (ниг. ба меъёрҳои 1-уми риояи беҳдошт, қайдҳои тавсиявии 1–6 дар сах. 92–93).
- Оиди риояи беҳдошт, ки бехатар нобуд кардани наҷосат ва истифодаи мувофиқи воситаҳоро дар бар мегирад, чорабиниҳо гузаронед (ниг. ба меъёрҳои 1-уми риояи қайдҳои тавсиявии 1–6 дар сах. 92–93).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Муҳити зисти аҳолии азиятдида аз наҷосати инсон тоза аст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Ҳамаи чораҳо барои нобуд кардани наҷосат, яъне ҳоҷатхонаҳо, куттиҳои ахлот аз манбаи об бояд 30 метр дуртар бошанд. Чуқурии ҳоҷатхона ва ахлотдон ҳадди ақал бояд 1,5 метр бошад (ниг. ба тавсияи 3).
- Ҳангоми обхезӣ ё баланд шудани сатҳи об, бояд чораҳои мушаххаси пешгирии сироятшавии манбаи об аз наҷосат амалӣ карда шаванд (ниг. ба тавсияи 3).
- Ҳоҷатхонаҳо бояд бо риояи қоидаҳои имконпазири гигиенӣ истифода шуда, наҷосати кӯдакон фавран ва гигиенӣ бартараф карда шаванд (ниг. ба тавсияи 4).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Бехатар нобуд кардани наҷосат:** Бехатар нобуд кардани наҷосат барои аз наҷосати паҳншуда тоза нигоҳ доштани муҳити зист хизмат мекунад. Баъди рӯйдоди офат ва ҳангоми таҳияи нақша барои бартараф кардани наҷосат бояд фавран, ҷои партови наҷосат таъин ва ҳоҷатхонаҳои оммавӣ бунёд кар-

да шаванд. Мушкилоти беҳдошти мавҷударо вобаста ба шароит, марҳила ба марҳила ҳал кунед. Ҳама табақаҳои аҳолии азиятдидаро барои анҷом додани амалҳои безарар нобуд кардани наҷосат ташвиқ кунед. Агар аҳолии азияткашида таърихан аз ҳоҷатхона истифода накарда бошад, пас бо гузаронида ни чорабиниҳо онҳоро барои беҳатар нобуд кардани наҷосат ва бино кардани ҳоҷатхонаҳо ташвиқ кунед. Дар мавриди дар натиҷаи офат нобуд шудани воситаҳои ахлотпартоӣ шароитро санҷида, дар шаҳрҳо ё куттиҳои партови ахлот ва ҳоҷатхонаҳои интиқолшаванда барқарор кунед. Барои аз ахлот тоза кардани куттиҳо ё ҳоҷатхона, бояд ба интиқол ва партови ахлот диққати махсус дода шавад.

2. **Ҷойҳои муайян барои наҷосат:** Дар марҳилаи аввал, дар мавриди мавҷуд будани замини холӣ, ягон ҷойро барои ҳоҷатхона таъин кунед. Ин танҳо дар он вақт бамаврид аст, агар мардуми азиятдида зарурати истифода аз ин воситаҳоро дарк карда, дар ҷуғро ҷоғеъ будани онҳоро донанд.
3. **Масофаи ҳоҷатхонаҳо аз манбаъҳои об:** Масофаи байни ҳоҷатхона ва манбаъҳои об бояд 30 метр ва ҷуғурии ҳоҷатхона камаш 1,5 метр бошад. Дар замини санглох ва сафедхок ин масофа бояд зиёдтар ва дар замини нармхок камтар бошад. Дар баъзе мавридҳои воқуниш ба офат, оби зеризаминии олудашуда масъалаи ҷиддӣ нест, агар он барои нӯшидан истифода нашавад. Баръакс бояд дар хона безарар кардани об ва дигар чораҳо андешида шаванд (ниг. ба меъёрҳои обтаъминкунии 2, тавсияи 6 дар сах.). Дар ҷойҳое, ки обхезӣ ва баланд шудани сатҳи об рӯй медиҳад, ҳоҷатхонаҳо ва ахлотдонро аз замин баландтар сохтан зарур аст, то ки наҷосат берун ҳориҷ шуда, муҳити зистро олуда накунад. Моеи аз ахлотдон хориҷшуда набояд оби зеризаминиро олуда кунад.
4. **Дар ахлотдон нигоҳ доштани наҷосати кӯдакон:** Ба бартарф кардани наҷосати кӯдакон бештар диққат диҳед, зеро наҷосати онҳо аз калонсолон дида хатарноктар аст (сироятҳо аз наҷосат дар байни кӯдакон бештар мушоҳида мешавад ва ба дани кӯдакон барои муқовимат ба сироятҳо инкишоф наёфтааст). Ба волидайн ва дояҳо бояд оид ба безарар нобуд кардани

начосати кӯдакон, шустан ва истифодаи либоси кӯдакон маълумот дода шавад.

Меъёри 2: Воситаҳои ба талабот ҷавобгӯ ва мувофиқи ҳоҷатхонаҳо

Одамон бояд воситаҳои кофӣ, мувофиқ ва муносиби ҳоҷатхонаҳо дошта бошанд. Ҳоҷатхона бояд дар наздики хона воқеъ бошад, то одамон ба он зуд, бехатар доимӣ, ва рӯзу шаб дастрасӣ дошта бошанд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Бо ҳама истифодабарандагон (махсусан, занон ва мардон, ки кам сафар мекунанд) машварат карда, розигиашонро оид ба макон, тарҳ ва мувофиқати воситаҳои беҳдошт ба даст оред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–4 ва принципҳои муҳофизатии 1–2 дар саҳ.).
- Ба мардуми азияткашида барои сохтмон, нигоҳубин ва тоза кардани ҳоҷатхонаҳо воситаҳо асбоб ва мавод фароҳам оваред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 6–7).
- Барои дастшӯӣ ва ташнобҳо оби кофӣ ва барои ҳоҷатхонаҳои заминӣ маводи мувофиқи поккунии бадан таъмин кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7–8).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳоҷатхонаҳо бояд ба таври мувофиқ тарҳрезӣ, бунёд ва ҷойгир шаванд, то эҳтиёҷоти зеринро қонеъ гардонанд:
- Онҳо аз ҷониби ҳама, аз ҷумла кӯдакон, пиронсолон, занони ҳомила ва маъҷубон бехатар истифода шаванд (ниг. ба тавсияи 1).
- Тавре сохта шуда бошанд, ки барои истифодабарандагон, хусусан занону мардон, тамоми рӯзу шаб, камтар хатар эҷод кунанд (ниг. ба тавсияи 3 ва принциби муҳофизати 1, ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–6 дар саҳ.).

- То андозае ба талаботҳои истифодабарандагон, ҷои хилват ҷавобгӯӣ бошанд (ниг. ба тавсияи 3).
- Истифода ва тоза карданашон осон буда, ба муҳити зист хатар надошта бошанд. Вобаста ба шароит дар ҳоҷатхонаҳо барои дастшӯӣ ва тозакунии об фароҳам бошад (ниг. ба қайдҳои тавсияи 7–8).
- Барои партофтани маводҳои беҳдошти ҳайзӣ шароит фароҳам оварда шуда, ба занон барои дастшӯӣ ва хушконидаи матоъҳо, беҳдошти ҳайз ҷои хилват таъмин карда шавад (ниг. ба тавсияи 9).
- Афзоиши мағас ва канаҳо пешгирӣ карда шавад (ниг. ба тавсияи 7).
- Бо воситаҳои зарурии тоза кардан, кашондан ва партофтани ахлот таъмин бошанд, ин дар ҳоле ҳам, ки дигар қобили истифода нестанд ё агар барои истифодаи дарозмуддат сохта шуда бошанд, онҳоро доимӣ аз ахлот тоза кардан лозим аст (ниг. ба тавсияи 11).
- Дар мавриди баланд шудани сатҳи об ва обҳезӣ, чоҳ ва қуттиҳои наҷосат бояд обногузар сохта шаванд, то ки сироятёбии обҳои зеризаминӣ ва муҳити зист пешгирӣ карда шавад (ниг. ба тавсияи 11).
- Ҳоҷатхона бояд барои 20 нафар сохта шуда бошанд (ниг. ба қайдҳои тавсияи 1–4 ва Замимаи 3: Теъдоди камтарини ҳоҷатхонаҳои оммавӣ ва созмонҳо дар мавриди офат).
- Дар ҷойҳои ҷамъиятӣ, мисли бозор, марказҳои тақсимоӣ, марказҳои тандурустӣ, мактабҳо ва ғайра барои занон ва мардон бояд ҳоҷатхонаҳои ҷудогонае вуҷуд дошта бошанд, ки дарашон кулф мешаванд (ниг. ба тавсияи 2 ва принципи муҳофизати 1–2 дар саҳ.).
- Ҳоҷатхонаҳо аз хона на дуртар аз 50 метр воқеъ бошанд (ниг. ба тавсияи 5).
- Ҳоҷатхона вобаста ба хонавода ва ҷинс истифода мешаванд (ниг. ба тавсияи 2–5).
- Аҳолии азиятдида бояд аз раванди машварат ва воситаҳои таъминшуда қонеъ буда, онҳоро ба таври муносиб истифода барад

(ниг. ба тавсияи 1–10).

- Одамон баъди истифодаи ҳоҷатхона, пеш аз хӯрокпазӣ ва хурукхӯрӣ бояд дастҳояшонро шӯянд (ниг. ба тавсияи 8).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Воситаҳои муносиб: Барномаҳои муваффақ оид ба нобуд кардани наҷосат аз дарки эҳтиёҷот ва иштироки мардум вобаста мебошанд. Эҳтимол ҳоҷатхонаҳо ба ҳамаи гурӯҳҳо қобили қабул набошад. Барои кӯдакон, пиронсолон ва шахсони маъҷуб ҳоҷатхонаи махсус сохтан лозим. Кадом намуди воситаи беҳдоштро истифода бурдани мардум аз вақти кӯмакрасонӣ, хоҳиш ва одатҳои фарҳангии мардум, инфрасохтор ва мавҷудияти об (барои ҳоҷатхона), таркиби хок ва маводи сохтмонӣ вобаста аст. Дар марҳилаҳои мухталифи офат шаклҳои мухталифи нобуд кардани наҷосат, ки дар ҷадвали зерин оварда шудааст, анҷом дода мешаванд.

Роҳҳои иловагӣ барои бехатар нобуд кардани наҷосат

	Шаклҳои бехатар нобуд кардани наҷосат	Изҳороти вобаста ба истифода
1.	Ҷои муайян барои ҳоҷатхона (масалан гирдогирди ҳоҷатхонаро девор кардан лозим аст).	Марҳилаи аввал: рӯзҳои аввал шумораи зиёди мардум ба воситаҳои фаврӣ ниёз дорад
2.	Ҳоҷатхонаҳои заминӣ	Марҳилаи аввал: то ду моҳ
3.	Ҳоҷатхонаҳои оддии заминӣ	Аз оғоз то истифодаи дарозмуддат ба нақша гиред
4.	Ҳоҷатхонаи шамолрав	Мувофиқи шароит истифодаи миёна -то дарозмуддат
5.	Воситаи беҳдошти аз ҷиҳати экологӣ тоза барои шоша	Мувофиқи шароит: дар мавриди баланд шудани сатҳи об ва обхезӣ аз оғоз ё миёна то дарозмуддат
6.	Ахлотдон	Миёна то дарозмуддат

2. **Ҳоҷатхонаҳои оммавӣ:** Дар ҷойҳои ҷамъиятӣ ҳоҷатхонаҳо бо воситаҳои мунтазам тоза ва нигоҳубин кардани онҳо сохта мешаванд. Аз маълумоти муфассал истифода бурда, барои занону мардон бо истифода аз таносуби тахминии 3:1 хоначаҳо созад. Аз рӯи имкон шошадонҳоро таъмин кунед (ниг. ба Замимаи 3:теъдоди камтарин и ҳоҷатхонаҳои оммавӣ ва созмонҳо дар ҳолати сар задани офат).
3. **Ҳоҷатхонаҳои оилавӣ:** Одамон бештар ҳоҷатхонаҳои оилавиرو мепазиранд. Ҳар як ҳоҷатхона бояд барои 20 нафар пешбинӣ шуда бошад. Дар мавриди мавҷуд набудани шарои ҳоҷатхона, барои 50 нафар одам ҳоҷатхона сохта, баъдтар сохтани ҳоҷатхонаро барои 20 нафар ва камтар аз он таъмин кунед. Дар баъзе мавридҳо аз норасоии ҷой, ин шумораҳоро қонеъ намекунад. Дар ин ҳолат ҷои зиёдтар талаб кунед. Ба ҳар ҳол бояд дар хотир нигоҳ дошт, ки ҳадафи нахустин, муҳофизат кардани муҳити зист аз наҷосати одамон мебошад.
4. **Воситаҳои оммавӣ:** Бо хонаводаҳо оиди ҷои сохтмон, тарҳ, тоза ва нигоҳубин кардани ҳоҷатхонаҳои оммавӣ машварат кунед. Умуман, ҳоҷатхонаҳои тоза бештар истифода мешаванд. Ба шахсони гирифтори бемориҳои ВНМО ва БПНМ истифодаи ҳоҷатхонаро осонтар кунед, зеро онҳо аксаран аз дарди шикам ва камҳаракатӣ азоб мекашанд.
5. **Воситаҳои бехатар:** Дар ҷои номувофиқ бино кардани ҳоҷатхонаи занон ва духтарон онҳоро ба зӯроварии ҷинсӣ соебпазир мекунад, хусусан шабона. Боварӣ ҳосил кунед, ки ба занон ва духтарон истифодаи ҳоҷатхона бехатар аст. То ҷое имконпазир аст, ҳоҷатхонаҳои оммавӣ бояд бо барқ ё хоҷагиҳо бо ҷароғ таъмин шаванд. Фикри аҳолиро оид ба роҳҳои таъмини бехатарӣ ба инобат гиред (ниг. ба принципи муҳофизати 1–2 дар саҳ. 33–36).
6. **Истифодаи маводу асбобҳои сохтмони маҳаллӣ:** Барои сохтмони ҳоҷатхонаҳо истифодаи маводи маҳаллӣ тавсия мешавад. Ин аҳолии азиятдидаро ба истифода ва нигоҳубини воситаҳо вазифадор мекунад. Фароҳам овардани маводи

сохтмонӣ барои аҳолии осебдида ҳисси маъсӯлиятро зиёд мекунад.

7. **Об ва маводи дигар барои тоза кардани маъқад:** Ҳоҷатхонаҳои оддӣ бояд бо об ва/ё сарпӯшҳои тоза таъмин бошанд. Барои ҳоҷатхонаи заминии бе об, коғаз ва барои тоза кардани маъқад дигар мавод фароҳам оред. Бо истифодабарандагон оид ба маводҳои мувофиқ барои тоза кардани маъқад ва бехатар партофтани онҳо машварат кунед.
8. **Дастшӯӣ:** Ба истифодабарандагони ҳоҷатхона пас аз истифодаи ҳоҷатхона ва тоза кардани маъқади кӯдакон ва пеш аз хӯрдан ва пухтани хӯрок барои дастшӯӣ собун ё дигар воситаҳои дастшӯӣ (ҳамчун хокистар) фароҳам оред. Барои дастшӯӣ бояд доим дар назди ҳоҷатхона об мавҷуд бошад.
9. **Ҳайз:** Ба занон ва духтарони синни ҳайзбинӣ, аз ҷумла духтарони синни мактабӣ барои ҷаббидан ва бурда партофтани хуни ҳайз бояд матоъҳои муносиб дастрас бошанд. Бо занон ва духтарон оид ба роҳҳои аз ҷиҳати фарҳангӣ мувофиқ сӯхбат кунед. Ҳоҷатхонаҳои бе об бояд воситаҳоро барои партофтани матоъи истифодашуда ва ҷои хилват барои шустушӯӣ фароҳам оранд (меъёрҳои 2-юми риояи беҳдошт, тавсияи 2 ва 8 дар саҳ.).
10. **Тоза кардани ҳоҷатхона:** Дар мавриди мувофиқ ва вобаста ба эҳтиёҷ, аз рӯзи аввал бояд тоза кардани ҳоҷатхона ва зарфҳои наҷосат, аз ҷумла ахлотдон, ба инобат гирифта шавад.
11. **Ҳоҷатхона дар муҳити зисти душвор:** Дар мавриди обхезӣ ва офат, фароҳам овардани воситаҳои мувофиқ барои нобуд кардани наҷосат хеле душвор аст. Дар ин гуна ҳолатҳо фароҳам овардани воситаҳои нигоҳ доштани наҷосати одамон, аз қабилӣ ҳоҷатхонаҳои аз сатҳи замин баланд сохташуда, қубурҳо барои ҷорӣ шудани шоша, зарфҳои гандаоб ва истифодаи якдафъаинаи халтаҳои пластикӣ бо низоми мувофиқи ҷамъоварӣ ва партофтани ахлот ба инобат гирифта шаванд. Ин гуна роҳҳои мухталиф бояд тавассути фаъолият оид ба риояи беҳдошт дастгирӣ шаванд.

5. НАЗОРАТИ ҲАШАРОТИ КАСАЛИОВАР

Дар бисёр мавридҳои офат ҳашароти касалиовар боиси паҳн шудани бемориҳо ва марг мегарданд. Пашша барои паҳн шудани бемории табларза сабаб мегардад, ки он баъзан боиси фавт мегардад. Пашша инчунин сабаби сироятёбӣ аз дигар бемориҳо, ба мисли табларзаи зард, денгу ва табларзаи хунолуд мегарданд. Магасе, ки газанда нест, ё синантропикӣ аст, аз қабили магаси хонагӣ интиқолдиҳандаи асосии бемории дарунравӣ ба ҳисоб меравад. Магаси газанда ва кана дар баъзе мавридҳо сабаби сироятёбии бемориҳои шадид аз қабили домана, хоришак ва тоун мегарданд. Кана боиси табларза мешавад, модоме ки шабушки бадани инсон домана ва табларзаро паҳн мекунад. Калламуш ва муш сабаби паҳншавии бемориҳои лептоспироз ва салмонелёз, дигар ҳашарот, мисли магас, паҳнкунандаи табларзаи ласса, тоун ва дигар касалиҳои сирояткунанда мебошанд.

Бемориҳои ба воситаи ҳашарот гузаранда бо роҳҳои гуногун пешгирӣ карда мешаванд, аз ҷумла тавассути интиҳоби ҷойи дуруст ва фароҳам овардани сарпаноҳ, об, бурда партофтани наҷосат, партофтани партоби саҳт ва дренаж, таъмини ҳадамоти тандурустӣ (аз ҷумла ташвиқи аҳолии маҳал ва пешбурди тандурустӣ), истифодаи доруҳои кимиёвӣ, муҳофизати оила ва фард ва муҳофизати анбори хӯрокворӣ. Табиати бемориҳои аз ҳашарот гузаранда мураккаб буда, барои пешгирии онҳо ҷалби мутахассисон лозим аст. Ба ҳар ҳол, барои пешгирии паҳншавии ин гуна бемориҳо пас аз муайян кардани намуди беморӣ, моя ва таъсири мутақобилаи он бо аҳоли бояд тadbирҳои таъсирбахш анҷом дода шаванд.

Меъёри 1: Ҳимояи шахс ва оила

Мардуми азиятдида барои ҳифз кардани худ аз беморӣ, ки ба неқӯаҳволиашон хатарнок аст, дониш ва восита доранд.

Амалҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба аҳолии азиятдида, ки ба хатари бемориҳои тавассути ҳашарот сироятёбанда осебпазиранд, оид ба сабабҳои сар задани ин гуна бемориҳо, роҳҳои гузариш ва пешгирии онҳо маълумот диҳед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–5).
- Ба аҳолии азияткашида барои эмин мондан аз пашша, бо истифода аз воситаҳои безарар (мисли тӯри болои кат, моддаҳои зидди ҳашарот ва ғайра), ки барои онҳо фароҳам оварда мешавад, кӯмак расонед (ниг. ба тавсияи 3).
- Ба гурӯҳҳои аз ҳама бештар ба хатар осебпазир, мисли занони ҳомила, тифлон, пиронсолон ва онҳое, ки ҳаракат карда наметавонанд ва беморанд, бештар диққат диҳед (ниг. ба тавсияи 3).
- Он ҷое, ки табларза аз шабушк пайдо мешавад, барои бартараф кардани шапушки бадан тадбирҳо анҷом диҳед (ниг. ба тавсияи 4).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки кӯрпа ва либос мунтазам берун бароварда, шуста мешавад (ниг. ба тавсияи 4).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба тамоми аҳоли бо роҳҳои мувофиқ бояд сарпаноҳе, ки аз афзоиши ҳашарот эмин нигоҳ дошта, аз он ҳифз менамояд, дастрас бошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–5).
- Тамоми аҳоли, ки ба хатари гирифтор шудан ба бемориҳои ба воситаи ҳашарот паҳншаванда осебпазиранд, бояд аз роҳҳои сироятёбӣ ба ин бемориҳо огоҳ буда, барои муҳофизат аз ин бемориҳо чораҳои зарурӣ андешад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–5).
- Мардум бояд бо тӯрҳои аз пашша ҳифзкунанда таъмин буда, онҳоро босамар истифода баранд (ниг. ба тавсияи 3).
- Хӯроки дар хона захирашуда бояд аз ҳашарот, ба мисли пашша ва калламуш муҳофизат шавад (ниг. ба тавсияи 4).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Тавзеҳи хатари бемории аз ҳашарот сироятёбанда: Барта-
раф кардани ҳашароти касалиовар бояд дар асоси арзёбии хата-
ри сар задани беморӣ ва гувоҳии тиббӣ дар робита ба мавҷудияти
касалии аз ҳашарот гузаранда анҷом ёбад. Омилҳое, ки ба ин
хатар оварда мерасонанд инҳоянд:

-паст будани сатҳи масъунияти аҳоли, аз ҷумла қаблан
дучоршавӣ, норасоии ғизо ва дигар мавод. Ҳаракати мардум
(масалан гурезаҳо, одамони бесарпаноҳ) аз ҷои бехатар ба ҷои
хатарнок сабаби паҳншавии бемориҳо шуда метавонад;

-намуд ва ривочи патоген дар организми ҳашарот ва одам;

-навъ, рафтор ва муҳити зисти ҳашарот;

-шумораи ҳашарот (мавсим, ҷойҳои тухммонӣ ва ғайра);

-дучоршавӣ ба ҳашарот: Наздикӣ, шаклҳои маскан, намуди
сарпаноҳ, тадбирҳои мавҷуда барои муҳофизат ва пешгирӣ.

**2. Нишондиҳандаҳои барои фаъолияти барномаи зидди
ҷонварон:** Суръати сар задани бемориҳои ба воситаи ҳашароти
зараровар паҳншаванда (аз маълумоти эпидемиологии ҷамоа
ва нишондиҳандаҳои тахминӣ вобаста ба тарзи кӯмакрасонӣ
бармеоянд) ва шумораи паразитҳо (бо истифода аз асбобҳои
ташхисӣ ё микроскоп) нишонаҳои муайян барои санҷидани таъ-
сири фаъолияти барномаҳои зидди ҳашарот мебошанд.

3. Тадбирҳои инфиродии ҳифз аз табларза: Агар хатари кало-
ни паҳншавии табларза мавҷуд бошад, бонизом ва бамаврид
фароҳам овардани тадбирҳои муҳофизатӣ, аз ҷумла олуда
кардани матоъ, масалан, чодар, парда ва тӯрҳои болои кат бо
воситаҳои зидди ҳашарот тавсия мешавад. Тӯрҳои таршудаи
болои кат шахсро аз шапушки сару бадан, магас, nonхӯрак ва
кӯрпашша муҳофизат мекунад. Либосҳои остиндароз, ангишти

сурх, аэрозол ва дигар воситаҳои зидди ҳашарот ҳамчун усули муҳофизат аз пашша истифода бурда мешавад. Барои он ки тадбирҳои муҳофизатӣ натиҷабахш бошанд, истифодабарандагони ин воситаҳо бояд зарурати муҳофизатро дарк намуда, тарзи дуруст истифода бурдани ин асбобҳоро донанд. Дар мавриди камёфт будани ин воситаҳо онҳо бояд ба шахсон ва гурӯҳҳое, ки ба хатар аз ҳама бештар мувоҷеҳанд, масалан кӯдакони то синни 5 сола ва занони маснӯнашуда ва ҳомила пешниҳод гарданд.

4. Тадбирҳои инфиродии муҳофизат аз дигар ҳашарот: Одатҳои хуби беҳдошт ва шустушӯӣ мунтазами либосу рахти хоб барои муҳофизат аз шабушки бадан роҳи аз ҳама таъсирбахш ба шумор меравад. Тавассути истифодаи хокаи чомашӯӣ, шустушӯӣ оммавии либосҳо, чорабиниҳои несткунандаи шабушк ва ба воситаи риоя ва ташвиқ кардани қоидаҳои беҳдошт мардумро аз беморшавӣ муҳофизат кардан мумкин. Муҳити зисти тоза, одати хуби ахлотпартоӣ ва нигоҳдории хуби маводи ғизоӣ (пухта ё хом) барои ба хона, ё анбор роҳ ёфтани калламуш ва дигар ҷонварону ҳашарот (нонхӯрак) имкон намерасонад.

5. Бемориҳои ба воситаи об паҳншаванда: Ба одамон бояд маълумот диҳед, ки дохил шудан ба обе, ки бо касалиҳои сироятӣ шистосомиясис, кирми гвинея ё лептоспирозис сироят шудааст, барои саломатӣ хатарнок аст (ин касалиҳо тавассути шошаи ҷонварони ширхӯр, махсусан калламуш мегузарад – ниг. ба Замимаи 4: Бемориҳои ба воситаи об ва наҷосат паҳншаванда ва механизмҳои гузариш).

Созмонҳо бояд бо аҳолии азияткашида барои пайдо кардани манбаъҳои иловагии об кор кунанд, ё боварӣ ҳосил кунанд, ки одамон бо оби софу безарар таъмин шудаанд.

Меъёри 2: Чораҳои ҳифзи ҷисмонӣ, муҳити зист ва кимиёвӣ

Муҳите, ки дар он аҳолии азиятдида зиндагӣ мекунад, бояд онҳоро ба ҳашароти касалиовар дучор накунад ва тамоми чораҳо андешида шаванд, то ҳашарот нест карда шавад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба аҳолии бесарпаноҳ дар ҷойҳое, ки аз ҳашароти зараровар ва пашша эмин мебошад, манзил диҳед (ниг. ба тавсияи 1).
- Ҷои зисти ҳашароти зарароварро нобуд кунед (ниг. ба қайдҳои тавсияи 2–4).
- Дар ҷойҳое, ки хатари шадиди гирифтор шудан ба дарунравӣ вучуд дорад, барои нест кардани магас чораҳо андешед (ниг. ба тавсияи 2).
- Ба одамони ба бемории табларза гирифторшуда барои ташхис ва муолиҷаи барвақтӣ роҳхат диҳед (ниг. ба тавсияи 5).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барои пешгирии бемориҳои сироятӣ, бояд миқдори пашша коҳиш дода шавад (ниг. ба тавсияи 4).
- Тамоми чораҳо андешида шаванд, то одамон ба бемориҳои ба воситаи ҳашароти зараровар паҳншаванда гирифтор нашаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–5).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Муайян кардани ҷои зисти аҳоли** барои кам кардани ҳолатҳои дучоршавии аҳолии азияткашида ба хатари гирифтор шудан ба бемориҳои, ки ба воситаи ҳашароти зараррасон паҳн мешаванд, муҳим аст. Ҳангоми интихоби макони зист, он бояд чун яке аз омилҳои асосӣ ба назар гирифта шавад. Масалан, дар робита бо пешгирии бемории табларза, урдугоҳҳо бояд аз ҷойҳои тухмгу-

зории ҳашарот, аз ҷумла ботлоқу кӯлҳо, 1-2 километр болотар воқеъ бошанд (ниг. ба меъёрҳои 2 вобаста ба сарпаноҳ ва маскан, қайдҳои тавсиявии 5-9 дар саҳ.).

2 . Нобуд кардани ҳашароти зараррасон ба воситаи назорати

муҳити зист ва кимиёвӣ: Барои пешгирии афзоиши ҳашароти зараррасон бояд якчанд тадбирҳои асосии марбут ба муҳити зист истифода шаванд, аз он ҷумла, тарзи мувофиқи безарар кардани наҷосати одам ва ҳайвон (ниг. ба бахш оид ба нобуд кардани наҷосат дар саҳ.), нобуд кардани ахлот барои пешгирии афзоиши магас ва калламушҳо (ниг. ба бахш оид ба нобуд кардани партоби саҳт дар саҳ.), хушккунии оби кӯлмакҳо ва тоза кардани ҷӯйбору кӯлҳо аз алафҳои бегона барои нест кардани кана (ниг ба. бахш оид ба хушккунӣ дар саҳ. 121). Ин гуна тадбирҳои аввалиндараҷа боиси коҳиши баъзе ҳашаротҳои зараровар мегарданд. Эҳтимол ба қадри кофӣ ва ба муддати дароз нест кардани макони зисти ҳашароти зараррасон имконнопазир бошад, бинобар ин шояд истифодаи моддаҳои кимиёвӣ ё тадбирҳои инфиродии муҳофизат зарур бошанд. Масалан, ба ҷойҳои сироятёфта пошидани моддаи кимиёвӣ теъдоди магасро кам карда, паҳншавии бемории дарунравиро пешгирӣ мекунад, ё дар мавриди паҳншавии беморӣ истифода бурдани маводи кимиёвӣ , таъсири бемориро кам мекунад.

3. **Банақшагирии вокуниш:** Барномаҳое, ки барои бартараф кардани ҳашарот ва пешгирӣ кардани беморӣ таҳия шудаанду усулҳои нодурустро истифода карда, ҳашароти зарарасонро нест накунад ва онҳоро дар макон ва замони номувофиқ мавриди ҳадаф қарор диҳанд, замоне таъсирашонро аз даст медиҳанд. Барномаҳои зидди ҳашароти зараррасон дар мавриди аввал бояд ҳадафҳои зеринро қонеъ кунанд: коҳиш додани ҳашароти зараррасон; кам кардани алоқаи канаҳо бо инсон; нобуд кардани ҷойҳои тухмгузори ҳашароти зараррасон. Барномаҳо ғайриқаноатбахш иҷрошуда таъсири манфӣ доранд. баъзан Таҳқиқоти муфассал ва маслиҳати мутахассисон зарур аст ва онҳоро аз созмонҳои тандурустии миллӣ ва байналмилалӣ дастрас кардан мумкин

аст. Ғайр аз ин, оиди бемориҳои маҳаллӣ, қойҳои тухмгузориҳои ҳашароти зараррасон ва тағйироти мавсимии сатҳи афзоиши ҳашарот ва бемориҳо маслиҳати мутахассисони маҳаллӣ аз ғоида ҳолӣ нест.

4. **Нест кардани макони тухмгузориҳои кана:** Се намуди канна вуҷуд дорад, ки боиси паҳн шудани беморӣ мегардад, инҳо Кулекс (филарифсис), Анофелес (табларза ва филарифсис) ва Аедес (табларзаи зард ва денгу). Канаи Кулекс дар кӯлмакҳои пур аз моддаҳои органикӣ, Анофелес дар сатҳи оби нисбатан тоза, аз ҷумла кӯлҳо, ҷӯйборҳои обашон сустҳаракат ва ҷоҳҳои об ва Аедес дар зарфҳо, мисли шиша, сатил, ҷархи мошин ва ғайра тухм мегузорад. Сохтани ҳоҷатхонаҳои шамолраву болопӯшдор, инчунин истифодаи зарфҳои сарпӯшдор ва безарар кардани оби ҳоҷ бо лаврисид (мисол дар қойҳое, ки хуруҷи табларза ба назар мерасад) тадбирҳои намунавии бартараф кардани кана мебошанд.
5. **Муолиҷаи табларза:** Тадбирҳои пешгирии табларза, ки ба қоҳиши миқдори канаҳо равона мешаванд, бояд ҳамзамон бо ташҳиси бармаҳал ва муолиҷа тавассути доруҳои таъсирбахши зидди табларза анҷом дода шаванд. Бартараф кардани макони тухмгузориҳои кана, нест кардани кана ва маҳдуд кардани алоқаи кана бо одамон намунаи ин гуна тадбирҳо мебошанд. Бояд пайваستا қорабиниҳои ташҳисӣ ва муолиҷаи барвақтӣ ташвиқ карда шаванд. Вобаста кардани кормандон ба пайдо кардани одамони гирифтори бемории табларза ва муолиҷаи он, нисбат ба тавассути хадамоти марказии тандурустӣ ғайрифаъолона пайдо кардани ин гуна одамон бештар натиҷа медиҳад (ниг ба. Хадамоти асосии тандурустӣ – меъёрҳои 2-юм барои кам кардани бемориҳои сироятӣ, тавсияи 3 дар саҳ.).

Меъёрҳои 3: Назорати ҳифзи кимиёвӣ

Ҳангоми зидди ҳашарот истифода намудани моддаҳои кимиёвӣ бояд кормандон, аҳолии азиятдида ва муҳити зист ба қадри кофӣ ҳифз карда шаванд, то ин ки табиаташон ба ин моддаҳо устувории кимивӣ нишон надиҳад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

Кормандоне, ки бо доруҳои кимиёвӣ сару кордоранд, бояд тавассути такмили ихтисос, либосҳои ҳифозатӣ, воситаҳои шустушӯ ва кам кардани соати корӣ, муҳофизат карда шаванд (ниг. ба тавсияи 1).

Ба аҳолии азиятдида оид ба хатари маводи таркибии моддаи кимиёвии зидди ҳашарот ва қоидаи истифодаи он маълумот диҳед. Тибқи қоидаҳои қабулшудаи байналмилалӣ ҳангоми истифодаи моддаҳои кимиёвии зидди ҳашарот ва пас аз он, аҳоли бояд ҳимоят карда шавад (ниг. ба тавсияи 1).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Интиҳоби анбор ва интиқоли маводи кимиёвии зидди ҳашарот тибқи меъёрҳои қабулшудаи байналмилалӣ сурат мегирад. Аз интиқоли маводи кимиёвии зидди ҳашарот бояд ягон зарар мушоҳида нашавад (ниг. ба тавсияи 1).
- Ҳамаи моддаҳои кимиёвии зидди ҳашарот ҳамеша аз назар гузаронда мешаванд (ниг. ба тавсияи 1).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Протоколҳои миллӣ ва байналмилалӣ:** Аз ҷониби Созмони Тандурустии Ҷаҳонӣ меъёрҳои возеҳи байналмилалӣ таълиф шудаанд, ки барои ҳамаи давру замонҳо пешбинӣ шудаанд. Ин қоидаҳои корӣ аз интиҳоб ва истифодаи моддаҳои кимиёвӣ барои нест кардани ҳашарот, аз ҷумла муҳофизати кормандон ва талаботи омӯзишӣ иборатанд. Тадбирҳои нест кардани ҳашарот

бояд ба ду масъалаи асосӣ диққат диҳанд: сари вақт анҷом додани кор ва муҳофизат. Агар меъёрҳои миллӣ дар робита бо интиҳоби моддаҳои кимиёвӣ меъёрҳои байналмилалиро қонеъ наkunанд, самараи кам диҳанд, тамоман бенатиҷа бошанд ё саломатӣ ва муҳити зистро ба хатар дучор кунанд, пас созмонҳо бояд бо шахсони бонуфузи давлатӣ машварат карда, аз онҳо талаб кунанд, ки меъёрҳои байналмилалиро риоя намоянд.

6. ИДОРАКУНИИ ЧОРАБИНИҲО ОИДИ БЕЗАРАР КАРДАНИ ПАРТОВҲОИ САХТ

Нобуд кардани партоби сахт аз нест кардани ахлоқи органикӣ ва хатарнок иборат аст, агар он бурда партофта нашавад ба саломатии омма хатар таҳдид намуда, ба муҳити зист таъсири манфӣ мерасад. Ин гуна хатар аз афзоиши магас ва калламуш сарчашма мегирад (ниг. ба бахш оид ба пешгирии паҳншавии магас дар саҳ. 111) ва партове, ки аз хонаводаҳо, бунгоҳҳо ва саноат сарчашма мегирад, ба ифлосшавии манбаъҳои оби рӯизаминӣ ва зеризаминӣ оварда мерасонад. Партовҳои хобида ва ҷамъшуда ва харобиҳои, ки баъди офати табиӣ боқӣ мемонанд, муҳити зисти номувофиқ ба вучуд меоранд, ки кори беҳбудбахшӣ ба дигар ҷанбаҳои муҳити зисти солимно зииф мегардонад. Партоби сахт қубурҳоро маҳкам карда, боиси обхезӣ мегардад ва ба муҳити зисти солим бо пайдо шудани қўлмақҳо ва олудашавии сатҳи об зарар мерасонад. Шахсоне, ки ба ҷамъ кардани партовҳо машғул буда, аз ҷамъовариӣ маводи қобили истифода маблағ ба даст меоранд, ба хатари гирифтӣ шу-дан ба бемориҳои сироятӣ, ки ба воситаи партови аз бунгоҳи тиббӣ ва хоҷагӣ беруншуда паҳн мегарданд, осебпазиранд.

Меъёри 1: Ҷамъоварӣ ва нобуд кардани партовҳо

Муҳити зисти аҳолии азияткашида бояд аз ахлоқ, аз ҷумла партовҳои тиббӣ ифлос набуда, онҳо барои нобуд кардани партовҳо бояд воситаҳои мувофиқ дошта бошанд.

Амалҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- ААҳолии азиятдидаро ба таҳия ва амалисозии барнома оид ба нобуд кардани партовҳо ташвиқ кунед (ниг. ба тавсияи 1).
- Барои тоза кардани муҳити зист аз партовҳо мунтазам чорабинӣ ташкил кунед (ниг. ба тавсияи 1).
- Имконияти тараққӣ додани соҳибқориҳои хурд ҷиҳати чун манбаи даромади иловагӣ истифода бурдани коркарди партовҳо бояд ба назар гирифта шавад. (ниг. ба тавсияи 3).
- Дар ҳамбастагӣ бо аҳолии азиятдида низомро таъсис диҳед, ки тибқи он партовҳо дар ахлотдонҳо ҷамъ ё дар чоҳҳои махсус сӯзонда шаванд ва партовҳои хатарноки бунгоҳҳо пеш аз нобуд шудан, ҷудо нигоҳ дошта шаванд (ниг. ба тавсияи 3).
- Пеш аз он ки партовҳо ба саломатии сокинон хатарнок, ё мояи нороҳатии онҳо шаванд, онҳоро бурда партоед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–6).
- Барои хоҷагиҳои кӯмакрасон ахлотдонҳои иловагӣ фароҳам оред, зеро дар ҳолати офат партовҳо зиёдтар мешавад.
- Дар қойҳои оммавӣ, мисли бозор, макони коркарди моҳӣ ва қассобхонаҳо барои партофтани партовҳо чоҳу қуттиҳои муҳайё кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–6).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки ҷиҳати нобуд кардани партовҳо хизматрасонӣ таъмин шудааст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–6).
- Партовҳоро тавре нобуд кунед, ки дар охир ба саломатӣ ва муҳити зисти одамон ва аҳолии азиятдида хатарнок набошанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 6–7).
- Кормандонро, ки ба ҷамъоварӣ ва нобудсозии партовҳо ва онҳоро, ки ба коркарди онҳо масъуланд, бо сару либоси муҳофизатӣ таъмин кунед, то ба кокуз ва варами ҷигар (гепатити Б) гирифта нараванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7).
- Агар муносиб ва арзанда дафн кардани ҷасади инсон ниёзи аввалиндараҷа бошад, пас бо созмонҳо ва шахсони бонуфузи

дахлдор, ки ба ин кор вазифадоранд, ҳамкорӣ кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 8).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳамаи хонаводаҳо бояд бо ахлотқуттиҳо, ки дар як ҳафта ду бор тоза мешаванд ва аз ҷои зист дар масофаи на дуртар аз 100 метр воқеанд, таъмин карда шаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3).
- Ахлоти дар наздикии манзили мардум ҷамъшуда, бояд ҳар рӯз ва дар ҷойҳои дуртар аз истиқоматгоҳ ҷамъшуда дар як ҳафта ду бор бурда партофта шавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–3).
- Ба 10 хонавода бояд як ахлотқуттии 100-литра таъмин карда шавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3).
- Ахлот бояд бамаврид ва беҳатар нобуд карда шуда, муҳити зистро ифлос накунад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4–6).
- Ҳама партовҳои тиббӣ (аз ҷумла хатарнок, мисли шиша, сӯзан, дока ва дору) дар ҷои алоҳида нигоҳ шуда, сипас дар ахлотдони муайян, ё оташдони бо ҷоҳи калони пур аз хокистар, воқеъ дар дохили ҳавлии табобатхона, алоҳида нобуд карда мешаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4–7).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Таҳия ва татбиқи нақша:** Банақшагирӣ ва партофтани партовҳо бояд бо маслиҳат ва ҳамоҳангозӣ бо аҳолии осебдида, созмон ва шахсони бонуфузи дахлдор анҷом дода шавад. Ин кор бояд пеш аз он, ки партовҳо моеи мушкилоти тандурустии аҳолии азияткашида гарданд, анҷом дода мешавад. Мувофиқи шароит дар ҳамбастагӣ бо аҳолии азияткашида ва шахсони бонуфуз бояд ба рои рӯбучини муҳити зист чорабиниҳо гузаронида шаванд.
- 2. Гӯр кардани партовҳо:** Агар партоб дар ахлотдони назди хона, ё ҷамъиятӣ гӯр карда шавад, он бояд бо қабати тунуки хок пӯшонда шавад, то ки магас ва калламуш пайдо нашавад. Наҷосати кӯдаконро низ бо хок гӯр кунед. Гирди ахлотдон бояд девор гирифта шавад ё бо сим печонда шавад, то кӯдакон ва ҳайвонот аз

он зарар набинанд. Бо наҷосат олудашавии обро пешгирӣ кунед.

3. **Намуд ва миқдори партовҳо:** Партовҳо бо таркиб ва миқдор, намуди фаъолияти иқтисодӣ, намуди хӯроки серистеъмол ва одатҳои маҳаллӣ оид ба коркарди партоб, ё нобуд кардани он фарқ мекунад. Бояд то чӣ андоза ба саломатии мардум таъсир расонидани партовҳо, санҷида шуда, тадбирҳои зарурӣ андешида шаванд. Партовҳои хона барои баъдан ғур кардан ё сӯзондан бояд дар ахлотдон ҷамъ карда шаванд. Агар ҳар як хонаро бо қуттии ахлот таъмин кардан имконпазир набошад, бояд барои ҳама як ахлотдони умумӣ таъмин карда шавад. миёни аҳоли бояд коркарди партовҳо ташвиқ карда шавад, ба шарте ки он ба саломатӣ хатарнок набошад. Дар макони зист аз тақсими маводе, ки партови зиёд ҳосил мекунад, масалан банду баста қуттиҳо ва коркарди мавод, бояд ҳудддорӣ карда шавад.
4. **Партовҳои тиббӣ:** Нодуруст нобуд кардани партовҳои тиббӣ аҳолии маҳаллӣ, кормандони соҳаи тандурустӣ ва одамонеро, ки ба партофтани ахлот машғуланд, ба сироятбӣ, хатари захролудшавӣ ва ҷароҳат бардоштан дучор мекунад. Ҳангоми офат ашёҳои нӯгтез ва кунд (матои ҷароҳатбандӣ, матои хунолуд ва маводи маъданӣ) партовҳои аз ҳама хатарнок ба ҳисоб мераванд. дар ҷои ҳосилшавии партовҳо онҳо бояд ба намудҳои гуногун ҷудо карда шаванд. Партовҳои сироятнакунанда (коғаз, лифофаҳои пластикӣ, пасмондаҳои хӯрок) чун партов партофта мешаванд. Ашёҳои нӯгтези сироятшуда, махсусан сӯзандоруи истифодашуда бояд дар қуттиҳои бехатар гузошта шаванд. Қуттиҳои муҳофизатӣ ва дигар партови сироятшударо ғур кардан, сӯзондан ё ба воситаи усулҳои дигар нобуд кардан лозим аст (ниг. ба меъёри низоми тандурустии 1, қайдҳои тавсиявии 11 дар саҳ.).
5. **Партовҳои бозор:** Қисми зиёди партовҳои бозор мисли партовҳои хона тоза карда мешавад. Партовҳои моеъ, ки аз қассобхона ва дӯконҳои моҳифурӯшӣ ҳосил мешавад, бояд тавассути воситаҳои махсус тоза карда шуда, забҳи ҳайвонот дар шароити гигиенӣ ва тибқи қонунҳои маҳаллӣ анҷом ёбад. Партовҳои

аз забҳ ҳосилшуда бояд дар ахлотдонҳои сарпӯшдор, дар назди корхонаи коркарди моҳӣ нигоҳ дошта шаванд. Масалан, хун бояд аз корхонаи коркарди моҳӣ тавассути қубури маҳкам қорӣ шавад (ин амал ахлотдонро аз магас эмин нигоҳ медорад). Барои тоза кардани ахлотдон бояд об фароҳам оварда шавад.

6. **Гурунидани партовҳо:** Партовҳои калонҳаҷм бояд берун аз ҳудуди маҳалли зист ғӯронда шаванд. Анҷоми кор аз рӯи ин усул аз қойи кофӣ барои ғӯрондан ва дастрас будани таҷҳизоти механикӣ вобаста аст. Партовҳо бояд ҳар рӯз бо ҳок пӯшонда шаванд, то кофта баровардани он боиси афзоиши кана нашавад.
7. **Некӯаҳволии кормандон:** Ҳамаи онҳое, ки ба ҷамъоварӣ, нобуд кардан ва коркарди партовҳо машғуланд, бояд бо либоси муҳофизатӣ, аз ҷумла дастпӯшакҳо, пойафзол ва ниқоби муҳофизатӣ таъмин карда шаванд. Дар мавриди зарурӣ, бояд аз касалиҳои кузоз ва варамии ҷигар Б ҳифз карда шавад. Барои шӯстани дасту рӯй бояд об ва собун муҳайё бошад. Ба кормандоне, ки бо партовҳои тиббӣ кор мекунанд, бояд оид ба усулҳои дурусти захира, интиқол ва нобуд кардани онҳо ва хатарҳои вобаста ба муомилаи номувофиқ бо онҳо маълумот дода шавад.
8. **Тарзи кор бо ҷасаदҳои мурда:** Ҷасади одамони дар натиҷаи офат ҳалокшуда бояд ба таври мувофиқ ва муносиб дафн карда шавад. Ҷасади одамон одатан аз ҷониби гурӯҳҳои ҷустуҷӯӣ ва беҳбудёбӣ дар ҳамоҳангсозӣ бо созмонҳои масъули давлатӣ ва шахсони бонуфуз ба ҳок супурда мешавад. Ҷасади одамоне, ки аз бемориҳои сироятӣ ҳалок шудаанд, бояд бо машварат ва ҳамоҳангсозӣ бо кормандони соҳаи тиб дафн карда шавад (ниг. ба меъёрҳои низоми тандурустии 1, тавсияи 12 дар саҳ.). Маълумоти иловагиро оид ба тарзи мувофиқ дафн кардани ҷасади одамон дар феҳристҳо ва бахшҳо барои хониши иловагӣ пайдо кардан мумкин аст.

7. ДРЕНАЖ

Обе, ки аз назди хона мегузарад, аз нуқтаҳои оби наздиҳавлигӣ, оммавӣ, заминҳои кишт, ташноб, гандаоб, борон ва сел ҷорӣ мешавад. Обе, ки дар рӯи замин ҷорӣ мешавад, боиси олудашавии манбаъҳои об ва муҳити зист, харобшавии ташнобу хонаҳо, афзоиши ҳашарот ва ғарқшавии одамон мегардад, ки ҳамаи ин ба саломатии инсон хатарнок аст. Оби борон ва обхезӣ вазъи хушкшавии обро дар ҷои зист бадтар карда, хатари олудашавиро меафзояд. Бо мақсади коҳиш додани хатарҳо ба саломатии аҳолии азиятдида барои хушконидаҳои оби заҳ, хушконидаҳои об тавассути ба он партофтани воситаҳои хушкунӣ, бояд нақшаи мувофиқ таҳия карда шавад. Ин бахш мушкilot ва фаъолияти хурдмиқёсро марбут ба хушконидаҳои оби заҳ баррасӣ мекунад. Обхушкунӣ калонмиқёс (дренаж) тавассути интиҳоби ҷой ва инкишофи он муайян мегардад (ниг. ба меъёрҳои 2 оид ба сарпаноҳ ва маскан, қайдҳои тавсиявии 5 дар саҳ.).

Меъёри 1: Корҳои дренажӣ

Мардум бояд дар муҳите зиндагӣ кунад, ки дар он хатарҳо барои тандурустӣ ва дигар хатарҳои аз вайроншавии об ва оби ором, аз ҷумла оби тӯфон ва обхезӣ, партоб ва партоби бемористон, пайдошаванда коҳиш дода шаванд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барои хушконидаҳои об воситаҳои муносибро фароҳам оред, то макони зист ва нуқтаҳои об аз оби ором эмин буда, кӯлмакҳои оби борон пурра хушконида шаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2, 4–5).
- Бо розигии аҳолии азиятдида барои обхушкунӣ чораҳо андешед ва барои хушконидаҳои кӯлмакҳо миқдори кофии воситаҳо фароҳам оред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки ҳама нуқтаҳои об ва воситаҳои дастшӯй роҳҳои ҷоришавии оби истифодашударо доранд, то об лойолуд нашавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Роҳи қоришавии об бояд хуб ба нақша гирифта шуда, сохта ва нигоҳубин шавад. Роҳи обе, ки аз ҷомашӯйхона ва ҳаммом, манбаъҳои обгирӣ ва воситаҳои дастшӯй қорӣ мешавад, низ бояд хуб ба нақша гирифта шуда, сохта ва нигоҳубин шавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2 ва 4).
- Оби рӯизаминӣ ва/ё зеризаминӣ бояд бо оби хушконидашаванда олуда нашавад (ниг. ба ба қайдҳои тавсиявии 5).
- Паноҳгоҳ, пайраҳа, об ва воситаҳои беҳдошт бояд зери об намонанд ё аз обхезӣ вайрон нашаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Интиҳоби ҷой ва банақшагирӣ:** Интиҳоби ҷой барои хушконидаи об ва интиҳоби ҷои зист ҷиҳати пешгирии мушкилот оид ба обхушкунӣ, роҳи аз ҳама таъсирбахш аст (ниг. ба меъёрҳои 1–2 сарпаноҳ ва маскан дар саҳ 249–254).
- 2. Оби ифлос:** Пасоб ё обе, ки бо наҷосати инсон меомезад, ҳамчун оби ифлос тавсиф мешавад. Дар маскане, ки низоми обхушкунӣ мавҷуд нест, ба омезиши оби ифлос ва наҷосат набояд роҳ дод. Дар муқоиса ба пасоб, соф кардани оби ифлос душвор ва гарон аст. Барои истифода аз пасоб дар назди нуқтаҳои об, ҷомашӯйхона ва ҳаммом бояд бунёди боғҳои майда ташвиқ карда шавад. Барои роҳ надодан ба олудашавии манбаъҳои об бо пасоби ҷомашӯй ва ҳаммом таваҷҷӯҳи хос бояд зоҳир кард.
- 3. Дренаж ва безарар кардани наҷосат:** Ба таровидани об аз ҳоҷатхонаҳо ва оби ифлос роҳ надихед, зеро ин ба харобшавӣ ва сӯрохшавии ин воситаҳо оварда мерасонад.
- 4. Ташвиқот:** Аҳолии азиятдидаҳо ба хушконидаи об ҷалб кунед, аксаран онҳо хуб медонанд, ки об ба кучо қорӣ мешавад ва маҷроро дар кучо бояд барқарор қард. Агар онҳо аз хатари оби

ифлос ба саломатӣ огоҳ буда, дар сохтмони воситаи обхушкунӣ иштирок карда бошанд, онҳо назорати ин воситаро ба ўҳда мегиранд (ниг. ба бахш оид ба пешгирии паҳншавии ҳашарот дар саҳ. 111). Дар ин кор шояд кўмаки техникӣ ва таҷҳизот лозим шавад.

- 5. Назорати маҳаллӣ:** Агар ҳок мусоид бошад, оби аз нуқтаҳои обӣ, ҷои ҷомашӯӣ ва дастшӯӣ ҷоришударо бояд тариқи маҷрои табиӣ хушкунд, на тариқи қубурҳо, зеро нигоҳубини қубурҳо душвор аст ва онҳо аксаран пур мешаванд. Барои хушконидаи об аз тадбирҳои содда ва арзон ба мисоли чоҳҳо барои ҷаббидани об ё шинондани ниҳолҳои банан истифода бурдан мумкин. Агар маҷро роҳи ягонаи хушконидаи об бошад, беҳтараш аз каналҳо истифода кунед (дренаж), на аз қубурҳо. Каналҳо бояд тавре сохта шаванд, ки ҳангоми мавсими гармо барои босуръат ҷоришавии оби ифлос мусоидат кунанд. Агар моилӣ беш аз 5% бошад, барои пешгирии вайроншавии аз ҳад зиёд бояд тадбирҳои муҳандисӣ ба кор бурда шаванд. Ҳангоми обсофкунӣ боварӣ ҳосил кунед, ки оби пасмонда зерин назорат бошад, то мардум аз он истифода накунад ва он манбаи оби рӯизаминӣ ва зеризаминиро олуда накунад.

ЗАМИМАИ 1

Рӯйхати эҳтиёҷҳои аввалия ҷиҳати арзёбии таъмини об, беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ

Барои арзёбии ниёзҳо, муайян кардани воситаҳои маҳаллӣ ва тавсифи шароити маҳал асосан бояд рӯйхати масъалаҳои зерин истифода бурда шавад. Ин рӯйхат масъалаҳоро барои муайян кардани эҳтиёҷ ба захираҳои берунӣ дар илова ба захираҳои ҷиҳатӣ ва маҳаллӣ, дар бар намегирад.

1. Масъалаҳои умумӣ

- Чӣ қадар одам зарар дид ва онҳо дар кучо қарор доранд? Маълумотро тибқи ҷинс, синну сол, мавҷудияти маъҷубӣ ва ғайра мураттаб созед.
- Одамон ба кучо сафар мекунад? Ба бехатарии аҳолии азиятдида ва кӯмаки башардӯстона кадом омилҳо таъсир мекунад?
- Бемориҳои марбут ба об ва беҳдошт паҳншаванда кадомҳоянд? Мушкилот дар кадом сатҳ мебошад ва оё онҳо зиёд мешаванд?
- Барои машварат ё иртибот гирифтани шахсони асосӣ киҳоянд?
- Одамони осебпазир байни аҳолии киҳоянд ва чаро онҳо осебпазиранд?
- Оё ҳама ба воситаҳои мавҷуда дастрасии баробар дорад, аз ҷумла дар ҷойҳои ҷамъиятӣ, марказҳои тандурустӣ ва мактаб?
- Ба амнияти занон, духтарон ва одамони осебпазир чӣ гуна хатарҳо таҳдид мекунад?
- Кадом таҷрибаҳои обу беҳдошт вучуд доранд ки аҳолии ба онҳо пеш аз офат омӯзонида шудаанд?
- Кадом сохторҳои ваколатдори расмӣ ва ғайрирасмӣ вучуд доранд (масалан, роҳбарони ҷамоа, калонсолон, гурӯҳи занон)?

2. Дастгирии беҳдошт

- Пеш аз сар задани офат мардум обро чӣ гуна истифода мекард

ва барои риояи беҳдошт чӣ кор мекарданд?

- Кадом одатҳо ба саломатӣ зарароваранд, кӣ аз рӯи онҳо амал мекунад ва барои чӣ?
- Кӣҳо ва барои чӣ қоидаҳои беҳдоштро риоя мекунанд?
- Аз рӯи таҷриба фоида ба зарари тағйироти пешниҳодшуда дар чист?
- Роҳҳои расмӣ ва ғайрирасмӣ кор бо аҳоли кадомҳоянд (кормандони соҳаи тандурустӣ, доягӣ, мулло, клуб, ширкат, масҷидҳо ва ғайра)?
- Оё ба мардум воситаҳои ахбори умум дастрасанд (радио, телевизион, видео, рӯзнома ва ғайра)?
- Дар ҳудуди маҳал кадом воситаҳои ахбори омма /ё ташкилотҳои ғайридавлатӣ мавҷуданд?
- Ба кадом табақаи аҳоли бояд кӯмаки башардӯстона расонда шавад (модарон, кӯдакон, роҳбарони ҷамоа, кормандони ошхонаҳои оммавӣ ва ғайра)?
- Дар ин шароит барои ташвиқи мардум кадом воситаҳо таъсири фаврӣ ва миёнамуддат доранд (ихтиёриён, клубҳои тандурустӣ, кумитаҳо ва ғайра)?
- Кормандони соҳаи беҳдошт ва ихтиёриён кадом чизҳоро омӯхтан мевоҳанд?
- Кадом маводи ғайриғизоӣ мавҷуданд ва кадомашон, ҳам аз нигоҳи писандидагӣ ва ҳам эҳтиёҷот, зарурати фаврӣ доранд?
- Дар муассисаҳои тиббӣ қоидаҳои беҳдошт то кадом андоза (хусусан дар вазъияти паҳншавии беморӣ муҳим аст) риоя карда мешаванд?

3. Таъмини об

- Феълан об аз кучо меояд ва истеъмолкунандагони феълии он киҳоянд?
- Барои як кас дар як рӯз чӣ қадар об муҳайё аст?

- Ҳар рӯз/ҳафта чӣ қадар об дастрас аст?
- Барои ҳама табақаҳои аҳолии барои қонеъ кардани ниёзи кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат захираи оби кофӣ мавҷуд аст?
- Оё нуқтаҳои обгирӣ ба манзили мардум наздиканд? Оё онҳо беҳатаранд?
- Оё об доимо муҳайё аст? Он то кай басанда аст?
- Оё мардум барои обгирӣ зарфҳои аз ҷиҳати ҳаҷм ва шакл муносиб доранд?
- Оё манбаи об олудашуда аст ё ба он хатари олудашавӣ таҳдид мекунад (микробиологӣ ё кимиёвӣ/радиоактивӣ)?
- Оё воситаи обсофкунӣ мавҷуд аст? Оё безараргардони об зарурат дорад? Оё безараргардони об имконпазир аст? Барои безараргардони об чӣ даркор аст?
- Агар ҳатто манбаи об сироят нашуда бошад, оё безараргардонӣ зарур аст?
- Оё манбаъҳои иловагии об наздиканд?
- Кадом эътиқод ва одатҳои суннатӣ ба ҷамъоварӣ, захира ва истифодаи об ҳидоят мекунад?
- Барои истифода аз манбаъҳои иловагии об монеаҳо мавҷуданд?
- Дар мавриди кофӣ набудани миқдори об аҳолиро ба ҷои дигар кӯчонидан имконпазир аст?
- Агар об ба қадри кофӣ мавҷуд набошад, аз дигар ҷо интиқоли об имконпазир аст?
- Мушкилотҳои асосии беҳдошт, ки ба манбаъҳои об робита доранд, кадомҳоянд?
- Оё мардум барои истифодаи беҳдошти об имконият дорад?
- Дар мавриди ба ҷои дигар кӯчидани аҳолии деҳот, манбаи муқаррари об барои ҷорво кадом аст?
- Дар мавриди аз ҷои дигар интиқол додани об ба муҳити зист

таъсир мерасад?

- Кадом гурӯҳи аҳоли феълан аз манбаи об истифода мекунад? Агар дигарон аз манбаи об истифода кунанд, оё хатари сар задани низоъҳо мавҷуданд?

4. Безараргардони наҷосат

- Феълан мардум дар куҷо қазои ҳоҷат мекунанд? Дар берун, ё дар ҷои муайяншуда? Оё ҷои муайяншуда беҳатар аст?
- Эътиқод ва одатҳои феълӣ, аз ҷумла одатҳои марбут ба чинсият, ки ба безараргардони наҷосат дахл доранд, кадомҳоянд?
- Оё ягон воситаҳо мавҷуданд? Агар мавҷуд бошанд, онҳоро истифода мебаранд, оё онҳо ба қадри кофӣ мавҷуд буда, нағз қор мекунанд? Онҳоро васеъ ё мутобиқ кардан мумкин аст?
- Оё одати феълии ҳоҷатбарорӣ ба манбаъҳои об (рӯизаминӣ ва зеризаминӣ) ё ба муҳити зист ва умуман муҳити табиат хатар мерасонанд?
- Оё мардум баъди ҳоҷатхона ва пеш аз тайёр ва истеъмоли хӯрок дастҳояшонро мешӯянд? Оё собун ва дигар воситаи беҳдошт мавҷуданд?
- Оё мардум бо сохтан ва истифодаи ҳоҷатхонаҳо шиносанд?
- Дар маҳал барои сохтани ҳоҷатхона кадом маводи сохтмонӣ мавҷуд аст?
- Оё мардум барои истифодаи ҳоҷатхонаҳои заминӣ, саҳроӣ, хандақҳо ва ғайра омода аст?
- Оё барои тоза кардани саҳро, ҳоҷатхонаҳои заминӣ ва ташнобҳо ва ғайра ҷои кофӣ мавҷуд аст?
- Моилии замин чӣ гуна аст?
- Сатҳи обҳои зеризамин чӣ гуна аст?
- Оё барои пӯшонидани наҷосат хок мусоид аст?

- Оё воситаҳои кунунии гуронидани наҷосат ба пайдошавии ҳашарот мусоидат мекунад?
- Оё барои пок кардани маъқад матоъ ва об мавҷуд аст? Одатан ин маводро чӣ тавр нобуд мекунад?
- Занон мушкилоти марбут ба ҳайзро чӣ тавр ҳал мекунад? Оё барои ин матоъ ва воситаҳо мавҷуданд?
- Оё барои ба маъҷубон, ё одамони заиф, ки дар касалхонаҳо мебошанд барои фароҳам овардани воситаҳои беҳдошт мавод ва таҷҳизот, мавҷуд аст?
- Кадом масъалаҳои марбут ба муҳити зист бояд мавриди арзёбӣ қарор гиранд?

5. Бемориҳои ба воситаи ҳашарот паҳншаванда

- Ба мардум хатари кадом бемориҳои ба воситаи ҳашарот паҳншаванда таҳдид мекунад ва онҳо то чӣ андоза шадиданд?
- Оё дар байни халқ эътиқод ва одатҳои суннатӣ (масалан тибқи ақидаҳо табларза аз оби ифлос сар мезанад), ки ба ҳашарот ва бемориҳои ба воситаи ҳашарот паҳншаванда марбутанд, мавҷуданд? Ин эътиқод ва одатҳо муфиданд ё зараровар?
- Агар хатари бемориҳои ба воситаи ҳашарот паҳншаванда зиёд бошад, барои мардуми ба хатар осебпазир воситаҳои муҳофизатӣ дастрасанд?
- Барои пешгирии афзоиши ҳашарот дар муҳити зист тағйирот ворид кардан имконпазир аст (тавассути хушккунии об, решакан кардани буттаҳо, безаргардони наҷосат, партофтани пасмондаҳо ва ғайра)?
- Тарқиқ моддаҳои кимиёвӣ нест кардани ҳашарот зарур аст? Барои пешгирӣ аз ҳашарот ва истифодаи доруҳои кимиёвӣ кадом барномаҳо, қонунҳо ва воситаҳо мавҷуданд?
- Барои хонаводаҳои бояд кадом маълумот ва иқдоми эҳтиётӣ

фароҳам оварда шавад?

6. Безараргардони партовҳои сахт

- Оё партови сахтӣ ҷамъшуда мушкилӣ эҷод мекунад?
- Чӣ тавр мардум партовҳоро мебароранд? Кадом намуди ахлот бештар ва дар кадом миқдор ҳосил мешавад?
- Партовҳои сахтро ба наздикӣ баровардан мумкин аст, ё онҳоро бояд ба ҷои дур бурда партоянд?
- Роҳи беҳтари партовпартоӣ кадом аст (дар замин ғӯр кардан ва/ё дар ҷоҳ партофтан, бо мошин кашонда бурдан, қуттиҳои ахлот ва ғайра)?
- Оё таҷҳизоти тиббӣ ва фаъолияти тиббӣ партов ҳосил мекунад? Агар ҳа, аз он чӣ хел халос мешаванд? Ба нобудкунии партовҳо кӣ вазифадор аст?
- Матои барои ҳайз истифодашуда дар куҷо партофта мешавад, оё онро ба таври махфӣ ва осон партофтан мумкин?
- Партовҳои сахт ба муҳити зист чӣ гуна таъсир мерасонанд?

7. Хушккунии об (Дренаж)

- Оё мушкилоти хушккунии об мавҷуд аст? Масалан хона ва ҳоҷатхонаро об зер мекунад, ҷойҳои тухмгузориҳо ҳашарот мавҷуданд, оби олуда муҳити зист ва манбаъҳои обро сироят мекунонад?
- Оё замин ба ҷамъшавии об мусоидат мекунад?
- Оё мардум барои аз обҳезӣ муҳофизат намудани манзил ва ҳоҷатхонаҳояшон воситаҳои зарурӣ доранд?
- Оё нуқтаҳои об ва шустушӯйро аз об хушкунидан мумкин аст?

ЗАМИМАИ 2

Миқдори камтарини об барои муассисаҳо ва дигар мақсадҳои истифода

Марказҳои табобатӣ ва шифохонаҳо	Барои маризони беруна 5 литрӣ Барои маризони даруна 40–60 литр дар як шабонарӯз Миқдори иловагӣ барои ҷомашӯӣ, ҳоҷатхона ва ғайра
Марказҳои табобати вабо	Барои маризон 60 литр дар як рӯз Барои ҳамшираҳои шафқат 15 литр дар як шабонарӯз
Марказҳои терапевтии табобатӣ	Барои маризон 30 литр дар як шабонарӯз Барои ҳамшираҳои шафқат 15 литр дар як шабонарӯз
Марказҳои қабул/интиқолдиҳӣ	Барои як кас 15 литр дар як шабонарӯз, агар шахс дар касалхона зиёда аз як рӯз хоб равад. Барои як кас 3 литр дар як шабонарӯз, агар шахс дар касалхона фақат рӯзона хоб равад.
Мактабҳо	Барои як талаба 3 литр дар як шабонарӯз барои ошомидан ва дастшӯӣ (об барои истифодаи ҳоҷатхона дохил намешавад: ниг. ба ҳоҷатхонаҳои оммавӣ)
Масҷидҳо	Барои як кас 2–5 литр дар як шабонарӯз барои ошомидан ва шустушӯӣ
Ҳоҷатхонаҳои оммавӣ	Барои як кас 1–2 литр дар як шабонарӯз барои дастшӯӣ 2–8 литр барои тозакунии ҳоҷатхона
Ҳоҷатхонаҳо бо оби чорӣ	20–40 литр дар як шабонарӯз барои ташнобҳое, ки ба канализатсия пайвастанд Барои як кас 3–5 литр дар як шабонарӯз барои истифодаи ҳоҷатхона
Тоза кардани маъқад	Барои як кас 1–2 литр дар як шабонарӯз
Чорво	Барои чорвои калон ва миёна 20–30 литр дар як шабонарӯз Барои чорвои майда 5 литр дар як шабонарӯз

ЗАМИМАИ 3

Миқдори ҳадди ақалли хоҷатхонаҳо дар ҷойҳои оммавӣ ва муассисаҳо дар ҳолатҳои фавқулодда

Муассисаҳо	Кӯтоҳмуддат	Дарозмуддат
Бозорҷойҳо	1 хоҷатхона барои 50 дӯкон	1 хоҷатхона барои 20 дӯкон
Шифохона, марказҳои тиббӣ	1 хоҷатхона барои 20 кат ё 50 мариши хонагӣ	1 хоҷатхона барои 10 кат ё 20 мариши хонагӣ
Маказҳои хӯроқдихӣ	1 хоҷатхона барои 50 калонсол 1 хоҷахона барои 20 кӯдак	1 хоҷатхона барои 10 кӯдак
Марказҳои қабул/интиқолдихӣ	1 хоҷатхона барои 50 нафар 3:1 зан нисбат ба мард	
Мактабҳо	1 хоҷатхона барои 30 духтар 1 хоҷатхона барои 60 писар	1 хоҷатхона барои 30 духтар 1 хоҷатхона барои 60 писар
Ташкилотҳо		1 хоҷатхона барои 20 корманд

ЗАМИМАИ 4

Бемориҳои сироятии марбут ба об ва наҷосат ва роҳҳои сироятёбӣ

Бемориҳои сироятии марбут ба об	Вабо, шигеллез, дарунравӣ, салмонелла ва ғайра Домана, паратифоид ва ғайра Амёбаи дизентерӣ, гиардиасис Варами шуш А, полиомелит, ротавирус, дарунравӣ	Бактерияи рӯй ва даҳон Моддаҳои ғайрибактериявии рӯй ва даҳон	Ифлосшавии об Сатҳи пасти беҳдошт Сатҳи пасти гигиенаи шахсӣ Сироятёбии зироат
Норасоии об	Сирояти пӯст ва чашм Тифус ва табларзаи аз шабушк сироятёбанда		Миқдори нокифояи об Сатҳи пасти гигиенаи шахсӣ
Ҳелминити марбут ба наҷосат	Кирми гирда, кирми чангакшакл, кирми қамчиншакл ва ғайра	Ҳелминити аз хок сироятёбанда	Тозакунии беруна Олудашавии замин
Тасмакирми гов ва хук	Таениасис	Одам – ҳайвон	Гӯшти нимпӯхта Олудашавии замин
Марбут ба об	Скистосомиасис Кирми гвинея, клонорчиасис ва ғайра	Муддати дароз дар оби олудашуда мондан	Олудашавии об
Ҳашароти зараррасони марбут ба об	Табларза, денуг, касалии хоб, филариасис ва ғайра	Ғазидани кӯрпашша, магас	Дар назди об неш мезанад Дар назди об тухм мегузорад
Ҳашароти марбут ба наҷосат	Дарунравӣ ва дизентерия	Аз пашша ва nonхӯрак мегузарад	Муҳити ифлос

ЗАМИМАИ 5

Фаъолияти ҳадди аққали беҳдошт ва гигиенӣ барои марказҳои муолиҷаи вабо (ММВ)

Принсипҳои асосие, ки бояд дар ҳамаи таҷҳизоти тиббӣ ва ММВ риоя карда шаванд:

1. Шахси ба вабои шадид гирифташударо алоҳида нигоҳ доред.
2. Ҳамаи наҷосаташро дар як қуттӣ ҷамъ кунед (наҷосат ва қай).
3. Ба як мариш як ҳамшираро вобаста кунед.
4. Дастҳоятонро бо оби хлордор шӯед.
5. Фарш бояд қобили шустушӯӣ шудан бошад.
6. Ҳангоми тарк кардани марказ пойҳоятонро тамйиз кунед.
7. Либосҳои шахсони сироятшударо пеш аз тарк кардани марказ тамйиз кунед (дар оби ҷӯш тар кунед).
8. Фарш ва ҳамаи ҷойҳои марказро мунтазам шуста тоза кунед.
9. Барои маришон ва ҳамшираҳо ҳоҷатхонаҳои алоҳида ташкил кунед.
10. Хӯрокро дар марказ тайёр кунед. Агар аз берун оред, хӯрокро дар назди дарвоза ба дигар зарф ҳолӣ кунед, то пас аз гирифтани зарфи ҳолӣ микроорганизмҳои марбут ба вабо аз марказ берун набароянд.
11. Аз оилаҳо ва ҳешовандони мариш хабар гиред, то боварӣ ҳосил кунед, ки дигарон ба вабо гирифташуда нестанд. Хонаро тамйиз кунед ва ба онҳо оид ба беҳдошт маълумот диҳед.
12. Агар одамон бо нақлиёти ҷамъиятӣ оянд, нақлиётро тамйиз кунед.

13. Оби борон ва пасмондаҳоеро, ки дар назди марказ ҷамъ мешавад, дар як ҷой нигоҳ доред ва безарар кунед.

14. Ахлоти дохили марказро тоза кунед.

Маҳлули хлорин барои ММВ

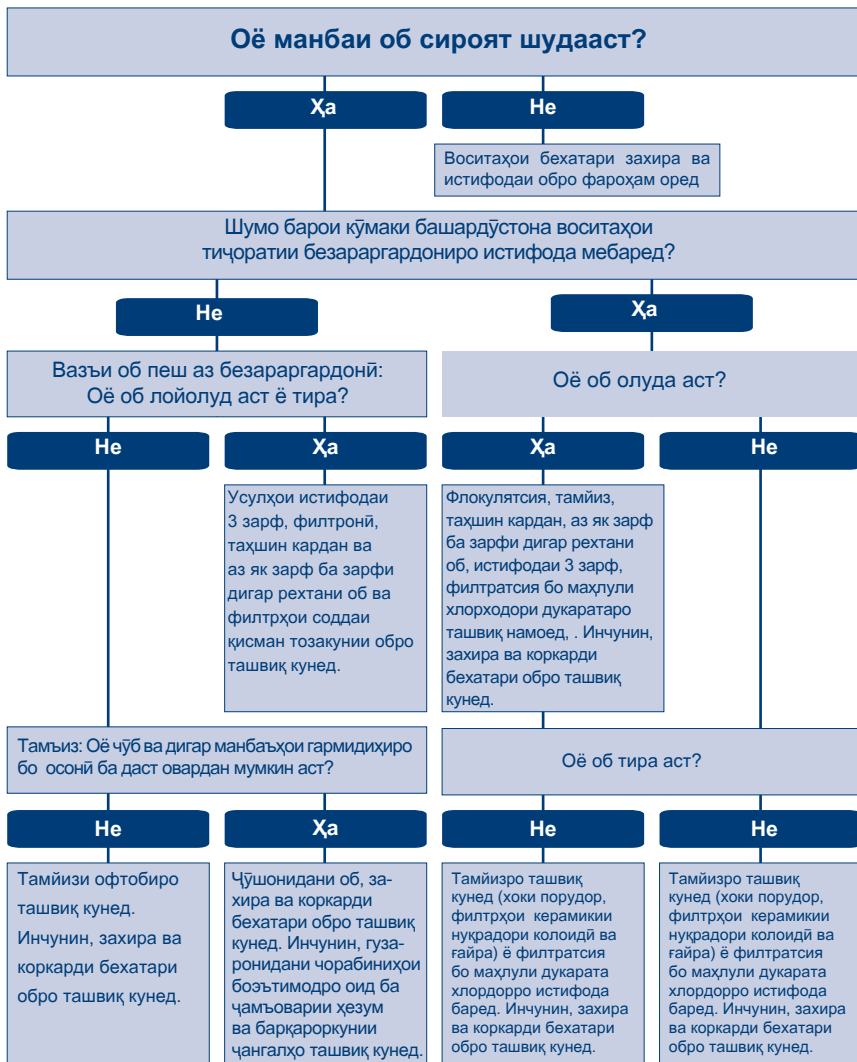
Ҷои хлорин барои истифодаи гуногун:	Маҳлули 2-Ҷои	Маҳлули 0.2-Ҷои	Маҳлули 0.05-Ҷои
	Ахлот ва наҷосат Ҷасадҳои мурда	Фарш Ашёҳо /катҳо Шустани пой Либос	Даст Пӯст

Маҳлул бояд ҳар рӯз аз нав тайёр карда шавад, зеро равшанӣ ва гармӣ таъсири онро заиф мегардонанд

ЗАМИМАИ 6

Тасмим оид ба безаргардонӣ ва захираи об дар шароити хона

Феҳрист ва хониши иловагӣ

Корселис, Т. ва Витал, А. (2005), Манзили муваққатӣ: аҳолии кӯчида. Оксфам. Оксфорд.

Девис, Ч. ва Ламберт, Р. (2002), Муҳандисӣ дар ҳолатҳои фавқуллода: Тавсияи муфид барои кормандони соҳаи имдод. Нашриёти РедР/Ай Ти. Лондон.

Девис, Ч. ва Ламберт, Р. (2002), Муҳандисӣ дар ҳолатҳои фавқуллода: Тавсияи муфид барои кормандони соҳаи имдод. Нашриёти РедР/Ай Ти. Лондон.

Меъёри ҳадди ақал барои маориф: Омодагӣ, кӯмак, беҳбудёбӣ. Нью Йорк. www.ineesite.org

Кумитаи Байнисозмонӣ (IASC) (2008), Лоихаҳо оид ба паноҳгоҳ 2008. IASC Емерценси Шелтер Кластер. Женева.

Манбаъҳо

Санадҳои байналмилалӣ

Ҳуқуқ ба об (моддаҳои 11 ва 12 оид ба паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ), CESCR, General Comment 15, 26 ноябри соли 2002. UN Doc. E/C.12/2002/11. Кумита оид ба ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ.

Умумӣ

Девис, Ч. ва Ламберт, Р. (2002), Муҳандисӣ дар ҳолатҳои фавқуллода: Тавсияи муфид барои кормандони соҳаи имдод. Нашриёти РедР/Ай Ти. Лондон.

Шабакаи Байнисоҳавии маориф дар ҳолатҳои фавқуллода (INEE) (2010), меъёри ҳадди ақалли соҳаи маориф дар ҳолатҳои фавқуллода, бӯҳронҳои дерина ва бунёёбии бармаҳал. Нью Йорк. www.ineesite.org

Пизишкони бемарз (1994), Таъсиси тандурустиҳои оммавӣ дар вазъияти офат. Таҳрири аввал. Париж.

Walden, VM, O'Reilly, M and Yetter, M (2007), Барномаҳои башардӯстона ва ВНМО ва БПНМ; Роҳи муфид барои ба як маҷро даровардани фаъолият. Оксфам БК. Оксфорд.

www.oxfam.org.uk/what_we_do/emergencies/how_we_work/resources/health.htm

Хизматрасони бехдоштӣ

Хадамоти геологии Британияи Кабир (2001), дастурамали ARGOSS . Лондон. www.bgs.ac.uk

Гендер

Кумитаи байнисозмонӣ (IASC) (таърих оварда нашудааст), Гендер ва об, бехдошт ва риояи тозагии шахсӣ дар ҳолатҳои офат. Китоби дастӣ оид ба гендер IASC. Женева.

www.humanitarianreform.org/humanitarianreform/Portals/1/cluster%20approach%20page/clusters%20pages/WASH/Gender%20Handbook_Wash.pdf

Дастгирии тозагии шахсӣ

Алмедом, А., Блументхал, У. ва Мандерсон, Л. (1997), Қоидаҳои арзёбии бехдошт: Назария ва усулҳои ташҳиси одатҳои марбут ба об ва бехдошт. Фонди байналмилалӣ оид ба мамолики рушдкунанда. Practical Action Publishing. UK.

Феррон, С, Морган, Ж ва О'Рейлли, М (2007), Ташвиқи бехдошт: Дастури амалӣ барои имдод ва рушд. Practical Action Publishing. UK.

Бахши мусоидат ба ислоҳоти соҳаи башардӯстӣ. Кластери таҳияи об ва воситаи бехдошт ва Лоиҳаи ташвиқи тозагии шахсӣ.

www.humanitarianreform.org/humanitarianreform/Default.aspx?tabid=160

Таъмини об

Мубориза бар зидди камбизоатӣ (2006), Об, воситаи бехдошт ва тозагӣ барои аҳолии осебпазир ба хатар. Порис. www.actioncontrelafaim.org/english/

Ховс С ва Ред, Р(1997), Манбаъҳои об барои ҳолатҳои фавқуллодда:

Роҳнамо барои интиҳоб ва муолиҷа. Маркази таҳияи об, муҳандисӣ ва рушд (WEDC), Loughborough University. UK.

Эҳтиёҷ ба об ва амнияти озуқаворӣ

Ташкилоти Созмони Милали Муттаҳид оид ба маводи ғизоӣ ва кишоварзӣ. FAO Об: www.fao.org/nr/water/index.html

Об барои чорво

LEGS (2009), Роҳнамо оид ба нигоҳубини чорво дар ҳолатҳои фавқуллодда (LEGS). Practical Action Publishing. UK. www.livestock-emergency.net/userfiles/file/legs.pdf

Сифати об

Созмони бехдошти ҷаҳонӣ (WHO) (2003), Роҳнамо оид ба сифати оби ошомиданӣ. Нашри сеюм. Женева.

www.who.int/water_sanitation_health/dwq/guidelines2/en/

Нақшаи бехатаркунонии об

СБҶ (2005), Нақшаҳо оид ба бехатаркунонии об: таъмини сифати об аз ҳавза то истеъмолкунанда. www.who.int/water_sanitation_health/dwq/wsp0506/en/

Безараргардонии наҷосат

Харвей , П (2007), Безараргардонии наҷосат дар ҳолатҳои фавқуллодда, дастури байнисозмонӣ.

WEDC, Донишгоҳи Луборо, ШМ. <http://wedc.lboro.ac.uk/>

Пешгирии паҳншавии ҳашарот

Хунтер, П (1997), Бемориҳои ба воситаи об паҳншаванда: Эпидемиология ва Экология. John Wiley & Sons Ltd. Chichester, ШМ.

Латсарин, СЖ ва Ред , РА (1999), Пешгирии паҳншавии ҳашарот дар ҳолатҳои фавқуллодда бо истифода аз моддаҳои кимиёвӣ. WEDC, Донишгоҳи Луборо, ШМ.

Томсон, М (1995), Пешгирии бемориҳо тавассути пешгирии паҳншавии ҳашарот: Роҳнамо барои созмонҳои имдод. Оксфам БК.

Партовҳои сахт

Маркази технологияҳои мувофиқ (2003), Таҳияи ҷойҳои ахлотпарто.
www.lifewater.org

Иттиҳоди Байналмилалӣ оид ба партоби сахт: www.iswa.org

Кор бо ҷасадҳо

СБҶ (2009), Безараргардони ҷасадҳо дар шароити фавқуллода.
Қайдҳои таҳасусӣ барои ҳолатҳои фавқуллода №8. Женева.

http://wedc.lboro.ac.uk/resources/who_notes/WHO_TN_08_Disposal_of_dead_bodies.pdf

Партоби тиббӣ

Прусс, А., Гиролт, И. ва Рушбрук, П. (таҳрир) (1999), Идораи беҳатари партовҳои тиббӣ (дар ҳоли баррасӣ) СБҶ, Женева.

Хушкшавӣ

Созмони муҳофизати табиат (EPA) (1980), Дастур барои лоиҳакашӣ: Обтозакуни ва низоми идоракунии партовҳо, Гузориши EPA-600/2-78-173. Синсинати, ИМА.

Хониши иловагӣ

Умумӣ

СБҶ ва Ташкилоти Пан Американи оид ба тандурустӣ (ПАНО), Китобхонаи тиббӣ барои офат: www.helid.desastres.net/en

СБҶ (2002), Ҳифзи табиат дар вазъияти фавқуллода ва офат. Женева.

Безарар кардани наҷосат

Харвей, ПА, Бағҳри, С. ва Ред, РА (2002), Беҳдошт дар вазъияти фавқуллода, таҳсис ва барномасозӣ. WEDC, Донишгоҳи Луборо, ШМ.

Пешгирии паҳншавии ҳашарот

Коммисариати Олии Созмони Милал оид ба паноҳандагон (1997), Пешгирии паҳншавии ҳашарот ва пашша дар ҳолати гурезагӣ. Женева.

Варрелл, Д. ва Гиллес, Х. (ноширон) (2002), Табларзашиносии ибтидоӣ. Нашри чорум. Арнолд . Лондон.

СБҶ, Истифодаи усулҳои кимиёвӣ, ки барои пешгирии пахншавии ҳашарот ва пашша аҳамияти тандурустии оммавӣ доранд. www.who.int.

Кор бо ҷасадҳо

РАНО ва СБҶ (2004), Кор бо ҷасадҳо дар ҳолатҳои офат. Маҷмӯаи китобҳои дастӣ ва роҳнамо барои офат, №5. Вашингтон ДС.

www.paho.org/English/DD/PED/ManejoCadaveres.htm

Партобҳои тиббӣ

СБҶ (2000), Хотираҳои кормандони соҳаи имдод: бехатар бартараф кардани пасмондаҳои тиббӣ. Женева.

СБҶ, Безараргардони пасмондаҳои тиббӣ: www.healthcarewaste.org

СБҶ, Бехатарии сузанзанӣ: www.injectionsafety.org

Маъҷӯбӣ ва осебпазирии умумӣ

Ҷоунс, Х. ва Ред, Р. (2005), Об ва воситаҳои беҳдошт барои шахсони маъҷӯб ва дигар гурӯҳҳои осебпазир: Банақшагирии хизматрасониҳо барои беҳтар кардани дастрасӣ. WEDC, Донишгоҳи Луборо, ШМ. <http://wedc.lboro.ac.uk/wsdp>

Оксфам БК (2007), Безараргардони наҷосат дар ҳолатҳои фавқуллода барои шахсони ҷисман осебпазир. Қайди мухтасари таҳассуси 1. Оксфам, ШМ. www.oxfam.org.uk/resources/learning/humanitarian/downloads/TBN1_disability.pdf

Оксфам БК (2007), Осебпазирӣ ва омилҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ барои РНБ дар ҳолатҳои фавқуллода. Гузориши мухтасари таҳассусӣ 2. Оксфам, ШМ. www.oxfam.org.uk/resources/learning/humanitarian/downloads/TBN2_watsan_sociocultural.pdf

**МЕЪЁРҲОИ ҲАДДИ
АҚАЛ ДАР ТАЪМИНИ
АМНИЯТИ ОЗУҚАВОРӢ
ВА ҒИЗО**

ИСТИФОДАИ ИН БОБ

Ин боб аз чор қисми асосӣ иборат аст:

Ташхиси амнияти озуқаворӣ ва ғизо

Ғизо додан ба тифлон ва кӯдакон

Идоракунии норасоии шадиди ба серӣ нахӯрдан ва норасоӣҳои микроэлементҳо дар маводи ғизоӣ

Амнияти озуқаворӣ

Қисми чорум бо номи «Амнияти озуқаворӣ» ба се қисм ҷудо шудааст: амнияти озуқаворӣ – интиқоли озуқа; амнияти озуқаворӣ – интиқоли пулу ваучер; амнияти озуқаворӣ – воситаҳои ба даст овардани даромад.

Принсипҳои муҳофизат ва меъёрҳои асосӣ бояд бо ин боб пайваста истифода шаванд.

Гарчанд ин меъёрҳо асосан барои кӯмаки башардӯстона истифода бурда шаванд ҳам, онҳоро ҳангоми омодагӣ ба офат ва гузариш ба фаъолиятҳои, ки барои беҳбудӣ нигаронида шудаанд, низ истифода бурдан мумкин.

Ҳар як бахш аз қисмҳои зерин иборат аст:

- **Меъёрҳои ҳадди ақал:** хусусияти сифатӣ дошта, сатҳи камтарини таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва тозагии шахси ро мушаххас мекунад.
- **Амалҳои асосӣ:** фаъолият ва фикрҳои пешниҳодшуда барои қонеъ кардани меъёрҳо мебошанд.
- **Нишондиҳандаҳои асосӣ:** аломатҳои мебошанд, ки қонеъ шудани ягон меъёрро нишон медиҳанд. Онҳо барои муайян кардан ва маълумот додан оид ба раванд ва натиҷаи амалҳои асосӣ истифода мешаванд; онҳо ба амалҳои асосӣ, на ин ки ба

меъёрҳои камтарин робита доранд.

Қайдҳои тавсиявӣ: нуктаҳои мушаххасро дар бар мегиранд, ки онҳо бояд дар вазъияти гуногун, ҳангоми истифодаи меъёрҳои ҳадди ақал, амалҳо ва нишондиҳандаҳои асосӣ, ба инобат гирифта шаванд. Онҳо барои ҳалли масъалаҳои душвор тавсияҳо дода, барои масъалаҳои аввалиндараҷа маҳак ва маслиҳат таъмин меkunанд. Онҳо инчунин масъалаҳои муҳимро, ки ба меёр, амал ва нишондиҳандаҳо робита доранд, дар бар гирифта, оид ба вазъи душвор, баҳсҳо ва камбудҳои дар дониши кунунӣ маълумот медиҳанд.

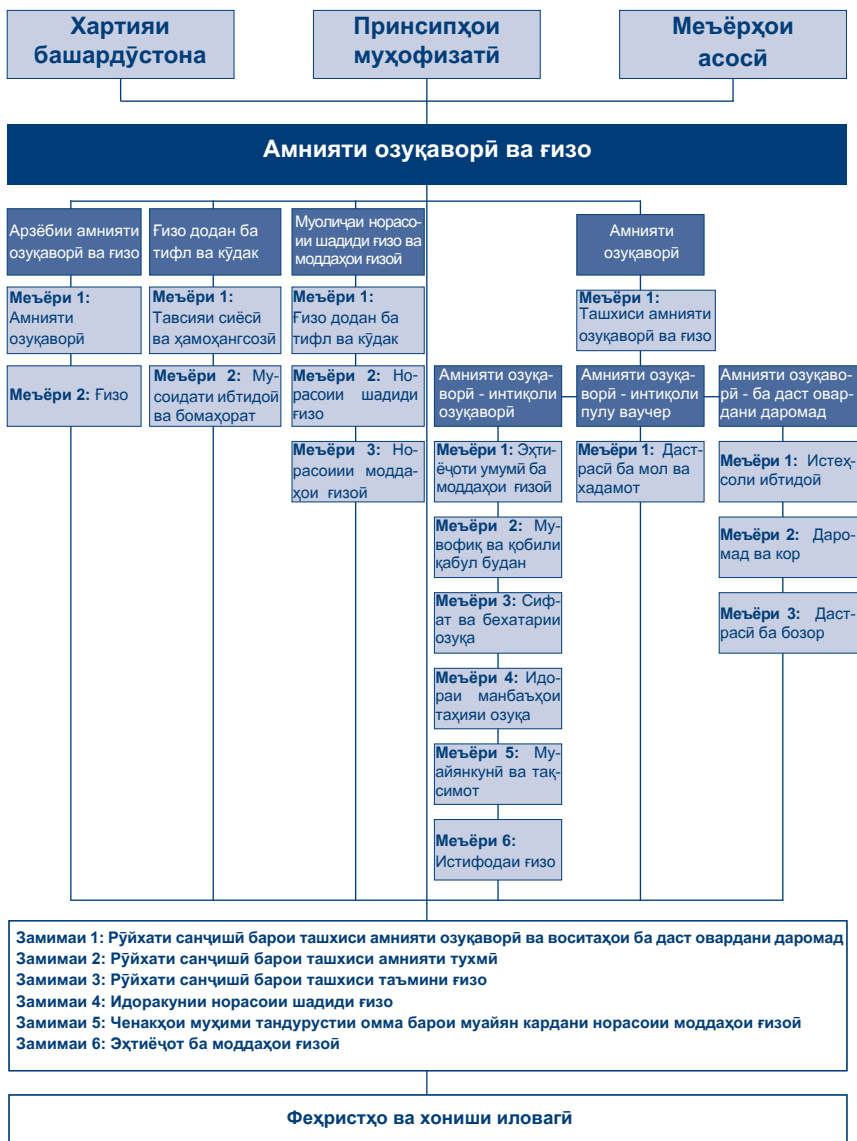
Агар амалҳо ва нишондиҳандаҳои асосӣ қонеъ карда нашаванд, таъсирҳои ба аҳолии азиятдида зиёновар бояд мавриди арзёбӣ қарор гирифта, барои коҳиш додани таъсир тадбирҳои зарурӣ андешида шаванд.

Рӯйхати санҷишӣ марбут ба ташҳиси эҳтиёҷот ва Қайдҳои тавсиявӣ дар Замима оварда шудаанд. ст; дар Замима фароҳам оварда шудаанд; рӯйхати феҳраст ва хониши иловагӣ, ба манбаъҳои маълумот, оид ба масъалаҳои умумӣ ва мушаххаси ба ин боб марбут, ишора мекунад.

Мундарица

Муқаддима	181
1. Ташхиси амнияти озуқаворӣ ва ғизо.....	189
2. Ғизо додан ба тифлон ва кӯдакон.....	199
3. Идоракунии норасоии шадиди ғизо ва моддаҳои ғизоӣ.....	206
4. Амнияти озуқаворӣ	221
4.1. Амнияти озуқаворӣ – интиқоли озуқаворӣ	227
4.2. Амнияти озуқаворӣ – интиқоли пулу ваучер	257
4.3. Амнияти озуқаворӣ - воситаҳои ба даст овардани даромад.....	263
Замимаи 1: Рӯйхати санҷишӣ барои ташхиси амнияти озуқаворӣ ва воситаҳои ба даст овардани даромад.....	277
Замимаи 2: Рӯйхати санҷишӣ барои ташхиси амнияти тухмӣ.....	279
Замимаи 3: Рӯйхати санҷишӣ барои ташхиси таъмини ғизо.....	281
Замимаи 4: Идоракунии норасоии шадиди ғизо.....	284
Замимаи 5: Ченакҳои муҳими тандурустии омма барои муайян кардани норасоии моддаҳои ғизоӣ	289
Замимаи 6: Эҳтиёҷот ба маводи ғизоӣ.....	292
Феҳристҳо ва хониши иловагӣ	295

Муқаддима

Иртибот ба Хартияи башардӯстона ва қонуни байналмилалӣ

Меъёрҳои ҳадди аққали амнияти ғизоӣ ва ғизоифодаи воқеии эътиқод ва омодагии созмонҳои башардӯстона ва принципҳо, ҳуқуқ ва вазифаҳои муайяне мебошанд, ки дар Хартияи башардӯстона оварда шуда, амалиёти башардӯстонаро идора мекунанд.

Ин принципҳо, ки ба инсондустӣ асосёфта, дар санадҳои байналмилалӣ таҷассум шудаанд, аз ҳуқуқ ба зиндагии арзанда, ҳуқуқ ба муҳофизат ва амният ва дар асоси эҳтиёҷот ҳуқуқ доштан ба гирифтани кӯмаки башардӯстона иборат мебошанд. Рӯйхати ҳуҷҷатҳои асосии ҳуқуқӣ ва сиёсие, ки ба Хартияи башардӯстона мӯҳтаво мебахшанд, дар шакли Замимаи 1 ва бо тавзеҳот барои кормандони соҳаи кӯмак, дастраси шумо мегардад (ниг. ба саҳ.). Ҳарчанд эҳтироми ин ҳуқуқ вазифаи асосии давлат аст, созмонҳои башардӯстона вазифадоранд, ки тибқи ин ҳуқуқ бо аҳолии азиятдида кор кунанд. Ҳуқуқи мушаххас аз ҳуқуқи умумӣ, сарчашма мегирад. Инҳо аз ҳуқуқ ба иштирок, гирифтани маълумот ва мавҷуд набудани таъйиз, ки асоси меъёрҳои асосиро ташкил медиҳанд ва ҳуқуқи мушаххас ба об, беҳдошт, ғизо, сарпаноҳ ва тандурустӣ, ки асоси ин ва дигар меъёрҳои ҳадди ақалли дар ин Да-стур қайд шудаанд, иборат мебошанд.

Ҳама ҳуқуқ ба ғизои кофӣ доранд. Ин ҳуқуқ дар санадҳои байналмилалӣ эътироф шуда, мардумро бо оби кофӣ, бехатар, дастрас ва арзоне, ки аз он барои эҳтиёҷоти шахсӣ, хонавода ва беҳдошт истифода кардан мумкин, таъмин мекунад. Миқдори кофии оби бехатар барои пешгирии ҳалокшавӣ аз камшавии оби бадан, коҳиши хавфи бемориҳои вобаста ба оби ифлос инчунин барои истеъмоли, пухтапаз ва эҳтиёҷоти беҳдошти хона зарур аст.

Ҳангоме, ки одамон ё гурӯҳҳо ҳуқуқашонро ба ғизои кофӣ ҳифз карда наметавонанд, давлат вазифадор аст, ки онҳоро бо ин ҳуқуқ таъмин кунад. Барои таъмини ҳуқуқи одамон давлат бояд вазифаҳои зеринро иҷро кунад:

- Ҳадаф аз “эҳтироми ҳуқуқи мардум ба дастрас намудани ғизо” ин аст, ки давлат тадбирҳое наандешад, ки боиси аз байн бурдани ин ҳуқуқ гарданд.

- Ҳадаф аз “ҳимоят” ин аст, ки давлат бояд роҳ надиҳад, ки корхонаҳо ва шахсони алоҳида шахсро аз дастрас намудани ғизои кофӣ маҳрум кунанд.
- Ҳадаф аз “мусоидат намудан” ин аст, ки давлат бояд ба мардум барои дастрас гардидани воситаҳои даромад ғаъолона мусоидат кунад.

Бо омодагии беҳтар ба таъмини амнияти озуқаворӣ кӯмаки бештар расондан мумкин аст. Ин гуна омодагӣ дар натиҷаи имкониятҳо, робита ва дониши ҳукумат, созмонҳои башардӯстӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ, ҷамоат ва шахсони алоҳидае, ки барои пешгӯӣ ва кӯмакрасонӣ дар мавриди сар задани офат инкишоф додаанд, ба даст меояд. Таҳлили хавф ва истифодаи низоми огоҳии барвақтӣ ба омодагӣ мусоидат мекунад.

Аҳдномаи Женева ва протоколҳои иловагӣ ба он ҳуқуқи дастрасӣ ба ғизородарҳолатинизоимусаллаҳонадарбармегиранд. Гурусна нигоҳ доштани шаҳрвандон дар натиҷаи ҷанг ва ҳамлаорӣ, вайронкунӣ, нест кардан ё қарз кардани маводи ғизоӣ, дар соҳаи кишоварзӣ бо мақсади истеҳсоли маводи ғизоӣ, сабзавот, ҳайвони хонагӣ, пайваст ва дастрасӣ намудани оби нӯшокӣ ва корҳои ирригатсионӣ манъ карда шудааст. Агар ягон давлат давлати дигареро базӯрӣ забт мекунад, қонуни байналмилалӣ гуманитарӣ қувваи забткардари вазифадор мекунад, то барои аҳоли маводи хӯроқаро таъмин наояд ва тамоми захираҳои заруриро таъмин наояд, агар он дар кишвари забтшуда номувофиқ бошад. Давлат бояд тамоми кӯшишҳоро баҳри он ба харҷ диҳад, то гурезаҳо ва шахсони маҷбуран кӯчонидашуда ҳамеша дастрасӣ ба ғизои мувофиқ дошта бошанд.

Меъёрҳои камтарини ин боб мундариҷаи асосии ҳуқуқ ба ғизоро таҷассум карда, барои иҷроиши босамари ҳуқуқи мазкур дар сатҳи глобалӣ саҳмгузор мешавад.

Аҳамияти амнити озуқаворӣ ва ғизо дар ҳолати офат

Дастрасӣ ба ғизо ва нигоҳдории сатҳи зарурии ғизохӯрӣ муайянкунандагони асосии зинда мондани мардум дар ҳолати

офат мебошанд (ниг. Ба Мавқеи “Сфера” дар доираи амалҳои гуманитарӣ дар саҳ. 9). Одатан, вақте офат рӯй медиҳад, одамони азиятдида аллакай аз беғизоӣ азоб мекашанд. Камхӯрӣ мушкилии ҷадиди тандурустии ҷамъиятӣ ба шумор рафта, дар қатори сабабҳои гуногуне, ки ба марг оварда мерасонанд, хоҳ бевосита бошад хоҳ бавосита, меистад.

Сабабҳои камхӯрӣ мураккабанд. *Сохтори фарзии сабабҳои камхӯрӣ* (ниг. ба саҳ 146) ин олооти таҳлилиест, ки таъсири мутақобилаи омилҳоро нисбат ба камхӯрӣ нишон медиҳад. Сабабҳои фаврии камхӯрӣ ин беморӣ ва/ё ғизои номувофиқ мебошад, ки дар натиҷаи камбизоатӣ ба миён меояд, аз ҷумла ноамнии ғизоии оила, таҷрибаи номувофиқи тандурустӣ дар хонавода ё сатҳи ҷамоа, оби ифлос, гигиена ва бехдошти бад, инчунин дастрасии нокофӣ ба соҳаи тандурустӣ.

Офатҳои мисоли тӯфони тропикӣ, заминларза, обхезӣ, низоъ ва хушксолӣ сабабҳои бевоситаи камхӯрӣ мебошанд. Озурдагии оила ва ё ҷомеа қобилияти бо чунин офатҳо аксуламал нишон доданро муайян мекунад. Қобилияти идора кардани хатарҳои дахлдор аксаран аз хусусиятҳои оила ва ё ҷомеа, махсусан дороиҳои он, мубориза ва дурнамои ҳаёти мебошад.

Муқаррароти зерин дар ин боб истифода карда шудаанд:

- *Амнияти озуқаворӣ* дар ҳолате таъмин аст, ки агар ҳамаи одамон, ҳамеша, дастрасии ба ғизои кофӣ, бехатар ва фоиданок, ки талаботи ғизохӯрӣ ва хоҳишҳои ғизоии онҳоро барои пеш бурдани ҳаёти фаъолона ва солим аз ҷиҳати ҷисмонӣ, ҷамъиятӣ ва иқтисодӣ қонеъ карда тавонад. Дар доираи муқаррароти мазкур амнияти озуқаворӣ аз се қисмат иборат аст:

- *Дастрасӣ ба шумора*, сифат ва мавсимӣ будани таъмини хӯрок дар минтақаи азиятдида робита дорад. Он аз сарчашмаҳои маҳаллии истеҳсолот (кишоварзӣ, чорво, моҳипарварӣ, ғизои шикорӣ) ва хӯрокае, ки аз ҷониби савдогарон ворид шудааст (ба дастрасӣ ҳукумат ва агентҳои ҳамроҳ шуда метавонанд). Қобилияти бозорҳои маҳаллӣ ҷиҳати таъмин намудани аҳоли бо маводи хӯрока нишондиҳандаи асосии дастрасӣ будани ғизо ба шумор меравад.

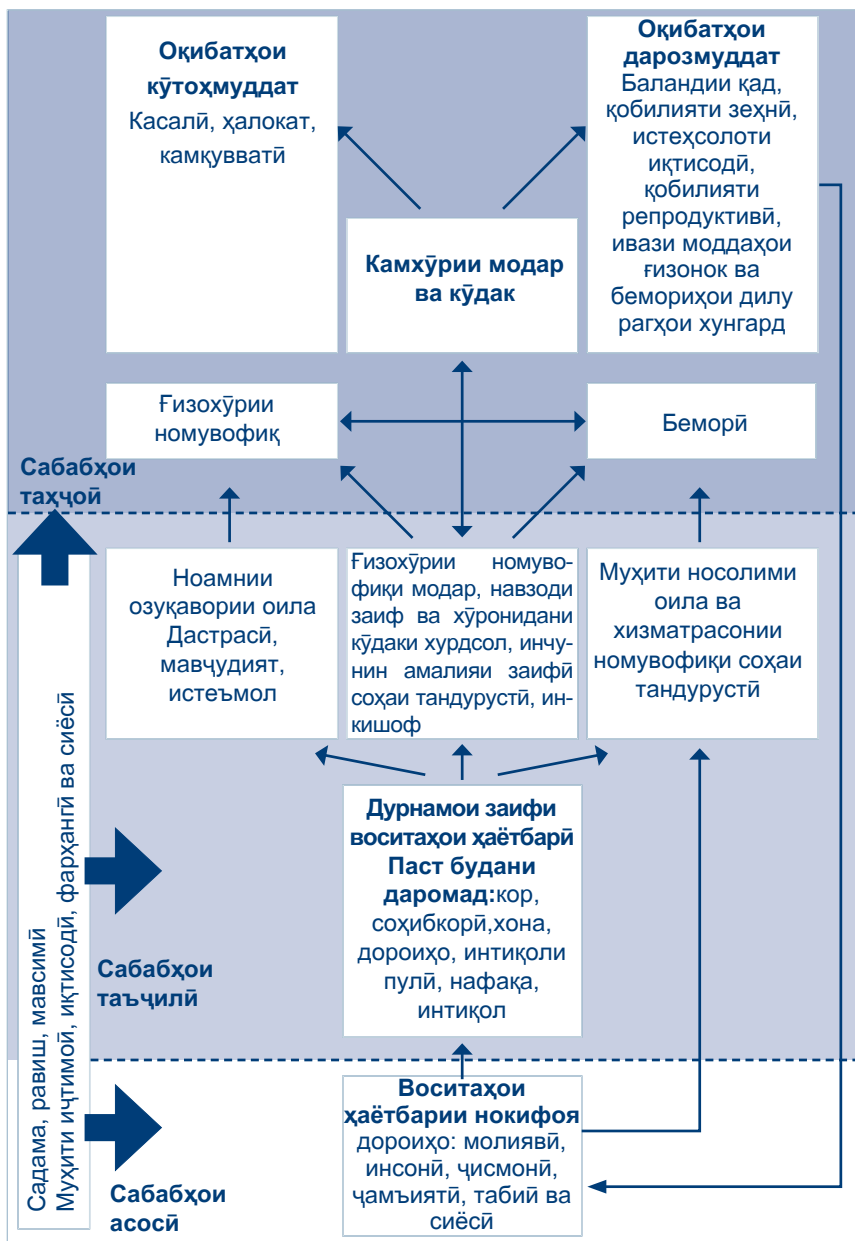

- Дастрасӣ ба қобилияти оила ҷиҳати истеҳсоли бехатарии ғизои кофӣ барои қонеъ намудани талаботи ғизоии тамоми аъзои оилаи он робита дорад. Он қобилияти оиларо оид ба дастрасӣ ба ғизо тариқи мувофиқат намудани истеҳсолоти хонавода бо захира, харид, иваз, тӯҳфа, қарз ё ғизо, нақд ва/ё интиқоли ваучерӣ андоза мекунад.

- Истифода ба ғизо, робита дорад, ки хонаводаҳо барои истифодаи он дастрасӣ доранд, аз ҷумла нигоҳдорӣ, коркард ва омода намудан, инчунин тақсимот дар сатҳи хонавода. Ин ҳамчунон қобилияти шахсони алоҳида оид ба қабул ва ҳазми он моддаҳои ғизодиханда мебошад, ки метавонад аз беморӣ ва камхӯрӣ асар ёбад.

- *Воситаҳои ҳаётбарӣ* қобилият, дороиҳо (аз ҷумла сарчашмаҳои табиӣ, моддӣ ва ҷамъиятӣ) ва фаъолиятҳои, ки аз ҷониби хонавода барои зинда мондан ва беҳбудии оянда истифода шудаанд, дар бар мегирад. Дурнамои воситаҳои ҳаётбарӣ чораҳои амалӣ ва фаъолиятҳои мебошанд, ки тариқи он одамон аз дороиҳои худ истифода меkunанд ва даромад ба даст оварда, барои расидан ба дигар мақсадҳои ҳаётбарӣ кӯшиш ба харҷ медиҳанд. Дурнамои мубориза ё ӯҳдаборӣ ҳамчун ҷавоби муваққатиест, ки барои мубориза бар зидди ноамнии озуқаворӣ дида шудааст. Воситаҳои ҳаётбарии оила он вақте амният дорад, ки агар бо садама мубориза бурда тавонад ва аз он берун шавад, инчунин нигоҳ доштан ё пурқувват кардани қобилият ва дороиҳои истеҳсолӣ мебошад.
- *Ғизо* мавҷуми васеъ буда, ба равандҳои хӯрокхӯрӣ, ҳазм кардан ва истифодаи ғизо барои инкишоф ва рушд, зиёдшавӣ, фаъолияти ҷисмонӣ ва нигоҳдории саломатӣ робита дорад. Мавҷуми 'камхӯрӣ' аз ҷиҳати техникӣ маънои камхӯрӣ ва зиёдхӯриро дорад. Камхӯрӣ ё ғизои нокифоя як қатор шартҳои дар бар мегирад, аз ҷумла камхӯрии саҳт, камхӯрии доимӣ/кӯҳна ва норасоии микроэлементҳои ғизонокро дар бар мегирад. Камхӯрии саҳт ба камшавии вазн (харобӣ) ва/ё варамии ғизоӣ тааллуқ дорад, ҳол он ки камхӯрии доимӣ ба қадпаستӣ оварда мерасонад.
- *Қадпаستӣ* ва лоғарӣ ду шакли афзоиши нодуруст аст. Дар боби мазкур мо ба камхӯрӣ рӯ меоварем ва ба камхӯрӣ бармегардем, хусусан барои камхӯрии саҳт.

Сохтори фарзии сабабҳои камхӯрӣ

Сохтори мазкур нишон медиҳад, ки дучори хатар шудан аз ҷиҳати зичӣ ва саҳтии садамаҳои табиӣ ва бо сабаби инсон бамиёномада, инчунин бо сабаби ҳудудҳои ҷамъиятию иқтисодӣ ва ҷуғрофӣ муайян карда мешавад. Муайянкунандаи қобилияти мубориза нишон додан, аз сатҳи молиявии оила, дороиҳои инсонӣ, ҷисмонӣ, иҷтимоӣ, табиӣ ва сиёсӣ; дараҷаи истеҳсолот, даромад ва истеъмол; инчунин қобилияти он барои гуногун кардан, сарчашмаи даромади он ва истеъмол барои паст кардани таъсири хатар иборат аст.

Озурдагии навзодон ва кӯдакони хурдсол маънои онро дорад, ки таъмин намудани онҳо бо ғизои мувофиқ бояд дар мадди аввал истад. Пешгирии камхӯрӣ аз муолиҷаи он муҳимтар аст. Дахولات ба амнияти озуқаворӣ метавонад ғизо ва саломатиро дар вақти кӯтоҳ ва зиндамонӣ ва солимиро дар муддати дароз муайян намояд.

Дар бисёр ҳолат занон дар банақшагирӣ ва омода намудани хӯрок барои оилаи худ масъул мебошад. Баъди офат, дурнамои воситаҳои ҳаётбарии оила метавонад тағйир ёбад.

Эътироф намудани нақши махсуси ғизо дар беҳтар намудани амнияти озуқаворӣ дар сатҳи оила нуктаи асосӣ ба ҳисоб меравад. Дарк намудани аҳамияти талаботи ғизоии зани ҳомила ва ширдеҳ, кӯдакони хурдсол, одамони калонсол ва одамони нотавон, инчунин барои таҳияи ҷавоби мувофиқи вобаста ба ғизо муҳим аст.

Амнияти озуқаворӣ беҳтар ва аксуламаро ба офати ғизои метавонад тариқи омодагии беҳтар ба даст овард. Чунин омодагӣ натиҷаи иқтидор, муносибат ва донишхое буда метавонад, ки аз ҷониби ҳукуматҳо, агентҳои башардӯстона, созмонҳои ҷамъиятии маҳаллӣ, ҷамоат ва шахсони алоҳида бо мақсади пешгирӣ ва ҷавоби натиҷабаш ба таъсири хатарҳои эҳтимолӣ, ногузир ё ҷорӣ рушд ёфтаанд. Омодагӣ ба таҳлили хатарҳо асос мегирад ва ба системаи бонги барвақтӣ вобастагӣ дорад. Он аз банақшагирии ҳолатҳои тасодуф, захираи таҷҳизот ва захираи мол, хизматҳои таъҷилий ва созишномаҳои насия (созишнома оид ба истифодаи насия аз тарафи кишвар дар Фонди байналмилалӣ асф), иртибот, идораи иттилоот ва ҳамохангсозии омодашавӣ, омӯзиши кормандон ва банақшагирӣ дар сатҳи ҷамоа, санҷиш ва машқҳо иборат аст.

Соҳаҳои асосии муҳофизат ба амнияти озуқаворӣ ва ғизо дар ҳолати офат, ки дар Дастури мазкур дарҷ гардидааст, ғизодиҳии кӯдаки навозд ва кӯдакони хурдсол; идораи камхӯрии саҳт ва норасоии моддаҳои ғизодор; интиқоли ғизо; интиқоли пули нақд ва ваучер; инчунин воситаҳои ҳаётбарӣ мебошад.

Робита бо дигар бобҳо

Аксарияти меъёрҳои, ки дар дигар бобҳо дарҷ гардидаанд, ба ин боб мувофиқат меkunанд. Пешрави ноил шудан ба меъёрҳо дар як соҳа, боиси пешравӣ дар дигар соҳаҳо мегардад. Барои таъсирбахш шудани воқуниш, ба роҳ мондани ҳамоҳангсозии зич ва ҳамкорӣ бо дигар бахшҳо зарурат дорад. Ҳамоҳангсозии фаъолият бо шахсони бонуфузи маҳаллӣ ва дигар созмонҳои кӯмакрасон барои қонеъ кардани эҳтиёҷоти мардум, пешгирӣ аз нусхабардорӣ ва беҳтаршавии кӯмак барои таъмини сифати об ва беҳдошт зарур аст.

Масалан, тайёр кардани миқдори кофии об ва воситаҳои беҳдошт дар мавзеҳои зарур мебошад, ки мардум барои пайдо кардани сарпаноҳ аз кӯмак бархурдор буда, саломатӣ ва қадру қиммати аҳоли ҳифз карда мешавад. Омода намудани сарпаноҳи муносиб ба саломатию некӯахлоқии мардум дар ҳоле мусоидат мекунад, ки барои мардум лавозимоти хӯрокпазӣ ва хӯрокхӯрӣ ва тайёр кардани сузишворӣ барои хӯрокпазӣ омода карда шуда, имкониятҳои онҳоро барои истифодаи маводи ғизоӣ ва қонеъ кардани ниёзи худ ба ғизо зиёд мекунад.

Робита бо принципҳои муҳофизат ва меъёрҳои асосӣ

Ҳамаи созмонҳои башардӯстона барои ҷавобгӯ будан ба меъёрҳои Дастури мазкур бояд аз рӯи принципҳои ҳимоят кор кунанд, ҳатто агар онҳо ваколати ҳимоят кардан ё мутахассиси соҳаи ҳимоят надошта бошанд ҳам. Ин принципҳо мутлақ “нестанд”: то чӣ андоза онҳоро қонеъ кардани созмонҳо, аз шароит вобаста аст. Ба ҳар ҳол ин принципҳо ҳамеша масъалаҳои башардӯстонаро инъикос ва фаъолияти созмонҳоро муайян меkunанд. Меъёрҳои асосии кӯмакрасонӣ ҳатмӣ ва меъёрҳо барои кормандон дар ҳама бахшҳо оварда шудаанд. Шаш меъёри асосӣ аз иштирок, санҷиши қаблӣ, воқуниш, мавриди ҳадаф қарор додан, мониторинг, арзёбӣ, иҷрокунандагии кормандони соҳаи кӯмак ва назорату дастгирии кормандон иборат

мебошанд. Онҳо барои дигар меъёрҳои дар ин Дастур овардашуда чун феҳрист ва асос хизмат мекунад. Аз ин лиҳоз, ҳар як боби техниқ талаб мекунад, ки меъёрҳои асосӣ барои қонеъ гардидани бояд яқоя бо дигар меъёрҳо истифода шаванд. Махсусан, барои таҳияи воқуниши мувофиқ ва босифат, иштироки аҳолии азиятдида, аз ҷумла табақаҳо ва шахсоне, ки зуд-зуд ба таҳдиди хатари офат дучор мешаванд, бояд зиёдтар шавад.

Осебпазирӣ ва қобилияти аҳолии азиятдида

Ин бахш барои мукамал шудан бояд яқоя бо меъёрҳои асосӣ мутолиа шавад.

Дарк кардан муҳим аст, ки ҷавон, пиронсол, зан ё мард, шахси маъюб ё гирифтори ВНМО будан касро ба хатари зиёд осебпазир намекунад. Баръакс, иртиботи якчанд омилҳо касро ба хатар зиёд осебпазир мекунад: масалан, шахси синнаш аз 70 боло, ки танҳо зиндагӣ мекунад ва солим нест нисбат ба шахси, ҳамсол ва носолим, ки дар хонаводаи калони бо даромади кофӣ зиндагӣ мекунад, ба хатар осебпазиртар аст. Инчунин, духтари 3 сола, ки бе назорати калонсолон мондааст, нисбат ба духтари ҳамсолар, ки аз ҷониби волидайнӣ маъсулиятнок нигоҳубин карда мешавад, ба хатар бештар осебпазир аст.

Ҳуқуқ ва имкониятҳои ҳамаи мардуми осебпазир бояд мавриди таваҷҷӯҳ қарор гирифта шаванд:

- Иштироки мардум бояд афзояд, то ин ки ҳама гурӯҳҳои намоён да фаро гирифта шаванд, хусусан онҳое, ки дар канор мондаанд (масалан, шахсе, ки барои алоқа ва ҳаракат мушкилӣ дорад, онҳое дар муассисаҳо қарор доранд, ҷавонони мавриди таъна қароргирифта ва дигар гурӯҳҳои дар канормонда).
- Дар давоми арзёбӣ, маълумот бояд аз рӯи ҷинсиат ва синну сол (0–80+ сола) мураттаб сохта шавад – ин барои боварӣ ҳосил кардан ба он, ки бахши таъмини об, истифодаи воситаҳои беҳдошт ва риояи тозагии шахсӣ ба қадри кофӣ гуногунии аҳолиро ба назар мегирад, ҳамчун унсури асосӣ ба ҳисоб меравад.
- Боварӣ ҳосил кунед, ки маълумот оид ба меъёрҳои муқарраргардида бо роҳи ҷалбкунӣ ва дастрас ба ҳамаи аъзоёни ҷамоа расонида мешавад.

Меъёрҳои ҳадди ақал

1. АРЗЁБИИ БЕХАТАРИИ ОЗУҚА ВА ҒИЗО

Ҳангоми бӯҳрони шадид барои вокуниши фаврӣ, барои фаҳмидани зарурати расонидани кӯмаки фаврӣ, арзёбии қаблии фаврии ҳамаи бахшҳоро гузаронидан лозим аст. Арзёбии қаблии фаврӣ барои пайдо кардан маълумоти зуд ва равшан оид ба шароити мавҷуда анҷом дода мешавад. Эҳтимол арзёбии ҳамаҷонибаи амнияти озуқаворӣ ва ғизо вақт ва воситаҳои зиёдро талаб мекунад. Арзёбӣ раванди бардавом аст ва он бояд ҳадаф ва қабул кардани қарорҳоро чун қисми идоракунии вокуниш муайян кунад, хусусан ҳангоми ҳолати бӯҳронии давомдор.

Арзёбии амнияти озуқаворӣ ва ғизо бояд якҷо сурат гирифта, монеаҳоро барои ғизои кофӣ, инчунин мудохиларо барои таъмин ва дастрас будани ғизо ва истеъмоли миқдори кофии ғизо муайян кунад. Варақаи санҷишии арзёбӣ дар Замимаи 1 оварда шудааст.

- 1: Варақаи санҷишии арзёбии амнияти озуқаворӣ ва воситаҳои зиндагонӣ.
- 2: Варақаи санҷишии арзёбии амнияти таъмини тухмӣ.
- 3: Варақаи санҷишии арзёбии ғизо.

Ду меъёр: арзёбии амнияти озуқаворӣ ва ғизо аз меъёрҳои асосии 3 (ниг. ба саҳ. 61) бармеоянд ва ҳардуяшонро дар мавриди банақшагирӣ ва эҳтиёҷот ба вокуниши башардӯстона ҷиҳати таъмини озуқа ва ғизо истифода бурдан мумкин аст.

Меъёри 1. арзёбии Амнияти озуқа:

Он ҷое, ки одамон зери афзоиши таҳдиди хатари танқисии озуқаворӣ қарор доранд, барои муайян кардани шахсони зарардида, бо истифодаи усулҳои қабулшуда, арзёбиҳо гузаронида шуда, намуд, сатҳ ва миқёси норасоии озуқа, муайян карда мешавад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Усули ба принципҳои қабулшуда мутобиқро истифода бурда, онро дар гузориши санҷишӣ ба таври пурра шарҳ диҳед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Оид ба марҳилаи қаблии арзёбӣ маълумотҳо ҷамъ оварда, онҳоро таҳлил кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2).
- Таъсири норасоии озӯқаро ба вазъи истеъмоли ғизо таҳлил кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4).
- Дар ҳамкорӣ бо муассисаҳои расмӣ ва ғайрирасмӣ арзёбии шароити маҳалро анҷом диҳед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 9).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

Амнияти озӯқаворӣ ва шумораи шахсони алоҳида, ҳонаводаҳо ва аҳолии ҷамоа

Натиҷаҳои арзёбии гузаронидашуда дар шакли тавсия барои кӯмакрасонӣ ба шахсон ва гурӯҳҳои аз ҳама осебпазир дар гузориши таҳлилӣ дохил карда мешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–10).

Вокуниш дар асоси эҳтиёҷоти фаврии одамон ба ғизо гузаронида шуда, дар он инчунин барои пайдо кардани ризқу рӯзӣ тадбирҳо андешида мешаванд (ниг. ба қайдҳои 10).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Методология:** Миқёси арзёбӣ ва чораҳои интихобӣ муҳиманд, грчанде ғайрирасмӣ бошанд. Арзёбии амнияти озӯқаворӣ аҳоли бояд ҳадафи равшан дошта, бо истифодаи усулҳои, ки эътирофи байналмилалӣ доранд, анҷом ёбад. Тасдиқкунии натиҷаҳо тавассути манбаъҳои иттилоотии гуногун (масалан, арзёбии зироат, аксҳои кайҳонӣ ва арзёбии хоҷагиҳо) барои ҳосил кардани ҳулосаи ягонаи бозътимод зарур аст (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар саҳ. 61 ва феҳристиҳо ва хониши иловагӣ).
2. **Манбаъҳои маълумот:** Эҳтимол оид ба вазъияти пеш аз сар задани офат ҷойдошта маълумоти дуюмдараҷа мавҷуд бошад. Азбаски занону мардон дар неқӯаҳволии моддии хонавода нақшҳои

мухталиф ва ёридиҳанда доранд, ин гуна маълумот бояд аз ҷиҳати мансубияти ҷинсӣ мураттаб шавад (ниг. ба меъёрҳои асосии 3 дар саҳ. 61 ва Замимаи 1: Варақаи санҷишии арзёбии амнияти озуқаворӣ ва маводҳои зиндагӣ).

3. *Мавҷудият, дастрасӣ, истеъмол ва захираи озуқаворӣ:* (Ниг.

ба шарҳи мавҷудият, дастрасӣ, истеъмол ва захираи озуқаворӣ дар саҳ.) Истеъмоли хӯрок маънои истеъмоли нерӯ ва ғизоро дорад. Дар рафти арзёбӣ муайян кардани таркиби ғизо ва сатҳи ғизонокии озуқаворӣ имконнопазир аст. Тағйирот дар теъдоди намудҳои хӯроки пеш ва баъд аз сар задани офат истеъмолшуда нишондиҳандаи оддист, вале аз рӯи он вазъи амнияти озуқавориро ошкор кардан мумкин аст. Теъдоди хӯроки аз ҷониби шахсони алоҳида ва аъзои хонавода истеъмолшуда ва суръати истеъмоли хӯрок аз мавҷудияти хӯроки гуногун шаҳодат медиҳад. Ин нишондиҳандаи тахминии хуб аст, махсусан ҳангоми санҷидани робитаи мутақобилаи он бо вазъияти иҷтимоӣ ва иқтисодии хонавода, ва истеъмоли пурраи ғизо ва сифати озуқаворӣ. Воситаҳои ки метавонанд дар бораи тарз ва масъалаҳои истеъмол ғизо тадбирҳои равшан диҳанд, инҳо мебошанд: ҳамаҷониба муайян кардани шакли мушкилоти вобаста ба истеъмоли ғизо, тақвими мавсимӣ, гуногунии вазъи озуқаворӣ хонавода, нишондиҳандаи норасоӣ ва истеъмоли ғизо дар хонавода.

4. *Норасоии озуқа ва вазъи ғизой:* Норасоии озуқаворӣ яке аз се сабаби асосии норасоии ғизо мебошад. Ба ҳар ҳол, фикр кардан

лозим нест, ки инҳо сабабҳои ягонаи норасоии ғизо мебошад.

5. *Шароит:* Норасоии озуқаворӣ метавонад натиҷаи омилҳои васеи макро-иқтисодӣ ва иҷтимоию сиёсӣ, аз ҷумла сиёсати пешгирифти миллӣ ва байналмилалӣ, равандҳо ва муассисаҳои, бошад ки ба дастрасии хӯроки ба қадри кофӣ ғизодор ва таназзули муҳити зист таъсир мерасонанд. Одатан ин ҳолат чун норасоии бардавони озуқаворӣ шарҳ дода шуда, дар натиҷаи дуру дароз давом кардани осебпазирии сохторӣ ва таъсири офати шадид ба амал меояд. Системаҳои иттилоотӣ ба амнияти озуқаворӣ маҳаллӣ ва минтақавӣ вобаста, аз ҷумла системаҳои огоҳкунии бармаҳал ва гуруснагӣ, инчунин таснифоти марҳилаҳои амнияти озуқаворӣ, воситаи муҳими таҳлили иттилоот ба ҳисоб мераванд.

6. **Таҳлили вокуниш:** Амнияти озуқаворӣ вобаста ба андозаи даромади мардум, ҷои зист, низоми бозор, дастрасии мардум ба бозор ва мавқеи иҷтимоии онҳо (аз ҷумла, мансубияти ҷинсӣ ва синнусолӣ), мавсими сол, табиати офат ва тарзи вокуниш ҳангоми офат, тағйир меёбад. Арзёбии шароити зиндагии аҳолии азиятдида бояд муайян кунад, ки мардуми азиятдида пеш аз сар задани офат чӣ тавр хӯрок истеъмол мекард ва чи гуна даромад ба даст меовард ва ҳоло чӣ тавр ҳаёт ба сар бурда истодааст. Дар ҷое, ки одамон аз ҷойи зисташон кӯчидаанд, амнияти озуқавории сокинони маҳале, ки аҳолии азиятдида ро қабул мекунад, бояд ба инobat гирифта шавад. Арзёбӣ бояд бозору бонкҳо, муассисаҳои молиявӣ ва дигар механизмҳои интиқоли пул ва роҳҳои интиқоли озуқа, аз ҷумла хатарҳои ба онҳо марбутро таҳлил кунад (ниг. ба принсипи муҳофизатии 1 дар саҳ.33). Ин гуна таҳлили вокуниш ба воситаи интиқоли пул, ё озуқа ва тарҳрезии механизмҳои беҳатару бамавриди таъмини озуқа мусоидат мекунад.
7. **Таҳлили бозор** бояд қисми таркибии аввалин ва баъдии арзёбӣ бошад. Таҳлили бозор бояд тамоили нарх, мавҷудияти мол ва хизматрасонӣ ҷиҳати қонеъ кардани ниёзҳои аввалиндараҷа, таъсири офат ба сохторҳои бозорӣ ва давраи тахминии беҳбудёбиро дар бар гирад. Маълумот оид ба он, ки оё бозор пас аз сар задани офат метавонад мардумро бо ҷои қор, озуқа, мол ва хизматрасонии аввалиндараҷа таъмин кунад, барои оmodасозии вокуниши бамаврид, камхарҷ ва мувофиқ, ки боиси беҳтаршаваии иқтисодии маҳаллӣ мегардад, мусоидат мекунад. Низоми иқтисоди бозоргонӣ ба қонеъ кардани эҳтиёҷоти аввалиндараҷа маҳдуд нашуда, метавонад пас аз сар задани офат, ба воситаи таъмини воситаҳои самарабахш (тухмӣ, олот ва ғайра) ва нигоҳ доштани талабот ба ҷои қор, моёи даромаднокии мардум гардад. Ба дастгирии харидории молҳои маҳаллӣ бояд барномаҳо таҳия ва равона шаванд. (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёрҳои 4-уми интиқоли озуқа, қайдҳои тавсиявии 2-3 дар саҳ., амнияти озуқаворӣ-меъёрҳои даромад 1, тавсияи 7 дар саҳ. ва амнияти озуқаворӣ - меъёрҳои даромад 1, тавсияи 2 дар саҳ.).
8. **Стратегияҳои асосӣ:** Арзёбӣ ва таҳлил барои паси сар кардани душвориҳо бояд тадбирҳои мухталифро ба назар гиранд, аз он ҷумла аз ин тадбирҳо кӣ ва кай истифода мекунад, онҳо то чӣ андоза

натиҷабахшанд ва оё (ягон) таъсири манфӣ доранд. Ҳарчанд тадбирҳо аз ҳамдигар фарқ кунанд ҳам, барои паси сар кардани душвориҳо марҳилаҳои гуногун мавҷуданд. Баъзе тадбирҳо барои паси сар кардани душвориҳои муқаррарӣ мусбат мебошанд ва онҳоро истифода бурдан мумкин. Тадбирҳои дигаре, ки баъзан ҳамчун тадбирҳои зидди бӯҳрон унвон мешаванд, дар оянда амнияти озуқавориро заиф мекунанд (масалан фуруҳтани замин, муҳочирати тамоми хонавода ва ҷангалбурӣ). Баъзе тадбирҳои пайдо кардани озуқаворӣ, ки ба зиммаи занон ва духтарон вогузошта мешавад, ба саломатӣ, неқӯаҳолии равонӣ ва мақоми онҳо дар ҷомеа таъсири манфӣ мерасонад. Тадбирҳои пайдо кардани озуқаворӣ эҳтимол ба муҳити зист низ таъсир расонанд, масалан суиистифода аз захираҳои табиат. Барои ҳимоя ва дастгирии амнияти озуқаворӣ ва истифодаи пурраи ҳамаи чораҳои барои муҳити зист безарар, таҳлил бояд сатҳи даромаднокии мардумро муайян кунад, то кӯмаки башардӯстии мувофиқ расонида шавад (ниг. ба принципҳои муҳофизатии 1–2 дар саҳ. 33–36).

9. Таҳлили осебпазирӣ ва иштироки аҳоли: Дар ҳама марҳилаҳои арзёбӣ иштироки фаъолонаи гурӯҳҳои мухталифи занону мардон ва ташкилоту муассисаҳои маҳаллӣ зарур мебошад. Барномаҳо бояд бо истифодаи дониши андӯхтаи аҳолии маҳаллӣ ва мутобиқ ба эҳтиёҷ ва шароити маҳал таҳия шаванд. Дар мавзеъҳои, ки ба офатҳои табиӣ, ё низоъҳои тӯлонӣ осебпазиранд, эҳтимол ҳангоми арзёбӣ бояд низоми огоҳии пешакӣ, вокуниш дар вазъияти фавқуллодда ё шабакаҳо, нақшаҳои вокуниш ба назар гирифта шаванд. Ҳангоми таҳия ва татбиқи лоиҳаҳо ҷалби занон зарур аст (ниг. ба принципҳои муҳофизатии 2–4 дар саҳ.).

10. Ниёзҳои фаврӣ ва банақшагирии дарозмуддат: Кӯмаки башардӯстонае, ки барои қонеъ кардани ниёзҳои фаврии одамон ба озуқаворӣ равона шудаанд, аз интиқоли озуқаворӣ ва пул иборатанд. Ин гуна кӯмакро алоҳида, ё якҷоягӣ бо дигар намуди кӯмак, ки барои таъмини мардум бо моеи даромад равона шудааст, расондан мумкин аст. Дар ҳоле, ки қонеъ кардани ниёзҳои фаврӣ ва ҳимояи манбаъҳои даромади мардум ҳангоми сар задани офат вазифаи аввалиндараҷа мебошад, вокунишҳо бояд барои муддати тӯлонӣ ба нақша гирифта шаванд, аз ҷумла бо назардошти таъсири тағйирёбии иқлим, барқароршавии муҳити зисти дар ҳоли таназзул қарордошта ва ғайра.

Меъёри 2: Физо

Барои муайян кардани шахсони зарардида ва вокуниши бештар таъсирбахш, дар ҷойҳое, ки ба мардум хатари калони норасоии физо таҳдид мекунад, бо истифодаи усулҳои қабулшуда, арзёбии дарки намуд, дараҷа ва миқёси норасоии озӯқа анҷом дода мешавад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барои возеҳу равшан нишон додани хусусияту шиддати вазъи норасоии физо маълумоти мавҷударо оид ба натиҷаҳои арзёбии пеш ва ҳангоми сар задани офат гузаронидашуда ҷамъоварӣ кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–6).
- Табақаҳои ба физо ниёзманд ва омилҳои асосиро, ки боиси норасоии физо мегарданд, муайян кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Муайян кунед, ки оё барои беҳтар муайян кардан ва фаҳмидани шароити аҳолии микрофизо, физо додан ба тифлону кӯдакон, одатҳои вобаста ба парастории кӯдак ва сабабҳои норасоии физо арзёбии миқдорӣ ва сифатӣ гузаронида лозим аст ё не (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Ақидаҳои аҳолии маҳаллӣ ва дигар шахсони саҳмдорро оид ба сабабҳои норасоии физо ба назар гиред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7).
- Ҳангоми вокуниши башардӯстона иқтидори аҳолии мамлакат ва маҳалро ба инобат гиред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1 ва 8).
- Аз маълумот оид ба физо, ки дар натиҷаи арзёбӣ ба даст оварда шудааст, истифода бурда, муайян кунед, ки оё вазъият муътадил аст ё дар ҳоли таназзул (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7–8).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барои арзёбии омилҳои инсонӣ ва ғайриинсонӣ арзёбӣ ва усулҳои таҳлил, аз ҷумла нишондиҳандаи меъёрҳоеро, ки ба принципҳои қабулшуда мутобиқанд, истифода баред (ниг. ба

қайдҳои тавсиявии 3–6).

- Дар гузоришҳои таҳлилии натиҷаҳои аз арзёбии бадастомадаро дар шакли тавсияи амалиётҳои пешниҳод кунед, ки дар онҳо шахсон ва гурӯҳҳои аз ҳама осебпазир фаро гирифта шаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–6).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Иттилооти ба шароит мувофиқ: Маълумотро оид ба сабабҳои норасоии ғизо, аз ҷумла маълумот оид ба вазъи тандурустӣ ва ғизо, гузоришҳои таҳқиқотӣ, маълумоти пешакӣ, қайди марказҳои тиббӣ, гузориш оид ба амнияти озуқаворӣ ва гурӯҳҳои ҷамоавӣ, аз манбаъҳои аввалиндараҷа ва дуюмдараҷа ба даст овардан мумкин аст. Агар маълумот оид ба ҷанбаҳои мушаххаси арзёбӣ ё кўмакрасонӣ дастрас набошад, бояд аз дигар манбаъҳо, аз қабили пурсиш оид ба тандурустии аҳоли, пурсишҳои нишондодӣ гуногунҷанбаи дастаҷамъӣ, пурсиш оид ба вазъи тандурустӣ ва ғизо дар сатҳи миллӣ ва байналмилалӣ, низомии иттилоотии Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ оид ба вазъияти озуқаворӣ, низомии иттилоотии Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ оид ба витаминнокӣ ва маъданнокӣ ғизо, маълумоти омории вазъияти фавқуллодаи муташанниҷ, низомии иттилоотӣ оид ба озуқаворӣ ҳангоми бӯҳрон, низомии назоратии вазъияти озуқаворӣ дар сатҳи миллӣ ва қабулкунию фарогирӣ дар барномаҳои мавҷуда оид ба кор бо норасоии ғизо истифода бурда шавад. Агар маълумоти равшану возеҳ мавҷуд набошад, беҳтараш тамоюли норасоии ғизоро на барои як сол, балки тӯли чанд сол, аз назар гузаронед (ниг. ба Замимаи 3: Саволнома барои арзёбии вазъи ғизо). Арзёбии сатҳи таъмини аҳоли бо ғизо бояд дар доираи арзёбии масъалаҳои васеътар, хусусан масъалаҳои тандурустии омма ва амнияти озуқаворӣ амалӣ гардад. Ба хотири муайян кардани норасоӣҳо ва тавсияҳои вокуниш бояд оиди маҷудияти фаъолиятҳои мавҷуда дар бораи таъмини аҳоли бо ғизо, имкониятҳои амалии ин гуна фаъолиятҳо, имкониятҳои вокуниш дар сатҳи миллӣ ва маҳаллӣ, маълумот ҷамъ оварда шавад.

2. Муқёси таҳлил: Агар баъди арзёбии нахустин (ниг. ба Принципи

асосии 3 дар саҳ. 61), норасоии маълумот ва эҳтиёҷ ба маълумоти барои қабул кардани қарор оид ба барномаҳо, муайян кардани натиҷаҳои барнома, ё ҳимояи ҳуқуқи мардум зарурат дошта бошад, бояд арзёбии дақиқ гузаронида шавад. Арзёбии дақиқ оид ба сатҳи таъминоти аҳоли бо ғизо ба якҷанд роҳҳои арзёбӣ ишора мекунад, аз ҷумла пурсиши антропометриқӣ, пурсиш оид ба ғизо додан ба тифлону кӯдакон, пурсиш оид ба микроғизо ва таҳлили сабабҳои норасоии ғизо. Инчунин назорат аз вазъи таъминоти аҳоли бо ғизо ва низоми мониторинг низ истифода шуда метавонад.

3. **Методология:** Арзёбии вазъи таъминоти аҳоли бо ғизо бояд ҳадафи равшан дошта бошад ва усулҳои истифода барад, ки ҷаҳонӣ эътироф шуда, шахсони ба норасоии ғизо осебпазирро муайян кунанд ва оид ба омилҳои, ки боиси норасоии ғизо мегарданд, маълумот диҳанд. Тарзи арзёбӣ ва таҳлил бояд ба қайд гирифта шуда, дар гузориши бамаврид ба таври мантиқӣ ва равшан ва шаффоф пешниҳод шавад. Арзёбӣ бояд беғараз, равшан ва дар ҳамбастагӣ бо созмону корхонаҳои давлатӣ гузаронда шавад, то маълумоти ба дастамада пурра, бомантиқ ва қобили муқоиса бошад. Арзёбие, ки дар гузарондани он шумораи зиёди созмонҳо иштирок мекунанд, барои арзёбии минтақаҳои васеи ҷуғрофӣ муфид аст.
4. **Шарҳи** антропометриқӣ нишондиҳандаи пурсиши якдафъаинаи байнисоҳавии намунавии аҳоли буда, ба интиҳоби тахминӣ ва тафтишии ҳамаҷониба асос меёбад. Пурсиши антропометриқӣ арзёбии тахминиро оиди ба серӣ нахӯрдани ғизо ифода мекунад (доимӣ ва шадид). Чунин пурсиш мувофиқи меъёрҳои СҶТ бояд пеш аз ҳама оид ба вазни ба баландии қад мувофиқ, Z нишондод (ниғ. ба зимимаи 4: Муайян кардани вазъи шадиди серӣ ғизо нахӯрдан), маълумот диҳад. Мувофиқи маълумоти Маркази миллӣ оид ба омори тандурустӣ (NCHS), нисбати вазн ба баландии қадро, ки бо Z нишондод ифода мешавад барои омода намудани гузориш ҷиҳати муқоиса бо арзёбиҳои гузашта, истифода бурдан мумкин. Лоғарӣ ва лоғарии ҷиддӣ бояд бо чен кардани бо-зуи даст (MUAC) муайян карда шуда, ба пурсиши антропометриқӣ

илова гардад. Варами аз норасоии ғизо пайдошуда бошад, бояд дар алоҳидагӣ арзёбӣ ва сабт карда шавад. Фосилаи боварӣ ба рои вусъатёбии васеъ бояд гузориш дода шуда, арзёбии бовари-бахши сифат нишон дода шавад. Инро бо истифодаи воситаҳои мавҷуда иҷро кардан мумкин (мисол, роҳнамо ва воситаи усулии мониторинг ва арзёбии стандарти кӯмак ва гузариш (SMART) ё барномаи компютерии ENA (Арзёбии фавқуллода оид ба ғизо) ва барномаи компютерии EpiInfo). Маъмултарин таҷрибаи қабулшуда, ҳамчун намуна ин арзёбии дараҷаи ба серӣ ғизо нахӯрдани кӯдакони синни 6–59 моҳа барои тамоми аҳоли мебо-шад. Аммо, арзёбӣ бояд гурӯҳҳоеро ба инобат гирад, ки бештар зарар дидаанд, ё ба хатари ғизоии бештар дучор шудаанд (ниг. ба Замимаи 4: Муайян кардани ба серӣ хӯрок нахӯрдани шадид).

5. Нишондиҳандаҳои ғайриантропомерикӣ: Дар баробари маълумоти антропометрикий маълумоти иловагӣ низ зарур аст, вале он бояд боэҳтиёт мулоҳиза шуда, доираи истифодааш бояд нисбат ба пурсишҳои антропометрикий маҳдуд монад, то сифати пурсиши антропометрикий паст нашавад. Ин гуна нишондиҳандаҳо теъдоди мардуми эмкардашуда (хусусан бар зидди донча), сатҳи таъминнокӣ бо витамини А, норасоии микроғизоҳо ва нишондиҳандаҳои СҶТ вобаста ба ғизодиҳӣ ба тифлон ва кӯдаконро дар бар мегиранд. То ҷое имкон аст, барои муайян кардани фавти тифлон ва кӯдакони то 5-сола аз нишондиҳандаи тақрибӣ, истифода бурдан мумкин аст.

6. Норасоии микроғизоҳо: Агар пеш аз сар задани офат, мардум аз норасоии витамини А, йод ё руҳ танқисӣ кашида, аз норасоии оҳан ба камхунӣ гирифтор шаванд, аз таъсири офат ин норасоӣҳо шиддат хоҳанд ёфт. Шояд аз норасоии микроғизоҳо бемориҳои пелагра, берибери тсинга ва дигар бемориҳо зуҳур кунанд, бинобар ин ҳангоми таҳлили арзёбӣ онҳоро ба назар гиред. Агар шахсе, ба маркази тиббӣ аз норасоии ин ғизоҳо муроҷиат кунад, ин шаҳодати он аст, ки ба ҳама аҳоли ғизои кофӣ дастрас нест. Норасоии микроғизоро бавосита ё бевосита арзёбӣ кардан мумкин. Арзёбии бавосита тавассути муоинаи маълумоти мавҷуда

оид ба дастрасӣ, мавҷудият ва истеъмоли ғизо (ниг. ба Амнияи озуқаворӣ ва меъёрҳои 1 барои арзёбии вазъи таъминоти аҳоли бо ғизо дар саҳ.) миқдори истеъмоли ғизо ва тавассути миқдори ҷудошудаи хӯрок (ниг. ба амнияи озуқаворӣ – меъёрҳои 1 барои интиқоли озуқа дар саҳ.) хатари норасоии ғизоро ба тамоми аҳоли муайян мекунад. То ҷое, ки имкон дорад, арзёбии бавосита муайянкунии тиббӣ ва ғайритиббии маризон ё намунавии аҳолиро дар бар мегирад, масалан муайян кардани дараҷаи гемоглобини хун ҳангоми пурсишҳо, дар сурате, ки норасоии тақрибии оҳан ба сифати ченаки паҳншавии камхунӣ истифода бурда шавад.

7. Шарҳи сатҳи норасоии ғизо: Барои муайян кардани он, ки оё сатҳи норасоии ғизо даҳолатро тақозо мекунад, бо назардошти ҳаҷм, зичии аҳоли, суръати беморӣ ва ғайри ин гузаронидани таҳлили муфассали вазъият зарурат дорад (ниг. ба меъёрҳои 1-ум оид ба хизматрасонии аввалини тиббӣ, тавсияи 1 дар саҳ.). Он инчунин нишондиҳандаҳои тандурустӣ, тағйироти мавсимӣ, нишондиҳандаҳои додан ғизо ба тифлон ва кӯдакон, сатҳи норасоии ғизо пеш аз офат, сатҳи норасоии микроғизо (ниг. ба Замимаи 5: нишондиҳандаҳои норасоии микроғизо аз ҷиҳати саломатии омма пураҳамият), норасоии шадиди ғизо дар таносуб бо норасоии шадиди ғизо дар ҷаҳон ва дигар омилҳоеро дар бар мегирад, ки ба сабабҳои асосии норасоии ғизо таъсир мерасонанд. Низомии иттилооти ҳаматарафа роҳи каммасрафи мониторинги тамоилҳо мебошад. То ҷое имконпазир аст, муассисаҳои маҳаллӣ ва аҳоли бояд дар гузарондани мониторинг, таҳлили натиҷаҳо ва ба нақшагирии кӯмакрасонӣ ширкат варзанд. Истифодаи моделҳои қарорқабулкунӣ ва назарияҳои, ки якҷанд иллатро ба инобат мегиранд, аз ҷумла, амнияи озуқаворӣ, воситаи маош, тандурустӣ ва ғизо, эҳтимол муносибтаранд (ниг. ба Амнияи озуқаворӣ ва меъёрҳои 1 барои арзёбии вазъи таъминоти аҳоли бо ғизо, тавсияи 5 дар саҳ.).

8. Қарорқабулкунӣ: Натиҷаҳои арзёбӣ бояд барои коҳиши норасоии ғизо истифода бурда шаванд. Дар марҳилаи муташанниҷи офат

қарор оид ба амалӣ намудани тақсимои умумии озуқа ё вокуниш ҷиҳати пешгирӣ ё ҳалли фаврии масъала набояд ба натиҷаҳои арзёбии мукамал интизор шавад. Он ҷое, ки арзёбӣ гузаронда шудааст, натиҷаҳои он бояд амали ба вокуниш вобастаро муайян кунанд. Қарорқабулкунӣ бояд ба дарки мафҳуми норасоии ғизо, ки назариявӣ оварда шудааст ва арзёбии вазъи таъмини аҳоли бо ғизо ва имкониятҳои мавҷудаи вокуниши башардӯстона така кунанд.

2. ҒИЗО ДОДАН БА ТИФЛОНУ КЎДАКОН

Ба қадри нокифоя ғизо додан ба тифлону кӯдакон (ФТК) осебпазирии онҳоро ба норасоии ғизо, беморӣ ва марг бештар мекунад. Ин хатар ҳангоми сар задани офат зиёдтар шуда, ба онҳо аз ҳама бештар кӯдакон осебпазиранд. Андешида шудани чораҳои бештар ҷиҳати зиндамони тифлон ва кӯдакони то 24 моҳа, фавти онҳоро коҳиш дода, синамакони бармаҳал, то 6 моҳ, 24 моҳ ё аз он зиёдтар синамакони кӯдакон ва истеъмоли хӯроки кофӣ, муносиб ва беҳатарро аз 6- моҳагӣ дар бар мегирад.

Ғизо додан ба тифлону кӯдакон аз ҷимоя ва дастгирии эҳтиёҷоти тифлони ширмак ва кӯдакон ба хӯроки серғизо иборат мебошад. Кӯмаки аввалиндараҷа аз ҷимоя ва дастгирии одати синамаконӣ, коҳиш додани хатари аз ғизодиҳии сунъии кӯдакон пайдошаванда ва мусоидат ба додани хӯроки иловагии муносиб ва беҳатар иборатанд. Ба тифлон ва кӯдаконе, ки дар вазъияти душвор зиндагӣ мекунанд, масалан кӯдакони гирифтори ВНМО, ятимон, тифлони камвазн ва онҳое, ки аз норасоии шадиди ғизо азоб мекашанд, бояд таваҷҷӯҳи хос зоҳир карда шавад. Ҷимоят ва кӯмак ба тандурустии ғизоӣ, ҷисмонӣ ва равонии ҳам занони ҳомила ва ҳам занони тифли ширмакдошта барои неқӯаҳолии модару кӯдак зарур аст. Ниёзҳои мушаххаси дояҳо, яъне модаркалон, падарони танҳо ё бародару хоҳарон бояд ба инобат гирифта шавад. Дар муҳофизат ва ба қадри кофӣ қонеъ кардани эҳтиёҷоти кулли тифлон, кӯдакон ва модаронашон иштироки ҳама бахшҳо зарур аст. ФТК қисми ҷудонашавандаи аксари меъёрҳои дар ин боб дарҷгардида мебошад ва он бо дигар бобҳо паси ҳам омадааст.

Меъёри 1: Тавсия ва ҳамоҳангсозии сиёсат

Одатҳои ба тифлон ва кӯдакон боэҳтиёт ва мувофиқ ғизо додан бо роҳи амалӣ сохтани тавсияи асосии сиёсӣ ва ҳамоҳангсозии қавӣ ҳимоя карда мешаванд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Шартҳои тавсиявӣ оид ба ғизодиҳин ба тифлон дар ҳолатҳои фавқулодда ва Кодекси байналмилалӣ оид ба фурӯхтани моддаҳои ивазкунандаи шири модар, қарорҳои баъдии СЧТ-ро, ки дар шакли том ҳамчун Кодекс шинохта мешаванд) ҳимоя кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Аз харидан ва истифодаи маводи ивазкунандаи шири модар ва маҳсулоти ширӣ, шишаю пистонак худдорӣ кунед (ниг. ба тавсияи 2).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Сиёсати давлат ва созмонҳо оид ба ХТК тавсияҳоро оид ба IFE инъикос мекунад (ниг. ба тавсияи 1).
- Вобаста ба ҳамоҳангсозии ХТК дар ҳама ҳолатҳои фавқулодда ҳайати роҳбарикунанда таъин карда мешавад (ниг. ба тавсияи 1).
- Оид ба гирифтани БШМ, маҳсулоти ширӣ, шишаю пистонак ҳайати корӣ таъин мешавад (ниг. ба тавсияи 2).
- Риоя кардани кодекс назорат ва баррасӣ мегардад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Тавсияҳои сиёсӣ, ҳамоҳангсозӣ ва ҳамкорӣ: Ҳуҷҷатҳои асосии таҳияи барномаҳои ёрирасон иборатанд аз тавсияҳои амалӣ оид ба IFE ва кодекс. Тавсияи иловагиро дар феҳрист ва бахши Дастур барои хониши иловагӣ пайдо кардан мумкин аст. Қарори 63.23 (2010) СБҶ аз кишварҳои аъзо талаб мекунад, ки ҷангоми таҳияи нақшаҳо

бо мақсади омодагӣ ва вокуниши башардӯстона дар ҳолатҳои фавқуллодда, ки дар сатҳи миллий ва байналмилалӣ анҷом дода мешаванд, ба Тавсияи амалӣ оид ба IFE пайравӣ намоянд. Анҷом додани мониторинг ва гузориш оид ба риоя накардани кодекс барои ҳисоботдиҳӣ дар бораи вокуниши башардӯстона нақши калон дорад. Расондани маълумоти дақиқу амиқ ба аҳолии азиятдида ба вокуниши башардӯстона таъсири калон мерасонад.

2. Истифодаи шир ва маҳсулоти ширӣ: Шир ва маҳсулоти ширӣ набояд ба тамоми аҳоли тақсим карда шавад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёрҳои 2 интиқоли озуқаворӣ, тавсияи 5 дар саҳ. 186). Нишондиҳандаҳои идоракунии озуқаворӣ сунъӣ бояд ба тавсияи амалӣ оид ба IFE ва кодекс мутобиқ бошанд. Дар ҳолатҳои фавқуллодда кӯмакҳои башардӯстона аз қабилӣ БШМ, маҳсулоти ширӣ, шишаю пистонакҳо набояд дархост ва пазируфта шаванд. Кӯмаки башардӯстонаро бояд созмони таъиншуда назорат карда, маъмурияти он аз тарафи ҳайати ҷамоҳангсози IFE муайян карда шавад.

Меъёри 2: Кӯмаки аввалиндараҷа ва тахассусӣ.

Кӯмаки бомаврид ва муносиб оид ба ғизодиҳӣ бояд ба модарон, дояҳо ва кӯдакон дастрас бошад, чунки онҳо ба чунин кӯмак эҳтиёҷ доранд ва он хатарро коҳиш дода, баҳра бурдан аз ғизо, солимгардонӣ ва тарзи ҳаётро беҳтар мекунад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Дар ҳамбастагӣ бо дигар бахшҳо барои ҷимоя ва дастгирии ХТК-и беҳтар ва муносиб мусоидат кунед (ниг. ба тавсияи 1).
- Пеш аз ҳама ба занони ҳомила ва кӯдаки ширмакдошта барои дастрасии хӯрок, интиқоли пул ва/ё хуҷҷат ва дигар намуди эҳтиёҷоот кӯмак расонед (ниг. ба тавсияи 1).
- Ҳангоми расондани кӯмаки башардӯстона маслиҳати занони ботаҷрибаро оид ба синамаконӣ барои занони ҳомила ва кӯдаки ширмакдошта, инчунин кӯдакони аз 1-рӯза то 24 моҳа ба инобат

гиред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–7).

- Ба модарони тифли ширмакдошта ва тифлони навзод кӯмак расонед (ниг. ба тавсияи 3).
- Барои ба модарон ва дояҳо додани ҳӯроки мувофиқ ва мукамал, сари вақт кӯмак расонед (ниг. ба тавсияи 5).
- Ба модарону дояҳое, ки тифлашон ба таври сунъӣ ғизо мегирад, барои дастрас будани миқдори кофии БШМ ва дигар мавод мусоидат кунед (ниг. ба тавсияи 6).
- Ба ғизодиҳии тифлон ва кӯдаконе (ятимон, кӯдаконе ки аз норасоии шадиди ғизо азоб мекашанд, тифлони вазнашон кам ва онҳое, ки ба ВНМО гирифтторанд), ки дар вазъияти душвор умр ба сар мебаранд, бештар диққат диҳед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4–7).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Андозагирии нишондиҳандаҳои меъёрии СБҶ яқоя бо оғози синамаконӣ, мӯҳлати сина макондан ба кӯдакони то 6 моҳ ва мӯҳлати синамакони давомдор дар 1 ва 2 солагӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3, 5–6).
- Ба дояҳо бояд ғизои мукаммали саривактӣ, мувофиқ, серғизо ва барои кӯдакони аз 6 то 24 моҳ ғизои бехатар дастрас бошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5–6).
- Модароне, ки ба кӯдакашон сина мемаконанд, бояд барои бомаҳорат сина макондан ҳавасманд карда шаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–3).
- Барои тифлоне, ки ба таври сунъӣ ғизо мегиранд, бояд маводи ғизоии мутобиқ ба кодекси БШМ, мавҷуд бошад. (ниг. ба тавсияи 5).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Чораҳои сода ва даҳолати асосӣ:** Барои эҷоди муҳити ҳимоят ва дастгирӣ барои ХТК заруранд. Аз душвориҳои синамаконӣ, додани ғизои мукамал ва/ ё ба таври сунъӣ ғизо додан ба кӯдакони аз 1–рӯза то 24 моҳ огоҳ бошед ва маълумотро оид ба

ин гуна душвориҳо омӯзед. Тифлоне, ки шири модарро истеъмол намеkunанд, ба кӯмаки фаврӣ ниёз доранд. Бояд пеш аз ҳама ба модарон, дояҳо, занони ҳомила ва тифли ширмақдошта барои қонё кардани эҳтиёҷоти аввалиндараҷаашон ёрӣ расонда шавад. Кӯдакони то 24 моҳ ва модарони тифли ширмақдошта бояд ба қайд гирифта шуда, бо мақсади дастрас намудани хӯроки кофӣ тавассути барномаҳои таъмини озуқаворӣ дастгирӣ карда шаванд. Сарпаноҳи барои модарон ва дояҳо ҷудошуда бояд ба онҳо барои дастрас будани кӯмаки аввалиндараҷа ба ХТК мусоидат кунад. Ҳавасмандгардонии ширмакони бояд аз аввал бо хизматрасонии асосӣ, мисли солимии ҷинсӣ, табобати аввалия, хизматрасонии равонӣ, иҷтимоӣ таъмин буда, барномаҳои интихобшуда оид ба синамакони муттаҳид карда шаванд.

2. Занони ҳомила ва тифли ширмақдошта: Ба таври нокифоя истеъмол намудани ғизо барои занони ҳомила ва тифли ширмақдошта хавфи дучор шудан бо душвориҳо ҳангоми таваллуд, фавт, таваллуди тифли норасид ва кам шудани ғизонокии шири модарро ба миён меорад. Вазни кам доштани модарон ҳангоми ҳомиладорӣ боиси норасид таваллуд шудани тифл гардида, нишонаи ҳомиладоршавӣ дар давраи наврасӣ мебошад. Занони ҳомила ва тифли ширмақдошта бояд ҳар рӯз барои нигоҳ доштани таркиби ширашон ғизои иловагӣ истеъмол кунанд. Таъмин намудани ғизои иловагиро, ки дар таркибаш оҳан ва кислотаи фолий дорад, идома диҳед. Занон инчунин бояд дар давоми 8 моҳи пас аз таваллуд кардан витамини А-ро истеъмол кунанд. Тибқи тавсияи Барномаи ҷаҳонӣ оид ба воя ва вақт бояд микроғизоҳо истеъмол шаванд. Шояд ба хизматрасонии равонӣ ва иҷтимоӣ муроҷиат кардан лозим шавад, хусусан барои одамони азияткашида. Гарчанде, ки ба модарони наврас кӯмаки ғизоӣ зарур аст, барномаҳое, ки ба пешгирии ҳамли наврасон равона мегарданд, бояд боиси коҳиши теъдоди таваллуди тифлони камвазн шаванд.

3. Синадиҳии барвақтӣ: Шурӯъ кардан ба синамакони барвақтӣ (дар давоми як соати пас аз таваллуди кӯдак) барои ҳифзи саломатии кӯдак ва модар кӯмаки аввалиндараҷа ба ҳисоб меравад. Ба тифлони камвазн ва модаронашон хусусан си-

намакони барвақтӣ ва ҳангоми таваллуд, расидани пӯсти ҳамдигарашон фоидабахш мебошад (ниг. ба ҳадамоти тандурусти аввалиндараҷа— меъёрҳои 2 солимии кӯдак, тавсияи 1 саҳ. 324).

4. Синамаконӣ: Синамакони комил талаб мекунад, ки ба тифли на-взод танҳо шир дода шавад, на ин ки об ё дигар ғизои моеъ ва сахт, ба истиснои микроғизоҳои зарурии иловагӣ ва доруворӣ. Моддаҳои зикргардида кафолат медиҳанд, ки кӯдакон дар 6 моҳи аввал аз хӯрок ва ғизои моеъ таъмин буда, масуният-шон ҳифз карда шавад. Дар муддати 24 моҳ ва аз он зиёдтар истеъмол намудани шири модар тифлонро ҳимоят мекунад, хусусан дар ҳолатҳое, ки об, воситаҳои беҳдошт ва шароити санитарӣ мавҷуд нестанд.. Модарон, оилаҳо, ҷомеа ва корман-дони соҳаи тиб бояд иттилоотонида шаванд, ки синамаконӣ зарур мебошад; вазъиятҳои фавқулодда низ ба он таъсир ме-расонад. Банақшагирӣ ва тақсими воситаҳо бояд ба синамако-нии бомаҳорат ба тифлони то 6 моҳа, ки аз норасоии ғизо азоб мекашанд, ба аҳолие, ки ба кӯдакон ғизои омехта медиҳанд ва тифлоне, ки дар муҳити бемории ВНМО ғизо мегиранд, мусоидат кунанд (ниг. ба тавсияи 7).

5. Синадиҳии муфид: Бар замми шири модар ба кӯдак аз 6 моҳагӣ додани ғизои иловагӣ ва ғизои дигар (ё бар иловаи маводи иваз-кунандаи шири модар барои тифлоне, ки сина намемаканд) аҳамияти калон дорад. Додани ғизои иловагӣ (6–24 моҳа), дар давраи синамаконӣ кӯдакро аз ғизо ва моеъ таъмин мекунад. Кӯдаконе, ки шири модарро истеъмол намеkunанд, ба кӯмак ниёз доранд. Барои таъмин намудани кӯдакон бо ғизои мукамал бо барномаҳо оид ба амнияти озуқаворӣ ва маводи моеъ робита намудан зарур аст. Ҷойҳое, ки аҳоли ба кӯмаки озуқаворӣ эҳтиёҷ дорад, бояд аз маводи ғизоии аз микроғизоҳо бой низ таъмин гардад. Дар ҳолатҳои фавқулодда ҷорикунӣ, ҳангоми ғизодиҳии иловагӣ ба кӯдак истифода ва муайян намудани мӯҳлати исти-фодаи ғизои иловагии ҷарбдор зарур аст. Хӯроки зудтайёрша-вандаи табобатӣ хӯроки мукамал ҳисоб намешавад. Тақсими хӯроки мукамал бояд дар асоси дастури оmodасозӣ сурат ги-

рад. Микроғизоҳои иловагӣ, аз ҷумла витамини А бояд мутобиқи тавсияҳои охирин истифода шаванд. Тифлон ва кӯдакони вазнашон кам аз истеъмоли маводи ғизоии оҳандошта баҳра мебаранд. Агар дар ҷои зисти аҳолии азиятдида бемории камхунӣ паҳн шуд бошад, он гоҳ кӯдакони гирифтори бемории камхунӣ бояд ба дар навбати аввал бо маводи ғизоии оҳандор таъмин карда шаванд.

- 6. Ғизодиҳии сунъӣ ба кӯдак:** Модароне, ки ба тифлашон сина на-
мемаконанд, бояд аз тарафи кормандони ботаҷриба сари вақт
муоина шуда, ба онҳо ҷиҳати пайдо кардани роҳҳои иловагии
ғизодиҳии тифлон кӯмак расонда шавад. Дар сурати набудани
шири модар, барои сер кардани кӯдакон ва тифлони камвазн
шири дояҳоро истифода бурдан зарур аст.

Модарон ва дояҳо бояд то муддати лозимӣ (тифлони аз 6 моҳа
боло) ба миқдори кофии маводи ғизоӣ, ки ба ҷойи шири модар ба
кӯдак дода мешавад ва дигар маводи зарурӣ (об, сузишворӣ, ан-
бор, назорати инкишофи кӯдак, хадамоти тиббӣ, вақт) дастрасии
комил дошта бошанд. Ба тифлони то 6-моҳа, ки ба онҳо хӯроки
омехта дода мешавад, бояд барои гузаштан ба шири модар
кӯмак расонда шавад. Азбаски барои шустани шишаи шир ша-
роити муносиб вуҷуд надорад, ба кӯдакон аз шиша шир додан
мумкин нест.

Барномаҳое, ки ба ғизодиҳии сунъии кӯдак мусоидат меку-
нанд, бояд ғизодиҳӣ ба тифлон ва кӯдаконро бо истифода аз
нишондиҳандаҳои меъёрӣ назорат кунанд, то ин ки синамаконӣ
аз байн наравад. Кӯдакон бояд тариқи инфиродӣ бо диққати
бештар додан ба бемории исҳол аз назорат гузаронда шаванд.
Ғизои камтаъсири иловагӣ, ки дар таркибаш витамини А дорад,
бояд барои додан ба тифлони то 6 моҳае, ки шири модарро ис-
теъмол намеkunанд, пешбинӣ карда шавад.

- 7. Бемории ВНМО ва ғизо додан ба тифл:** Муайян кардани
роҳҳои беҳтарини ғизодиҳӣ барои давом додани умри кӯдаконе,
ки модаронашон ба ВНМО гирифтोरанд, нақши муҳим дорад. Ба
модарони гирифтори ВНМО-и хусусияташ номаълум ва манфӣ,

дар ғизо додан ба кӯдакашон тибқи тавсияҳои умумӣ, ки барои ғизодиҳӣ ба кӯдакон тавсия дода шудаанд, мусоидат кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–5). Истеъмоли доруҳои антиретровирусӣ аз ҷониби модароне, ки ба ВНМО гирифтोरанд, ба воситаи синамакони сироят ёфтани кӯдаконро бо ВНМО коҳиш медиҳад. Таъмини модарон бо маводи антиретровирусӣ бояд вазифаи аввалиндараҷа бошад (ниг. ба хадамоти аввалиндараҷаи тиббӣ –меъёрҳои ҷинсӣ ва таносулии 2 дар саҳ.). Дар вазъияти фавқуллода иваз кардани воситаҳои ҳуҷраи кӯдакон хавфнок аст. Синамакони барои ҳаёт бахшидан ба тифлоне, ки модаронашон аз ВНМО сироят шудаанд ва тифлони гирифтори ВНМО, хусусан дар мавридҳои, ки маводи антиретровирусӣ дастрас нест, мусоидат мекунад. Маводи ғизоии сунъӣ барои кӯдакон, хусусан ба кӯдаконе, ки аз шири модар маҳруманд, бояд фавран таъмин шавад (ниг. ба тавсияи 6).

3. ИДОРАКУНИИ КОҲИШИ НОРАСОИИ ҒИЗО ВА МИКРОЭЛЕМЕНТҲО ДАР ҒИЗО

Норасоии шадиди ғизо ва микроғизо боиси хавфи зиёди хуруҷ кардани бемориҳо ва фавт мегардад. Аз ин лиҳоз, агар мардуми азиятдида ба чунин хатар осебпазир бошад, барои ба онҳо дастрас будани хадамоте, ки норасоии ғизоро пешгирӣ мекунад, мусоидат бояд кард. Агар сабабҳои асосии норасоии ғизо тавассути дигар намунаҳои кӯмаки башардӯстона, ки ба ҳифзи тандурустӣ, WASH, интиқоли озуқаворӣ ва амнияти тандурустӣ равона шудаанд, баррасӣ нашаванд, ин гуна хадамот камтаъсир хоҳад буд.

Сатҳи мӯътадили норасоии ғизо бо якчанд роҳ кам карда мешавад. Дар сурати сар задани офат, додани ғизои иловагӣ ба кӯдак дар аксар ҳолатҳо яке аз воситаҳои аввалияи пешгирӣ ва муолиҷаи норасоии мӯътадил ва шадиди ғизо мебошад. Ин гуна кӯмакрасонӣ эҳтимол хавфи норасоии шадиди ғизоро бартараф карда, бояд гурӯҳҳои осебпазир аҳоли, қилли аҳоли ё гурӯҳҳои мушаххасро

зери назорат қарор диҳад. Нишондиҳандаҳои меъёри якуми ҳалли мушкилоти норасоии шадиди ғизо ва микроғизо асосан таъмин намудани гурӯҳи муайяни одамонро бо ғизои иловагӣ пешбинӣ менамояд. Дар сурати мавҷуд набудани нишондиҳандаҳои муайянкунии таъсири барномаҳои кӯмак, ки таъмин намудани тамоми кӯдаконро бо ғизои иловагӣ пешбинӣ менамоянд, анҷом додани мониторинги ин гуна барнома, муайян кардани мувофиқати он ва миқдори ғизои таъминшуда лозим аст.

Норасоии шадиди ғизо бо роҳҳои гуногун бартараф карда мешавад. Хуб мешуд, агар аз рӯи имкон мушкилоти норасоии шадиди ғизо бо ташаббуси аҳолии маҳаллӣ ҳал шавад. Барномаҳое, ки барои ҳалли ин мушкилот равона шудаанд, бояд тавассути ташвиқи аҳоли (аз ҷумла тавассути алоқаи таъсирбахш бо мардум, таҳқиқоти фаъол барои пайдо кардани кӯдакони бемор, сафарбаркунӣ ва тафтиши минбаъда) амалӣ шаванд, муолиҷаи шахсони гирифтори норасоии шадиди ғизо дар шароити хона ва муолиҷаи шахсони калонсол ё тифлони гирифтори норасоии шадиди ғизо ва дигар бемориҳо бояд дар шифохона сурат гирад.

Дар аксар мавридҳо муайян кардани норасоии микроғизо душвор аст. Гарчанде, ки нишонаҳои норасоии шадиди ғизоро дар бадани инсон мушоҳида кардан осон аст, норасоӣ ба саломатӣ ва ҳаёти инсон аз ҷиҳати маънавӣ таъсири аз ҳама вазнин мерасонад. Шояд сар задани офат боиси шадид шудани зуҳури норасоии микроғизо дар байни аҳоли гардад. Мушкилоти норасоии ғизо бояд тавассути кӯмак ба тамоми аҳоли ва муолиҷаи инфиродӣ ҳал карда шавад.

Меъёри 1: Сатҳи мӯътадили норасоии ғизо

Сатҳи мӯътадили норасоии ғизо равона шудааст ба: Муолиҷаи сатҳи мӯътадили норасоии шадиди ғизо

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Аз аввал тадбири ҳадаф ва меъёрҳоро оид ба ташкил ва қатъи барномаҳои ба ҳамагон возеҳ ва қобили қабул бошанд, мушаххас кунед (ниг. ба тавсияи 1).
- Аз аввал аҳолиро ба барномаҳои кӯмак ҷалб кунед, то ки кӯмак ба мардуми зиёд дастрас бошад ва барномаи кӯмак онҳоро фаро гирад (ниг. ба тавсияи 2 ва меъёрҳои асосии 1, саҳ.).
- Ба барнома ҷалб ва ворид кардани аҳоли бояд дар муқоиса бо меъёрҳои антропометрикии миллӣ ва байналмилалӣ сурат гирад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–4 ва замимаҳои 4: муайян кардани норасоии шадида ғизо ва 5: нишондиҳандаҳои муҳими тандурустии омма вобаста ба норасоии микроғизо).
- Ҳалли масъалаи норасоии мӯътадили ғизоро бо норасоии шадида ғизо ва муассисаҳои тиббии мавҷуда вобаста кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5–6).
- Дар сурати имконнопазир будани синамакони кӯдак, ғизои иловагии хушк ва тезтайёршавандаи муносибро интихоб кунед (ниг. ба тавсияи 8).
- Сабабҳои сатҳу сифати паст доштани кӯмакрасониро таҳқиқ ва ислоҳ кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5–6).
- Ба масъалаи ғизо додан ба тифл ва кӯдак диққат дода, онро ҳифз ва дастгирӣ кунед ва тарғиби ширмакони баррасӣ кунед (ниг. ба тавсияи 7).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ин нишондиҳандаҳо новобаста ба гурӯҳҳои дигари барнома асосан ба кӯдакони 6–59 моҳа дахл доранд.
- Беш аз 90 фоизи аҳоли, ки кӯмакрасонӣ онҳоро фаро мегирад, барои гирифтани ғизои иловагии хушк 1 рӯз ва барои гирифтани хӯроки иловагии муқаррарӣ 1 соат вақт сарф мекунад (ниг. ба тавсияи 2).

- Кӯмаки башардӯстона ба камтар аз 50 фоизи аҳолии деҳот, 70 фоизи аҳолии шаҳр, ва 90 фоизи аҳолии воқеъ дар урдугоҳ расонида мешавад (ниг. ба тавсияи 2).
- Таносуби шахсони аз барномаи кӯмаки ғизои иловагӣ баҳравар бо сабаби ғавт камтар аз 3 фоиз, беҳбудӣ 75 фоиз ва бо сабаби нуқс 15 фоизро ташкил медиҳад (ниг. ба тавсияи 4).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Тарҳи барнома бояд дарки низоми мураккаб ва тағйирёбандаи ғизоро дар бар гирад.** Истеъмоли ғизои иловагӣ метавонад мақсаднок ё ба таври кулӣ сурат гирад. Қарор оид ба тарзи кӯмакрасонӣ аз сатҳи шадиди норасоии ғизо ва шумораи одамон, хатари афзоиши норасоии шадиди ғизо, имконияти муоинаи шумораи муайяни одамон бо истифода аз воситаҳои мавҷуда ва дастрасӣ ба аҳолии осебпазир вобаста мебошад.
- 2. Бо ғизои иловагӣ таъмин намудани кӯдаконе, ки аз норасоии ғизо азият мекашанд,** гарчанде, ки аз ҷиҳати таъмини озуқаворӣ камхарҷ аст, барои муайян ва муоинаи ин гуна кӯдакон вақт ва кӯшиши зиёдро талаб мекунад. Вале дастрас кардани ғизои иловагӣ ба тамоми кӯдакон, баръакс, маводи хӯроквории зиёдро талаб мекунад. Ҷалби аҳолии маҳаллӣ ба барномаҳои зикргардида дар ин бора маълумот дода, онро таъсирбахш мегардонад. Барои муолиҷаи шахсони ба бемории ВНМО ва БПНМ, сил гирифтورشуда робита бо низоми тандурустӣ ва шабакаҳои ҳадамоти тиббӣ, инчунин амалигардонии барномаҳо оид ба таъмини озуқаворӣ, ки интиқоли ғизо, пул ё ҳуҷҷатҳои ғайрипулиро дар бар мегиранд, заруранд. Аҳолии аз офат азияткашида бояд барои муайян кардани макони амалисозии барнома ҷалб шавад. Ҳангоми муайян кардани макони амалисозии барнома бояд манфиати аҳолии осебпазир ба инобат гирифта шавад, чунки шояд ба онҳо аз ҷои дур гирифтани кӯмаки башардӯстона душвор бошад. Барои қатъ кардани барнома ё ба роҳ мондани фарогирияти бардавом бояд аз оғози барнома чораҳо андешида шаванд.
- 3. Бо барнома фаро гирифта шудан маънои онро дорад, ки ба шахсони то ҳол мисли дигарон аз кӯмак баҳравар нашуда**

кӯмак расонда шавад. Ба фаро гирифта шудани шахс бо барномаи кӯмак мувофиқати барнома, макони амалишавӣ ва дастрасии барнома, вазъи амният, мӯҳлати тақсим намудани маводи кӯмак, вақти интизорӣ, сифати хизматрасонӣ, сатҳи иштироки аҳоли, ташрифи хона ба хона, муоина ва меъёрҳои ҷалб намудан таъсир мерасонанд. Макони амалисозии барномаи кӯмак бояд ба аҳолии ба кӯмак эҳтиёҷманд наздик бошад, то ки барои кӯдакон хавфи амалиёти бо масофаи дур вобаста камтар гардад. Усулҳои муайян кардани теъдоди аҳолии бо барнома фаро гирифташуда аз ҷамъ бо эътимоднокии маълумот ва пайдо намудани он фарқ мекунанд. Ҳангоми гузориш усулҳо бояд мушаххас гардонда шаванд. Истифодаи усулҳо бояд ба тавсияҳои роиҷ таъя кунад. Ба арзёбии сатҳи фарогирӣ бо барнома ҳамчун воситаи идоракунии бояд нигоҳ кард ва он набояд ба марҳилаи охирини кӯмак дар вазъияти фавқуллода гузошта шавад.

4. **Меъёрҳои фарогирӣ бо барнома:** Шахсоне, ки аз лиҳози норасоии шадиди ғизо меъёрҳои антропометрикиро қонеъ мекунанд, аз ғизои иловагӣ бархурдор мешаванд, масалан шахсони гирифтори бемории ВНМО ё бемории сил, аз беморхона ҷавоб дода мешаванд, то ки ба ҳолати пештара барнагарданд, инчунин шахсоне, ки гирифтори дигар бемориҳои музмин мебошанд ё шахсони маъҷуб. Дар сурате, ки меъёрҳои антропометрикий шахсони бо барнома фарогирифташударо қонеъ намекунанд, бояд низоми муоинаи дубора ва гузоришдиҳӣ мутобиқ карда шавад.

Меъёри аз беморхона ҷавоб дода шудан бояд ба тавсияҳои давлатӣ ё байналмилалӣ мутобиқ бошад ва ҳангоми ҳисобот додан оид ба нишондиҳандаҳои бояд таъсири барнома мушаххас карда шаванд (ниг. ба тавсия 5).

5. **Нишондиҳандаҳои таъсирнокии барнома ба теъдоди шахсони аз беморхона ҷавобдодашуда, ки муолиҷаашон ба итмом расидааст, марбут аст.** Теъдоди умумии шахсони аз беморхона ҷавобшударо шахсони беҳбудёфта, фавтида ва бемор ё табобатнашаванда ташкил мекунанд. Шахсоне, ки барои хизматрасонии мукамал сафарбар шудаанд (масалан ба хизматрасо-

нии тиббӣ), муолиҷаашон ба охир нарасидааст ва муолиҷаашон ё идома хоҳад ёфт ё баъдтар баргашта муолиҷаашонро идома хоҳанд дод. Шахсоне, ки муолиҷаашон ба охир нарасидааст ва онҳо барои муолиҷа ба дигар ҷой сафарбар шудаанд, набояд ҳангоми арзёбии фаъолияти барнома ба назар гирифта шаванд. Нишондиҳандаҳои фаъолияти барнома инҳоянд:

Таносуби шахсони беҳбудёфта =

Теъдоди шахсони беҳбудёфта
 _____ x 100 фоиз
 Теъдоди шахсони аз беморхона ҷавобшуда

Таносуби шахсони аз беморхона ҷавобшудаи фавтида =

Теъдоди фавтидагон
 _____ x 100 фоиз
 Ҷамъи шахсони аз беморхона ҷавобшуда

Таносуби шахсони аз беморхона ҷавобшудаи беморшуда =

Теъдоди беморон
 _____ x 100 фоиз
 Ҷамъи шахсони аз беморхона ҷавобшуда

Таносуби шахсони аз беморхона ҷавобшудаи беҳбуднаёфта =

Теъдоди шахсони беҳбуднаёфта
 _____ x 100 фоиз
 Ҷамъи шахсони аз беморхона ҷавобшуда

Шахсоне, ки баъди ҷавоб шудан аз шифохона бо барнома фаро гирифта шудаанд, бояд ҳамчун гурӯҳи алоҳида ба қайд гирифта шаванд, то ки натиҷаи арзёбии фаъолияти барнома дар робита бо беҳбудии шахс иштибоҳан натиҷабахш арзёбӣ нашавад. Кӯдаконе, ки аз норасоии шадиди ғизо илова ба маъҷубӣ, нуқсонҳои модарзодии лаб ва ком, мушкilotи ҷарроҳӣ ва ғайра азият мекашанд, бояд дар ҳисобот оид ба фаъолияти барнома қайд карда шаванд. Кӯдакони 6–59 моҳа гурӯҳи асосиро ташкил мекунанд.

Илова ба нишондиҳандаҳои фавқулзикр ҳангоми таҳлили барнома, низом бояд сатҳи иштироки аҳоли, мувофиқати барнома (муайян намудани мувофиқати теъдоди шахсони бемор ва бо барнома фарогирифта мебошад), миқдор ва сифати хӯроки дастраскардашуда, фарогириӣ бо барнома, сабабҳои интиқол ба дигар барномаҳо (хусусан кӯдаконе, ки вазъи амнияти ғизоияшон бадтар мешавад) ва теъдоди шахсони қабулшуда ва муолиҷашавандаро дубора муоина кардан лозим аст.

Омилҳои берунӣ, аз қабилӣ хусусияти беморшавӣ, сатҳи норасоии ғизо дар байни аҳоли, норасоии озӯқа дар хонаводаҳо ва байни аҳоли, кӯмаки мукамал, ки дастраси мардум аст (аз ҷумла тақсимои озӯқа ба ҳама мардум ё барномаҳои муъодил) ва иқтисори низоми мавҷуда барои хизматрасонӣ низ бояд ба инобат гирифта шаванд. Сабабҳои беморшавӣ ва муолиҷа наёфтани одамон низ бояд бардавом таҳқиқ карда шаванд.

6. Барномаҳои, ки гуруҳи муайяни аҳолиро бо ғизои иловагӣ таъмин мекунанд, ҳамчун марказҳои муоина ва муолиҷа хизмат мерасонанд. Барномаҳо бояд имкониятҳои хизматрасонии мавҷудаи тиббиро ба назар гирифта, таъмини воқеии маводи зидди кирм, витамини А, оҳан ва витамини Б бо муоина ва муолиҷаи табларза, руҳ барои муолиҷаи дарунравӣ ва маснӯъкуниро ташкил кунанд (ниг. ба ҳадамоти аввалиндараҷаи тиббӣ–меъёрҳои 2-юми назорати бемориҳои сирояткунанда дар саҳ. 314 ва ҳадамоти аввалиндараҷаи тиббӣ–меъёрҳои 1–2-юми солимии кӯдак дар саҳ. 321 –323). Дар ҷойҳои, ки ҳодисаҳои гирифтӣ шудан ба ВНМО мушоҳида мегардад, бояд муоина ва муолиҷаи пешгирикунандаи ВНМО дастрас буда, ба сифат ва миқдори ғизои иловагӣ диққати хоса дода шавад.

7. Модарони тифлони то 6 моҳа, ки аз норасоии ғизо азият мекашанд, бояд новобаста ба сатҳи ғизонокии ширашон бояд барои гирифтани ғизои иловагӣ, бо барномаи кӯмак фаро гирифта шаванд. Модароне, ки аз норасоии мӯътадили ғизо азият мекашанд, метавонанд ба кӯдакашон сина маконда, эҳтиёҷоташон ба ғизои кофӣ барои муҳофизати ғизонокии ширашон қонеъ карда шавад. Модарон бояд миқдори лозимии ғизои иловагӣ гирифта, барои сина макондан ба кӯдакашон дастгирӣ шаванд ва оид ба ғизои иловагии бехатар, серғизо ва таъсирбахш маслиҳат гиранд. Тифлони то 6 моҳа, ки аз норасоии шадиди ғизо азоб мекашанд бояд барои сина маконии ботаҷриба ва муолиҷаи тиббӣ сафарбар шаванд.

8. Миқдори хӯрок: Миқдори хӯроки хушк ё тезтайёршаванда, ки дар як ҳафта як бор ё дар ду ҳафта як бор ба кӯдак дода мешавад, аз ғизодихӣ ба кӯдак дар доираи барнома бехтар аст, вале таркиб ва миқдори хӯроки додашуда, амнияти озӯқавории хонавода ва тақсими ғизо дар байни аъзои оила бояд ба инобат гирифта шавад.

Маълумоти амиқ оид ба тарзи тайёр намудани хӯроки иловагӣ дар шароити санитарӣ ва вақт, тарзи истеъмоли он (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёри 6-уми интиқоли озуқа 6, тавсияи 1 дар саҳ. 198) ва аҳамияти синадиҳии бардавом барои кӯдакони то 24 моҳа. Гурӯҳи осебпазири аҳоли, аз қабili онҳое, ки аз як ҷой ба ҷои дигар сафар карда наметавонанд, талаб мекунанд, ки барнома барои қонеъ кардани эҳтиёҷоти мушаххаси онҳо мутобиқ карда шавад.

Меъёри 2: Норасоии шадиди ғизо

Норасоии шадиди ғизо ба фаъолияти зерин равона шудааст
Ба норасоии шадиди ғизо диққат дода мешавад

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Аз аввал барои таъсис ё бештар мусоидат намудан ба шуруъ ва қатъ кардани фаъолият дар самти хизматрасонии мавҷуда чораҳои мушаххас андешед (ниг. ба тавсияи 1).
- Барои пешгирии норасоии микроэлементҳо дар ғизо ба маризон дар касалхона ва хона кӯмак расонед ё онҳоро ба табобат сафарбар кунед ва аҳолиро ҷиҳати пешгирӣ намудани ин беморӣ ташвиқ кунед (ниг. ба тавсияи 2).
- Аз аввал бо ҷалби аҳоли дар барнома дастрасии онро ба мардум зиёд карда, кӯшиш кунед, ки барнома теъдоди бештари аҳолиро фаро гирад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–3 ва меъёрҳои асосии 1 дар саҳ. 55).
- Мардумро тибқи дастурҳои давлатӣ ва байналмилалӣ оид ба пешгирии норасоии микроэлементҳо дар ғизо бо озуқа ва доруворӣ таъмин кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4–8).
- Аз касалхона ҷавоб додан аз рӯи нишондиҳандаҳои антропометрӣ ва ғайриантропометрӣ сурат мегирад (ниг. ба тавсияи 6).
- Сабабҳои гирифтор шудан ба беморӣ ва набудани воқуниш ва афзоиши фавт таҳлил кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 6–7).
- Ба масъалаи ғизо додан ба кӯдакон диққати хоса дода, онро

химоя ва дастгирӣ кунед, мушкилоти синамакониरो баррасӣ намоед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 9–10).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ин нишондиҳандаҳо, новобаста ба он ки шахсони дигар ба барнома ворид карда шудаанд, асосан ба кӯдакони синни 6–59 моҳа дахл доранд.
- Беш аз 90 фоизи аҳоли, ки бо кӯмакрасонӣ фаро гирифта шудааст, барои гирифтани ғизои иловагии хушк 1 рӯз вақт сарф мекунад.
- Кӯмаки башардӯстӣ ба камтар аз 50 фоизи аҳолии деҳот, 70 фоизи аҳолии шаҳр ва 90 фоизи аҳолии ҷойгир дар урдугоҳ расонида мешавад (ниг. ба тавсияи 3).
- Таносуби шахсони аз барномаи кӯмаки ғизои иловагӣ мураххасишуда бо сабаби фавт камтар аз 3 фоиз, аз сабаби беҳбудёбӣ 75 фоиз ва аз сабаби нуқс 15 фоизро ташкил мекунад (ниг. ба тавсияи 6).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Таҳияи барнома:** Барномаҳо бояд низоми тандурустии мавҷударо истифода баранд. Кӯмаки иловагӣ барои пешгирии босамари норасоии шадиди ғизо бояд бо назардошти имконитҳои воситаҳои тандурустӣ ва ҷомеа, теъдоди шахсони азияткашида ва вазъияти озуқаворӣ расонида шавад. Баъди рафъи ҳолати фавқуллода барномаҳо бояд пеш аз ҳама роҳҳои қатъ кардани фаъолияти барнома ё нақшаҳои барои кӯмаки дарозмуддат ба назар гиранд. Меъёрҳои барои қатъ кардани барнома ё гузариш ба барномаҳои дигар бояд имкониятҳои мавҷударо барои пайвастан ба низоми феълӣ ба инobat гиранд.
- 2. Бахшҳои барнома:** Бо мақсади муолиҷаи норасоии шадиди ғизо, барномаҳо бояд шахсонро фаро гиранд, ки мушкилоти тиббӣ доранд ва тибқи он ҳамаи тифлони то 6 моҳа бояд дар касалхона ва одамони ба норасоии шадиди ғизо осебпазир ва кӯдаконе, ки мушкилоти тиббӣ надоранд, бояд дар хона муолиҷа гиранд.

Одамон бояд ба касалхона шахсан муроҷиат кунанд ё ба он ҷой роҳхат гиранд. Барномаҳо инчунин бояд бо дигар хадамотҳо, ба монанди барномаҳо оид ба оморасозии ҳӯроки иловагии кӯдакон, шабакаҳои муолиҷаи шахсони ба бемории ВНМО, БПНМ ва бемории сил гирифташуда, хадамоти тандурусти аввалия ва барномаҳо оид ба амнияти озуқаворӣ (интиқоли ғизо, пул ва коғазҳои киматнокро дар бар мегиранд), ки сабаби фаври ва асосии норасоии ғизоро пешгирӣ мекунанд, робита дошта бошанд.

Ташвиқи аҳолии ҷамоа имконият медиҳад, ки барнома пазируфта шуда, дастрас гардад ва ба теъдоди зиёди мардум кӯмак расонад. Барномаҳое, ки барои муолиҷаи одамон берун аз беморхона таҳия шудаанд, бояд дар наздикии маҳалли аҳолинишини азияткашида ҷойгир карда шаванд, то ки мардум бехатар ва хароҷоти зиёд барои кӯдакон ба он ҷо рафта тавонанд.

3. Фарогирӣ: Имконияти муолиҷа аз норасоии шадиди ғизо ба мисли норасоии миёнамуддати ғизо, аз мувофиқ будани барнома, мақоми амалисозии он ва дастрасии барнома, вазъи умумии амният, мӯҳлати тақсими мавод, вақти интизорӣ, сифати хизматрасонӣ, сатҳи ҷалбшавӣ, сатҳи ташриф ба хона ва муоина, меъёрҳои муоина ва қабул вобастагӣ дорад. Усулҳои муайян намудани сатҳи фарогирии барнома вобаста ба сатҳи эътимодноки ва маълумоти ҷамъшуда аз якдигар фарқ мекунанд. Усули истифодашуда бояд дар ҳисобот зикр гардад. Дастурҳои кунуниро барои муайян кардани мувофиқати усулҳо ба шароити воқеӣ аз назар гузаронед (ниг. ба меъёри муолиҷаи норасоии шадиди ғизо ва норасоии микроғизо, тавсияи 2 дар саҳ.).

4. Дастурҳо: Агар дастурҳои маҳаллӣ мавҷуд бошанд, онҳо бояд мутобиқ карда шаванд. Дар сурати набудани дастурҳои маҳаллӣ ё агар онҳо вуҷуд дошта, ба талаботи санадҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ набошанд, дар ин сурат бояд муқаррароти дастурҳои байналмилалӣ амал кунанд. Дастурҳои байналмилалиро дар феҳрист ва бахши иловагӣ пайдо кардан мумкин аст.

5. Меъёри қабул бояд бо дастурҳои миллӣ ва байналмилалӣ мувофиқ бошанд (ниг. ба Замимаи 4: ҷен кардани норасоии ша-

диди ғизо ва феҳристи иловагӣ). Меъёри қабул барои тифлони то 6 моҳа ва гурӯҳҳое, ки вазъи антропометрикии онҳоро муайян кардан душвор аст, бояд вазъи тандурустӣ ва синамакониرو ба инобат гирад. Ба шахсони бо ВНМО сироятёфта ва онҳое, ки ба бемории сил ё бемориҳои музмин гирифтोरанд, бояд тибқи меъёри қабул ба хизматрасонии тиббӣ дастрасии баробар дошта бошанд. Одамони гирифтори ВНМО, ки ба талаботи бо барнома фаро гирифтани ҷавобгӯӣ нестанд, ба ғизо ниёз доранд, вале дар шароите, ки дигарон ба муолиҷаи норасоии шадиди ғизо ниёз доранд, ба ин шахсон кӯмаки беҳтар расондан кори хеле мушкул аст. Ба онҳо ва оилаҳояшон тавассути як идда хизматрасониҳо, аз ҷумла муолиҷаи хонагӣ, дар маркази муолиҷаи бемориҳои сил ва тариқи барномаҳои пешгирии сироят ёфтани бемории сил ва гузаштани он аз модар ба фарзанд бояд мусоидат карда шавад.

- 6. Меъёри ҷавобдиҳӣ ва беҳбудёбӣ:** Шахсони аз бемористон ҷавобшуда бояд мушкilotи тиббӣ надошта, иштиҳояшон барқарор шуда, вазни муносиб гирифта бошанд (масалан, ҳангоми ду бор пайдарпай бркашидани вазн) ва ин вазн варами аз истеъмоли ғизо баамаломада набошад. Ба тифлони то 6 моҳа ва кӯдакони то 24 моҳа истеъмом намудани шири модар хеле зарур аст. Тифлоне, ки шири модарро истеъмом намеkunанд, бояд хеле дақиқ муоина шаванд. Меъёри аз бемористон ҷавоб доданро риоя кардан лозим аст, то ки барвақт ҷавоб додан сабаби ба миён омадани ягон хатар нагардад. Дастур дар бораи муддати муқаррарии дар бораи муолиҷа маълумот медиҳад ва ба зуд беҳбудёб ёфтан мусоидат мекунад. Мӯҳлате, ки барои дар бемористон муолиҷа гирифтани пешбинӣ шудааст, аз мӯҳлати дар дастур овардашуда фарқ мекунад ва он бояд ба шароити вастаи дастури маҳаллӣ мутобиқ карда шавад. Муайян кардани вазни миёна бояд тавре сурат гирад, ки шахсони аз истеъмоли ғизо варамкарда ё ба омос дучоршуда аз онҳое, ки варам накардаанд, бояд дар алоҳидагӣ баркашида шаванд. Гирифтормуддан ба бемории ВНМО, БПНМ ва сил боиси аз норасоии шадиди ғизо муолиҷа наёфтани шахс мегардад. Дар ин сурат тадбирҳои муолиҷа ё муолиҷаи хонагии дарозмуддат бояд бо назардошти хизматрасо-

нии тандурустӣ ва дигар хизматрасониҳои иҷтимоӣ ё ҷамоавӣ ба инобат гирифта шаванд (ниг. ба ҳадамоти тандурустии ибтидоӣ – меъёри 2-уми тандурустии ҷинсӣ ва репродуктивӣ дар саҳ.).

- 7. Нишондиҳандаҳои амалӣ** муолиҷаи норасоии шадиди ғизоро дар бар гирифта, бояд натиҷаи муолиҷаи одамони дар бемористон ва берун аз он муолиҷашавандаро бидуни дубора ҳисоб кардани натиҷаҳо (яъне одамоне, ки аз хона ба бемористон сафарбар шудаанд, бояд аз рӯйхат хориҷ шаванд) яққол кунанд.

Аз рӯи имкон натиҷаҳо бояд ба таври мувофиқ таҳлил шаванд, масалан, барномаҳое, ки танҳо барои муолиҷаи хонагӣ равона шудаанд, бояд натиҷаву нишондодҳои беҳтар диҳанд ва ҳангоми таҳлили мӯҳлати муолиҷа дар бемористон бояд аз нишондодҳо барои муолиҷа дар хона ва бемористон яққол истифода кунанд.

Теъдоди умумии одамоне, ки аз бемористон ҷавоб дода шудаанд, шахсони беҳбудёфта, фавтида ва бемор ё беҳбуднаёфтаре дар бар мегирад (ниг. ба меъёри 1-уми муолиҷаи норасоии шадиди ғизо ва микроғизо, дастури 4 дар саҳ. 167). Шахсоне, ки ба хизматрасониҳо сафарбар шудаанд (масалан ба ҳадамоти тиббӣ) муолиҷаашон ба охир нарасидааст. Барномаҳое, ки фақат оид ба муолиҷа дар хона маълумот медиҳанд, бояд ҳангоми муоинаи вазъияти бемор аз интиқоли маризон ба бемористон гузориш диҳанд. Баъзе омилҳо мисли бемории ВНМО ба суръати фавти онҳое, ки бо барнома фаро гирифта шудаанд, таъсир мерасонанд. Гарчанде, нишондиҳандаҳои амалӣ ба ин вазъият мутобиқ нашудаанд, ҳангоми таҳлил ин омилҳо бояд ба инобат гирифта шаванд. Илова ба маълумот оид ба ҷавобдиҳӣ аз беморхона, ҳангоми арзёбии таъсири барнома, аз нав қабулкунӣ, теъдоди кӯдаконе, ки муолиҷа мешаванд ва фарогирии аҳоли бо барнома низ бояд таҳлил карда шаванд. Сабабҳои аз нав қабул кардан, бадшавии вазъи саломатӣ, беморшавӣ ва муолиҷа нашудани шахс бояд бардавом таҳқиқ ва нишон дода шаванд. Маъноии ин истилоҳҳо бояд ба дастур мутобиқ карда шаванд.

- 8. Воситаҳои муолиҷа:** Ҳама барномаҳое, ки ба муолиҷаи норасоии шадиди ғизо равона гардидаанд, бояд муолиҷаро тибқи

дастури миллӣ, байналмилалӣ ва қоидаҳои сафарбаркунии одамони гирифтори бемории сил ва ВНМО ба роҳ монанд. Дар маҳалҳое, ки бемории ВНМО паҳн шудааст, тадбирҳои муолиҷаи он бояд роҳҳои пешгирии сироят ёфтани бемории ВНМО ва мусоидат ба модарону кӯдаконро дар бар гирад. Таъсис додани низоми сафарбаркунии одамон барои санҷиши бемории сил, ВНМО ва нигоҳубин кардани онҳо зарур аст.

9. **Мусоидат ба синамаконӣ:** Вазъи саломатии аксар тифлоне, ки ба бемористон барои муолиҷа қабул мешаванд, хуб нест. Ба модарон барои ба тифлони то 6-моҳа бомаҳорат сина макондан бояд мусоидат кард, то ки онҳо саломатиашонро аз нав барқарор кунанд ва беҳбуд ёбанд. Барои бомаҳорат сина макондан ба кӯдак вақт ва воситаи кофӣ ҷудо кардан лозим аст (лавҳа оид ба ғоидаи синамаконӣ). Модароне, ки ба кӯдакони то 6 моҳа шир медиҳанд, бояд бо ғизои иловагӣ таъмин гарданд, новобаста ба вазъи таъминоти ғизо ва агар онҳо ба меъёрҳои антропометриқӣ ҷавобгӯӣ набошанд, дар он сурат бояд аз норасоии шадиди ғизо муолиҷа шаванд.
10. **Мусоидати иҷтимоӣ ва иҷтимоию равонӣ:** Дар марҳилаи барқароршавӣ аз норасоии ғизо тавассути бозихҳои гуногун бедор кардани ҷиҳати равонӣ ва ҷисмонии кӯдакон муҳим аст. Аксари парасторон барои ба муолиҷа кардан овардани кӯдаконашон, ба кӯмаки иҷтимоӣ ва равонӣ ниёз доранд. Чунин ҳолатро тавассути барномаҳое, ки ба ҳаракати кӯдакон ва робитаи байни парасторону пизишкон барои муолиҷа ва пешгирии ҳолатҳои нотавонӣ ва нотавонии ақлонӣ мусоидат мекунанд, ба даст овардан мумкин аст (ниг. ба принсипи 4-уми Ҳимоя дар саҳ.). Тавассути маслиҳат, намунаи ибрат, маълумот оид ба тандурустӣ ва ғизо ба ҳамаи парасторони кӯдакони гирифтори норасоии шадиди ғизо мусоидат кардан лозим аст, то ин ки ҳангоми муолиҷа ба ғизо додан ва парастории кӯдаконашон бештар аҳамият диҳанд.

Меъёри 3: Норасоии микроэлементҳо дар ғизо

Сару кор гирифтани ба масъалаҳои норасоии микроэлементҳо дар ғизо дар якҷоягӣ бо масъалаҳои тибби мардумӣ ва ғизо барои коҳиш додани бемориҳои муқаррарии марбут ба ҳолатҳои фавқуллодда ва норасоии микроэлементҳо дар ғизо кӯмак мерасонад.

Амалҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба кормандони соҳаи тандурустӣ барои ташхис ва муайян кардани муолиҷаи норасоии микроэлементҳо дар ғизо барномаи таълимӣ таҳия кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Барои муолиҷаи таъсирбахши норасоии микроэлементҳо дар ғизо, ки ба аҳоли таҳдид мекунад, қоидаҳои амалӣ тартиб диҳед (ниг. ба тавсияи 2).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳолатҳои норасоии микроғизо тибқи намунаи беҳтарини тиббӣ муолиҷа мешаванд (ниг. ба қайдҳои тавсияи 1–2).
- Кӯмак барои оморасозии микроғизо дар якҷоягӣ бо кӯмак бо мақсади нигоҳ доштани солимии омма ва коҳиш додани бемориҳои сироятӣ аз қабилӣ сурхча (витамины А) ва дарунравӣ (руҳ) расонда мешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–4).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Ташхис ва муолиҷаи норасоии микроэлементҳо дар ғизо:** норасоии микроэлементҳо дар ғизоро бо роҳи муоинаи содда ташхис кардан мумкин аст. Нишондиҳандаҳои ин норасоиро ба низоми тандурустӣ ва барномаи назорати вазъи ғизо дохил кардан мумкин аст, гарчанде, барои анҷом додани ташхиси дуруст кормандонро омӯзонидан лозим аст. Ҳолатҳои норасоии микроэлементҳо дар ғизоро муайян кардан душвор аст ва дар вазъияти фавқуллодда онро танҳо аз рӯи мурочиати шахс ба маркази тиббӣ муайян кардан мумкин аст. Барои муолиҷаи норасоии микроэлементҳо дар ғизо ҳолатҳои ин маризӣ бояд пеш аз ҳама ошкор ва, сипас тибқи дастур муолиҷа карда шавад. Ошкор ва муолиҷаи шахсони бемор

бояд дар доираи барномаҳо оид ба оморасозии ғизо ва дар беморхона сурат гирад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёри 2-юми ташхиси сатҳи ғизонокӣ, тавсияи 6 дар саҳ.)

Агар сатҳи норасоии микроэлементҳо дар ғизо аз сатҳи муқарраршудаи солимии оммавӣ афзун гардад (ниг. ба замимаи 5: андозаҳои муҳими солимии омма вобаста ба норасоии макроғизо), тавассути ғизои иловагӣ тамоми аҳолиро муолиҷа кунад. Дар натиҷаи норасоии микроэлементҳо дар ғизо норасоии витамини С, сабаби дар байни аҳолии азияткашида хуруҷ кардан ва паҳн гардидани бемориҳои пелагра, берибери ва арибофлавиносис мешавад. Аз ин лиҳоз, норасоӣ бояд тавассути муолиҷаи тамоми аҳоли ва шахсони алоҳида пешгирӣ шавад.

2. Ташхис ва муолиҷаи норасоии микроэлементҳо дар ғизо:

Ташхис накардани норасоии микроэлементҳо дар ғизо ба саломатӣ таъсири манфӣ мерасонад, вале гузаронидани ташхис бидуни муоинаи биокимиявӣ ғайриимкон аст, ба ғайр ҳолати аз камхунӣ. Барои ташхиси камхунӣ санҷиши биокимиявӣ мавҷуд аст, ки онро берун аз бемористон гузарондан мумкин аст (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёри 2-юми ташхиси сатҳи ғизонокӣ, тавсияи 6 дар саҳ. 156 ва замимаи 5: нишондодҳои муҳими солимии омма вобаста ба норасоии макроғизо).

Барои дар байни аҳолии азиятдида ба роҳ мондани ташхиси норасоии микроэлементҳо дар ғизо ва муайян кардани зарурати беҳтар ба роҳ мондани истеъмоли хӯрок ва истифодаи ғизои иловагӣ нишондиҳандаҳои бевоситаро истифода бурдан мумкин аст (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёри 2-юми ташхиси сатҳи ғизонокӣ, тавсияи 6 дар саҳ. ва замимаи 5: нишондодҳои муҳими солимии омма вобаста ба норасоии микроэлементҳо дар ғизо).

3. Пешгирӣ: Тадбирҳои пешгирии норасоии макроғизо дар бахши амнияти озуқаворӣ– интиқоли озуқаворӣ ба таври мухтасар оварда шудаанд (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёри 1-ум, интиқоли озуқаворӣ дар саҳ.). Барои пешгирии норасоии макроғизо, бемориҳоро мисли вируси шадиди роҳи нафас, донча ва бемориҳои ба воситаи ҳашарот сироятёбанда ба мо-

нанди табларза ва дарунравӣ, ки захираи микроғизоро аз байн мебаранд, коҳиш додан лозим аст (ниг. ба ҳадамоти ибтидоии тандурустӣ - меъёри 1–2 солимии кӯдак дар саҳ.).

Барои омодагӣ ба муолиҷаи шахсони бо норасоии ғизо дучоршуда шарҳи ҳолати тандурустӣ ва тавсияҳоро тартиб додан лозим аст.

- 4. Истифодаи микроэлементҳо дар ғизо барои муолиҷаи бемориҳои муқаррарӣ:** барои пешгирии баъзе бемориҳо аз микроғизо истифода кардан лозим аст. Тибқи тавсияҳо дар бораи диарея истеъмоли витамини А дар якҷоягӣ бо эмкунии зидди сурхча ва ғарғаракунӣ бо намакоб ва руҳ барои муолиҷаи дарунравӣ тавсия мешаванд (ниг. ба ҳадамоти ибтидоии тандурустӣ –меъёри 1–2 солимии кӯдак дар саҳ. ва меъёри 2-юми ғизо додан ба кӯдак дар саҳ.).

4. АМНИЯТИ ОЗУҚАВОРӢ

Кӯмак барои таъмини озуқаворӣ бояд талаботи кӯтоҳмуддатро қонеъ намуда, ниёзи аҳолии азияткашидаро ба истифодаи воситаи зараровари пайдо кардани ризқу рӯзӣ коҳиш диҳад ва ба амнияти дарозмуддати озуқаворӣ мусоидат кунад.

Ташхиси дақиқ мувофиқат ва иҷрошавандагии амалиётҳоро барои вокуниши имконпазир таъмин мекунад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёри 1-уми ташхиси вазъи таъмини ғизо дар саҳ.). Вокунишҳои дар ин бахш бо мақсади таъмини амнияти озуқаворӣ овардашуда ба меъёрҳои амнияти озуқаворӣ, интиқоли маводи ғизой, интиқоли пул ва коғазҳои қиматнок, кӯмак барои пайдо кардани воситаҳои даромад, ҷудо карда шудаанд.

Агар хӯрок талаб карда шавад, намуди мувофиқи интиқолро ба инobat гирифта, маводи ғизоиро боэҳтиёт интиҳоб кардан лозим аст. Вокуниши барои таъмини маводи барои зиндагӣ зарурӣ истеҳсоли маҳсулоти ибтидоӣ, пайдо кардани даромад, ҷойи кор ва дастрасӣ ба молу бозор дар бар мегирад.

Барои харидан ва истифодаи як қатор мавод ва хизматрасониҳо, ки ба амнияти озуқаворӣ ва дигар бахшҳо мусоидат мекунанд, интиқоли пул ва коғазҳои қиматнокро истифода бурдан мумкин аст.

Барои таҳияи барномаҳои амнияти озуқаворӣ маълумот оид ба имкониятҳои бозор ва роҳҳои мувофиқи интиқол заруранд.

Меъёрҳои амнияти озуқаворӣ воситаҳои қонеъ кардани эҳтиёҷи аҳоли ва мардуми осебпазирро ба ғизо (ки ба норасоии ғизо осебпазир мебошанд) ба инобат мегиранд. То он даме, ки ин эҳтиёҷот қонеъ карда нашаванд, вокуниши ба бартараф намудани норасоии ғизо нигаронидашуда камтаъсир хоҳад буд, зеро онҳое, ки аз норасоии ғизо беҳбуд меёбанд, бо сабаби набудани ғизои кофӣ, сатҳи таъминоти ғизоияшон боз бадтар мешавад.

Усулҳои муайян кардани одамони ба кӯмак ниёзманд, фиристодан ва тақсим кардани маводи ғизоӣ бояд камбудихоро дар мавриди дохил ва хориҷкунии мардум кам кунад. Ин ҷо ҳолатҳои аз ҷониби ҷангиён дуздида шудани озуқаворӣ, пул ё дигар маводро қайд кардан лозим аст. Барои таъмини амнияти озуқаворӣ кӯмаки башардӯстона бояд эҳтиёткорона нигоҳ дошта шавад, зеро он ба шиддати низоъ боис мегардад.

Меъёри 1: Амнияти озуқавории муқаррарӣ

Мардум ба гирифтани кӯмаки башардӯстона ҳуқуқ доранд. Кӯмаки башардӯстона ба мардум ҳаёт бахшида, қадру қимматашонро ҳимоя мекунад, ҳаддалимкон амволашонро эмин нигоҳ дошта, онҳоро ба душвориҳо тобовар мегардонад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барои қонеъ кардани ниёзҳои фаврӣ вокунишҳои аввалияро, ки ба муайякунии эҳтиёҷҳои фаврӣ нигаронида шудаанд, ба нақша гиред (ниг. ба тавсияи 1)
- Барои дастгирӣ, ҳифз ва пешбурди амнияти озуқаворӣ чораҳо андешед. (ниг. ба тавсияи 2).
- Вокунишҳои асосиро дар асоси таҳлили босифат, бо назардошти фоида, хатар, хароҷот ва тадбирҳои мардум барои ба даст овардани ғизо таҳия кунед (ниг. ба тавсияи 3).
- Барои ҳамаи вокунишҳои марбут ба ҳолатҳои фавқуллода, воқифӣ аз онҳо ва мувофиқан амалӣ намудани онҳо барномаҳои гузариш ва баромадан таҳия намоед (ниг. ба тавсияи 4).

- Гирандагони кӯмак бояд ба кӯмак дастрасии комил дошта бошанд, аз ҷумла ба гирифтани дониш, маҳорат ва хизматрасониҳо (ниг. ба тавсияи 5).
- Дар ҳама мавридҳои вокуниш муҳити зистро аз олудашавӣ ҳифз кунед (ниг. ба тавсия 6).
- Таҳқиқот гузаронида муайян кунед, ки оё кӯмаки башардӯстона ба гурӯҳҳои мухталиф ва шахсони алоҳида қобили қабул ва дастрас аст? Тамоми аҳолии азиятдидаҳо бидуни маҳдудият бо маводи ғизоӣ таъмин кунед (ниг. ба тавсияи 7).
- Тавассути арзёбӣ таъсири вокунишҳоро ба буҷети маҳаллӣ, шабакаҳои иҷтимоӣ, воситаҳои даромад ва муҳити зист муайян карда, натиҷаҳои ҳосилшударо мавриди мубодила ва истифода қарор диҳед, то ин ки ба фаъолияти вокунишҳои баъдӣ таъсир расонанд (ниг. ба тавсияи 8).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яққоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Тамоми аҳолии азиятдида, ки ба вокуниши амнияти озуқаворӣ ниёз дорад, бо кӯмаке, ки ба қонеъ гардонидани эҳтиёҷоти аввалиндараҷа ва пешгирии камшавии амвол мусоидат намуда, барои интиҳоби ғизо шароит фароҳам меоварад ва нуфузашонро нигоҳ медорад, таъмин мегарданд,.
- Хонаводаҳо бояд аз воситаҳои зараровари даромад истифода набаранд (ниг. ба тавсияи 3)
- Таъмини аҳолии азияткашида бо пул, коғазҳои қиматнок ё ҳар ду дар асоси ташхис ва таҳлили мукамал сурат мегирад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёри 1-уми интиқоли пул ва коғазҳои қиматнок дар саҳ.).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Бартарияти вокунишҳои ҳифзи ҳаёт:** Тақсими маводи ғизоӣ, пул ё коғазҳои қиматнок, ё ҳар се - вокунишҳои барои коҳиши таъсири норасоии шадиди ғизо аз ҳама маъмултарин ба шумор мераванд. Дигар намуди кӯмак, аз ҷумла кӯмак тавассути таҳияи маводи ғизоӣ, муваққатан лағв кардани пардохт, таҳияи

барномаҳо оид ба таъмини одамон бо ҷои кор, мусоидат ба воситаҳои даромад, забҳи чорво, тайёр кардани ҳуҷури чорво ва мусоидат ба бозорро низ ба инobat гирифтани лозим. Агар бозор кор кунад дастрас бошад ва хатари беқурбшавии пул таҳдид накунад, вазифаи аввалиндараҷа бояд аз барқарор кардани низоми муқаррари бозор ва ҳаёт бахшидан ба фаъолияти иқтисодӣ, ки барои пайдо кардани ҷойи кор мусоидат мекунад, иборат бошад (ниг. ба бахшҳои «Бозор» ва «Кӯмаки башардӯстона барои таъмини амнияти озуқаворӣ» дар феҳристи Дастур ва хониши иловагӣ). Агар ин роҳҳо ба мардум ғоида расонда, дар оянда осебпазириро коҳиш диҳанду обрӯю эътиборро ҳифз намоёнд, онҳо нисбат ба тақсими маводи ғизоӣ беҳтаранд. Барои он ки ба таъсир ва бартариати вокуниши яқоя боварӣ ҳосил кунанд созмонҳо бояд кори созмонҳои дигарро ба инobat гиранд.

2. Амнияти озуқавориро дастгирӣ, ҳимоя ва ташвиқ кунед: Ин

ба худ доираи васеи масъулиятҳо ва ҳимоятро дар бар мегирад. Гарчанде, ки дар марҳилаи аввали сар задани офат қонеъ кардани талаботи фаврӣ ва ҳифзи амволи ғоидаовар вазифаи аввалиндараҷа бошад ҳам, вокунишҳо бояд барои мӯҳлати дароз ба нақша гирифта шуда, бо вокунишҳои бахшҳои дигар пайваста шаванд. Шояд ҳамчун воситаи даромад дар муддати кӯтоҳ ноил шудан ба амнияти озуқаворӣ, ки худ аҳоли пешниҳод мекунад, ғайриимкон бошад. Ба ҳар ҳол, тадбирҳои, ки аз он мардум барои таъмини озуқаворӣ ва ҳифзи нуфуз истифода мекунад, бояд дастгирӣ карда шаванд. Кӯмак ба таъмини амнияти озуқаворӣ бояд ба камшавии амволи мардум роҳ надода, барои барқарор кардани амволи дар натиҷаи сар задани офат аз даст рафта, мусоидат кунад ва мардумро ба хатарҳои оянда тобовар гардонад.

3. Таҳдиди хатарҳои ба ҷораҳои миқёси марбут: Воситаҳои да-

ромад, ки ба амнияти озуқаворӣ ва ҳифзи нуфуз мусоидат мекунад, бояд дастгирӣ шаванд. Воситаҳои даромад серхарҷ ва хатарнок буда, боиси афзоиши осебпазирӣ мегарданд (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёрҳои 1-уми ташхиси вазъи таъмини аҳоли бо ғизо дар саҳ.). Хатарҳо бояд ҳарчӣ зудтар муайян карда шуда, кӯмаки барвақтӣ расонда шавад, то ин ки мардум аз ин

гуна тадбирҳои хатарнок истифода набаранд. Масалан, тақсими ҳезум /ё оташдони каммасраф зарурати несту нобуд кардани неъматҳои табиӣ ва ба ҷойҳои хатарнок рафтаниро аз байн бурда, мардумро аз бо нархи арзон фурӯхтани амвол ва заминашон нигоҳ медорад (ниг. ба принципи ҳимоятии 1 дар саҳ.).

4. Барномаҳои баромад ва гузариш ба барномаи дигар бояд аз аввал ба инобат гирифта шаванд, хусусан дар мавриди натиҷаҳои дарозмуддат доштани вокуниш, ва масалан ба роҳ мондани хизматрасонии бойтории ройгон, ки одатан ин хизматҳо музднок мебошанд, баъди қатъи барнома, аз нав барқарор намудани фаъолияти ин ҳадамот хеле душвор аст. Пеш аз қатъ кардани барнома, ё гузаштан ба марҳилаи дигари он бояд беҳбудии мушоҳида шаванд ва ё ин вазифаро дигар созмонҳои воломақом ба ӯҳда гиранд. Дар мавриди интиқоли ғизо, пул ва /ё коғазҳои қиматнок ин маънои пайваст шудан бо идораҳои иҷтимоии аҳоли, ё дар яқоягӣ бо ҳукумат ва сармоягузoron таъсис додани низоморо дорад, ки ноустувории деринаи озуқавориро ҳал мекунад.

5. Дастрасӣ ба дониш, малака ва хизматрасониҳо: Сохторҳои ташкилӣ бояд яқоя бо истифодабарандагон таҳия ва ба нақша гирифта шаванд, то ки онҳо мувофиқ ва муносиб нигоҳ дошта шаванд, ҳадалимкон ҳатто пас аз қатъи барномаи кӯмак. Баъзе одамон ниёзҳои махсус доранд, масалан, кӯдаконе, ки аз сабаби гирифтани шудан ба бемории БПНМ, бепарастор мондаанд, аз имкониятҳои интиқоли маълумот ва малака, ки дар оила сурат мегирад, бебаҳра мемонанд ва ин ниёзро аз тарафи ҳадамоти мувофиқ қонеъ кардан мумкин аст.

6. Таъсири муҳити зист: Бо мақсади дуруст ба роҳ мондани истеҳсолот ва ба даст овардани даромад неъматҳои табиӣ аз бояд ҷониби аҳолии азиятдида (ва аҳолии муқимӣ) ҳимоя карда шаванд. Дар рафти ташхису банақшагирии вокуниш бояд таъсири он ба муҳити зист ба назар гирифта шавад. Масалан, одамоне, ки дар урдугӯҳ зиндагӣ мекунад, ба сузишворӣ ниёз доранд, ки ин метавонад боиси тезонида шудани суръати дарахтбурӣ гардад; тақсими маводи ғизоие, ки барои пухтан вақт ва сузишвории зиёдро талаб мекунад, ба муҳити зист таъсир мекунад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ

– меъёри 2-юми интиқоли пул ва коғазҳои қиматнок дар саҳ.).

Воқунишҳо метавонанд барои аз несту нобудшавӣ нигоҳ доштани муҳити зист мусоидат кунанд. Масалан, забҳи чорво дар давраи хушксолӣ таъсирро ба чарогоҳ коҳиш медиҳад ва ин барои чаридани чорвои зинда шароит муҳайё мекунад. Воқунишҳо бояд аз рӯи имкон ба мардум барои муҳофизат кардани неъматҳои табиӣ мусоидат кунанд, хусусан ҳангоми саҳмияҳои таъминотӣ. Хатари ба миён омадан ё муташанниҷ шудани баҳсҳо оид ба неъматҳои табиӣ, ки боиси сар задани низоъҳо мешаванд, бояд арзёбӣ ва кам карда шаванд (ниг. ба принципи муҳофизат 1 дар саҳ.).

- 7. Фарогирӣ, дастрасӣ ва мақбулият:** Гирандағони кӯмак ва хусусиятҳои онҳо бояд ташхис шуда, теъдоди онҳо аз рӯи ҷинс ва синну сол мураттаб ва пеш аз муайян кардани сатҳи иштироки гурӯҳҳои мухталиф (ба гурӯҳи осебпазир диққати махсус диҳед) тахминан ба ҳисоб гирифта шаванд. Агар барнома ба иштироккунандагон дастрас ва қобили қабул бошад, он гоҳ онҳо дар фаъолият иштирок хоҳанд кард. Новобаста ба он, ки баъзе барномаҳои таъмини амнияти озуқаворӣ ба шахсони аз ҷиҳати иқтисодӣ фаъол нигаронида шудаанд, онҳо бояд ба ҷудоиандозӣ дар байни мардум роҳ надода, барои шахсони осебпазир дастрас бошанд ва шахсони вобаста, аз ҷумла кӯдаконро ҳимоя кунанд.

Маҳдудиятҳо боиси сатҳи пасти иштирок, аз ҷумла қобилияти ками корӣ, кори зиёди хона, ҳамл, додани ғизо ва нигоҳубини кӯдакон, беморию нотавонӣ мегарданд. Барои ҳалли ин мушкилот аз фаъолияте, ки мардум онро иҷро карда метавонад ва ё аз сохторҳои мусоид истифода бурдан лозим аст. Пас аз машварат бо тамоми гурӯҳҳои аҳоли дар асоси худинтиҳобкунӣ бояд роҳҳои муайян кардани одамони ба кӯмак ниёзманд интиҳоб карда шаванд (ниг. ба принципи муҳофизат 2 дар саҳ.).

- 8. Мониторинг ва арзёбӣ:** Барои гузаронидани арзёбии фаъолиётҳои муҳими дурру дароз, муайян намудани лаҳзаи қатъи фаъолиятҳои махсус, шиносӣ бо навъҳои нави лоиҳаҳо ва муайян намудани эҳтиёҷҳо ва ҳимояи манфиатҳои мониторинги шароити васеътари амнияти озуқавориро таҳқиқ намудан лозим.

Арзёбӣ бояд дар асоси меъёрҳои муайяннамудаи Кумитаи мусоидат ба рушд, ки аз ҷониби Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва рушд дарҷ гардидааст, амалӣ гардида, бояд унсурҳои зеринро муайян кунад: мувофиқат, пайвастагӣ, пайдарҳамӣ, фарогирӣ, баҳраамандӣ, самаранокӣ ва таъсиррасонӣ.

4.1. Амнияти озуқаворӣ – интиқоли маводи ғизоӣ

Мақсади интиқоли маводи ғизоӣ аз он иборат аст, ки ба мардум миқдори кофӣ ва босифати маводи ғизоӣ дастрас буда, барои бехатар тайёр ва истеъмол кардани он воситаҳо мавҷуд бошанд. Тақсими маводи ғизоии ройгон бояд танҳо пас аз ташхиси сатҳи таъминоти аҳоли бо ғизо сурат гирад, мавод бояд ба одамони ниёзманд тақсим шуда, барномаи кӯмак бояд вақте қатъ гардад, ки вазъи зиндагии мардум рӯ ба беҳбудӣ оварда бошад ва онҳо имконият дошта бошанд, ки маводи ғизоии худро бо истифода аз дигар воситаҳо истеҳсол кунанд. Гурӯҳи одамони ба хатар осебпазир (масалан кӯдакони 6–59 моҳ ва занони ҳомила ё тифли ширмақдошта) бояд бо миқдори иловагии ғизо таъмин гарданд. Вобаста ба шароит кӯмак бояд ё ба тамоми аҳолии азиятдида ё ба шахсони ниёзманд расонда шавад (ниг. ба меъёрҳои 1-уми муолиҷаи норасоии шадиди ғизо ва норасоии моддаҳои ғизоӣ дар саҳ.).

Ба аҳолии азиятдида маводи ғизоӣ ва маводи ғизоии иловагӣ бояд аз рӯи меъёр тақсим шавад. Агар мардум барои пухтани хӯрок шароит надошта бошад (масалан фавран пас аз сар задани офат, ё ҳангоми кӯчидан), ё маводи аз рӯи меъёр гирифтаашонро бехатар ба хона бурда натавонанд ё барои ғизо додан ба хонандагон дар вазъияти фавқулодда имконият набошад (гарчанде, ки маводро аз рӯи меъёр дар мактаб тақсим меkunанд), марказҳои тақсими мавод бояд хӯрок тайёр кунанд.

Хадамоти таъмини маводи ғизоӣ бояд тобавар бошад ва аз кори худ ҳисобот дода тавонанд, зеро аз ин ҳаёти одамон вобаста буда, интиқоли маводи ғизоӣ мардумро ҳангоми сар задани офат наҷот медиҳад. Низомии расонидан ва тақсим кардани маводи ғизоӣ бояд дар ҳама марҳилаҳо, аз ҷумла дар сатҳи ҷамоа, аз нав баррасӣ шавад. Дар ин кор шаффофияти тавассути ҳисоботдиҳӣ бадастомада нақши бузург дошта метавонад. Арзёбии мунтазам бояд кашфиётро дастраси омма гардонда, мақсадҳои арзёбӣ бояд бо шахсони саҳмдор, аз ҷумла аҳолии азиятдида ва муассисаҳои маҳаллӣ баррасӣ карда шавад.

Меъёри 1: Талаботҳои умумӣ ба маводи ғизой

Талаботи аҳолии азиятдида ба маводи ғизой, аз ҷумла шахсоне, ки ба хатар бештар осебпазиранд, бояд қонеъ карда шаванд

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Бо истифода аз дастрасии миқдори кофии хӯроки босифат муайян кунед, ки оё сатҳи таъмини аҳоли ба ғизо устувор аст, ё дар ҳоли таназзул қарор дорад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1,4–5)
- Интиқоли маводи ғизоиро дар асоси эҳтиёҷот ва ғизонокии маводи озуқаворӣ, сафеда, чарб ва моддаҳои ғизой ба нақша гирифта, онро ба шароит мутобиқ кунед (ниг. ба нишондиҳандаҳои асосӣ, тавсияи 2 ва замимаи 6: талабот ба маводи ғизой).
- Ба мардум дастрас будани хӯроки серғизо ва маводи ғизой бояд ҳифз, мусоидат ва дастгирӣ шавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–8).
- Ба кӯдакони 6–24 моҳа, занони ҳомила ва тифли ширмақдошта бояд хӯроки серғизо ва хӯроки иловагии серғизо дастрас бошад (ниг. ба тавсияи 2).
- Аъзои хонавода, ки гирифтори бемории музмин мебошанд, аз ҷумла шахсони гирифтори бемории ВНМО ва шахсоне, ки маҳдудиятҳои тиббии мушаххас доранд, бояд хӯроки серғизо ва маводи ғизоиро пайдо карда тавонанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 6–8).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Аҳолии азиятдида барои қонеъ кардани талаботи ғизой бояд ба як қатор маводи ғизой, аз ҷумла маводи серистеъмол (ғалла ё картошка), нахӯд (ё маҳсулоти чорво) ва чарб дастрасии кофӣ дошта бошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3, 5).

- Аксарияти хонаводаҳо намаки йоддор дастрас карда метавонанд (>90 фоиз) (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–4 ва замимаи 6: ниёзҳои ғизӣ).
- Мардум миқдори иловагии ниатсинро дар ғизои серистеъмоли ҷуворимақкадор ё лӯбиёгидор дастрас карда метавонад (масалан, лӯбиё, чормағз, моҳии хушк) (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3 ва замимаи 5: нишондодҳои муайян кардани норасоии маводи ғизӣ ва 6: ниёзи ғизӣ).
- Мардум манбаи иловагии витамини B1 (масалан, лӯбиёдонагиҳо, чормағз, тухм) ва биринчи шаффофро, агар он ғизои серистеъмол бошад, дастрас карда метавонад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3).
- Дар сурати кам будани маводи ғизӣ мардум манбаи кофии витамини B2-ро дастрас карда метавонад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3).
- Норасоии витамини C, B3, B1 B2 мушоҳида намегардад (ниг. ба тавсияи 5 ва замимаи 5: нишондиҳандаҳои муҳими тандурустии омма барои муайян кардани норасоии маводи ғизӣ).
- Норасоии витамини A, оҳан, ки боиси камхунӣ мегардад, беназмӣ аз норасоии йод, мушкilotи шадиди сиҳатии омма ба ҳисоб намеравад (ниг. ба дастури 5 ва замимаи 5: нишондиҳандаҳои муҳими тандурустии омма барои муайян кардани норасоии маводи ғизӣ).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Шарҳи дастрас будани ғизо:** Дастрас будани ғизоро бо усулҳои таҳлилӣ, ба монанди нишондоди истеъмоли ғизо, ё усулҳои муайян кардани ғизои гуногуни қобили истеъмол муайян кардан мумкин аст. Усулҳое, ки якчанд омилро ба назар мегиранд, аз ҷумла амнияти озуқаворӣ, дастрас будани бозор, воситаҳои даромад, вазъи тандурустӣ ва таъмини аҳоли бо ғизо, ба таҳлилкунандагон имкон медиҳад муайян кунанд, ки вазъият устувор аст, ё бадтар шуда истодааст ва оё вокуниш тавассути

маводи ғизой зарур аст, ё не ва ғайра (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёри 1-уми ташхиси вазъи таъмини ғизо дар саҳ.).

2. Талаботҳои ғизой ва банақшагирии миқдори ғизо: Ҳангоми банақшагирии меъёр аз андозаи тахминии маводи ғизой, ки барои қонеъ кардани талаботи аҳолии муайян шудааст, истифода баред, рақамҳо, тавре ки дар замимаи 6 шарҳ дода шудааст, ба аҳолии мувофиқ гардонда шудаанд:

- Талаботи ғизой:
- 2100 ккал/шахс/рӯз
- 10 фоизи ғизонокии протеин
- 17 фоизи ғизонокии чарбу.

Меъёри умумии ҳӯрок бо истифода аз усулҳои банақшагирии меъёр муайян карда мешаванд (масалан NutVal). Агар ба мардум ягон маводи ғизой дастрас набошад, меъёрҳои озуқаворӣ тақсимшуда бояд талаботи ғизоии онҳоро пурра қонеъ кунанд. Миқдори миёнаи ҳӯроки ба мардум дастрас бояд аз рӯи тахмин муайян карда шавад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёри 1-уми ташхиси сатҳи таъминоти ғизой дар саҳ.).

Сипас, меъёрҳо бояд ба нақша гирифта шуда, маводи ғизоие, ки мардум ҳудаш пайдо карда метавонад, аз талаботи ғизоии вай тарҳ карда шавад. Ҳамин тариқ, агар талаботи муқаррарӣ барои шахс дар як рӯз 2,100 ккал буда, ташхис муайян кунад, ки мардуми ниёзманд бо меҳнати ҳудаш ба ҳисоби миёна 500 ккал ба даст оварда метавонад, пас меъёр бояд тавре ба нақша гирифта шавад, ки ба як шахс дар як рӯз $2,100 - 500 = 1,600$ ккал ғизо рост ояд.

Ҳангоми интихоби маводи ғизой ба ғайр аз ғизонокии ҳӯрок, ба назар гирифтани сафеда, чарб ва витамини маъданҳо зарур аст.

Агар таҳияи меъёри маводи ғизой барои таъмини аҳолии бо ҳӯроки серғизо ба нақша гирифта шавад, пас дар таркиби он бояд миқдори кофии ҳама витаминҳои майда мавҷуд бошад. Агар меъёр танҳо як қисми эҳтиёҷот ба ғизонокиро таъмин кунад, пас онро бо истифодаи яке аз роҳҳо ба нақша гирифтани мумкин аст. Дар сурати маъ-

лум набудани ғизонокии хӯроки дигар, меъёри маводи ғизоӣ бояд аз ҷиҳати таркиб серғизо ва витаминдор бошад, то ин ки ба талаботи ғизонокии меъёр ҷавоб дода тавонад. Агар таркиби ғизоии хӯроки дигар, ки аҳоли истеъмол мекунад, маълум бошад, меъёри маводи ғизоӣ бояд ин хӯрокро бо таъмини ғизои лозимӣ мукаммал гардонад.

Меъёре, ки ба ҳисоби миёна тақсим мешавад, бояд талаботи иловагии занони ҳомила ва кӯдаки ширмакдоштаро ба инобат гирад. Меъёр бояд аз хӯроки мувофиқ ва муносиби кӯдакон, ба монанди хӯроки серғизо иборат бошад (ниг. ба меъёри 2-юми ғизодиҳӣ ба кӯдакон дар саҳ. 160). Ҳангоми банақшагирии меъёри маводи ғизоӣ бояд ҳама одамони азиятдида баробар ба назар гирифта шаванд, то ин ки ба аҳолии азиятдида ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли меъёри яхелаи ғизо тақсим шавад. Онҳое, ки барои банақшагирии маводи ғизоӣ вазифадоранд, бояд огоҳ бошанд, ки истифодаи андозаҳои гуногуни тақсими ғизо боиси сар задани ихтилофҳо мегардад.

Аз меъёр зиёд истеъмол намудани ғизои сервитамин зараровар аст ва ҳангоми банақшагирии меъёр инро бояд ба инобат гирифт, хусусан, агар маводи ғизоии таҳияшуда аз маҳсулоти гуногуни хӯроқвории мукаммал иборат бошад.

3. Пешгирии норасоии шадиди ғизо ва норасоии микроэлементҳо

дар ғизо: Дар сурати қонёз гардондани нишондиҳандаҳои асосӣ, агар барои пешгирии бемориҳои сурхча, табларза ва бемориҳои ба воситаи ҳашарот сироятёбанда тадбирҳои кофии тиббӣ ҷорӣ карда шаванд, қошишҳои сатҳи таъминоти аҳоли ба ғизо пешгирӣ карда мешавад (ниг. ба хизматрасонии ибтидоии тандурустӣ – меъёрҳои 1–2 пешгирии бемориҳои сироятӣ дар саҳ.).

Дар мавриди маҳдуд будани хӯроки гуногун пайдо кардани хӯроки серғизо хеле мушкул аст. Барои беҳтар кардани сифати ғизоии хӯрок, барои таъмини ғизои лозимӣ ва/ё истеъмоли маҳсулоти ғизоии иловагӣ бояд меъёрҳои мукаммалгардонии хӯроки серистеъмол, хӯроки мукаммали омехта, маводи ғизоии маҳаллӣ муқаррар карда шаванд.

Тавассути меъёрҳои маводи ғизоӣ таъмини миқдори кофии

моддаҳои ғизоӣ душвор аст, хусусан дар ҳолатҳое, ки мардум маводи ғизоии зиёд надорад. Чораҳои беҳтар кардани сифати ғизоии озуқаворӣ иборатанд аз мукамалгардонии ғизои серистеъмол, истифодаи маводи ғизоии мукамал ва омехта, истифодаи маҳсулоти озуқавории маҳаллӣ барои таъмин кардани ҳӯрок бо ҷузъиёти лозимӣ ва истифодаи маводи ғизоии иловагӣ мисли чарб, маводи тезтайёршаванда ё ҳабҳои мухталифи ғизоӣ ё гарди он.

Маводи зикргардида бояд ба шахсони осебпазир, мисли кӯдакони 6–24 ё 6–59 моҳа, занони ҳомила ва тифли ширмакдошта тақсим карда шавад. Агар ҳӯроки серғизо мавҷуд бошад, меъёри озуқавориро зиёд кардан зарур аст, то ки мардум озуқаро мубодила карда тавонад, вале хароҷот ва таъсири онро ба бозор бояд ба инobat гирифта шавад. Тадбирҳои дигари пешгирии норасоии маводи ғизоӣ аз чораҳое иборатанд, ки барои мусоидат намудан ба дастрасии ҳӯроки серғизо нигаронида мешаванд. (ниг. ба амнияти озуқаворӣ–меъёри 1–2 воситаҳои даромад дар саҳ.204–208).

Ҳангоми интиқол, нигоҳдорӣ, коркард ва пӯختани маводи ғизоӣ бояд талафоти моддаҳои ғизоӣ, хусусияти кимиёвии витамину маъданҳо ба инobat гирифта шавад.

4. Мониторинги истифодаи меъёри маводи ғизоӣ: Аксар вақт ба нишондиҳандаҳои асосии дастрасии ҳӯрок диққат дода мешавад, лекин истифодаи ғизо ё мавҷуд будани он ба ҳисоб гирифта намешавад. Баҳисобгирии бевоситаи истеъмоли моддаҳои ғизоӣ ҷамъовариӣ маълумоти зиёдро талаб мекунад, ки ин бо назардошти шароити воқеӣ имконнопазир аст. Ба ҳар ҳол истифодаи моддаҳои ғизоиро ба воситаи маълумоти аз манбаъҳои гуногун бадастомада ба ҳисоб гирифтани мумкин аст.

Истифодаи моддаҳои ғизоиро тавассути мониторинги дастрасии озуқаворӣ ва истифодаи он дар хона, ташхиси нархи ҳӯроқворӣ ва мавҷудияти он дар бозори маҳаллӣ, назорати нақшаю қайдҳои марказҳои тақсими маводи ғизоӣ, ташхиси мавҷудияти ҳӯроқҳои бегона ва амнияти озуқаворӣ ба ҳисоб гирифтани мумкин аст.

Тақсими маводи озукаворӣ дар хоҷагӣ на ҳама вақт баробар аст ва ин ҳолат бештар ба гурӯҳи одамони осебпазир таъсир мерасонад, вале баҳисобгирии ин ҷиҳатҳо аксар вақт имконнопазир аст. Роҳҳои мувофиқи тақсими маводи ғизоӣ (ниг. ба амнияти озукаворӣ – меъёри 5-уми интиқоли озукӯ дар саҳ.), интиҳоби намудҳои маводи ғизоӣ ва сӯхбат бо аҳолии азиятдида барои тақсими беҳтари хурукворӣ дар хонавода мусоидат мекунад (ниг. ба меъёрҳои асосии 1 дар саҳ.).

5. Ба пиронсолон офат бештар таъсир мерасонад. Омилҳои хатарнок, ки боиси маҳдуд шудани дастрасии онҳо ба хӯрокворӣ ва афзоиши эҳтиёҷоташон ба маводи ғизоӣ мегарданд, иборатанд аз беморӣ ва маъҷубӣ, дар канор мондан, парешонҳои раванӣ, оилаҳои калон, хунукӣ ва камбизоатӣ. Одамони солхӯрда бояд манбаъҳои хӯрокворию ба осонӣ дастрас карда тавонанд (аз ҷумла интиқоли маводи ғизоиро). Тайёр ва истеъмол кардани хӯрок бояд барои пиронсолон осон буда, талаботи иловагии онҳоро ба сафеда ва дигар маводи ғизоӣ қонеъ кунад.

6. Ба одамоне, ки гирифтори бемории ВНМО мебошанд, бо сабаби як идда омилҳо, хатари норасоии ғизо бештар таҳдид мекунад. Инҳо омилҳо аз сабаби набудани иштиҳо, кам истеъмол кардани хӯрок ё дигар душвориҳо, ҷаббиши ками моддаҳои ғизоӣ бо сабаби дарунравӣ, доштани кирму гиччаҳо ё осеб дидани ҳуҷайраҳои рӯда, тағйироти ҳазми таом ва бемориҳои музмин мебошанд. Эҳтиёҷоти одамони гирифтори бемории ВНМО ба неру аз рӯи марҳилаи сироятшавӣ зиёд мешавад. Одамони гирифтори бемории ВНМО бояд хӯроки серғизо истеъмол карда, худро солим нигоҳдоранд, то ки хуруҷи бемории БПНМ-ро ба таъхир андозанд. Маводи ғизоии кӯфта ва аз ҷиҳати ғизоӣ мукамалгардондашуда, ё тайёр кардани ғизои иловагии мукамал, омехташуда ва махсус, чораҳои имконпазир барои беҳтар кардани дастрасии хӯроки серғизо мебошанд. Дар баъзе мавридҳо ҳаҷми меъёри маводи ғизоиро зиёд кардан лозим аст. Муолиҷа тариқи доруҳои антиретровирусӣ ва оморасозии ғизо, ки барои тобоварӣ ба ин намуди муолиҷа мусоидат мекунад, бояд ба инobat гирифта шаванд.

7. Шахсони маъюб: дар сурати сар задани офат ба маъюбон хатари аз оила ва муррабиёни муқаррариашон ҷудо шудан таҳдид мекунад. Онҳо инчунин ба маҳдудкунӣ, ки барои дастрас кардани маводи ғизоӣ монеа эҷод мекунад, осебпазир мегарданд.

Ба шахсони маъюб барои дастрасии маводи ғизоӣ кӯмак расонед, онҳоро бо маводи ғизоӣ таъмин кунед (масалан, қошук, найчаҳо, ба хонаи онҳо таширф оред) ва барои дастрасӣ ба хӯроки серғизо мусоидат кунед. Тавассути ин кӯмакҳо хатарҳоро ошкор ва кам кардан мумкин аст. Таҳдиди хатаре, ки ба истеъмоли ғизо робита дорад, иборат аст аз нахоида фуруӯ бурдани хӯрок (ин боиси истеъмоли ками хӯрок ва гулӯғиршавӣ мегардад), ҳангоми хӯрокхӯрӣ нодуруст нигоҳ доштани қомат, кам ҳаракат кардан, ки боиси маҳдуд шудани истифодаи хӯрок ва нури офтоб мегардад (боиси норасои витамини Д) ва қабзият (запор) дар шахсоне, ки ба бемории фалаҷ гирифтोरанд, таъсир мерасонад.

8. Муррабиён ва онҳое, ки парасторӣ мешаванд. Муррабиён ва онҳое, ки парасторӣ мешаванд, метавонанд барои дастрасии маводи ғизоӣ ба монеа дучор гарданд. Мумкин аст онҳо аз сабаби бемор будан ва ё шахси беморро парасторӣ кардан, барои дастрас кардани ғизо вақт надошта бошанд, ё барои ба даст овардани ғизо воситаи зиёд надоранд, зеро онҳоро барои пардохти хароҷоти муолиҷа ва дафн истифода бурдаанд, ё онҳо ба таънаи аҳли ҷомеа осебпазиранд ва дастрасиашон ба воситаи кӯмак маҳдуд аст бинобар ин нисбат ба онҳо риоя карда шудани қоидаҳои беҳдошт бештар ниёз доранд. Ба муррабиён дар парастории гурӯҳҳои осебпазир мусоидат кардан муҳим аст; Дар кӯмаки таҳияшуда бояд ба ғизодиҳӣ ба кӯдак, беҳдошт, тандурустӣ ва кӯмаки равонию иҷтимоӣ ва ҳифзи диққат дода шавад. Шабақаҳои ҷамъиятиро ҷиҳати омода намудани барномаҳои таълимӣ барои аъзоёни ҷамоа истифода бурдан мумкин аст, то ки аъзоён ба ҳалли ин масъалаҳо вазифадор шаванд (ниг. ба принципи муҳофизат 4 дар саҳ.).

Меъёри 2: Мувофиқат ва мақбулият

Маводи ғизоии тавсияшуда барои гирандагони кӯмак бояд мувофиқ ва қобили қабул бошад, то ки онро дар хоҷагӣ босамар истифода баранд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳангоми таҳлили сатҳи таъминот бо озуқаворӣ ва таҳияи барнома бо мардуми азиятдида машварат карда, муайян кунед, ки барои онҳо кадом маводи ғизоӣ қобили қабул, шинос ва мувофиқ аст, ҳангоми интихоби намуди маводи ғизоӣ инчунин бояд фикрҳои онҳо ба назар гирифта шаванд (ниг. ба тавсияи 1). Қобилияти мардумро барои нигоҳдории хӯрок, дастрасии онҳо ба об ва сӯзишворӣ, вақти барои хӯрокпазӣ ва дар об маҳлул кардани маводи ғизоӣ сарфмекардагии онҳо санҷед (ниг. ба тавсияи 2).
- Агар маводи ғизоӣ ба мардум ношинос бошад, ба онҳо бо забони модаринашон оид ба тарзи тайёркунии хӯрок маълумот диҳед (ниг. ба тавсияи 1).
- Агар ба мардум гандум тақсим карда шавад, боварӣ ҳосил кунед, ки онҳо барои кӯфтани он дар хона шароит доранд, ё осӣ ба онҳо дастрас аст (ниг. ба тавсияи 3). Боварӣ ҳосил кунед, ки аҳолии азиятдида ба маводи ғизоии аз ҷиҳати фарҳангӣ мувофиқ дастрасӣ дорад, аз ҷумла ғизои майда чуйда (ниг. ба тавсияи 4).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Қарорҳои барномавӣ дар асоси иштироки тамоми аҳолии азиятдида дар интихоби маводи ғизоӣ бароварда мешаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1 ва 4)
- Дар таҳияи барнома дастрасии об, сӯзишворӣ барои хӯрокпазӣ ва таҷҳизоти коркарди маводи ғизоӣ ба назар гирифта мешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3).
- Шири хушк ва муқаррарӣ, ё дигар маҳсулоти ширӣ чун маводи алоҳида тақсим намешаванд (ниг. ба тавсияи 5).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. *Шиносӣ ва мақбулият:* Гарчанде, ки ҳангоми интиҳоби маводи ғизоӣ арзиши ғизоӣ дар мадди аввал меистад, он бояд ба гирандагон шинос буда, ба суннатҳои мазҳабию фарҳангӣ мувофиқат кунад, аз ҷумла ба қанони ҳомила ё тифли ширмақдошта манъ будани ягон намуди ғизо, бояд ба инобат гирифта шавад. Дар интиҳоби маводи ғизоӣ, ки ҳангоми машварат сурат мегирад, бояд одамони осебпазир иштирок кунанд. Агар маводи ғизоӣ ношинос бошад, он бояд таъми болаззат дошта бошад.

Дар ҳисоботҳои санҷишӣ ва дархостҳо, ки ба он сармоягузори диққат медиҳанд, оид ба интиҳоби маводи ғизоӣ (сабабҳои дохил ва хориҷқунии ягон мавод) бояд маълумот пайдо карда шавад. Дар сурати сар задани ҳолати фавқуллода мардум аз воситаҳои ҳӯрокпазӣ истифода бурда наметавонанд, бинобар он ба онҳо бояд ҳӯроки тезтайёршаванда таъмин карда шавад (ниг. инчунин ба меъёри 2-юми ғизо додан ба кӯдак дар саҳ.). Бидуни воситаҳои ҳӯрокпазӣ, маводи ғизоии ба мардуми азиятдида ношинос ва “меъёрҳои махсус барои вазъияти фавқуллода” бояд ба инобат гирифта шаванд.

2. *Нигоҳдорӣ ва тайёр кардани ҳӯрок:* Ҳангоми интиҳоби маводи ғизоӣ барои кӯмаки башардӯстона қобилияти ҳӯрокнигоҳдории мардумро ба назар гирифтани лозим аст. Барои талабот ба об меъёри 1-уми таъмини об дар саҳ. –ро истифода кунед. Барои он ки боварӣ ҳосил карда шавад, ки гирандагони кӯмак барои ҳифзи саломатӣ ҳӯрокро то ҳолати зарурӣ мепазанд ё не, инчунин барои пешгирии зараррасонӣ ба табиат бо сабаби буридани дарахтони зиёд, инчунин ба таври мувофиқ интиҳоб ва муайян кардани маводи ғизоӣ сатҳи таъминот бо сӯзишвориро санҷидан лозим аст, (ниг. ба принсипи муҳофизатии 1 дар саҳ.). Умуман, ҳангоми пухта шудани маводи ғизоӣ бояд вақт ва оби зиёдро талаб накунад. Барои пухтани гандуми кӯфта одатан вақти оби зиёд сарф намешавад. Барои маълумот оид ба воситаҳои ҳӯрокпазӣ, ва амнияти озуқаворӣ (нигаред ба меъёри 6-уми интиқоли озуқаворӣ дар саҳифаи ва меъёри 3–4 маводи ғайриғизоӣ дар саҳ.).

3. Коркади хӯрок: гандуми нав муддати дароз хусусиятҳои худро нигоҳ медорад ва барои гирандагон, арзиши зиёдтар дорад. Дар ҷойҳое, ки мардум барои кӯфтани гандум аз воситаҳои маъмулӣ истифода мебаранд ва ё ба онҳо осиебҳои маҳаллӣ дастрасанд, ба мардум тақсим гандуми тоза кардан мумкин аст. Барои сохтани осиеб воситаҳо пайдо карда мешаванд: тавассути ин осиебҳо гандум аз пӯсту раған тоза мешавад ва сафеда (ки боиси пӯсидани он мегардад) муддати истифодаи онро зиёдтар мекунад, гарчанде, ки сафедаи таркиби орд камтар мешавад. Ҷуворимақкаи кӯфтаре фақат дар муддати 6 - 8 ҳафта истифода бурдан мумкин аст, бинобар ин онро баъди кӯфтан зуд истеъмоли кардан лозим аст. Қонунҳои давлатӣ оид ба воридот ва тақсими гандуми тоза бояд эътироф шаванд. Барои истифодаи осиеб ба мардум пул ё санади ғайрипулӣ додан лозим аст, роҳи дигари кам кардани хароҷот, таъмин намудани мардум бо гандум ва таҷҳизоти осиеб мебошад, ки он барои кам кардани хароҷот воситаи на он қадар дилхоҳ ба ҳисоб меравад.

4. Масъалаҳои аз ҷиҳати фарҳангӣ муҳим: Арзёбӣ бояд доруворӣ ва маводи хӯроквории аз ҷиҳати фарҳангӣ муҳимро, ки ҳар рӯз истеъмоли мешавад (масалан, доруворӣ ва ҷой) ошкор намуда, муайян кунад, ки оё онҳо дастрасанд. Маҷмӯи маводи озӯқавории зарурӣ бояд ба таври муносиб ба нақша гирифта шавад, хусусан дар ҷойҳое, ки мардум муддати дароз миқдори ками ғизоро истифода мебаранд.

5. Шир: Дар доираи барномаи тақсими маводи башардӯстона ва барномаҳои кӯмаки ғизоии иловагӣ, набояд ба тамоми аҳоли хӯроки кӯдакона, шири хушк, шир ё маҳсулоти шири тақсим шаванд, зеро аз ҷониби ҳама истифода бурда шудани ин гуна мавод эҳтимол боиси сар задани хатар ба саломатӣ гардад. Кӯмаки башардӯстона, ки дар он ба мардум шир тақсим карда мешавад, бояд мутобиқи Дастурамали ИҒЕ, Кодекси байналмилалӣ оид ба фурӯши маводи ивазкунандаи шири модар ва қарорҳои мувофиқи баъдии СҶБ ба амал бароварда шавад (ниг. ба меъёри 1–2 оид ба ғизодиҳӣ ба кӯдак дар саҳ.).

Меъёри 3: Сифат ва бехатарии озуқа

Маводи озуқаи тақсимшуда барои истеъмол мувофиқ буда, сифати муносиб дорад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Маводи ғизоиро интихоб кунед, ки ба меъёрҳои миллии мамлакати гирандаи қўмаки башардўстона ва дигар меъёрҳои байналмилалӣ мутобиқ аст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Маводи ғизоиро пеш аз ба охир расидани мўҳлати истифодааш тақсим кунед (ниг. ба тавсияи 1).
- Бо гирандагони озуқа оид ба сифати ғизои тақсимшуда сўҳбат намуда, фавран мушкилотеро, ки онҳо оид ба сифати ғизо ошкор кардаанд, ҳал кунед. (ниг.ба тавсияи 3).
- Барои бастабандии маводи ғизоӣ воситаҳои истифода баред, ки мустаҳкам ва барои интиқол додан, нигоҳ доштан ва тақсим кардан қулай буда, муҳити зистро олуда нақунанд (ниг.ба тавсияи 4).
- Дар тамғаҳои қуттии хўрокворӣ бояд ба забони ба гирандагони озуқа фаҳмо маълумот мавҷуд бошад. Барои хўроквории бастабандишуда бояд таърих ва ҷои истеҳсол, таърихи ба охир расидани мўҳлати истифодаи озуқаворӣ ва оид ба таркиби он маълумоти муфасссал нишон дода шавад (ниг.ба тавсияи 4).
- Маводи ғизоиро дар шароити муносиб, бо истифода аз роҳҳои беҳтарини нигоҳдошти ғизо ва бо тафтиши бонизоми сифати он, интиқол диҳед ва нигоҳ доред (ниг. ба тавсияи 5).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳамаи эҳтиёҷмандон дар шакли маводи ғизоии “барои ба ҳадаф расидан мусоид” озуқа мегиранд: ғизо бояд барои садоматӣ хатарнок набошад; сифати ғизо бояд ба хусусиятҳои сифатӣ мутобиқ ва серғизо бошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2, 4).

- Мониторинги ҳисоботӣ бояд шикоятҳои ҳамаи баҳрабардорони кӯмаки башардӯстонаро пайгирӣ ва баррасӣ кунад (ниг.ба тавсияи 3).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Сифати хӯрокворӣ: Маводи ғизоӣ бояд дар робита бо сифат, тарзи борпечкунии маводи ғизоӣ, тамғазанӣ ва «мувофиқи ҳадаф» ба меъёрҳои давлати гирандаи кӯмак ва /ё Кодекси ғизоӣ мутобиқ бошад. Маводи ғизоӣ бояд ҳамеша “қобили истеъмоли инсон”, ҳамчунин “қобили расидан ба ҳадаф” бошад. Агар сифати маводи ғизоӣ паст бошад, он новобаста ба он, ки қобили истеъмоли инсон бошад, барои ба ҳадаф расидан мутобиқ нест (масалан, сифати орд мумкин аст барои дар шароити хона пухтан муносиб набошад, ҳарчанд истеъмоли он беҳатар аст). Барои санҷидани сифати маводи ғизоӣ, тибқи нақшаи намунагирӣ бояд намунаи он гирифта шуда, барои боварӣ ҳосил кардан ба сифати муносиб, аз ҷониби муассисаҳои харидкунанда бонизом санҷида шавад. Маводи ғизоӣ, ки аз дохили мамлакат харида шудааст, ё аз хориҷа ворид шудааст, бояд дорои шаҳодатномаи фитосанитарӣ ё дигар шаҳодатномаҳои назоратӣ бошад. Намунаи маводи ғизоӣ бояд ба таври таваккал гирифта ва санҷида шавад. Дудкунӣ бояд барои маҳсулоти муносиб истифода шуда, он тибқи чораҳои ҷиддӣ анҷом дода шавад. Дар сурати шубҳанок ё баҳснок будани сифати маводи ғизоӣ, сифати маводи ғизоиро бояд шахсони мустақили ба назорати сифат вобаста тафтиш кунанд. Маълумотро оид ба сол ва сифати маводи ғизоӣ аз шаҳодатнома, ҳисоботи баррасии сифат, тамға ва гузориши мудирӣ анбор пайдо кардан мумкин аст. Маводи ғизоӣ, ки ба ҳадаф мутобиқ нест, бояд боэҳтиёт nobуд карда шавад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёри 4 -уми интиқоли озуқаворӣ, дастури 10 дар саҳ.).

2. Маводи ғизоии генетикӣ тағйирдодашуда: Мардум бояд аз муқаррароти давлатӣ оид ба гирифтани ва истифода бурдани маводи ғизоии генетикӣ тағйирдодашуда маълумот дошта, онро эътироф кунад. Ин гуна муқаррарот бояд ҳангоми банақшагирии интиқоли маводи озуқаворӣ тариқи содироти он ба инобат гирифта шавад.

3. Механизми баррасии шикоятҳо ва вокуниш. Созмонҳо бояд барои баррасии шикоятҳо ва вокуниш оид ба сифат ва бехатарии маводи ғизоӣ механизми мувофиқ дошта бошанд, то ин ки ба гирандагон ҳисобот дода тавонанд (ниг. ба меъёри асосии 1, дастури 2 дар саҳ.).

4. Борпеч кардани маводи ғизоӣ: Аз рӯи имкон бандубасти маводи ғизоӣ бояд барои тақсими бевоситаи он, бе чен кардан, ё аз нав печонидан мутобиқ бошад: агар ҳаҷми қуттӣ мувофиқ бошад, он ба меъёри ғизоӣ додашуда ҷавоб дода метавонад. Қуттии маводи ғизоӣ бояд маълумоти аз ҷиҳати сиёсӣ, ё фарҳангӣ номувофиқ ва ихтилофomez надошта бошад. Тарзи борпечкунии маводи ғизоӣ ва истифодаи халтаю қуттиҳои ҳолӣ хавфи олудашавии муҳити зистро коҳиш медиҳад. Барои бехатар нобуд кардани қуттиҳои ғизоӣ тезтайёршаванда (мисли лифофаи алюминӣ) бояд қоидаҳои бехатарии махсус риоя карда шаванд.

5. Анбори маводи ғизоӣ бояд хушк ва тоза буда, аз боришот ҳифз карда шавад ва бо моддаҳои кимиёвӣ дигар пасмондаҳо олуда бошад. Инчунин онҳо бояд аз ҳашарот ва калламуш эмин бошанд (ниг. ба амнияти озуқаворӣ –меъёрҳои 4- уми интиқоли маводи ғизоӣ дар саҳ. ва меъёри 1-уми бартараф кардани партови саҳт дар саҳ.).

Меъёри 4: Таъмини идораи пайдарҳамӣ.

Мол ва ҳароҷоти ба он вобаста бо истифода аз низоми беғараз, шаффоф ва мутобиқ ҳуб идора карда мешавад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Аз рӯи имкон бо истифода аз иқтидори аҳолии маҳаллӣ барои таъмини идораи пайдарҳамӣ низоми ҷамоҳангсоз ва коршоямӣ таъсис диҳед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–3).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки қарор дар асоси қоидаҳои шаффоф, бо-адолатона ва кушод қабул карда мешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2, 4).

- Бо таъмикунандагони маводи ғизой ва марказҳои хизматрасонӣ робитаи мустақкам барқарор карда, рафтори ахлоқиро таъкид кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2, 4–5).
- Кормандонро дар ҳама сатҳҳои таъмини идораи пайдарҳамаӣ барои риоя кардани сифати озуқаворӣ ва қоидаҳои беҳатарӣ таълим диҳед ва назорат кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 9–11).
- Барои ҳисоботдиҳӣ қоидаҳои кори муносиб таҳия намоед, аз ҷумла ҳисобот оид ба рӯйхати амвол, гузориш ва низоми молиявӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 6–8).
- Дар бораи амволи дуздидашуда ҳисобот дода, кӯшиш кунед, ки сатҳи гум шудани онҳо ҷамъ ёбад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 9–11).
- Ба ҳамаи шахсони саҳмдор оид ба кори марказҳои тақсими озуқаворӣ мунтазам маълумот дода, кори онҳоро назорат ва идора кунед, то ин ки тақсими амвол ҳалалдор нашавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 12–13).
- **Нишондиҳандаҳои асосӣ** (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)
 - Маводи ғизой бояд ба марказҳои таъиншудаи тақсимкунӣ расонда шавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1 ва 7).
 - Аз оғози фаъолиятҳо бояд низоми назорати маводи ғизой, ҳисобот оид ба рӯйхати амвол ва низоми гузоришдиҳӣ мавҷуд бошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7–8, 11–13).
 - Ҳисоботе, ки дар асоси арзёбии ИТМЧ омода шудаанд, аз арзёбӣ ва рӯйхати вазифаҳои таъмини идораи пайдарҳамаии маҳаллӣ, мавҷудияти озуқа дар маҳал ва зерсохторҳои маҳаллӣ барои банақшагирӣ имконият медиҳанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3).
 - Ҳисобот оид ба таъмини идораи пайдарҳамаӣ инҳоро дар бар мегирад:
 - гувоҳӣ аз мавҷуд будани низоми шаффоф, боадолатона ва кушод барои ба имзо расондани шартномаи меҳнатӣ;

- гувоҳӣ аз назорати кори шахсони таъминкунанда/ хизматрасон, аз теъдод ва фоизи кормандони таълимгирифтаи таъмини идораи пайдарҳамӣ, пуррагӣ ва дақиқии ҳуҷҷатҳо;
- гувоҳӣ аз кам шудани талафот ва дар сатҳи камтар аз 2 фоиз нигоҳ доштани он, ҳисобот оид ба маводи ғизой;
- тафтиши марказҳои тақсими озуқа ва маълумот барои шахсони саҳмгузор оид ба марказҳо ва манбаъҳои тақсимот ва омода намудани озуқа.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Таъмини идораи пайдарҳамӣ** ин назария дар бораи банақшагирии тақсими маводи ғизой мебошад. Он интихоби мол, пайдо кардани таъминкунандагони маводи ғизой, назорати сифати мол, борпеч намудани мол, фиристондан, интиқол додан, дар анбор нигоҳ доштан, рӯйхат ва муҳофизати амволро дар бар мегирад. Таъмини идораи пайдарҳамӣ шарикони мухталифро дар бар гирифта, барои ҳамоҳангсозии фаъолияти шарикон муҳим аст (ниг. ба меъёрҳои асосии 2 дар сах.). Маводи ғизой бояд тавре идора ва назорат карда шавад, ки ба маркази тақсимкунӣ беосеб ва гумшавӣ расонда шавад. Дар ҳар сурат созмонҳои башардӯстона барои ба кӯмакирандагон расонидани маводи ғизой вазифадоранд (ниг. ба амнияти озуқаворӣ— меъёри 5-6-уми интиқоли маводи ғизой дар сах.).
2. **Истифодаи хизматрасониҳои маҳаллӣ:** Пеш аз ҷустуҷӯи манбаъҳои беруна, арзёбии коршоямӣ ва эътимоднокии имкониятҳои маҳаллӣ зарур аст. Бояд тамоми чораҳои зарурӣ андешида шавад, ки ҷустуҷӯи сарчашма дар сатҳи маҳаллӣ сабаби хусумат нашуда, ё адоватро бештар карда, ба ҷамоат зарари бештар наорад. Нақлкунанда ва таҳвилгари бозътимоди маҳаллӣ, ё минтақавӣ оид ба қоида, тартибот ва имконоти маҳаллӣ донишҳои хуб буда, метавонад барои мутобиқ шудан ба қонунҳои кишвари қабулкунанда кӯмаки худро расонда, таҳвилро тезонад. Тафтиши хизматрасониҳо махсусан дар ҳолати низоъ бисёр муҳим аст.
3. **Манбаҳои интиқол дар сатҳи маҳаллӣ:** Дастрасии маҳсулот дар

сатҳи маҳаллӣ ва натиҷаҳои он барои истеҳсолоти маҳаллӣ ва низоми бозори хӯрокворӣ, аз он ҷумла устувории муҳити зист хоҳ дар сатҳи маҳаллӣ истеҳсол шуда бошад, ё аз берун ворид шуда бошад, бояд албатта арзёбӣ шавад (ниг. Ба Меъёри 1 оид ба амнияти озуқаворӣ ва арзёбии ғизо дар саҳ. ва Меъёрҳои 1 ва 3 оид ба амнияти озуқаворӣ— воситаҳои ба даст овардани даромад дар саҳифаҳои). Бозорҳо бояд ба воситаи харидани маводи хӯрокворӣ дар сатҳи маҳаллӣ ё минтақавӣ ҳавасманд шаванд ва дар ин кор бояд дастгирӣ шаванд; ин кор метавонад барои деҳқонон ҷиҳати истеҳсоли бештари маҳсулот омили хубе шуда, дар дастгирии иқтисодиёти маҳаллӣ кӯмак расонад. Дар сурати ҷалб шудани якчанд ташкилот, бояд аз рӯи имкон сарчашмаҳои маҳаллӣ истифода шаванд. Дигар сарчашмаҳои маҳсулоти истеъмоли дар дохили кишвар метавонанд қарз ё ҷудокунии маблағ аз ҳисоби барномаҳои мавҷуда оид ба ғизо (шояд созишномаи сармоягузорӣ зарур шавад) инчунин захираи миллии гандум, қарз аз ё шартнома бо таъминкунандагони тиҷоратиро дар бар гиранд.

4. Бетарафӣ: Барои шахсоне, ки аз ҷӯрабозӣ ё ришвахӯрӣ орь мебошанд, ба роҳ мондани расмиёти ба имзо расондани шартномаи боadolat ва шаффоф бениҳоят муҳим аст. Иҷрои вазифаҳо аз ҷониби таъминкунандагони **Хизматрасониҳо** бояд арзёбӣ шуда, рӯйхатҳо нав карда шаванд.

5. Малака ва омӯзиш: Мутахассисони амалкунанда ва роҳбарони барномаҳо бояд барои таъсиси шабакаи низоми идоракундаи молрасонию ва омӯзонидани кормандон сафарбар карда шаванд. Аз ҷумла намудҳои таҷрибаи дахлдор аз идораи шартномаҳо, таҳвил ва анборхонаҳо, номгӯй, оmodасозии кубурҳо, иттилоот, назорати бор ва воридот иборат мебошад. Дар омӯзишҳо, бояд кормандони созмонҳои ҳамкор ва хизматрасонӣ иштирок дошта, онҳо бояд бо забони ба сокинони маҳаллӣ фаҳмо гузаронида шаванд.

6. Маводи озуқа набояд барои пардохт истифода шавад: Истифодаи маводи озуқа набояд барои пардохти корҳои лоҷистикӣ, мисли фаровардани бор ба анборхона ва нуқтаҳои тақсимот истифода шавад. Агар барои пардохт бо пули нақд имконият набо-

шад ва бар ивази пул маводи хӯрокворӣ истифода шавад, ҳаҷми маводи ба нуқтаи тақсимот ирсолшуда бояд тағйир дода шавад, то дар интиҳо ба қабулкунандагон ҳаҷми банақшагирифтаи маводи озуқа бирасад.

7. Ҳисоботдиҳӣ (аз ҷумла баҳши лоҷистикӣ ва байнисоҳавӣ):

Аксари сармоягузори таъминкунандаи маводи озуқа барои ҳисоботдиҳӣ талаботи махсус пешниҳод мекунанд ва роҳбари занҷираи таҳвил бояд аз ин талабот бохабар буда, барои қонеъ кардани он ягон низомро ҷорӣ кунад. Талаботи идораи ҳаррӯза ҳисоботгузори таъҷилии ҳама гуна таваққуф ё тағйиротро дар занҷираи таҳвил дар бар мегирад. Иттилоот оид ба низоми тақсимот ва дигар ҳисоботи низоми идораи занҷираи таҳвилӣ бояд ба таври шаффоф паҳн карда шаванд.

8. Ҳуҷҷатгузорӣ: Шумораи кофии ҳуҷҷат ва шаклҳо (борхат, китоби қайдҳо, шаклҳои ҳисоботӣ ва ғ.) бояд бо забони маҳаллии тамоми манотиқе, ки маҳсулот он ҷо қабул, нигоҳ дошта ва/ё ирсол карда мешавад, дастрас бошанд, то сабти тамоми марҳилаҳои интиқоли бор мавҷуд бошад.

9. Нигоҳдорӣ дар анборҳо: Анборхонаҳои махсуси барои маводи озуқа муқарраршуда назар ба анборҳои, ки дар он маводи дигар низ нигоҳ дошта мешаванд, беҳтар аст, аммо агар идораи хуби анборҳои омехта ба роҳ монда шавад, хатари эҳтимолии ба он таҳдидунондаро кам кардан мумкин аст. Ҳангоми интиҳоби анборҳо, бояд пешаки муқаррар карда шавад, ки дар он пештар ягон намуди маводи хатарнок нигоҳ дошта нашуда буд ва хатари захролуд шудани маҳсулот мавҷуд нест. Ҳангоми интиҳоби анборҳо бояд омилҳои зеринро ба инобат гирифта шаванд: амният, ғунҷоиш, дастрасии осон, пойдо-риии бино (бом, деворҳо, дар ва фарш), инчунин мавҷуд набудани эҳтимолияти дучор шудан ба обхезӣ.

10. Нобуд кардани маҳсулоте, ки барои истеъмоли одамон мувофиқ нест: Маводи озуқаи вайроншуда бояд аз ҷониби мутахассиси салоҳиятнок (мисоли мумаййизи хӯроки безарар ва лабораторияҳои давлатии тандурустӣ) санҷида шуда, мувофиқати он барои истеъмоли одамон тасдиқ гардад. Озуқаи вайроншуда

бояд то лаҳзаи барои саломатӣ хатарнок шудани маҳсулоти нобуд карда шавад. Усулҳои нобудкунии маҳсулоти номувофиқ चुни-
нанд: фуруҳтан барои хӯроки чорво, зери хок кардан/сӯзонидани
маҳсулот бо иҷозат ва дар шохидии мақомоти дахлдор. Барои но-
буд кардани хӯроки чорво, бояд гувоҳномаи мувофиқат гирифта
шавад. Дар ҳама ҳолат, маҳсулоти истеъмолии номувофиқ набо-
яд ба занҷири дастрасии хӯроки одамон ё ҳайвонот аз нав ворид
гардад ва нобудсозии он набояд ба муҳити зист зарар оварда, са-
баби заҳролуд шудани манбаҳои обӣ гарданд.

11. Хатар ба занҷири интиқол: Дар ҳолати низои мусаллаҳона ё
ноамнӣ, аз ҷониби тарафҳои муҳолиф метавонад ҳодисаҳои
дуздӣ ё маҷбуран кашида гирифтани маводи хӯрокворӣ рӯй
диҳад, аз ин рӯ дар роҳи интиқол ва дар ҳуди анборҳо бояд
бехатарӣ таъмин карда шавад. Умуман, дар тамоми зинаҳои
занҷираи таҳвил хатари дуздӣ мавҷуд аст: бо мақсади кам кар-
дани дараҷаи хатар, бояд дар тамоми нуқтаҳои нигоҳдорӣ, су-
поридану қабул ва тақсими бор низоми назорат ба роҳ монда
шавад. Низоми дохилии назорат бояд тақсими ӯҳдадорихоро
дар бар гирифта, хатари созишҳои махфиро аз байн барад.
Микдори маҳсулот бояд мунтазам тафтиш карда шавад, то ин
ки ғайриқонунӣ ғорат шудани пешгирӣ карда шавад. На танҳо
баҳри кафолати ягонагии занҷири таҳвил, балки барои таҳлил
ва ҳал кардани натиҷаҳои васеътари сиёсӣ ва бехатарӣ, мисли
эҳтимолияти сар задани низои мусаллаҳона бо сабаби дуздии
захираҳо бояд чораҳои зарурӣ андешида шаванд (ниг. ба Меъё-
ри ҳифозатии 1 дар саҳ.).

12. Таҳлили низоми тақсимот бояд мунтазам анҷом дода шуда,
оид ба дараҷаи захира, воридшавии моли интизоршуда ва
тақсими он байни баҳрагирандагон, ки ба занҷираи интиқол
ҷалб шудаанд, иттилооти дахлдор омода карда шавад. Назорат
ва пешгӯии ҳаҷми захира бояд сари вақт дараҷаи норасоихоро
муайяе карда, мушкилиҳои интизориро барои дарёфти роҳи
ҳалли онҳо ба ҳисоб гирад. Низоми истифодаи якҷояи иттило-
от байни шарикон метавонад барои пешгирии шикасти низоми
тақсимо

Агар сарчашмаҳо ба талабот ҷавобгӯ набошанд, шикаст хӯрдани низоми тақсимот ногузир аст. Дар чунин ҳолат, ҳангоми таҳияи барнома оид ба сарчашмаҳо пеш аз ҳама мувофиқи маблағи мавҷуда тартиб додани номгӯи маводи озуқа (мисол, чиро бояд харид) зарурат дорад.

Бояд ба баҳрагирандагон маслиҳат дода шавад, ки роҳҳои ҳалли мушкилиҳои ба ин ҳолат вобаста аз паст ё кам кардани ҳаҷми меъёри муқаррарии хӯрок, ё ихтисор кардани хӯрокворие мебошад, ки барои баҳрагирандагон бештар дастрас мебошад, иборат аст (ҳам аз ҷиҳати ҷисмонӣ ва ҳам иқтисодӣ).

- 13. Таъмини иттилоот:** Барои он ки ба нофаҳмиҳо роҳ дода на-шавад иттилооти гуногун на ба ҳамаи саҳмгузoron, балки бояд танҳо ба саҳмгузoronи дахлдор ирсол карда шавад. Истифодаи ВАО-и маҳаллӣ, усулҳои анъанавии паҳн намудани хабар ва технологияҳои ҷорӣ (хабарнависи тариқи телефони мобилӣ, почтаи электронӣ) бояд ҷиҳати таҳвил ва қавӣ гардонидани шаффофият чун воситаи огоҳ нигоҳ доштани кормандони маҳаллӣ ва қабулкунандагон ба инобат гирифта шаванд.

Меъёри 5: Мақсад ва тақсимот

Усулҳои тақсими хӯроквории мақсаднок тезамал, саривақтӣ, шаффоф ва бехатар буда, қурбу манзалатро дастгирӣ менамоянд ва ба шароити маҳаллӣ мувофиқанд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Дар асоси эҳтиёҷот ва маслиҳати саҳмирандагонӣ дахлдор қабулкунандагонӣ хӯроквориро муайян кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1-2).
- бо маслиҳати созмонҳои шарикӣ, гурӯҳҳои маҳаллӣ ва қабулкунандагон усулҳои натиҷабахш ва боадолати тақсими хӯрокро таҳия намоед, ки бозътибор бошанд. Дар раванди таҳия за-нон ва маъюбон, пиронсолон ва шахсони имкониятхояшон маҳдуд бояд нақши махсус дошта бошанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1-4).

- Бо саҳмгузори маҳаллӣ оид ба нуқтаҳои мувофиқи тақсимот, ки ба қабулқунандагон дастрасии осон ва бехатарро кафолат медиҳад, маслиҳат кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5–6).
- Қабулқунандагон бояд пешакӣ аз нақшаи тақсимот, сифат ва ҳаҷми меъёри хӯроквориро огоҳ карда шаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7–8).
- Иҷрои тақсими хӯроки мақсаднок бояд таҳқиқ ва баҳогузорӣ карда шавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 9).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Меъёрҳои мақсаднок бояд дар асоси таҳлили ҳамаҷонибаи аҳолии азиятдида муайян карда шаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Байни аҳолии аз офат зарардида механизмҳои мақсаднок мувофиқ карда шудааст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Барои одамони имкониятхояшон маҳдуд усулҳои дахлдори тақсимот ба роҳ монда шудааст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–4).
- Барои расидан ба нуқтаи тақсимот, кӯмакирандагон набояд беш аз 10 километр масофаро тай кунанд, яъне на бештар аз чор соат сарф намоянд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5).
- Дар бораи меъёри тақсими хӯрок қорт, баннер ва/ё сутунҳои ишоратӣ мавҷуд аст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7–8).
- Мониторинг ва / ё механизми ӯҳдадории баҳрагирандагон омилҳои зеринро ба қайд мегиранд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 9):
 - хоҳиши баҳрагирандагон оиди усулҳои тақсимот;
 - иттилооти ба баҳрагирандагон оиди тақсимот пешниҳодшуда;
 - баҳрагирандагон /озуқагирандагон: амалан муқобили нақшаҳо (вақт, шумора, сифат).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Мақсадгузорӣ: Маводи хӯрокворӣ бояд ба шахсоне тақсим карда

шавад, ки ба он бештар эҳтиёҷ доранд: хонаводаҳои аз ҷиҳати озуқаворӣ беҳимоя ва шахсони аз серӣ нахӯрдани хӯрок азиятдида (ниг. ба Озурдагӣ ва қобилияти аҳолии аз офат зарардида дар саҳифаи ва Амнияти озуқаворӣ ва арзёбии меъёрҳо оид ба ғизо 1–2 дар саҳ.). Ба нақша гирифтани ҳар як қадами фаъолият, на танҳо марҳалаи интиҳои онро нишон медиҳад. Пайдо намудани мувозинати дуруст байни хатоҳои истисноӣ (метавонад ба ҳаёт хатарнок бошад) ва дохилӣ (одатан вайронкунанда ё талаффаранд) душвор аст; зиёда аз ин, одатан паст кардани хатоҳо хароҷотро баланд мекунад.

Дар ҳолати фавқуллоддаи ҷиддӣ, хатоҳои дохилӣ метавонанд назар ба хатоҳои истисноӣ қобили қабул бошанд: тақсимои кампалҳои пашмин дар ҳолати фавқуллоддае, ки дар натиҷаи он хонаводаҳо зарари яхела дидаанд ё дар ҷое, ки барои арзёбии мушахаси мақсаднок имконият нест, мувофиқи мақсад хоҳад буд. Интиҳоби агентҳои ба ҳадафгузорӣ ҷалбшуда бояд ба адолатноқӣ, қобилият ва масъулиятнокии онҳо асос ёбад. Сарварони маҳаллӣ, кумитаҳои кӯмакрасони дар сатҳи маҳаллӣ интиҳобшуда, созмонҳои ҷамъиятӣ, созмонҳои ғайридавлатии маҳаллӣ, муассисаҳои давлатии маҳаллӣ ё созмонҳои байналмилалӣ метавонанд агентҳои ҳадафгузор бошанд. Тавсия дода мешавад, ки ба сифати агентҳои ҳадафгузор занон интиҳоб шаванд. Усулҳои ҳадафгузорӣ бояд фаҳмо буда, аз ҷониби кӯмакирандагон ва аҳолии дигар пазируфта шаванд, то пайдо шудани шиддат ва зиён пешгирӣ карда шавад (ниг. ба Меъёрҳои асосӣ 1, қайдҳои тавсиявӣ 3 дар саҳ. ва Принсипҳои муҳофизатӣ 2 дар саҳ.).

- 2. Бақайдгирӣ:** Бақайдгирии расмӣ хонаводаҳо барои гирифтани маводи озуқаворӣ бояд ба қадри имкон фавран гузаронида шуда, ба он ҳангоми зарурат тағйиру иловаҳо ворид карда шаванд. Маълумот оид ба баҳрагирандагон\кӯмакирандагон барои таҳия намудани низоми самараноки тақсимкунӣ (теъдод ва хусусиятҳои демографии аҳоли ба ташкил намудани тақсимкунии маводи озуқа таъсир мерасонад), тартиб додани рӯйхати ғайридагирандагон, тайёр намудани қортҳои тақсим (агар ба назар гирифта шуда

бошад) ва муайян намудани шахсони эҳтиёҷоташон махсус хеле муҳим мебошад. Бақайдгирӣ дар урдугоҳи фирориён мушкилоти зийедеро пеш меорад, хусусан, ҳангоме ки фирориён ягон ҳуҷҷати муайянкунандаи шахсият надошта бошанд (ниг. ба Меъёри муҳофизатии 4, қайдҳои тавсиявии 4–5 дар саҳифаи).

Дар ин ҳолат дар ҷамоатҳои деҳот ва кумитаҳои маҳалла барӯйхатгирии аҳолии метавонад муфид бошад. Аз байни аҳолие, ки ба фалокат дучор шудааст, дар ҷараёни бақайдгирӣ бояд ба занон кӯмак расонда шавад. Агентҳои бояд кафолат диҳанд, ки шахсони осебпазир хусусан, одамони якҷаву танҳо ва маъҷубон ба рӯйхат шомил шаванд. Модоме, ки соҳибони хонавода ба қайд гирифта мешаванд, занон бояд ҳуқуқ дошта бошанд, ки дар алоҳидагӣ ба қайд гирифта шаванд: занон маводи тақсимшударо дар сатҳи хонавода ҳубтар истифода мебаранд. Агар дар лаҳзаҳои аввали сар задани фалокат бақайдгирӣ имконнопазир бошад, он бояд баъди ба эътидол омадани вазъият, гузаронида шавад, ин хусусан дар он маврид муҳим аст, агар зарурати таъмин намудани маводи озуқаворӣ давраи тӯлониро дар бар гирад. Ба ҷараёни бақайдгирӣ механизми арзу шикоят бояд таъсис дода шавад (ниг. ба Меъёри асосии 1, қайдҳои тавсиявии 2 ва 6 дар саҳифаҳои).

- 3. Усулҳои тақсимкунии ғизои “хушк”:** Аксари усулҳо бо гузаштани вақт тағйир меёбанд. Тақсимои умумии маводи ғизоӣ одатан дар шакли ғизои хушк ба роҳ монда мешавад, ки аз тарафи истифодабарандагон минбаъд дар хона тайёр мешавад. Кӯмакирандагон метавонанд дорандаи корти инфиродӣ ё хонаводагӣ, намоёнҳои гурӯҳи хонаводаҳо, сарварони маҳаллӣ ё роҳбарони гурӯҳи тақсимои мақсадноки сатҳи маҳаллӣ/ҷамоавӣ бошанд. Вобаста ба шароит кӯмакирандагони асосӣ муайян карда шуда, ва бо тағйир ёфтани он метавонанд тағйир ёбанд. Хатарҳои, ки дар мавриди тақсимои метавонанд дар робита бо сарварони маҳаллӣ пайдо шаванд, бояд ҳамаҷониба омӯхта шаванд. Интиҳоби қабулкунандагон бояд масоили таъсир ба ҳаҷми кор ва хатарҳои зӯрварӣ аз ҷумла, зӯрвариҳои хонаводагиро ба инобат гирад. (ниг. ба Меъёрҳои муҳофизатии 1–2 дар саҳифаҳои 33–36). То кадом андоза тез-тез тақсим наму-

дани мавод, ба вазни мавод ва воситаҳои истифодабарандагон барои ба хона кашондани он вобастагӣ дорад. Шояд амалҳои махсус зарур бошанд, то имконият пайдо шавад, ки одамони калонсол ва ё маъҷубон маводи ғизоиро ба хона бурда тавонанд: шояд дар ин амал ба онҳо дигар аъзоёни ҷомеа кӯмак расонанд, вале ғизоеро, ки барои як ё ду ҳафта пешбинӣ шудааст, нисбат ба ғизое, ки барои як моҳ зарур аст, ба хона бурдан осонтар аст. Кӯшиши фаро гирифтани гурӯҳҳои осебпазир набояд дар нисбати онҳо маҳдудияти бештарро илова намояд. Ин масъала хусусан байни аҳолие, ки теъдоди зиёди одамони мубтало ба ВНМО ва АҲНМО дорад, ба миён ояд (ниг. ба Меъёрҳои муҳофизатии 4, қайдҳои тавсиявии 1, 9–11 дар саҳ.).

4. Усулҳои тақсимкунии ғизои "моеъ": Тақсими умумии ғизо, ба таври истисно, метавонад ғизои пухташуда ва ё барои хӯрдан омода ро дар бар гирад. Ин наъми ғизо вақте муносиб аст, агар барои мисол, одамон дар ҳаракат буда, вазъият хеле ноором ва барои ба хона овардани маводи ғизоӣ хатарнок бошад, ҳангоми аз ҷойҳои муқимияшон фирор намудани одамон сатҳи баланди зӯрварӣ ҷой дошта бошад, барои тайёр намудани ғизо воситаҳои зарурӣ надошта бошанд, ғизоро сарварони маҳаллӣ аз худ намоянд ва бо сабабҳои марбут ба масоили ҳифзи муҳити зист (пешгирии дарахтбурӣ барои ҳезум) тайёр намудани ғизо ғайриимкон бошад. Ғизои мактаб барои хонандагон ва муаллимон ҳамчун механизми тақсим дар ҳолатҳои фавқулодда истифода мешавад (ниг. ба Меъёрҳои ҳадди ақалли маориф).

5. Нуқтаҳои тақсимот ва ҳаракат: Нуқтаҳои тақсимот на дар асоси мувофиқат ба ташкилоти тақсимкунанда, балки бояд дар ҷойҳое ташкил шаванд, ки барои кӯмакирандагон беҳатар бошанд (ниг. ба Меъёри муҳофизатии 3, қайдҳои тавсиявии 6-9 дар саҳифаи). Ҳамвор будани ҷой ва наздикӣ ба дигар сарчашмаҳои кӯмак монанди оби тозаи ошомиданӣ, ҳоҷатхона, хизматрасонии тиббӣ, ҷойи соядор, ҷойи нишаст ва ҷойҳои барои занон беҳатар хеле муҳим мебошанд. Нуқтаҳои тақсимот набояд наздики ҷойҳои зарурати гузаштан аз нуқтаҳои тафтишотӣ таъсис дода шаванд. То кадом андоза муназзам тақсим намудан ва

теъдоди нуқтаҳои тақсим бояд дар асоси вақти сарфшавандаи қабулқунандагон барои расидан ба нуқтаи тақсим ва имконияту сарфи маблағ барои кашондани ғизо ба инобат гирифта шаванд. Кӯмакгирандагон бояд имконияти дар муддати як рӯз ба нуқтаи тақсим расида, баргаштан дошта бошанд. Ба шахсоне, ки имконияти ба нуқтаи тақсими мавод рафта омаданро надоранд, масалан, маъюбоне, ки роҳ рафта наметавонанд, бояд воситаҳои зарурӣ пешниҳод шаванд. Суръати ҳаракат дар ҷойи ҳамвор ба ҳисоби миёна 5 км/соат ва дар нишебию баландӣ камтар аз он муқаррар шудааст. Вақти муқарраршуда метавонад вобаста ба синну сол ва қобилияти ҳаракаткунӣ тағйир ёбад. Дастрасии мавод метавонад нигарониҳои аҳолии дар канормонда ва осебпазирро ҳангоми фалокат ба амал орад. Тақсими мавод бояд тарзе ба роҳ монда шавад, ки ба корҳои ҳаррӯзаи одамон камтар халал расонда шуда, бо мақсади ҳифзи онҳо тавре таҳия шавад, ки ҳоҷати шаб дар роҳ мондан набошад, зеро ин хатари иловагиро эҷод менамояд. (ниг. ба Меъёри муҳофизатии 1 дар саҳ. 33).

6. **Коҳиши таҳдиди хатарҳои амниятӣ:** Тақсими маводи ғизӣ метавонад хатарҳои амниятиро эҷод намояд, аз ҷумла, ҳучум ва зӯроварӣ. ҳангоми тақсимои зиддиятҳо метавонанд афзоиш ёбанд. Занон, кӯдакон, пиронсолон ва одамони маъюб бештар ба хатари аз даст додани ҳуқуқҳои худ осебпазиранд. Ин хатарҳо бояд пешакӣ арзёбӣ шуда, барои коҳиши онҳо чораҳо андешида шаванд. Мисоли чунин чораҳо метавонад ҷалб намудан ва роҳбарӣ роҳнамоии кормандони омӯзондашудаи ташкилот ва аз тарафи худӣ аҳоли муҳофизат намудани нуқтаҳои тақсимои бошад. Агар зарурат пеш ояд, дар ин кор милитсияи маҳаллиро низ ҷалб намудан мумкин, аммо онҳо бояд пешакӣ бо мақсади тақсимои маводи ғизӣ шинос карда шаванд. Банақшагирии боэҳтиёти макон ва нуқтаҳои тақсими мавод метавонад дар идора кардани издиҳом ва коҳиши хатарҳои амниятӣ мадад расонад.

Оид ба гузаронидани чорабиниҳои пешгирикунанда, мониторинг ва зидди зӯроварии гендерӣ, аз ҷумла суистифодаи ҷинсӣ, ки бо тақсимои маводи ғизӣ вобастагӣ дорад бояд чораҳои махсус, андешида шаванд. Ин чораҳо масалан, ҷудо намудани занону

мардон, пешниҳод намудани вақти алоҳидаи гирифтани маводи ғизой, ба маълумоти тамоми кормандони ба тақсимои маводи ғизой ҷалбшуда расонидани он, ки ҳатман муомилаи хуб доштан, зимни даст задан ба амали номатлуб ҷазо додан, барои назорати бақайдгирӣ таъин намудани муҳофизон аз зумраи занон, тақсимои ғизо ва арзёбии вазъи баъд аз тақсимотро дар бар гирифта метавонанд. (инчунин ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5 ва Меъёри муҳофизатии 2 дар саҳ.).

7. Паҳн намудани маълумот: қабулкунандагон бояд оид ба масоили зайл маълумот дошта бошанд:

- миқдор ва намуди маводи ғизоии тақсимшаванда ва сабаби ба нақша ворид намудани ягон дигаргунӣ; маълумот оид ба ғизо бояд дар ҷойи намоён ва наздик ба нуқтаи тақсим бо тарзи фаҳмо ва барои шахсоне, ки хонда наметавонанд ё ин ки мушкilotи иртиботӣ доранд расонида шавад (масалан, бо забони фаҳмои маҳаллӣ ё ба таври шифоҳӣ) ;
- нақшаи тақсим (рӯз, вақт, макон, мунтазамӣ) ва ворид намудани ягон тағйирот ба нақшаи тақсимо;
- сифати ғизо ва агар зарур бошад, бо мақсади ҳифзи арзиши ғизоии он хусусан ба ҷӣ диққат додан;
- талабот ба нигоҳдорӣ ва истифодаи ғизо;
- маълумоти махсус оид ба истифодаи ғизо барои кӯдакон (ниг. ба Меъёрҳои ғизодиҳӣ ба кӯдакон 1–2 дар саҳ.);
- роҳҳои мувофиқи ба даст овардани маълумоти бештар оиди барнома ва ҷараёни арзу шикоят (ниг. ба Меъёри асосии 1, қайдҳои тавсиявии 4–6 дар саҳ.).

8. Ворид намудани тағйирот ба барнома: Тағйирот дар тақсимои маводи ғизой бо сабаби норасоии он бояд бо қабулкунандагон тавассути кумитаҳои тақсимо, сарварони маҳалла ва намояндагони ташкилоти тақсимкунанда баррасӣ шавад. Қарор дар бораи он ки дар ин ё он маврид ҷӣ тавр амал кардан лозим аст, бояд дар якҷоягӣ пеш аз тақсими кӯмак қабул карда шавад. Кумитаҳои

тақсимкунандаи кӯмак бояд оид ба тағйирот, сабабҳои он ва дар оид ба он, ки кай мардум ба пуррагӣ ғизои пешбинишуда ро гирифта метавонанд, ба аҳолии хабар диҳанд.

Дар ҳолати норасоии маводи ғизоӣ чунин тавсияҳо пешниҳод шуда метавонанд:

- кам кардани миқдори ғизо барои ҳамаи кӯмакирандагон (тақсими баробари ғизо);
- ба шахсони осебпазир тақсим намудани меъёри “пурра”-и ғизо ва кам кардани он ба аҳолии умумӣ;
- ба таъхир андохтани тақсими.

Агар тақсими маводи ғизоӣ ба нақшагирифташуда ғайриимкон бошад, зарур нест, ки ҳангоми тақсими ин камбудӣ минбаъд ислоҳ шавад.

9. Мониторинг ва арзёбӣ бояд дар ҳама сатҳи таъмини озуқаворӣ ва истифодаи он анҷом ёбад (ниг. ба Меъёри асосии 5 дар саҳ.).

Пеш аз шурӯъ намудан ба тақсими кӯмак боварӣ ҳосил кунед, ки тамоми талаботҳо қонеъ карда шудаанд (масалан: бақайдгирӣ, амният, маълумот доир ба тақсими).

Маводи ғизоӣ баъзе хонаводаҳо бояд баъд аз гирифтани аз нуқтаи тақсими қиёсан баркашида шавад, то боварӣ ҳосил гардад, ки ғизо дуруст ва дар миқдори пешбинишуда тақсими шудааст. Хабар гирифтани аз хонаҳои шахсоне, ки маводи ғизоӣ гирифтаанд, метавонад нишон диҳад, ки то чӣ андоза ғизо дастрас ва муфид аст. Илова бар ин, ин усул имкон медиҳад шахсонро, ки мӯҳтоҷи гирифтани ғизо буданд, вале ба рӯйхат дохил нашудаанд, муайян карда шавад ва ба масъалаи он ки оё ғизои иловагӣ аз дигар сарчашмаҳо гирифта шуд, агар гирифта шуда бошад, дар бораи аз кучо, барои чӣ ва аз тарафи кӣ истифода шуданиш бояд, равшанӣ андохта шавад.

Мониторинг бояд таъсири интиқоли ғизоро нисбат ба амнияти истифодабарандагони он таҳлил намояд. Таъсири васеътари тақсими маводи ғизоӣ низ бояд арзёбӣ шавад, масалан: фа-

ъолияти бахши кишоварзӣ, шароити бозор ва дастрас будани маҳсулоти кишоварзӣ.

Меъёри 6: Истифодаи маводи ғизоӣ

Ғизо бояд ҳам дар сатҳи хонавода ва ҳам ҷомеа дар шароити беҳатар ва мувофиқ нигоҳдорӣ, тайёр ва истифода карда шавад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ҳифзи истифодабарандагон аз нигоҳдорӣ ва нодуруст тайёр намудани ғизо (ниг. ба қайди тавсиявии 1).
- Ба истифодабарандагон расонидани маълумоти мувофиқ оид ба муҳимияти нигоҳдории маводи ғизоӣ ва расонидани кӯмак дар афзун намудани дониш ва малакаи нигоҳдории маводи ғизоӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Ҳангоми тақсим намудани ғизои тайёршуда\пӯхташуда оид ба нигоҳдории ғизои пӯхташуда, тайёр намудани ғизо ва хатарҳо ба саломатии инсон ҳангоми истеъмоли маводи ғизоии ба талабот ҷавобгӯ набуда, ба кормандон машғулиятҳои омӯзишӣ гузаронед (ниг. ба қайди тавсиявии 1).
- Ба истифодабарандагон оид ба нигоҳдорӣ, тайёр намудан ва пӯختани маводи ғизоии тақсимшуда саволҳо ва агар лозим бошад, маслиҳатҳо диҳед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки ба хонаводаҳо таҷҳизоти мувофиқи пӯختани ғизо, сӯзишворӣ, оби тоза ва маводи беҳдошт дастрасанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–4).
- Барои шахсоне, ки наметавонанд ҳудашон ғизо тайёр кунанд ё ҳудашон истеъмол кунанд, шахсонро вобаста намоед, ки дар мавриди зарурӣ ғизо омода намуда, ба онҳо диққат диҳанд (ниг. ба қайди тавсиявии 5).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Рӯй надодани ягон ҳодисаи вобаста таъсири манфии ғизоӣ

тақсимшуда ба саломатии одамон.

- Зиёд шудани дониши истифодабарандагон оид ба беҳдошти маводи ғизоӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Ҳама кормандони ба тақсимоҷи ҷалбшуда оид ба нигоҳдории ғизо ва зарар чун натиҷаи риоя накардани қоидаҳои нигоҳдории аз омӯзиш гузаштаанд (ниг. ба қайди тавсиявии 1).
- Ба ҳама хонаводаҳо барои пухтани ғизо таҷҳизот ва барои истеъмоли ғизо асбобу анҷоми зарурӣ дастрасанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–4).
- Мавҷуд будани одамони вобасташуда ба тамоми шахсоне, ки ба кӯмак мӯҳтоҷанд (ниг. ба қайди тавсиявии 5).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Гигиенаи маводи озуқа:** Ҳолати фавқуллода метавонад одатҳои гигиеникӣ барои мардум маъмулро вайрон кунад. Шояд ташвиқи гигиенаи хӯрок ва дастгирии фаъоли чораҳои мувофиқ бо шароити маҳал ва шаклҳои беморӣ, масалан махсус қайд кардани дастшӯӣ пеш аз тайёр намудани хӯрок, роҳ наодан ба олудашавии об ва андешидани чораҳои мубориза бар зидди ҳашароти зараррасон зарур гардад. Ба қабулқунандагони маводи озуқа бояд дар сатҳи хонавода дар бораи чораҳои беҳатар нигоҳ доштани хӯрок маълумот дода шавад. Шахсони парастор бояд барои ғизо додан ба кӯдакон дар бораи истифодаи ҳамаҷонибаи сарчашмаҳои хонавода ва усулҳои беҳатари омода намудани хӯрок маълумот дошта бошанд. (ниг. ба Меъёрҳои риояи беҳдошт 1-2 дар саҳ.). Дар ҷойҳое, ки барои бо хӯроки гарм таъмин намудани одамони аз офат зарардида ошхона ташкил шудааст, ҳангоми интихоб бояд ба ҷойи бунёди ошхона диққати махсус дода шуда, шароити дастрасӣ, амният ва беҳдошти ҷой, дастрасии об барои хӯрокпазӣ ва нӯшидан, инчунин ҷойи хӯрокхӯрӣ ба инobat гирифта шавад.
2. **Сарчашмаи иттилоот:** Барои паҳн намудани иттилоот ва ҷамъовариҳои фикру ақидаи баҳрагирандагон, алалхусус занон

бояд механизмҳои мувофиқтаҳия карда шаванд (ниг. ба Меъёрҳои асосии 1, қайдҳои тавсиявии 2 ва 6 дар саҳ.). Барои паҳн кардани тавсияҳо вобаста ба маводи ғизӣ, чун ҷойҳои мувофиқ бояд мактаб ва ҷойҳои омӯзишии бехатар, ба инобат гирифта шаванд. Барои одамони талаботи робитагии гуногундошта шояд шакли диаграммаҳои фаҳмо зарур гарданд (ниг. ба Меъёрҳои асосии 1, қайдҳои тавсиявии 4 дар саҳ.).

3. Сӯзишворӣ, оби оварда ва сарфу харҷи хонавода: Дар ҳолати зарурӣ, бо назардошти бехатарии занон ва кӯдакон, ки ҷамъкунандаи асосии ҳезум мебошанд, бояд сӯзишвории мувофиқ таъмин карда шавад, ё барномаҳои ниҳолшинонӣ ё ҷамъоварии ҳосил ба роҳ монда шавад (барои танӯр ва сӯзишворӣ, ниг. ба Меъёрҳои маводи ғайриғизӣ 4 дар саҳ.). Барои иттилоот оид ба дастрасии об, шумора, сифат ва воситаҳо, ниг. ба Меъёрҳои таъмини об 1–3 дар саҳ.. Барои таҷҳизоти пӯхтупаз, хӯроқхӯрӣ ва зарфҳои обгирӣ, ниг. ба Меъёрҳои маводи ғайриғизӣ 3 дар саҳ.)

4. Дастрасии васоити коркарди хӯроқворӣ, ба монанди осиеб барои орд кардани дони гандум ба одамон имкон медиҳад, ки хӯроқро дар шакли барояшон писанд тайёр карда, барои дигар фаъолияти босамар вақти худро сарфа кунанд. Коркарди хӯроқ дар сатҳи хонавода, мисли ордкунӣ метавонад вақт, ҳаҷми об ва сӯзишвории барои пухтупаз лозимиро кам кунад (ниг. ба Меъёрҳои амнияти озуқаворӣ – интиқоли озуқа 2, қайдҳои тавсиявии 2 дар саҳ.).

5. Эҳтиёҷоти махсус: Кӯдакони хурдсол, пиронсолон, одамони дорои камбудии ҷисмонӣ ва одамони гирифтори ВНМО шахсоне мебошанд, ки барои хӯроқ хӯрдан эҳтиёҷоти махсус доранд (ниг. ба Меъёрҳои ғизо додан ба тифлони навозод ва кӯдакони хурдсол 2 дар саҳ. ва Меъёрҳои амнияти озуқаворӣ – интиқоли хӯроқворӣ 1, қайдҳои тавсиявии 5–7 дар саҳ.). Дар доираи барномаҳои дастрасӣ ё дастгирии иловагӣ ва пайгирӣ барои таъмини хӯроқворӣ ба аҳли оила, ба одамони имкониятҳои маҳдуддошта дастӣ ёрӣ дароз кардан зарур мешавад (масалан волидони шахсони гирифтори бемориҳои руҳӣ).

4.2. Амнияти озуқаворӣ–интиқоли пул ва коғазҳои қиматнок

Интиқоли пул ва коғазҳои қиматнок ду шакли кўмакрасониро нишон медиҳад: интиқоли пул мардумро бо маблағ ва интиқоли коғазҳои қиматнок бо купон барои хариди миқдори муайяни маҳсулоти озуқаворӣ ё арзиши муайян (ваучери қурбдор) таъмин мекунад (ваучер барои хариди мол). Гарчанде, ҳадаф ва мароми ин ду шакли кўмакрасонӣ аз ҳам фарқ кунанд ҳам, онҳо қисми муносибатҳои бозаргонӣ буда, ба тақвияти имкониятҳои харидкунии кўмакирандагон мусоидат мекунанд. Интиқоли пул ва ваучер барои қонеъ кардани талаботи аввалиндараҷаи мардум ба маводи ғизоӣ ва ғайриғизоӣ ё хариди амволе, ки ба идома додани фаъолияти иқтисодӣ мусоидат мекунанд, истифода мешавад. Қарзи бебозгашти (грант) пулии ғайришартӣ (умумӣ ё “фарогир”) барои тарзи истифодаи пул шарт намегузорад, вале агар ҳангоми арзёбӣ талаботи аввалиндараҷа муайян карда шаванд, пас пулро барои қонеъ кардани ин талабот истифода бурдан лозим аст. Агар дастгирии фаъолияти даромаднок ҳамчун ниёз муайян шавад, пас пули тақсимшуда бояд барои ин кор истифода гардад. Қарзи пулии ғайришартиро беҳтараш ҳангоми рӯйдоди ҳолати фавқуллодда интиқол додан лозим. Қарзи пулии шартӣ шарт мегузорад, ки пулгиранда онро бо мақсадҳои мушаххас истифода барад (масалан барои аз нав сохтани хона, ҷалб кардани қувваи корӣ, барқарор кардани манбаи даромад ва истифодаи ҳадамоти тиббӣ).

Ваучер барои дастрас шудани як қатор молҳои пешбинишуда (масалан, озуқаворӣ, чорво, тухмӣ ва асбобҳо) ё хизматрасониҳо (масалан, истифодаи осеёб, нақлиёт, бозор ё дўкон, қарзҳои бонкӣ) дода мешавад. Ваучер арзиши пулӣ ё молӣ дорад, ки дар дўконҳо бо тоҷирон ё шахсони хизматрасони пешаки интиҳобшуда, ё ярмаркаҳои истифода мешавад. Барномаҳои кўмак, ки ваучер медиҳанд, бояд ба меъёри барои бахшҳои дахлдор пешбинишуда равона карда шаванд; масалан барномаҳое, ки барои гирифтани озуқаворӣ ваучер медиҳанд, бояд меъёрҳои ба амнияти озуқаворӣ дахлдорро қаноат кунонанд – меъёрҳои 1–3 ва 6-и интиқоли озуқаворӣ дар саҳ. равона гарданд.

Интихоби маводи дилхоҳ (ғизо, пул ё ваучер) барои интиқол ба таври мушаххас таҳлил кардани шароитро тақозо мекунад, аз ҷумла хароҷот, таъсири дуҷумдараҷаи интиқол ба бозор, тағйирёбанда будани воситаҳои интиқолшаванда, муайян кардани шумораи одамон, ки ба онҳо кӯмак расонда мешавад, пайдо шудани хатар.

Меъёри 1: Дастрасии молҳо ва хизматрасониҳои мавҷуда

Пулу ваучер чун воситаҳои қонеъ гардондани талаботи аввалиндараҷа ва муҳофизату барқароркунии воситаҳои даромад ба ҳисоб мераванд.

Амалҳои асосӣ (бояд яққоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Гирандагони кӯмаки башардӯстона, намоёндагони ҷамоа ва дигар саҳмгузорони асосиро ба санҷиш, татбиқ, мониторинг ва арзёбии барнома ҷалб кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1,3, 6–7 ва меъёри асосии 1–3 дар саҳ.).
- Санҷед ва таҳлил кунед, ки оё мардум аз бозор молҳои барояшон даркорино назар ба воситаҳои интиқоли иловагӣ бо нархи арзонтар харида метавонанд. Инчунин фаъолияти шабакаи бозорҳоро таҳлил кунед (ниг. ба тавсияи 2).
- Манфиатҳои аҳолии аз офат азиятдида ва иқтисодиёти маҳаллиро ба назар гирифта, воситаи муносиби интиқол, пул, ваучер, ё ҳардуро барои кӯмак интиҳоб кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–3, 5–6).
- Ҷиҳати коҳиш додани хавфи истифодаи ғайриқонунии маводи кӯмак, бесуботӣ, беқурбшавии пул, истифодаи зараровар ва таъсири манфӣ ба табақаи аҳолии камбизоат чораҳо андешед. Низоми банақшагири мақсадҳо ғамхорӣ металабад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4 ва 7).
- Санҷида бароед, ки пул ё ваучер воситаи муносиби интиқол аст ё не, ба мутобиқ намудани он зарурат вучуд дорад ё не (ниг. ба тавсияи 8).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

Ҳама гирандагони кӯмаки башардӯстона баъзе ё ҳама тавассути харидаи мол аз бозори маҳаллӣ талаботи аввалиндараҷаашонро ба ғизо ва дигар эҳтиёҷоти ҳаётӣ (масалан, амволи даромадноқ, тандурустӣ, маориф, нақлиёт, сарпаноҳ) қонеъ мегардонанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2, 8).

Барои ҳама кӯмакирандагон интиқоли пул /ё ваучер воситаи дилхоҳ мебошад, хусусан барои занон ва дигар шахсони осебпазир (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–8).

Интиқоли пул ё ваучер ба хароҷоти зиддиинҷимоии ҷомеа таъсир намерасонад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4 ва 8).

Интиқоли пул ё ваучер боиси бесуботӣ намегардад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–4, 8). Имкониятҳои иқтисодӣ маҳаллӣ барои беҳбуд бахшидан ба таъсири офат дастгирӣ карда мешавад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2, 8).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. *Интиқоли маблағ ва ваучер воситаҳои кӯмак мебошанд:*

Пули нақд ва ваучер на танҳо воситаи расондани кӯмаки башардӯстона, инчунин воситаи ба мақсадҳои дилхоҳ расидан мебошанд. Арзёбии бомулоҳизаи муқоисавӣ бояд нишон диҳад, ки оё пули нақд ва/ё ваучер воситаи мувофиқ аст ё не ва оё онҳоро дар алоҳидагӣ ё бо дигар маводи кӯмаки башардӯстона, мисли кӯмаки ғайрипулӣ истифода бурдан мумкин аст. Пули нақд ва ваучерро дар марҳилаҳои гуногуни вазъияти фавқуллода истифода бурдан мумкин аст. Таъсири вокуниш бояд на танҳо аз ҷиҳати қонеъ кардани талаботи аввалиндараҷаи кӯмакирандагон ё барқарор кардани манбаъҳои даромади онҳо, балки бояд ҷиҳатҳои хатари вобаста ба вокуниш низ муайян карда шаванд. Пули нақд ва ваучер дар муқоиса бо маводи ғайрипулӣ обрӯи гирандагони вокунишроро зиёд мекунад ва ба онҳо барои харидани дигар мавод шароит фароҳам меорад. Пули нақд ва ваучер ба иқтисодиёти маҳаллӣ таъсири мусбат мерасонад. Онро ба

таври зайл истифода бурдан мумкин аст:

гранти пулӣ– интиқоли шартномавӣ ва ғайришартномавии маблағ дар як ё якчанд бахш барои қонеъ кардани як қатор эҳтиёҷот;

ваучери ба мол вобаста ё ваучери қурбдор– интиқоли ваучери коғазӣ ва электронӣ, ки бо молҳои муқаррарӣ, ё баъзе молҳои тибқи арзиши ваучер барои иҷрои корҳои мубодила мешавад

интиқоли пули нақд ҳамчун даромаде, ки аз фаъолияти мушаххас ба даст меояд (одатан фаъолияти, ки қувваи қарб талаб мекунад).

Дар таҳия, татбиқ ва баррасии барнома бояд ҳамаи шахсони саҳмгузор, аз қабилӣ намояндагони ҳукумат, шахсони бонуфузи маҳал, мақомот ва намояндагони ҷамоа, кооперативу иттиҳодияҳо, гурӯҳҳо ва маблағгирандагони маҳаллӣ ширкат варзанд. Ин амал ба муваффақияту идомаи барнома мусоидат мекунад. Аз аввали таҳияи барнома то анҷоми он бо саҳмдорони асосӣ ҷиҳати муайян намудани мӯҳлати қатъи он тадбирҳои андешед.

2. Таъсир ба иқтисодиёт ва низомии бозори маҳаллӣ: Арзёбӣ

бояд пеш аз сар задани офат ва баъди он вазъи иқтисодиро таҳлил кунад, аз ҷумла рақобатпазирӣ ва пайваस्ताгии бозор барои қонеъ кардани талаботи мавҷуда. Таҳлил бояд оид ба нақши тоҷирон, мавҷудият ва нархи мол (манбаъҳои даромад, мавод барои омода кардани сарпаноҳ, ғизо ва дигар маводи мувофиқи мақсад), мавсим, дастрасии ҷисмонӣ, иҷтимоӣ ва вазъи иқтисодии гурӯҳҳои мухталифи мардуми осебпазир маълумот диҳад. Агар бозор, маводи ғизоӣ ва дигар молҳои қонеъкунандаи эҳтиёҷоти аввалиндараҷаи мардум мавҷуд бошанд, пули нақд ва ваучерро истифода бурдан мумкин аст.

Интиқоли маблағ барои зуд беҳбуд бахшидан ба иқтисодиёти маҳаллӣ мусоидат мекунад. Дар ҷавоби интиқоли маблағ бозор манбаъҳои маҳаллии истеҳсоли ғизоро пайдо мекунад. Истифодаи пули нақд ва ваучер дар шароити номусоид ба иқтисоди бозоргонӣ таъсири манфӣ мерасонад, ё худ боиси беқурбшавии пул мегардад. Барои пайдо кардан маълумот оид ба таъсири пули нақду ваучер ба иқтисодиёти маҳаллӣ ва аҳоли таҳлили

иқтисодии бозор зарурат дорад.

3. *Механизмҳои интиқоли пули нақд ва ваучер:* пули нақд ва ваучерро тавассути бонкҳои маҳаллӣ, марказҳои савдо, тоҷирон, марказҳои маҳаллии интиқоли маблағ ва почта интиқол додан мумкин аст. Онҳоро бевосита, ё ба воситаи бонкҳои мобилӣ ва шабакаҳои телефони мобилӣ интиқол додан мумкин аст. Одатан бонкҳо воситаи беҳтари интиқоли пул мебошанд, вале эҳтимол баъзе мардуми осебпазир ин роҳ дастрас набояд. Агар бонк мавҷуд бошад, пас истифодаи бонки мобилӣ роҳи беҳтари интиқоли маблағ ба шумор меравад. Воситаи интиқоли маблағро интихоб кардан аз аҳамият ҳолӣ нест. Аввал ҳама роҳҳоро аз назар гузаронда, бо маблағгирандагон машварат кардан лозим аст. Хароҷоти гирандагонро низ ба назар гирифтани зарурат дорад (пардохти маблағ барои интиқоли он, гирифтани пул чӣ қадар вақт ва маблағро талаб мекунад, вақти дар бонк сарфшуда), хароҷоти созмон (хароҷоти марбут ба идораи таъминкунандаи маблағ, кормандон барои интиқоли маблағ чӣ қадар вақт сарф мекунад, нақлиёт, беҳатарӣ, омӯзиш ва таълими маблағгирандагон), коршоям ва босамар кардани интиқоли маблағ (этимодноӣ, тобоварӣ, ҳисоботдиҳӣ, шаффофият, баррасӣ, назорати ва беҳатарии молиявӣ, дастрасии аҳолии осебпазир). Шояд воситаи интиқоли маблағе, ки хароҷоти зиёд талаб мекунад, аз ҳама муносиб бошад.

4. *Ба инобат гирифтани таҳдиди хатар:* интиқоли пулу ваучер эҳтимол ба беқурбшавии пул (аҳолии азияткашида дар натиҷа қобилияти харидкуниро аз даст медиҳад), истифодаи пулу ваучер ба мақсадҳои хилофи анъанаҳои суннати аҳолии маҳаллӣ (суиистеъмоли машрубот ва тамоку) ва дар муқриси ба маводи ғайрипулӣ мумкин аст ба дастрасии нобаробари занону мардон ба маблағҳои пулӣ оварда расонад, ки ин сабаби асосии нигарониҳои интиқоли пулу ваучер мебошад. Интиқоли пул ба кормандони соҳаи кӯмакрасонӣ ва аҳолии азияткашида бо хатар таҳдид мекунад (ниг. ба принципи муҳофизатии 1 дар сах. 33) ва аз сабаби он ки пул воситаи ҷолиб аст, интиқоли он ба мардуми ба кӯмак ниёзманд хеле душвор мебошад, зеро он, ё мавриди истифодаи ришваомез мегардад, ё аз ҷониби гурӯҳҳои мусаллаҳ ғасб мешавад. Тақсими ма-

води ғайрипулӣ низ хатар эҷод мекунад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёри 4–5 интиқоли маводи ғизоӣ дар сах.). Тавассути омодагӣ, таҳлили хатар ва идоракунии хуб, хавфи интиқоли пулу ваучерро кам кардан мумкин аст. Тасмимگیرӣ бояд дар асоси машварат, ки дар он далелҳо пешниҳод мешаванд, сурат гирад: воҳимаи беасос набояд ба таҳияи барнома таъсир гузорад.

5. Муайян кардани арзиши интиқоли пулу ваучер: Арзиши интиқоли пул ё ваучер аз шароит вобаста аст. Ҳисобу китоб бояд тибқи талаботи аввалиндараҷаи мардуми аз офат азиятдида якҷоя бо дигар созмонҳо анҷом дода шавад, масалан, нархи мол дар бозорҳои маҳаллӣ, кӯмаки дигари расондашуда ё расондашаванда, хароҷоти дигар (масалан, ба одамони камҳаракат барои гирифтани кӯмак мусоидат кардан), усул, ҳаҷм, суръати пардохт ва вақти мавсимии пардохт, ҳадафҳои барнома ва интиқоли мавод (масалан қонеъ кардани эҳтиёҷот аз рӯи маҷмӯи озуқаворӣ ё таъмин кардан бо кор тибқи маош барои рӯзи корӣ). Тағйирёбии нарх таъсири мусбии интиқоли пул ва ваучерро коҳиш медиҳад. Барои мутобиқати арзиши интиқол ё илова кардани ягон мол дар асоси омӯхтани бозор дар буҷет тағйирот даровандан лозим.

6. Интиҳоби воситаи беҳтар барои интиқол, пӯлӣ ё молӣ: Шакли муносиби интиқол аз ҳадафҳои барнома ва шароити маҳал вобаста аст. Маводи мухталифро интиқол диҳед, аз ҷумла кӯмаки ғайрипулӣ ва маводи ба мавсим мувофиқро. Созмонҳо бояд дар машварат бо аҳолии азиятдида маълумот пайдо кунанд, ки ба онҳо кадом воситаи интиқол бештар афзалият дорад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёри 2 воситаи даромаднок дар сах. 208).

7. Таҳияи барномаҳои интиқоли пул ва ваучер: Ҳарчанд, ҳангоми ба мардум расонидани мавод ва хизматрасониҳои ғайрипулӣ душворӣҳо пайдо шаванд ҳам, созмонҳои башардӯстона қолибияти пул ва ваучерро ба инобат гирифта, бояд ҳолатҳои иштибоҳан аз рӯйхати кӯмакирандагон хориҷ намудан ва ба он дохил кардани мардумро пешгирӣ кунанд. Ба мардуми ниёзманд бевосита (ташриф овардан ба маҳал ва хона) ё ба воситаи шахсони дигар (масалан, тавассути тоҷирон ё шахсони хизматрасо-

ни маҳаллӣ) кӯмак расондан мумкин аст. Шароити хатарнок роҳи кӯмакрасонии бавоситаро талаб мекунад.

8. Мониторинги интиқоли пулу ваучер: Барои пеш аз таҳия на-мудани барномаи интиқоли мавод, ҳангоми татбиқ ва анҷоми он, бо назардошти таъсири бавосита ва бевоситаи пулу ваучер ба бозор анҷом додани мониторинг, маълумотҳои ибтидоӣ лозиманд. Тағйироти кӯмаки башардӯстона бояд ба тағйироти шароит ва вазъи бозор ҷавобгӯӣ бошад. Мониторинг бояд нар-хи молҳои ниёзи аввалиндараҷа, вусъатбахшӣ ба иқтисодиёти маҳал ва тағйироти нархҳоро дар бар гирад. Саволҳои асосӣ инҳоянд: мардум ба пулу ваучер чӣ мебаранд? Мардум пулро беҳатар гирифта, сарф карда метавонанд? Оё пулу ваучерро ме-дудзанд? Оё фикри занонро ҳангоми сарф кардани пулу ваучер ба назар мегиранд? (ниг. ба меъёри асосии 5 дар саҳ.)

4.3. Амнияти озуқаворӣ – маводи зиндагонӣ

Қобилияти мардум барои пайдо кардани ризқу рӯзӣ ва осебпазирии онҳо ба танқисии озуқаворӣ аз манбаъҳои даромад ва таъсири офат вобаста аст. Ин гуна манбаъҳо иборатанд аз захираҳои молиявӣ (мис-ли пул, қарз, пасандоз), инчунин захираҳои моддӣ (ҷойи зист, мошин), табиӣ (замин, об), инсонӣ (қувваи корӣ, маҳорат), иҷтимоӣ (шабакаҳо ва меъёрҳои ахлоқ) ва сиёсӣ (нуфуз, ва сиёсат). Ба онҳое, ки маводи ғизоӣ истеҳсол меkunанд, бояд замин, ки ба истеҳсолот мусоидат кар-да метавонад, дастрас буда, онҳо барои машғул шудан ба кишоварзӣ воситаҳо дошта бошанд. Ба онҳое, ки эҳтиёҷманди даромади пулӣ мебошанд, бояд кор, бозор ва хизматрасонӣ дастрас бошанд. Бо мақсади дар оянда барои шахсони аз офат азиятдида тараққӣ додани воситаҳои лозимӣ, таъмини маводи озуқа ва тавлиди даромад ҳимоят ва азнавбарқароркунӣ бояд вазифаи аввалиндараҷа бошад.

Бесуботии тӯлонии сиёсӣ ва хатари сар задани низоъ барои пайдо кар-дани ризқу рӯзӣ ва дастрасии бозор монеаҳои ҷиддӣ эҷод мекунад. Ба хоҷагиҳо лозим меояд, ки қитъаҳои заминашонро тарк кунанд, амвола-шон эҳтимол гум ё нобуд шавад ё аз ҷониби тарафҳои мухолиф ғасб гардад. Ин се меъёр ба истеҳсолоти ибтидоӣ, ба даст овардани даромад ва ҷои кор, дастрас будани бозор, аз ҷумла мол ва ҳадамот дахл дорад.

Меъёри 1: Истеҳсолоти ибтидой

Механизмҳои истеҳсолоти ибтидой ҳифз ва дастгирӣ мешаванд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Кӯмаки башардӯстонаи барои дастгирии истеҳсоли маҳсулоти аввалиндараҷа равонагардида бояд дар асоси арзёбии воситаҳои тавлиди даромад, таҳлили шароиту маълумот оид ба низоми истеҳсол, аз ҷумла дастрасӣ ба хароҷот, хадамоти зарурӣ ва талаботи бозор сурат гирад (ниг. ба тавсияи 1).
- Танҳо технологияҳоро истифода баред, ки истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ ва истеъмолкунандагони маҳаллӣ аз таъсирашон ба низоми истеҳсоли маҳал, одатҳои фарҳангӣ ва муҳити табиат ба онҳо сарфаҳм раванд (ниг. ба тавсияи 2).
- Ба кишоварзон барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ маводи зарурӣ ва пул диҳед, то ки онҳо барои истифодаи ин мавод чораҳо андешида, истеҳсолотро идора кунанд ва хатарро коҳиш диҳанд (ниг. ба тавсияи 3).
- Барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ сари вақт маводи зарурӣ таъмин кунед ва боварӣ ҳосил кунед, ки он ба аҳолии маҳал қобили қабул ва ба меъёрҳои муносиби сифат мутобиқ аст (ниг. ба тавсия 4–5). Маводи кишоварзӣ ва хизматрасониҳо ба истифодаи мардуми азиятдида бо эҳтиёт ва бидуни зиёд шудани осебпазирӣ ва таҳдиди хатар, масалан бо роҳи зиёд кардани рақобатпазирӣ захираҳои табиӣ ё расонидани зарар ба шабакаҳои иҷтимоӣ пешниҳод кунед (ниг. ба тавсияи 6).
- Ба истеҳсолкунандагони маводи озуқа оиди роҳҳои беҳтари идоракунӣ маълумот диҳед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2, 5–6).
- Аз рӯи имкон маводи кишоварзӣ ва хадамоти маҳаллиро истифода баред, агар ин ба истеҳсолкунандагон, бозор ва истеъмолкунандагони маҳаллӣ таъсири манфӣ нарасонад (ниг. ба тавсияи 7).

- Мунтазам мониторинг гузаронда, муайян кунед, ки оё маводи истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ аз ҷониби кӯмакгирандагон ба таври муносиб истифода мешавад (ниг. ба тавсияи 8).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба ҳама хонаводаҳои ба кӯмак ниёзманд бояд воситаҳои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дастрас бошанд, то ки онҳо ба истеҳсоли маҳсулоти аввалиндараҷа аз нав шурӯъ кунанду истеҳсоли маҳсулотро ба сатҳи пеш аз сар задани офат расонанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–6).
- Ба ҳама хоҷагиҳои ба кӯмак ниёзманд пулу ваучер дода мешавад ва агар бозор фаъолият кунад, тибқи нархи он барои воситаҳои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ маблағ дода мешавад, то ки онҳо роҳҳои ба даст овардани даромади мухталифро ҷустуҷӯ кунанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3,5 ва 7).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Қобилияти ҳаётӣ доштани истеҳсолоти ибтидоӣ:** Барои қобили истифода будан, дурнамои истеҳсоли озуқаворӣ бояд фурсати мусоиди рушд ва комёб шудан дошта бошад (ниг. ба тавсияву меъёрҳои барои парваришу наҷоти чорво дар вазъияти фавқуллода дар феҳрист ва Дастурҳои барои хониши иловагӣ). Ба ин як қатор омилҳои таъсир мерасонанд:

-дастрасии миқдори кофии неъматҳои табиӣ (замини кишт, чарогоҳ, ҳӯроки чорво, об, дарё, кӯлҳо, оби соҳил ва ғайра). Мувозинати экологӣ набояд ҳалалдор шавад, масалан, тариқи суиистифодаи қитъаҳои замини наздисарҳадӣ, сайди пурвусъати ҳайвонот ё ифлосшавии об, хусусан дар мавзеҳои берун аз шаҳр;

-дараҷаи малакаю имкониятҳои мардум шояд маҳдуд буда, аҳоли ба таъсири шадиди офат осебпазир аст ё баъзе гурӯҳҳо аз омӯзиш бебаҳра мондаанд;

-мавҷудияти ҷои кор ва мавсими кишоварзӣю моҳипарварӣ,

мавҷудият ва дастрасии воситаҳои истеҳсоли маҳсулоти асосӣ ва оби кишоварзӣ.

Эҳтимол пеш рӯйдоди офат сатҳи истеҳсолот хуб набуд ва кӯшишҳо барои расидан ба ин сатҳ ба принсипи “зарар нарасон” муҳолифанд (ниг. ба принсипи муҳофизати 1 дар саҳ.).

2. Инкишофи технологияҳо: Технологияҳои “нав” дар идоракунии шояд аз навъҳои беҳтари зироат, чорво, моҳӣ, таҷҳизоти нав, нуриҳои маъданӣ ё навовариҳо иборат бошад. Аз рӯи имкон ҳангоми истеҳсоли озуқаворӣ бояд ин навъҳоро истифода карда, тақвият бахшанд /ё бо нақшаи рушди давлат алоқаманд кунанд.

Баъди рӯйдоди офат бояд технологияҳои нав истифода шаванд, ба шарте ки онҳо пештар дар шароити маҳал санҷида шуда бошанд ва ба кӯмакирандагон қобили қабул бошад. Барои истифодаи технологияҳои нав бо сокинони маҳал машварат карда, онҳоро омӯзонед, таълим диҳед ва кӯмаки муносиб расонед. Ҳаддалимкон ин кор бояд яққоя бо марказҳои хусусӣ ва давлатии таъминкунандаи технологияҳо анҷом ёбад, то ин ки технологияҳои санҷидашуда ва дастрас истифода шуда, муҳимаш рушд тиҷорат таъмин карда шавад.

3. Беҳтар кардани интиҳоб: Чорабиниҳое, ки ба истеҳсолкунандагон интиҳоби беҳтарро таъмин мекунанд, инҳо додани пул ва қарз ба ивази (ё ҳамроҳи) саҳми истеҳсолӣ, бо истифодаи ваучерҳо ташкил кардани бозори тухмӣ ё чорво, ки ба деҳқонон барои интиҳоби навъи тухмӣ ё чорвои дилхоҳ шароит фароҳам меорад мебошанд. Барои дастгирии истеҳсолот, бояд таъсири он, аз ҷумла дастрасии озуқаворӣ, серғизои истеҳсоли маҳаллӣ ё дастрасии озуқавори тариқи даромади пулӣ, ки аз истеҳсолот ба даст меояд, арзёбӣ карда шавад.

Дар муқоиса бо интиқоли маводи ғизоӣ, ҳангоми хушксолӣ ба аҳолии муҳоҷир таъмин кардани хӯроки чорво дар пайдо кардани маводи ғизоӣ фоидаи бевосита мерасонад. Интиқоли пул, ки онро хоҷагиҳо бо мақсади хариди маводи зарурӣ барои истеҳсоли маҳсулот истифода мебаранд, бояд бо назардошти

мавҷудияти молҳои маҳаллӣ, дастрасии бозор ва мавҷудияти механизмҳои бехатар ва арзони интиқоли пул сурат гирад.

- 4. Бамавридӣ ва мақбулият:** Маводе, ки барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ истифода мешавад, аз тухмӣ, олот, нуриҳои минералӣ, чорво, таҷхизоти моҳидорӣ, лавозимот барои шикор, вом ва қарз, маълумот оид ба бозор ва воситаҳои нақлиёт иборатанд. Ба ивази кӯмакпулӣ ба мардуми азиятдида пулу ваучер диҳед, то ки онҳо маводи зарурии дилхоҳро интихоб кунанд. Маводе, ки барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва фаъолияти хадамоти байторӣ истифода мешавад, бояд дар мавсими киштукор ва чорвопарварӣ пайдо карда шавад. Масалан, таъмини тухмӣ ва асбобҳо бояд пеш аз мавсими киштукор ва кам кардани миқдори чорво дар ҳолатҳои фавқулодда бояд пеш аз хушксолӣ анҷом дода шавад, то ки чорво дар натиҷаи хушксолӣ набуд нашавад ва бо бехтар шудани вазъи иқлим миқдори чорво бояд афзун карда шавад.
- 5. Тухмӣ:** Ба навъҳои тухмии зироате, ки дар маҳал аллакай қобили истифодаанд, бештар диққат диҳед, то ки кишоварзон ҳудашон сифати тухмиро муайян кунанд. Тухмии зироати пешниҳодшуда бояд барои мавсими киштукори оянда аҳамияти аввалиндараҷа дошта бошад. Навъи гуногуни тухмӣ бояд аз тарафи кишоварзон ва мутахассисони маҳаллии соҳаи кишоварзӣ тасдиқ шавад. Тухмиро каме ба муҳити кишоварзии маҳал ва шароити кории ҳуди кишоварзӣ мутобиқ кардан лозим, яъне тухмӣ бояд ба касалӣ тобовар буда, бо назардошти ҳолатҳои тағйирёбии минбаъдаи иқлим, аз қобили обхезӣ, ё хушксолӣ ва баландшавии сатҳи оби баҳр интихоб шавад. Тухмие, ки аз хориҷи минтақа ворид мешавад, бояд барои муайян кардани мутобиқаташ ба шароити маҳал ба қадри кофӣ санҷида шавад. Барои ба деҳқонон дастрас намудани навъҳои гуногуни тухмӣ бояд мусоидат карда шавад, то ки онҳо ҳудашон муайян кунанд, ки ба низоми кишоварзии онҳо кадом навъи тухмӣ бехтар аст. Тухмии дурагашуда барои кишоварзоне, ки бо онҳо шиносанд ва дар парвариши онҳо таҷриба доранд, шояд муносиб бошад. Инро танҳо тариқи машварат бо аҳолӣ муайян кардан мумкин аст. Ҳангоме, ки тухмӣ роӣгон ба

даст оварда мешавад, кишоварзон ҷуворимакка кишт мекунанд, шояд кишоварзон тухмии дурагашударо интихоб кунанд, зеро онҳо дар муқоиса аз навъҳои тухмии ҷойдорӣ арзонтаранд. Пеш аз тақсими тухмии дурагашуда, ба сиёсати давлат оид ба ин масъала бояд мувофиқат кард. Ба мардум набояд тухмии маводи ғизоии аз ҷиҳати генетикӣ тағйирдодашуда тақсим шавад, то он даме, ки онҳо аз ҷониби шахсони бонуфузи маҳал пазируфта нашаванд. Дар ин гуна мавридҳо кишоварзон бояд огоҳ бошанд, ки дар таркиби маводи ғизоии гирифташон тухмии маводи аз ҷиҳати генетикӣ тағйирдодашуда ҳаст.

6. Саҳми воситаҳои зиндагии деҳот: Дар сурати норасоии захираи зарурии табиӣ мумкин аст истеҳсоли маҳсулот барои қонеъ кардани талаботи аввалиндараҷа ғайриимкон бошад (шояд ба муддати дароз ғайриимкон бошад, агар захираҳои табиӣ пеш аз рӯйдоди офат аллакай дар ҳоли таназзул бошанд) ё ин захираҳо ба аҳоли дастнорасанд (масалан, одамони безамин). Афзун намудани истеҳсолоте, ки истифодаи зиёди захираҳои табииро тақозо мекунад, миёни аҳолии маҳал боиси афзоиши ихтилофот мегардад, ки он дар навбати худ дастрасии манбаи об ва дигар маводи ҳаётан зарурро маҳдуд мекунад. Дар мавриди таъмини воситаҳо ё пул боэҳтиёт будан лозим, то ин ки ин амал боиси афзудани хатар ба амнияти гирандагон ё боиси сар задани низоъ нагардад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёри 2 воситаи даромад дар саҳ. 208 ва амнияти озуқаворӣ–меъёри 1-уми интиқоли пулу ваучер дар саҳ. 200). Инчунин таъмини ройғони маводе, ки барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ истифода мешавад, механизми маъмулиро, ки барои дастгирии мақсадҳои иҷтимоӣ ва тақсими сарват хизмат мекунад, ҳалалдор мекунад ва ҳамзамон корхонаҳои хусусиро аз байн бурда, дар оянда дастрасии маводи барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ истифодашавандаро, зери хатар мегузорад.

7. Харидориҳои маҳалии саҳмияҳо: Мавод ва хизматрасонӣ барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ, аз қабيلي хизматрасонии байторӣ ва тухмӣ бояд аз марказҳои ҳадамотии боэътимод, қонунӣ ва маҳаллӣ ба даст оварда шаванд. Барои дастгирии

бахши хусусии маҳаллӣ, бояд механизмҳои мувофиқ, аз қабилӣ пул ё ваучер истифода шуда, истеҳсолкунандагони маводи ғизоӣ бо марказҳои таъминкунии аҳоли бевосита алоқаманд карда шаванд. Ҳангоми таҳияи ин гуна низом, ки барои мусоидат ба хариди молҳои маҳаллӣ равона мешавад, бо назардошти хатари беқурбшавии пул (масалан, зиёд шудани нархи молҳои камёфт) ва сифати воситаҳои истеҳсолӣ, мавҷудияти воситаҳои истеҳсолӣ ва бояд имконияти аз ҷониби таъминкунандагони маҳаллӣ афзун кардани маҳсулот ба инобат гирифта шавад. Агар воситаҳои истеҳсолии маҳаллӣ мавҷуд набоянд, бояд воситаҳои истеҳсолии воридотӣ фароҳам оварда шаванд.

8. **Татбиқи мониторинг:** Нишондиҳандаҳои раванд ва натиҷаи истеҳсоли маҳсулоти озуқаворӣ, коркард ва тақсими маводи ғизоӣ бояд тахминан ҳисоб карда шаванд, масалан, бо назардошти замини қорам, миқдори тухмӣ барои як гектар замин, ҳосил ва насли чорво. Муайян кардан муҳим аст, ки истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ истеҳсолотро чӣ тавр истифода мебаранд (масалан, муайян кардан лозим аст, ки оё тухмӣ воқеан кишт мешавад ва асбобҳо, нуриҳои маъданӣ, таҷҳизоти моҳиғирӣ мақсаднок истифода бурда мешаванд), маблағ барои хариди воситаҳои истеҳсолот чӣ тавр истифода мешавад. Сифати воситаҳои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ бояд бо назардошти таъсиринокиашон ва фикри истеҳсолкунандагон арзёбӣ шаванд. Аз лиҳози арзёбии фаъолияти барномаи кӯмак муайян кардани таъсири лоиҳа яққоя бо мавҷудияти озуқаворӣ дар хоҷагӣ, захираи он, миқдор ва сифати хӯроки истеъмолшуда ё миқдори ғизоӣ, ки ба фуруш бароварда шудааст ё дигарон нархи онро қимат кардаанд, аҳамияти калон дорад. Агар мақсади лоиҳа - зиёд кардани истеҳсоли маҳсулоти ғизоӣ махсус бошад, масалан маҳсулоти гӯштӣ ё моҳӣ ё нахӯд, пас бояд таҳқиқ шавад, ки хоҷагиро ин маҳсулотро ба кадом мақсад ё чӣ тавр истифода мебаранд.

Меъёри 2: Даромад ва ҷои корӣ.

Дар ҷое, ки даромад ва ҷои корӣ воситаҳои пайдо кардани ризқу рӯзӣ бошанд, занону мардон ҳуқуқи баробари пулбӣ доранд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Таъмини фаъолияти даромаднок бояд бо назардошти арзёбии бозор ва таҳлили имкониятҳои хонаводаҳо ҷиҳати истифодаи ин фаъолиятҳо сурат гирад (ниг. ба тавсияи 1–2).
- Дар асоси таҳлили мукаммали иқтисодии аҳоли, маҳал, ниёзҳои фаврӣ, низоми бозор ва хоҳиши аҳолии азиятдида ягон навъи подош (пул, ваучер, ғизо ё ҷамъе аз инҳо) муайян кунед (ниг. ба тавсияи 3).
- Андозаи подошро вобаста ба ниёз, ҳадафҳои аз нав барқарор кардани воситаҳои даромад ва арзиши қувваи корӣ муайян кунед (ниг. ба тавсияи 4).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки барои фароҳам овардани муҳити кори бехатар қоидаҳои мавҷуданд (ниг. ба тавсияи 5).
- Барои пешгирии дуздии мавод ва /ё бесуботӣ, ки дар натиҷаи мавҷуд будани маводи пулӣ ба миён меоянд, чораҳои андешед (ниг. ба тавсияи 6).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ҳамаи мардуми ниёзманди кӯмак тавассути қорашон даромад ба даст оварда, талаботи аввалиндараҷа ва дигар ниёзҳои шонро қонеъ мекунанд.
- Вокунише, ки ба занону мардон барои пайдо кардани ҷои кор имконияти баробар фароҳам меорад, ба бозори маҳаллӣ ё амалӣ намудани дигар фаъолияти муқаррарии даромаднок таъсири манфӣ намерасонад (ниг. ба тавсияи 7).
- Аҳоли дарк мекунад, ки подош чун воситаи таъмин кардани ҳамаи аъзои хонавода бо ғизо хизмат мекунад.

- 1. Мувофиқати ташаббусҳо:** Барои тасдиқи фаъолиятҳо гузаронидани таҳлили бозор зарурат дорад. Барои маълумот пайдо кардан оид ба низоми бозор ва иқтисодиёт бояд воситаҳои мавҷуда истифода шаванд (ниг. ба маълумот оид ба бозор дар феҳрист ва хониши иловагӣ). Барои таҳияи лоиҳа ва муайян кардани фаъолияти муносиб бояд ба қадри кофӣ имкониятҳои одамии маҳаллӣ ба назар гирифта шаванд. Дар байни гурӯҳҳои эҳтиёҷманди кӯмак, барои гурӯҳҳои муайян (занони ҳомила, маъҷубон ва пиронсолон) бояд шахсони ҷойивазкунанда таъмин карда шаванд. Ҳангоми мавҷуд будани теъдоди зиёди шахсони бесарпаноҳ (гурезаҳо ё шахсони бесарпаноҳ), ба онҳо бояд барои пайдо кардани кор ва соҳиб шудан ба малака имконият додан даркор. Ҳаногми интихоби ҷой барои анҷоми фаъолият бояд хатари ҳучум, саломатӣ (масалан замини минахобондашуда) ва муҳити зисти харобашта (масалан, замини олудашуда, ки ба таназзул тамоил дорад, ба обхезӣ осебпазир аст ё хеле нишеб аст) ба назар гирифта шаванд (ниг. ба принципҳои муҳофизати 1–3 дар саҳ.).
- 2. Интиқоли даромад ба хоҷагирҳое, ки барои иштирок имконияти маҳдуд доранд:** Ҳарчанд, аксари хонаводаҳо аз ҷои кор ва фаъолияти даромаднок ғойда ба даст оварда метавонанд, таъсири офат ба баъзе хонаводаҳо имкон намедихад аз ин имкониятҳо ғойда баранд ё мумкин аст барои баъзе хонаводаҳо ба даст овардани ғойда вақти зиёдро талаб кунад. Чораҳо барои ҳифзи аҳоли аз қабилҳои интиқоли ғайришартии пулӣ ва /ё маводи ғизоӣ бояд ин гуна хонаводаҳоро фаро гирифта, ё бо дигар шакли низоми ҳифзи аҳоли пайваست шаванд ё шабакаи қадиди ҳифзи аҳолиро талаб кунад.
- 3. Намудҳои подош:** Подош ё дар шакли пулӣ, ё маводи ғизоӣ ё ҳарду дода мешавад ва он бояд барои қонеъ кардани ниёзҳои мардуми ба норасоии хӯрок осебпазир мусоидат кунад. Подош пардохти корҳои ҷамъиятӣ нест, балки ҳамчун ангеаи анҷомдиҳии коре, ки бевосита ба манфиати иҷрокунандаи он хоҳад буд, хизмат мекунад. Эҳтиёҷоти мардум бояд ба харидаи мол ва таъсири кӯмаки пулӣ ё ғизоӣ барои қонеъ кардани дигар

эҳтиёҷоти аввалиндараҷа (мисли таҳсил дар мактаб, дастрасӣ ба ҳадамоти тиббӣ ва анҷом додани ўҳдадории иҷтимоӣ) ба инobat гирифта шавад.

Шакл ва миқдори подош бояд ба таври инфиродӣ ва бо назардошти омилҳои фавқулзикр, мавҷудияти пул, ғизо ва таъсири эҳтимолии он ба бозорҳои кории маҳаллӣ муайян шавад.

4. Пардохт: Тавсияҳои умумичаҳони муайян кардани миқдори подош мавҷуд нестанд, вале агар подош ғайрипулӣ бошад ва ҳамчун интиқоли даромад фароҳам оварда шавад, ба бозори маҳаллӣ баровардани онро (масалан маводи ғизоӣ) ба инobat гирифтани лозим. Фоидаи соф, ки шахсони алоҳида аз иштирок дар амалигардонии барнома ба даст меоранд, дар муқоиса бо иштирок дар корҳои дигар бояд зиёдтар бошад. Ба иҷрои корҳое, ки аз онҳо маводи ғизоӣ ва пул ба даст меояд, инчунин додани қарз, оғози тиҷорат ва ғайра дахл дорад. Имкониятҳои пулбӣ бояд манбаъҳои даромадро зиёд карда, манбаъҳои мавҷударо аз байн набаранд. Подош набояд ба бозори кории маҳаллӣ таъсири манфӣ расонад, масалан боиси беқурбшавии пул гардад, қувваи кориро бо мақсади дигар истифода барад ё хизатрасонии оммавии аввалияро заиф кунад.

5. Таҳдиди хатар ба муҳити корӣ: Аз хатарнокии зиёди муҳити ҷои кор бояд тавассути ба роҳ мондани қоидаҳое, ки сатҳи хатарро коҳиш дода, қароқатҳоро муолиҷа менамоянд, ҳалос шудан мумкин, масалан ҷамъомадҳои кӯтоҳмуддати корӣ, истифодаи либосҳои муҳофизатӣ ва қуттии ёрии аввалин.

Ин амал бояд коҳиши хатари гирифторшавӣ ба ВНМО-ро низ дар бар гирад. Корҳо барои таъмини бехатарӣ ҳангоми ҳаракат иборатанд аз таъмин кардани бехатарии роҳ то ҷои кор, таъмини ҷароғ барои равшан кардани роҳ, пайдо кардани ҷароғи дастӣ, истифода аз низоми оғоҳии барвақтии маҳаллӣ (истифодаи занг, ҳуштак, радио ва дигар воситаҳо) ва меъёрҳои бехатарӣ, мисли сафар кардан бо гурӯҳ ё худдорӣ кардан аз сафари шабона. Ба занон, духтарон ва дигарон, ки ба онҳо хатари зӯроварии ҷинсӣ таҳдид мекунад, бояд диққати хосса дода шавад. Боварӣ ҳосил кунед, ки ҳама иштироккунандагон оид ба қоидаҳои корӣ ҳангоми вазъияти

фавқуллода маълумот дошта, онҳо аз низоми огоҳкунии барвақтӣ огоҳанд (ниг. ба принципҳои муҳофизати 1 ва 3 дар саҳ.).

6. Таҳдиди амниятӣ ва вайронкорӣ: Фароҳам овардани мавод дар шакли ғизо ва пул ба ивази кор (масалан, вом ё пардохт ба-рои кори иҷрошуда) сабаби бесуботиҳои кормандони барнома ва кӯмакгирандагон мегардад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёри 5 интиқоли маводи ғизоӣ, тавсияи 6 дар саҳ. ва амнияти озуқаворӣ –меъёри 1 интиқоли пул ва ваучер, тавсияи 4 дар саҳ.).

7. Дастгирии масъулиятҳо ва воситаҳои зиндагӣ: Истифодаи имкониятҳои пулбӣ набояд ба парасторони кӯдакон ё дигар вазифаҳо таъсири манфӣ расонад, зеро ин ҳолат метавонад хатари норасоии ғизо ва дигар хатарҳоро ба саломатӣ зиёд кунад. Барномаҳо бояд тайёр намудани дояҳо ё воситаҳоро барои парастории кӯдакон ба инобат гиранд. Ба дӯши занон воғузур кардани масъулияти зиёди корӣ хуб нест. Барномаҳо набояд ба истифодаи дигар имкониятҳо, мисли кор ва таълим таъсири манфӣ расонанд ё иқтидори кориҳои хонаводаро аз корҳои ғоидаовар ба кори дигар равона кунанд. Иҷрои кори даромаднок бояд қонунҳои давлатро оид ба синни камтарини бо кор машғул шудан, ки одатан на камтар аз синни хатмкунии мактаби миёна аст, вайрон накунад.

8. Истифодаи подош: Подоши боадолатона маънои онро дорад, ки қисми зиёди даромади ба дастамада барои пайдо кардани маводи ғизоӣ сарф мешавад. Пул ва маводи ғизоии интиқолшуда (аз ҷумла тақсими ин мавод дар хоҷагӣ ва истифодаи он барои хариди ягон чиз) бояд дар хонавода хуб истифода шавад, зеро тарзи тақсими ин мавод метавонад боиси муташанниҷ сохтани вазъият ё коҳиш додани ихтилофот гардад ва он инчунин ба амнияти озуқаворӣ аъзои хонавода таъсири гуногун мерасонад. Кӯмакҳои башардӯстонае, ки даромадноканду ҷои кор ташкил мекунанд, аз ҷумла воситаҳои сатҳи ҷамъа, ки ба амнияти озуқаворӣ таъсир мерасонанд, аксаран барои амнияти озуқаворӣ ҳадафҳои гуногунро пайгирӣ мекунанд, масалан, мусоидат ба таъмири роҳҳо ҷиҳати таъмини дастрасии бозор ва хизматрасонии тиббӣ, дар ҳоле, ки таъмир ё бунёди воситаҳои захираи об ва обёрӣ ба самаранокӣ мусоидат мекунад.

Меъёри 3: Дастрасии бозор.

Дастрасии бехатари аҳолии аз офат азиятдида ба мол ва хизматрасонии бозор ҳамчун истеҳсолкунандагон, истеъмолкунандагон ва тоҷирон Ҳимоя ва ташвиқ мегардад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба дастрасии бозорҳои арзон ба истеҳсолкунандагон, истеъмолкунандагон ва тоҷирон мусоидат кунед (ниг. ба тавсияи 1). Кӯмаки башардӯстонае, ки ба амнияти озуқаворӣ ва ташкил кардани воситаҳои даромад равона шудааст, бояд бо назардошти фаъолияти бозори маҳаллӣ, инчунин маълумот оид ба рушди онҳо расонда шавад (ниг. ба тавсияи 2).
- Фаъолияти беҳбудӣ ва тағйири сиёсат пеш аз ҳар чорабинӣ бояд дар асоси таҳлили бозор сурат гирад (ниг. ба тавсияи 3).
- Барои дастрасии бозор ба мардуми осебпазир мусоидат кунед (ниг. ба тавсияи 4).
- Таъсири носозгории кӯмаки башардӯстона, аз ҷумла таъсири харид ва тақсими маводи ғизоиро ба бозори дохилӣ баррасӣ кунед (ниг. ба тавсияи 5).
- Омилҳои манфии тағйирёбии шадиди мавсимӣ ё дигар ҳолатҳои ғайримуқаррарии баландшавии нархро дар бозор коҳиш диҳед (ниг. ба тавсияи 6).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Чорабиниҳо бо мақсади мусоидат намудан ба беҳбудёбии бозор, тавассути кӯмаки бавосита ё ҷалби тоҷирони маҳаллӣ бо барномаҳои пулӣ /ё ваучерӣ пешбинӣ шудаанд.
- Ҳамаи мардуми ба кӯмак ниёзманд дар давоми татбиқи барнома мол, хизматрасонӣ ва низоми бозорро бехатар ва комилан дастрас истифода мебаранд.

Қайдҳои тавсиявӣ

1.Талабот ва таъминоти бозор: Ба истифодаи бозор қобилияти

харидорӣ, нархи маҳсулот ва мавҷудияти мол таъсир мерасонад. Арзон будани мол аз мӯҳлатҳои савдо байни молҳои мавриди ниёзи аввал (ғизо, тухмӣ, асбобҳои кишоварзӣ, ҳадамоти тандурустӣ) ва даромад (зироат, чорво, маош, ва ғайра) вобаста аст. Нобудшавии амвол вақте ба амал меояд, ки бадшавии вазъият одамонро маҷбур мекунад, ки амволашонро (аксаран бо нархи арзон) фурӯхта, молҳои мавриди ниёзи аввалро (бо нархи баланд) харанд. Ба дастрасии бозор шароити сиёсӣ, бехатарӣ, омилҳои фарҳангӣ, мазҳабӣ, ки дастрасии гурӯҳҳои муайян, масалан қавмҳои аққалиятро маҳдуд мекунад, таъсир мерасонанд.

2.Таҳлили бозор: Барои дастрасии бозор ба аҳолии азиятдида, аз ҷумла шахсони осебпазир мусоидат кардан лозим аст. Вокунишхӯре, ки тариқи пул, ваучер ё маводи ғизоӣ подош медиҳанд ё воситаҳои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзиро пешниҳод мекунанд, бояд пеш аз сатҳи мувофиқи таҳлили бозор ҷиҳати таъмини молҳои мавриди ниёзи аввал гузаронида шаванд. Харидани молҳои иловагӣ ба истеҳсолкунандагони маҳаллӣ кӯмак мерасонад, вале хатарҳо низ бояд пешбинӣ карда шаванд. Молҳои воридшуда нархи молҳои истеҳсоли маҳаллиро паст мекунанд (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёри 1-уми ташхиси стаҳи таъминоти ғизо, қайди тавсиявии 7 дар саҳ.).

3. Ҳимоят: Бозорҳо миқёси васеътари иқтисодиёти миллӣ ва байналмилалӣ фаъолият намуда, ба вазъи бозори маҳаллӣ таъсир мерасонад. Масалан, сиёсати давлат, аз ҷумла сиёсати нархмонӣ ва тиҷорат ба дастрасӣ ва мавҷудияти мол таъсир мерасонад. Гарчанде, ки андешидани чораҳо дар ин сатҳ берун аз доираи фаъолияти барномаи кӯмак аст, ин омилҳо бояд таҳлил карда шаванд, зеро онҳо мумкин барои фаъолияти муштраки созмонҳо имконият фароҳам оварда, барои беҳтар кардани вазъи ҳамкориҳои ҳукумат ва дигар ташкилотҳо шароит фароҳам оранд.

4.Одамони осебпазир: Барои муайян кардани гурӯҳи одамони ба бозор ва пулбӣ дастрасии маҳдуддошта бояд сатҳи осебпазирии онҳо таҳлил карда шавад. Барои ба бозор дастрасӣ пайдо кардани шахсони маъюб, PLHIV пиронсолон ва заноне, ки

кӯдаконро парасторӣ мекунанд, мусоидат кунед.

5. Таъсири чорабиниҳо: таъмини озуқаворӣ, тухмӣ ва дигар молҳо боиси беқурбшавии пул мегардад, ки ба зарари истеъмолкунандагон ва ба фоидаи истеҳсолкунандагон хоҳад буд. Баръакс, маҳсулоти воридшуда боиси пастшавии нарх гардида, барои истеҳсоли маҳсулоти маҳаллӣ мусоидат намекунад ва эҳтимол сабаби норасоии ғизо гардад. Таъмини пул эҳтимол ба иқтисодиёти маҳаллӣ таъсири мусбат расонад, вале он низ боиси гаронии нархи баъзе молҳои асосӣ мегардад. Онҳое, ки барои таъминот вазифадоранд, бояд ин мафҳумҳоро таҳқиқ намуда, ба назар гиранд. Тақсими озуқаворӣ ба қобилияти харидории гирандагон таъсир мерасонад, зеро ин як намуди интиқоли даромад ба ҳисоб меравад. Баъзе молҳоро назар ба хӯроки омехта бо нархи муносиб фурӯхтан осон аст, масалан, равшан. “Имконияти харидорӣ”, ки ба харидани маводи ғизоии додашуда, ё сабади озуқа робита дорад, муайян карда метавонад, ки гирандаи кӯмак маводи ғизоиро истеъмол мекунад ё мефурӯшад. Маълумот оид ба додугирифт, ки дар сатҳи хоҷагӣ сурат мегирад, барои муайян кардани таъсири васеи барномаҳои кӯмак аҳамияти калон дорад.

6. Тағйирёбии ғайримуқаррарии мавсимии нарх эҳтимол ба истеҳсолкунандагони камбизоати маҳсулоти кишоварзӣ, ки ҳангоми пастшавии нарх маҷбуранд маҳсулоташонро ба бозор бароранд (одатан пас аз ҳосилгундорӣ) ё чорводороне, ки маҷбуранд чорвои худро ҳангоми хушксолӣ фурӯшанд, таъсири манфӣ мерасонад. Баръакс, истеъмолкунандагоне, ки даромади ночиз доранд наметавонанд озуқа захира кунанд, метавонанд миқдори зиёди маводи ғизоӣ харанд ва молҳои майда-чуйдаро зуд харид мекунанд. Бинобар ин, онҳо маҷбуранд, ки ҳатто ҳангоми болоравии нарх харидорӣ кунанд (масалан ҳангоми хушксолӣ). Таъсиси низоми беҳтари нақлиёт ва анборҳо, истеҳсоли маҳсулоти гуногуни озуқаворӣ, дар вақти зарурӣ интиқол додани пул ва маводи ғизоӣ мисоли чорабиниҳое, мебошанд, ки тағйирёбии ғайримуқаррарии нархро коҳиш медиҳанд.

ЗАМИМАИ 1

Номгӯи арзёбии амнияти озуқаворӣ ва воситаҳои зарурии зиндагӣ

Арзёбии амнияти озуқаворӣ аҳолии азиятдидаро тибқи манбаю воситаҳои даромад ва маводи ғизоӣ гурӯҳбандӣ мекунад. Арзёбӣ инчунин аҳолиро ба гурӯҳ ё табақаҳои доро ҷудо мекунад. Вазъияти ҳозираи амнияти озуқаворию бо вазъи пеш аз офат муқоиса кардан муҳим аст. Солҳое, ки “солҳои муқаррарӣ” номида мешаванд, барои арзёбӣ чун заминаи нахустин хизмат мекунад. Нақшу осебпазирии мушаххаси занон ва мардон ва таъсири он ба амнияти озуқавории хонавода бояд ба инobat гирифта шаванд.

Ҳангоми арзёбии амнияти озуқаворӣ одатан саволҳои зерин ба назар гирифта мешаванд, ки соҳаҳои гуногунро фаро мегиранд.

1. Амнияти озуқавории гурӯҳҳо аз ҷиҳати даромаднокӣ

- Дар байни аҳолии гурӯҳҳое ҳастанд, ки воситаҳои даромади яхжеларо истифода мебаранд? Аз ҷиҳати манбаи хӯрок ва даромад онҳоро чӣ тавр гурӯҳбандӣ кардан лозим аст?

2. Амнияти озуқаворӣ пеш аз рӯйдоди офат (вазъи ибтидоӣ)

- Пеш аз рӯйдоди офат гурӯҳҳои мухталиф чӣ тавр ғизо ё даромад ба даст меоварданд? Дар гузашта, манбаи пайдо кардани ғизо ва даромад кадом буд?
- Дар солҳои муқаррарӣ, манбаъҳои мухталифи ғизо ва даромад аз мавсим ба мавсим чӣ тавр фарқ мекарданд? (Шояд тартиб додани тақвими мавсимӣ муфид бошад).
- Пешбурди солномаи солҳои хуб ё бад дар давоми панҷ ё даҳ соли охир барои муайян намудани тағйирёбии амнияти озуқаворӣ муфид аст? (тартиб додани тақвим ё солномаи солҳои хуб ва бад шояд муфид бошад.)
- Гурӯҳҳои аз ҷиҳати бизоат мухталиф соҳиби кадом намудҳои амвол, пасандоз ва дигар захираҳо мебошанд (масалан, захираи

озуқаворӣ, пасандози пул, захираи чорво, саҳмия, кредит, қарзи додашуда ва ғайра)?

- Таи як ҳафта ё як моҳи охир, хароҷоти хонавода чиро дар бар гирифт ва барои ҳаридани ҳар чиз чанд фоизи даромад сарф шуд?
- Барои сарфи пул дар оила ки вазифадор аст?
- То бозори наздиктарин чӣ қадар масофа аст? (масофа, бехатарӣ, озодона сафар кардан, дастрасии маълумот оид ба бозор, нақлиёт ва ғайраро ба назар гиред.)
- Нархи маводи мавриди ниёзи аввал, аз ҷумла озуқаворӣ чанд пул аст, пеш аз рӯйдоди офат чанд пул буд, таносуби муқаррари байни манбаъҳои аввалиндараҷаи даромад ва озуқаворӣ, маош ва озуқаворӣ, чорво ва озуқаворӣ ва ғайра?

3. Амнияти озуқаворӣ ҳангоми офат

- Офат ба манбаъҳои мухталифи озуқаворӣ ва даромади ҳар як гурӯҳи аз рӯи бизоат муайяншуда, чӣ гуна таъсир расонд?
- Офат ба амнияти озуқавории гурӯҳҳои мухталиф чӣ гуна таъсир расонд?
- Офат ба бозор, мавҷуд будани мол ва нархи он дар бозор чӣ гуна таъсир расонд?
- Барои гурӯҳҳои дороияшон мухталиф манбаъҳои пайдо кардани ризқу рӯзӣ кадомҳоянд ва аз ин манбаъҳо чанд фоизи одамон истифода мебаранд?
- Ин вазъият назар ба вазъияти пеш аз офат чӣ гуна фарқ мекунад?
- Офат ба кадом гурӯҳи аҳоли аз ҳама бештар таъсир расонд?
- Таъсири кӯтоҳ ва миёнамуддати истифодаи манбаъҳо барои пайдо кардани ризқу рӯзӣ ба амволи молиявӣ ва дигар амвол кадомҳоянд?
- Истифодаи воситаҳои даромад ба саломатӣ, некӯаҳволӣ ва қадру қиммати гурӯҳҳои гуногунбизоат ва одамони осебпазир чӣ гуна таъсир мекунад? Оё истифодаи ин воситаҳо хатарнок аст?

ЗАМИМАИ 2

Рӯйхати арзёбии ташҳиси амнияти тухмӣ

Саволҳо барои арзёбии беосеб нигоҳ доштани тухмӣ:

1. Вазъи пеш аз рӯйдоди офат (вазъи ибтидоӣ)

- Кадом зироатҳо ба кишоварзон аз ҳама муҳиманд? Онҳоро барои чӣ истифода мебаранд – истеъмол, ба даст овардани даромад, ё ҳар ду? Оё ин зироатҳо ҳар мавсим кишт мешаванд? Кадом зироатҳои камаҳамият дар давраҳои бӯҳрон пураарзиш хоҳанд шуд?
- Кишоварзон тухмӣ ё дигар маводҳоро барои киштукори тухмӣ чӣ тавр ба даст меоранд (ҳамаи роҳҳо ба назар гиред)?
- Ҳар як зироатро дар чанд қитъаи замин кишт мекунед? Ҳаҷми муқаррарии замини кишт чанд аст? Дар як сол чанд бор кишт мекунед? Суръати афзоиш чӣ гуна аст (таносуби тухмӣ ё донаи гирифташуда ба тухмии киштшуда)?
- Оё навъҳои муҳим ва афзалтари зироат мавҷуданд?
- Кадом воситаи истеҳсол барои зироатҳои алоҳида ё гуногун муҳимтар зарур аст?
- Дар оила дар марҳилаҳои гуногуни барои киштукор ва ҳосилгундорӣ кӣ қарор қабул мекунад?

2. Пас аз офат

- Аз нуқтаи назари кӯмакирандагон ба соҳаи кишоварзӣ кӯмак расондан зарурат дорад?
- Оё кишоварзон боварӣ доранд, ки обу ҳаво барои киштукор, ҳосилгундорӣ, фурӯш ва истеъмоли зироат мусоид аст?
- Оё ба онҳо ба таври кофӣ замини қорам ва дигар воситаҳои истеҳсолот (пору, олот, чорвои ба хушксолӣ тобовар) дастрасанд?
- Оё онҳо барои аз сари нав бо кишоварзӣ машғул шудан омодаанд?

3. Арзёбии талабот ва эҳтиёҷот ба тухмӣ: Захираҳои хонавода

- Барои кишт тухмии ҷойдорӣ ба қадри кофӣ мавҷуд аст? Ин тухмии ғундоштаи деҳқон ва аз ҳамсояхо пайдокардари дар бар мегирад. Оё кишоварзон ин тухмиро кишт кардан мехоҳанд? Оё тухмӣ ба шароити маҳал мутобиқ аст? Ба он ҳанӯз талабот ҳаст? Барои мавсими ояндаи кишт навъи тухмии маҳсули дасти худ деҳқон мавҷуд аст? Оё сифати тухмӣ ба талаботи муқаррарии деҳқон ҷавобгӯ мебошад?

4. Арзёбии талабот ва эҳтиёҷот ба тухмӣ: Бозори маҳаллӣ

- Оё бозор пас аз офат ҳам кор мекунад (оё дар рӯзҳои якшанбе бозор кор мекунад, деҳқонон имконият доранд, ки маҳсулоташонро озодона интиқол диҳанд, фурӯшанд ва харид кунанд)?
- Оё ҳаҷми ҳозираи тухмӣ ё донари бо ҳаҷми он дар шароити муқаррарӣ ва мавсими пештара муқоиса кардан мумкин аст?
- Оё зироат ва навъҳои тухмиро, ки барои кишт мувофиқанд, деҳқонон аз бозор пайдо карда метавонанд?
- Оё нархи ҳозираи тухмиро дар бозор бо нархи он дар солҳои пеш муқоиса кардан мумкин аст? Агар нарх фарқ кунад, оё он ба деҳқонон мушкилӣ эҷод намекунад?

5. Арзёбии талабот ва эҳтиёҷот ба тухмӣ: Тухмӣ дар баҳши расмӣ

- Оё зироат ва навъҳои тухмие, ки давлат ба фурӯш баровардааст, ба мавзӯҳои мухталиф мутобиқ мебошанд? Кафолати он ки кишоварзон ин тухмиро меписанданд, вуҷуд дорад?
- Тухмии пешниҳоднамудаи давлат ба талаботи мардум ҷавобгӯ аст? Агар ҷавобгӯ набошад, чанд фоизи талаботҳои кишоварзонро қонеъ кардан мумкин?

ЗАМИМАИ 3

Номгӯи арзёбии таъминот бо ғизо

Саволҳои зерин барои арзёбии сабабҳои асосии норасоии ғизо, хатари норасоии он ва имкониятҳо барои расондани кӯмаки башардӯстона таҳия шудаанд. Ин саволҳо аз нуқтаи назари назария оид ба сабабҳои норасоии ғизо омода шудаанд (ниг. ба саҳ. 146). Маълумотро аз манбаҳои гуногун дастрас кардан мумкин аст ва ҷамъоварии он воситаҳои мухталифи таҳқиқотро талаб мекунад, аз ҷумла, мусоҳиба, мушоҳида ва мутолиаи маълумоти дуюмдараҷа (ниг. ба меъёрҳои асосии 1, 3–4 дар саҳ.).

Вазъият пеш аз рӯйдоди офат

Аҳолии азиятдида оид ба хусусият, миқёс ва сабабҳои норасоии ғизо чи гуна маълумот доранд (ниг. ба амнияти озуқаворӣ ва меъёрҳои 2 арзёбии ғизо дар саҳ.)

Хатари феълии норасоии ғизо

1. Хатари норасоии ғизо, ки ба дастрасии маҳдуди озуқаворӣ роҳбардорад – ниг. ба замимаи 1: 1. Арзёбии амнияти озуқаворӣ ва воситаҳои даромад.
2. Хатари норасоии ғизо ба парасторӣ ва ғизо додан ба кӯдакон роҳбардорад:

Оё дар шаклҳои кор ва муносибатҳои ҷамъиятӣ тағйирот мушоҳида мешавад (масалан, аз сабаби муҳоҷират, гурезагӣ ё ҷангҳои мусаллаҳона) манзур ин аст, ки оё дар оила нақшу вазифаҳо тағйир ёфтаанд?

Оё теъдоди аъзои оила тағйир ёфтааст? Оё теъдоди зиёди кӯдакони аз волидайн ҷудошуда мавҷуд аст?

Оё муҳити муқаррарии парастории кӯдакон ҳалалдор шуда, (масалан, аз сабаби бе сарпаноҳ мондан) он боиси маҳдудият дар дастрасӣ ба парасторони дигар, дастрасӣ ба хӯроки кӯдакон, дастрасӣ ба об ва ғайра гаштааст?

Тифлоне, ки шири модар истеъмол намекунанд, ҳастанд? Тифлоне,

ки ғизои сунъӣ мегиранд, ҳастанд? Оё кафолат ё шубҳа ҳаст, ки тифлон дар ҳолатҳои фавқуллода кам ғизо истеъмоли меку-
нанд, хусусан синамакони то рафт аз байн рафта истодааст, ё
ҳолатҳои истеъмоли ғизои сунъӣ кӯдак зиёдтар мушоҳида ме-
шавад ё фоизи кӯдаконе, ки сина намемаканд маълуманд?

Оё ҳуҷури кӯдакони, ки ба қадри лозимӣ серғизо аст ва ғизои ило-
вагии кӯдакони мавҷуд ва барои тайёр кардани он воситаҳои тоза
мавҷуданд?

Оё кафолат ё шубҳа ҳаст, ки ҳангоми тақсими маводи сунъӣ
и ғизоӣ, мисли шири хушк ва дигар маҳсулоти шири, шиша ва
пистонакҳо ройгон ба роҳ монда мешавад ё ба ивази пул?

Оё гирифтори шудан ба бемории БПНМ ва БПНМ ба парастор аз
кӯдакони дар хона таъсир расонд?

Дар байни қавмҳои кӯчманӣ, рама ё пода дур аз кӯдакони ба
чарогоҳ бурда мешавад? Оё шир ба таври муқаррарӣ дастрас
аст?

3. Хатари норасоии ғизо, ки ба вазъи бади саломатии омма алоқаманд
мебошад (ниг. ба боби 3-юм оид ба тандурустӣ дар саҳ.):

Оё дар бораи паҳншавии бемориҳои, ки ба вазъияти таъмини
аҳоли бо ғизо таъсир расонда метавонанд, мисли дона ва
дарунравӣ маълумотҳо мавҷуданд?

Оё хатари паҳн шудани беморӣ мавҷуд аст? (ниг. ба хада-
моти аввалиндараҷаи тандурустӣ – меъёрҳои 1–3 баррасии
бемориҳои сироятӣ дар саҳ.)

Аҳолии азиятдида аз бемории сурхча эҳкам карда мешаванд? (ниг.
ба хизматрасонии аввалияи тандурустӣ – меъёрҳои 1-уми танду-
рустии кӯдакони дар саҳ.)

Оё витамини А мунтазам дода мешавад? Шумораи аҳолие, ки бо
витамини А таъмин мешавад.

Оё маълумотҳо оид ба мӯҳлати фавақ мавҷуд ҳаст (ё ҳисоботи
тақрибӣ ё оид ба фавақ кӯдакони то 5-сола)?

Барои омода кардани ин маълумот кадом усулҳоро истифода бурдаанд, шарҳ диҳед (ниг. ба хадамоти аввалиндараҷаи тандурустӣ меъёрҳои 1 дар саҳ.).

Оё дар ҳарорати муҳит, ки ба эҳтимолияти паҳншавии бемории роҳҳои нафас ё ниёзҳои неругирии аҳолии азияткашида таъсир мерасонад, тағйирот мушоҳида мешавад?

Оё паҳншавии бемории БПНМ мушоҳида мешавад? Оё мардум аз сабаби камбизоатӣ ва беморӣ аллакай ба норасоии ғизо осебпазиранд? Оё хатари паҳншавии бемории сил мушоҳида мешавад? Оё ҳолатҳои гирифторшавӣ ба табларза мушоҳида мешаванд?

Оё одамон мӯҳлати дароз дар дохили об буданд ва ё дар тан либоси тар доштанд ё ба дигар шароитҳои тоқатфарсои табиӣ осебпазир буданд?

Айни ҳол кадом сохторҳои расмӣ ва маҳаллӣ мавҷуданд, ки тавассути он имконияти расондани кӯмаки башардӯстона вучуд дорад?

Оё вазорати тандурустӣ, ташкилоти мазҳабӣ, гурӯҳҳои мусоидаткунандаи маҳаллӣ, гурӯҳҳои ба синамаконӣ мусоидаткунанда ё ташкилотҳои ғайридавлатӣ муддати кӯтоҳ ё дароз кӯмак расонида метавонанд?

4. Кадом ташкилотҳои расмӣ ва ғайрирасмӣ, ташкилотҳои мазҳабӣ ва ғайраи маҳаллӣ мавҷуданд, ки тавассути онҳо чорабиниҳои имконпазирро гузаронидан мумкин? Дар робита бо беҳтар кардани вазъи феълӣ кадом сиёсати марбут ба таъмини озуқаворӣ (сиёсати татбиқшуда, татбиқшаванда), кӯмаки дарозмуддат ва барномаҳо мавҷуданд?

ЗАМИМАИ 4

Ченкунии норасоии шадидаи ғизо

Ҳангоми ҳолатҳои фавқуллоддаи марбут ба норасоии ғизо, ба арзёбии вазъи ғизо ва барномаҳои таъмини ғизо тифлони то 6 моҳа, занони ҳомила ва тифли ширмакдошта, кӯдакон, наврасон, калонсолон ва пиронсолонро дохил кунед.

Пурсиши гурӯҳҳои синнусолӣ ғайри кӯдакони аз 6 то 59- моҳа, танҳо дар якҷоягӣ бо таҳлили ҳамаҷонибаи шароит, аз ҷумла таҳлили сабабҳои норасоии ғизо анҷом дода мешаванд.

Агар натиҷаҳои ин пурсиш нишон диҳанд, ки сатҳи ғизоистеъмолкунии кӯдакон сатҳи ғизоистеъмолкунии тамоми аҳолиро инъикос намекунад, он гоҳ пурсиши дигар гурӯҳҳоро анҷом додан лозим аст.

Дониши тахассусӣ барои босифат ҷамъ кардани маълумот, таҳлил, муносиб ва дуруст нишон додану тасриф кардани натиҷа ва муайян кардани воситаҳо ва хароҷот дар сурати баргузор кардани пурсиш бо гурӯҳҳои дигар зарур аст.

Тифлони то 6 моҳа

Гарчанде, ки таҳқиқи ин гурӯҳ идома меёбад, заминаи амалии арзёбӣ ва кор бо тифлон феълан маҳдуд аст. Аксари дастурҳо барои норасоии ғизо дар тифлони аз 6–59 моҳа андозаи антропометрикии яхеларо (ба истиснои бозуи даст, ки феълан барои тифлони то 6 моҳа тавсиф намешавад) тавсия медиҳанд. Меъёрҳои дохилкунӣ бояд ба ҳаҷми феълӣ таъя кунад, на ба арзёбии инкишоф. Гузариш аз феҳристи инкишоф NCHS ба меъёрҳои инкишофи СБҶ 2006 ба теъдоди зиёди кӯдакони то 6-моҳа, ки аз норасоии ғизо азоб мекашанд, ишора мекунад. Омилҳои ин гузариш бояд ба инобат гирифта шаванд. Ворид кардани тифлон ба барномаҳои ғизо, ё барои аз байн рафтани синамакони нигарон будани парасторон масъалаҳои асосӣ мебошанд. Масъалаҳои зеринро арзёбӣ ва ба инобат гирифтани муҳим аст:

Қадкашии тифл–оё суръати инкишоф бо вучуди хурд будани ҳаҷми бадан (баъзе тифлон камвазн таваллуд шуда, эҳтимол

вазнашон зиёд шавад) хуб аст?

Оё синамакони воситаи беҳтарини ғизодиҳии кӯдак мебошад?

Шароити клиникӣ-оё кӯдак шароит ва мушкилоти тиббие дорад, ки табобатталаб буда, вайро ба офатҳо осебпазир мегардонад?

Омилҳои моддӣ- Оё модар дар оила дастгирӣ меёбад, ё вай руҳафтода аст? Дастрасӣ ба барномаҳои муолиҷаи статсионарӣ барои кудакони осебпазир хеле муҳим аст.

Кӯдакони 6–59 моҳа

Ҷадвали зерин нишондиҳандаҳои дараҷаи гуногуни басерӣ хӯрок нахӯрдани кӯдакони 6-59 моҳаро, ки одатан истифода карда мешаванд, нишон медиҳад. Нишондиҳандаи вазн ба қад (ВБҚ) бояд бо истифода аз меъёрҳои калоншавии кӯдак, ки СУТ 2006 пешниҳод кардааст, ҳисоб карда шаванд. ВБҚ нишондоди Z (мувофиқи меъёрҳои СУТ) ин нишондоди бартарӣ барои ҳисоботдиҳии антропометрикии натиҷаи арзёбӣ мебошад. Чен кардани бозубанди даст (ЧКБД) меъёри мустақили басерӣ хӯрок нахӯрдани шадид буда, яке аз беҳтарин пешгӯикунандагони фавт аст. Афзалияти ЧКБДи паст инчунин ҳангоми арзёбӣ барои пешгӯӣ кардани шумораи онҳое, ки ба барномаҳои хӯроки иловагӣ ва нигоҳубини терапевтӣ мувофиқанд, тафтиш карда мешавад. Нуқтаи буриши одатан истифодашаванда <11.5 см барои серӣ хӯрок нахӯрдани хеле шадид 11.5–<12.5 см барои серӣ хӯрок нахӯрдани дараҷаи миёна мебошад. Он ҳамчунин ҳамроҳи нуқтаи буриши баланд ҳамчун қисми раванди интиҳоби дусатҳа истифода мешавад. Онро дар алоҳидагӣ ҳангоми арзёбии антропометрикӣ истифода кардан мумкин нест, аммо он ҳамчун меъёри ягона барои қабул кардан ба барномаҳои хӯрокдиҳӣ истифода шуда метавонад.

	Дараҷаи шадиди ба серӣ хӯрок нахӯрдани дар сатҳи ҷаҳон	Дараҷаи шадиди ба серӣ нахӯрдани	Дараҷаи ниҳоят шадиди басерӣ нахӯрдани
Кӯдакони 6.0–59.9 моҳа	ВБҚ <-2 Z нишондод ва/ё ЧКБД <12.5см ва/ё варам аз пурхӯрӣ	ВБҚ-3 - <-2 Z нишондод ва/ё ЧКБД 11.5-<12.5см	ВБҚ<-3 Z нишондод ва/ё ЧКБД <11.5см ва/ё варам аз пурхӯрӣ

Кӯдакони 5–19 сола

Истифодаи меъёрҳои калоншавии кӯдак СУТ 2007 барои муқаррар кардани ҳолати кӯдакони 5-19 сола тавсия мешавад. Ин нишондодҳои асосии баландшавӣ нусхаи тағйирдодаи маълумоти 1977 NCHS/СУТ буда, бо меъёрҳои СУТ оид ба афзоиши кӯдак барои кӯдакони 6–59 моҳа ва нуқтаи буриш барои калонсолон тавсияшуда мебошад. Истифодаи ЧКБД барои кӯдакони калонсолтар ва наврасон, махсусан дар қаринаи ВНМО, метавонад ба инобат гирифта шавад. Аз сабабе, ки ин соҳа аз ҷиҳати техникӣ рушдбанда мебошад, бинобар ин муҳим аст, агар ба тавсияҳои навтарин ва иттилооти техникӣ мукамалшуда рӯ оваред.

Калонсолон (20–59.9 сола)

Муқаррароти маслиҳатшудаи дараҷаи шадиди басерӣ нахӯрдани калонсолон мавҷуд нест, аммо аёния пешниҳод мекунад, ки нуқтаи буриш барои дараҷаи ниҳоят шадиди серӣ хӯрок нахӯрдан метавонад аз нишондоди вазни бадан камтар (НМБ) барои 16 ва камтар аз 18.5 барои дараҷаи миёна ва шадиди серӣ хӯрок нахӯрдан бошад. Арзёбии дараҷаи шадиди серӣ хӯрок нахӯрдани калонсолон бояд дар бораи вазн, баландии қад, баландии нишаст ва ченаки ЧКБД иттилоот ҷамъоварӣ кунад. Ин иттилоотро метавон барои ҳисоб кардани НМБ истифода кард. НМБ бояд барои нишондоди Кормик (таносуби баландии нишаст бар баландии қади рост) бояд танҳо барои муқоисаи аҳоли мувофиқ карда шавад. Чунин мувофиқкунонӣ метавонад ба таври асосӣ бартарии зоҳирии аёни басерӣ нахӯрдани калонсолонро тағйир дода, тақсимооти барномавии муҳимро ба миён орад. Ченаки ЧКБД бояд доимо гирифта шаванд.

Агар натиҷаи таъҷили зарур бошад ё сарчашмаҳо маҳдуд бошанд, арзёбӣ метавонад танҳо ба ченакҳои ЧКБД ба асос гирифта шавад.

Азбаски, бо сабаби набудани иттилоот оиди даромади тасдиқшудаи мавҷуда ва сатҳи ҳудудии муайян намудани маънои натиҷаҳои ба дастомада фаҳмиши натиҷаҳои антропометрикий мураккаб аст, чу-

нин натиҷаҳо бояд яққоя бо иттилооти ба шароит вобаста маънидод карда шаванд. Тавсияҳои вобаста ба арзёбиरो дар қисмати феҳрист ва хониши иловагӣ пайдо кардан мумкин.

Барои интиҳоби шахсони барои кӯмаки ғизоӣ мувофиқ ва номувофиқ, маҳак бояд мувофиқати нишондоди антропометрикий, нишонаҳои беморӣ (махсусан заифӣ, ба наздикӣ кам шудани вазн) ва омилҳои ҷамъиятиро (дастрасии хӯрок, мавҷудияти нигоҳубинон, ҷойи зист ва ғ.) дар бар гирад. Дар хотир дошта бошед, ки пайдо шудани омос дар калонсолон метавонад сабаби гуногун дошта бошад, он ҳатман бо сабаби серӣ хӯрок нахӯрдан ба миён намеояд, аз ин рӯ духтур бояд омоси калонсолро барои ихтисор кардани сабабҳои дигар ташхис кунад. Муассисаҳои алоҳида бояд бо назардошти камбудииҳои маълуми НМБ ва норасоии иттилоот оид ба ЧКБД ва натиҷаҳои барнома барои истифодаи онҳо нишондиҳандаҳои ҷаҳонро барои дони-стани мувофиқат ҷиҳати расонидани кӯмак, муайян кунанд. Азбаски, ки ин соҳа аз ҷиҳати техникӣ рушдбанда мебошад, муҳим аст, агар шумо ба тавсияҳои наватрин ва иттилооти техникӣ мукамалшуда рӯ оваред.

ЧКБД метавонад ҳамчун воситаи интиҳобкунии занони ҳомила истифода шавад, масалан, ҳамчун маҳак барои ворид кардан ба барномаи ғизо. Бо назардошти талаботи иловагии ғизоӣ, занони ҳомила назар ба дигар гурӯҳҳои аҳолии метавонанд бештар осебпазир бошанд. ЧКБД ҳангоми ҳомиладорӣ ба таври назаррас тағйир намеёбад. ЧКБД <20.7см (хатари ҷиддӣ) ва <23см (хатари миёна) барои муайян кардани хатари афзоиши батадриҷи ҷанин нишон дода шудаанд. Нуқтаҳои буриши пешниҳодшудаи хатар дар ҳар кишвар гуногун буда, аз 21см то 23см-ро ташкил медиҳад. Дар ҳолати фавқуллода нишондоди камтар аз 21см барои занони осебпазир пешниҳод шудааст.

Пиронсолон

Дар айни ҳол муқаррароти маслиҳатшудаи дараҷаи шадидаи басерӣ нахӯрдани пиронсолон мавҷуд нест ва ба ин гурӯҳ ҳангоми ҳолатҳои

фавқуллода метавонад хатари басерӣ нахӯрдан таҳдид кунад. СУТ пешниҳод мекунад, ки остонаи НМБ барои калонсолон метавонад барои пиронсолони 60–69 сола ва зиёдтар, мувофиқ бошад. Аммо дурусти андозакунӣ бо сабаби хамидақоматӣ ва фишурдагии сутунмӯҳра мушкил хоҳад буд. Ҳалқаи бозубанд ё даст метавонад баланд истифода шавад, аммо омили зарбкунӣ барои ҳисоб кардани баландӣ мувофиқи аҳоли тағйир меёбад. Муоина зарур аст. ЧКБД метавонад барои чен кардани басерӣ нахӯрдан барои одамони калонсол воситаи натиҷабаш бошад, аммо ташвиқи муайян намудани нуқтаи буриши мувофиқ ҳоло ҳам дар ҷараён аст.

Шахсони маъюб

Айни ҳол тавсияҳо барои чен кардани одамони маъюб мавҷуд нест ва аз ин рӯ, онҳо одатан аз арзёбии антропометрикий берун мемонанд. Муоина зарур аст. Ченкунии ЧКБД дар ҳолати андоза кардани бозубанди даст метавонад ба иштибоҳ роҳ диҳад. Меъёрҳои монанди чен кардани қад, аз ҷумла дарозӣ, давраи даст ё дарозии соқи пой мавҷуд аст. Мутолиа кардани маълумот оид ба таҷҳизоти наватарини муайян кардани роҳҳои мувофиқи андоза кардани шахсони маъюб, ки барояшон меъёрҳои вазн, баландӣ ва ченакҳои ЧКБД мувофиқ нест, зарур аст.

ЗАМИМАИ 5

Чораҳои муҳими тандурустии омма, оид ба коҳиши норасоии микроэлементҳо дар ғизо

Дар сурати муайян гардидани норасоии клиникий микроэлементҳо дар ғизо, он бояд фавран бартараф карда шавад. Ҳолатҳои алоҳидаи норасоии клиникий микроэлементҳо дар ғизо дар байни аҳолии инчунин нишондиҳандаи мушкilotи ҷойдоштаи норасоии микроэлементҳо дар ғизо ба ҳисоб мераванд. Ҳаҷм ва таснифоти норасоии микроғизо дар сатҳи аҳолии барои банақшагирӣ ва мониторинг муҳим мебошанд.

Санҷиши биокимиёвӣ дар таъмини чораҳои ҳолисонаи муайян намудани мақоми микроэлементҳо дар ғизо афзалият дорад. Лекин, аксар вақт ҷамъовариҳои намунаҳои биологӣ барои гузаронидани санҷиш мушкilotи таълими лочистикӣ, кормандон, мушкilotи занҷираи ҳароратӣ ва баъзан мушкilotи дастрасиро ба миён меорад. Ҳаҷми биокимиёвӣ на ҳама вақт манфиатовар аст, яъне он метавонад иҷронашаванда бошад. Дар байни вақти ҷамъовариҳои намуна ва мавсими сол фарқият вучуд дошта метавонад. Назорати сифати хуб муҳим аст ва бояд ҳама вақт ҳангоми барои санҷиши намуна ҷамъовариҳои лабораторӣ ба назар гирифта шавад.

Ҳангоми арзёбии мақоми микроэлементҳо дар ғизо ҳолатҳои истеъмоли барзиёд, инчунин норасоии онро ба назар гирифтани зарур аст. Ҳангоми истифодаи маҳсулоти витаминдор ё иловаҳои ғизоӣ мушкilotи асосии расонидани микроғизо ба аҳолии зарардида мебошад. Дар ҷадвали зерин таснифоти моҳияти норасоии интиҳобгардидаи микроғизо бо истифодаи нишондиҳандаҳои гуногун қайд мегардад.

Дар ҷадвали зерин таснифоти моҳияти норасоии интиҳобгардидаи микроғизо бо истифодаи нишондиҳандаҳои гуногун қайд мегардад.

Нишондиҳандаи норасоии микроэлементҳо дар ғизо	Гурӯҳи син- нусолии тавсияшуда барои омӯхтани паҳншавии бемориҳо	Муайянкунии мушкилоти тандурустӣ	
			ҷиддӣ будани паҳншавии беморӣ (%)
Норасоии витамини А			
Шабкӯрӣ (XN)	24–71 моҳ	Сабук	$> 0 - < 1$
		Миёна	$\geq 1 - < 5$
		ҷиддӣ	≥ 5
Пайдошавии захм	6–71 моҳ	Муайян нашудааст	> 0.5
Кератомалаятсия (X2, X3A,X3B)	6–71 моҳ	Муайян карда нашудааст	> 0.01
Заҳми корнеалӣ (XS)	6–71 моҳ	Муайян карда нашудааст	> 0.05
Хунобаи витамини А	6–71 моҳ	Сабук	$\geq 2 - < 10$
		Миёна	$\geq 10 - < 20$
		Саҳт	≥ 20
Норасоии йод			
чоғар (берунӣ + дохилӣ)	кӯдакони синни мактабӣ	Сабук	5.0 – 19.9
		Миёна	20.0 – 29.9
		Саҳт	≥ 30.0
Концентратсияи йод дар шоша барои ду гурӯҳи синнусолӣ (мг/л)	мактаб- бачагон	истеъмоли барзиёд	> 3001
		Истеъмоли кофӣ	100 – 1991
		Норасоии суст	50 – 991
		Норасоии миёна	20 – 491
		Норасоии шадид	< 201

Норасоии сушт			
Камхунӣ (занони ҳомиланабуда Гемоглобин <12.0 г/дл; кӯдакон 6–59 моҳ <11.0 g/dl)	Занон, кӯдакон 6–59 моҳ	Паст	5 – 20
		Миёна	20 – 40
		Баланд	≥40
Авитаминоз 1			
Нишонаҳои клиникӣ	Тамоми аҳоли	Суст	≥1 ҳолат &<1%
		Миёна	1 – 4
		Шаидид	≥5
Истеъмол бо хӯрок (< 0.33 mg/1000 kcal)	Тамоми аҳоли	Суст	≥5
		Миёна	5 – 19
		Шаидид	20 – 49
Фавти кӯдакони навозод 2–5 моҳ	Фавти кӯдакони навозод 2–5 моҳ	Суст	баланд нашудааст
		Миёна	каме баланд
		Шаидид	Афзоиш қайд мешавад
Пеллагра (камии витамини РР)			
Нишонаҳои беморӣ (илтиҳоби пӯст) дар гурӯҳҳои синнусолии омӯхташуда	Тамоми аҳоли ё занон >15 сола	Суст	≥ 1 ҳодиса &<1%
		Миёна	1 – 4
		Шаидид	≥5
Истеъмоли кислотаи никотин бо хӯрок <5 мг/рӯз	Тамоми аҳоли ё занон >15 сола	Суст	5 – 19
		Миёна	20 – 49
		Шаидид	≥50
Искорбут 1			
Нишонаҳои клиникӣ	тамоми аҳоли	Суст	≥1 ҳодиса &< 1%
		Миёна	1 – 4
		Шаидид	≥5

ЗАМИМАИ 6

Талабот ба ғизо

Бо мақсади банақшагирӣ дар марҳилаи аввали беморӣ рақамҳои зеринро истифода бурдан мумкин аст. Талаботи камтарин ба ғизо, ки дар ҷадвал нишон дода шудаанд, барои арзёбии мутобиқати ҳӯроки умумӣ ба аҳоли бояд истифода шаванд.

Талабот дар асоси ҷадвали демографӣ, фарзияҳо дар бораи дараҷаи ҳарорати муҳити зист ва фаъолияти одамон ҳисоб карда мешавад. Онҳо инчунин эҳтиёҷоти иловагии занони ҳомила ва заноне, ки тифли ширмак доранд, ба назар мегиранд. Талабот ба арзёбии мувофиқати иловаҳо ба ҳӯрок ё индекси муолиҷавӣ ё барои арзёбии ҳӯрок барои шахсони гирифтори бемории сил ё ВНМО муайян нагардидаанд.

Пеш аз истифодаи талаботи дар ҷадвал овардашуда ду нуктаи муҳимро омӯхтан лозим аст. Якум, талаботи камтарини миёна барои гурӯҳҳои аҳоли талаботи ҳамаи гурӯҳи синнусолӣ ва ҳар ду ҷинсро муттаҳид месозад. Аз ин рӯ, онҳо барои синни муайян ё ҷинси муайян хос набуда, бояд ҳамчун талабот барои шахси алоҳида истифода шаванд. Дуюмин, талабот ба ғизо бо назардошти гурӯҳҳои аҳоли омода шудааст.

Талаботи камтарини аҳоли ба ғизо 1	Талаботи камтарини аҳоли ба ғизо 1
Ғизонокӣ	2,100 килокаллория
Сафеда	53 г (10% ғизонокии пурра)
Равған	40 г (17% ғизонокии пурра)
Витамин А	550 µg RAE*
Витамин D	6.1 µg
Витамин E	8.0 мг alpha-TE*
Витамин К	48.2 µg
Витамин В1	(тиамин) 1.1 мг
Витамин В2	(рибофлавин) 1.1 мг
Витамин В3	(ниатсин) 13.8 мг NE
Витамин В6	(Пидоксин) 1.2 мг
Витамин В12	(Кобаламин) 2.2 µg
Фолат 363	µg DFE*
Кислотаи пантотен	4.6 мг
Витамин С	41.6 мг
Оҳан	32 мг
Йод	138 µg
Руҳ	12.4 мг
Мис	1.1 мг
Селен	27.6 µg
Калсий	989 мг
Магний	201 мг

* Alpha-TE – эквиваленти алфа-токоферол

RAE – эквиваленти ретинол

DFE – эквиваленти истеъмоли фолат бо хӯрок

1. Ҳамчун манба ҷиҳати истеъмоли ғизо барои ҳамаи маводи ғизоӣ, ба ғайр аз ғизонокӣ ва мис баён шудааст.

Истинод: Истеъмоли маводи ғизоӣ аз CFK/СҶТ (2004), талабот ба витамин ва маъданҳо барои одам, наشري дуюм, барои ҳисоби ҳамаи витамин ва маъданҳо истифода шуда буданд, ба ғайр аз мис, чунки талабот ба ин маъдан ба CFK/СҶТ (2004) дохил карда нашуда буд. Талабот ба мис аз СҶТ гирифта шудааст: Микроэлементҳо дар ғизои одам ва саломатӣ

Ҷадвали зерин нишондиҳандаи гурӯҳбандии синусолии миёнаи аҳолиро қайд мекунад. Лекин, қайд кардан зарур аст, ки он ба шароит вобаста буда, мумкин аст фарқ кунад. Масалан, барои деҳот

муҳоҷирати наврасони синну соли миёна ба он оварда расонидааст, ки шумораи зиёди калонсолон бо нигоҳубини кӯдакон машғуланд.

Гурӯҳи аҳоли	(%)
0–6 моҳа	1.32
7–11 моҳа	0.95
1–3 -сола	6.58
4–6-сола	6.41
7–9 -сола	6.37
10–18 –сола занон	9.01
10–18 –сола мардон	9.52
19–50 занон	17.42
51–65 занон	4.72
19–65 занон	27.90
65+ занон	2.62
65+ занон	2.18
Занони ҳомила	2.40
Заноне, ки тифли ширмак доранд	2.60

Манбаъ: СММ (2003), Тадқиқоти аҳолии ҷаҳон: Омӯзиши 2002, Интерполятсияи аҳоли аз рӯи ҷинс, аз 1950 то 2050.

Талаботи аҳоли оид ба ғизонокӣ бояд аз рӯи омилҳои зерин танзим карда шавад:

- сохтори демографии аҳоли, асосан фоизи кӯдакони то 5-сола ва фоизнокии занон - вазни одами калон ва вазни асл, маъмулӣ ё матлуб;

- дараҷаи фаъолият барои таъмини дарозумрӣ – талабот меафзояд, агар дараҷаи фаъолият аз нишондиҳандаи он зиёд бошад (мисол 1.6 х шиддатнокии ивази асосӣ);

- ҳарорати миёнаи муҳити зист ва имконияти таъмин намудан бо манзил ва либос; - талабот зиёд мешавад, агар ҳарорати миёнаи муҳити зист аз 20°C камтар бошад;

- вазъи таъминоти аҳоли бо ғизо ва вазъи саломатии аҳоли – талабот меафзояд, агар аҳоли аз камғизоӣ танқисӣ кашад ва талабот ба афзоиш баланд бошад. Паҳншавии ВНМО/БПНМ ба талаботи миёнаи аҳоли таъсир расонда метавонад (ниг. ба Меъёри амнияти ғизо – интиқоли ғизо 1 дар саҳ. 180). Хӯроки умумӣ барои қонеъ гардонидани ин талабот бояд танзим карда шавад ё не, ба таҳлили шароит ва тавсияҳои ҷорӣ байналмилалӣ вобаста аст. Агар паз аз арзёбӣ ин намуди маълумотро дастрас кардан имконнопазир бошад, рақамҳои дар ҷадвал овардашуда бояд ҳамчун талаботи камтарин истифода шаванд.

Адабиёт ва сарчашмаҳои дигар барои хониш

Black et al (2008), Норасоии ғизо барои модар ва кӯдак: 1. Норасоии ғизо барои модар ва кӯдак: бепаноҳии глобалӣ ва минтақавӣ, оқибатҳои он ба саломатӣ

www.thelancet.com, series, 17 январ.

CARE (2008), Фарогирии индекси стратегия: CSI Китоби дарсӣ.

Castleman, T, Seumo-Fasso, E and Cogill, B (2004 rev.), Ворида кардани озӯқаворӣ ва ғизои муолиҷаи антиретровирусӣ ба ташкилотҳои захиравӣ. FANTA (Кӯмаки техникии марбут ба масъалаҳои озӯқаворӣ ва ғизо) Қайди техники. 7. Вашингтон.

Coates, J, Swindale, A and Bilinsky, P (2007), Вазъи дастрасии беҳимоятии ғизои оила барои ҳаҷми дастрасии ғизо. Дастури тавсиявӣ. Нусхаи 3.

FANTA. Вашингтон.

Кумита оид ба масъалаҳои амнияти озӯқаворӣи умумиҷаҳонӣ (2004), Дастур барои дастгирии татбиқи ҳуқуқ ба ғизои мувофиқ дар шароити амнияти миллии озӯқаворӣ. Рим

IFE Core Group (2007), Дастурамал оид ба ғизодиҳӣ ба кӯдакони навозод ва ҷавонон дар ҳолатҳои фавқуллода www.enonline.net/ife

Шабакаи байни оҷонсӣҳо оид ба маълумот дар ҳолатҳои фавқуллода (INEE) (2004), меъёрҳои ҳадди ақалли гирифтани маълумот дар ҳолатҳои фавқуллода, бӯҳрони саҳт ва таҷзияи барвақтӣ (аз ҷумла, бо ғизо таъмин намудани мактаб дар ҳолатҳои фавқуллода), Женева. Идораи байналмилалӣи меҳнат (ILO) (1973), Конвенсияи синну соли камтарин № 138 www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm

LEGS (2009), Дастури меъёрҳо оид ба парвариши ҳайвоноти хонагӣ (LEGS). Амалиёти тавсиявӣ, ШМ. www.livestock-emergency.net/userfiles/file/legs.pdf

Peјic, J (2001), Ҳуқуқ ба ғизо ҳангоми низои мусаллаҳона: Доираи ҳуқуқӣ. Шарҳи байналмилалӣи Салиби Сурх, ҷилди. 83, №. 844, саҳ. 1097. Женева. www.icrc.org.

SMART (Мониторинг ва арзёбии дастурҳои кӯмак ва гузариш) Дастурҳо: нусхаи методологии SMART.

Swindale, A and Bilinsky, P (2006), Арзёбии гуногунии истеъмоли ма-

води ғизоии ҳар як оила (HDDS) барои муайян кардани дастрасии ғизо ба оила: Дастури тавсиявӣ. Нусхаи 2. FANTA. Вашингтон.

Хуқуқ ба ғизои мувофиқ (Моддаи 11: 12/05/99. E/C 12/1999/5, CESCR Шарҳи умумӣ 12. Шӯрои миллии иқтисодӣ ва иҷтимоии CMM (1999). www.unhchr.ch

KOСМММГ, Барномаи умумиҷаҳонии озуқаворӣ (WFP), University College London and IASC Nutrition Cluster (2006), NutVal 2006 version 2.2. www.nutval.net/2008/05/download-page.html

Барномаи умумиҷаҳонии озуқаворӣ (2006), Дастур оид ба тақсими ғизо. Рим.

СУТ (2009), Меъёрҳои инкишофи кӯдак ва ошкоркунии норасоии шадиди ғизои тифлони ширмак ва кӯдакон

СУТ (2007), Маълумотномаи инкишофи кӯдакони синни мактабӣ ва калонсолон. www.who.int/growthref/en/

СУТ (1981), Кодекси байналмилалӣи фурӯши маводи ивазкунандаи шири модар.

Кодекси пурра ва қарорҳои навбатии муфиди Ассамблеяи умумиҷаҳонии тандурустӣ: www.ibfan.org

Маълумотнома дар бораи арзёбӣ

Арзёбии аввалия

IASC (2009), Арзёбии аввалияи фаврӣ (IRA). Бахшҳои тандурустии ҷаҳонӣ, ғизо ва WASH.

Арзёбии амнияти озуқаворӣ

CARE (2002), Арзёбии амнияти ризку рӯзии оила: Дастур барои таҷрибаомӯзон. ИМА.

FANTA-2 (2009), Тарҳи намунаи алтернативӣ барои муассисаҳои нишондодҳои ҷабҷоқунанда дар ҳолатҳои фавқуллодда: Дастур барои банақшагири, ҷамъовари маълумот ва таҳлил. Вашингтон. www.fantaproject.org/publications/asg2009.shtml

FAO ва WFP (2009), Миссияҳои арзёбии амнияти озуқаворӣ ва ғалла (CFSAM) Дастурҳо. Рим.

Наҷоти кӯдакон (2008), Усули сарфаи хоҷагӣ: Дастур барои банақшагирандагони барнома ва шахсони масъул. Лондон.

Барномаи Ҷаҳонии Озуқаворӣ (2009), Дастури баҳоззори амнияти озуқаворӣ дар ҳолатҳои фавқуллодда (EFSA) – наشري дуюм. Рим.

Барномаи Ҷаҳонии Озуқаворӣ (2009), Таҳлили умумии амнияти озуқаворӣ ва ҳассосият (CFSVA) Дастурҳо. Рим.

Арзёбии амнияти тухмӣ

Longley, C et al (2002), Оё ба деҳқонон тухмӣ зарур аст? Методология барои арзёбии тухмӣ. Офатҳои табиӣ, 26, 343–355.

Sperling, L (2008), Вақте ки офати табиӣ рӯй медиҳад: дастур оид ба арзёбии амнияти тухмӣ. Маркази байналмилалӣ хоҷагии қишлоқи тропикӣ. Кали, Колумбия.

Арзёбии дастрасии доромад

Jaspers, S and Shoham, J (2002), Шарҳи муносибат ба арзёбӣ мониторинги ризқу рӯзӣ дар давраи низоъ ва ноустувории сиёсӣ. ODI. Лондон.

IASC (2009), Матрисаи нақш ва ӯҳдадорихои агентихо марбут ба кафолати дурнамои ҳамоҳангсоз, гуногунҷабҳаи сӯзишворӣ. Нусхаи 1.1. Комиссияи махсус оид ба дастрасии беҳавфи ҳезум ва энергияи алтернативӣ ба иморатҳои гуманитарӣ

Бозор

CARE (2008), Пули нақд, харидорӣ ва/ё кӯмаки озуқаворӣ ворид-шуда?: Маълумоти бозор ва таҳлили ҷавоб ба бесуботии озуқаворӣ Mike, A (2010), тарҳрезӣ ва таҳлили бозор дар ҳолати фавқулудда Амалиёт, ОКСФАМ, ШМ.

Истеъмоли озуқаворӣ

Лоиҳаи кӯмаки техникӣ оид ба озуқаворӣ ва ғизо (2006), HDDS.

Барномаи Ҷаҳонии Озуқаворӣ (2008), таҳлили истеъмоли озуқаворӣ: ҳисобкунӣ ва истифодаи маълумот дар бораи истеъмоли озуқаворӣ ҳангоми таҳлили амнияти озуқаворӣ. Дастури техникӣ. Рим

Методологияи умумӣ

ActionAid (2004), Таҳлили ҳассосияти умумӣ. Лондон.

CARE (2009), дастур оид ба ҳассосияти иқлимӣ ва таҳлили имконият IFRC (2007), Роҳҳои арзёбии ҳассосият ва имконият (VCA), дастури муфассал барои кормандон ва ихтиёриёни Ҷамъияти Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар. Женева

Tearfund (2009), Тағйирёбии иқлим ва хавфи зарарбинии муҳити зист ва арзёбии мутобиқшавӣ.

Низоми иттилоотии ғизо ва амнияти озуқаворӣ

Шабакаи низоми огоҳии пешакии гуруснагӣ (FEWS NET): www.fews.net
Маълумот дар бораи ноустувории озуқаворӣ, ҳассосият ва низоми таҳия (FIVIMS): www.fivims.net/index.jsp

Таснифоти умумии марҳилавии амнияти озуқаворӣ (2008), Дастури техникӣ.

Нусхаи 1.1.

Маълумоти глобалӣ ва низоми огоҳикунии барвақтӣ оид ба озуқаворӣ ва кишоварзӣ, FAO: www.fao.org

Shoham, J, Watson, F and Dolan, C, Истифодаи нишондиҳандаҳои ғизо дар низоми идоракунӣ, Дастури техникӣ 2. ODI. Лондон.

Баҳогузори антропометрикӣ

Маркази назорати офатҳои табиӣ, пешгирӣ ва Барномаи Ҷаҳонии Озуқаворӣ (2005), Дастур:

Ченак ва маънидодкунии мафҳуми камғизоӣ ва ғавт. Рим.

Collins, S, Duffield, A and Myatt, M (2000), Калонсолон: Арзёбии вазъи ғизохӯрии аҳолии аз офати табиӣ зарардида. Женева.

Зеркумитаи СММ оид ба ғизо (2001), Арзёбии ғизои нокифояи калонсолон дар ҳолатҳои фавқулодда. Гузориши гурӯҳи кори SCN оид ба ҷаласаи махсус дар SCN News, 22, саҳ. 49–51. Женева.

Наҷоти кӯдакон, ШМ (2004), арзёбии ғизо дар ҳолатҳои фавқулодда ва дастур барои кормандони саҳроӣ. Лондон

Young, H and Jaspars, S (2006), Моҳият ва муайянкунии норасоии шадиди ғизо дар ҳолатҳои фавқулодда. Дастур барои шахсони мансабдор. Лондон.

Арзёбии микроғизо

Gorstein, J et al (2007), Нишондиҳандаву усулҳои омӯзиши таъмини аҳоли бо витамину маъданҳо.

Seal, A and Prudhon, C (2007), Арзёбии норасоии микроғизо дар ҳолатҳои фавқулодда: таҷрибаи ҷорӣ ва самтҳои оянда. Женева

Арзёбии IYCF

CARE (2010), Таҷрибаи ҳӯрокхӯрии тифлони навозд ва кӯдакон. Ҷамъоварӣ ва истифодаи маълумот. Дастури муфассал www.ennonline.net/resources

Ғизодихӣ ба тифлони навзод ва кӯдакон

IFE Core Group (2009), Ҳифзи кӯдакони навзод дар ҳолатҳои фавқулодда. Маълумот барои ВАО. www.ennonline.net/ife

Гурӯҳи марказӣ ва ҳаммуаллифи IFE (2009), Модули IFE 1: Бастаи тамоюл оид ба IFE. www.ennonline.net/ife

Гурӯҳи марказӣ ва ҳаммуаллифи IFE (2007), Модули 2 оид ба ҳӯрокдихӣ ба тифлони навзод дар ҳолатҳои фавқулодда барои кормандони соҳаи тандурустӣ ва таъмини ғизо дар ҳолатҳои фавқулодда. www.ennonline.net/ife

Ҳазинаи кӯдакони СММ ва Барномаи Ҷаҳонии озуқаворӣ (2003), Стратегияи глобалӣ барои ҳӯрокдихии кӯдакони навзод ва кӯдакон. Женева

КОСММГ (2009), Дастур оид ба ғизодихӣ ба тифлони навзод ва БПНМ дар шароити муҳочирати аҳоли ва гурезагӣ. www.ennonline.net/ife

USAID, AED, FANTA, Донишгоҳи Калифорния DAVIS, Донишқадаи байналмилалии тадқиқоти сиёсати озуқаворӣ, Ҳазинаи кӯдакони СММ ва Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2007), Нишондиҳандаҳо барои баҳогузори татрибаи ғизодихии тифлони навзод ва кӯдакон. Вашингтон.

Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2010), БПНМ ва ғизодихӣ ба тифли навзод. Қоидаву тавсияҳои ғизодихӣ ба тифли навзод вобаста ба БПНМ ва асос. Женева

Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2004), Қоидаҳои тавсиявии ғизодихӣ ба тифли навзод ва кӯдакон дар давраи ҳолатҳои фавқулодда. Женева.

Даҳолат ба амнияти озуқаворӣ

Умумӣ

Barrett, C and Maxwell, D (2005), Кӯмаки озуқаворӣ баъди панҷоҳ сол: тағйири нақши онҳо. Лондон.

IASC (2005), Дастурҳо барои даҳолат ва зӯроварии ба гендер асосёфта дар ташкилотҳои гуманитарӣ – диққати асосӣ ба пешгирӣ ва мубориза бар зидди зӯроварии шахвонӣ дар ҳолатҳои фавқулодда, Боби 1–4, Амалиёти 6.1 Амнияти озуқаворӣ ва ғизо.

Maxwell, D et al (2008), Даҳолати амнияти озуқаворӣ дар ҳолати фавқулодда. ODI, шарҳи татрибаи хуб #10. Шабакаи кӯмак ва офият, ODI. Лондон.

КОСММГ, Хазинаи кӯдакони СММ, Барномаи Ҷаҳонии озуқа ва СҶТ (2002), эҳтиёҷот ба озуқаворӣ ва ғизо дар ҳолати фавқулодда. Женева.

Мақсад ва тақсими озуқа

Jaspars, S and Young, H (1995), тақсими умумии озуқа дар ҳолатҳои фавқулодда: аз эҳтиёҷот ба ғизо ба афзалиятҳои сиёсӣ. Шарҳи таҷрибаи хуб 3 Шабакаи кӯмак ва офият. ODI. Лондон.

КОСММГ (2003), Дастури КОСММГ барои бақайдгирӣ. Женева.

Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2009), Меъёрҳои сифати ғизодиҳии мактаб. Рим.

Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2008), Кӯмаки озуқаворӣ вобаста бо БПНМ: Дастури вояи хӯрок. Рим.

Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2006), Мақсадҳо ҳангоми ҳолатҳои фавқулодда. Рим.

Идораи таъмини шабака ва сифат ва амнияти озуқаворӣ

CARE, Дастури идоракунии захираи озуқаворӣ.

Кластери таъмини моддӣ-техникӣ (2010), Дастурамали таъминоти моддию техникӣ. Барномаи умумиҷаҳонии озуқаворӣ. Рим.

Захираи башарии СММ (2010), Феҳрист ва тартиби меъёр. www.unhrd.org

Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2010), Назорати сифати озуқа: <http://foodquality.wfp.org>

Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2003), Нигоҳдории озуқаворӣ. Дастур. Донишқадаи захираҳои табиӣ ва Барномаи Ҷаҳонии Озуқа.

Чатем, ШМ ва Рим.

World Vision International, Дастури захираи озуқаворӣ. Нашри дуюм.

World Vision International, Дастури монитори озуқаворӣ.

Пули нақд ва даҳолати ваучер

Action contre la faim (2007), Татбиқи даҳолати ба пули нақд асосёфта. Дастур барои кӯмаки коргарон. Париж.

Adams, L (2007), Дарсҳо аз ҷавобҳои пули нақд ба сунами: Гузориши охирин, Ҳуҷҷати HPG.

Cash Learning Partnership (2010), Пешниҳод пул: Механизми интиқоли пули нақд дар ҳолатҳои фавқулодда. Наҷоти кӯдакон, ШМ, ОКСФАМ, ШМ ва Салиби Сурхи Британия бо дастгирии ЕСНО. Лондон.

Creti, P and Jaspars, S (2006), Барномаи интиқоли пули нақд дар ҳолатҳои фавқулодда, ОКСФАМ, ШМ, Лондон.

Harvey, P (2005), Пули нақд ва ваучер дар ҳолатҳои фавқулодда, HPG. ODI. Лондон.

Тухмӣ

Catholic Relief Services (CRS) (2002), Ваучер ва намоишгоҳи тухмӣ: Дастур барои барқарорсозии хоҷагии қишлоқ дар Африқо. CRS, дар ҳамкорӣ бо ODI ва Институти тадқиқоти байналмилалӣ ғалладона барои тропикҳои хушк.

Sperling, L ва Remington, T, Haugen JM (2006), Кӯмаки тухмӣ барои амнияти тухмӣ: Маслиҳат барои таҷрибаомӯз, Таҷрибаи 1-10. Маркази байналмилалӣ хоҷагии қишлоқ ва ташкилоти CRS. Рим.

Дастурҳо оид ба ғизодиҳӣ дар ҳолати фавқулодда

IASC (2008), Дастур оид ба ҳалли масъалаҳои ғизодиҳӣ дар ҳолатҳои фавқулодда.

IASC Гурӯҳи кори рушди имконияти кластери ғизодиҳӣ (2006), Бастаи таълимии муттаҳида (НТР).

Prudhon, C (2002), Арзёбӣ ва муолиҷаи норасоии ғизо дар ҳолатҳои фавқулодда. Париж.

КОСММГ ва Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2009), дастур барои ғизодиҳии алоҳида Идоракунии норасоии ғизо дар ҳолатҳои фавқулодда.

КОСММГ, Хазинаи кӯдакони СММ, Барномаи Ҷаҳонии озуқа ва СУТ (2002), эҳтиёҷот ба озуқа ва ғизо. Женева.

Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2001), Дастур оид ба озуқа ва ғизо. Рим.

СУТ (2000), Идоракунии ғизо дар ҳолатҳои фавқулодда. Женева.

Мардуми осебпазир

FANTA ва Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2007), Таҳияи барномаи кӯмаки озуқаворӣ дар контексти БПНМ.

ҶАО ва Барномаи Ҷаҳонии озуқа (2002), Зиндагии хуб бо ВНМО ва БПНМ. Дастур оид ба ғизо дастгирии одамони гирифтори ВНМО ва БПНМ.

Help Age International (2001), ҳалли эҳтиёҷоти ғизоии пиронсол дар ҳолатҳои фавқулодда дар Африқо: Ақидаҳо оид ба амалиёт. Найроби. www.helpage.org/publications

Help Age ва КОСММГ (2007), Пиронсолон ҳангоми офатҳои табиӣ ва бӯҳрони гуманитарӣ.

IASC (2006), Занон, духтарон, писарон ва мардон: эҳтиёҷоти гуногун – имконияти баробар.

Winstock, A (1994), Идоракунии хӯрокдиҳӣ ва обдиҳӣ ба кӯдакон. Винслов пресс. Бисестер. ШМ.

Идоракунии норасоии саҳти ғизо

ENN, CIHD and ACF (2010), Гузориши MAMI. Шарҳи техникӣ: далел, қоида, таҷриба ва натиҷаҳои барнома.

ENN, IFE (2009), Ҳамгироии дастгирии IYCF ба CMAM. www.ennonline.net/resources

FANTA-2 (2008), Дастури таълимӣ барои идоракунии норасоии шадиди ғизо дар ҷомеа.

Navarro-Colorado, C, Mason, F, Shoham, J (2008), Ченаки самарабахшии SFP дар ҳолатҳои фавқулодда.

Navarro-Colorado, C. Shoham, J, Хӯрокдиҳии иловагӣ.

VALID International (2006), Муолиҷаи ҷомеа (СТС): Дастури саҳроӣ.

Барномаи ҷаҳонии озуқа (1999), Идоракунии норасоии шадиди ғизо: Дастур барои духтурон ва кормандони дигари соҳаи тандурустӣ. Женева.

СУТ, Барномаи ҷаҳонии озуқа, UNSCN ва Хазионаи кӯдакони СММ (2007), Идоракунии норасоии шадиди ғизо. Изҳороти якҷоя аз ҷониби СУТ, Барномаи ҷаҳонии озуқа, Кумитаи доимо амалкунандаи СММ оид ба ғизо ва Хазионаи кӯдакони СММ.

Норасоии микроғизо

Seal, A ва Prudhon, C (2007), Баҳогузори норасоии микроғизо дар ҳолатҳои фавқулодда: таҷрибаи ҷорӣ ва самтҳои минбаъда.

Хазионаи кӯдакони СММ, UNU ва СУТ (2001), Норасоии оҳан, камхунӣ: Баҳогузорӣ, пешгирӣ ва назорат. Дастур барои роҳбарони барнома. Женева.

СУТ (2000), Пеллагра ва пешгирии он ва назорат дар ҳолатҳои фавқулодда. Женева.

СУТ (1999), Синга ва пешгирии он ва назорат дар ҳолатҳои фавқулодда. Женева.

СУТ (1999), Норасоии витамини В1, пешгирии он ва назорат дар ҳолатҳои фавқулодда. Женева.

СУТ (1997), Иловаи витамини А: Дастур оид ба истифодаи он ҳангоми муолиҷа ва пешгирии норасоии витамини А. Нашри дуюм. Женева.

СУТ ва Хазиначи қўдакони СММ (2007), Принципиҳои асосӣ барои истифодаи витамин ва омодагии минералҳо дар ҳолатҳои фавқулодда.

**МЕЪЁРҲОИ ҲАДДИ АҚАЛЛИ
МАРБУТ БА МАНЗИЛ,
МАСКУНИЯТ ВА МАВОДҲОИ
ҒАЙРИИСТЕЪМОЛӢ**

ТАРЗИ ИСТИФОДАИ БОБИ МАЗКУР

Боби мазкур ба ду бахши асосӣ тақсим мешавад:

Манзил ва маскуният

Маводҳои ғайриистеъмоли: либоса, ҷои хоб ва лавозимоти хона

Ҳар ду бахш меъёрҳои умумии истифодаро барои аҳолии муҳоҷирони иҷборӣ ва таҳҷой таъмин мекунад, аз ҷумла манзили муваққатӣ ё алоҳида дар маҳалли худ ё бозгашт ба хонаҳои таъмиршуда; хонаҳои муваққатӣ; маҳалли муваққатии будубош иборат аз хаймаҳо, мувофиқи нақша сохташуда ё худсоз, марказҳои умумӣ, марказҳои гузариш ё маркази бозгашт.

Принсипҳои ҳимоят ва меъёрҳои асосӣ бояд мутобиқи тавсияҳои боби мазкур истифода шаванд. Принсипҳои ҳимоят ва меъёҳои асосӣ бояд бо ин боб пайваста истифода шаванд. Гарчанде, меъёрҳои ҳадди ақал асосан барои вокуниши башардӯстона муқаррар гардидаанд, онҳоро ҳангоми омодагӣ ба офат низ истифода бурдан мумкин аст.

Ҳар як бахш иборат аст аз:

- **Меъёрҳои ҳадди ақал:** Ин меёр хусусияти сифатӣ дошта, дар мавриди таҳияи хизматрасонии тиббӣ сатҳи камтаринро нишон медиҳанд.
- **Амалҳои асосӣ:** Ин фаъолият ва фикрҳои пешниҳодшуда ба қонеъ кардани меъёрҳо равона шудаанд.
- **Нишондиҳандаҳои асосӣ:** аломатҳое мебошанд, ки қонеъ шудани ягон меёрро нишон медиҳанд. Нишондиҳандаҳои асосӣ барои муайян кардан ва маълумот додан оид ба раванд ва натиҷаи амалҳои асосӣ истифода мешаванд; онҳо бо меъёрҳои ҳадди ақал робита доранд, на ба амалҳои асосӣ.
- **Шарҳи Дастур:** Нуктаҳои мушаххасро дар бар мегирад, ки онҳоро дар вазъияти гуногун ҳангоми истифодаи меъёрҳои ҳадди ақал, амалҳо ва нишондиҳандаҳои асосӣ ба инобат гирифтани лозим аст. Онҳо барои ҳалли масъалаҳои душвор тавсияҳо дода, ба-

рои масъалаҳои аввалиндараҷа маҳак ва маслиҳат таъмин ме-
кунанд. Онҳо инчунин масъалаҳои муҳимро, ки ба меъёр, амал
ва нишондиҳандаҳо робита доранд, дар бар гирифта, оид ба
вазъи душвор, баҳсҳо ва камбудӣҳо дар дониши кунунӣ маълумот
медиханд.

Агар амалиёт ва нишондиҳандаҳои асосӣ қонеъ нашаванд, таъси-
ри зиёновар ба аҳолии осебдида бояд арзёбӣ карда шуда, барои
коҳиш додани таъсир чораҳои зарурӣ андешида шаванд.

Замимаҳои дар охири боб овардашуда аз саволномаи баҳогузори
хизматрасонии тандурустӣ, варақаҳои намунавии гузориш оид ба
муоинаи ҳафтаина ва формулаҳои ҳисобкунии нишондиҳандаҳои
асосии тиббӣ иборат аст. Истинод ва маводи иловагӣ барои хониш
дар охири ин боб оварда шудаанд.

Меъёрҳои ҳадди ақалли марбут ба паноҳгоҳ, маҳалли будубош ва
маводи ғайриғизой

Мундарица

Муқаддима.....	308
1. Манзил ва маскуният.....	315
2. Маводҳои ғайриистеъмоли: либосворӣ, ҷойи хоб ва лавозимоти хона.....	340
Замимаи 1: Саволномаи баҳогузори манзил, маскуният ва маводҳои ғайриистеъмоли.....	351
Истинод ва адабиёт барои хондан	357

Муқаддима

Алоқамандӣ бо Хартияи башардӯстона ва ҳуқуқи байналмилалӣ

Меъёрҳои ҳадди ақалли чорабиниҳои марбут ба соҳаи тандурустӣ (тансиҳатӣ) ин ифодаи амалии ақидаҳои ба ҳам монанд, ӯҳдадориҳои созмонҳои башардӯстона ва принципҳои умумӣ, ҳуқуқи вазифаҳои амалҳои идоракунондаи башардӯстона мебошанд, ки дар Хартияи башардӯстона гирд оварда шудаанд. Ин принципҳо, ки ба ғояҳои башардӯстӣ асос ёфта, дар ҳуқуқҳои байналмилалӣ инъикос гаштаанд, ҳуқуқ ба зиндагии бошарафона, ҳуқуқ ба ҳимояву амнияти *вобаста* ба талабот, ҳуқуқи гирифтани кӯмаки башардӯстонаро дохил менамоянд. Дар Замимаи 1 рӯйхати ҳуҷҷатҳои асосии ҳуқуқӣ ва сиёсӣ, ки Хартияи башардӯстонаро бо далелҳо ва матни фаҳмо ба рои қорҳои башардӯстона тавсиф мекунад, (ниг. саҳ.) дастрас аст.

Дар амалҳои башардӯстӣ, сарпаноҳ, деҳот ва номгуи ғайриғизоии вобаста ба шароит ошно мебошанд, ки дар доираи ҳуқуқ ба манзили мувофиқ дохил буда, дар доираи қонунгузори ҳуқуқҳои инсон бо навозиш парварида мешаванд.

Ҳама ба солимиву тансиҳатӣ ва манзил, ки дар аксари ҳуҷҷатҳои байналмилалии ҳуқуқӣ кайд гардидаанд, ҳуқуқ доранд, аз ҷумла ҳуқуқ ба зиндагии осудаҳолона ва бошараф, ба амволи ғайриманқул, инчунин ҳимоя аз рондашавӣ ва ҳуқуқ ба товони зарар (ниг. ба Феҳрист ва хониши иловагӣ: Воситаҳои ҳуқуқи байналмилалӣ). Ин санадҳо таъмин бо манзили муносибро муайян мекунад, аз ҷумла: масоҳати кофии аз хунуқ, гармӣ, борон, шамол ё таҳдидҳои дигар ба саломатӣ ҳифзшаванда; дастрасии хизматрасонӣ, кӯмак, мавод ва инфрасохтор; имконият, маскун будан, дастрасӣ доштан, маҳал ва мутобиқати фарҳангӣ; дастрасии захираҳои табиӣ ва умумӣ; дастрасии оби нӯшокӣ; қувва барои хӯрок пухтан, гарм ва равшан кардани хона; беҳбудёбии шароити беҳдошт ва тозагӣ; воситаҳои нигоҳдории хӯрок; партовгоҳ; дастрасии хизматрасонӣ дар ҳолатҳои фавқуллода, пешниҳоди дастрасии хадамоти тандурустӣ, мактаб, марказҳои кӯдакона ва хизматрасонии дигари иҷтимоӣ.

- Меъёрҳои ҳадди ақалли боби мазкур ифодаи пурраи ҳуқуқ ба манзили зист, ки бо санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ пешбинӣ шудаанд, ба ҳисоб намеравад. Баръакс, меъёрҳои ҳадди ақал мундариҷаи асосии ҳуқуқ ба манзили муносиби зист ва саҳмгузори ба татбиқи ин ҳуқуқро инъикос менамоянд.

Аҳамияти манзил, маскуният ва маводҳои ғайри-истеъмоли дар ҳолатҳои фавқулодда

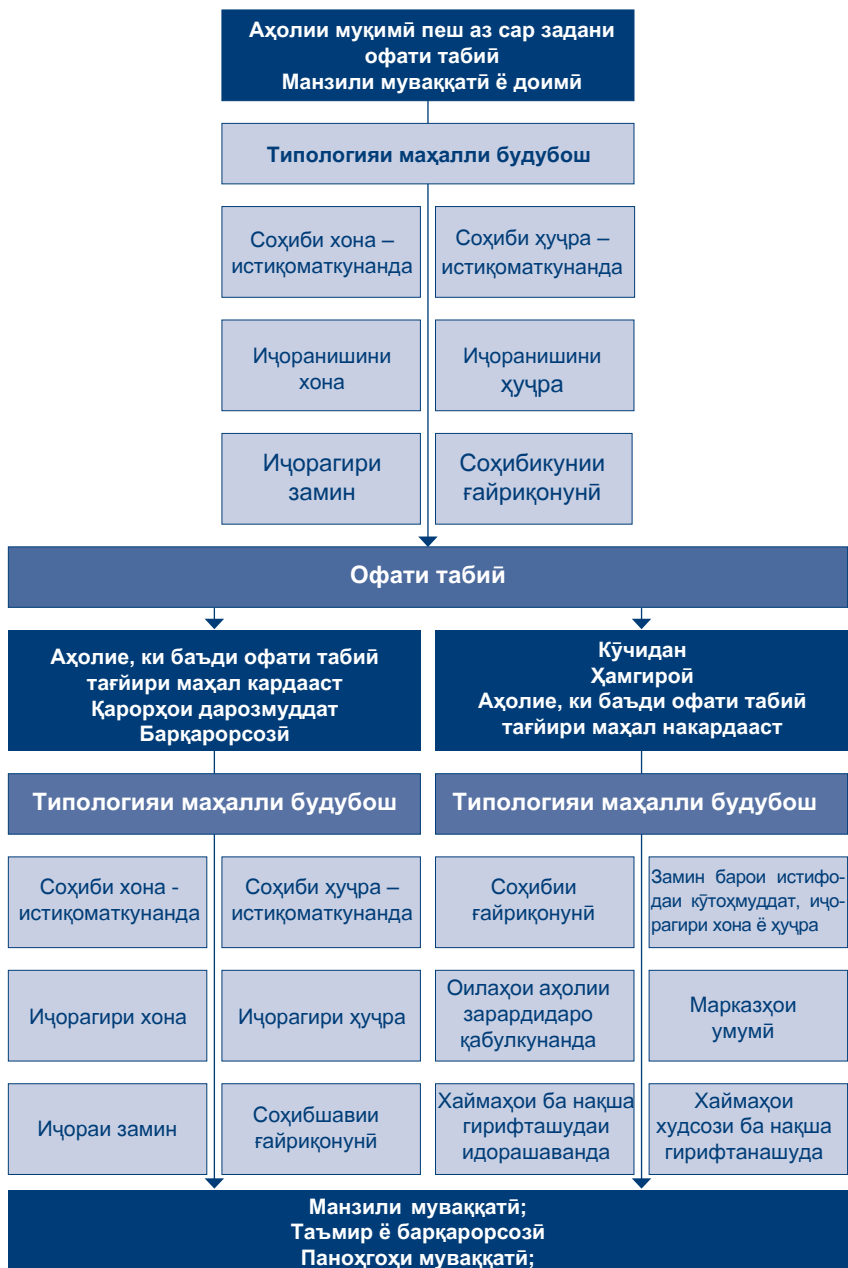
Паноҳгоҳ омили муайянкунандаи асосии зинда мондан дар марҳилаи аввали офати табиӣ ба ҳисоб меравад. Ба ғайр аз зинда мондан, манзил барои таъмини амният, амнияти шахсӣ ва ҳифз аз иқлим ва муқовимат нишон додан ба бемориҳо зарур аст. Манзил инчунин барои обрӯю нуфузи инсон, аз ҷумла дастгирии оила ва ҷомеа ва имконияти ба худ омадани одамони аз офати табиӣ зарардида низ муҳим аст. Манзил, маҳалли будубошу, лавозимоти хона бояд дурнамои мавҷудаи омодагӣ дар ҳолатҳои вазнинро дастгирӣ ва ба мустақил будан, худидоракунии одамони аз офати табиӣ зарардида мусоидат намоянд. Ба малака ва захираҳои маҳаллӣ бояд диққати ҷиддӣ дода шавад, ба шарте, ки он ба аҳолии зарардида ё иқтисодиёти маҳал зарар нарасонад. Ҳама гуна амалиёт бояд бо назардошти хавфи офатҳои табиӣ ва кам кардани таъсири манфии дарозмуддати он ба муҳити зист ба назар гирифта шавад, инчунин ба имкониятҳои аҳолии зарардида барои таъмин ё барқарорсозии фаъолияти дастгирии оилаҳо бояд аҳамияти бештар дода шавад.

Шароити гармидиҳӣ, ҳифз намудан аз таъсири манфии иқлим ва амнияти шахсӣ тавассути қонеъ гардонидани талабот дар сатҳи шахсони алоҳида ва маҳалле, ки онҳо зиндагӣ мекунанд, ба даст оварда мешаванд. Ба ин монанд, барои ба ин талабот ҷавоб додан воситаҳои мувофиқи хӯрок пухтан ва хӯрок хӯрдан, либоса ва ҷои хоб, манзил, воситаҳои гармидиҳӣ ва баръакс, дастрасӣ ба хизматрасонии асосӣ зарур мебошанд.

Эҳтиёҷоти аҳолии зарардида ба манзил, маскуният ва лавозимоти хона дар асоси намуд ва миқёси офати табиӣ ва аҳолии зарардида муайян карда мешаванд. Амали ҷавобӣ низ бояд имконият ва хоҳиши аҳолии зарардидаро барои баргаштан ба ҷойҳои зисти худ ва оғоз намудани раванди барқарорсозӣ дар бар гирад.

Интиҳоби манзил, маскуният ва амалҳои ҷавобӣ

Дар ҳавои хунук, ҳангоме, ки барои зинда мондан барои одамон паноҳгоҳ муҳим мегардад ва аҳолии зарардида имконияти сохтани паноҳгоҳи мувофиқро надоранд, ҳатман қабули қарор дар бораи сохтани паноҳгоҳ, аз ҷумла ҳайма ё ба ин монанд ё хонаҳои истиқомати муваққатӣ дар биноҳои ҷамъиятии мавҷуда ба миён меояд.

Одамони зарардида якҷоя бо оилаҳое, ки одамони зарардидаро қабул кардаанд, метавонанд паноҳгоҳ созанд ё дар урдугӯҳ, марказҳои умумӣ қойгир карда шаванд.

Ба аҳолии зарардида дар таъмир ё барқарорсозии хонаҳои зарардида ё сохтани хонаҳои нав бояд кӯмак расонда шавад. Расондани кӯмак метавонад таъмини маводи сохтмони мувофиқ, асбоб ва таҷҳизот, пули нақд ё ваучер, тавсияҳои техникӣ ва омӯзиш ё мувофиқати ҳамаи инро дар бар гирад. Дастрасӣ ё кӯмаки техникӣ бояд ба аҳолии зарардида, ки барои сохтмон кардан на иқтидор ва на таҷрибаи зарурӣ доранд, таъмин карда шавад. Ҳукуқ ва талаботи онҳое, ки дар дараҷаи дуввум аз офат зарар дидаанд, мисоли аҳолии ҳамсоя, ки мардуми аз офат зарардидаро бо паноҳгоҳ таъмин намудаанд, бояд инчунин ба инобат гирифта шаванд. Дар ҳолатҳое, ки биноҳои ҷамъиятӣ, махсусан мактабҳо ҳамчун хобгоҳҳои муваққатӣ истифода шудаанд, ҳар чӣ зудтар бояд нақшаҳо ва кӯчонидани бехатар амалӣ карда шаванд, то фаъолияти маъмул аз нав барқарор гардад. Ҳама гуна ҷавоб бояд мувофиқи қадамҳои аз ҷониби мардуми зарардида пешбинишуда ҷиҳати таъмини паноҳгоҳи муваққатӣ ё доимӣ бо истифода аз иқтидор ва сарчашмаҳои худӣ онҳо дода шавад.

Таъмин намудани паноҳгоҳ бояд ба мардуми зарардида имкон фароҳам орад, то шароити зисташро ботадрич беҳтар намоянд ва/ё аз ҳолати фавқуллодда ба қарори бозътимоди вобаста ба хонаву паноҳгоҳ гузаранд.

Барқарор намудани биноҳои ҷамъиятӣ ё таъмин намудани сохтмони муваққатӣ барои мактаб, марказҳои тандурустӣ ва дигар муассисаҳои ҷамъиятӣ низ зарур хоҳад шуд. Таъмин намудани паноҳгоҳ барои воситаҳои даромад, мисли чорвои хонагӣ метавонад яке аз иловаҳои асосии таъмини паноҳгоҳ ба хонаводаҳои баъзе аҳолии зарардида бошад. Таъмини паноҳгоҳ бояд дар асоси паноҳгоҳи мавҷуда ва

хатарҳои деҳот, озурдагии вобаста ба маҳал, банақшагирӣ, таҳия ва сохтмон, аз ҷумла он сохтмоне, ки бо сабаби офат ё тағйирёбии иқлим зарар дидааст, ба роҳ монда шавад. Ба инобат гирифтани таъсири муҳити зисти деҳот ва сохтмони паноҳгоҳ барои паст кардани таъсири дарозмуддати офат муҳим аст. Паноҳгоҳ, деҳот ва номгӯи маводи ғайриғизоии беҳтар дар ҳолати ҷавоб ба офат тариқи омодагӣ беҳтар ба даст оварда мешавад. Чунин омодагӣ натиҷаи иқтидор, муносибатҳо ва донише мебошад, ки аз ҷониби ҳукумат, агентҳои гуманитарӣ, созмонҳои маҳаллии ҷамъиятӣ, ҷомеаҳо ва шахсони алоҳида барои пешбинӣ намудан ва босамар ҷавоб додан ба таъсири эҳтимолӣ, оқибати ногузир ё хатари ҷорӣ пешбинӣ шудаанд. Омодагӣ бо роҳи таҳлили хатар ва истифодаи низоми барвақтии огоҳикунӣ ба роҳ монда мешавад.

Вобастагӣ бо бобҳои дигар

Қисми зиёди меъёрҳое, ки дар дигар бобҳо омадаанд, ба ин боб мувофиқанд. Пешрави қонеъ кардани талабот дар як соҳа боиси пешравӣ дар соҳаҳои дигар мегардад. Барои он, ки кӯмакрасонӣ таъсирбахш бошад, бо дигар бахшҳо ҳамоҳангсозии зич ва ҳамкориҳо ба роҳ мондан зарур аст. Барои қонеъ кардани эҳтиёҷоти мардум, пешгирии такроршавӣ ва беҳбуд ёфтани кӯмак барои таъмин намудани сифати об ва беҳдошт бо шахсони бонуфузи маҳаллӣ ва дигар созмонҳои кӯмакрасон ҳамоҳангсозӣ намудани фаъолият зарур аст.

Масалан, захира кардани миқдори кофии об ва воситаҳои беҳдошт дар мавзеъҳое, ки мардум барои пайдо кардани сарпаноҳ аз кӯмак истифода мебаранд, зарур аст, то ки саломатӣ ва обрӯи аҳоли ҳифз шавад. Сохтани сарпаноҳи муносиб ба саломатӣ ва некӯахлоқии мардум мусоидат мекунад. Дар сурати омода намудани лавозимоти хӯрокпазӣ ва истеъмоли он, захира кардани сӯзишворӣ барои хӯрок пухтан ба мардум имкон медиҳад, ки маводи ғизоиро истифода барад ва ниёзи худро ба ғизо қонеъ кунад.

Робита бо принципҳои муҳофизат ва меъёрҳои асосӣ

Барои ба меъёрҳои Дастури мазкур ҷавобгӯӣ будан ҳама созмонҳои

башардӯстона бояд аз рӯи принципҳои муҳофизат кор кунанд, ҳатто агар онҳо ваколат барои муҳофизат ё мутахассиси соҳаи муҳофизат надошта бошанд. Ин принципҳо мутлақ “нестанд”: то кадом андоза созмонҳо онҳоро риоя мекунанд, аз шароит вобаста аст. Ба ҳар ҳол, ин принципҳо масъалаҳои башардӯстиро инъикос ва фаъолияти созмонҳоро ҳамеша муайян мекунанд. Меъёрҳои асосӣ барои кӯмакрасонӣ ва кормандони соҳаи кӯмак зарур аст ва онҳоро ҳама бахшҳои соҳаи мазкур мепазиранд. Шаш меъёри асосӣ иштирок, санҷиши нахустин, кӯмакрасонӣ, мавриди ҳадаф қарор додан, мониторинг, арзёбӣ, иҷрои вазифа аз ҷониби кормандони соҳаи кӯмак, назорат ва дастгирии кормандонро дар бар мегирад. Онҳо барои меъёрҳои дигари ин Дастур ҳамчун феҳрист ва замина хизмат мекунанд. Аз ин лиҳоз, ҳар як боби техникӣ талаб мекунад, ки меъёрҳои асосии ҳамроҳ истифода гарданд, то ки талаботи шахсӣ қонеъ карда шавад. Махсусан, барои таҳияи кӯмакрасонии мувофиқ ва босифат, иштироки аҳолии азияткашида – аз ҷумла гурӯҳҳо ва шахсоне, ки зуд- зуд ба хатари офат дучор мешаванд, бояд зиёдтар гардад.

Осебпазирӣ ва иқтидори аҳолии азияткашида

Ин бахш барои мукамал шудан бояд ҳамроҳи меъёрҳои асосӣ мутолиа шавад.

Дарк кардан муҳим аст, ки ҷавон ё пиронсол, зан ё мард, шахси маъҷуб ё гирифтори ВНМО будан касро ба хатари зиёд осебпазир намекунад. Баръакс, иртиботи якчанд омилҳо касро ба хатар бештар осебпазир мегардонад: масалан, шахси синнаш аз 70 боло, ки танҳо зиндагӣ мекунаду солим нест, нисбат ба шахси ҳамсол ва носолим, ки дар оилаи калони даромадаш кофӣ зиндагӣ мекунад, ба хатар бештар осебпазир аст. Инчунин, духтари 3-сола бидуни назорати калонсолон нисбат ба духтари баркамол, ки аз ҷониби волидайнӣ маъсулиятнок парасторӣ карда мешавад, ба хатар бештар осебпазир аст.

Чун меъёрҳои паноҳгоҳ, сукунат, бахшҳои ғайриғизоӣ ва амалҳои асосӣ анҷом дода шуданд, таҳлили осебпазирӣ ва қобилият кӯмак мерасонад, ки талош барои муқовимат кардан ба офат онҳоеро, ки ба кӯмаки ғайритабъизӣ робита доранд ва онҳоеро, ки бештар

ниёзманданд, дастгирӣ менамояд. Барои ин дарки пурраи қаринаи маҳаллӣ ва он ки чӣ тавр бӯҳрон ба гурӯҳҳои махсуси одамон бо роҳҳои мухталиф, сабабҳои осебпазирии қаблан мавҷудбуда (масалан, ниҳоят камбизоат будан ё мавриди таъйиз қарор гирифтани), дучоршавии онҳо бо таҳдидҳои гуногуни ҳимоявӣ (зӯровариҳои ҷинсӣ, аз ҷумла суиистифодаи ҷинсӣ), такрор ё паҳншавии беморӣ (масалан, ВНИИ ё сил) ва имкони сар задани бемории сироятӣ (сурхакон ё вабо) таъсир мекунад, лозим аст. Офат ба бадтар шудани нобаробарии вуҷуддошта оварда мерасонад. Вале дастгирӣ аз дурнамои мувозинатӣ қобилияти мутобиқат ва беҳбуд хеле муҳим аст. Дониш, маҳорат ва дурнамои онҳо бояд дастгирӣ шуда, дастрасии кӯмаки иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ, молиявӣ ва равонӣ иҷтимоӣ ба онҳо тарафдорӣ шавад. Монеъаҳои гуногуни ҷисмӣ, фарҳангӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, ки бо онҳо ҳангоми дастрасии ин ҳадамот бо равиши баробар дучор мегарданд, бояд баррасӣ карда шаванд.

Нуктаҳои зерин баъзе ҷодаҳои муҳимро ташвиқ мекунад, бояд боварӣ ҳосил шавад, ки ҳуқуқи қобилиятҳои одамони осебпазир ба назар гирифта мешаванд:

- Беҳтар кардани иштироки одамон, боварӣ ҳосил кардан ба он, ки тамоми гурӯҳҳо намояндагӣ доранд, асосан онҳое, ки кам ба назар мерасанд (мисол, шахсоне ки мушкилоти иртиботӣ ё ҳаракатӣ доранд, онҳое, ки дар муассисаҳо фаъолият мекунад, қавонони бонангу ор ва гурӯҳҳои кам ё намоянда надошта).
- Додани (иттилоот) дар вақти арзёбӣ бо ҷинс ва синни онҳо (аз 1-рӯза то 80+ сола) ҷудо шаванд. Ин як унсури муҳими кафолати он аст, ки ҳамон соҳа ё самт ба таври мувофиқ гуногунии аҳолиро ба назар мегирад.
- Боварӣ ҳосил кунед, ки ҳуқуқ ба иттилоот оид ба дарёфти кӯмаки иҷтимоӣ бо роҳи шомил ва дастрас ба тамоми аъзои ҷомеа расонда мешавад.

1. МАНЗИЛ ВА МАСКУНИЯТ

Одамоне, ки дар натиҷаи офати табиӣ бе хона мондаанд, бояд бо паноҳгоҳ (сарпаноҳ) ё хаймаҳо таъмин карда шаванд, то ин ки дар наздикии хонашон зиста тавонанд ё барои таъмир ё сохтмони хонаи муносиб бо масолеҳи сохтмонӣ дастгирӣ карда шаванд. Манзили оилавии алоҳидаи муваққатӣ ё доимӣ ба чунин одамон имконият медиҳад, ки ба омилҳои зерин, ба монанди кӯмаки таъминшуда, ҳуқуқи истифода ё соҳиб шудан ба замин, дастрасии хизматрасонии муҳим, имконият барои беҳбудӣ ва васеъ кардани сарпаноҳ вобаста бошанд.

Аҳолии бехонамонда, ки имконияти ба хонаҳои худ баргаштанро надорад, аксаран меҳоҳад бо дигар аъзои хонаводааш ё бо одамоне, ки муносибатҳои таърихӣ, мазҳабӣ ва ғайра доранд, бимонад. Ба онҳо барои амалӣ шудани ин нияташон кӯмак расондан лозим аст. Вақте чунин сукувати пароканда имконнопазир аст, ҷойгиронии муваққатии қавмҳо имконият медиҳад, ки онҳо дар манзили омодашуда ҷойгир карда шаванд. Ҷойгиронӣ имконият медиҳад, ки қавмҳо дар сарпаноҳи ҷамъиятии муваққатӣ ё хаймаҳо ё дар бинои ҷамъиятии ба сифати маркази дастҷамъӣ истифодашаванда қарор гиранд.

Меъёри 1: Банақшагирии дурнамо

Дурнамои манзил ва маскуният ба амният, бехатарӣ, ҳифзи тандурустӣ ва некӯаҳволии аҳолии бесарпаноҳмонда ва муҳоҷирнашуда саҳмгузор гашта, дар ҷои имконпазир, беҳбудӣ ва навсозиро равнақ медиҳанд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Талабот ба манзил ва маскуният аҳолии зарардидаро дар машварат бо мақомоти муносиб ва ҳуди аҳоли арзёбӣ ва таҳлил кунед (ба қайди 1 дастур таъя кунед). Дар ҳамоҳангсозӣ бо мақомоти муносиб, агентҳои посухдиҳанда ва аҳолии зарарди-

да дар бораи манзил ва маскуният нақшаи посух таҳия намоед (аз ҷумла, беҳбудбахшии барвақтӣ аз рӯи имкон), яъне (ба қайди 1 дастур нигаред).

- Баргаштани аҳолии зарардидаро ба маскани воқеияшон мувофиқи аҳамияташон гурӯҳбандӣ ва дастгирӣ кунед (ба қайди 2 дастур нигаред).
- Ба одамоне, ки барои ба хонаҳои воқеияшон баргаштан имконият надоранд ё баргаштан намехоҳанд, кӯмак расонед, ки бо дигар оилаҳо боқӣ монанд ё дар маскани муваққатии ҷамъиятӣ ҷойгир карда шаванд (ба қайдҳои 3-4 дастур нигаред). Боварӣ ҳосил кунед, ки маводи ғайриғизоӣ, роҳҳои ҳалли мушкилоти бо манзил вобаста (ба монанди хайма ё лавозимоти манзил), масолеҳи сохтмон, пули нақд, дастгирии техникӣ ё иттилоотӣ, ё яке аз онҳо мувофиқи талабот дастрасанд (ба қайдҳои 5-6 дастур нигаред).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки манзил ё ҷойи сукунат дар масофаи бехатар аз таҳдиди воқеӣ ё имконпазир ва аз ҷойи сар задани хатарҳои эҳтимолӣ аз рӯи имкон дуртар ҷойгир шудаанд (ба қайди 7 дастур нигаред).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки таҳдиди офат аз маҳалҳои асосӣ, аз ҷумла маҳалле, ки дар он хонаҳо хароб ё пурра валангор шудаанд, маскани ҷамъиятии муваққатӣ, бинои муҳими ҷамъиятӣ ва ҷойи дастрас дур карда шудаанд (ба нуктаи 8 дастур нигаред).
- Бехатар ва дастрас будани сарчашмаҳои об ва беҳдошт, маводи ҳифзи тандурустӣ, мактабу ҷойҳои истироҳат ва ибодат, қитъаҳои замин, бозор ё ҳадамоти ба хотири идома ё инкишофи фаъолияти кӯмакрасон таъсисдодашударо таъмин намуда, шароити зиндагиро ба нақша гиред (ба нуктаҳои 9-10 дастур нигаред).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Роҳи ҳалли мушкилоти таъмин намудан бо сарпаноҳ ва маскан ба хотири ҷавобгӯ будан ба ниёзҳои зарурии тамоми аҳолии аз офат зарардида бояд бо ҳуди аҳолӣ ва мақомоти дахлдор дар ҷамоҳангсозӣ бо тамоми агентҳои посухдеҳ мувофиқ карда

шавад. (ба нуктаи 1 дастур нигаред).

- Ҳамаи қарорҳо дар бораи манзил ва маскуният бехатар ва муносиб буда, ҳамин тариқ то пайдо намудани роҳҳои ҳалли бештар пойдор боқӣ мемонанд (ба нуктаҳои 2-10 дастур нигаред).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Арзёбӣ, машварат ва ҷамоҳангсозӣ:** Барои муайян кардани эҳтиёҷоти аҳолии азиятдида бо манзил ва маскуният, муайян намудани хатарҳои пас аз офат таҳдидкунанда, қобилият, имкониятҳои баррасии беҳбудшавӣ ва зарурати арзёбии муфассал, хусусан таъсири муҳити зист хеле муҳиманд. Аҳолии аз офат зарардида (махсусан одамони осебпазири эҳтиёҷашон махсус) ҳамзамон бо мақомоти дахлдор бояд ба ҳама намуди арзёбӣ ҷалб шаванд. Нақшаҳои тасодуфии мавҷуда барои иттилоъ дар бораи фаъолияти вокунишӣ бояд дар мувофиқат бо мақомоти дахлдор, созмонҳои бо расондани кӯмаки башардӯстона машғул ва дигар созмонҳо ва аҳолии зарардида бо истифодаи усулҳои мувофиқашуда истифода гарданд. Мавҷудияти захираҳо, шароити маҳал (аз ҷумла хусусиятҳои мавсимии обу ҳаво), амният ва дастрасии ҷойҳои мавҷуда ё қитъаҳои нави замин барои банақшагирии вокуниш кӯмак мерасонанд (ба меъёрҳои меҳварии 1-5 саҳ. меъёрҳои 1-5 маводи ғайриғизой саҳ. ва Зами-маи 1: Рӯйхати арзёбии сарпаноҳ, сукунат ва маводи ғайриғизой нигаред).
2. **Бозгашт:** Имконияти баргаштан ба қитъаҳои замини худӣ ва манзил ҳадафи муҳими аксари аҳолии аз офат зарардида мебошад. Таъмири манзил ё роҳҳои беҳтар намудани таъминот бо сарпаноҳ аз ҷониби ҳуди аҳолии стратегияҳои басомади ҷамоатиро дастгирӣ намуда, хусусиятҳои барқароршудаи маскуниятро нигоҳ дошта, ба истифодаи заминаи мавҷуда имконият медиҳанд (ба меъёрҳои асосӣ 1 саҳ. нигаред). Бозгаштро ба таъхир андохтан ё пешгирӣ кардан мумкин аст, бинобар ин, он давраи сукунати муваққатиро дар ҳама ҷо дар бар мегирад. Омилҳое, ки ба бозгашт таъсир мерасонанд, аз идомаёбии офат, ба монанди сел, ярҷ ё зилзила ва ташвиши вобаста ба

бехатарӣ, ба монанди соҳиб шудан ба моликият ё замин ва зарурат барои пас гардондан, низои давомёбандаи шадид, таниши қавмӣ ё динӣ, тарс аз азобу шиканҷа, қитъаҳои замини минахобондашуда ва воситаҳои ҳарбии натаркида иборат мебошанд. Барқарорсозии мактабҳо низ барои бозгашти аҳолии кӯчбаста имконият дода, омили хеле муҳим аст. Бозгашти хонаводаҳое, ки сардораш зан аст, онҳое ки дар натиҷаи офат бева ё یتим мондаанд, ё шахсони маъҷуб имконият медиҳад, мумкин аст боиси монетаҳои қонунгузориҳои номақбул дар бораи замини номуносиб ё маҳдудияти ҳуқуқ гардад. Ноумедиҳои аҳолии бехонамонда, ки қудрати аз нав сохтмон карданро надоранд, ҳангоми бозгашт ба хонаҳои худ мушоҳида гашта, бояд пешгирӣ карда шаванд.

3. **Сарпарастӣ аз ҷониби хонаводаҳо ва ҷамоаҳо:** Аҳолии бе хонамонда, ки имконияти ба хонаҳои аслии баргаштанро надорад, меҳода бо дигар аъзои оила ё одамон, ки бо онҳо муносибатҳои таърихӣ мазҳабӣ монанд доранд, бимонанд (нигаред ба меъёрҳои аслии 1 саҳ.). Кӯмак тавассути ҷунин сарпарастӣ аз дастгирии васеъкунӣ ё мувофиқ намудани сарпаноҳи кунунии хонаводаи сарпараст ва лавозимот иборат мебошад, ки оилаи бе хонамонда дар он ҷо ҷойгир карда шавад ё ки таъмини сарпаноҳи иловагӣ назди хонаводаи сарпараст ба ҳуҷраи анҷом ёбад. Дар ин ҳолат бояд афзоиши ниҳонӣ зичии аҳолии омӯхта шуда, талабот ба лавозимоти иҷтимоӣ, таъмини замина ва захираҳои табиӣ арзёбӣ ва беҳтар карда шавад.
4. **Маскунияти муваққатии ҷамоавӣ:** Ҳарчанд урдӯгоҳҳои муваққатӣ тарзи осони ҳалли масъала набошанд ҳам, онҳо бояд ба хотири ҷойгир кардани аҳолии зарардидае, ки имконият ё хоҳиши ба маскани зисти аслиашон баргаштанро надоранд ва барои онҳое, ки барояшон зистан бо оилаҳои сарпараст интиҳоби дилхоҳ нест, истифода шаванд. Ҷунин роҳҳои ҳалли сукунат дар ҷойҳои зарур аст, ки таҳдиди хавфи амният нисбат ба аҳолии аз ҳар ҷиҳат маҳдуд меафзояд ё ҷое, ки дастрасии хизматрасонии асосӣ ва захираҳо, ба монанди об, ғизо ва маводи сохтмонӣ маҳаллӣ маҳдуд аст. Биноҳои мавҷудае, ки ҳамчун

марказҳои дастҷамъӣ истифода мешаванд, имконият медиҳанд, ки ҷимояи бокафолати муваққатӣ аз иқлими номусоид таъмин карда шаванд. Биноҳое, ки бо чунин ҳадаф истифода мешаванд, зарурати мутобиқ ё беҳбудшавӣ доранд. Барои мисол, таъминоти таҳхонаҳои дохилӣ ва балкон барои онҳое, ки ҳаракаташон маҳдуд аст. Дар аксар кишварҳо истифодаи биноҳои қаблан муайяншуда барои марказҳои дастҷамъӣ як намуди муқаррарии ҶИФЗ аз офат мебошад, ки масъулияти роҳбарӣ кардан ва хизматрасонӣ ба зиммаи онҳо вогузор мегардад. Гарчанде, ки биноҳои мактаб аксар вақт барои ҷойгир кардани аҳолии аз офат зарардида истифода мешаванд, сохторҳои дигарро муайян кардан лозим аст, то ба идома додани таҳсили мактаббачагон ҳалал расонда нашавад. Банақшагирии сукунати ҷамоат бояд таъсир ба амнияти шахсӣ, хилват, шаъни сокинон ва дастграсии ҳадамоти муҳимро ба назар гирад. Боварӣ ҳосил кардан лозим аст, ки сукунати муваққатии ҷамоа худ ҳадафи ҳуҷум нагашта, хавфи амниятро нисбат ба аҳолии гирду атроф надошта бошад ё ба бесуботӣ дар табиат наооварад.

5. **Намудҳои кӯмак ҷиҳати таъмини манзил:** Комбинатсияи намудҳои гуногуни кӯмак барои муайян кардани ниёзҳои аҳолии зарардида зарур бошад. Кӯмаки асосӣ имконият медиҳад, ки чизҳои шахсӣ, ба монанди либоса ва рахти хоб ё чизу чораи умумии хонавода, ба монанди бухориҳо ва сӯзишворӣ таъмин карда шаванд. Номгӯи кӯмак ҷиҳати таъмини манзил хаймаҳо, чодарҳои пластикӣ ва асбобҳо, маводи сохтмонӣ ва сарпаноҳҳои муваққатӣ ё интиқолий, маводе, ки онро ҳамчун як қисмати сарпаноҳи доимӣ истифода бурдан мумкин аст, ки метавонанд чун манзили муваққатӣ истифода шаванд дар бар гирад. Меҳнати дастӣ ё таҳассусӣ, хоҳ ихтиёрӣ бошаду хоҳ шартномавӣ, инчунин дигар дастурҳои техникӣ нисбат ба равишҳои муносиби сохтмон шояд зарур шаванд. Барои ривоҷи истифодаи силсилаи маводи маҳаллӣ ва захираҳо бояд истифодаи пули нақд ё ваучер ба назар гирифта шуда, дар доираи иқтисодиёти амалкунандаи маҳаллӣ бошанд. Пули нақдро барои пардохти иҷораи макони зист истифода бурдан мумкин аст. Иттилоъ ё маслиҳат оид ба

тарзи дастрасии маблағи бебозгашт, мавод ё дигар намудҳои дастгирӣ бо сарпаноҳ, ки тавассути маъракаҳои ҷамъиятӣ ё марказҳои маҳаллӣ ба роҳ монда мешаванд, имкон медиҳанд асосҳо барои дастгирии маҳсулот афзун намоянд.

6. **Манзили интиқолишаванда:** Таъмини сарпаноҳи интиқолӣ ва далели он, ки баъди офат аксаран сарпаноҳ аз ҷониби худи аҳолии зарардида таъмин мешавад, яке аз роҳҳои ҳалли мушкилот буда, ин худидоракуни бояд дастгирӣ шавад (нигаред ба меъёри 1 саҳ.). Роҳҳои ҳалли мушкилоти баъди офат бо сарпаноҳ таъмин намудан, ки аз ҷониби сохторҳои муваққатӣ ё муваққатан ё ба таври доимӣ кӯчонидашуда қисман ё пурра аз нав истифода мешаванд ба гузариши аҳолии азиятдида ба манзили доимии хубтар мусоидат менамояд. Сарпаноҳи интиқолӣ ба аҳолие, ки хонаашонро тарк накардаанд, имконият медиҳад, ки дар макони хонаҳои аслиашон хонаи асосии авваларо таъмир намуда, баъдан бо мурури замон бо беҳбуд гардидани дастрасӣ ба захираҳо, он васеъ, ё ин ки дигар карда шавад. Манзили интиқолӣ имкон медиҳад, ки аҳолии манзилашро тарккарда бо манзили мувофиқ таъмин шуда, вақте ки аҳолии зарардида ба маконҳои аслиаш баргаштани мешавад онро аз ҳам ҷудо кунад ва дар ҷойи нав аз нав пайваста, истифода намояндт. Манзили интиқолӣ инчунин метавонад аз ҷониби дигар хонаводаҳое, ки имконияти ҷойгир кардани сарпаноҳи наздик ё пайвастшавандаро доранд, инчунин аз ҷониби аҳолии зарардида ба сифати манзил истифода шавад. Чунин хонаҳоро ҳангоме, ки аҳолии зарардида имконияти ба хонаҳои аслиаш ё дигар ҷой баргаштанро пайдо мекунад, ба қисмҳо ҷудо карда, аз сари нав пайваста, истифода бурдан мумкин аст.

7. **Арзёбии хатар, осебпазирӣ ва таҳдиди хатар:** Арзёбии ҳамаҷонибаи таҳдиди хатар ва осебпазириро анҷом дода, онро ба таври доимӣ такрор кунед (нигаред ба меъёрҳои асосӣ 3 саҳ.). Дар тамоми намудҳои чунин арзёбӣ вобаста ба синну сол, ҷинс, маъҷубӣ, мақоми иҷтимоӣ ё иқтисодӣ, вобастагии аҳолии зарардида ба захираҳои табиӣ ва муносибатҳои байни аҳолии зарардидаву дигар ҷамоатҳои сарпараст бояд таҳдиди воқеӣ ё

эҳтимолӣ ва хатари яғонаву осебпазир ҷо дода шаванд (нигаред ба усули ҳимоят 3 саҳ.). Таҳдиди хатарҳои марбут ба офатҳои табиӣ, ба монанди зилзила, ғаъол шудани вулқон, омадани сел, обхезӣ ё шамоли саҳт бояд ба муайян кардани роҳҳои ҳалли муш-килоти таъмин бо манзил ё сукунат огоҳӣ диҳанд. Макони сукунат бояд макони хуруҷи бемориҳо, заҳролудшавӣ ё пҳнкунандагони касалиҳои сироятӣ набошад. Баъди офатҳои табиӣ, ба монанди зилзила, обхезӣ ва тўфон бояд аз маводу воситаҳои хатарноки эҳтимолӣ канорагирӣ карда шавад. Мина ва аслиҳаи аз низои қаблӣ нотаркида ё имрӯз боқимонда ба ин мисол шуда метавонанд. Устувориҳои иншоотҳои сохтмонӣ дар ҷойҳои сераҳолии аз офат зарардида бояд аз тарафи мутахассисони соҳавӣ ташхис карда шавад. Марказҳои дастҷамъӣ бояд имконияти иншоотҳои мавҷудаи сохтмониро барои тобовар будан ба сарбориҳои иловагӣ ва хатари фарсудашавии қисматҳои алоҳидаи бино, ба монанди фарш, деворҳои дохилии тақсимкунанда, бом ва ғайра омӯзанд.

8. Тоза кардани шикастапораҳо: Тоза кардани шикастапораҳо баъди офати табиӣ ё низоъ барои имконпазир гаштани таъмини манзил ва муқаррар намудани роҳҳои ҳалли сукунати муносиб чораи муҳим ба ҳисоб меравад. Банақшагирии идораи оқибатҳо бояд фавран баъди офат сурат гирад, то боварӣ ҳосил шавад, ки чизҳои осебнадида аз нав истифода бурдан мумкин аст ё онҳоро барои ҷудокунӣ, ҷамъоварӣ ва/ё коркард муайян кардан лозим аст. (нигаред ба меъёри 5 сукунат ва сарпаноҳ саҳ.). Масъалаҳои асосӣ аз мавҷуд будани омилҳои, ки муайянкунӣ ва истифодаи дахлдорро талаб мекунанд, пас гирифтани моликияти шахсӣ, баррасии макони барои сохтмон хавфнок, маводи хатарнок ва маводи қобили наҷот барои аз нав истифода бурдан ё фурӯш иборат мебошанд. Тоза кардани шикастапораҳо барномаҳои “пули нақд ба ивази кор”-ро таъмин менамоянд ва/ё талаб менамоянд, ки таҷҳизот ва коршиносии умда истифода шавад. Истифода, идора, соҳибият ва таъсири табиӣ макони партовгоҳҳо бояд ба назар гирифта шавад.

9. Мактаб, муассисаҳои тиббӣ ва инфрасохтори ҷамоа: Дастрасӣ ба хизматрасонии асосӣ, аз ҷумла мактаб,

муассисаҳои тандурустӣ, майдонҳои бехатари бозӣ ва макони мачлиси ҷамоа. Пойдевори мавҷуда ё таъмиршударо бояд барои хизмарасонӣ ё шароити муваққатии иловагӣ истифода баранд. Вақте ки таъмир ё сохтмони биноҳои ҷамъиятӣ бо таҳияи нақшаҳои нави сукунат ё дигар равандҳои танзим ба назар гирифта мешаванд, барои таъмини лавозимоти фаврӣ ва кӯтоҳмуддат макони муваққатӣ лозим меояд. Тамоми намуди ҷунин хизматрасонҳо бо истифодаи сохторҳои муваққатӣ ё доимӣ бояд ба меъёрҳои мувофиқшуда ҷавобгӯ бошанд (ба меъёри 1 саҳ. меъёри 1 меъёрҳои тандурустӣ саҳ. ва меъёрҳои ҳадди аққали таълим: омодагӣ, посух, барқароркунӣ, аҳамият диҳед).

10. **Дастгирии воситаҳои асосии зиндагӣ:** Ҷойгиронии аҳолии аз офат зарардида бояд аз фаъолияти иқтисодии пеш аз офат ва имкониятҳои дохилии баъди офат дарак диҳад (ба меъёрҳои 1-2 амнияти ғизо ва омӯзиши ғизо саҳ. ва меъёри асосии 1 саҳ. нигаред). Барои фаъолияти ҷузъии иқтисодӣ бояд мавҷуд будани замин, дастрасии кишукор ва чорводорӣ, бозор ва хизматрасонии маҳаллӣ ба эътибор гирифта шаванд.

Меъёри 2: Банақшагирии сукунат

Банақшагирии бозгашт қабулкунии муваққатӣ дар деҳаҳои ҷамоавӣ барои аҳолии зарардида истифодаи бехатар ва ҷойгиршавӣ ва хизматрасониҳои муҳимро таъмин мекунад.

Амалҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои дастур мутолиа шаванд)

- Равандҳои мавҷудаи банақшагириро, ки бо таҷрибаи мувофиқшудаи беҳтарин, кам кардани хавфи сукунат ва таъсирпазирӣ огоҳонида шудаанд, аз рӯи имкон муайян ва истифода кунед (ба қайдҳои тавсиявии 1 нигаред).
- Соҳибӣ кардани хона, замин ва моликиятро муайян намоед ва/ё ҳуқуқи истифодаи бино ё маконро истифода баред (ба қайдҳои тавсиявии 2 нигаред).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки тамоми ҷойҳои сарпаноҳ ё сукунат ба

хизматрасониҳои асосӣ дастрасии бехатар доранд (ба қайдҳои тавсиявии 3-4 нигаред).

- Аз хусусиятҳои мавҷудаи сукунат ва нақшабардорӣ (топографӣ) баҳри кам кардани таъсири манфӣ ба муҳити зист истифода намоед (ба қайдҳои тавсиявии 5 нигаред). Аҳолии зарардидаро ба тарҳрезии мувофиқи сукунати муваққатии ҷамъиятӣ: бо оила, маҳалла ё гурӯҳҳои деҳа ҷалб намоед (ба қайдҳои тавсиявии 6 нигаред).
- Боварӣ ҳосил намоед, ки дар урдугоҳҳои омодагардида сатҳи ниҳони кофӣ ва ҷудоии кофии оташ мавҷуд аст (ба қайдҳои тавсиявии 7-8 нигаред).
- Хавфҳои мавҷударо коҳиш диҳед (ба қайдҳои тавсиявии 9 нигаред).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд дар якҷоягӣ бо қайдҳои дастур мутолиа шаванд)

- Ба тамоми аҳолии бо сарпаноҳ таъминшуда оид ба равандҳои мувофиқашудаи банақшагирӣ, макони сарпаноҳ ё маҳалли мақсаднок ва бо хизматрасонии асосӣ мувофиқашуда маслиҳат дода мешавад (ба қайдҳои тавсиявии 1 нигаред).
- Тамоми нақшаҳои сукунат нишон медиҳанд, ки таҳдиди хатар ва осебпазирии истифодаи сарпаноҳ, макони ҷойгиршавӣ ва хизматрасонии асосӣ муайян ва кам карда шудаанд (ба қайдҳои тавсиявии 2-9 нигаред).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Равандҳои банақшагирӣ: Аз рӯи таҷрибаи маҳаллии банақшагирӣ ба аҳолии зарардида бояд дар бораи намуди офат ё бӯҳрон, хатарҳои муайяншуда ва таҳдид ба онҳо маълумот дода шавад. Барои коҳиши таҳдиди хатари сукунат ва осебпазирӣ бояд чораҳои мувофиқ андешида шаванд. Роҳҳои мавҷудаи танзими банақшагирӣ бояд мувофиқи талаботи мақомоти дахлдор аз рӯи имкон риоя шаванд, агар онҳо ба масъулияти башардӯстонаи бархӯрди ниёзҳои фаврӣ ба сарпаноҳ ва сукунат монеа нашаванд. Сабабҳои муддати зиёд мавриди амал қарор гирифтани қарорҳои банақшагирӣ, махсусан дар мавриди муқаррар кардани макони сукунати муваққатии ҷамоа бояд муайян карда шаванд.

2. Ҳуқуқ ба истифодаи мувофиқи манзил, замин ва моликия:

Аҳолии аз макони зист ба ҷойи дигар нақҷида ва кӯҷида ҳуқуқҳои соҳибӣ қардан ба замин, хона, биноҳои дигар ва соҳиби расмӣ ё маъмулиро фаҳмонед. Одатан чунин масъалаҳо баҳсталабанд, махсусан вақте қайдҳо нигоҳ дошта нашудаанд ё вақте низоъ ба моликият таъсир расондааст. Маскан ё биноҳои дорои сокинони зиёд бо истифодаи якхелаи ҳуқуқи умумӣ ё бадастомадаи соҳибият ё сукунат иборат мебошанд. Муайянкунии ҳуқуқ ба замин ё моликияти одамони осебпазир бояд дида баромада шуда, чунин одамон дастгирӣ қарда шаванд, хусусан занон, онҳое, ки дар натиҷаи офат бева ё ятим мондаанд, маъҷубон, иҷоранишинон, дорандагони ҳуқуқи сукунати иҷтимоӣ ва сокинони ғайрирасмӣ. Ҳуқуқи расмӣ, ғайрирасмӣ ё бадастомадаи моликият ё меросро муайян намоед, махсусан баъди офат, ки дар натиҷаи он соҳиби ҳуқуқ ё мақом шояд фавтида ё бекор шуда бошад. Таъмини соҳибияти гурӯҳӣ ё ҳаммонанд ба як зумра хонаводаҳое, ки қабл аз офат аз ягон ҳуқуқи расмӣ бархурдор набуданд, имконият медиҳад, ки дар барқароркунии тадриҷии чунин ҳуқуқ кӯмак намояд. Дастрас намудани кӯмак оид ба таъмини сарпаноҳ ҳамчунин ба унвони қонунигардонии даъвоҳои моликият ва замин қабул ё истифода мешавад, ки метавонад фаъолияти башардӯстонаро боз дорад ё пешгирӣ кунад. Истифодаи замин чун маскани муваққатии ҷамоа бояд ҳуқуқи мавҷудаи истифодаи замин ё захираҳои табиӣ аз ҷониби мизбонон ё ҷамоаҳои ҳамсояро ба назар гирад (ба меъёри 5 сарпаноҳ ва сукунат 5 саҳ. нигаред).

3. Хизматрасониҳо ва воситаҳои асосӣ:

Аҳолии аз офат зарардида, ки ба макони аслиаш баргаштани аст, дар ҷамоаҳои аҳолинишини муваққатӣ ҷойгир шудани аст, ба дастрасии беҳатар, эмин ва баробар ба хизматрасонии асосӣ ниёз дорад. Об, маводи беҳдошт, сӯзишворӣ барои ҳӯрокпазӣ ё воситаҳои пухтупази ҷамоатӣ, тандурустӣ, нобуд қардани партовҳои саҳт, мактаб, воситаҳои иҷтимоӣ, макони ибодат, нуқтаҳои ҷамъомад, макони истироҳат, аз ҷумла фазои махсус барои кӯдакон ва нигоҳдории чорвои хонагӣ (кафолат додан ба он, ки чунин чорво аз маҳалли сукунат ба таври зарурӣ ҷудо ҷойгир қарда шудаанд) аз ин воситаҳоянд. Тибқи оинҳои фарҳангиву динӣ барои дафн бояд фазои кофӣ таъмин гардад. Ис-

тифодаи лавозимоти мавҷуда ё таъмиршуда бояд афзун гардад, ба шарте ки он ба ҷамоаҳои ҳамсоя ё мизбон таъсири манфӣ нарасонад. Барои ба ниёзҳои аҳолии маҳаллӣ ва махсусан одамони осебпазир ҷавобгӯ будан бояд воситаҳои иловагӣ ва нуқтаҳои дастрас таъмин гардонда шаванд. Ҳангоми хизматрасонӣ бояд сохтори иҷтимоӣ, нақшҳои гендерии аҳолии зарардида ва талаботи одамони осебпазир ба назар гирифта шаванд. Барои мисол, кафолати он, ки ин хизматрасониҳо дар масофае қарор доранд, ки ҳатто ба одамони ҳаракаташон маҳдуд дастрас буда, барои синамакони дар мавзеъҳои муваққатии аҳолинишин мувофиқи эҳтиёҷот нуқтаҳои беҳатар таъмин таъмин карда мешаванд (ба меъёри 1 дар саҳ. ва меъёри 1 системаҳои тандурустӣ дар саҳ. нигаред.)

- 4. Дастрасӣ:** Дастрасӣ ба сукунат, шароити таҳхонаи маҳаллӣ, роҳ ва наздикӣ ба марказҳои нақлиётӣ барои таъмини кӯмаки башардӯстона бояд бо назардошти монеаҳои мавсимӣ, хатарҳо ва хавфҳои беҳатарӣ омӯхта шаванд. Таваққуфҳои муваққатии ҷамоа, ҳуди макон ва нуқтаҳои умдаи нигоҳдорӣ ва тақсимои ғизо бояд бо мошинаҳои боркашон тавассути роҳи дар ҳама мавсим истифодашаванда дастрас бошад. Дигар воситаҳо бояд бо нақлиёти сабукрав дастрас бошанд. Роҳҳо ва гузаргоҳҳои дохили масканҳо бояд дастрасии беҳатар, эмин ва ҳамасоларо ба зистгоҳҳои фардӣ ва ҷамоавӣ, аз ҷумла мактаб ва воситаҳои тандурустӣ таъмин намоянд. Воситаҳои дастрасӣ ва халосӣ дар дохили зистгоҳи ҷамоавӣ ё маркази дастҷамъӣ бояд аз сохтани маконҳои зисти маҳдуд ё зери назар қароргирифта, ки ба беҳатариҳои шахсии истифодабарандагон таҳдид наменоянд, худдорӣ намоянд. Аз зинаҳо ё тағйироти наздик ба баромадҳо дар марказҳои дастҷамъӣ бояд худдорӣ карда шавад ва барои ҳар як роҳрав ва балкон бояд дастаҳо насб карда шаванд. Сокинони ҳаракаташон маҳдуд бояд дар ошонаи аввал ҷойгир шаванд, ки ба баромадгоҳ наздик аст ё бо воситаҳои дастрасии ҳамроҳ бе тағйироти табақаҳо таъмин гарданд. Сокинони биноҳое, ки ба сифати марказҳои дастҷамъӣ истифода мегарданд, бояд дар масофаи қобили қабули мувофиқашудаи камтарин, байни ду баромад ҷойгир ва бо воситаҳои дигари халосӣ таъмин карда шуда,

ин баромадҳо бояд намоён бошанд.

5. Интихоби макон ва ҷӯйҳои заҳкаш (дренаж): Ҳангоми интихоби макон ва банақшагирии нуқтаҳои муваққатии аҳолинишин бояд ҷои ҷӯйҳои заҳкаши рӯизаминӣ ва таҳдиди хатари баланд шудани сатҳи об ё обхезӣ омӯхта шаванд. Нишебии мавзеъ набояд аз 5 фоиз зиёдтар бошад, агар чораҳои назоратии заҳкашии зиёд ва фарсудашавӣ баррасӣ нашаванд ё агар нишебӣ камтар аз 1 фоиз бошад, бояд ҷӯйҳои заҳкаши мувофиқ пешбинӣ карда шаванд. Барои коҳиш додани хатари обхезӣ ё сарзании об шояд дуруст кардани маҷрои заҳкаш зарур бошад. Нуқтаи пасттарини макон набояд аз се метр сатҳи ҳадди ниҳоии ҳисобшудаи ҷадвали об боло бошад. Таркиби замин бояд барои кофтани чуқурии ҳоҷатхона мувофиқ бошад ва дар бораи ҷои ҳоҷатхона ва дигар воситаҳо бояд иттилоъ мавҷуд бошад. (ба меъёрҳои нобудсозии ахлот 1-2 саҳ. ва меъёри заҳкаш 1 саҳ. нигаред)

6. Банақшагирии маҳал барои нуқтаҳои муваққатии аҳолинишин: Ҷудо кардани маҳал дар ҳудуди марказҳои дастҷамъӣ ва қитъаҳои замини барои хонаводаҳо дар дохили урдугоҳҳои муваққатии тарҳрезӣшуда бояд дар асоси таҷрибаи мавҷудаи маҳаллӣ ва истифодаи захираҳои умумӣ аз воситаҳои об ва беҳдошт, пухтупази ҷамоатӣ, тақсими ғизо ва ғайра ба амал бароварда шавад. Тарҳрезии маҳал бояд шабакаҳои мавҷудаи иҷтимоиро дастгирӣ намуда, ба бехатарӣ саҳмгузор бошад ва ба худидоракунии аз ҷониби аҳолии зарардида имкониятҳо пешниҳод намояд. Тарҳи қитъаи замини дар урдугоҳҳои муваққатӣ тарҳрезӣшуда бояд хилват буда, шаъни хонаводаҳои алоҳидаро нигоҳ дорад, яъне бо бовар кунонидан, ки даромадгоҳи ҳар як сарпаноҳи хонаводагӣ ба фазои умумӣ ва ё маҳалли назорати истифодаи ҳамон хонавода кушода шавад, на ин ки баръакс ба воридгоҳи сарпаноҳи дигар. Барои аҳолии зарардида макони бехатару комиле, ки аз шумораи умдаи калонсолони муҷаррад ё кӯдакони бепарастор иборат мебошад, таъмин шавад. Барои маскани пароканда усулҳои банақшагирии маҳал низ бояд истифода гарданд. Барои мисол, гурӯҳи хонаводаҳо ба як маҳалли муайяни ҷуғрофӣ бозмегарданд ё хонаводаҳои мизбонро дар масофаи наздик ба ҳамдигар аниқ месозанд (ба Усули ҳимоят 1 саҳ. 256 нигаред).

7. Масоҳати урдугоҳҳои тарҳрезии шудаи муваққатӣ ё худнишин:

Барои урдугоҳҳои сукунат масоҳати камтарини сатҳи баландтарин бояд 45 метри мураббаъ ба ҳар як нафарро ташкил кунад, аз ҷумла қитъаҳои замини барои хонавода ҷудошаванда. Ин масоҳат барои роҳ ва гузаргоҳ, макони берунии пухтупази оилавӣ ва ҷамоатӣ, муассисаҳои таълимӣ ва фазои истироҳатӣ, беҳдошт, макони сӯхторнишонӣ, маъмурият, ҳифзи об, маконҳои тақсими ғизо, бозор, анбор ва қитъаҳои хурд барои хонаводаҳои алоҳида бояд фазои зарурӣ дошта бошад.

Дар сурате, ки хизматрасонии маишӣ берун аз масоҳати банақшагирифташуда барои бо воситаҳои мавҷуда ё иловагӣ таъмин кардан имконият медиҳад, масоҳати камтарини қобили истифода барои як нафар бояд 20 метри мураббаъро ташкил диҳад. Мавқеи ин макон бояд инчунин тағйироти аҳолиро ба назар гирад. Агар масоҳати камтарини сатҳи баландтарин имконияти таъмин карданро надихад, минбаъд зичии зиёди аҳоли бояд кам карда шавад. Барои мисол, тавассути кафолат додани он ки дар байни хонаводаҳои алоҳида ҷудо кардани ҷойҳои хилвати кофӣ ва фазо барои воситаҳои матлуб ва ғайра вучуд дорад.

8. Бехатарӣ аз оташ: Барои иттилоъ додан дар бораи банақшагирии ҷой барои мавзеи муваққатии ҷамоа ва гурӯҳбандии манзилҳои хонаводаҳои алоҳида, ҷиҳати баҳодихӣ ба таҳдиди хатари сарзании сӯхтор арзёбӣ гузаронед. Мувофиқи чораҳои пешгирикунанда дар майдони сохтмони манзилҳо дар масофаи ҳар 300 метр аз ҳамдигар бояд ҷойҳои оташнишонии 30 метри ҷойгир карда шуда, дурии биноҳо ё манзилҳо аққалан 2 метр бошад (вале беҳтараш ду маротиба зиёдтар аз баландии ҳар як бино). Таҷрибаҳои шинохтанишудаи пухтупаз ва истифодаи оташдон ё гармкунак низ бояд дар бораи тарҳрезии умумии маҳал ва ҷудоии бехатари сарпаноҳ барои хонавода дарак диҳанд (ба меъёри маводи ғайриғизой 4 дар саҳ. нигаред).

9. Хавфи паҳнкунандагони касалиҳои сироятӣ: Сатҳи пасти мавзеъ, шикастапораҳои офат, биноҳои ҳолӣ, чуқуриҳои кофташуда ва ба монанди инҳо, ки аз истифодаи замини маҳаллӣ барои сохтмон боис гардидаанд, барои афзоиши ҳашароти за-

раррасон шароити мусоид фароҳам оварда, ба аҳолии наздик хатари тандурустӣ таҳдид карда метавонад. Бо мақсади паст кардани таъсири бемориҳои вучуддошта ба аҳолии зарардида интихоби мувофиқи маҳалли нуқтаҳои муваққатии аҳолинишин ва коҳиш додани хатари омилҳои таҳдидкунанда муҳим мебошад. (ба меъёрҳои назорати омилҳо 1-3 дар саҳ. нигаред).

Меъёри 3: Мавзеи барои зист ишғолшуда

Одамон барои зистан фазои кофӣ доранд, ки бо роҳати гармӣ, ҳавои тоза ва муҳофизат аз иқлим таъминанду аз хилват, бехатарӣ ва тандурустиашон боварӣ доранд ва ба иҷрои фаъолияти хонавода ва шароити зисташон имконият медиҳанд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Боварӣ ҳосил кунед, ки ҳар як хонаводаи алоҳида барои зистан фазои кофӣ дорад (ба қайдҳои тавсиявии 1-2 нигаред).
- Чудои бехатар ва хилватро аз рӯи чинс, дар байни гурӯҳҳои синну соли гуногун ва оилаҳои ҷудогона дар дохили хонаводаи муайян омода намоед (ба қайдҳои тавсиявии 3 нигаред).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки фаъолияти муҳими хонавода ва шароити зистро дар доираи фазои зисти фарогир ё масоҳати наздик иҷро намудан мумкин аст (ба қайдҳои тавсиявии 4 нигаред).
- Истифодаи роҳҳои ҳалли мушкилоти таъмини аҳолии зарардида бо сарпаноҳ ва маводи маълумро ривож диҳед, яъне аз рӯи имкон, аз ҷиҳати фарҳанг ва иҷтимоӣ писандида ва ба муҳит тобовар (ба қайдҳои тавсиявии 5-6 нигаред).
- Барои тамоми фаслҳои сол шароитҳои ҳоси иқлимро арзёбӣ кунед, то роҳати гармӣ, ҳавои тоза ва ҳимоя таъмин шавад (ба қайдҳои тавсиявии 7-10 нигаред).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Тамоми шахсони зарардида бо ҳадди аққали масоҳати то 3.5 метри мурабаъ барои як нафар таъмин мегардад (ба қайдҳои

тавсиявии 1-2 нигаред).

- Тамоми роҳҳои ҳалли мушкилоти таъмин намудан бо сарпаноҳ ва маводи ба меъёрҳои техникӣ ва ҳозиразамон ҷавобгӯ ва аз ҷиҳати фарҳангӣ писандидаанд (ба қайдҳои тавсиявии 3-10 нигаред).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Иқлим ва шароит: Дар иқлими хунук фаъолияти хонаводагӣ одатан дар доираи масоҳати маҳдуд иҷро мешавад ва аҳолии зарардида вақти зиёдеро дар дохил мегузаронад, зеро дохил гармтар аст. Дар шароити шаҳр фаъолияти хонавода одатан дар доираи масоҳати ишғолшуда сурат мегирад, зеро одатан фазои беруна барои истифода камтар мебошад. Масоҳати фарогири фарш беш аз 3.5 метри мураббаъ ба як нафар аксаран барои ҷавобгӯи ин талабот будан лозим меояд. Баландӣ аз фарш то сақф низ омили муҳим мебошад, яъне бо баландии бештар, ки барои иқлими гарму намнок мувофиқанд, ба гардиши ҳаво имкон дода шавад ва баландии камтар ба иқлими хунук муносиб мебошад, то гунҷоиши дохилиро, ки бояд гарм карда шавад, камтар гардонад. Масофа аз фарш то сақф бояд ҳадди ақал то ду метр дар нуқтаи баландтарин бошад. Дар иқлими гарм фазои наздики сояфканро барои хӯрокпазӣ истифода бурдан мумкин аст. Роҳҳои ҳалли мушкилоти таъмин намудани сарпаноҳ аз як қатор роҳҳои иқлимӣ барои зиндагӣ дар шабҳои хунук ва зимистон, то рӯзҳои гарм дар тобистон иборат мебошад. Вақте мавод барои сарпаноҳи пурра таъмин шуда наметавонад, бояд барои пӯшидани масоҳати муайяни бом афзалият дода шавад. Ҷои пӯшонидашуда шояд ҳимояи зарурӣ аз иқлим ва бехатарӣ, хилват ва шаъну шарафро таъмин нанамояд, бинобар ин барои қонеъ кардани ин ниёзҳо бояд ҳарчӣ зудтар чораҳо андешида шаванд. (ба қайдҳои тавсиявии 2 нигаред).

2. Давомнокӣ: Оқибати офат, махсусан дар шароити номусоиди иқлим, ки барои сарпаноҳ сохтан мавод мавҷуд нест, масоҳати ишғолкардаи камтар аз 3.5 метри мураббаъ барои як нафар барои наҷоти ҳаёт ва таъмин намудан бо сарпаноҳи муваққатӣ муносиб мебошад. Дар чунин ҳолатҳо масоҳати ишғолшуда бояд то 3.5 метри мураббаъ барои як нафар рост ояд, то таъсири ман-

фиро ба саломативу некӯаҳволии одамони ҷойгиршуда пасттар гардонад. Агар ба як нафар 3.5 метри мураббаъ дастрас кардан имконнопазир бошад ё он аз фазои маъмулии истифодашуда аз ҷониби аҳолии зарардида ё ҳамсоя бештар бошад, бояд таъсир ба шаъну шараф, тандурустӣ ва хилвати масоҳати кам ишғолшуда ба назар гирифта шавад. Қарор оид ба таъмини камтар аз 3.5 метри мураббаъ барои як нафар бояд дар баробари амалҳои коҳиши таъсири манфӣ ба аҳолии зарардида таъкид шавад. Барои таъмини манзили барои давомнокии тулонӣ ва иқлими мавсимии гуногун ва ба якчанд сол мувофиқ, роҳи ҳал таъмин бо сарпаноҳи муваққатӣ ё интиқоли мебошад. Нақшаҳои вокуниши бо мақомоти маҳаллӣ ё дигарон мувофиқашуда бояд кафолат диҳанд, ки сарпаноҳи муваққатӣ ё интиқоли бояд ба сифати хонаи зисти доимӣ табдил нашаванд.

3. Таҷрибаҳои фарҳангӣ, бехатарӣ ва шахсият: Таҷрибаи дар маҳал мавҷудаи истифодаи муҳити зисти ихтоташуда, барои хоб ва ҷойгиронии аксарияти аъзои оила бояд аз масоҳати лозимӣ дарак диҳанд. Бо аъзоёни табақаҳои осебпазир ва онҳое, ки ба чунин шахсон ғамхорӣ менамоянд бояд машварат анҷом дода шавад. Имкониятҳои истифодаи таҳхонаҳои дохили сарпаноҳи фардии оилавӣ бояд таъмин шаванд. Дар манзили дастҷамъӣ гурӯҳбандии оилаҳои марбут, воситаҳои дастрасии хуб омодагардида тавассути масоҳати ишғолшуда ва мавод барои пӯшондани боми фазои шахсӣ ва оилавӣ метавонад дар таъмини ҷойи хилвати шахсӣ ва бехатар кӯмак расонад. Дар баробари таъмини фазои кофӣ ва ҷои хилват ва камтар шудани шумораи зиёди одамон ҳам дар манзилҳои алоҳида ва муваққатии дастҷамъӣ бояд манфиатҳои равонию иҷтимоӣ зиёдтар шаванд. (ба усули ҳимоят саҳ. нигаред).

4. Фаъолиятҳои хонаводагӣ ва таъмини воситаҳои зарурии зиндагӣ: Масоҳати ишғолшуда бояд барои фаъолияти зерин фазои муайян таъмин намояд: хобкунӣ, шустушӯ ва либоспӯшӣ; ғамхорӣ ба тифлон, кӯдакон ва беморон ё набудани имкониятҳо; нигоҳдории ғизо, об, моликияти оила ва дигар сармояҳои асосӣ; дар вақти лозимӣ пухтани хӯрок ва хӯрдан дар дохили хона; ҷамъомади одатии аъзои оила. Банақшагирии масоҳати фаро-

гир, махсусан воридгоҳҳо ва зербахшҳо бояд истифодаи фазои дохилӣ ва дигар масоҳати наздики берунаро зиёд кунанд.

5. Масъалаҳои таъмини манзил маводи сохтмонӣ ва сохтмон:

Масъалаҳои муайяни таъмини манзил, чунончӣ бо хаймаҳои сарпаноҳ, қуттиҳои маводи манзилӣ ё биноҳои қаблан сохташуда бояд шахсонро фаро гирифта шаванд, ки ба онҳо баъди офат интиҳоби манзил, фавран дастрасу кофӣ нест ё онҳо ба таври устувор бо муҳити маҳал дастгирӣ шуда наметавонанд. Дар ҳар ҳолат, ки лифтофҳои пластикӣ чун сарпаноҳ таъмин мешаванд, бояд бо таноб, асбобҳо, лавозимот ва маводи ғиридиҳанда ба монанди дастаи чӯбӣ ё маводи хоби дар маҳал дарёфтшуда изофа гарданд. Тамоми намуди чунин мавод ё роҳҳои ҳалли мушкилоти таъмин намудан бо сарпаноҳ бояд ба хусусиятҳо ва меъёрҳои миллӣ ва байналмиллалӣ ҷавобгӯ бошанд ва ба аҳолии зарардида – писандида. Дар сурати таъмини танҳо як қисми маводи сарпаноҳи асосӣ (мисол, лифтофҳои пластикӣ), тамоми таъсири манфии имконпазир ба иқтисодиёти маҳаллӣ ё ба муҳити зистро ба эътибор гирифта, дарёфти дигар маводи заруриро омӯзед (мисол, дастаҳои чӯбӣ барои қоб гирифтани). Қобилияти касбӣ ва молиявии аҳолии зарардида барои нигоҳдорӣ ва таъмири сарпаноҳашон бояд инчунин хусусиятҳои мавод ва технологияҳоро дар бар гирад (ба меъёри чизҳои ғайриғизоӣ 5 дар саҳ. нигаред). Барои кафолат додан ба он, ки таъмин намудан бо сарпаноҳ бо мурури замон боқӣ мемонад, бинобар он, ин масъала бояд доим зери назорат бошад.

6. Банақшагирии иштирок: Тамоми аъзои ҳар як хонаводаи зарардида бояд ҳадди ақал ба муайян намудани намуди кӯмак бо сарпаноҳ ҷалб шаванд. Ба ақидаи гурӯҳҳо ё шахсоне, ки одатан вақти зиёдро дар фазои зисти фарогир мегузаронанд ва одамони дорони ниёзҳои дастрас бояд афзалият дода шаванд. Бояд оид ба омӯзиши хонаи одатии мавҷуда иттилоот дода шаванд.

Хонаводаҳоро аз вазъи номусоид ва имтиёзҳои намуди “муосир”-и ношиноси сохтмон ва мавод огоҳ кунед, ки ба ҳайси беҳтаркунии мақоми иҷтимоии чунин хонаводаҳо дида шаванд. (ба меъёри асосӣ 1 саҳ. нигаред).

- 7. Дар иқлими гарму намнок:** Манзил бояд бо назардошти афзудани ҳавокашӣ ва кам кардани таъсири шуои рости офтоб равона ва тарҳрезӣ шавад. Бом бояд ба таври кофӣ нишеб сохта шуда, ба истиснои маҳаллҳои ба шамоли саҳт осебпазир, барои ҷорӣ шудани оби борон бо овезазои калон, муҷаҳҳаз бошад. Манзил бояд сабук бошад, зеро қобилияти гармидиҳии кам лозим меояд. Дар гирди хона якҷоя бо истифодаи фарши болобардошташуда бояд заҳкаши кофии об гузаронида шавад, то ки хавфи ба дохили хона ворид шудани об пешгирӣ карда шавад.
- 8. Дар иқлими гарму хушк:** Бино бояд вазнин бошад, то қобилияти баланди гармидиҳиро таъмин намуда, имкон диҳад, ки тағйирёбии ҳарорати шабонарӯзӣ дохили биноро сарду гарм созад ё бо назардошти бомпӯши мувофиқ сабук бошад. Дар мавзеъҳои таҳдиди хатари заминларза дар тарҳрезии сохтмони бинои вазнин бояд эҳтиёт намуд. Агар танҳо лифофаи пластикӣ ё хаймаҳо мавҷуд бошанд, бояд боми дуқабата бо бодкаши миёни қабатҳои он таъмин карда шавад, то ки ҳарорати гармӣ паст карда шавад. Тирезаю дари хаймаҳо бояд аз самти бод дур ҷойгир шаванд, то ҳарорати гармсел ва гармии замини атрофро паст гардонанд. Фарши сарпаноҳ ки сӯрохи девори берунаро маҳкам мекунад, бояд барои кам кардани воридшавии чангу ғубор мусоидат кунад.
- 9. Дар иқлими хунук:** Барои манзилҳое, ки тамоми рӯз истифода карда мешаванд, сохтмони вазнин бо қобилияти баланди гармидиҳӣ лозим меояд. Сохтмони сабуки гармидиҳиаш паст ва бомпӯши саҳт барои манзиле, ки танҳо шабона истифода мешавад, бештар мувофиқ мебошад. Дохилшавии ҳаворо махсусан ҳангоми кушода будани дару тирезаҳо кам кунед, то боварӣ ҳосил шавад, ки шахс роҳат мекунад, дар мавриде, ки барои гармкунакҳо ва тафдонҳои хӯрокпазӣ боду ҳаво мувофиқ мебошад. Тафдонҳо ва дигар намудҳои гармкунӣ муҳиманд ва бояд ба манзил мувофиқ бошанд. Хатари эҳтимолии аз истифодаи тафдонҳо ва гармкунакҳо сар задани сӯхторро омӯхта, онро пешгирӣ кунед. (ба меъёри 4 маводи ғайриғизоӣ саҳ. нигаред). Ҷӯи заҳкаш бояд дар атрофи манзил кашида шуда, барои кам кардани хавфи воридшавии оби борон ё барфи обшуда ба дохил

бояд фарши баландкардашуда таъмин шаванд. Талафи гармии бадан тавассути фарш бояд бо кафолати рӯпуш кардани фарш бо қолинча ё рахти хоби аз фарш баланд сохташуда кам карда шавад (ба меъёри маводи ғайриғизоии 2 дар саҳ. нигаред).

- 10. Тоза кардани ҳаво ва назорати ба воситаи ҳашаротҳо паҳншавии касалиҳои сироятӣ:** Дар дохили сарпаноҳи алоҳидаи хонавода ва биноҳои ҷамъиятӣ, ба монанди мактаб ва биноҳои тандурустӣ бояд бодкашии мувофиқ таъмин карда шавад, то дар бино муҳити алоҳидаи солим нигоҳ дошта шуда, таъсири бухори дохили хона бемориҳои сироятии роҳи нафас ва зарар расонданро ба чашм кам карда, хатари бемориҳои сироятиро ба монанди сил, ки бо ҳаво паҳн мешавад, маҳдуд намоянд. Таҷрибаҳои маҳаллии сохтмон, хусусиятҳои истифодаи сарпаноҳ аз ҷониби одамони манзилашонро таркнамуда ва интиҳоби мавод бояд аз чораҳои назоратӣ дарак диҳанд (ба Хадамоти асосии тандурустӣ, назорати бемориҳои гузаранда, меъёри 2 саҳ. ва меъёрҳои 1-3 саҳ. нигаред).

Меъёри 4: Сохтмон

Барои ҷалби аҳолии зарардида ва зиёд кардани имкониятҳои шароити зисти аҳолии маҳаллӣ бояд аз таҷрибаи маҳаллии сохтмони бехатар, маводи сохтмонӣ, ҳунармандон ва имкониятҳо истифода бурда шавад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Аҳолии зарардида, сохтмончиёни маҳаллӣ ва мақомоти дахлдори маҳаллиро дар мувофиқасозии таҷрибаи муносиби бехатари сохтмон, мавод ва коршиносӣ, ки имкониятҳои шароити зисти маҳаллиро афзун менамоянд, ҷалб намоед. (ба қайдҳои тавсиявии 1-3 нигаред).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки одамони аз офат зарардидае, ки қобилият, имконияти иҷрои фаъолияти дахлдори сохтмонӣ надоранд, ба дастгирӣ ё захираҳои иловагӣ дастрасӣ доранд (ба қайдҳои тавсиявии 1-3 нигаред).

- Таҳдидҳои хатари сохтмонӣ ва осебпазириро тавассути сохтмони манзили мувофиқ ва хусусиятҳои масолеҳи сохтмонӣ кам кунед (ба қайдҳои тавсиявии 4-5 нигаред).
- Меъёрҳои ба мавод ва сифати кор мувофиқшударо риоя намоед (ба қайдҳои тавсиявии 5-6 нигаред).
- Таъмини мавод, меҳнат, дастгирии техники ва тасдиқи танзими тавассути музоада, муҳайё ва таҷрибаҳои идоракунии сохтмони амалӣ намоед (ба қайдҳои тавсиявии 7 нигаред).
- Нигоҳдорӣ ва беҳбудии манзили хонаводаҳои алоҳидаро бо истифодаи воситаи захираҳои мавҷудаи маҳаллӣ ҷоннок кунед (ба қайдҳои тавсиявии 8 нигаред).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Сохтмон ин мувофиқаи таҷрибаи меъёрҳои сохтмони бехатар мебошад (ба қайдҳои тавсиявии 2-7 нигаред).
- Фаъолияти сохтмонӣ ҷалби аҳолии зарардида ва афзудани имкониятҳои шароити зисти маҳалро нишон медиҳанд (ба қайдҳои тавсиявии 1-2, 8 нигаред).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Иштироки аҳолии зарардида: Иштироки аҳолии зарардида дар фаъолияти вобаста бо таъмин бо манзил ва сукунат бояд ба таҷрибаи мавҷуда така намояд, то ин ки тавассути он хонасозӣ ва сукунат ба нақша гирифта шуда, сохта ва нигоҳдорӣ карда шаванд. Барномаҳои омӯзиши маҳорат ва коромӯзӣ имконият медиҳанд, ки ҳангоми иштироки аҳолии ҳангоми сохтмон, аз ҷумла шахсоне ки маҳорати зарурии сохтмонӣ ё таҷриба надоранд, малакаи онҳо афзун гардад. Занони ҳама синну сол бояд барои иштирок дар фаъолияти вобаста бо таъмин намудани сарпаноҳ, сохтмон ва омӯзиш ташвиқ шаванд. Саҳм гузоштани онҳое, ки имконияти иҷрои вазифаҳои ҷисмониро надоранд ё онҳое, ки коршиносии техникии таҳассусиро металабанд, метавонанд аз боздиди маҳал ва назорати дорой, таъмини нигоҳубини кӯдак,

манзили муваққатӣ ё омодакунии хӯрок барои онҳое, ки дар кори сохтмон ё кӯмаки маъмурӣ машғуланд, иборат бошад. Талаботи дигар оид ба вақт ва захираҳои меҳнати аҳолии зарардида бояд ба назар гирифта шаванд. Таъмини кӯмак аз дастаҳои ихтиёрии меҳнати ҷамоат ё меҳнати шартномавӣ бояд ҷалби оилаҳои алоҳидаро пурра намояд. Чунин дастгирӣ барои кӯмаки хонаводаҳое, ки дар он зан сардори оила аст, муҳиманд, зеро занон метавонанд ҳангоми ҷустуҷӯи кӯмак барои сохтмони сарпаноҳашон бо хавфи зӯровариҳои ҷинсӣ дучор шаванд (ба меъёри 1 саҳ. , усули ҳимоя 2 дар саҳ. 256 ва меъёри маводи ғайриғизоӣ 5 дар саҳ. нигаред). Ба одамони ҳаракаташон маҳдуд, кӯҳансолон ва дигарон, ки имконияти иҷро кардани корҳои сохтмониро надоранд, низ бояд кӯмак расонда шавад.

2. Коршиносӣ ва таҷрибаи касбӣ: Тарҳи муносиби техникӣ, коршиносии сохтмонӣ ва идоракунии бояд маҳорат ва фаҳмиши аҳолии зарардидаро пурра намуда, таҷрибаи равандҳои муқаррарии техникӣ ва танзими таъмин намояд (ба меъёри асосӣ 6 саҳ. нигаред). Дар мавзеҳои ба офатҳои табиӣ мавсимӣ осебпазир ҷалб намудани мутахассисони техникӣ, ки дар ин кор таҷриба дошта, сохтор ва таҳияи ин равандро пешгӯӣ карда метавонанд муфид аст.

3. Дарёфти манбаи мавод ва меҳнат: Таъмини фаврии роҳҳои ҳалли мушкилоти вобаста бо таъмини манзил ё масолеҳ ва таҷҳизот, хоҳ ҷудогона ва хоҳ дар шакли дастури қаблан таҳияшуда имконият медиҳад, ки аҳолии зарардида онро барои таҳия ё сохтани манзилиаш истифода барад. Дар ҷое ки имкон дорад маводи барои зиндагӣ зарурӣ бояд тавассути истифодаи маводи сохтмонии маҳаллӣ, малакаҳои сохтмони тахассусӣ ва меҳнати дастӣ бояд дастгирӣ шуда, бо арзёбиву таҳлили тези бозор гузаронида шаванд. Агар дарёфти манбаи мавод ба иқтисодиёти маҳаллӣ ё муҳити зист таъсири манфии эҳтимолӣ расонда тавонад, он гоҳ истифодаи сарчашмаҳои мухталиф маслиҳат дода мешавад; маводи дигар ё равандҳои истеҳсол; маводи манбаъашон минтақавӣ ё байналмилалӣ; ё системаҳои шахсии манзил (ба меъёри сарпаноҳ ва сукунат 5, саҳ. нигаред). Дубора истифода кардани маводи аз биноҳои харобашта пайдошуда бо муайянкунии ҳуқуқ

ба чунин мавод бояд ривоч дода шавад.

4. *Пешгирии офат ва коҳиши таҳдиди хатар:* Сохтмони биноҳо бояд бо назардошти шароити иқлим, офатҳои табиӣ ва тобовар будани онҳоро ба тағйироти иқлим ба инобат гирад. Тағйирот ба меъёрҳо ё корҳои сохтмонӣ пас аз рӯйдоди офат бояд дар машварат бо аҳолии аз офат азиятдида ва шахсони бонуфуз ворид карда шавад.

5. *Тарҳрезӣ ва сохтмони беҳатари биноҳои оммавӣ:* Биноҳои оммавии муваққатӣ ё доимӣ мисли мактаб, маркази тандурустӣ бояд тавре сохта ё таъмир шаванд, ки ба таъсири офат тобовар буда, ба беҳатариву дастрасии омма мусоидат кунанд. Ин гуна биноҳо бояд ба меъёрҳои сохтмони бахшҳои мушаххас ва қоидаҳои тасдиқшавӣ ҷавобгӯ бошанд, аз ҷумла бино бояд барои онҳое, ки мушкilotи биноӣ ё гуфтугӯй доранд, дастрас бошад. Таъмир ва сохтмони чунин биноҳо бояд дар мувофиқа бо шахсони бонуфуз сурат гиранд ва онҳо бояд аз тадбирҳои камасрафи нигоҳдорӣ огоҳ бошанд (ниг. INEE ба меъёрҳои камтарини маориф: омодагӣ, кӯмакрасонӣ, беҳбудёбӣ).

6. *Меъёрҳои сохтмонӣ:* Розигии шахсони бонуфузро оид ба меъёру дастурҳои сохтмонӣ гирифтани лозим аст, то ки талаботи асосии беҳатарӣ ва қонеъ карда шаванд. Агар кодекси сохтмони маҳаллӣ ва давлатӣ риоя ё иҷро нашавад, розигии ҳамагонро барои ботадриҷ мувофиқ кардан ба ин кодекс гирифтани лозим аст, чунки биноҳо бо назардошти арзишҳои фарҳангӣ, шароити иқлим, воситаҳо, иқтисодии сохтмон ва нигоҳубин, дастрасӣ ва арзиш сохта мешаванд.

7. *Идораи харидорӣ ва сохтмон:* Барои тарҳрезии сохтмон бояд речаи қор тартиб дода шавад. Речаи қор бояд марҳилаҳои муҳимро дар бар гирад, аз ҷумла таърихи анҷоми қор, муҳоҷирати аҳоли ба манзили махсус, масъалаҳои ҷойгиркунонӣ, ё саршавии тағйироти мавсимии обу ҳаво. Барои назорати масолаҳои сохтмонӣ, қувваи қорӣ ва сохтмон бояд манбаҳои қорқарди маводи сохтмонӣ ва низоми маъсулиятнокӣ, қоршоямӣ, ҳисоботдиҳӣ таъсис дода шаванд.

Қори ин низом аз пайдо, таҳия, интиқол, истифода ва назорати

маводи сохтмонӣ аз сарчашма то ҷойи сохтмон иборат аст (ниг. ба амнияти озукаворӣ –меъёрҳои 4- уми интиқоли озукӯ дар саҳ. 188).

- 8. Баландкунии сифат ва нигоҳдорӣ:** Азбаски дар марҳилаҳои аввали вокуниш ба манзил ба мардум меъёрҳои ҳадди ақалли сарпаноҳ ва кӯмаки моддӣ тартиб дода мешавад, ба аҳолии азиятдида лозим аст, ки роҳҳои иловагии беҳтар кардани шароити зистро пайдо кунад. Маводи сохтмони барои мардум тайёршуда бояд барои истифодаи дарозмуддат мусоид бошад (ниг. меъёрҳои 5-уми маводи ғайриғизой дар саҳ.).

Меъёри 5: Таъсири муҳити зист

Манзил ва сукунат, роҳҳои ба даст овардани маводи сохтмонӣ ва усулҳои сохтмонӣ бояд ба муҳити зист таъсири манфӣ нарасонанд.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Таъсири манфии офатро ба муҳити табиӣ маҳал ва таҳдиди хатари муҳити зист ва осебпазирӣ арзёбӣ ва таҳлил кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Ҳангоми банақшагирии ҷой барои маскани муваққатӣ ё доимии аҳолии азиятдида захираҳои табиӣ маҳалро ба инобат гиред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–3).
- Аз захираҳои табиӣ маҳал барои қонеъ кардани ниёзҳои феълӣ ва ояндаи аҳолии азиятдида истифода баред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–3).
- Барои коҳиши таъсири манфии истеҳсол ва коркарди маводи сохтмонӣ ва раванди сохтмон ба захираҳои табиӣ маҳал тадбирҳо андешед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3–4).
- Аз рӯи имкон дарахтон ва дигар растаниҳоро набуред, то ки хок обро ҷаббида, ба таназзул дучор нагардад ва дарахтону буттаҳо ба сояфканӣ мусоидат кунанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5).
- Ҷоеро, ки барои сарпаноҳи муваққатӣ истифода шуд, дар мавриди қатъ гардидани барномаи кӯмак, ба ҳолати пештара баргардонед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 6).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Манзили муваққатӣ, ки аз рӯи нақша сохта шудааст, ба муҳити зист зарари калон намерасонад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–6).
- Корҳои сохтмонӣ ва пайдо кардани маводи сохтмонӣ барои ҳамаи манзилгоҳҳо бояд тавре сурат гирад, ки ба муҳити зист таъсири зиёд нарасонад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Арзёбии муҳити зист: Таъсири офат ба муҳити зист бояд таҳлил карда шавад, то ки кӯмаки башардӯстона ва фаъолияти таскин-бахш бо назардошти ин таъсир ба роҳ монда шаванд. Ҳолатҳои зиёди сар задани офат, масалан фаромадани ярч аксар вақт аз муносибати нодуруст бо захираҳои табиат рух медиҳад. Ё онҳо аз сабаби таҳдиди хатарҳо ё осебпазирии мавҷуда, мисли обхезии мавсимӣ ё норасоии захираҳои табиӣ, ки онҳоро беҳатар ҷамъ овардан мумкин аст, сар мезананд. Барои сохтмони манзил маълумот оид ба ин хатарҳо заруранд ва ҳангоми вокуниш, осебпазирии марбут ба тағйироти иқлим бояд ба инobat гирифта шаванд.

2. Устуворӣ ва идораи захираҳои табиӣ: Агар захираҳои табиӣ барои сохтмони маскан кофӣ набошанд, пас ба сохтмони аз ҳад зиёди маскан бояд роҳ дода нашавад. Агар захираи табиӣ мавҷуд бошад, бояд манзили муваққатии оммавӣ бино шавад, то ки муҳити зист аз харобшавӣ эмин монад. Барои таъмини устувори маводи сӯзишворӣ ва тадбирҳо барои беҳтар кардани чаронидани чорво, истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва дигар фаъолиятҳои дастгирии маводи зарурии зиндагӣ бояд чораҳо андешида ва идора карда шаванд. Теъдоди ками мавзеъҳои оммавии калонро назар ба теъдоди зиёди мавзеъҳои оммавии хурд назорат кардан осонтар аст ва мавзеъҳои калон ба муҳити зист камтар зарар мерасонанд. Таъсири мавзеъҳои муваққатӣ ба муҳити зисти мардуми муқимӣ ва эҳтиёҷоташон ба захираҳои табиӣ бояд ба назар гирифта шаванд.

3. Коҳиши таъсири дарозмуддати муҳити зист: Муҳофизати

захираи табиӣ бояд дар ҳама марҳилаҳои банақшагири ба инobat гирифта шавад. Агар таъмини манзил ба аҳолии азиятдида ба муҳити зист бо камшавии захираи табиӣ таъсири манфӣ расонад, пас ин оқибатҳои манфии дарозмуддат тавассути муҳофизат ва азнавбарқароркунӣ бояд коҳиш дода шаванд. Вобаста ба муҳофизати табиат машварат бо созмонҳо тавсия дода мешавад.

4. Азхудкунии маводи сохтмонӣ: Таъсири истифодаи нооқилонаи захираи табиӣ, мисли об, ҳезум, рег, хок ва алаф, инчунин сӯзишворӣ барои тайёр кардани хишт ва сафол, ба муҳити зист бояд санҷида шавад. Истифодабарандагони муқаррарӣ, суръати истихроҷ, эҳё, соҳибон ё нозирони ин захираро муайян кунед. Пайдо кардани манбаъҳои иловагӣ ба иқтисодиёти маҳаллӣ мусоидат намуда, таъсири манфии дарозмуддатро ба муҳити зист коҳиш медиҳад. Истифодаи манбаъҳои гуногун ва аз нав истифода бурдани маводи сохтмони аз харобаҳо пайдокарда, маводи иловагӣ ва раванди истеҳсолот (мисли истифодаи хишти лойӣ) бояд ташвиқ шавад. Ин амал бояд яққол бо фаъолияти барқароркунӣ, мисли ниҳолшинонӣ сурат гирад.

5. Эрозияи хок: Манзил ва мавзеи зиндагиро тавре ба нақша гирифтани лозим, ки дарахтон ва растаниҳои барои муҳофизат аз эрозия, сояфканӣ ва муҳофизат аз тағйири иқлим хизматкунанда бурида нашаванд. Нишебӣ ва баландиҳои табиӣ барои сохтани роҳ, пайраҳа ва захбур тавре истифода баред, ки эрозияи хок ва обхезӣ пешгирӣ карда шаванд. Агар ин кор имконнопазир бошад, эрозияи хокро тариқи корез, қубурҳои зеризаминӣ ва хокпарто пешгирӣ кунед (ниг. ба меъёрҳои 1-уми захбур дар саҳ.).

6. Сунурдан (таҳвил): Эҳёи табиӣ атрофи мавзеи оммавӣ ва манзил бояд тавассути тadbирҳои барқарорсозии муҳити зист ба роҳ монда шавад. Баъди тарки мавзеъ ва манзил ҳамаи мавод ва партовҳое, ки қобили истифода нестанд ё барои муҳити зист зарароваранд, бояд ба таври мувофиқ nobуд карда шаванд.

2. МАВОДИ ҒАЙРИҒИЗОЙ: ЛИБОС, ЧОИ

ХОБ ВА МАВОДИ ХОНА

Либос, кӯрпа ва ҷои хоб шахсро дар иқлими номусоид гарм нигоҳ ме-дорад ва барои ҳифзи тандурустӣ, хилват ва шаъну шараф мусоидат мекунад. Дастрас будани маводи ниёзи аввал барои тайёр ва истеъмоли хӯрок, гарм нигоҳ доштани бадан ва таъмини беҳдошт, сохтмон, нигоҳ доштан ва таъмири манзил зарур аст (ниг. ба меъёрҳои 2-юми риоя кардани беҳдошт дар саҳ. ва меъёрҳои 1-уми таъмини об дар саҳ.).

Ҳамаи аҳолии азиятдида—онҳое, ки имконияти ба хонаи аслиашон баргаштанро доранд ва онҳое, ки дар хонаи дигарон ё дар манзили оммавӣ паноҳ бурда, ба маводи ғайриғизой ниёз доранд бояд арзёбӣ карда шуда, ниёзашон ҳаддалимкон қонеъ карда шавад. Аҳолии аз офат таъсири дуюмдараҷадида, хусусан оилаҳое, ки сарпаноҳ медиҳанд, ба маводи ғайриғизой низ ниёз доранд, ва инро дар якҷоягӣ бо таъсири офат ба иқтисодиёти маҳал ба инобат гирифтани лозим.

Ҳарчанд, тақсими маводи ғайриғизой фаъолияти муқаррари башардӯстона аст, ҷудо кардани пулу ваучер барои харидани ин гуна мавод дар сурате, ки бозорҳои маҳаллӣ кор мекунад, бояд ба инобат гирифта шавад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ —меъёрҳои 1-уми интиқоли пулу ваучер дар саҳ.).

Одатан маводи мавриди истифодаи шахсони алоҳида ва хонавода барои истифода маълумот ва дастурамал талаб намекунад. Аммо, мавод барои таъмир ва сохтмони манзил, масалан, мавод ва таҷҳизоти сохтмонӣ бо маълумот оиди беҳатар ва самаранок истифода бурдани онҳо ҳамроҳ таҳия мешаванд. Инчунин, ашъи дигар, ки барои қонеъ кардани талаботи беҳдошт хизмат мекунад, бояд тавассути фаъолияти риояи қоидаҳои гигиенӣ ташвиқ шаванд (ниг. меъёрҳои 1–2 и риояи беҳдошт дар саҳ.).

Меъёри 1: Ашёҳои фардӣ ва умумии хонавода ва нигоҳдошти манзил. Аҳолии азиятдида барои ниёзҳои шахсӣ, хоҷагӣ ва нигоҳдошти сарпаноҳ аз миқдори кофии ашё бархурдор аст, то ки тандурустӣ, обрӯ, бехатарӣ ва некӯахлоқии худро таъмин кунад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ниёзҳои алоҳидаи аҳолии азиятдидаро ба маводи ғайриғизоӣ арзёбӣ кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2 ва меъёрҳои 3-юми таъмини об дар саҳ.).
- Муайян кунед, ки дар маҳал кадом маводи ғайриғизоиро ба даст овардан мумкин аст ва аҳолии азиятдида онро метавонад тавасути пулу ваучер ба даст биёрад (ниг. ба дастури 3).
- Ҳама маводи ғайриғизоии борпечшударо аз назар гузаронед, ки оё онҳо муносибанд (ниг. ба дастури 4).
- Маводи ғайриғизоиро бо тартиби муқарраргардида, шаффоф ва ба ҳама баробар тақсим кунед (ниг. ба дастури 5).
- Барои истифодаи маводи нигоҳдошти сарпаноҳ оид ба тарзи истифода маълумот ва дастури техникӣ пайдо кунед (ниг. ба дастури 6).
- Ба аҳолии азиятдида, ки муддати дароз бе сарпаноҳ мондаст, оmodасозии маводи ғайриғизоиро идома диҳед (ниг. ба дастури 7).

Нишондиҳандаи асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ниёзҳои аҳолии азиятдида ба маводи ғайриғизоӣ қонеъ шудаанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–7).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Арзёбии ниёзҳо:** Ниёзҳои алоҳида ба ашёи шахсӣ, мисли либос ва воситаҳои беҳдошт, асбобу анҷом барои нигоҳдории хоҷагӣ, тайёр кардани хӯрок ва ашё, аз он ҷумла ниёзҳои шахсро ба сарпаноҳ қонеъ мекунанд, мисли варақаҳои пластикӣ, таноб, асбоб ё масолеҳи ибтидоии сохтмонӣ, бояд арзёбӣ карда шаванд.

Ниёзҳои шахсиро аз ниёзҳои ҷамъиятӣ бояд фарқ карда шаванд, хусусан ҳангоми пухтупаз ва истифодаи сӯзишворӣ. Маводи ғайриғизой, ки ниёзҳои аҳолии азиятдидаро қонеъ мекунад, бояд дар маҳал пайдо карда шавад. Талабот ба қуттӣ, ҳалта ё зарфҳои барои нигоҳ доштан ва интиқол додани молҳои шахсӣ ва оилавии аҳолии бесарпаноҳ ва онҳое, ки аз як ҷой ба ҷойи дигар мекуҷанд, бояд чун қисми кӯмак барои таъмини маводи ғайриғизой ба инobat гирифта шаванд. Таҳияи маводи ғайриғизой бояд як қисми воқуниш ба ҳама гуна офат бошад (ниг. ба меъёрҳои асосии 1–3 дар саҳ. ва меъёрҳои 1-уми сарпаноҳ ва маскан дар саҳ.).

2. Воситаҳои ҷамоавӣ: Ба хотири мусоидат ба гигиенаи шахсӣ, саломатӣ, ҳӯрокпазӣ, масалан, дар шароити мактаб ва ҷойҳои ҷамъиятӣ бояд воситаҳои ғайриғизой фароҳам оварда шаванд. Барои дастрасии маводи фароғатӣ ва таълимӣ бояд мусоидат карда шавад. Иртиботи байни соҳаи маориф ва тандурустиро барқарор кардан лозим аст, то ки маълумот оид ба саломатӣ ва беҳдошти омма ба истифодаи муносиби маводи ғайриғизой мусоидат кунад (ниг. ба меъёрҳои 1–2 риояи беҳдошт дар саҳ. ва меъёрҳои камтарин и INEE дар соҳаи маориф: омодагӣ, кумак, беҳбудебӣ).

3. Аз худ кардани маводи ғайриғизой: Аксаран офат ба иқтисодиёт ва манбаъҳои истехсолот таъсир расонда, водор мекунад, ки маводи ғайриғизой бевосита аз берун ворид ва ба шахсони алоҳида, оилаҳо ё ҷамоаҳо тақсим шавад. Таҳлили вазъияти бозор дар марҳилаи аввали арзёбӣ муқаррар мекунад, ки оё маводи ғайриғизоиро дар дохили маҳал ё берун аз он пайдо кардан мумкин аст? Агар иқтисодиёти маҳал кор кунад, тавассути он бояд пайдо кардани маводи ғайриғизой ё идораи манбаъҳои мавод дастгирӣ шавад, таҳияи пул ва/ё ваучер ба аҳолии азияткашида имкон медиҳад, ки маводи ниёзи аввалиндараҷаро ба даст оранд (ниг. ба амнияти озуқаворӣ –меъёрҳои 1-уми интиқоли пул ва ваучер дар саҳ.). Барои он ки мардуми осебпазир зарар набинад ва ниёзҳои он қонеъ гарданд бояд ҳар гуна кӯмаки ба ин монанд ба нақша гирифта шавад,.

4. Борпечҳо барои кӯмак: Маводи ғайриғизой аксаран борпеч шуда,

тибқи хусусият ва таркибаш дар анбор нигоҳ дошта мешавад. Микдор ва хусусияти маводи ғайриғизоӣ, ки ба оилаҳо тақсим карда мешавад, бояд шумораи аъзои оила, синну сол, ҷинс ва мавҷудияти шахсони ниёзашон махсус, инчунин мувофиқати фарҳангии маводро ба назар гирад.

5. Тақсими мавод: Роҳҳои тез ва баробар тақсим кардани мавод бояд бо роҳи машварат бо аҳолии азиятдида ба нақша гирифта шаванд. Аҳоли бояд аз чунин роҳҳои тақсимот ва раванди бақайдгирӣ ё арзёбӣ, ки барои гирифтани мавод лозим аст, огоҳ бошад.

Расман ба қайд гирифтани тақсими мавод бояд ба ӯҳда гирифта шаванд. Боварӣ ҳосил кунед, ки шахсон ё оилаҳои осебпазир аз рӯйхати тақсими мавод хориҷ карда нашудаанд ва ҳам ба маълумот ва рӯйхати тақсими мавод дастрасӣ доранд. Барои шунидани арзу шикоятҳо вақт ҷудо кунед, то ки мушкилотеро, ки ҳангоми бақайдгирӣ ва тақсими мавод сар мезананд, ҳал кунед. Бо шахсони бонуфузи маҳал машварат карда, маълум кунед, ки дар кучо ҷои бехатар барои бехатар гирифтани ва баргардондани маводи ғайриғизоӣ мавҷуд аст.

Ҳангоми интиқоли маводи бузургҳаҷм мисли маводи нигоҳдошти сарпаноҳ бояд масофа, ҳамвории замин ва ҳароҷот ба инобат гирифта шавад. Баррасии тақсими мавод ва истифода аз маводи ғайриғизоии таҳияшуда бояд ба ӯҳда гирифта шавад, то ки муносиб ва мувофиқ будани ҳам раванди тақсимот ва ҳам маводи ғайриғизоӣ ташхис шавад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ –меъёрҳои 5-уми интиқоли озуқаворӣ дар саҳ.).

6. Дастгирӣ, дастур ва тавсияҳои техникаӣ: Ба аҳолии осебдида, бидуни роҳнамоии иловагӣ бояд мавод барои истифодаи шахсӣ ва оилавӣ шинос бошад. Вале воситаҳо барои сохтан ва нигоҳ доштани манзили зарурӣ бояд яқоя бо дастури техникаӣ таҳия шаванд. (ниг. ба меъёрҳои 5-уми маводи ғайриғизоӣ дар саҳ. 276). Дар рӯи қуттии мавод бояд тасвирҳои шарҳдиҳандаи истифодаи бехатар ва бехатар таъмир кардану сохтани манзил мавҷуд бошанд. Мутахассисони маҳаллии соҳаи бинокорӣ бояд ба аҳолии осебдида оид ба роҳҳои таъмири сарпаноҳ маълум

мот диҳанд (масалан, оид ба таъмир ё сохтмони сарпаноҳҳои намунавӣ), то ки онҳо дар бораи роҳҳои беҳтари бинокорӣ маълумот пайдо кунанд. Агар пеш аз офат дар тарҳ ва бинои ягон манзил ё мавзеъ норасоӣ набошад, ки боиси вайроншавии хона шуда бошад ва намунаҳои беҳтарини бинокорӣ мавҷуд бошанд, ки ба офат тоб овардаанд, ин бояд мавриди таваҷҷӯҳи онҳое қарор гирад, ки ба сохтмон машғуланд.

7. Пурракунӣ: банақшагирии тақсимои маводи башардӯстона бояд меъёри истеъмол, муддати истифода ва имкониятҳои аҳолии осебдидаро барои пурра кардани чунин мавод ба инobat гирад.

Меъёри 2: Либоса ва ҷои хоб

Аҳолии осебдида бояд ба қадри кофӣ аз либос, кӯрпа ва ҷои хоб таъмин шавад, то ин ки бароҳат буда, обрӯ, саломатӣ ва некуаҳволиашро ҳифз кунанд.

Амалҳои асосӣ (бояд ҳамроҳи қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ниёзҳои ҷудогонаи занон, духтарон, мардон ва писарбачагон, аз ҷумла тифлон ва шахсони дар канормондаи ҳама синну солро муайян кунед ва онҳоро бо либоси андозааш дуруст ва ба фарҳанг, мавсим ва иқлим мувофиқ таъмин кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–5).
- Ниёзҳои аҳолии осебдидаро ба кӯрпа ва ҷои хоб муайян кунед ва онҳоро бо кӯрпаи ҷойхоб таъмин кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–5).
- Эҳтиёҷоти мардумро ба ҷои хоби аз ҳашарот эмин қонеъ кунед (ниг. ба меъёрҳои пешгирии ҳашарот 1–3 дар саҳ.).

Нишондиҳандаи асосӣ (бояд ҳамроҳи қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳама занон, духтарон, мардон ва писарбачагон бояд ақаллан ду маҷмӯи либосвории андозааш дурусти ба фарҳанг, мавсим ва иқлим мувофиқ дошта бошанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–5).

- Ҳама мардуми осебдида бояд кӯрпа, бурё ва тӯри аз ҳашарот ҳифзкунанда дошта бошанд, ки онҳоро гарм нигоҳ медорад ва барои хоб мусоид мебошад. (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–5 ва меъёрҳои 1–3 –и пешигирии ҳашарот дар саҳ.).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Тағйири либос:** Тамоми аҳолии осебдида бояд ба миқдори кофии либос таъмин бошад, то худро гарм нигоҳ дошта, обрӯ, тандурустӣ ва некӯаҳволиашро ҳифз кунанд. Ин ҳадди аққал ду маҷмӯи либоси аввалиндараҷаро талаб мекунад, хусусан либосҳои таҳпӯш, ки бояд зуд-зуд шуста шаванд.
2. **Мувофиқат:** Либос (аз ҷумла пойафзол) бояд ба шароити обу ҳаво ва одатҳои суннатӣ мувофиқ буда, дар ҳаҷми зарурӣ таъмин карда шавад. Тифлон ва кӯдакони то 2- сола илова бо кӯрпа бояд бо либоси мувофиқ таъмин бошанд. Ҷойи хоб бояд ҳассосияти фарҳангиро инъикос кунад ва ба миқдори кофӣ таъмин бошад, то барои ҷудо хоб кардани аъзои оила мусоидат кунад.
3. **Таъсири ҳарорат** Хусусиятҳои муҳофизаткунандаи либос ва ҷойи хоб, инчунин таъсири намнокии иқлим ба ин гуна либос бояд ба инбат гирифта шавад. Либос ва ҷойи хоб бояд яққо омода карда шаванд, то бадан гарм нигоҳ дошта шавад. Барои гарм нигоҳ доштани гармии бадан истифодаи кӯрпаю кӯрпачаҳои ғафс назар ба якчанд чодари иловагӣ беҳтар аст.
4. **Давомнокӣ:** Либосворӣ ва ҷойи хоб бояд аз матоъҳои бадост тайёр шуда бошанд, то муддати дароз истифода шаванд.
5. **Ниёзҳои мушаххас:** Барои қонеъ кардани талаботи шахсони таҳти хатари бештар қарордошта, бояд либос ва ҷойи хоби иловагӣ таъмин шавад. Одамоне, ки аз нигоҳ доштани пешоб азоб мекашанд, одамони гирифтори бемориҳои музмин, занони ҳомила, пиронсолон ва шахсони камҳаракат шомили ин гуна гурӯҳҳо мебошанд. Тифлон, кӯдакон, онҳое камҳаракатанд ва пиронсолон доим хунук меҳӯранд ва ба онҳо либос ва курпаи иловагӣ лозим аст, то баданашонро ба қадри кофӣ гарм нигоҳ доранд. Азбаски пиронсолон ва беморон кам ҳаракат мекунанд, ба онҳо бояд

диққати зиёд зоҳир карда, бурё ва кат муҳайё карда шавад.

Меъёри 3: Маводи хӯрокпазӣ ва хӯрокхӯрӣ

Аҳолии осебдида барои тайёр кардан ва нигоҳ доштани хӯрок, пухтан, хӯрдан ва нӯшидан аз лавозимоти аз ҷиҳати фарҳангӣ мувофиқ истифода мебарад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Эҳтиёҷоти аҳолии осебдидаро ба тайёркунии ва нигоҳдории хӯрок ва пухтан, хӯрдан ва нӯшидан мушаххас кунед ва ба дастрасии онҳо ба лавозимоти муносиб мусоидат кунед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ба ҳар як хонавода ё гурӯҳи иборат аз чор то панҷ нафар бояд ду зарфи калони дастаю сарпӯшдор ва восита барои тайёр ва тақсим кардани хӯрок, корд ва ду қошуқ дастрас бошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Ба тамоми аҳолии осебдида бояд табақи калон, қошуқ ва дигар лавозимоти хӯрокхӯрӣ ва ҷом ё зарф барои нӯшидани об дастрас бошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Мувофиқат:** Маводи ошпазӣ ва хӯрокхӯрӣ бояд аз ҷиҳати фарҳангӣ мувофиқ буда, барои истифодаи беҳатар мусоидат кунад. Ҳангоми омода намудани мавод бо замон ё онҳое, ки пухтани хӯрокро назорат мекунад, машварат кардан лозим. Омода-созии маводи ошпазӣ бояд ҳассосияти фарҳангиро ба назар гирад, масалан гурӯҳҳои мухталиф дар хоаводаи алоҳида ё аз ҳам ҷудо хӯрок меҳӯранд, бинобар ин шумораи мавод бояд барои ин мувофиқ бошад. Шакл ва ҳаҷми маводи хӯрокпазӣ ва хӯрокхӯрӣ барои пиронсолон, маъҷубон ва кӯдакон бояд мувофиқ бошад.

2. **Мавод:** Ҳамаи ашёи пластикӣ (сатил, коса, зарфи обгирӣ ва ғайра) бояд барои истифодаи хӯрок безарар бошад. Ҳамаи ашёи оҳанӣ (корд, коса, табақ, чом ва ғайра) бояд аз пӯлод ё фулузи зангназананда бошад.

Меъёри 4: Оташдон, сӯзишворӣ ва равшани

Аҳолии осебдида ба оташдон бехатар ва каммасраф дастрасӣ дошта, аз манбаи сӯзишворӣ ё нерӯи хонагӣ ва ошхонаи оммавӣ бархӯрдор аст. Ба ҳар як хоҷагӣ бо мақсади рӯшноии доимӣ барои таъмини бехатарии шахсӣ ба воситаҳои муносиб дастрас аст.

Амалҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Эҳтиёҷоти мардуми осебдидаро ба пухтупаз ва гарм кардани хона муайян ва тавассути фароҳам овардани оташдонҳои беҳатар ва каммасраф, манбаи дастраси сузишворӣ ё нерӯи хонагӣ ё ошхонаи оммавӣ қонеъ кунед (ниг. ба тавсияҳои 1) .
- Боварӣ ҳосил кунед, ки оташдонро бехатар истифода бурдан мумкин аст ва хатари сар задани сӯхтор кам аст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3).
- Манбаъҳои сӯзишвории аз ҷиҳати экологӣ ва иқтисодӣ бехатарро муайян кунед ва ба инобат гиред (ниг. ба тавсияи 4).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки сӯзишворӣ ба таври бехатар аз худ ва захира карда мешавад (ниг. ба тавсияи 5).
- Эҳтиёҷи мардуми осебдидаро ба рӯшноии доимӣ, тавассути воситаҳои равшанидиҳанда ва дастрасӣ ва гӯгирд ё дигар воситаҳои оташгиронии сӯзишворию чароғ ва ғайра, қонеъ кунед (ниг. ба тавсияи 6).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Оташдонҳои каммасраф бо миқдори кофии сузишворӣ аз ҷониби аҳолии осебдида истифода мешаванд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1-3).
- Аз истифодаи доимии оташдон ва аз худ кардан ва нигоҳ до-

штани сузишворӣ аҳолии осебдида зарар надидааст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4–5).

- Аҳолии осебдида ба манбаъҳои бехатар ва доимии рӯшноии сунъӣ ва ғӯгирд ё дигар воситаҳои оташгиронии сузишворӣ, чароғ ва ғайра дастрасӣ дорад (ниг. ба тавияи 6).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Оташдонҳо:** Хусусияти оташдонҳо ба тарзи истифодаи онҳо мутобиқ аст. Одатҳои пухтупаз, ки сӯзишвории зиёдро талаб намеkunанд, аз ҷумла истифодаи оташдонҳои каммасраф, ҷамъоварии ҳезум, тайёр кардани хӯрок ва ошхонаи оммавӣ ва ғайра бояд ташвиқ шавад. Дар мавзеҳои оммавӣ, нисбат ба оташдонҳои хусусӣ, омода намудани воситаҳои хӯрокпазии оммавӣ беҳтар аст, то хатари сӯхтор ва дуд кам шавад (ниг. ба амнияти озуқаворӣ – меъёрҳои 2 интиқоли озуқаворӣ дар саҳ.)
2. **Ҳавотозакунӣ:** Дар ҳучраҳои бомдор ба оташдон дудкаш пайваस्त кунед, то газ ё дуд бехатар ба берун барояд. Барои барҳаво кардани бино ва осон кардани нафаскашӣ аз бомҳои ҳаводаро истифода баред.
3. **Воситаҳои бехатарӣ ҳангоми сӯхтор:** Оташдон бояд аз дигар чизҳои дохили сарпаноҳ дуртар воқеъ бошад. Оташдонҳои дохили бино бояд дар болои таҳкурсии, ки оташангез нест, гузошта шавад ва дудкашро бо маводе, ки оташбарангез нест, печонед, бахусус он ҷое, ки дудкаш ба берун мебарояд. Оташдонҳо бояд аз даромадгоҳи бино дуртар воқеъ бошанд.
4. **Манбаъҳои сӯзишвории доимӣ:** Манбаъҳои сӯзишворӣ бояд муҳофизат шаванд, бахусус вақте аҳолии муқимӣ аз онҳо низ истифода мебаранд. Бояд захираҳо доимо пур карда шаванд, то сӯзишворӣ таъмин бошад, масалан дарахтони барои сузишворӣ бояд шинонида шаванд, то ҷангалбурӣ пешгирӣ шавад ё аз байн равад. Истифодаи манбаъҳои сӯзишвории ғайрисуннатӣ бояд дастгирӣ шавад, масалан хиштҳои ҷӯбин, ки аз тарошакҳо ва дигар моддаҳои органикӣ истехсол мешаванд, ба шарте ин ба аҳолии осебдида қобили қабул бошад.

5. **Чамъоварӣ ва нигоҳдории сузишворӣ:** Оид ба макон ва воситаҳои бехатар чамъ кардани сӯзишворӣ барои пухтупаз ва гарм кардани хона бо аҳолии осебдида, бахусус занон ва духтарон машварат кунед. Шахсони осепазир, занони якка, онҳое аз одамони касалманд нигоҳубин мекунад ва ашхосе, ки қобилияти ҳаракти зиёд кардан надоранд низ ба сӯзишворӣ ниёз доранд ва онҳоро бояд ба назар гирифт. Истифодаи сӯзишворие, ки меҳнати зиёд талаб намекунад, бояд ташвиқ шавад, аз ҷумла оташдонҳои каммасраф ва манбаъҳои сӯзишвории дастрас. Сӯзишворӣ бояд аз оташдон дар ҷои дур ва бехатар ҷойгир шавад ва керосин бояд дар ҷойи ба қудакон дастнорас нигоҳ дошта шавад.
6. **Рӯшноии сунъӣ:** Фонус ва ҷароғ манбаи муносиби равшанӣ мебошанд аммо хатари сар задани сӯхтор аз истифодаи ин воситаҳо бояд ташхис карда шавад. Барои таъмини бехатарӣ дар гирду атрофи ҷои торик намудҳои дигари рӯшноиро омода кунед. Барои таъмини барқ истифодаи лампочаҳои каммасраф, мисли диодҳои равшаниафкан ва омода панелҳои офтобӣ низ бояд ба инobat гирифта шаванд.

Меъёри 5: Асбобу анҷом ва таъмир.

Аҳолии осебдида, барои сохтмон ва нигоҳдории манзилашон ва тоза кардани чангу хок ба асбобу анҷоми зарурӣ ва омӯзиш дастрасӣ дорад.

Амалҳои асосӣ (бояд яққоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Асбоб ва маводеро, ки барои сохтмони бехатари манзил ва воситаҳои оммавӣ, нигоҳдории бино ва тоза кардани чангу хок ба аҳолии осебдида заруранд, муайян кунед ва фароҳам оред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Боварӣ ҳосил кунед, ки аҳолии осебдида оиди роҳҳои муносиб барои нигоҳдорӣ ва муҳофизати асбобу анҷом, ки барои истифодаи ҳамагон таҳия шудаанд, маълумот дорад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1-2).
- Ба аҳолии осебдида оид ба тарзи истифодаи асбобҳо ва оид ба сохтмон, нигоҳдошт ва тоза кардани чангу хок омӯзиш гузаронед (ниг. ба тавсияи 3).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳамаи хонаводаҳо ва гурӯҳҳои ҷамъиятӣ ба асбоб ва таҷҳизот, барои бехатар сохтан, нигоҳ доштан ва тоза кардани ҷангу хок, дастрасӣ доранд. (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Ҳамаи хонаводаҳо ва гурӯҳҳои ҷамъиятӣ ба маълумот оид ба истифодаи бехатари асбобҳо дастрасӣ доранд (ниг. ба тавсияи 3).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Маҷмӯи асбобу анҷоми муқаррарӣ:** Асбобу таҷҳизоти омодашуда ба аҳолии осебдида бояд шинос ва ба шароити маҳал муносиб бошанд. Маводи сохтмонӣ, аз қабилӣ мехҳои гуногунҳаҷм, сим ва ресмон, инчунин асбобҳои ҷенкунӣ бояд ба назар гирифта шаванд. Агар ин гуна асбобҳо дар биноҳои ҷамъиятӣ истифода шаванд ва ба муддати кӯтоҳ лозим гарданд ё мавҷуд набошанд, бояд асбобҳои мавриди истифодаи ҳамагон омода шаванд. Пеш аз тақсим кардани ин асбобҳо бояд розигии ҳамагон барои истифодаи нигоҳдошт ва нигоҳдории бехатари ин асбобҳо гирифта шавад.
2. **Фаъолиятҳо ҷиҳати пайдо намудани маводи зарурии зиндагӣ:** Асбобҳои таҳияшуда бояд барои тавлиди даромад мусоидат кунанд. Истифодаи ин асбобҳо бояд зерӣ назорат қарор гирад, то ба муҳити зист зарар нарасад (мисли бе иҷозат ва ҷамъовариҳои зиёди неъматҳои табиат ва ғайра) ва истифодаи муштаракӣ он низ бояд назорат шавад.
3. **Таълим ва кӯмаки техникӣ:** Барои огоҳ намудани аҳоли аз истифодаи бехатар ва роҳҳои нигоҳдории содаи асбобу анҷом бояд омӯзиш ва дигар чораҳо фароҳам оварда шаванд. Ба занон ва шахсони осебпазир аз ҷониби хешу табор, ҳамсоҳҳо ё кормандони кироӣ барои сохтмон ва нигоҳдории бино бояд кӯмак расонда шавад. (ниг. ба меъёрҳои 4-уми сарпаноҳ ва маскан, тавсияи 1 дар саҳ.).

ЗАМИМАИ 1

Саволнома оид ба арзёбии маводҳои ғайриистеъмоли

Ин рӯйхати саволҳо ҳамчун дастур барои огоҳ шудан аз эҳтиёҷоти мардум ва вокуниши пас аз сар задани офат ба манзил ва маскуният хизмат мекунад. Рӯйхати мазкур маҷбури нест ва бояд бо назардошти шароит истифода ва мутобиқ шавад. Фарз карда мешавад, ки маълумот дар бораи сабабҳои асосии офат, вазъияти бехатарӣ, маълумоти ибтидоӣ оид ба шумораи аҳолии бепанонаҳо ва дигарон, роҳбарон барои машварат ва тамос шудан алоҳида ба даст оварда мешавад (ниг. меъёрҳои асосии 3 дар саҳ.).

1. Манзил ва маскуният

Арзёбӣ ва ҳамоҳангсозӣ

- Оё аз ҷониби ҳукумат ва агентҳои босалоҳият роҳҳои ҳамоҳангсозӣ муайян шудаанд?
- Дар бораи аҳолии осебдида кадом маълумоти ибтидоӣ мавҷуд аст ва ба манзил ва маҳалли истиқрор кадом хатар ва осебпазирӣ таҳдид мекунад?
- Оё барои вокуниш ягон нақшаи омодагӣ таҳия шудааст?
- Кадом маълумоти марбут ба арзёбии ибтидоӣ мавҷуд аст?
- Оё арёбии байни созмонҳо ба нақша гирифта шудааст ва чунин арзёбӣ манзил, маскуният ва маводи ғайриғизоиро дар бар мегирад?

Маълумоти демографӣ

- Дар як хонавода ба ҳисоби миёна чанд нафар одам зиндагӣ мекунад?
- Дар байни аҳолии осебдида, ки аз рӯи ҷинс ва сол ба гурӯҳҳо ҷудо карда шудаанд, чанд нафарро шахсоне, ки оила барпо накардаанд (аз қабилӣ кӯдакони беназорат) ё гурӯҳҳои ақаллияти мушаххас, ки шумораи аъзои оилаҳои онҳо муқаррарӣ нест, ташкил медиҳанд?

- Шумораи хонаводаҳои зарардида, ки манзили мувофиқ надоранд, ҳамчунин ҷои воқеъ будани онҳо.
- Шумораи одамон, ки аъзои ягон хонавода нестанд ё паноҳгоҳи мувофиқ надоранд, ё тамоман манзил надоранд ва ҷои воқеъ будани онҳо, маълумотро аз рӯи ҷинс ва синну сол тартиб диҳед.
- Шумораи хонаводаҳои осебдида, ки манзили муносиб надоранд ва аз ҷойи аслиашон нақҷидаанд ва ба онҳо дар таъмири хонашон кӯмак расонидан мумкин аст.
- Шумораи хонаводаҳои осебдида, ки манзили муносиб надоранд ва аз ҷойи аслиашон кӯҷидаанд ва ба манзил ва маскунияти омтавии муваққатӣ ниёз доранд.
- Шумораи одамон, ки ба хизматрасониҳои омтавӣ, аз қабили мактаб, бунгоҳҳои тиббӣ ва марказҳои ҷамъиятӣ дастрасӣ надоранд, маълумотро аз рӯи ҷинс ва синну сол тартиб диҳед.

Таҳдиди хатар

- Хатари набудани паноҳгоҳи муносиб ба саломатӣ ва шумораи одамон, ки дар хатаранд.
- Хатарҳои минбаъдаи эҳтимоли ба ҳаёт, саломатӣ ва бехатарии аҳолии осебдида дар натиҷаи таъсири офатҳои табиӣ ё хатарҳои дигари маълум ба таъмини манзил кадомҳоянд?
- Набудани манзили мувофиқ барои одамони осебпазир, аз ҷумла занон, кӯдакон, кӯдакони беназорат ва шахсони маъҷуб ё гирифтори бемориҳои музмин кадом хатарҳоро пеш меорад ва чаро?
- Аҳолии осебдидаи беманзил ба аҳолии муқимӣ чӣ гуна таъсир мерасонад?
- Миёни аҳолии осебдида хатарҳои ихтилоф ва ҷудоиандозӣ вучуд доранд?

Захираву маҳдудиятҳо

- Барои қонеъ кардани баъзе ё ҳамаи ниёзҳои мардуми осебдида аз кадом воситаҳои моддӣ, молиявӣ ва инсонӣ истифода бурдан

мумкин аст?

- Барои қонеъ кардани ниёзи фаврӣ ба маҳалли будубош, аз ҷумла ниёз ба маскани муваққати оммавӣ кадом масъалаҳо марбут ба дастрасии замин, моликият ва истифодаи замин бояд ҳал шаванд?
- Дар сурати ҷой додани аҳолии осебдида дар хонаҳо ё дар замини наздиқавлигии худ аҳолии муқимӣ бо кадом мушкилиҳо рӯ ба рӯ мешаванд?
- Барои мавриди истифодаи аҳолии осебдида қарор додани биноҳои мавҷуда, дастрас ва ҳолӣ кадом имкониятҳо ва маҳдудиятҳо мавҷуданд?
- Оё шароити топографӣ ва муҳити зист ба истифодаи заминҳои бекорҳобида барои манзили муваққатӣ мусоид аст?
- Талабот ва қонунҳои ҳукумати маҳаллӣ марбут ба сохтани паноҳгоҳ кадомҳоянд?

Масолеҳ, тарҳрезӣ ва сохтмон

- Барои аз тарафи аҳолии осебдида ва дигарон иҷро намудани корҳои сохтмонӣ кадом маводи сохтмонӣ ва воситаҳо фароҳам оварда шуданд?
- Аз биноҳои харобшуда барои сохтмони манзил кадом маводи сохтмониро истифода бурдан мумкин аст?
- Одатан аҳолии осебдида чӣ тавр иморат бунёд мекунад ва барои сохтмон, бом ва девор кадом маводи сохтмониро истифода мебарад?
- Кадом мавод ва воситаҳои сохтмони иловагӣ барои аҳолии осебдида шинос ва қобили қабул аст?
- Барои сохтани маҳалли будубоши беҳатар ва дастрас, бахусус барои онҳое, ки қобилияти зиёди ҳаракат кардан надоранд, чиро бояд ба нақша гирифт?
- Чӣ гуна тадбирҳо барои сохтани манзил хатар ва осебпазирро коҳиш медиҳанд?

- Манзилҳо чӣ тавр ва аз тарафи кӣ сохта мешаванд? Маводи сохтмонӣ чӣ тавр ва аз тарафи кӣ ба даст оварда мешаванд?
- Роҳҳои таълим додан ё расонидани кӯмак ба занон, ҷавонон, шахсони маъҷуб ва пиронсолон дар оғоз намудани сохтмони паноҳгоҳи худ кадомҳоянд ва дар ин кор кадом мушкилиҳоро бояд ба инобат гирифт ?
- Оё ба афрод ва хонаводаҳое, ки тавон ё имконияти сохтани манзилро надоранд тавассути таъмини қувваи кории ихтиёрӣ ё шартномавӣ ё дастгирии техникӣ, кӯмаки иловагӣ лозим аст?

Фаъолиятҳои хонаводагӣ ва ба даст даровардани маводи за- рурии зиндагӣ

- Барои ба даст овардани даромад мардум одатан дар маҳалли будубош ё наздикии маҳалли будубоши аҳолии осебдида ба кадом корҳо машғул мешавад ва оё макони барои паноҳгоҳ ҷудошуда ба ин машғулиятҳо мусоид аст?
- Кадом имкониятҳои қонунӣ ва ба муҳитии табиат безарар дар до-ираи фаъолиятҳо, ки барои пайдо кардани маводи сохтмонӣ ва сохтмони манзил равона шудаанд, бояд фароҳам оварда шаванд?

Хизматрасониҳои муҳим ва хоҷагии манзилию коммуналӣ

- Оё феълан об барои ошомидан ва беҳдошти шахсӣ мавуд аст ва барои қонеъ кардани ниёзи беҳдоштӣ кадом имкониятҳо ва маҳдудиятҳо мавҷуданд?
- Таъмини хизматрасонии иҷтимоӣ (бунгоҳҳои тиббӣ, мактабҳо, масҷидҳо ва ғайра) дар кадом вазъ аст ва барои дастрасӣ ба ин хизматрасонӣ кадом имкониятҳо ва маҳдудиятҳо ҳастанд?
- Агар барои манзил биноҳои ҷамъиятӣ, бахусус мактабҳо истифода шаванд, онҳо бояд кай ба аҳолии маҳаллӣ баргардонда шаванд?

Аҳолии муқимӣ ва таъсири муҳити зист

- Аҳолии муқимӣ аз кадом масъалаҳо нигарон аст? Барои таъ-мини манзил ба аҳолии осебдида кадом корҳои ташкилотӣ ва сохтмонӣ ба нақша гирифта шудаанд?

- Пайдо ва истифода кардани маводи сохтмон ба муҳити зист чӣ гуна таъсир мерасонанд?
- Эҳтиёҷоти аҳолии осебдида ба сӯзишворӣ, воситаи беҳдошт, партофани ахлот, ба чарогоҳ бурдани чорво ба муҳити зист чӣ гуна таъсир мерасонанд?

2. Маводҳои ғайриистеъмоли

Эҳтиёҷот ба маводҳои ғайриистеъмоли

- Аҳолии осебдида ба кадом маводҳои ғайриистеъмоли ниёз дорад?
- Оё ягон маводи ғайриғизоиро дар маҳал ба даст овардан мумкин аст?
- Пул ва ваучерро истифода бурдан мумкин аст?
- Барои таъмини маводи сохтмонӣ кӯмаки техникӣ дозим аст?

Либос ва ҷои хоб

- Барои занон, мардон, кӯдакон ва тифлон, занони ҳомила ва заноне, ки тифли ширмак доранд, пиронсолон кадом намуди либоса, кӯрпа ва ҷои хоб муносиб аст ва кадом ҳассосиятҳои иҷтимоӣ ва фарҳангиро бояд ба назар гирифт?
- Теъдоди занон ва мардонӣ тамоми синну сол, кӯдакон ва тифлоне, ки барои муҳофизат аз таъсири шадиди иқлим ва нигоҳдории саломатӣ, обру ва некӯаҳволӣ бо либос, кӯрпа ва ҷои хоби мувофиқ таъминанд?
- Оё аҳолии осебдида тавассути либос, кӯрпа ва ҷои хоби мувофиқ аз хатар ба ҳаёт, тандурустӣ ва амнияти шахси муҳофизат мешавад?
- Ҷиҳати таъмини саломатӣ ва некӯаҳволии хонаводаҳо барои пешгирии ҳашарот, баҳусус тайёр кардани тӯр кадом чораҳо заруранд?

Пухтапаз ва хӯрокхӯрӣ, оташдон ва сӯзишворӣ

- Пеш аз сар задани офат хоҷагиҳо барои пухтан ва хӯрдани хӯрок аз кадом асбобу анҷом истифода мебарданд?
- Чанд хоҷагӣ аз набудани асбобу анҷом барои пухтапаз ва

хӯрокхӯрӣ танқисӣ мекашад?

- Пеш аз сар задани офат аҳолии осебдида чӣ тавр хӯрок тайёр ва хонаҳоро гарм ва дар куҷо хӯрок тайёр мекард?
- Пеш аз сар задани офат аҳолии осебдида барои хӯрокпазӣ ва гарм кардани хона кадом намуди сӯзишвориро истифода мебурд ва онро аз куҷо ба даст меовард?
- Ба чанд ҳоҷагӣ оташдон барои хӯрокпазӣ ва гарм кардани хона дастрас нест ва чаро?
- Ба чанд ҳоҷагӣ маводи кофии сӯзишворӣ барои пухтупаз ва гарм кардани хона дастрас нест?
- Аз лиҳози муҳофизати муҳити зист аҳолии осебдида ва муқимӣ барои пайдо кардани манбаи кофии сӯзишворӣ ба кадом имкониятҳо ва маҳдудиятҳо дучор мешавад?
- Барои пайдо кардани миқдори кофии сӯзишворӣ аҳолии осебдида, бахусус занони ҳамаи синну сол ба кадом душвориҳо дучор мешаванд?
- Кадом масъалаҳои фарҳангӣ ҳангоми пухтупаз ва хӯрокхӯрӣ бояд ба инобат гирифта шаванд?

Воситаҳо ва таҷҳизот

- Барои таъмир, сохтмон ва нигоҳдории паноҳгоҳ аҳолии осебдида ба кадом асбобҳо ва воситаҳо дастрасӣ дорад?
- Ҳоҷагӣ барои сохтмон, нигоҳдорӣ ва тоза кардани ҷангу ғубор боз кадом асбобу воситаҳоро истифода бурда метавонад?
- Барои истифодаи беҳатари асбобҳо кадом фаъолиятҳои таълимӣ лозиманд?

ИСТИНОД ВА МАВОДИ ИЛОВАГӢ БАРОИ ХОНДАН

Санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ

Ҳуқуқ ба манзил (моддаи 11 (1) Аҳднома оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ), Эзоҳи умумии CECSR, тартиби 4, аз 12 декабри 1991. Кумита оид ба ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ.

Конвенсия оид ба решакан кардани ҳама шаклҳои поймол кардани ҳуқуқи занон (1981); модда 14(2)(х).

Конвенсия оид ба ҳуқуқи кӯдак (1990); моддаи 27(3).

Конвенсияи байналмилалӣ оид ба решакан кардани ҳама намудҳои ҳуқуқвайронкунӣ дар асоси мансубияти ҷинсӣ (1969); моддаи 5(е)(iii).

Конвенсияи байналмилалӣ оид ба мақоми гурезаҳо (1954); моддаи 21.

Эъломияи ҳуқуқи башар (1948); Моддаи 25.

Умумӣ

Т. Корселис ва А. Витал (2005), Манзили муваққатӣ: аҳолии кӯчонидашуда. Оксфам. Оксфорд.

Ҷ. Девис ва Р. Ламберт (2002), Муҳандисӣ дар ҳолатҳои фавқулодда: Дастури муфид барои наҷотдиҳандагон. Нашриёти РедР/Ай Ти. Лондон.

Шабакаи байнисозмонӣ оид ба маориф дар ҳолатҳои фавқулодда (INEE) (2010), Меъёри ҳадди ақал барои маориф: Омодагӣ, кӯмак, беҳбудӣ. Нью Йорк. www.ineesite.org

Кумитаи байнисозмонии доимоамалкунанда (IASC) (2008), Лоиҳаҳо оид ба паноҳгоҳ 2008. IASC Емерҷенси Шелтер Кластер. Женева.

Федератсияи Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҷамъияти Ҳилоли Аҳмар (ФБСС) (2010), Дастурҳо барои соҳибони манзил. Женева.

ФБСС ва Барномаи Созмони Милали Муттаҳид оид ба манзил (СМ-Ҳабитат) (2010), Барномаи паноҳгоҳ 2009. ФБСС.Женева.

Идораи Ҳамоҳангсозии Умури Имдод (ИҲУИ) (2010), Паноҳгоҳ баъд аз офат: тадбирҳо барои манзили муваққатӣ ва азнавсозӣ. Женева.

ПроВеншн Консортсиум (2007), Воситаҳои коҳиши хатари офат: тарҳи сохтмон, меъёри сохтмонӣ ва интихоби ҷой, нуқтаи роҳнамо 12. Женева.

Созмони Милали Муттаҳид оид ба наҷот аз офат (ТИММО) (1982), Манзил пас аз офат: Дастури мусоидат. Женева.

Комиссариати Олии Созмони Милали Муттаҳид оид ба кор бо гурезагон (КОСМБП) (2007), Китоб барои ҳолатҳои фавқуллодда. Таҳрири сеюм. Женева.

Идораи Ҳамоҳангсозии корҳои Имдоди Созмони Милали Муттаҳид (ИХҶИ), Комиссариати Олии Созмони Милали Муттаҳид оиди кор бо гурезагон (СПММ), Идораи комиссариати Олии СММ оид ба ҳуқуқи башар. Идораи Комиссариати Олии СММ оид ба ҳуқуқи инсон, Созмони Милали Муттаҳид оид ба озӯқа ва зироат, Шӯрои гурезагони Норвегия, дастур оид ба татбиқи принципҳои СММ оид ба оила ва ҳуқуқи барқарорсозии ҳуқуқҳои гурезагон ва муҳоҷирон.

Бонки ҷаҳонӣ (2010), Китоб барои сохтмони манзил пас аз офат ва азнавсозии ҷамоа. Вашингтон ДС.

Манзили оммавии муваққатӣ

СССМ Кластер (2010), Дастури марказии коллективӣ, Идораи Комиссариати Олии СММ оид ба ҳуқуқи башар ва Созмони Байналмилалӣ Муҳоҷират. Женева.

NRC (2008), Меъёрҳои идораи ӯрдугоҳ. Осло.

Муҳити зист

Келли Ҷ, С (2005), Дастур барои ташҳиси таъсири офат ба муҳити табиат. Маркази таҳқиқотии хатари бенфилд, Университи Коллеҷе Лондон.

С. Келли (2005), Дастури ба саволнома асосёфта барои муайян намунаи масъалаҳои муҳими экологӣ дар паноҳгоҳҳо, сохтмон, идора ва аз истифода баровардан. Шабакаи Нетворк анд КАРЕ Интернешинал.

Идораи комиссариати Олии СММ оид ба ҳуқуқи башар (2002), масъалаҳои экологӣ дар ӯрдугоҳи гурезагон, Женева .

Форуми байналмилалӣ об (WWF) ва Салиби Сурхи Амрико (2010),

Барқарорсозии олами наботот ва таҷдид барои кӯмаки башарӣ. Вашингтон ДС.

www.worldwildlife.org/what/partners/humanitarian/green-recovery-and-reconstruction-toolkit.html

Арзёбии пулу ваучер ва бозор

М. Албу (2010), Усулҳои андозагирӣ ва таҳлили бозор. Практикал Акшн Публишинг. Рагби, ШМ

П. Крети ва Часперз, С (2006), Барномаи интиқоли пул дар ҳолатҳои офат. Оксфам. Оксфорд

Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурх (ICRC) ва IFRC (2007), Дастур барои барномасозии интиқол. Женева.

Маъюбон

Ҳендикап Интернешнл, Саволномаи ташхиси вазъи маъюбон барои кӯмакрасонӣ дар ҳолатҳои сар задани офат.

www.handicap-international.de/fileadmin/redaktion/pdf/disability_checklist_booklet_01.pdf

Гендер

IASC (2006), Занон, духтарон, писарон ва мардон: ниёзҳои мухталиф – имкониятҳои баробар: Китоби Гендер дар амалиёти башардӯстӣ, Женева.

Кӯмаки равонӣ ва иҷтимоӣ

IASC (2007), Дастур оид ба тандурустии зеҳнӣ ва кӯмаки равонӣ ва иҷтимоӣ дар ҳолатҳои офат. Женева.

Бинои мактаб ва биноҳои ҷамъиятӣ

Стратегияи Байналмилалии Созмони Милали Муттаҳид оид ба коҳиши офат, INEE, Бонки Ҷаҳонӣ (2009), Шарҳи дастур оид ба сохтмони беҳатари мактабҳо

Маводи ғайриғизой ва барои ҳолатҳои фавқулодда

IASC Кластери паноҳгоҳ ҳангоми офат (2007), Интиҳоби маводи ғайриғизой барои манзил . Женева.

IASC Имерценси Шелтер Кластер (2007), Интиҳоби маводи ғайриғизой барои манзил . Женева.

IASC Комиссияи махсус оид ба дастрасии беҳавф ба ҳезум ва нерӯи алтернативӣ дар иморатҳои башардӯстона (2009), ҳалли нақшаи дарахтшакл оид ба омилҳои таъсиррасон ба интиҳоби стратегияи сӯзишворӣ дар иморатҳои башардӯстона.

ICRC ва IFRC (2009), Рӯйхати маводҳо ҳангоми офат. Таҳрири сеюм . Женева

IFRC ва Оксфам Интернешнлз (2007), Варақаи пластикӣ: роҳнамо барои хусусиятҳо ва истифодаи варақаҳои пластикӣ дар доираи кӯмаки башардӯстона. Оксфорд.

Идораи таҳияи хадамоти байнисозмонӣ (2000), Маводи имдод: Мухтасари хусусияти умумӣ. Маҷмӯаи 1 ва 2. Барномаи Рушди Созмони Милали Муттаҳид. Нью Йорк.

ОСНА (2004), Хаймаҳо: Дастури истифода ва барқарор намудани хайма барои оила ҳангоми кӯмаки башардӯстона. Женева.

МЕЪЁРҲОИ ҲАДДИ АҚАЛ
ДАР АМАЛИЁТҲОИ
ТАНДУРУСТӢ

ТАРЗИ ИСТИФОДАИ БОБИ МАЗКУР

Боби мазкур ба ду қисми асосӣ тақсим шудааст:

Низоми тандурустӣ

Хадамоти муҳими тиббӣ

Барои таъсис додани хадамоти тиббӣ бо мақсади расонидани кӯмак ҳангоми офат назарияи низоми тандурустӣ барои таҳия, иҷро, мониторинг ва арзёбии хадамоти тиббӣ ҳамчун асос қабул шудааст. Ин амал барои зуд, натиҷабахш ва ошкор қонеъ кардани эҳтиёҷоти аввалиндараҷаи тиббӣ назарияи беҳтарин мебошад. Дар тамоми китоб принципҳои мусоидат ба низоми тиббии миллӣ ва маҳаллӣ, ҳамоҳангсозӣ ва ба меъёр даровардани воситаҳои назарияҳо таъкид мешаванд.

Принципҳои ҳимоят ва меъёри асосӣ бояд пайваста бо ин боб истифода шаванд.

Гарчанде ки меъёрҳои ҳадди ақал асосан барои вокуниши башардӯстона муқаррар гардидаанд, онҳоро ҳангоми омодагӣ ба офат низ истифода бурдан мумкин аст.

Ҳар як бахш аз қисмҳои зерин иборат аст:

- **Меъёрҳои ҳадди ақал:** меъёр хусусияти сифатӣ дошта, сатҳи камтаринро дар мавриди таҳияи хадамоти тиббӣ мушаххас мекунад.
- **Амалҳои асосӣ:** фаъолият ва фикрҳои пешниҳодшуда барои қонеъ кардани меъёрҳо мебошад.
- **Нишондиҳандаҳои асосӣ:** аломатҳои мебошанд, ки қонеъ шудани ягон меъёрро нишон медиҳанд. Нишондиҳандаҳои асосӣ барои муайян намудан ва маълумот додан оид ба раванду натиҷаи амалҳои асосӣ истифода мешаванд; онҳо на ба амалҳои асосӣ, балки бо меъёри ҳадди ақал робита доранд.
- **Шарҳи Дастур:** нуқтаҳои мушаххасро дар бар мегирад ва онҳоро ҳангоми истифодаи меъёрҳои ҳадди ақал, амалҳо ва

нишондиҳандаҳои асосӣ дар вазъиятҳои гуногун бояд ба инобат гирифт. Онҳо барои ҳалли масъалаҳои душвор роҳнамо буда, барои масъалаҳои аввалиндараҷа маҳак ва маслиҳат таъмин мекунанд. Онҳо инчунин масъалаҳои муҳимро, ки ба меъёр, амал ва нишондиҳандаҳо робита доранд, дар бар мегиранд ва оид ба вазъи душвор, баҳсҳо ва камбудӣҳо дар дониши кунунӣ маълумот медиҳанд.

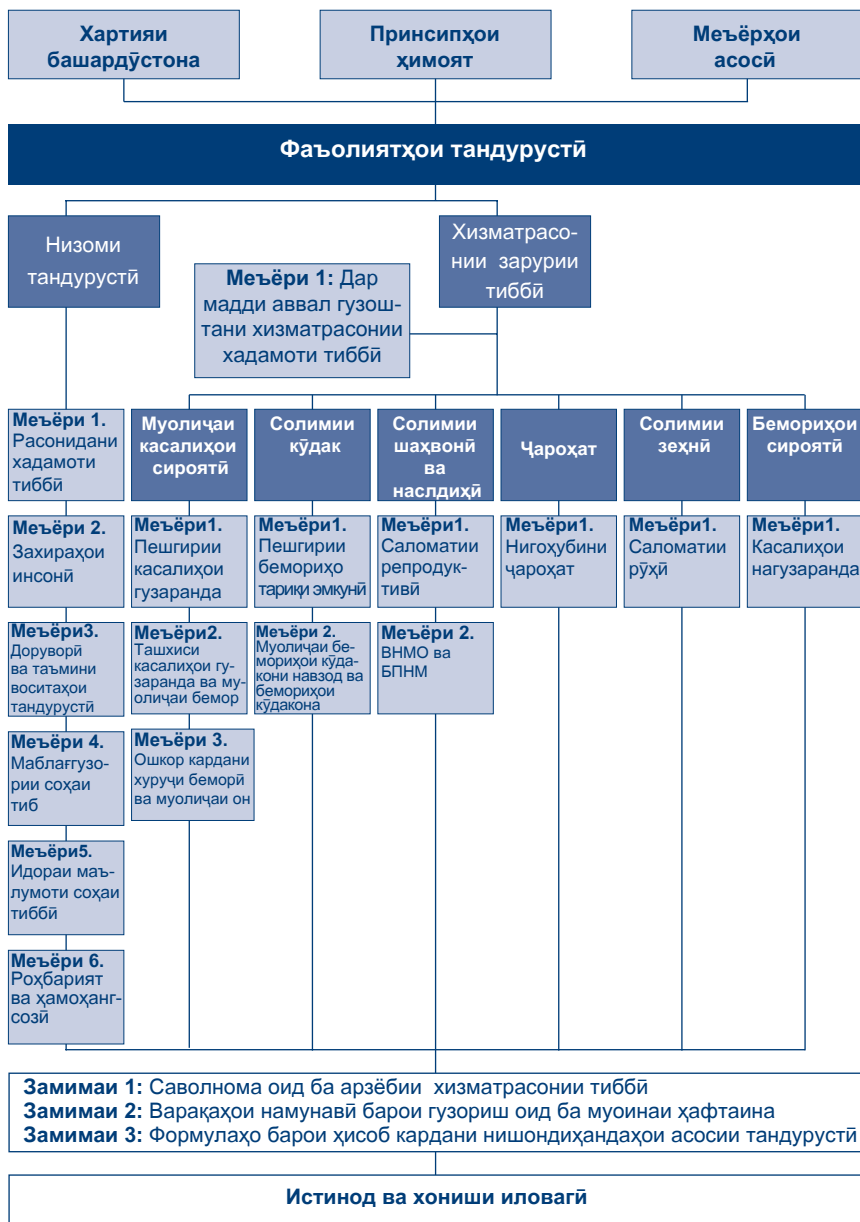
Агар мавриди баҳогузори муайян карда шавад, ки амал ва нишондиҳандаҳои асосӣ қонеъ нашудаанд ва ба аҳолии осебдида таъсири зараровар расонида шудааст,, барои коҳиши таҳдиди хатар бояд амалҳои зарурӣ ба роҳ монда шаванд.

Замимаҳо, ки дар охири ин боб оварда шудаанд, саволномаро барои баҳогузори ҳадамоти тандурустӣ, варақаҳои намунавӣ барои гузориш оид ба муоинаи ҳафтаина ва формулаҳои ҳисобкунии нишондиҳандаҳои асосии тиббӣ дар бар мегиранд. Дар охири ин боб истинод ва маводи иловагии хониш оварда шудаанд.

Мундарица

Муқаддима	366
1. Низомитандурустӣ.....	372
2. Хизматрасонии зарурии тиббӣ	391
2.1. Хизматрасонии зарурии тиббӣ-муолиҷаи бемориҳои сироятӣ.....	407
2.2. Хизматрасонии зарурии тиббӣ – саломатии кӯдак	407
2.3. Хизматрасонии зарурии тиббӣ-солимии шаҳвонӣ ва наслдиҳӣ.....	413
2.4. Хизматрасонии зарурии тиббӣ –ҷароҳат.....	421
2.5. Хизматрасонии зарурии тиббӣ – саломатии рӯҳӣ.....	424
2.6. Хизматрасонии зарурии тиббӣ – касалиҳои ғайрисироятӣ...	428
Замима 1: Саволнома оид ба арзёбии хизматрасонии тиббӣ.....	430
Замимаи 2: Варақаҳои намунавии гузориш оид ба муоинаи ҳафтаина.....	433
Замимаи 3: Формулаи ҳисоб кардани нишондиҳандаҳои асосии тиббӣ.....	439
Истинод ва маводи иловагӣ барои хониш	441

Муқаддима

Алоқамандӣ бо Хартияи башардӯстона ва ҳуқуқи байналмилалӣ

Меъёрҳои ҳадди ақал дар чорабиниҳои марбут ба соҳаи тандурустӣ (тансиҳатӣ) ифодаи амалии идоракунии ақидаҳои ба ҳам монанд ва ўҳдадориҳои созмонҳои башардӯстона ва принципҳои умумӣ, ҳуқуқи вазифаҳои амалҳои башардӯстона мебошанд, ки дар Хартияи башардӯстона гирд оварда шудаанд. Ин принципҳо, ки ба ғояҳои башардӯстона асос ёфта, дар ҳуқуқҳои байналмилалӣ инъикос ёфтаанд, ҳуқуқ ба зиндагии бошарафона (бо қадру қимат), ҳуқуқ ба ҳимоя ва амният ва ҳуқуқи вобаста ба эҳтиёҷот гирифтани кӯмаки башардӯстонаро дохил менамоянд. Рӯйхати ҳуҷҷатҳои асосии ҳуқуқӣ ва сиёсӣ, ки Хартияи башардӯстонаро тавсиф мекунанд, бо далелҳо ва матни содда барои корҳои башардӯстона дар Замимаи 1 (ниг. саҳ.) дастрас аст.

Гарчанде давлатҳо барои эътирофи ҳуқуқҳои дар боло зикршуда масъулони асосӣ ҳисоб ёбанд ҳам, созмонҳои башардӯстона барои кор бо аҳолии ба фалокат дучоршуда, ки ба таъмини ин ҳуқуқҳо вобастагӣ доранд, ҷавобгӯянд. Аз ин ҳуқуқҳои умумӣ боз ҳуқуқҳои зиёди муайян сарчашма мегиранд. Онҳо ҳуқуқҳоро барои иштирок, иттилоот ва роҳ надодан ба суиистифода, инчунин ҳуқуқҳои мушаххасро барои об, ҳӯрок, паноҳгоҳ ва солимӣ дар бар гирифта, онҳоро пурра ва меъёрҳои ҳадди аққали дар ин Дастур овардашударо устувор мегардонанд.

Ҳама ба солимиву тансиҳатӣ, ки дар аксари ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ ҳуқуқӣ маҳфузанд, ҳуқуқ доранд. Ҳуқуқ ба тансиҳатиро вақте кафолат додан мумкин аст, ки агар танҳо одамон ҳимоя шуда бошанд, агар мутахассисони масъули соҳаи тандурустӣ омӯзиши хуб гирифта бошанд ва ғояҳои гуногуни ахлоқӣ ва дараҷаи ихтисосмандиро риоя намоянд, агар низоме, ки онҳо дар он фаъолият мекунанд, ҷиҳати ба талаботи меъёрҳои ҳадди ақал ҷавобгӯ будан таҳия шуда, агар давлат хоҳад, имконияти барқарорсозии ин шароити амниятӣ ва устуворсозиро таъмин карда тавонад. Ҳангоми низоъҳои мусаллаҳона беморхонаҳои шаҳрвандӣ ва муассисаҳои тиббӣ дар ягон ҳолат набояд мавриди ҳамла қарор гиранд, кормандони тиб ҳуқуқ доранд, ки

тансиҳатиашон ҳимоя карда шавад. Иҷрои амалиёт ё фаъолият, аз қабيلي интиқоли яроқу аслиҳа, ки бетарафии иншоот ва таҷҳизоти муассисаҳои тиббиро зери хатар мегузоранд, манъ карда мешавад.

Дар ин боб меъёрҳои ҳадди ақал аз ифодаи пурраи ҳуқуқ ба тансиҳатӣ иборат нестанд. Аммо меъёрҳои соҳавӣ мундариҷаи асосии ҳуқуқ ба тансиҳатиро, хусусан дар ҳолатҳои фавқуллода инъикос менамоянд ва ба иҷрои давра ба давра афзуншавандаи ҳаматарафаи ин ҳуқуқҳо мусоидат мекунанд.

Аҳамияти амалиёти тандурустӣ ҳангоми сар задани офат

Дастрасии тандурустӣ – детерминанти (муайянкунандаи) мураккаб барои зинда мондан дар давраҳои аввали офат мебошад. Офат аксар вақт ҳамеша ба тансиҳатӣ ва некӯаҳволии мардуми зарардида таъсири калон мерасонад. Оқибатҳои тансиҳатии оммаро метавон бевосита (мустақим) (масалан, фавтидан аз зӯроварӣ ва ҷароҳат) ё бавосита (ғайримустақим) (масалан, нишондиҳандаҳои зиёдшавии бемориҳои сироятӣ ва/ё нимгуруснагӣ) инъикос намуд. Ин таъсири ғайримустақими тиббиро одатан бо чунин омилҳо, аз қабيلي миқдор ва сифати нокифояи об, батаъхиргузори тозагӣ, барҳамхӯрӣ ё камшавии дастрасии хидматрасонии тиббӣ ва бадшавии амнияти озӯқа алоқаманд мекунанд. Норасоии амниятӣ, маҳдудшавии ҳаракат, мардуми аз ҷои зист дуршуда ва шароити бадтарини зиндагӣ (пуршавӣ ва паноҳгоҳҳои номувофиқ) низ метавонанд ба соҳаи тандурустӣ хатар ба миён оранд. Тағйирёбии иқлим дараҷаи эҳтиёҷмандӣ ва хатарнокиро афзун менамояд.

Ҳадафҳои асосии вокуниши башардӯстона ба бӯҳрони башардӯстона аз пешгирӣ ва коҳиши фавт ва беморӣ иборатанд. Мақсади асосӣ аз он иборат аст, ки дараҷаи фавти барвақтӣ (ДФБ) ва дараҷаи фавти то 5 сола (ДФ5П) назар ба дараҷаи таҳқиқоти дубора барои аҳоли то давраи офат паст карда шавад (ниг. ба ҷадвал оид ба маълумоти оморӣ дар бораи дараҷаи фавт аз рӯи минтақа дар саҳ.). Намудҳои мухталифи офат бо зарари расондашуда, аз қабيلي фавт, бемориҳои аз ҳам фарқкунанда (ниг. Ҷадвал дар бораи таъсир ба тансиҳатии омма аз ҷамъи офатҳои гуногун) ва эҳтиёҷоти тансиҳатии мардуми зарардида алоқаманд буда, вобаста ба намуд ва дараҷаи офат тағйир меёбанд.

Сохтори тандурустӣ дар таъмини хидматрасониҳои зарурии тиббӣ, аз ҷумла даҳолати пешгирикунанда ва пешбаранда, ки ҳангоми пешгирии хатар барои солимӣ аҳамият дорад, бояд саҳмгузор бошад. Хидматрасонии мавҷудаи тиббӣ, даҳолати афзалиятноки тиббӣ мебошад, ки ҳангоми дарёфти сабабҳои асосии фавти зиёд ва беморӣ натиҷабаш ҳисобида мешаванд. Хидматрасонии мавҷудаи тиббӣ бояд тавассути фаъолият бо мақсади устувор кардани низоми тандурустӣ дастгирӣ карда шавад. Роҳи даҳолати тиббӣ, ки ба нақша гирифта шуда, бо ташкили чорабиниҳои барои бартарафсозии офат истифода мешавад, метавонад низоми амалкунандаи тандурустиро мустаҳкам ё вайрон кунад ё ояндаашро барқарор ва рушд диҳад.

Таҳлили низоми амалкунандаи тандурустӣ барои он муҳим аст, ки сатҳи иҷрои кор муайян ва маҳдудиятҳои асосӣ дар таъминот, дастрасӣ ва хидматрасонии тиббӣ ошкор карда шаванд. Дар давраи аввали офат иттилоот метавонад нопурра буда, қарорҳои муҳими тандурустиро бе ягон маълумоти мавҷудаи дастрас қабул карда мешаванд. Арзёбии бисёрсоҳа бояд ҳарчӣ тезтар гузаронда шавад (ниг. Меёӯҳои асосӣ, 3 дар саҳ.).

Вокуниши беҳтарин тавассути омодагии беҳтарин дастрас мегардад (ба вокуниши беҳтарин тавассути омодагии беҳтарин сазовор мешавем.) Омодагӣ ба таҳлили таҳдиди хатарҳо ва дар алоқамандии хуб бо низоми огоҳкунии барвақтӣ асос меёбад. Омодагӣ аз банақшагирӣ омодагӣ дар ҳолатҳои фавқулодда, захираи таҷҳизот ва интиқоли онҳо, ташкил ва/ё қорӣ намудани хидматрасонии сохторҳои садамавӣ ва чораҳои иловагӣ, коммуникатсия, идоракунии иттилоотӣ ва тадбирҳои ҳамоҳангсозӣ, омӯзиши ҳайати қорӣ, банақшагузори сатҳи маҳаллӣ, омӯзиш ва машқҳо иборат аст. Риояи меёӯро қридаҳои сохтмонӣ низ метавонанд шумораи ҳодисаҳои фавт ва бардоштани қарохатҳои вазнинро, ки бо заминларза алоқаманданд, босуръат кам кунанд ва/ё кафолат диҳанд, ки бино ва таҷҳизоти тиббӣ пас аз офат дар ҳолати қоршоямӣ боқӣ мемонанд.

Таъсири офатҳои табиӣ интиҳобшуда ба тандурустии омма

NB: Ҳатто барои намудҳои махсуси офат вобаста ба шароит шаклҳои касалиҳо ва фавт тағйир меёбанд.

Натиҷа (натоиҷ)	Ҳолатҳои душвори фавқуллода	Зилзила	шамол сел бе обхезӣ)	Обхезӣ	Обхезии ногаҳонӣ/ сунами
Ҳолатҳои фавт	Зиёд	Зиёд	Кам	Кам	Зиёд
Чароҳат- ҳои вазнин	Тағйир- ёбанда	Зиёд	Мӯътадил	Кам	Кам
Хавфи Зиёдшавии Бемориҳои сироятӣ	Баланд	Тағйир- ёбанда*	Хурд	Тағйир- ёбанда*	Тағйир- ёбанда
Норасоии маводи озуқа	Умумӣ/васеъ соҳа	Баъзан/кам	Баъзан/ камёб	Тағйир- ёбанда	Умумӣ/ васеъ соҳа
Ҷойиваз- кунии асосии аҳоли	Умумӣ/васеъ соҳа	Баъзан умумишуда (метавонад дар ҷойҳои зарардидаи шаҳришин дар сатҳи мушкил рух диҳад).	Гоҳ-гоҳ (метавонад дар ҷойҳои шаҳришин дар сатҳи мушкил рух диҳад).	Умумӣ/ васеъ соҳа	Тағйир- ёбанда

* Ба ҳолати ҷойивазкунии баъд аз офат ва шароитҳои зисти аҳоли вобастагӣ дорад.

Манбаъ: аз Созмони Пан Амрикоии Тандурустӣ оварда шудааст, 2000;

Алоқамандӣ бо дигар бахшҳо/бобҳо

Бо сабаби ба ҳолати тансиҳатӣ таъсир намудани омилҳои гуногуни солимӣ бештари меъёрҳои бобҳои дигар бо ҳамин боб алоқаманд мебошанд. Пешравӣ дар соҳаи ба даст овардани меъёрҳо дар як соҳа ҳамеша ба соҳаҳои дигар таъсир мерасонад ва ҳатто пешравиро дар соҳаҳои дигар муайян месозад. Барои самарабахш будани вокуниш ба ҳолатҳои фавқуллода равобити зич ва ҳамкорӣ бо сохторҳои дигар талаб карда мешавад. Бо мақсади кафолати қонеъ шудани эҳтиёҷот, такрор нашудани амалҳо, ба нақша гирифтани истифодаи манбаъҳои дарозмуддат (некбинона), ба талаботи ҳолатҳои мавҷуда мувофиқ кардани сифати хидматрасониҳои тиббӣ, ҷамоҳангсозӣ бо мақомоти маҳаллӣ, ташкилотҳои масъул/

ҷавобгӯ ва ташкилотҳои дар сатҳи ҷамоат созмондодашуда ҳам зарур аст. Нишондодҳо ба меъёрҳои (намунаҳо) муайян ё эродҳо ба дастури техникии бобҳои дигар мутобиқ карда шудаанд. Инчунин, аз меъёрҳои ҳамкорикунада ва иловагӣ иқтибос оварда мешавад

Алоқамандӣ бо принципҳои ҷимоят ва меъёрҳои асосӣ

Барои риояи меъёрҳои ин Дастур, кулли созмонҳои башардӯстона, ҳатто агар онҳо оид ба муҳофизати бахшҳои мухталиф ваколат ё маълакаи касбӣ надошта бошанд ҳам, бояд тибқи принципҳои ҷимоятӣ амал намоянд. Принципҳо «мутлақ» нестанд: эътироф шудааст, ки вазъият метавонад то он дараҷае маҳдуд бошад, ки созмонҳо аз ӯҳдаи иҷрои он баромада тавонанд. Вале принципҳо мушкilotи ҳамаҷонибаи башардӯстонаро, ки бояд дар ҳама ҳолат амалиётро роҳнамоӣ кунанд, инъикос мекунанд.

Меъёрҳои асосӣ – раванди муҳим ва меъёрҳои алоҳидаиба ҳама бахшҳо дахлдор мебошад. Шаш меъёри асосие вучуд дорад, ки иштирок, арзёбии аввалин, ҷавоб, банақшагири, мониторинг, арзёбӣ, кӯмак ба иҷрои фаъолият, роҳбарӣ ва дастгирии кормандонро фаро мегирад. Онҳо услубҳоро бо далелҳои ягона таъмин менамоянд, ки меъёрҳои дигари Дастурро устувор мегардонанд. Аз ин лиҳоз, ҳар як боби техникии талаб мекунад, ки шарикон меъёрҳои асосии барои ба даст овардани меъёрҳои худӣ кӯмакунандаро истифода баранд. Аз ҷумла, баҳри кафолатдиҳӣ ба мутобиқат ва сифати ҳама гуна ҷавоб ширкати мардуми аз офат зарардида – бо ворид намудани гурӯҳҳо ва одамоне, ки бештар ба таҳдиди хатари офат осебпазиранд, бояд афзун карда шавад.

Осебпазирӣ ва имкониятҳои аҳолии аз офат зарардида

Ин қисм дар алоқамандӣ бо меъёрҳои асосӣ ва устувор кардани онҳо тартиб дода шудааст.

Дарк намудан зарур аст, ки офати табиӣ ҳама одамонро, хоҳ ҷавон ё пиронсол, зан ё шахси маъҷуб ё шахси мубталои БПНМ ва касе, ки набошад, камбизоат карда, бо вазъияти хатарнок дучор мегардонад. Дар бештари вақт чунин омилҳо таъсиррасон мебошанд: масалан, нафаре, ки синнаш аз 70 боло аст ва танҳо зиндагӣ мекунаду саломатиаш хуб нест, назар ба нафаре, ки ҳамин синну солро дораду саломатиаш хуб аст ва дар оилаи калон бо даромади кофӣ зиндагӣ

дорад, бештар осебпазир аст. Ба ин монанд, духтарчаи 3-солае, ки парастор надорад, назар ба духтаре, ки дар парастории волидони масъул зиндагӣ мекунад, бештар осебпазир аст.

Аз ин хотир, агар меъёрҳои фаъолияти тандурустӣ ва фаъолиятҳои асосӣ татбиқ гарданд, таҳлили осебпазирӣ ва имкониятҳо барои фаҳмидани он ки кушишҳои вокуниш ба офатҳо онҳоро, ки ҳуқуқ ба мададрасонии бидуни суиистифодаро доранд ва онҳое, ки ба ин бештар эҳтиёҷ доранд, дастгирӣ менамояд, кӯмак мерасонад. Ин фаҳмиши ҳаматарафаро оид ба хусусияти маҳал ва ҷӣ тавр офат ба гурӯҳҳои махсуси мардум бо роҳҳои мухталиф вобаста ба сатҳи пешинаи камбизоатӣ (масалан, хеле ҳам камбизоат ё истисморшуда), дучоршавии онҳо бо хатарҳои гуногуни муҳофизатӣ (масалан, зӯровариҳои сатҳи гендерӣ бо таҳқири шаҳвонӣ), оқибати беморӣ ё паҳншавӣ (масалан, БПНМ ё сил) ва имкониятҳои сар задани эпидемия (масалан, гул ё вабо) таъсир мерасонад, талаб менамояд. Офатҳо метавонанд нобаробарии пешинаро бадтар намоянд. Лекин устуворӣ ва беҳтар кардани имкониятҳо баҳри дастгирии мардум зарур мебошанд. Дониш, малака ва рафтори онҳоро дастгирӣ ва дастрасии онҳоро ба дастгирии иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ, молиявӣ ва равониву иҷтимоӣ барои ҳуди онҳо ҳифз кардан зарур аст. Монеаҳои гуногуни ҷисмонӣ, маданӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, ки метавонанд ҳангоми дастрасӣ ба ин хидматҳо дар услуби баробарӣ дучор гарданд, бояд баррасӣ карда шаванд.

Омилҳои зерин бахшҳои асосиро равшан мекунанд, ки ҳуқуқ ва имкониятҳои кулли мардуми осебпазиро ифода менамоянд:

1. Таъмини иштироки одамон, кафолати он, ки ҳамаи намоёндагони гурӯҳҳо ҷалб карда шудаанд, хусусан, онҳое, ки кам ба назар мерасанд (масалан, одамон, ки душвории муошират доранд ё ҳаракаташон маҳдуд аст, онҳое, ки дар парасторхонаҳо зиндагӣ мекунанд, ҷавононе, ки фаъол нестанд ва дигар гурӯҳҳое, ки муаррифиашудаанд).
2. Ҳангоми баҳодихӣ ҷамъи маълумот аз рӯи ҷинс ва синну сол (0-80 сола) чун унсури зарурии таъмини иттилооти омӯрӣ, ки сохтори тандурустӣ тавассути он гуногунии табақаҳои аҳолиро дида мебарояд, доништа мешавад.
3. Боварӣ ҳосил намоед, ки ҳуқуқ ба иттилоот дар бораи кӯмак дар ҷараён аст ва он барои ҳамаи аҳоли ҳаматарафа мутобик ва дастрас аст.

1. Низоми тандурустӣ

Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ (СУТ) низоми тандурустиро чунин муайян менамояд: «ҳамаи ташкилотҳо, муассисаҳо ва манбаъҳо, ки ба таъмини фаъолиятҳои тансиҳатӣ дар соҳаи тандурустӣ бахшида шудаанд». Ин низом ҳайати пурраи иҷрокунандагонро, ки ба таъмин намудан, маблағгузорӣ ва идоракунии хидматрасонии тиббӣ, кӯшишҳо барои мусоидат намудан ба нишондиҳандаҳои солимӣ, инчунин таъмини бевоситаи хидматрасонии тиббӣ ва фарогирии ҳамаи сатҳҳо, аз ҷумла, марказӣ, минтақавӣ, ноҳиявӣ, ҷамоавӣ ва хоҷагидорӣ машғуланд, дар бар мегирад. Меъёрҳои низоми тандурустии соҳаи тибқи сохтори СУТ оид ба доираи низоми тандурустӣ аз шаш қисмат иборатанд: роҳбарӣ, манбаъҳои инсонӣ, таъмини доруворӣ ва таҷҳизоти тиббӣ, маблағгузори соҳаи тандурустӣ, идораи маълумоти тансиҳатӣ ва таъмини хидматрасонӣ. Байни ҳар яке аз ин вазифаҳо ва амалҳо муносибати байниҳамдигарӣ ва ҳамтаъсир мавҷуданд, ки ҳангоми таъсир ба як ҷузъ метавонад ба ҷузъиёти дигар таъсир расонда шавад. Ин қисмҳои меъёри сохтори тандурустӣ вазифаҳоеро талаб мекунанд, ки барои таъмини хидматрасонии мавҷудаи тиббӣ муайян шудаанд. Ҳангоми бартарафсозии ҳолатҳои фавқуллода даҳолати тиббӣ бояд тарзе ба нақша гирифта, иҷро карда шавад, ки барои устувор кардани сохторҳои тандурустӣ саҳмгузор гардад.

Меъёри 1: Хизматрасонии тиббӣ

Ба мардум хизматрасонии тиббии самаранок, беҳавф ва босифат, ки ба меъёр ҷавобгӯ буда, бо протоколу дастурҳои қабулшуда дастгирӣ меёбад, ба таври баробар дастрас мебошад.

Амалҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Таъмини хидматрасонии тиббӣ дар тамоми сатҳҳои мувофиқи низоми тандурустӣ. Сатҳҳо хонавода ва ҷамоа, касалхона ё бунгоҳи тиббӣ, маркази саломатӣ ва беморхонаро дар бар меги-

ранд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2).

- Мутобиқ ё барқарор намудани протоколҳои ба меъёр ҷавобгӯи хусусияти иҷтимоидошта барои бемориҳои бештар паҳншуда бо риояи меъёрҳои миллӣ ва принципҳои роҳбарӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Барқарор намудан ё таҳкими низоми танзимшудаи мувофиқ ва боварӣ ҳосил кардан ба истифода шудани он аз ҷониби агентҳои дигар (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Барқарор намудан ё таҳким бахшидан ба низоми таҳияи кӯмаки тиббӣ дар ҳамаи муассисаҳои тиббӣ чиҳати кафолати он, ки шахсони зарардида муолиҷаи фаврӣ мегиранд.
- Ба роҳ мондани маълумоти тиббӣ, дастгирии он дар сатҳи ҷамоавӣ ва таҷҳизоти тиббӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Барқарор ва риоя намудани истифодаи бехатар ва оқилонаи таъминоти хун ва маводи хунистеҳсолкунӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 5).
- Таъмини дастрасии хидматгузори лабораторӣ ва истифодаи он аз рӯи нишондод (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 6).
- Худдорӣ намудан аз таъсиси хадамотҳои монанд ё параллелии тиббӣ, аз ҷумла шифохонаҳои сайёр ва беморхонаҳои саҳроӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 7-8).
- Амалӣ намудани хидматрасонии тиббӣ бо тарзе, ки ҳуқуқи мизочонро ба ҳаёти шахсӣ, махфият ва ризоият, дар асоси маълумоти гирифташуда таъмин менамояд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 9).
- Амалӣ намудани тартиботи сарфакоронаи мутобиқшудаи роҳбарӣ, тадбирҳо оид ба таъмини амният ва усулҳои назорати сирояти дар муассисаҳои тиббӣ (ниг. эродҳо ба дастури 10-11 ва меъёри 1 оид ба устувории идоракуни дар саҳ. 117).
- Тибқи анъанаҳо ташкил намудани дафни шахси фавтида ва тартиботе, ки таҷрибаи тандурустӣ талаб менамояд (ниг. ба дастури 12 ва меъёрҳои сарфакоронаи устувори идоракуни 1, эродҳо ба дастури 8 дар саҳ. 120).

Нишондодҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Барои таъмини эҳтиёҷоти вучуддоштаи тансиҳатии аҳолии аз офат зарардида шумораи мавҷудаи биноҳои тиббӣ ва таҷҳизоти муассисаҳои тиббӣ зарур аст:
 - як муассисаи асосии тандурустӣ/ба 10 000 нафар аҳоли (бинои асосии тиббӣ аввалин иншооти тиббиест, ки хидматрасонии умумии тандурустиро пешкаш менамояд);
 - як маркази саломатӣ/ба 50 000 нафар барои як ноҳия
- ё беморхонаи минтақаи дурдаст/барои 250 000 нафар;
 - з ӣёда аз 10 кат барои беморон ва таваллудкунӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- меъёри истифодабарии таҷҳизоти тиббӣ– 2 – 4 тавсияҳо/шахс/сол барои аҳолии аз офат осебдида ва зиёда аз 1 тавсия/шахс/сол барои аҳолии аз офат осебдидаи минтақаҳои дурдаст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4 ва Замимаи 3: Формула барои ҳисоб кардани нишондиҳандаҳои асосии тандурустӣ).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Сатҳи ғамхорӣ:** Сатҳи ғамхорӣ дар муассисаҳои тиббӣ мувофиқи ҳаҷм ва таъмини хидматрасонӣ гурӯҳбандӣ мешавад. Миқдор ва ҷои биноҳои зарурӣ тиббӣ метавонанд аз як мавзеъ ба мавзеи дигар тағйир ёбанд. Муассисаҳои тиббӣ бояд инчунин, раванди давом додани ғамхорию тақвият диҳанд. Ин дастоварди беҳтарин тавассути ташкил кардани низоми таъинотӣ, хусусан мусоидат намудан ба ҳифзи ҳаёт ба ҳисоб меравад. Ин низоми таъинотӣ бояд муддати 24 соати шабонарӯзӣ, ё 7 рӯз дар як ҳафта амал кунад.
- 2. Меъёрҳо ва тавсияҳои миллӣ:** Умуман, ташкилотҳо бояд меъёрҳои миллӣ ва қонунҳои сафарбаркунандаи кишварро, ки тибқи онҳо бартарафсозии ҳолатҳои фавқуллода амалӣ карда мешаванд, инчунин протоколҳои муолиҷа ва рӯйхатҳои асосии дорувориҳои тиббиро риоя намоянд. Дар сурати безътибор шудани онҳо ё инъикос накардани таҷриба дар асоси далелҳои мавҷуда, чун таъинот бояд меъёрҳои байналмилалӣ истифода карда шуда, ташкилотҳои роҳбарикунандаи соҳаи тандурустӣ барои нав кардани онҳо бояд Вазорати тандурустиро (ВТ) дастгирӣ намоянд.

3. Тақвияти тандурустӣ: Барномаи фаъоли таъмини тансиҳати ҷомеа бояд дар асоси маслиҳат бо шӯъбаҳои тандурустии маҳаллӣ ва намояндагони ҷамоаҳо бо таъмини ширкати баробари занон ва мардон ба роҳ монда шавад. Барнома бояд маълумотҳои заруриро дар бораи мушкилоти асосии бо саломатӣ алоқаманд, хатар ба саломатӣ, дастрасӣ ва ҷойгиршавии хидматрасонии тиббӣ ва муносибат/рафтор, ки саломатии хубро ҳифз ва ба он мусоидат мекунанд, малакаҳои зарароварро ошкор ва пешгирӣ менамоянд, таъмин намояд. Ахбор ва мавод оид ба тансиҳати омма бояд ба забон ва ахбори омма мувофиқат намуна, ба анъанаҳои маданӣ мутобиқ ва осонфаҳм таҳия карда шаванд. Мактаб ва ҷойҳои нисбати кӯдакон хайрхоҳ манбаи муҳими паҳнкунии маълумот ва барои кӯдакон ва волидон дастрас ба шумор мераванд (ниг. меъёрҳои миллӣ INEE барои маориф – дастрасӣ ва омӯзиши меъёри муҳит, 3).

4. Меъёрҳои истифодаи хидматрасонии тиббӣ: Истифодаи хидматрасонии тиббӣ ягон шумораи камтарини ҳудудӣ вуҷуд надорад, чунки он аз як мавзӯ ба мавзеи дигар тағйир хоҳад ёфт. Дар байни маҳалли устувори дурдаст ва аҳолии ҷудошуда меъёри истифодабарӣ бояд ақаллан аз 1 маслиҳати нав/шахс/сол иборат бошад. Дар байни аҳолии аз офат осебдида ба ҳисоби миёна 2–4 маслиҳати нав/шахс/солро ба нақша гирифтани мумкин аст. Агар меъёр аз ҳисоби ба нақша гирифтани пасттар бошад, он метавонад дастрасии номувофиқро ба хидматрасонии тиббӣ нишон диҳад. Агар меъёр зиёдтар бошад, он истифодаи бештарро вобаста ба мушкилоти соҳаи тандурустӣ ё арзёбии нашудани гурӯҳҳои мақсадноки аҳолии метавонад пеш орад. Дар мавриди таҳлили истифодаи меъёрҳо диққатро ҳамчунин ба истифодаи новобаста ба ҷинсият, синну сол, мансубияти этникӣ ва маъҷубият равона кардан зарур аст (ниг. Замимаи 3: Формулаҳои барои ҳисоб кардани нишондиҳандаҳои асосии тансиҳатӣ).

5. Хунгузаронии беҳатар: Амалҳо бояд бо сохтори миллии хидматрасонӣ оид ба хунгузаронӣ (ХХГ), агар он амал намояд, танзим/ҳамоҳанг карда шаванд. Ҷамъ кардани хун бояд танҳо аз ҷониби донорҳои (хундиҳандагони) бепардохт сурат гирад. Бояд

таҷрибаи хуби лабораторӣ таъсис дода шавад, ки аз ташхиси экрании сироятҳои аз хунгузаронӣ пайдошаванда, гурӯҳбандии хунҳо, санҷиши мувофиқати хунҳо, истеҳсоли қисмҳои таркибии хун, нигоҳдорӣ ва интиқоли хун иборат аст. Хунгузаронии нолозимро то ҳадди имконпазир тавассути истифодаи самараноки клиникии хун бо иловаи истифодаи алтернативии хунгузаронӣ (кристаллоидҳо ва коллоидҳо) чӣ тавре, ки имконпазиранд, коҳиш додан мумкин аст. Кормандони касбии клиникӣ бояд барои кафолат додани таъмини хуни бехатар ва истифодаи самараноки клиникии он аз омӯзиш гузаранд.

6. Хидматрасониҳои лабораторӣ: Аксарияти бемориҳои умумии сироятиро тавассути усули клиникӣ (масалан дарунравӣ, сироятҳои роҳи нафас) ё бо ёрии санҷишҳои ташхисии зудамал ё ба воситаи микроскопия (масалан, домана) ташхис намудан мумкин аст. Санҷиши лабораторӣ бештар барои тасдиқи сабабҳои сар задани эпидемия, санҷидани табиати касалӣ ва ҳасосият ба антибиотикҳо бо мақсади ёри расондан ба қабули қарорҳо (масалан, дарунравӣ) ва интиҳобкунии вакцинаҳо, ки эмкунии васеъро метавонад нишон диҳад (мас. менингити микробдор), ғойаданок аст. санҷиши лабораторӣ Барои аниқ намудан, инчунин ташхис ва муолиҷаи бемориҳои ғайрисироятӣ, ба мисли касалии қанд муҳим мебошад.

7. Шифохонаҳои сайёр: Ҳангоми рӯйдоди баъзе офатҳо барои қонеъ намудани эҳтиёҷоти аҳолии ҷудошуда ё кӯчида, ки ба ғамхории тиббӣ дастрасии маҳдуд доранд шифохонаҳои сайёр, ташкил намудан зарур аст. Зарурати шифохонаҳои сайёр, инчунин барои афзун намудани дастрасӣ ҳангоми сар задани эпидемия, ба мисли домана, ки зиёд мушоҳида мешавад, исбот шудааст. Шифохонаҳои сайёр бояд танҳо баъди маслиҳат бо ташкилоти роҳбарикунандаи соҳаи тандурустӣ ва бо ҳукуматҳои маҳаллӣ таъсис дода шаванд (ниг. Системаҳои меъёрии тандурустӣ, 6 дар саҳ.).

8. Беморхонаҳои саҳроӣ: Баъзан, ҳангоме, ки беморхонаҳои амалкунанда пурра хароб ё вайрон гаштаанд, беморхонаҳои саҳроӣ метавонанд воситаи ягонаи таъмини соҳаи тандурустӣ ба ҳисоб

раванд. Ба ҳар ҳол, бо манбаъҳо таъмин кардани беморхонаҳои мавҷуда хеле самаранок аст, то ин ки онҳо боз аз нав ба кор даромада ё аз ўҳдаи ҳалли мушкилоти иловагӣ баромада тавонанд. Хеле зарур аст, ки беморхонаи саҳроӣ барои ёрии таъҷили ба иллати латхӯрӣ (аввал ба муддати 48 соат), табобати дуввуми иллати латхӯрӣ ва ҳолатҳои ҷарроҳии ҳаррӯза ва момодоягӣ (ба муддати 3–15 рӯз) ё воситаи муваққатӣ барои иваз кардани беморхонаи маҳалии вайроншуда то давраи барқарор сохтани онҳо таъсис дода шаванд. Бо сабаби он, ки беморхонаҳои саҳроӣ хеле назаррасанд, барои кушодани онҳо ҳамеша аз ҷониби ҳукуматҳои маблағгузор фишори сиёсӣ вучуд дорад. Вале барои кушодани беморхонаҳои саҳроие, ки пурра дар асоси эҳтиёҷот ва маблағи иловагӣ сурат мегирад, бояд қарор қабул карда шавад.

9. Ҳуқуқҳои мизочон: Муассисаҳо ва хадамоти тиббӣ бояд тарзе амал кунанд, ки ҳаёти шахсӣ ва махфиятро кафолат диҳанд. Дар асоси маълумоти ба даст овардашуда, пеш аз муолиҷа ё ҷарроҳӣ бояд ризоияти беморон (ё парастори онҳо, агар онҳо барои иҷро кардани ин амал ваколат надошта бошанд) талаб карда гирифта шавад. Ҳайати кормандони тиб бояд дарк намояд, ки беморон барои донишони усули муолиҷа, инчунин манфиатҳои интизорӣ, хатарҳои афзалиятнок, хароҷот ва давомот ҳуқуқ доранд.

10. Назорати сироят, хизматрасонии тиббӣ ва беҳатарии мизочон: Барои амали самараноки ҷавобӣ ғангоми сар задани офат ҳам дар сатҳи миллӣ ва ҳам дар ноҳиявӣ (ё ҷамоатӣ), инчунин дар сатҳҳои гуногуни муассисаҳои тиббӣ бояд амалигардонии барномаҳои пешгирикунандаи сироят ва назорат (ПСН) давом дода шавад. Чунин барномаи ПСН дар муассисаҳои тиббӣ бояд ҳалли масъалаҳои зеринро дар бар гиранд:

- қоидаҳои муқарраршудаи барномаҳои пешгирикунандаи сироят ва назорат (масалан, чораҳои маъмулӣ ва иловагии назорати сироят барои ҳалли хатарҳои эҳтимолӣ);
- кормандони техникии корозмуда ва самимӣ (дастаи ПСН) барои идора намудани барномаи назорати касалиҳои сироятӣ бо муайян намудани имконият, вазифаҳо ва масъулиятнокӣ;

- низоми огоҳсозии барвақтӣ барои ошкорсозии сар задани бемориҳои сироятӣ;
- муайян кардани буҷет барои амалӣ намудани фаъолиятҳо (масалан, омӯзиши кормандон) ва таъмини вокуниш ба ҳолатҳои фавқуллодда;
- устуворсозии меъёрҳои огоҳӣ намудан ва чораҳои иловагии пешгирӣ, ки барои назорати маъмурии эпидемияи бемориҳо муқаррар шудаанд;
- назорати маъмурӣ (мас. сиёсати карантин (маҳдудсозӣ)), назорати муҳити зист ва техникӣ (мас. беҳтар кардани воситаҳои ҳавотозакунӣ);
- таҷҳизоти ҳифзкунандаи кормандон, ки дар таҷрибаҳои ПСН истифода шудаанд;
- мунтазам мониторинг намудани таҷрибаҳои ПСН ва дида баромадани тавсияҳо.

11. Боқимондаҳои /партовҳои хизматрасонии тиббӣ: Боқимондаҳои хатарноки ҳангоми хизматрасонии тиббӣ пайдошуда метавонанд ба гурӯҳи сироятҳои ғайриҳавфноки алоҳида, партовҳои сӯзандоруҳо ва партовҳои умумии ғайрисироятӣ ҷудо карда шаванд. Идораи нодурусти пасмондаҳои тиббӣ кормандони тиб, фаррошон, коргароне, ки пасмондаҳоро нобуд месозанд, беморон ва дигаронро дар ҷомеа ба сироятҳои амсоли БПНМ ва зарпарвини В ва С гирифтор карда метавонанд. Бо мақсади кам кардани хатари сироят аз пасмондаҳо бояд тавассути тартиботи ниҳонии махсуси нобудсозӣ дуруст ҷудо карда шаванд. Коргарони масъули бартарафсозии пасмондаҳои тиббӣ бояд ба таври саҳеҳ омӯзонда шуда, бо воситаҳои ҳимоятӣ таъмин бошанд (дастпӯшак ва пойафзоли саҳт, ки дорои талаботи махсусанд). Нобудсозӣ бояд вобаста ба намуди пасмонда иҷро карда шавад: масалан, пасмондаҳои сӯзандоруҳои барои бемории сироятӣ истифодашуда бояд дар ҷохҳои пӯшидашаванда нест карда ё сӯзонда шаванд.

12. Кор бо ҷасадҳои боқимонда: Вақте ки дар натиҷаи офатҳо одамони зиёд ба ҳалокат мерасанд, зарурати кор бо шумораи зиёди ҷасадҳо ба миён меояд. Дафни шумораи зиёди одамон дар қабрҳои бародарӣ ҳамеша ба чунин фикри ғалат асос меёбад,

ки агар ҷасади мурда зуд гӯронда ё сӯзонда нашавад, онҳо ба саломатӣ хатар доранд. Танҳо дар якчанд ҳолатҳои махсус (мас. фавт аз оқибати вабо ё вараҷа) ҷасади инсон ба саломатӣ хавфнок буда, пешгирии махсусро талаб менамояд. Ҷасадро натавонанд дар қабрҳои бародарӣ дафн кардан мумкин аст. Одамон бояд имконият пайдо намуда, аъзои оилаашонро шиносанд ва тибқи расму анъана ҷаноза карда, ба хок супоранд. Дафни умумӣ мумкин аст ба гирифтани шаҳодатнома дар бораи марг, ки барои қонунӣ кардани талабот зарур аст, монеа гардад. Онҳое, ки гӯронда шудаанд, қурбониёни зӯроварӣ ҳисобида мешаванд, бинобар ин дар ин ҳолатҳо бояд масъалаи экспертизаи судӣ баррасӣ карда шавад (ниг. паноҳгоҳ ва меъёри бартарафсозӣ 2, қайдҳои тавсиявии 3 дар саҳифаи).

Меъёри 2: Захираҳои инсонӣ. Хидматрасонии тиббӣ аз ҷониби кормандони омӯзонидашуда ва ваколатдори соҳаҳои гуногуни тандурустӣ, ки дониши ҳаматарафаи мувофиқ ва пурра доранду малакаҳояшон барои ҳалли эҳтиёҷҳои тансиҳати аҳоли лозиманд, таъмин карда мешаванд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Дида баромадани масъалаи пуррагардони ҳаёти шахс ва имкониятҳо чун ҷузъиёти асосии арзёбии соҳаи тандурустӣ.
- Баррасии шумораи нобаробари кормандон, малакаҳои яқоя, ҷинсият ва ё мансубияти этникии онҳо, агар имконпазир бошад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Дастгирӣ намудани кормандони маҳаллии соҳаи тандурустӣ ва ҳамгироии пурраи онҳо бо риояи назардошти ваколатҳои онҳо ба хидматрасонии тиббӣ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Таъмини ҳаёти захиравии коргарон барои дастгирии амалиёт дар ҳар як бинои тиббӣ.

- Омӯзондани ҳайати духтурхона/клиника оид ба истифодаи протокол ва дастурҳои беморхона (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Таъминоти мунтазами роҳбарии кормандон бо мақсади кафолати аз ҷониби онҳо риоя гардидани меъёрҳо ва дастурҳо, аз ҷумла таъминоти натиҷаҳо аз амалиёти иҷрошуда.
- Меъёрӣ/қоидавӣ намудани барномаҳои омӯзишӣ ва мувофиқи эҳтиёҷоти асосии тандурустӣ ва норасоииҳои дахлдор нишон додани афзалиятнокии онҳо.
- Таъмини қадршиносии адолатнок ва боваринок барои ҳамаи коргарони соҳаи тандурустӣ-санитарӣ дар розигӣ бо ҳамаи созмонҳо ва дар ҳамкорӣ бо мақомотҳои иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар маҳалҳо.
- Барои ҳамаи кормандони соҳаи тандурустӣ таъмин намудани муҳити кории беҳатар, аз ҷумла гигиенаи асосӣ ва ҳимоят.

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Тақрибан 22 нафар коргарони пуртаҷрибаи соҳаи тандурустӣ (духтурон, ҳамшираҳо ва момодояҳо)/ ба 10,000 нафар аҳоли (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1);
- тақрибан як духтури табобаткунанда/ ба 50,000 нафар аҳоли;
- як ҳамшираи тиббӣ/ ба 10,000 нафар аҳоли;
- тақрибан як момодоя/ ба 10,000 нафар аҳоли.
- Тақрибан як коргари сафарбаршудаи маҳаллӣ (КСМ)/ ба 1,000 нафар аҳоли, як мушоҳидачӣ/ ба 10 ташрифкунандаи хонавода ва як сармушоҳидачӣ.
- Аз духтурҳо талаб карда намешавад, ки мунтазам дар як рӯз беш аз 50 нафар мизоҷонро аз назар гузаронанд. Агар кор ҳамин тавр давом кунад, бояд кормандони иловагии тиббӣ ба кор қабул карда мешаванд (ниг. ба қайдҳои дастури 1 ва замимаи 3: Формулаҳои ҳисобкунии нишондиҳандаҳои асосии тандурустӣ).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Сатҳи пуррагардони ҳайати шахсӣ:** Қувваи кории соҳаи тандурустӣ доираи васеи кормандон, аз ҷумла духтурони табобаткунанда, ҳамшира, момодоя, сардорони духтурхонаҳо ё ёварони духтур, лаборант, дорушиносҳо (фармасевтҳо), КСМ-ҳо ва дигарон, инчунин кормандони роҳбарикунанда ва маъмуриятро дар бар мегирад. Дар бораи дараҷаи мувофиқи кормандони соҳаи тандурустӣ байни аҳолии ҳамфикрӣ вучуд надорад ва ин вобаста ба муҳит метавонад тағйир ёбад. Лекин байни дастрасии кормандони тиб ва фарогирии дахлатпазири тиббӣ ҳамкорӣ мавҷуд аст. Масалан, мавҷудияти танҳо як нафар зани корманди тиб ё намояндаи маҳдудшудаи гурӯҳи этники барои кормандон метавонад ба таври зарурӣ дастрасии занон ё одамонро аз гурӯҳҳои хурди аҳолии ба хидматрасонии тиббӣ афзун кунад. Нобаробарӣ дар ҳайати корӣ барои минтақаҳои, ки норасоии ҷиддӣ дар эҳтиёҷоти тансиҳатӣ вучуд доранд, бояд тавассути бакоргирии ва/ё ба қор қабулкунии кормандони соҳаи тиб ҳал карда шаванд (ниг. ба меъёри асосии 6 дар саҳифаи).
- 2. Омӯзиш ва роҳбарии кормандон:** Кормандони тиб барои дараҷаи масъулиятшиносиашон бояд дуруст омӯзонида шуда, малака дошта бошанд ва аз ҷониби роҳбарият дастгирӣ ёбанд. Созмонҳои барои омӯзондану назорати кормандон ӯҳдадор буда, бояд кафолат диҳанд, ки дониши онҳо такмил дода шудааст. Омӯзиш ва назорат махсусан вақте аҳамияти калон хоҳанд дошт, агар кормандон маълумоти казое нагирифта бошанд ё талаботҳои нав ворид карда шуда бошанд. Барномаҳои омӯзишӣ бояд мувофиқи эҳтиёҷоти асосии тиббӣ ба қадри имкон қоидавӣ/меъерӣ карда шуда, норасоии таъминоти моддӣ ба воситаи назорат/мушоҳидакорӣ ошкор гарданд. Маълумот дар бораи он ки кормандон чӣ тавр, аз ҷониби кӣ, кадом вақт ва дар кучо омӯзонида шудаанд, бояд сабт гардад. Ин маълумот бояд ба бахши захираҳои кадрӣ шӯъбаи тандурустии ноҳия пешниҳод карда шаванд (ниг. ба меъёри асосии 6 дар саҳифаи).

Меъёри 3: Доруворӣ ва таъминоти тиббӣ

Ба одамон таъминоти устувори воситаҳои доруворӣ ва маводи зарурии истифодашаванда дастрасанд.

Амалиёти асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Рӯйхатҳои мавҷудаи дорувории заруриро, ки бо мақсади муайян кардани мувофиқат, ки ба кишвари аз офат зарардида барои таъминоти барвақтӣ ҳудо шудаанд, аз назар гузаронед (ниг. қайдҳои тавсиявии 1).
- Рӯйхати дорувории лозимӣ ва таҷҳизоти тиббиро, ки аз доруворӣ ва таҷҳизоти барои эҳтиёҷоти тиббӣ ва таъминоти моддии қорамандони тиб иборат аст, тартиб диҳед ва дастгирӣ намоед (ниг. қайдҳои тавсиявии 1–2).
- Низоми идоракунии самараноки соҳаҳои тандурустиро қорӣ намоед ё ба шароит мутобиқ қардонед (ниг. қайдҳои тавсиявии 3).
- Қафолат диҳед, ки барои табобати бемориҳои/маризиҳои умумӣ дорувории зарурӣ дастрас мебошад.
- Қўмақҳои молиявии тиббиро танҳо тибқи меъёрҳои байналмилалӣ, агар онҳо пайгирӣ шуда бошанд, истифода қаред. Аз қўмақҳои, ки ин тавсияҳоро қонеъ намекунанд, истифода нақаред ва онҳоро бо роҳи беҳатар нобуд созед.

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ягон ҳадамоти тиббӣ набояд аз як ҳафта зиёд бе қоруҳои зарурии интиҳобшуда ва маҳсулоти гумшуда монад (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Рӯйхати дорувории зарурӣ:** Аксарияти кишварҳо рӯйхати тартиб додашудаи дорувориҳои заруриро қоранд. Агар зарур бошад ин ҳуҷҷат, бояд бо маслиҳати соҳтори расмии роҳбарикунандаи

тандурустии вокуниш ба офат бо мақсади тасдиқи мутобиқати он, аз назар гузаронда шавад. Баъзан ба рӯйхати дорувориҳои зарурӣ мумкин аст тағйирот ворид кардан лозим шавад, масалан, агар исботи муқовимат ба антиҷисмҳо вуҷуд дошта бошад. Агар рӯйхати навшуда мавҷуд набошад, пас дастурҳои таҳияшудаи СУТ бояд риоя карда шаванд, масалан намунаи рӯйхатҳои СУТ оид ба дорувории зарурӣ. Истифодаи меъёри воситаҳои пешакӣ тайёршуда бояд то давраҳои/зинаҳои барвақтии офат маҳдуд гарданд.

- 2. Таҷҳизоти тиббӣ:** Ба тартиб додани рӯйхати лозимии таҷҳизот, ки дар зинаҳои мухталифи кӯмаки тиббӣ дастрас мебошанд, диққат додан лозим аст. Он бояд бо таъминоти эҳтиёҷҳои кормандони тандурустӣ алоқаманд гардад.
- 3. Идораи доруворӣ:** Ба ташкилотҳои тандурустӣ зарур аст, ки низоми самараноки идораи дорувориро таъсис диҳанд. Ҳадаф аз чунин низом таъминоти пурра, истифодаи пурсамар ва мақсадноки дорувории босифат, нигоҳдорӣ ва нобудсозии доруҳои мӯҳлаташон гузашта мебошад. Ин низом бояд дар асоси чор унсури асосии давраи идора намудани доруворӣ ташкил карда шавад: интиҳоб, харид, тақсимот ва истифода.
- 4. Маҳсулоти нишонишуда:** Рӯйхати доруҳои асосиро, ки барои мунтазам арзёбӣ намудани амалиёти низоми идоракунии доруҳои интиҳоб шудааст, дар бар мегирад. Маводи интиҳобшуда бояд ба афзалияти тансиҳатии оммаи маҳаллӣ мутобиқ буда, ҳамеша дар муассисаҳои тиббӣ дастрас бошанд. Амокситсиллин ва парасетамол намунаи онҳо мебошанд.

Меъёри 4: Маблағгузории соҳаи тандурустӣ

Ҳангоми офат ба одамон кӯмаки аввалини тиббӣ ба таври озод дастрас аст.

Амалиёти асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Манбаъҳои маблағгузорию барои таъминоти озоди хидматрасонии тиббӣ ҳангоми офат ба аҳолии осебдида муайян ва сафарбар кунад (ниг. қайдҳои тавсиявии 1).
- Дар он ҷое, ки музди меҳнати истифодабарандагон тавассути низоми ҳукуматӣ хароҷот мешавад, барои бекор кардан ё муваққатан манъ кардани онҳо барои давраи бартарафсозии офат чораҳо андешед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2).
- Дастгирии молиявӣ ва техникии низоми тандурустиро барои ҳали камбудии молиявӣ, ки бо сабаби бекор кардан ва/ё қатъи муваққатии имтиёзи истифодабарандагон ба миён омадаанд ва барои баромадан аз ӯҳдаи талаботи афзояндаи хидматрасонии тиббӣ таъмин намоед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).

Нишондодҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Дар давоми бартарафсозии оқибатҳои офат дар ҳамаи ташкилотҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ ба аҳолии аз офат осебдида хидматрасонии аввалини тиббӣ бепул таъмин карда мешавад.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Маблағгузорию соҳаи тандурустӣ:** Хароҷоти таъминкунии хидматрасонии тиббӣ вобаста ба шароит тағйир меёбад. Чунин шароит низоми мавҷудаи тандурустӣ, аҳолии аз офат осебдида ва эҳтиёҷоти махсуси бар асари офат расидаро дар бар мегирад. Тибқи Комиссияи СУТ оид ба микроиқтисодиёт ва тандурустӣ таъминкунии маҷмӯи хидматрасонӣ оид ба дорувории зарурӣ дар кишварҳои камдаромад (2008 адад) хароҷотро бо қиммати тақрибан \$40 доллар ба як нафар/дар як сол талаб мекунад. Таъминоти хидматрасонии тиббӣ дар макони офат, назар ба макони босубот, эҳтимол, хароҷоти бештарро талаб мекунад.
2. **Ҳаққи хизмат.** Ҳаққи хизмат ба пардохтҳои бевоситаи баҳрабарандагон дар нуқтаи хидматрасонӣ дахл дорад. Ҳаққи хизмат ба дастрасии қўмаки тиббӣ монеъ гашта, ба он оварда мерасонад, ки одамони камбизоат ва осебпазир дар ҳолатҳои

зарурӣ на ҳамеша кӯмаки мувофиқи тиббиро гирифта метавонанд. Яке аз принципҳои асосии башардӯстона он аст, ки хидматрасонӣ ва маводе, ки аз ҷониби ташкилотҳои ёрирасон таъмин шудаанд, бояд барои мизочон бепул бошад. Дар ҷойҳое, ки имконнопазир аст, таъминкунии аъзои аҳолии осебдида бо пул ва/ё бо ваучер имкон медиҳад, ки ба одамон хидматрасонии тиббӣ дастрас бошад (ниг. амнияти озуқаворӣ – интиқоли пул ва ваучер дар меъёри 1 дар саҳ.). Бо мақсади таъмини имтиёз барои даромад ва афзоиши истифодабарӣ аз байн бардоштани ҳаққи хизмат бояд бо чораҳои дигари дастгирии низомии тандурустӣ ҳамроҳ карда шавад (мас. пардохт намудани ҳаққи хизмати кормандони тиб, таъминоти иловагии воситаҳои тиббӣ). Пас аз боз доштани додани ҳаққи хидматрасонии тандурустӣ бояд арзёбии дастрасӣ ва сифати хидматрасонӣ бояд санҷида (мониторинг) шавад.

Меъёри 5: Идораи иттилооти соҳаи тандурустӣ

Банақшагирӣ ва хидматрасонии тиббӣ тавассути ҷамъоварӣ, таҳлил, дарк ва истифодаи маълумоти мувофиқ оид ба тансиҳати омма тавсия дода мешаванд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Доир ба истифодаи низомии иттилоотии мавҷуда оид ба тандурустӣ (СММТ) ва мутобиқати он ё истифодаи интиҳобии СММТ қарор қабул намоед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Дар давраи мусоид барои ҷамъовари маълумот, ки аз СММТ дастрас намуданаш имконнопазир буда, барои ҳалли хидматрасонии афзалиятноки тиббӣ муҳим аст, таҳқиқот ва арзёбӣ гузаронед.
- Барои ҳама бемориҳои ба қайдгирифташуда ва шароити тансиҳатӣ мафҳумҳои меъёриро таҳия ва/ё истифода бурда, кафолат диҳед, ки он аз ҷониби ҳамаи муассисаҳо истифода бурда мешавад.
- Бо мақсади ошкорсозии ҳодисаҳои рӯйдоди беморӣ чун ҷузъиёти

ба СММТ ва ба СММТ асосёфта назорати дарозмуддат ва омодагии барвақтиро (НДОБ) ба нақша гиред (ниг. хидматрасонии зарурии тандурустӣ – назорати бемориҳои сироятӣ тибқи меъёри 3 дар саҳ. ва Замимаи 2: Намунаи варақаҳои ҳафтаинаи ҳисоботдиҳӣ оид ба назорат/мушоҳидаронӣ).

- Тавассути СММТ бемориҳои аввалин ва шароити тандурустиро муайян намоед ва ҳисобот диҳед.
- Кулли созмонҳои масъул бо маълумоти миқдорӣ, аз қабili аҳоли розӣ буда, онро истифода мебаранд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3).
- Муассисаҳои тиббӣ ва созмонҳо мунтазам дарёфтҳои назорат ва маълумоти дигари СММТ-ро пешниҳод менамоянд. Баррасии мунтазами ин ҳисоботҳо вобаста ба шароит ва намуди маълумот, масалан, ҳисоботи якрӯза, ҳафтаина ва моҳона фарқ хоҳанд кард.
- Маълумоти иловагиро пайдарҳам аз сарчашмаҳои дахлдор, аз қабili гузаронидани пурсиш, фаҳмонда додани маълумот оид ба мушоҳида ва қабули қарорҳо истифода баред (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2).
- Барои ҳифзи маълумот чораҳои мувофиқро ба роҳ монед, то ҳуқуқ ва амнияти шахс ва/ё аҳолиро кафолат дода тавонед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яққоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ҳамаи муассисаву ташкилотҳои тиббӣ дар муддати 48 соати хотимаи давраи ҳисоботдиҳӣ мунтазам ба созмони роҳбарикунанда ҳисоботи СММТ-ро пешниҳод менамоянд.
- Тамоми беморхона ва созмонҳо дар муддати 24 соати хуруҷи беморӣ дар бораи ҳолатҳои сар задани эпидемия хабар медиҳанд (ниг. ба хидматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – назорати бемориҳои сироятӣ, меъёри 3 дар саҳ.).
- Созмони роҳбарикунанда доир ба маълумоти умумии тандурустӣ, аз ҷумла таҳлил ва дарки маълумоти эпидемиологӣ, ба мисли

ҳисобот дар бораи фарогирӣ ва истифодабарии хидматрасони тиббӣ ҳисобот таҳия менамояд.

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Низоми иттилоотии соҳаи тандурустӣ:** Дар ҳолатҳои зарурӣ низоми мушоҳидаронӣ бояд дар асоси СММТ-и мавҷуда барпо карда шавад. Ҳангоми баъзе офатҳо мумкин аст СММТ-и нав ё мувозӣ (параллел) талаб карда шавад. Ин ҳолат тавассути арзёбии сатҳи иҷро ва мувофиқати СММТ-и мавҷуда ва зарурати маълумот барои офати ҳозира маълум карда мешавад. Ҳангоми воқуниш ба офат итилоот дар бораи тандурустӣ бояд маълумотҳои зеринро дар бар гирад, вале бо инҳо маҳдуд нашавад:

-ҳолати марг, ки аз ҷониби муассисаҳои тиббӣ ба қайд гирифта шудааст, қатар аз 5 ҳолати марг;

- ғавтҳои монанд;

- марг бо сабабҳои махсус;

-меъёри ҳодисаҳо барои касалиҳои аз ҳама бештар паҳншаванда;

-касалиҳои монанд

Меъёри истифодабарии муассисаҳои тандурустӣ;

-шумораи тавсияҳо дар муассисаҳои тиббӣ ва дар як рӯз.

2. **Манбаи маълумот:** Ҳангоми дарк ва истифодаи маълумотҳои муассисаҳои тиббӣ бояд сарчашмаи маълумот ва маҳдудиятҳои он ба эътибор гирифта шаванд. Истифодаи маълумоти иловагӣ барои қабули қарорҳо дар СММТ-и ҳаматарафа, масалан арзёбии бемориҳои маъмул ё маълумотҳои дигностикии касалиҳо, хеле муҳим мебошад. Сарчашмаҳои дигари маълумот мавҷуданд, ки шояд таҳлили марбут ба таҳқиқоти одамон, ҳисоботҳои лабораторӣ ва сифати имкониятҳои хизматрасониро беҳтар карда тавонанд. Ҳангоми таҳқиқот ва баҳодиҳӣ бояд меъёрҳои сифатии сатҳи байналмилалӣ риоя карда шуда, усулҳо ва талаботҳои танзимшуда истифода ва агар имконият

бошад, барои баҳодиҳии экспертӣ пешниҳод карда шаванд.

3. Ба қисмҳо ҷудо кардани маълумотҳо: Маълумотҳо вобаста ба ҷинсият, синну сол, эҳтиёҷмандии шахсони алоҳида, одамони осебдида ва шумораашон зиёд, инчунин шароит (масалан, шароити урдугоҳ), то андозае, ки барои ба амал баровардани қарорқабулкунӣ зарур аст, бояд ба қисмҳо ҷудо карда шаванд. Дар давраҳои аввали ҳолати фавқуллодда шояд ба тафсил ба қисмҳо ҷудо кардани маълумотҳо душвор гардад. Аммо, маълумот оид ба марг ва беморӣ ақаллан барои кӯдакони аз синни 5-сола поён бояд гурӯҳбандӣ карда шаванд. Ба он хотир, ки вақт ва шароит имконият медиҳанд, бояд гурӯҳбандии батафсил гузаронида шавад, чунки ин барои ошкор намудани нобаробариҳои имконпазир ва одамони осебпазир мадад мерасонад. (ниг. ба Меъёрҳои асосӣ дар саҳ.).

4. Нигоҳдори махфият: Нигоҳдори махфият бояд барои ҳифзи амнияти шахс, инчунин ҳуди маълумот ба назар гирифта шавад. Кормандон ҳеҷ гоҳ набояд маълумот дар бораи як беморро ба нафари дигаре, ки бевосита ба ғамхории мизоҷ ҷалб нашудааст, бе иҷозати мизоҷ, фош кунанд. Ба шахсоне, ки нуқсони фаҳмиш, рӯҳӣ ё эҳсосӣ доранд ва аз сабаби қобилиятҳояшон мумкин аст розигиашонро барои хабар додан бидиҳанд, бояд диққати махсус дода шавад. Маълумоте, ки ба оқибати ҷароҳат бо сабаи азобу шиканҷа ё намудҳои дигари зӯровариӣ зидди ҳуқуқҳои инсонӣ ба монанди таҷовузи шахвонӣ алоқаманданд, бояд бо ғамхории зиёд нигоҳ дошта шаванд. Аҳамиятдиҳӣ/диққат оид ба ин маълумот мумкин аст аз ҷониби иҷрокунандагони муайян ё институтҳо баррасӣ карда шавад, агар шахс барои хабар додани онҳо розигӣ диҳад (ниг. ба Меъёри низоми тандурустӣ 1 дар саҳ. ва Принципиҳои ҳифзкунанда 1, қайдҳои Дастур 7–12 дар саҳ.). Нигаред ба Замимаи 2 барои намунаи шаклҳои фавт, СММТ ва мониторинги бемориҳо. Нигаред ба Замимаи 3 барои формулаи ҳисобкунии нишондиҳандаҳои асосии тандурустӣ.

Меъёри 6: Пешбарӣ ва ҷамоҳангсозӣ

Одамон ба хизматрасони тандурустӣ дастрасӣ пайдо карда, ин дастрасӣ, барои муваффақ шудан ба натиҷаи баландтар, байни созмонҳо ва бахшҳо ҷамоҳанг карда мешавад.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ба кафолат он дода шавад, ки ба ҷамоҳангсозии сохтори тандурустӣ намоёндагони Вазорати тандурустӣ (ВТ) роҳбарӣ мекунад ё ба қадри имкон, хеле наздик ҷалб шудаанд.
- Вақте, ки ВТ аз имкониятҳои зарурӣ ё омодагӣ барои таъмини роҳбарӣ танқисӣ мекашад, бо мақсади пешбурди роҳбарии ҷамоҳангсозӣ дар бахши тандурустӣ бояд бо имкониятҳои лозимӣ, созмони интихобӣ муайян карда шавад (ниг. ба қайдҳои Дастур 1–2).
- Дар дохили бахши тандурустӣ, байни сохторҳои тандурустӣ ва бахшҳои дигар ва гурӯҳҳо, ки оиди ин масъала мақсаднок мутобиқанд барои шарикони маҳаллӣ ва беруна дар сатҳи марказӣ, миллӣ ва ҷамоавӣ, мунтазам ҷаласаҳои ҷамоҳангсозии фаъолиятҳоро барпо кунед (ниг. ба қайдҳои Дастур 3 ва меъёрҳои асосӣ 2 дар саҳ.).
- Барои таъмини имкониятҳои беҳтарин баҳри фарогирии аҳолиё ваколатҳо ва имкониятҳои хоси ҳар як муассисаи тандурустиро аниқ намуда, ҳуҷҷатгузорӣ намоед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Вобаста ба шароит дар доираи механизми ҷамоҳангсозии соҳаи тандурустӣ гурӯҳҳои корӣ ташкил намоед (масалан, омодагӣ ба хуруҷи бемориҳо ва бартарафсозӣ, тандурустӣ дар авҷи синни истеҳсолӣ).
- Варақаҳои иттилоотии бахши тандурустиро мунтазам аз нав нашр ва паҳн намоед.

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Бо мақсади нишон додани афзалиятнокӣ ва муайян кардани

нақши созмонҳои роҳбарикунанда ва шарикон дар ибтидои бар-
тарафсозии ҳолатҳои фавқуллода, ташкилоти роҳбарикунанда
бояд барои сохтори тандурустӣ ҳуҷҷати дурнамо тайёр намояд
(ниг. ба қайди тавсиявии 2).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Созмони пешбари тандурустӣ:** Вазорати тандурустӣ бояд сох-
тори пешбар буда, барои роҳбарӣ ба фаъолият ҷиҳати таъмини
омодагии сохторҳои тандурустӣ масъул ба ҳисоб меравад. Дар
баъзе ҳолатҳо ВТ ҳангоми пешбурди нақши роҳбарии босифат ва
боирода мумкин аст ба камбудии иқтидорӣ ё омодагӣ дучор гар-
дад. Дар ин ҳолат ВТ чун созмони роҳбарикунанда барои бахшҳои
васеи тандурустӣ ба таври умумӣ масъул хоҳад буд. Дар сурате,
ки ҳар ду муассиса, яъне ВТ ва СУТ иқтидори кофӣ надошта бо-
шанд, пас барои ҳамоҳангсозии фаъолият ташкилоти дигарро ин-
тихоб кардан мумкин аст. Созмони роҳбарикунандаи тандурустӣ
бояд кафолат диҳад, ки фаъолияти созмонҳои масъули соҳаи
тандурустӣ фаъолияти худро бо шӯъбаҳои маҳаллии тандурустӣ
ҳамоҳанг намуда, имкониятҳои низоми маҳаллии тандурустиро
дастгирӣ мекунад (ниг. ба меъёри асосӣ 2 дар саҳ.).
- 2. Дурнамои бахши тандурустӣ:** Масъулияти муҳими ташкило-
ти пешбари тандурустӣ, таҳияи дурнамои фарогири воқуниш
ба ҳолатҳои фавқуллода дар бахши тандурустӣ мебошад. Му-
даои табъ ин аст, ки ҳуҷҷати мазкур бояд тибқи талаботе, ки
афзалиятҳои асосноки бахши тандурустӣ, вазифаҳо ва нақшаҳои
дурнамо ва роҳҳои муваффақшудан ба онҳоро ифода мекунад,
таҳия карда шавад.
- 3. Ҷаласаҳои ҳамоҳангсозии фаъолиятҳо:** Ҷаласаҳо бояд тибқи
иҷрои фаъолиятҳо гузаронда шаванд, ки маълумот мавриди
табодул қарор гирифта, афзалиятнокӣ муайян ва санҷида ша-
вад, стратегияҳои умумии тандурустӣ эҷод ва мутобиқ гардида,
супоришҳои махсус тақсим, протокол ва муҳолилаҳо тариқи гуф-
тушунид баррасӣ карда шаванд. Онҳо бояд кафолат диҳанд, ки
кулли шарикони бахши тандурустӣ ченакҳои умумӣ дошта, дар
мавриди зарурӣ дигар рақамҳо, васоит, дастур ва меъёрҳои уму-

мии мутобиқшударо, истифода мебаранд. Дар давраҳои аввалини офат ҷаласаҳо бояд мунтазам ва бештар гузаронда шаванд.

2. Хизматрасонии асосии тандурустӣ

Хизматрасонии асосии тандурустӣ хусусияти пешгирикунанда дошта, барои хизматрасонии тиббии ба эҳтиёҷоти тиббии аҳолии аз офат осебдида мутобиқ, равона карда мешаванд. Онҳо мудохилаҳоро танзим намуда, барои пешгирӣ ва паст кардани беморӣ ва фавт аз касалиҳои сироятиву ғайрисироятӣ, оқибатҳои задухӯрд ва ҳаводиси ҳалокатбор бештар муфиданд. Дар вақти офат дараҷаи фавт метавонад бештар шуда, муайянкунии сабабҳои асосии беморӣ ва фавт барои банақшагирии хизматрасонии афзалиятноки мутобиқшудаи тиббӣ пурарзиш гарданд. Ин қисми дастури тиббӣ меъёрҳои муҳими хизматрасонии тиббиро ба нақша гирифта, таҳти шаш бахш тасниф мешавад: назорати бемориҳои сирояткунанда; тансиҳати атфол; солимии шаҳвонӣ ва наслдиҳӣ; ҷароҳат; солимии руҳӣ ва бемориҳои ғайрисироятӣ.

Меъёри 1: Бартарикунони хизматрасониҳои соҳаи тандурустӣ

Одамон ба хизматрасонии тиббии бартарикунонидашуда дастрасӣ доранд, ки барои дастрасӣ ба сабабҳои асосии фавт ва бемориҳо равона карда мешаванд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Бо мақсади ба нақша гирифтани сабабҳои асосии фавт ва бемории зиёд дар ҷамоҳангсозӣ бо шӯъбаҳои тандурустии маҳалӣ иттилоотро оид ба мушкилоти тансиҳатӣ ва хатарҳо ҷамъоварӣ ва таҳлил намоед (ниг. ба Меъёри асосӣ 3 дар саҳ.).
- Одамони эҳтиёҷмандеро (масалан занон, кӯдакон, пиронсолон, шахсони эҳтиёҷоти махсусдошта ва дигаронро), ки эҳтимол бо хатари махсус дучор шудаанд, муайян созед (ниг. ба Принципҳои ҳимоятӣ 2 дар саҳ.).

- Дар ҳамоҳангӣ бо шӯъбаҳои маҳалии тандурустӣ хизматрасонии тиббиеро, ки ба кам кардани шумораи фавт ва хуруҷи бемориҳо мутобиқ шудат, имконпазир ва самаранок аст, амалӣ намоед (ниг. ба қайдҳои Дастур 1).
- Монеаҳоеро муайян созед, ки дастрасии хизматрасонии афзалиятноки тандурустӣ ва татбиқи қарорҳое, ки ба амалӣ шудани онҳо равона карда мешаванд, маҳдуд месозанд, (ниг. ба қайдҳои Дастур 2).
- Дар ҳамоҳангӣ бо ҳама сохторҳои дигар ва/ё зерсохторҳо хизматрасонии афзалиятноки тандурустӣ ва масоили ба онҳо алоқамандро амалӣ намоед (ниг. ба Меъёри асосӣ 2 дар саҳ.).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Меъёри тахминии фавт (МТФ) назар ба меъёри барои аҳоли дар давраи офати гузашта қайдшуда ду маротиба кам шудааст (ниг. ба қайдҳои Дастур 3).
- Меъёри фавти кӯдакони аз 5-сола поён (МФК5П) назар ба меъёри барои аҳоли пеш аз офати гузашта қайдшуда, ду маротиба кам шудааст (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3).

Қайдҳои тавсиявӣ

1.Хизматрасониҳои афзалиятноки тиббӣ. Инҳо хизматрасониҳои асосии тиббие мебошанд, ки барои муайян кардани сабабҳои асосии рӯйдоди фавт ва бемориҳо аҳамият доранд. Онҳо во-баста ба шароит, намуди офат ва оқибат гуногун мешаванд. Хизматрасониҳои афзалиятноки тиббӣ ба қадри имкон бояд ба принципҳои таҷрибаҳои исботшуда асос ёфта, бо мақсади солимии омма истифода шаванд. Дар сурати ба зинаҳои паст фаромадани меъёрҳои фавт, як қатор хизматрасониҳои фароги-ри тандурустиро дурру дароз истифода бурдан мумкин (ниг. ба меъёрҳои асосӣ 4 дар саҳ.).

2. Дастрасӣ ба хизматрасонии тиббӣ: Дастрасӣ бояд дар асоси принципҳои баробарӣ ва беғаразӣ, кафолат ба дастрасии баро-

бар тибқи эҳтиёҷот бидуни ҳама гуна суиистифода таъмин карда шавад. Дар асоси таҷриба ҷойгиршавӣ ва таъмини хизматрасонии тиббӣ бо ҳайати корӣ бояд барои кафолат ба дастрасии истифодашаванда ва фарогиранда таъмин карда шавад. Ҳангоми банақшагирии хизматрасонии тиббӣ бояд махсусан эҳтиёҷоти одамони осебпазир ба эътибор гирифта шавад. Монеаҳои дастрасӣ метавонанд монеаҳои ҷисмонӣ, молиявӣ, рафторӣ ва/ё фарҳангӣ, инчунин муоширатиро ба миён оранд. Муайянкунӣ ва бартарафсозии чунин монеаҳои дастрасӣ ба хизматрасонии афзалиятноки тиббӣ зарур мебошад (ниг. ба Меъёрҳои асосӣ 3 дар саҳ. ва Принципҳои ҳимоятии 2 дар саҳ.).

- 3. Меъёри тахминии фавт ва фавти кӯдакони аз 5-сола поён:** Меъёри тахминии фавт нишондиҳандаи аз ҳама муҳими соҳаи тандурустӣ мебошад ва вазъияти душвору мураккаби фавқулддари арзёбӣ мекунад. Дубора такрор кардан ё таҳқиқоти зиёди меъёри тахминии фавт тансиҳати муҳими фаврии омма-ро нишон дода, ҷавоби таъҷилиро талаб мекунад. Вақте, ки меъёри асосӣ номаълум ё далел шубҳанок аст, созмонҳо бояд барои ақаллан барои аз 1.0/10,000/ дар як рӯз камтар кардани меъёри тахминии фавт мақсад гузоранд. Меъёри фавти кӯдакони аз 5-сола поён, назар ба меъёри тахминии фавт, нишондиҳандаи ҳассоситар мебошад. Вақте дараҷаи таҳқиқот номаълум ё далел шубҳанок аст, созмонҳо бояд барои ақаллан аз 2.0/10,000/ дар як рӯз камтар кардани меъёри фавти кӯдакони аз 5-сола поён мақсад гузоранд (ниг. ба Замимаи 3: Формулаҳои ҳисоб кардани нишондиҳандаҳои асосии тандурустӣ).

Нишондоди таҳқиқот оид ба маълумоти дараҷаи фавт аз рӯи минтақа

Минтақа	МТФ (дараҷаи фавт/10,000/ рӯз)	МТФ ибтидои ҳолатҳои фавкуллодда	МТФ5П (дараҷаи фавт/10,000/ рӯз)	МТФ ибтидои ҳолатҳои фавкуллодда
Зербиёбони Сахара дар Африқо	0.41	0.8	1.07	2.1
Шарқи Миёна ва Африқои Шимоли	0.16	0.3	0.27	0.5
Осиёи Ҷанубӣ	0.22	0.4	0.46	0.9
Осиёи Шарқӣ ва Уқёнуси Ором	0.19	0.4	0.15	0.3
Амрикои Лотинӣ ва ҳавзаи баҳри Қариб	0.16	0.3	0.15	0.3
Минтақаи Марказӣ ва Шарқии Аврупо/ИДМ ва Давлатҳои Балтика	0.33	0.7	0.14	0.3
Кишварҳои саноатӣ	0.25	0.5	0.03	0.1
Кишварҳои тараққиқарда	0.22	0.4	0.44	0.9
Кишварҳои хурди тараққиқарда	0.33	0.7	0.82	1.7
Ҷаҳон	0.25	0.5	0.40	0.8

Давлатҳои Соҳибхитиёри Муштаракулманофеъ

Сарчашма: ЮНИСЕФ, Изҳороти Кӯдакони Ҷаҳон, 2009 (маълумот аз соли 2007)

2.1. «Ҳадамоти зарурии тиббӣ - муолиҷаи бемориҳои сироятӣ

Дараҷаи беморӣ ва фавт аз сироятшавӣ ба бемориҳои гузаранда вобаста ба офатҳо авҷ мегиранд. Дар аксарияти ченакҳои сабтшудаи оқибатҳои задухӯрд байни 60 фисад то 90 фисади дараҷаи фавт ба чор сабаби асосии сироятшавӣ нисбат дода шудааст: бемории сироятии роҳҳои нафас, дарунравӣ, сурхча ва домана. Вазъи баланди камхӯроки ин бемориҳоро хусусан дар кӯдакони синни аз панҷсола поён бошиддат мегардонад. Сар задани бемориҳои сироятӣ ба офатҳои саҳти табиӣ камтар алоқаманд аст. Вақте ҳодисаҳо рӯй

медиханд, онҳо умуман ба омилҳои хатар алоқаманд мегарданд, ба мисли ҷойивазкунии одамон, баландшавии зичии аҳоли, сарпаноҳи кам, норасоӣ ва оби тоза ва тозагии нокифоя.

Меъёри асосии хизматрасонии тиббии 1: Хизматрасонии тиббии афзалиятнок: пешгирии бемориҳои гузаранда

Одамон ба хизматрасонии тиббии афзалияноке, ки ба сабабҳои асосии фавт ва бемориҳои зиёд равона карда мешаванд, дастрасӣ пайдо карда метавонанд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Тартиб додан ва иҷро кардани ченакҳои пешгирикунанда дар ҳамоҳангсозӣ бо сохторҳои мувофиқ (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1).
- Иҷро намудани самти назорати методҳо барои домана, табларзаи тропикӣ ва бемориҳои дигари сироятвасеъ, ки аз эпидемиологияи маҳалӣ вобастагӣ доранд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2–3).
- Амалӣ намудани ченакҳои махсуси пешгиркунандаи беморӣ, масалан эмкунии умумӣ бар зидди бемории сурхча чӣ хеле, ки нишон дода шудааст (ниг. ба Хизматрасониҳои асосии тиббӣ – меъёри 1 бемории кӯдак дар саҳ. 321).

Нишондоди асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

Соҳаи асосии бемориҳои гузаранда мутобиқ ба мундариҷа устувор ҳастанд (баланднашаванда).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. **Ченакҳои умумии пешгирикунанда:** Ба ин ҷанбаҳои хуби банақшагирӣ, таъминоти оби тоза ва беҳдошти тозагии дуруст, дастрасӣ ба воситаҳои гигиенӣ, эмкунӣ алайҳи бемориҳои махсус, таъмини пурра ва захираи маводи ҳӯрока, ҳифозати шахсӣ ва назорати самтӣ ва омӯзиши тандурустии омма ва сафарбар-созии ҷомеа дохил мешавад. Аксарияти ин фаъолиятҳо дар

ҳамоҳангсозӣ бо сохторҳои дигар бояд амалӣ шаванд, минҷумла:

- сарпаноҳ/хайма — миқдори кифояи сарпаноҳгоҳҳо ва ҷойгиркунонии дуруст дар байни онҳо, роҳи ҳавогузари иловагӣ, аз ҳашарот ҳифзкунанда ва аз мавзеи обаш истода дур ҷойгир шуда бошад, ба манбаи об ва васоити тозагӣ наздик бошад (ниг. ба Меъёрҳои сарпаноҳ ва ҷо ба ҷогузорӣ 1 3 дар саҳ. 249- 2 5 8 ва меъёри воситаҳои ғайриғизогӣ 2 дар саҳ. 271);

- об, беҳдошти тозагӣ, гигиена — миқдори пурраи оби тоза ҷойҳои таъминоти ҷиҳози тозакорӣ ва сафарбарии гигиенӣ (ниг. ба Меъёрҳои сафарбарсозии гигиенӣ 1- 2 дар саҳ. 91-94, меъёрҳои таъмини об 1- 3 дар саҳ. 97- 103 ва меъёрҳои батартибгузори боқимондаҳо 1- 2 дар саҳ. 105–107);

- беҳдошти тозагии муҳит ва идораи эҳтиёткоронаи боқимондаҳо ва назорати самтӣ (ниг. ба Қайдҳои тавсиявии 2–3);

- сарпаноҳ ва меъёри ҷобачогузорӣ 4 дар саҳ. 262, меъёри назорати самтӣ 1–3 дар саҳ. 111–116, идораи боқимондаҳои саҳт меъёри 1 дар саҳ. 117 ва меъёри 1 обгузаронӣ);

- амнияти озуқаворӣ, ғизодиҳӣ ва кӯмаки озуқаворӣ — дастрасӣ ба маводи пурраи хӯрокаи ва идораи камхӯроки (ниг. ба Меъёрҳои 1-2 тифлӣ (туфулият) ва ғизодиҳии кӯдаки хурдсол дар саҳ. 159-160, меъёрҳои 1-3 дар саҳ. 165-173 Идораи камхӯроки саҳт ва норасоигҳои таркибҳои хурди ғизодиҳанда ва меъёри 1 амнияти озуқаворӣ дар саҳ. 1 176), омӯзиши тандсиҳатӣ ва сафарбарии иҷтимоӣ-ташаққули пайғомҳо;

- ахборот барои таъмини самараноки иҷроиши ченакҳои пешгирикунанда, ки дар боло оварда шудаанд.

2. Пешгирии домана. Тибқи хатарнокии сироят амалӣ сохтани методҳои пешгирикунандаи домана, зинаҳои фавқуллода ва фаъолнокии аҳоли, намуди сарпаноҳҳо/хаймаҳо ва рафтори самтмуайянкунии маҳалӣ дар минтақаи домана-мутобиқшавӣ. Ченакҳои назорати самтӣ ба мисли боқимондаи пошхӯрандаи дохилӣ (БПД) бо инсектисид ва тақсимои тӯрҳои дарозмуддати олудашуда бо инсектисид (ТДОИ) бояд аз ҷониби баҳодиҳӣ

ва ташхиси байналмилалӣ сурат гирад. Барои самаранок будан чун ченаки назорати сатҳи маҳаллӣ БПД қариб 80 фоизи фарогирии манзилгоҳхоро талаб менамояд. ТДОИ-ҳо муҳофизати дарозмуддати шахси ро таъмин мекунанд ва меъёри интихобӣ доир ба тӯр ба ҳисоб мераванд. Тақсимои тӯрҳои ҳифзнашуда бо доруи махсус тавсия дода намешавад (ниг. ба меъёри 2 оид ба воситаҳои ғайриғизогӣ дар саҳ. 271 ва меъёри 1-3 назорати самтӣ дар саҳ. 111-116).

Афзалиятноки барои тақсимои ТДОИ ба гурӯҳҳои зерин хатар дар зинаи офат ва сатҳи гузариши домана вобастагӣ дорад. Дар зинаҳои барвақти офатҳо дар минтақаҳои сироятшавии баланди домана, одамони мариҷи беморхонаҳо, мардуми аз гуруснагии саҳт азиятдошта ва аъзои хонаводаи онҳо, занони ҳомиладор ва кӯдакони синнашон аз дусола поён бояд ба гурӯҳи афзалиятнок дохил карда шаванд. Омилҳои дигари афзалиятноке, ки дар барномаҳои иловагии ғизодиҳанда қайд карда мешаванд, ин кӯдакони аз панҷсола поён ва хонаводаҳои занони ҳомиладор ва кӯдакони синнашон аз дусола поён ба ҳисоб гирифта мешаванд. Дар охир, тамоми аҳолии зерин хатар муҳофизатро тавассути ТДОИ-ҳо талаб мекунанд. Дар зинаи барвақти офатҳо дар минтақаҳои сатҳи пасти сироятшавӣ ТДОИ-ҳо бояд дар шароитҳои клиникӣ (масалан, марказҳои ғизодиҳии терапевтӣ ва беморхонаҳо) бояд мавриди истифода қарор дода шаванд.

- 3. Пешгирии табларза.** Назорати самтӣ (дар ҳолати ошкорро ва авҷбӣ) методи пешгирии табларза ба шумор меравад. Назорати самтии табларза тавассути маълумот оид ба мушоҳидаи тақсимои ҳолатҳои инсонӣ ва ғунҷоиши самтӣ бояд сурат гирад. Мавзӯҳои тухмгузориҳо, ки аз ҷой ба ҷой фарқ мекунанд, бояд муайян карда шаванд. Дар ҷойҳои шахрӣ хомӯшакҳои Аэдэс дар зарфҳои захирасозии об ва ҷойҳои дигари обпуркунӣ (зарфҳои пластикӣ, чархҳои истифодашуда, шишаҳои шикаста, гулдонҳо ва ғ.) наслашонро паҳн месозанд. Хушкسозии даврагӣ ва нобудсозии зарфҳо роҳи аз ҳама ғойданоки кам кардани шумораи наслдиҳии ҳашарот мебошад. Оби дар манзилгоҳҳо захирашаванда бояд ҳамеша пӯшонида шуда, зарфҳои обгирӣ бояд ҳар ҳафта тоза

ва безарар гардонда шавад. Аҳолии аз офат зарардида бояд бо оби дуруст захирашуда дар контейнерҳо бо сарпӯшхояшон таъмин карда шаванд. Тозасозии контейнерҳо бо ларвисидҳои тасдиқшуда инчунин барои пешгирии тухмҳои наслдиҳанда муфид аст. Пошидани инсектисид фойданок буда шумораи хомӯшакҳои наслдиҳандаро кам месозад. Ченакҳои ҳифозати шахсӣ бояд тасдиқ карда шаванд (ниг. ба Меъёри 2 Воситаҳои ғайриғизогӣ дар саҳ. 271 ва Меъёри 1-3 назоратҳои самтӣ дар саҳ. 111 -116).

Хизматрасониҳои мавҷудбудаи тандурустӣ – меъёри 2 назорати бемориҳои гузаранда: Ташхисҳои бемориҳои гузаранда ва идораи ҳолатҳо/вазъият.

Одамон ба ташхиси сифатнок ва табобатро барои ҳамон бемориҳои сироятӣ, ки бештар ба пешгирии аҳамиятнок нисбати бемориҳо ва фавтҳои зиёд дастрасӣ доранд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ахборот/пайғомҳои таълимотӣ оммавино барои ҷалбсозии мардум эҷод намоед, ки табобати барвақти табларза, сулфа, дарунрави ва ғайраро тарғиб намоянд.
- Дар тамоми биноҳо сатҳи аввали воситаҳои тандурустиро вобаста ба меъёри идораи вазъият ё Идораи Ҳамбастагии Бемориҳои Кӯдакона (ИХБК) ва Идораи Ҳамбастагии Бемории Калонсолон (ИХБК), ки иҷрош ва самти ғамхорино барои идораи бемории душвор таъмин намоед (ниг. ба қайди стандартӣ 1).
- Барои шароитҳои табобати барвақтӣ амсоли касалии шуш, домана, дарунравӣ, сурхча, варами майна (менингит), камхӯроқӣ ва табларза, омӯзиши кормандон доир ба тартиботи табобат идораи ҳуҷҷатгузорӣ ва ташхисро тибқи талаботи соҳаи тиб татбиқ намоед (ниг. ба қайдҳои Роҳнамо 2-3 ва хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – меъёри 2 саломатии кӯдак дар саҳ. 323).
- Барномаҳои назоратино аз болои бемории сил танҳо пас аз қонеъ кардани меъёрҳо (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 4) шинос кунед.

Нишондиҳандаи асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Протоколоҳои меъёри оид ба идоракунии ҳолат барои ташхис ва табобати бемориҳои умумии сироятӣ барои хондан ва истифодаи мунтазам баррасӣ шудаанд (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 1-3 ва системаҳои тандурустӣ меъёри 1 дар саҳ. 296).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Идораи Ҳамбастагии Бемориҳои Кӯдакона (ИХБК) ва идораи

Бемориҳои Калонсолон: Фавтиданро аз бемориҳои гузаранда тавассути ташхисҳои барвақтӣ, дуруст ва табобати мувофиқ метавон кам кард. Истифодаи ИХБК ва ИХБК, ки амалӣ мешаванд, ё алгоритмҳои дигари миллии ташхискунанда барои муайянкунии пайдарҳам ва таснифоти беморӣ тибқи намуд ва мураккабӣ ва кӯмак расондан ба табобатҳои мувофиқро дар бар мегирад, муҳим ба шумор меравад. Идораи протоколи меъёри ҳолат барои ташхисҳои мувофиқ ва истифодаи оқилонаи дору иҷозат медиҳанд (ниг. ба инчунин хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – меъёри 2 оид ба саломатии кӯдак дар саҳ. 323).

2. Пневмония/варами шуш. Воситаи асосии паст кардани дараҷаи фавт аз сабаби бемории шуш ин идораи босуръати антибиотикҳои даҳонӣ, ба мисли амоксатсиллин тибқи протоколҳои милли ба ҳисоб меравад. Бемории мураккаби варами шуш дар беморхона тавассути табобати терапевтӣ ба роҳ монда мешавад.

3. Домана. Дастрасӣ ба табобати босуръат ва сифатнок бар зидди домана аҳамияти асосиро дорост. Дар минтақаҳои олудаи бемории домана тартиб додани протоколро барои ташхисҳои барвақтӣ (камаш 24 соат) таъмин кардан ба табобат бо доруҳои аввалиндараҷаи аълосифатро талаб мекунад. Истифодаи доруи артемизинин дар асоси терапияҳои ҳамбаста барои табобати доманаи фалкипарум ба роҳ монда шудааст. Интиҳоби дору бояд тибқи тавсияи ташкилоти роҳбарикунандаи тиббӣ ва барномаи миллии зидди домана муайян карда шавад. Ҳангоми таъминоти манбаъҳои доруворӣ сифати доруро ба назар гирифтани за-

рур аст. Пеш аз оғози табобат, домана бояд ба воситаи санҷиши лабораторӣ (санҷиши таъҷилӣ, усули микроскопӣ) ташхис карда шавад. Дар ҳолати мавҷуд набудани ташхиси лабораторӣ табобати доманаро набояд ба таваққуф гузошт.

- 4. Мубориза зидди бемории сил (БС):** Барномаи нодуруст банақшагирифтаи зидди БС метавонад ба ҷои фоида зарари калонро ба воситаи сироятшавии дурудароз ва паҳншавии бактерияҳои обногузар ба миён орад. Дар ҳолате, ки идора намурадани шахсони гирифтори бемории сил ҳангоми офатҳо сурат мегирад, барномаи зидди БС бояд танҳо бо пайгирии меъёрҳо, ки қабул шудаанд, амалӣ шуда метавонад. Ин меъёрҳо ўҳдадориро ва манбаъҳои ташкилот, ки устувории аҳолиро барои на камтар аз 12-15 моҳ аст, дар бар мегиранд ва барномаи сифати хубдоштаро метавонад баррасӣ намояд. Дар давраи иҷроиш барномаҳои зидди БС бояд бо барномаи ватанӣ-миллӣ ҳамгироӣ карда шаванд ва дурнамои омӯзишҳои кӯтоҳмуддат ва терапияи бевоситаи мушоҳидаронӣ пайгирӣ карда шавад.

Дар зинаи душвори офат батавафаққуфгузории ҳамаи табобатҳо барои ҳамаи бемориҳои мураккаб, хусусан БС ва аз даст додани пайгирии табобати бемор ба мушкилии аввалиндараҷа оварда мерасонад. Сатҳи устувори ҳамкорӣ бояд дар байни кормандони соҳаи тиб оид ба ҳолатҳои фавқуллода ва хизматрасониҳои барномаи миллии БС ташкил карда шавад. Ин барои таъмини одамоне, ки то давраи офат аллакай дар табобат буданд, кӯмак хоҳад расонид (ниг. ба хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – бемориҳои сироятнакунанда меъёри 1 дар саҳ. 336).

Хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – Меъёри 3 оид ба назорати бемориҳои гузаранда: Ошкорсозии сар задани бемориҳо ва ҷавоб ба хурӯҷи беморӣ

Ба хурӯҷи беморӣ омодагӣ дида шудааст, он ошкор, таҳқиқ ва бо риояи вақт ва усули сифатнок назорат карда шудааст.

Амалиёти асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

Ошкорсозӣ

- Мушоҳидарониро тариқи ОБ (огоҳсозии барвақтӣ) ва системаи ҷавобгӯро, ки дар асоси таҳқиқоти ҳаматарафаи хатарнокии бемориҳои гузаранда сурат мегирад ҳамчун системаи иттилоотии соҳаи васеи тиб таъсис медиҳанд (ниг. ба қайдҳои Роҳнамо 1 ва системаҳои соҳаи тандурустӣ меъёри 5 дар саҳ. 305).
- Омӯзиши ҳайати кормандони соҳаи ғамхорикунандаи тиб ва кормандони ҷамоати соҳаи тиб барои ошкорсозӣ ва ҳисоботдиҳӣ оид ба пайдошавии эҳтимолии бемориҳо.
- Таъмини одамон бо ахбороти оддӣ доир ба нишонаҳои (симптомҳо) бемориҳое, ки хусусияти паҳншаванда доранд ва барои кӯмак ба қучо муроҷиат менамоянд.

Омодагӣ

- Таҳқиқотро оид ба пайдошавӣ ва нақшаи ҷавобгӯяндаро тайёр намоед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 2). Боварӣ ҳосил намоед, ки протоколҳо барои таҳқиқот ва назорати хурӯчи умумӣ, аз ҷумла протоколҳои табобати мувофиқ дастрасанд ва ба ҳайати муайяни кормандон тақсим карда шудаанд.
- Барои бемориҳои аввалиндараҷа анборҳоро барои захира кардани маводҳои мавҷуда ё таъҷилан аз манбаи томуайянкунӣ метавонанд истеҳсол карда шаванд таъмин намоед (ниг. ба қайдҳои тавсиявии 3).
- Қойҳоро барои маҳдудсозӣ ва табобати бемориҳои сироятӣ пешакӣ, масалан марказҳои табобати холера муайян созед.
- Лабораторияро хоҳ маҳалӣ, минтақавӣ, миллӣ ё дар кишвари дигар, ки ташхисҳои тасдиқшудаи хурӯчи бемориҳоро таъмин менамоянд, муайян намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 5).
- Кафолат диҳед, ки намунаи маводҳо ва васоити нақлиёт дар қойҳо барои шахсони сироятшуда, ки бештар сабабгори хурӯчи тасодуфӣ мегарданд, дастрас ҳастанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 5).

Назорат

- Вобаста ба вақт, ҷой ва шахс, роҳбарии шахсони сатҳи хатарнокиашон баландро муайян намоед ва ченакҳои назоратии мутобиқшударо инъикос кунед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 6–8).
- Ченакҳои мутобиқшудаи назоратиеро, ки нисбати беморӣ ва масъала махсус ҳастанд, иҷро намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 9).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Дар оғози бартарафсозии офат таҳқиқоти хаттӣ доир ба хурӯҷ имконпазир аст ё таҳия карда шудааст.
- Созмонҳои тиббӣ дар сатҳи мутобиқшудаи доираи системаи тиббӣ дар муддати 24 соати ошкорсозӣ дар бораи хурӯҷи шубҳавар хабар медиҳанд.
- Созмони роҳбарикунандаи тиббӣ таҳқиқотро дар муддати 48 соати огоҳшавӣ барои хабар додани ҳолатҳои бемориҳое, ки хусусияти паҳншаванда доранд ташаббус нишон медиҳанд.
- Дараҷаҳои ҳолати фавт (ДҲФ) дар сатҳи қабулшудаи поён ворид карда мешаванд:
 - холера – 1 фоиз ё пасттар
 - бактерияи дарунравии хундор – 1 фоиз ё пасттар
 - тиф – 1 фоиз ё пасттар
 - менингит – гуногун, 5–15 фоиз фоиз
 - домана – гуногун, мақсад барои < 5 фоиз дар беморони гирифтори доманаи мураккаб
 - сурхча – гуногун, 2–21 фоиз дар ҷойҳои аз задухӯрдҳо ҳисобот дода шудааст, мақсад барои 5<фоиз (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 10).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Системаи огоҳсозии барвақтӣ барои ошкорсозии хурӯҷ:

Унсурҳои асосии чунин система иборатанд аз:

- Гурӯҳи шарикони иҷрокунанда

- Иҷрокунӣ дар ҳамаи муассисаҳои тиббӣ ва дар сатҳи ҷамоат агар имконпазир бошад
- Таҳқиқоти ҳаматарафаи хатар дар муайянсозии бемориҳои хусусияти паҳншаванда дошта
- Дар асоси таҳқиқоти хатар, шумораи ками шароитҳои афзалиятнок (10–12) барои мушоҳидаронии ҳафтаина ва интиҳоби миқдори бемориҳо барои ҳисоботдиҳии таъҷилии бонги хатар (ниг. ба Замимаи 2: Формаҳои ҳисоботдиҳии мушоҳидаронии ҳафтаина)
- муайянсозии аниқӣ ҳолат барои ҳар як касалӣ ё шароит доир ба формаи/варақаи мушоҳидаронии меъёрӣ
- бонги саршавии хурӯҷ, ки барои ҳар як бемории аввалиндараҷа муайян шудааст ё шароит барои сар кардани таҳқиқот
- муошират барои таъмини хабаррасонии бонгҳои таъҷилии расмӣ ва ғайрирасмӣ (овозаҳо, ахбороти матбуот, ғ.) ба мақмоти соҳаи тандурустӣ
- системаи сохторҳои расмии тиббӣ барои сабтнамоӣ ва омодабошӣ барои ҳисоботи рақамии бонгҳои таъҷилий
- ворид кардан ба ҳазинаи маълумоти меъёрӣ ва таҳлилҳо дар асоси натиҷаҳои мушоҳидаронии ҳафтаина
- бонги таъҷилий ба ҳамаи шарикони ба мушоҳидаронии мунтазам бандбуда
- мақсади таъмин намудани маълумоти сифатнок
- протоколҳо оид ба ҳолати таҳқиқоти саривақтӣ ва ҳисоботдиҳии пурра
- тартиботи формаҳо/варақаҳои меъёрӣ барои табодили маълумот ва ташаббусҳо барои бартарафсозии хурӯҷ.

2. Нақшаи таҳқиқоти хурӯҷ ва назоратбарӣ: Ин нақша бояд тавассути иштироки ҳамаи масъулон тайёр карда шавад. Масъалаҳои зерин бояд баррасӣ карда шаванд:

- Меъёр барои ҷамъ кардани дастаи назорат аз болои хурӯҷи бемориҳо
- Ҳайати махсуси дастаи назорат аз болои хурӯҷ
- Нақш ва масъулиятнокии махсуси ташкилотҳо ва мавқеи дохилии дастаҳо

- чораҳо барои тавсиядиҳӣ ва табодили маълумот дар сатҳи маҳаллӣ ва миллӣ
- манбаъҳо ва воситаҳо барои таҳқиқот ва ҷавоб додан ба хурӯҷҳо мачудбуда
- рӯйхати доруҳои асосӣ, зарурати таъминот ва ташхисҳо

3. Анборҳои захирасозӣ: Захираҳо дар ҷои кор бояд маводро барои истифода дар бартарафсозии хурӯҷҳо дохил намояд. Воситаи пешакӣ муайяншудаи дарунравӣ ё воситаи бартарафсозии холера дар якчанд ҳолатҳо мумкин зарур гарданд. Ин мумкин аст барои нигоҳдории амборҳои ҷои корӣ ба монанди вакцинаи менингитӣ амалӣ набошад. Барои чунин чизҳо тартибот барои харидкунии таъҷилӣ, интиқол ва нигоҳдорӣ бояд пешакӣ муайян карда шавад, чунки онҳо метавонанд таъҷилан ба даст оварда шаванд.

4. Лабораторияҳои тавсияшуда: Дар давраи хурӯҷи шубҳанок барои эмкунии васеъ санҷиши лабораторӣ барои ташхис метавонад нишон дода шавад (мас. менингоки менингит) ё санҷиш оид ба ҳассосияти антибиотик метавонад ба қарорҳои идораи ҳолат таъсир расонад (масалан бактерияҳои дарунравии хундор). Лабораторияи тавсияшуда инчунин аз ҷиҳати минтақавӣ ё байналмилалӣ, ки метавонад бо санҷиши зиёди мураккаб бояд муайян карда шавад, масалан ташхисҳои серологии бемориҳои сурхча, табларзаи зард, табларзаи денгуй ва табларзаҳои хуноваранда.

5. Матбуоти нақлиётӣ ва санҷишҳои таъҷилӣ: Намунаҳои маводҳо (масалан тампони ректалӣ) ва матбуотӣ (масалан матбуоти Кэри Блаэр барои вабо (холера), бактерияи дизентерия, Е. Колӣ ва салмонела) ва маводи силсиладори яхин барои нақлиёт бояд дар ҷой дастрас бошад ё таъҷилан дастрасшаванда бошад. Дар илова, санҷишҳои таъҷилии гуногун дастрас мешаванд, ки дар ташхиси бемориҳои гузаранда дар саҳро, аз ҷумла домана ва менингит метавонанд муфид бошанд.

6. Таҳқиқоти хурӯҷ: Даҳ қадами асосӣ дар таҳқиқоти хурӯҷ инҳоянд:

1. Аниқ кардани мавҷудияти хурӯҷ
2. Тасдиқ кардани ташхисҳо

3. Муайян кардани ҳолат
4. Ҳисоб кардани ҳолат
5. Иҷро кардани эпидемиологияи инъикоскунанда (вақт, шахс, ҷой)
6. Муайян кардани шахси дар хатар
7. Таҳияи пешниҳод оид ба фаҳмондани таъсир ва беморӣ
ё дучоршавӣ ба беморӣ
8. Баҳо додан ба пешниҳод/гипотеза
9. Баррасии дарёфтҳо
10. Иҷрои назорати ченакҳо

Иҷроиши ин қадамҳо дар ягон гуна тартиби мураккаб зарур нест ва назорати ченакҳо бояд ҳарчи тезтар иҷро карда шаванд.

7. Тасдиқи мавҷудияти хурӯҷ: Муайян кардани саршавии хурӯҷ на ҳамеша имконпазир аст ва барои ҳамаи касалиҳо муайянсозии аниқу равшан дар оғози хурӯҷ мавҷуд нест. Дар ҳар сурат, вазъияти сар задани хурӯҷ барои бемориҳои дар поён ба рӯйхатгирифта мавҷуд аст:

- бемориҳои барои ҳолати махсус метавонанд хурӯҷро нишон диҳанд: вабо, сурхча, табларзаи зард, бемориҳои вируси ҳуноварандаи табларза
- бемориҳое, ки хурӯҷи он бояд ба шубҳа гирифта шавад вақте, ки ҳолатҳо, ё фавтидан аз ин беморӣ вобаста ба беморӣ, ки шумораи баландшавии онро дар маҳал мушоҳида менамоянд ва ду маротиба аз дараҷаи миёнаи ҳафтаи гузашта баланд шудааст;
- бактерияи дизентирея (дарунравии хундор) – дар манотикҳои ғайрихурӯҷ ва хаймаҳои гурезаҳо, ҳолати ягонаи дарунравии хундор бояд даҳолати таъҷилиро дар бораи сар задани хурӯҷи эҳтимолӣ
- домана – бо нишонаҳои махсуси вазъиятӣ баланд бардоранд; баландшавӣ дар миқдори ҳолатҳои дар боло овардашуда барои давраи сол дар байни аҳолии муайяншуда дар минтақаи муайяншуда метавонад хурӯҷро нишон диҳад.

Бидуни маълумоти таърихи беморӣ, бонгҳои огоҳикунанда авҷгирии ба таври назаррасро дар ҳолатҳои зинаҳои табларза ворид месо-

занд, ки чун домана дар давоми ду ҳафтаи гузашта тасдиқ мешавад ва баландшавии дараҷаи ҳолати ниҳиии фавт назар ба ҳафтаҳои гузашта оварда мерасонад,

- менингити менингококкӣ – дар ҳолати менингит, барои аҳолии ну-фузаш зиёда аз 30 000, 15 ҳолат/100 000 ба шахс/ҳафта; Аз ин ҷиҳат, бо хатари хурӯҷи баланд (яъне, набудани хурӯҷ барои 3+сол ва фарогии эмкунӣ <80 фоиз аст, ин оғозшавӣ то ба 10 ҳолат ба сари 100 000 одам дар як ҳафта кам шудааст. Дар шумораи камтар аз 30 000 нафари аҳоли, панҷ ҳолатҳо дар як ҳафта ё ҷуфтшавии ҳолатҳо дар давраи зиёда аз се - ҳафта хурӯҷро тасдиқ мекунад.
- Дар хайма, ду ҳолатҳои тасдиқшуда дар як ҳафта хурӯҷи табларзаро нишон медиҳанд – авҷгирӣ дар ҳолатҳои табларза дар ду ҳафтаи гузашта, ки дараҷаҳои авҷгирии IgG (дар асоси санҷиши ҷуфтии намунаҳои – маҳлули пайдарҳами) беморе, ки ба муддати 3-5 рӯз табларза дорад ва камшавии тромботсит то (<20,000) нишон медиҳанд.

8. Ҷавоб ба хурӯҷ: Ҷузъҳои асосии ҷавоб додан ба хурӯҷ ин ҳамоҳангсозӣ, идораи ҳолат, назорат ва эпидимиология, ташхиси лабораторӣ, ченакҳои махсуси пешгирикунанда ба монанди беҳтар кардани вазъияти об ва тозагӣ вобаста ба беморӣ, муошират оид ба огоҳсозии хатар, сафарбарсозии иҷтимоӣ, равобити иттилоотӣ ва идораи маълумот, таъминоти молиявӣ моддӣ ва амният.

9. Ченакҳои назоратӣ: Ченакҳои назоратӣ бояд барои манъи омили барангезандаи хурӯҷ ташаккул дода шаванд. Мунтазам донишҷӯи донишҳо дар бораи авҷи хурӯҷ ба тарзи ченакҳои мувофиқшудаи назорат дар вазъияти махсус роҳнамо гарданд. Умуман, фаъолиятҳои ҷавобгӯянда аз манбаи назоратбарӣ ва/ё таҷрибаи пешгирикунанда иборат аст (масалан тавассути беҳтар кардани манбаи об барои пешгирӣ кардани вабо), барҳам додани гузариш ва/ё пешгирии сироятшавӣ (масалан ба воситаи эмкунии васеъ пешгирӣ кардани сурхча ё истифодаи ТДОИ барои пешгирии домана) ва тағйир додани роҳҳои ҳифзкунии аз ангезандаи хурӯҷ (масалан ба воситаи ташхиси дурусти таъҷилӣ ва табобат ё тавассути пешгирии (профилактика) кимиёвӣ (ниг. ба меъёри системаи тандурустӣ 5 дар саҳ. 305, меъёрҳои таъмини об 1–2 дар саҳ. 97–100, меъёрҳои сафарбарсозии гигиенӣ

1–2 дар сах. 91–94 ва меъёрҳои назорати самтӣ сироятшавӣ 1–3 дар сах. 111–116).

10. Дараҷаҳои ҳолати ғавт: ДВФ (қабулшуда барои бемориҳои гузаранда тибқи назарияи умумӣ, дастрасӣ ба хизматрасонии тандурустӣ ва сифат ва омодабошӣ нисбат ба идораи ҳолат фарқ мекунанд. Ба таври умумӣ, мақсад аз кам кардани ДВФ камтар зарур мегардад. Агар ДВФ аз зинаҳои минималӣ баланд шавад баҳодиҳии ченакҳои назоратбарӣ бояд таъҷилан ба роҳ монда шаванд ва қadamҳои дурусттар барои таъмини ДВФ дар дараҷаҳои муайян ба нақша гирифта шаванд.

2.2. Хизматрасониҳои зарурии тиббӣ-саломатии кӯдак

Ҳангоми офатҳо, махсусан дараҷаҳои беморшавӣ ва ғавти кӯдакон баланд мегарданд. Барои баррасӣ намудани эҳтиёҷоти махсуси тандурустӣ даҳолати махсуси ба вазъияти кӯдакон талаб карда мешавад. Равона кардани амалиёт нисбат ба тандурустии кӯдак бояд ба он манбаъҳое, ки сабабҳои асосии авҷи беморӣ ва ғавтидан, аз ҷумла сирояти мураккаби бемориҳои роҳҳои нафас, дарунравӣ, сурхча, камхӯроқӣ ва сабабҳои ба тавлиди тифл вобастабударо нишон медиҳанд, баррасӣ карда мешаванд.

Хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – меъёри 1 оид ба тандурустии кӯдак: Пешгирии бемориҳо тавассути эмкунии пешгирикунанда

Кӯдакони синнашон аз 6-моҳа то 15 сола бар зидди сурхча бояд эм карда шаванд ва ба хизматрасониҳои Барномаи Васеи Эмкунӣ (БВЭ) ҳангоми мӯътадилшавии вазъият дастрасӣ пайдо намоянд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Кӯдакони синни 9-моҳа то 15-соларо, ки бо эмкунии зидди бемории сурхча фаро гирифта шудаанд, дар ибтидои ҷавобдиҳӣ ба офат ба ҳисоб гирем ва хатари хурӯҷчоро муайян созем (ниг. ба қайди Тавсиявии 1).
- Вақте фарогирии эмкунии сурхча 90 фоизро ташкил диҳад ё

номаълум бошад, пас барои кӯдакони синни 6-моҳа то 15 сола, аз он ҷумла истифодаи витамини А барои кӯдакони аз 6 то 59 моҳа эмкунии васеи зидди бемории сурхча гузаронда мешавад (ниг. ба қайди Тавсиявии 1-2).

- Кафолат диҳед, ки ҳамаи атфоли эмшуда синнашон 6-9 моҳа дозаи дигари ваксинаи бемории зидди сурхчаро то расидан ба давраи 9-моҳагӣ гирифтаанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 3).
- Барои одамони гуреза камаш 95 фисад одамони навомада ба хаймаҳо ё маҳал аз синни 6 моҳа ва то 15 сола системае ташкил намоед, ки эмкуниро бар зидди бемории сурхча гиранд.
- Бо имконияти шароити фароҳамшуда системаи БВЭ-ро барпо намоед, то ки кӯдаконро бар зидди бемории сурхча ва касалиҳои дигар бо вакцинаҳои пешгирикунанда, ки дар тартиботи миллӣ ворид карда шудаанд, эм намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 5).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Пас аз итмоми маъракаи эмкунии зидди бемории сурхча:
 - камаш 95 фоизи кӯдакони синни 6 то 59-моҳа бар зидди бемории сурхча эм гирифтанд;
 - камаш 95 фоизи кӯдакони синни 6 то 59-моҳа дозаи муайяни витамини А-ро гирифтанд.
- Ҳангоме, ки хизматрасониҳои сайёри БВЭ (барномаи васеи эмкунӣ) аз нав ба роҳ монда шуданд камаш 90 фоизи кӯдакони синни 12-моҳа се дозаи С-ро (гулӯзиндонак ё дифтерия, сулфакабутак (коклюша) ва столбняк) қабул карданд, ки ин барои пурра эм кардани кӯдакон нишондиҳандаи боваринок ба ҳисоб меравад.

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Фарогирии бемории сурхча тавассути эмкунӣ:** Барои муайян кардани сатҳи фарогирии эмкунӣ дар байни аҳолии зарардида оид ба фарогирии эмкунӣ маълумот таҳқиқ намоед. Дар асоси ҳамин таҳқиқот муайян намоед, ки агар фарогирии эмкунии мунтазами бемории сурхча дар давоми панҷ сол 90 фисадро

ташкил кардааст ё агар маъракаи эмкунии бемории зидди сурхча дар давоми 12 моҳ 90 фисади кӯдакони синнашон аз 9 моҳа то 5 соларо фаро гирифтааст. Агар эмкунӣ бар зидди сурхча 90 фоизро ташкил диҳад, маълумоти номаълум ё шубҳанок нисбати шумораи фарогирифташуда боқӣ монад, пас бо мақсади пешгирии хуруҷи беморӣ бояд маъракаи иттилоотӣ гузаронда шавад.

2. Тартиботи синнусолӣ барои эмкунии зидди бемории сурхча:

Шояд баъзе кӯдакони синни бузургтар ҳам аз маъракаи пешинаи эмкунӣ ва ҳам аз ҳуди бемории сурхча эмин мондаанд. Чунин кӯдакон ҳанӯз ҳам зери хатари гирифтори бемории сурхча боқӣ мемонанд ва барои атфол ва кӯдакони хурде, ки зери хатари бештари фавтидан аз бемориро доранд, манбаи сирояткунӣ мебошанд. Ин сабаби тавсия оид ба эмкунии такрорӣ барои кӯдакони то синни 15 сола мебошад. Дар қойҳои камбағалнишин эм кардани ҳамаи кӯдакони синни 6-моҳа то 15 сола шояд номумкин бошад, аз ин рӯ дар чунин қойҳо афзалият бояд ба кӯдакони синни 6 то 59-моҳа дода шавад. Ҳамаи кӯдакони гурӯҳи мақсаднок новобаста аз ҳолати эмкунии пешина бояд бар зидди сурхча эм карда шаванд.

3. Эмкнии такрории зидди сурхча барои кӯдакони синни 6-9

моҳа: Тамоми кӯдакони синни 6-9 моҳа, ки бар зидди сурхча эм карда шудаанд, бояд дозаи иловагии сурхчаро пас аз 9-моҳагӣ камаш як моҳ пас дар байни ду доза гиранд.

4. Таҳрири нави барномаи миллии БВЭ:

Ҳамзамон дар қатори омодагии васъ ба маъракаи эмкунӣ бар зидди бемории сурхча, дар ҳамкорӣ бо муассисаҳои миллии бояд нақшаҳои барномаи БВЭ роҳандозӣ карда шавад. Барпо кардани нақшаи эмкунии БВЭ кӯдаконро бевосита на танҳо аз бемориҳои амсоли сурхча, дифтерия ва сулфакабутак ҳифз мекунад, балки барои кам кардани хавфи сироятҳои роҳҳои нафас низ фоида дорад.

Хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – меъёри 2: саломатии кӯдак. Идораи вазъи саломатии кӯдакони навзод ва давраи кӯдакӣ.

Кӯдакон ба хизматрасониҳои афзалиятнокии тиббӣ, ки барои баррасӣ намудани сабабҳои асосии беморӣ ва фавти кӯдакони навзод ва хурдсол мегарданд, дастрасӣ доранд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Пайгоми таълимоти тиббӣ бо мақсади ҷалбсозии аҳолии зарардида эҷод карда мешаванд, то ба ҷустуҷӯи ғамхории барвақти ҳама гуна бемориҳо (табларза, сулфа ва дарунравӣ, ғ.) дар давраи навзодӣ кӯшиш намоянд. Дар эҷод кардани пайғомҳои таълимоти тиббӣ кӯдаконе, ба назар гирифта мешаванд, ки барои онҳо аз ҷониби шахсони калонсол ғамхорӣ карда намешавад (ниг. ба меъёри 1. Системаҳои тандурустӣ, қайдҳои Тавсиявии 3 дар саҳ. 298).
- Аз рӯи имконият таъмин намудани ғамхории асосии навзод ба ҳамаи атфولي навзод тибқи Тавсияҳои Идораи Ҳамбастагии Ҳомиладорӣ ва Навзод (ИХҲН) (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 1).
- Таъмини ғамхории тиббӣ ба кӯдакон дар сатҳи аввалиндараҷаи духтурхонаҳо бо истифода аз протокол ё Тавсияҳои ИХБК, дар ҷойҳое, ки амалӣ мешавад ва таъмини ғамхории тиббӣ дар беморхона барои кӯдаконе, ки бемории вазнин доранд. (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 2).
- Таъсиси системаи меъёришудаи таҳқиқоти фавқуллода ва батартибдарории тамоми муассисаҳои тиббӣ, ки ба кӯдакони бемор ғамхорӣ зоҳир мекунанд, чиҳати кафолати табobati он бемороне, ки нишонаҳои таъҷилий доранд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 3).
- Кафолатдодашавад, ки кӯдакони барои гирифтани хизматрасониҳои тиббӣ овардашуда, барои муайян кардани дараҷаи физиогирӣ таххис шуда, барои гиритани хизматрасониҳои таъминоти физиогӣ равона мегарданд (ниг. ба Идораи меъёрҳои камхӯрокии мураккаб

ва норасогии микровитаминҳо 1-3 дар саҳ. 165-173).

- Тартиб додани ҳуҷҷати идораи вазъият барои табobati дифтерия ва сулфакабутак дар ҳолате, ки баланд будани хавфи хурӯҷи беморӣ (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 6).
- Таъмини дастрасӣ ба доруҳои мавҷуда барои табobati бемориҳои умумии кӯдакони дар дозаҳо ва таркибҳои муайяншуда.

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шаванд)

- Ҳамаи кӯдакони аз синни 5 сола поён бо бемории домана дар муддати 24 соат табobati фоиданоки зидди доманаро дар зинаи ибтидоии нишонаҳо қабул карданд (ниг. ба Хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – назорати бемориҳои гузаранда. Меъёри 2 дар саҳ. 314).
- Ҳамаи кӯдакони аз синни 5 сола поён, ки бо домана оварда шудаанд, нӯшобаи регидронро тавассути даҳон (ОРЗ) ва иловаи синкро қабул кардаанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 3).
- Ҳамаи кӯдакони аз синни 5 сола поён, ки бо касалии варами шуш оварда шудаанд, антибиотикҳои мувофиқро гирифтаанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 5).

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Ғамхории тифли навзод:** Ҳамаи кӯдакони навзод бояд аз давраи тавлидашон ғамхории олидараҷаро (беҳтараш дар муассисаҳои тиббӣ) гиранд, дар ҳуҷраи гарм нигоҳ дошта шуда, аз синамакони барвақтӣ ва танҳо баҳраманда шаванд. Тамоми кӯдакони навзод бояд бар ҳар як омили душвор, хусусан мушкилоти физиогирӣ таҳқиқ карда шаванд. Ҳамаи кӯдакони бемор бояд барои сирояти хун ва сироятҳои маҳаллӣ таҳқиқ карда шаванд.
- 2. Идораи Ҳамбастагии Бемориҳои Кӯдакони (ИХБК):** ИХБК ин усули ҳамбаста барои солимии кӯдак буда, ба ғамхории кӯдакони аз синни 5 сола поён дар сатҳи аввалини ғамхорӣ равона карда мешавад. Агар ИХБК дар мамлакат ба роҳ монда шуда, тавсияҳои клиникӣ таҳия шуда бошанд, ин Тавсияҳо бояд бо ҳуҷҷатҳои

меъёришуда ҳамгироӣ карда, муттаҳасисони соҳаи тандурустӣ тибқи талаботи ин Тавсия омӯзонда шаванд.

3. **Батартибгузорӣ:** ИХБК ва Тавсияҳои ба ғамхорӣ дахлдошта метавонанд дар якҷоягӣ бо тартибгузорӣ ва таъҷили устувор гарданд. Тартибгузорӣ ин ҷо ба ҷогузори беморон ба гурӯҳҳои афзалиятнок тибқи эҳтиёҷоти тиббии онҳо мебошад, ҳангоме, ки манбаъҳо дастрас ҳастанд ва имкониятҳои барҳаётмонии онҳо кафолат дода мешавад. Кормандони клиникӣ, ки ба ғамхори кӯдаки бемор банд ҳастанд, оид ба Тавсияҳои Батартибгузори Фавқуллода, Баҳодихӣ ва Табобат (БФТТ) барои гузарондани баҳодихӣ бояд омӯзонда шаванд.
4. **Идораи бемории дарунравӣ:** Кӯдакони дарунрав бояд бо маҳлули пасти осмотикии ОРЗ табобат шуда, иловаи синк гиранд. Маҳлули пасти осмотикии ОРЗ давомоти дарунравиро кӯтоҳтар карда, зарурати воридсозии доруро ба рағи варид паст мекунад.
5. **Идораи бемории варами шуш:** Кӯдаконе, ки сулфа мекунанд, бояд нафаскашии тез ва/ё душвор ва қафаси синашон таҳқиқ карда шаванд. Онҳое, ки нафаскашии тез ва/ё душвор доранд, бояд антибиотики даҳонии тавсияшударо қабул намоянд ва онҳое, ки нафаскашии сахти қафаси сина доранд, бояд ба беморхона равона карда шаванд.
6. **Хурӯҷҳои сулфакабутак ё дифтерия:** Хурӯҷи сулфакабутак дар ҷойҳои аҳолии гуреза умумӣ мебошад. Маъракаи эмкунӣ барои бартараф кардани хурӯҷи сулфакабутак одатан аз даҳолат вобаста ба вазъияти ноқулай дар байни ёригирандагонӣ кӯҳансоле, ки аз бемориҳои (ДСШ) дарунравӣ, сулфакабутак, шахшавӣ эм гирифтаанд, ба таъхир партофта мешавад. Аз ин рӯ, ҳангоми хурӯҷи беморӣ метавон он норасогиҳои вобаста ба эмкуниро пурра кард. Идораи вазъият табобат бо антибиотик ва таъҷили пешгирии барвақтии алоқаро дар хонаводаҳои дорони тифли навзод ё зани ҳомиладор, дар бар мегирад. Хурӯҷи дифтерия умумияти камтар дорад, лекин ҳамеша дар байни одамон хатар бо сатҳи пасти пешгирии дифтерия дар ҷойҳои зисте, ки шумораи аҳоли зиёд аст, мавҷуд мебошад. Маъракаи

васеи эмкунӣ тавассути се дозаи алоҳидаи вакцина дар хаймаҳои зисти одамон барои бартарафсозии хурӯҷи дифтерия гузаронда шудааст. Идораи вазъият аз ташкили дурусти ҳам антитоксин ва ҳам антибиотик иборат аст.

2.3 Хизматрасониҳои зарурии тиббӣ–солимии шаҳвонӣ ва наслдиҳӣ.

Ҳамаи нафарон, инчунин онҳое, ки дар манотиқи аз офат зарардида мебошанд, ба солимии истеҳсолӣ (СИ) ҳуқуқдоранд. Барои истифода кардан аз ин ҳуқуқ одамони зарардида бояд ба маълумоти васеи СИ ва хизматрасониҳои озод ва интихоби иттилоот дастрасӣ дошта бошанд. Онҳо ҳангоми тасдиқи меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқҳои инсон бояд ақоид ба динӣ, арзиши этникӣ ва унсурҳои мадании ҷамоатро эҳтиром намоянд.

Хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – меъёри 1 оид ба солимии шаҳвонӣ ва истеҳсолӣ: Солимии репродуктивӣ.

Одамон ба хизматрасониҳои афзалиятноки солимии истеҳсолии Маҷмӯи Хизматрасониҳои Ибтидоии Минималӣ (МХИМ) дар оғози офат ва СИ-и васеъ ҳамчун мӯтадил сохтани вазъият дастрасӣ доранд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Дар дохили сохтори тиббӣ созмони роҳбарикунандаи СИ ё шўъбаеро барои раҳнамун сохтани ҳамоҳангсозӣ ва иҷроиши МХИМ муайян намоед ва кафолат диҳед, ки роҳбари СИ (аз ҷониби созмони СИ қабул кардааст) фаъолият мекунад ва дар дохили сохтори тиббӣ ё шўъба амал карда истодааст (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 1).
- Барои кам кардани хатари зӯроварии (хушунат) шаҳвонӣ ченакхоро дар ҳамбастагӣ бо дигар сохтор ё шўъбаи мутобиқ иҷро намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 3).
- Барои идораи клииникии зӯроварии шаҳвонӣ, минҷумла дастрасӣ ба солимии ақлонӣ ва дастгирии равонӣ–иҷтимоӣ ва кӯмаки ҳуқуқиро таъмин намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 3 ва

Принсипи Муҳофизат 2, қайдҳои Тавсиявии 7 дар саҳ. 37).

- Барои кам кардани сатҳи сироятшавии ВНМО ҳадди ақал маҷмӯи пешгирии ВНМО, табобат, ғамхорӣ ва дастрасӣ ба хизматрасониҳоро ташкил намоед (ниг. ба Хизматрасониҳои мавҷудаи тиббӣ – солимии шаҳвонӣ ва истеҳсоли меъёри 2 дар саҳ. 328).
- Кафолат диҳед, ки амалиёти фавқуллодаи акушерӣ ва хизматрасониҳои ғамхории навзод имконпазир ва дастрас ҳастанд:
 - дар марказҳои саломатӣ – ташрифкунандагони малакадор оид ба таваллуд ва таъминот барои тавлидҳои мӯътадил ва идораи асосии амалиёти фавқуллодаи акушерӣ ва мушкилоти вобаста ба навзод;
 - ғамхории асосии фавқуллодаи акушерӣ (ҒАҒА) ва тавсияи ғамхории тиббӣ дар сатҳи беморхона – кормандони малакадори тиб ва таъминот барои идораи ҳаматарафаи душвориҳои навзод;
 - ғамхории ҳаматарафаи фавқуллодаи акушерӣ (ҒҲҒА) ва ғамхории навзод тавассути муошират ва системаи нақлиётӣ барои идора кардани ҳолатҳои фавқуллодаи акушерӣ ва навзод таъсиси дода шудааст ва дар муддати 2 соат дар як рӯз, ҳафт рӯз дар як ҳафта аз маҳалла ба маркази саломатӣ ва байни маркази саломатӣ ва беморхонаи тавсияшуда амал карда истодааст (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 4).
- Дар сурати набудани дастрасӣ ба таъминоти касбии тиббӣ ва имконнопазир будани клиникаи тиббӣ барои занони ҳомиладор, ҷиҳози тозаи тавлидкунӣ ва таваллудкунандагонро бо утоқҳои тозаи тавлидкунӣ таъмин намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 4).
- Ба оидамон оид ба манфиатҳо ва имконпазир будани хизматрасониҳои клиникавӣ барои барҳаётмондагони зӯровариҳои шаҳвонӣ ва системаи баррасисозии ҳолатҳои фавқуллодаи барои душвориҳои ҳомиладорӣ ва тавлиди навзод маълумот диҳед. (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 3–4).
- Методҳои умумии контрацептивиро таъмин намоед, ки ба талабот ҷавобгӯ бошанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 2).

- Амалӣ намудани хизматрасониҳои ҳаматарафаи СИ-ро, ки ба ғамхориҳои аввалини тиббӣ ҳарчӣ тезатар ҳамбаста шуда бошанд, ба нақша гиред (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 1).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Кулли муассисаҳои тиббӣ кормандони омӯзондашуда, таъминоти пурра ва таҷҳизот барои идораи хизматрасониҳои таъҷилии барҳаётмонӣ, ки тибқи ҳуҷҷатҳои СУТ асос ёфтаанд, доранд.
- Ҳамаи занони ҳомиладор дар давраи семоҳагиашон ҷиҳози (воситаҳои) тозаи тавлидкуниро гирифтанд.
- Тақрибан чор муассисаи саломатӣ бо ҒТҚТ ва ғамхории тиббӣ ба сари 500 000 нуфузи аҳоли мавҷуд ҳастанд.
- Камаш як муассисаи тиббӣ бо СЕМОС ва ғамхории тиббӣ ба сари 500 000 нуфузи аҳоли мавҷуд аст.
- Тавлидкунӣ тавассути амалиёти ҷарроҳӣ камаш 5 фисад ё беш аз 15 фисадро ташкил медиҳад (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 4).

Қайдҳои тавсиявӣ

1. Маҷмӯи хизмати камтарини аввалин: МХКА ҳамон хизматрасониҳоеро муайян мекунад, ки бештар аҳамият дошта, ба пешгирии дараҷаи беморшавӣ ва фавтидан дар байни занон, мардон ва наврасонро дар ҷойҳои офатдида равона шудааст. Ин маҷмӯи хизматрасониҳои афзалиятноки СИ-ро ифода мекунад, ки бояд бардавом барои пешгирӣ ва идораи оқибатҳои зӯрвариҳои шахвонӣ, кам кардани паҳншавии ВНМО, пешгирии дараҷаи баланди беморӣ ва фавти модару кӯдакро амалӣ карда, пас аз мӯътадилшавии вазъият хизматрасониҳои ҳаматарафаи СИ-ро ба нақша мегирад. Банақшагирӣ барои ҳамбастагии фаъолиятҳои ҳаматарафаи хубсифати СИ дар доираи аввалини ғамхории тиббӣ дар ибтидои ҳаводиси фавқуллодда кафолати онро медиҳад, ки ғамхорӣ давомёбанда бошад. Ғамхории СИ-и ҳаматарафа хизматрасониҳои мавҷударо замонавӣ мегардонад, хизматрасониҳои нестшударо илова мекунад ва сифати хизматрасониро устувор мекунад.

- 2. Таъминоти СИ:** Таъминот барои МХКА бояд тартиби муайян дошта бошанд, тақсим шаванд ва захира карда шаванд то ин, ки ба таваққуфҳо/дермониҳо дар дастрасии ин маводҳои асосӣ барои аҳоли роҳ дода нашаванд. Таҷҳизоти Байнисозмонии Саломатии Фавқуллода ин миқдори маҳдудшудаи доруҳо барои пешгирии душвориҳои беморони пас аз барҳаётмонда, сульфати магнезиум, асбобҳо ва доруҳо барои ғамхории модарӣ мебошад, аммо на ҳамаи таъминот барои МХКА талаб карда мешавад. Таҷҳизоти Байнисозмонии Саломатии Фавқуллода аз ҷониби Гурӯҳи Кории Байнисозмонии СИ дар давраи бӯҳрон омода карда шудааст, ки аз доруҳо ва таҷҳизот барои давраи семоҳаро дар бар мегирад.
- 3. Зӯроварии шаҳвонӣ:** Ҳамаи иҷрокунадагон дар бартарафсозии офат бояд аз хавфи зӯроварии шаҳвонӣ, аз ҷумла истисмори шаҳвонӣ ва муносибати таҳкиромез аз тарафи коргарони башардӯстона огоҳ бошанд ва барои пешгирӣ ва ҷавоб додан ба он бояд кор баранд. Ҷамъи маълумот оид ба ҳисоботи воқеаҳо бояд бозёхтиёт ва тибқи талаботи ахлоқӣ ҷамъ карда шуда, корҳои пешгирикунанда ва кӯшишҳои ҷавобгӯянда баррасӣ шаванд. Воқеаҳои зӯроварии шаҳвонӣ бояд санҷида шаванд. Ченакҳо барои кӯмакрасонии осебдидагон бояд дар ҷояш дар ҳамаи муассисаҳои сатҳи ибтидоии саломатӣ иҷро карда шаванд ва кормандони бомалака барои таъмини идораи табобатӣ, ки пешгирии вазъи фавқуллодаро фароҳам меоранд, омода бошанд, тadbирҳои пешгирии пас аз барҳаётмонӣ зидди ВНМО, табобати тахминии сироятҳои гузарандаи шаҳвонӣ (ТСГШ), табобати ҷароҳатҳо, пешгирии кузоз ва пешгирии ҳепатити В бояд дар мадди аввали табобати тиббӣ гузошта шаванд. Истифодаи воситаҳои пешгирии фавқуллодаи ҳамл ин интихобест, ки танҳо ҳуди зан метавонад онро пеша кунад. Ба занон бояд беғаразона тавсия дода шавад, ки ба қарори хабардодашуда дастрасӣ дошта бошанд. Осебдидагони зӯроварии шаҳвонӣ бояд барои дарёфти табобати клиникӣ таъмин шаванд ва ба дастгирии солимии ақлонӣ ва рӯҳӣ дастрасӣ пайдо намоянд. Тибқи дархости осебдида, кормандон бояд амният ва дастгирии қонуниро таъмин намоянд. Ҳамаи ташхис ва табобат бояд танҳо бо розигии шахси

осебдида амалӣ карда шаванд. Риояи махфиёт дар зинаҳои асосӣ қарор мегирад (ниг. ба меъёри 5, системаҳои саломатӣ, қайдҳои Тавсиявии 4 дар саҳ. 304 ва Принципи Муҳофизатӣ 1, қайдҳои Тавсиявии 7–12 дар саҳ. 35).

4. Ғамхории таъҷилии момодоягӣ ва нигоҳубини навзод:

Тахминан 4 фоизи аҳолии аз офат зарардида занони ҳомиладора мебошанд. Тахминан 15 фоизи занони ҳомиладор душвории ғайричашмдоштро дар давраи ҳомиладорӣ ё вақти таваллудкунӣ, ки табобати таъҷилиро талаб мекунанд ва 5–15 фоизи ҳамаи таваллудкуниҳо ҷарроҳиро, ба монанди таваллудкунӣ таввасути ҷарроҳиро талаб мекунанд. Ба хоҳири он, ки дараҷаи беморшавӣ ва фаъти модару кӯдакро, ки дар натиҷаи мушкилот рӯй медиҳад пешгирӣ намоем, дар ҷараёни таваллудкунӣ малакаи ташрифоварӣ, ҒТҚТ ва кӯмаки эҳёгарӣ ба навзод бояд дар тамоми муассисаҳои ибтидоии ғамхории саломатӣ имконпазир бошад. Вазифаи ҒТҚТ (Ғамхории таъҷили ба модари таваллудкунанда) антибиотикҳои парентералӣ, доруҳои парентералии ҷамъкунии бачадон (окситоксин), доруҳои парентералии зидди ҳарорати баланд (сулфати магнезиум), тоза кардани боқимондаҳо тавассути даст бо истифода аз технологияи мувофиқ, тоза кардани ҳамроҳак (пласента) бо даст, ёридиҳӣ ба тозакунии мабҳал (чудокунӣ бо вакуум ё анбӯрчаҳои ҷарроҳӣ ва наҷоти модару навзод тавассути эҳёгариро дар бар мегирад. Вазифаҳои СЕМОС ҳамаи даҳолатҳоро ба мисли беҳушкунии (анестезия) таҳти ҷарроҳӣ (таваллудкунӣ тавассути ҷарроҳӣ, лапаротомия ё ҷарроҳии шикам (чревосечение) ва хунгузаронии дурусту оқилони (ратсионалӣ) ва эҳтиёткоронаро дар бар мегирад.

Системаи равонанкунанда бояд ба занон ва кӯдакони навзод воситаҳои нақлиётӣ ташрифоварино аз ҷои зист ва бозгашт ба ҷои зистро таъмин намояд, то онҳо ба муассисаҳои ғамхории саломатии муҷахҳазшуда бо ҒТҚТ ва ғамхории навзод ва ба беморхонаи муҷахҳазшуда бо СЕМОС ва хизматрасониҳои марбут ба ғамхории кӯдак омада, рафта тавонанд.

Хизматрасониҳои асосии саломатӣ - Меъёри 2 оид ба саломатии шахвонӣ ва истехсолӣ: ВНМО ва АҲНМО

Одамон ба маҷмӯи минималии пешгирикунандаи ВНМО, табобат, ғамхорӣ ва хизматрасониҳои дастгирикунанда ғангоми офатҳо дастрасӣ доранд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Меъёри эҳтиёткорона ва тартиботи начотбахширо барои нобудсозии боқимондаҳо дар ҳамаи ҷойҳои ғамхории тиббӣ ташкил намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 2 ва Системаҳои меъёри саломатӣ 1, қайдҳои Тавсиявии 10–11 дар саҳ. 299–300).
- Тартиботи таъминоти эҳтиёткоронаи хун ва истифодаи оқилонаю дурусти гузарондани хунро ташкил диҳед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 2 ва Системаҳои меъёри саломатӣ 1, қайдҳои Тавсиявии 5 дар саҳ. 298).
- Дастрасиро ба рифолаҳои хубсифати мардона ва занона, инчунин маълумотро дар бораи истифода дурусти рифола таъмин намоед.
- Кафолат диҳед, ки муассисаҳои саломатӣ идораи синдромикиро ба ҳамаи мизоҷоне, ки бо симптомҳои сироятии гузарандаи алоқаи ҷинсӣ муроҷиат мекунанд, таъмин менамояд.
- Кафолат диҳед, ки хизматрасонии пас аз барҳаётмонии пешгирикунанда (БП) ба шахсони бемор дар муддати 72 соати воқеаи дорои алоқаи потенциалидошта нисбати ВНМО таъмин карда шавад (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 3).
- Итиллоотро дар шаклҳои дастрасшаванда ва маълумотро оид ба пешгирии ВНМО дар гурӯҳҳои умумии оммавӣ ва хатардошта (масалан коргарони соҳаи танфурушӣ) таъмин намоед.
- Кафолат диҳед, ки пешгирии сирояткунии модар навзодро (ПСМН) аз ВНМО бо дастрасӣ ба рифолаҳо, таваллудкунии тоза ва эҳтиёткунии навзод (хусусан ғамхории таъҷилии момодоягӣ) ва доруҳои зиддидирусӣ (ДЗВ) (антиретровирусӣ) таъмин кард шудаанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 4).
- Ба навзоде, ки аз модари гирифтори ВНМО таваллуд шудаанд табобат, ғамхорӣ ва дастгириро, аз ҷумла нишондодҳо ва тавсияҳоро доир ба ғизо додани навзод таъмин намоед (ниг. ба

Меъёри 2: Физодиҳои навзод ва кӯдаки хурдсол, дар саҳ. 160).

- Кафолат диҳед, ки одамони бо вируси ВНМО зиндагикунанда табобати тиббӣ, аз ҷумла пешгирии сироятҳои ба ВНМО алоқамандбударо мегиранд.
- Кафолат диҳед ба он одамоне, ки пештар терапияро бо доруҳои зидди вирусӣ (ДЗВ) мегирифтанд, табобатро давом дода истодаанд (қайдҳои Тавсиявии 4).
- Дар байни барномаҳои ВНМО ва бемории сил дар он ҷое, ки онҳо мавҷуданд робита ташкил кунед.
- Кафолат диҳед, ки одамони зери хатари баланди алоқа бо ВНМО ҳастанд, ба даҳолати пешгирикунандаи ВНМО оид ба сироятшавии шаҳвонии ВНМО ва дастрасӣ ба таҷҳизоти сӯзандоруҳои тоза барои нашъамандони муайяншуда, дастрасӣ доранд, дар ҷойҳое, ки чунин хизматрасониҳо аллакай мавҷуданд.
- Нақшаҳоро барои васеътар кардани як қатор хизматрасониҳои назоратии ВНМО дар зинаи пас аз офат ба роҳ монед (қайдҳои Тавсиявии 1).

Нишондиҳандаҳои асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Одамоне, ки бештар дар хатари алоқа бо ВНМО ҳастанд ба барномаи пешгирикунандаи ВНМО чун гурӯҳи мақсаднок дохил карда мешаванд.
- Занони ҳомиладори гирифтори ВНМО доруҳои ДЗВ барои РМТСТ қабул кардаанд.
- 100 фисади хуни гузарондашуда, аз ҷумла ВНМО барои сироятҳои гузаранда-сирояткунанда санҷида шудаанд.
- Нафароне, ки аз ВНМО зиёд зарар дидаанд (офиятбахшии зарардидагон дар ҷойҳои саломатии тиббӣ ва ғайриофиятбахшӣ) дар муддати 72 соати воқеа БП-ро гирифтаанд.
- Ҳамаи муассисаҳои ибтидоии ғамхории саломатӣ воситаҳои зидди микробиро барои идораи синдромикӣ нисбати мизоҷон, ки бо нишонаҳои СБАҶ (сироятшавӣ аз бемориҳои алоқаи ҷинсӣ) пешниҳод мешаванд, доранд.

Қайдҳои тавсиявӣ:

- 1. Назорати ВНМО:** Маҷмӯи минималии пешгирикунандаи ВНМО, табобат, ғамхорӣ ва дастгирӣ, ки дар амалиёти асосӣ ба ин меъёр дохил карда шудаанд инъикос ёфтаанд, ки сохтори саломатӣ бояд барои пешгирӣ намудани сироятшавӣ аз ВНМО амал намояд ва одамони бо ВНМО зиндагикунандаро дастгирӣ намояд. Онҳо бояд дар зинаҳои барвақт барои ҳар як амалиёти бартарафсозии офат иҷро карда шаванд.
- 2. Пешгирии сироятшавии ВНМО дар муассисаҳои тандурустӣ:** Пешгирии сироятшавии ВНМО дар муассисаҳои тандурустӣ (масалан беморхонаҳо, духтурхонаҳои амалкунандаи саломатӣ ғамхорӣ, маъракаиҳои эмкунӣ) дар давраи зинаҳои барвақтии баратарфсозии офат афзалиятнок ба ҳисоб мераванд. Амалиёти асосӣ барои таъминоти истифодабарии эҳтиёткоронаи меъёрӣ, ташкилкунии таҷрибаҳои гузарондани бозэҳтиёт ва оқилонаи хун ва нобудсозии дурусти боқимондаи амалиёти тиббӣ ғамхорино таъмин менамоянд (ниг. ба Системаҳои саломатӣ, меъёри 1, қайдҳои Тавсиявии 5, 10–11 дар саҳ. 298–300).
- 3. Пешгирии пас аз зарарбинӣ:** ПЗ оид ба пешгирии сирояти ВНМО тавсиядиҳӣ, таҳқиқоти хатари ВНМО пас аз зарарбинӣ, тасдиқи хабардодашуда, таҳқиқоти манбаъ ва таъминоти дорувориҳои ДЗВ-ро ташкил медиҳад. Аммо, ПЗ ба шахсе, ки бо диагнози мусбии ВНМО маълум аст, набояд расонида шавад; тавсиядиҳӣ ва санҷишгузарӣ набояд ҳатмӣ бошад ва расонидани ПЗ дар вақти интизор будани натиҷаҳои санҷиш, набояд ба таъхир монда шавад.
- 4. Доруҳои зидди вирусӣ:** Таъминоти ДЗВ барои ПСВНМОМК, ПЗ ва ДЗВ-дарозмуддат дар вазъиятҳои офат имконпазир мегарданд. Давом додани ДЗВ барои нафароне, ки то рӯй додани офат аллакай зери табобат қарор доштанд, дар давраи бартарафсозии офат афзаотар ба ҳисоб меравад. Занони ҳомиладоре, ки аллакай ДЗВ гирифта истодаанд, бояд қабул кардани ДЗВ-ро бе таваққуф давом бидиҳанд. Занони ҳомиладор бо ташхиси мусбати ВНМО бояд ДЗВ-ро тибқи ҳуҷҷати миллӣ дар қучое, ки имконпазир аст, қабул намоянд.

Қайд

Созмони ҷаҳонии Каритаз ва аъзоёнаш барои истифода, ё тақсимои ҳама гуна шакл, назорати тавлидкунии сунъӣ сафарбар карда наметаванд.

2.4. Хизматрасониҳои зарурии тиббӣ – ҷароҳатгирӣ

Ҷароҳат одатан сабаби асосии авҷи ғавт ва беморӣ дар давраи оғози саршавии мураккаби офатҳои табиӣ ба монанди заминларза ба шумор меравад. Саршавии хурӯҷи мураккаби офатҳои зиёди табиӣ боиси воқеаҳои садамавӣ гашта шумораи бештари одамонро ба беморон табдил медиҳад. Ҷароҳатгирӣ аз сабаби зӯроварии шахвонӣ инчунин бо гурӯҳи офатҳо алоқаманд карда мешавад. Масалан, дар давраи задухӯрдҳои мусаллаҳона бештари маргҳои хусусияти ҷароҳатдошта дар минтақаҳои беамният берун аз муассисаҳои тиббӣ рӯй медиҳанд ва аз ин сабаб бе табобати тиббӣ одатан пешгирӣ шуда наметавонанд. Дахлате, ки бо нияти ҳифз кардани шахрвандон роҳандозӣ мешаванд, пешгирӣ намудани ин ғавтҳо талаб менамоянд (ниг. ба Принсипҳои Муҳофизати 3, қайдҳои Тавсиявии 1–5 дар саҳ. 38–39).

Хизматрасонии асосии тиббӣ – ҷароҳатгирӣ, меъёри 1. Табобати ҷароҳат

Одамон дар давраи офат ба табобати сифатноки ҷароҳат дастрасӣ доранд, то ба беморӣ, ғавт ва маъюбияти пешгиришаванда роҳ надиханд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Боварӣ ҳосил намоед, ки кормандони маҳалии тиб ва онҳое, ки фаъолияти сохторҳои тиббии бартарафсозии офатро ҳамоҳанг месозанд, бо идораи васеи ҷароҳатбардоштагон шинос ҳастанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 1).
- Ҳангоми воқеаҳои бузурги садамавӣ, системаи меъёришудаи пайдарҳами расондани ёрии тиббиро бо тавсияи фаҳмо доир ба таҳқиқот, афзалиятнокӣ, эҳёгарии аввалиндараҷа ва равонасозӣ ташкил намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 1).
- Боварӣ намоед, ки принсипҳои асосӣ ва малакаҳо барои таъмини ёрии аввал ва эҳёгарии аввалиндараҷа аз ҷониби кормандони тиб ба таври васеъ фаҳмида шудааст (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 2).
- Боварӣ намоед, ки кормандони маҳалии тиб бо принсипҳои асосии идора кардани табобати захмҳо шинос ҳастанд (ниг. ба

қайдҳои Тавсиявии 3).

- Ваксинаи бемории шахшавиро, (кузоз) ки токсид дорад, ба онҳое, ки ҷароҳати чиркдор доранд ва онҳое, ки ба ҷарроҳии таъҷилӣ ё тозакунии ҷалб карда мешаванд, таъмин намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 4).
- Протоколҳои меъёришударо барои равона сохтани беморони ҷароҳатдошта барои табобати дуруст, аз ҷумла ҷарроҳӣ ва табобати пас аз ҷарроҳӣ тартиб диҳед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 5).
- Кафолат диҳед, ки ҷароҳати муайян ва хизматрасониҳои ҷарроҳишавӣ ва офиятбахшии пас аз ҷароҳат ва пас аз ҷарроҳӣ танҳо аз тарафи созмонҳое таъсис дода мешавад, ки бо таҷрибаи мутобиқшуда ва манбаъҳо муҷаҳҳаз ҳастанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 5).
- Кафолат диҳед, ки асбобҳои ёридиҳанда ва ҳаракатдиҳанда (масалан ароба ва чагасҳо) барои беморони ҷароҳатдошта ва шахсони эҳтиёҷмандии махсусдошта, инчунин васоити таҷрибавӣ ва он ҳамаи кӯмакҳое, ки метавонанд дар сатҳи маҳаллӣ таъмир карда шаванд, имконпазир бошад (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 6).

Нишондиҳандаи асосӣ (бояд яққоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ҳамаи муассисаҳои тиббӣ кормандони омӯзондашуда доранд ва система барои идора намудани ҷароҳатҳои гуногун мавҷуд аст.

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Кӯмаки пайдарҳами тиббӣ:** Кӯмаки пайдарҳами тиббӣ ин раванди таснифоти беморон тибқи ҷароҳати онҳо ё беморӣ ва бартариҳои табобат мувофиқи манбаъҳои имконпазир ва имконияти зинда мондани беморон мебошад. Дар воқеаҳои бузурги садамавӣ, ба онҳое, ки ҷароҳатҳои мушкул ва ба ҳаёт хатардошта доранд, афзалияти камтар назар ба онҳое, ки имконияти бештари зиндамонӣ доранд, дода мешавад. Системаи меъёришудаи кӯмаки пайдарҳами тиббӣ вучуд надорад ва дар дунё яққанд усул мавриди истифода қарор дода мешавад. Бештари таснифоти умумӣ системаи рамзии чоррангари истифода мебарад: ранги сурх ин афзалияти олӣ, ранги зард барои афзалияти миёна, ранги сабз барои беморони клиникӣ

ва сиёҳ барои фавтидагон истифода мешавад.

2. **Ёрии аввал ва ғамхориҳои тиббӣ:** Тартиботи ҷиддӣ барқарорсозӣ ва офият бахшидан ба нафаскаширо ифода мекунад, ки шояд тоза кардан ва ҳифзи ҳавогузарию ҳангоми назорати хунравӣ ва гузарондани маҳлули сӯзандору ба рағ талаб намояд. Ин тартибот барои сабуки бахшидан ба ҳолати нафароне, ки ҷароҳати ба ҳаёт таҳдидкунанда доранд ва пеш аз ба марказ равона кардан имконияти онҳоро барои зиндамонӣ, ҳатто барои ҷароҳати вазнин хеле баланд мебардоранд. Тартиботи дигар бидуни амалиётӣ баробар зарур аст, ба мисли тозакунии ва бастании захмҳо ва таъиноти антибиотик ва профилактикаи ҳолати шахшавӣ (кузоз).
3. **Пайгирии табобати захм:** Дар бештари офатҳо, беморони зиёд беш аз 6 соат пас аз ҷароҳатгирӣ барои табобат муроҷиат хоҳанд кард. Муроҷиати дер хатари зиёди сироятшавии захмро ба миён меорад ва пешгирии фавтро ақиб мебарояд. Аз ин ҷиҳат, муҳим аст, то кормандони соҳаи тандурустӣ принципҳои мутобиқ ва ҳуҷҷатҳои пешгирӣ ва пайгирии сирояти захмро донанд, ки пӯшондани батаъхири аввалин ва тозакунии захм ва бартарафсозии пӯсти мурдари тавассути ҷарроҳӣ дар бар мегирад.
4. **Бемориҳои шахшавӣ (кузоз):** Дар офатҳои табиӣ тасодуфан рӯйдод, ки одатан шумораи зиёди ҷароҳат ва захмҳоро натиҷа медиҳад, хатари шахшавӣ баланд хоҳад гардид. Ҳангоме, ки эмкунии васеи бемориҳои шахшавӣ тавсия карда намешавад, вакцинаи дорои токсиди бемориҳои шахшавӣ (DT or Td – дифтерия ва вакцинаҳои тетанус ё DPT вобаста ба синну сол ва таърихи эмкунӣ) барои он бемороне, ки захмҳои чиркдор ва барои онҳое, ки ба амалиёти наҷотдиҳӣ ва тозакунии ҷалб карда мешаванд, тавсия карда мешавад. Нафароне, ки захмҳои чиркдор доранд ва пештар бар зидди бемориҳои шахшавӣ эм нагирифта буданд, бояд дозаи глобулини тетанусро (ДГТ), агар имконпазир бошад, бигиранд.
5. **Захм ва табобат тавассути ҷарроҳӣ:** Таботати ҷарроҳии захм ва ҷарроҳии майдони муҳориба ҳаёт ва маъюбияти дарозмуддатро ҳифз мекунад, омӯзиши махсус ва манбаъҳоро, ки ба созмонҳои камшумор тааллуқ доранд, талаб мекунад. Ҷарроҳии номутобиқ

ё нопурра, назар ба беамалӣ метавонад зарари зиёдро ба миён орад. Беш аз он, ҷарроҳие, ки бе офиятбахшии таъҷили гузаронида мешавад, сабаби нокомӣ дар барқарорсозии иқтидори ҳаракатии бемор гардад. Аз ин рӯ, танҳо ташкилот ва мутахассисони дорои таҷрибаи мутобиқ бояд ташкил додани чунин хизматрасониро барои ҳифзи ҳаёт иҷро намоянд ва маъюбшавиро пешгирӣ кунанд.

- 6. Офиятбахшии пас аз ҷарроҳӣ барои ҷароҳат:** Офиятбахшии барвақтӣ метавонад ба зиндамонӣ таъсири калон расонад ва сифати ҳаётро барои осебдидагони ҷароҳатдошта устувор кунанд. Мизоҷоне, ки таҷҳизоти мададрасонро талаб мекунад (ба мисли протезҳо ва таҷҳизоти ҳаракатдарори ёрирасон), инчунин офиятбахшии ҷисмониро низ талаб мекунад. Он ҷое, имконпазир аст, ҳамкорӣ бо барномаҳои офиятбахшии сатҳи ҷамоатӣ метавонад ғамхории пас аз ҷарроҳӣ ва офиятбахширо барои барҳаётмондагони ҷароҳатдида давомнок намояд.

2.5. Хизматрасониҳои зарурии тиббӣ – саломатии ақлонӣ

Мушкилоти саломатӣ ва рӯҳӣ дар ҳамаи минтақаҳои башардӯстӣ рӯй медиҳад. Даҳшат, маҳрумият, нобоварӣ ва чандин фишорҳои дигар аз оқибати задухӯрд ва офатҳои дигар одамонро ба хатари баланди душвориҳои гуногуни иҷтимоӣ, рафторӣ, равонӣ ва рӯҳӣ дучор мегардонад. Саломатии ақлонӣ ва дастгирии рӯҳӣ-иҷтимоӣ дастгирии сохторҳои зиёдро (ниг. ба диаграмаи поён «пирамидаи даҳлаткунӣ») ҷалб месозад. Ин дастгириҳо ҳамоҳангсозии иҷроиши амалиётро, мисол ба воситаи гурӯҳи кории байнишӯъбавӣ ё байнисохторӣ талаб мекунад. Меъёри поён оид ба саломатии ақлонӣ ба амалиёте, ки аз ҷониби кормандони тиб амалӣ карда мешаванд, диққат медиҳад. Хонандагон инчунин бояд Меъёри Асосии 1-ро дар саҳ. 55 ва Принципҳои Муҳофизатии 3-ро дар саҳ. 38 тавсия намоянд.

Хизматрасониҳои асосии тиббӣ – меъёри 1 оид ба солимии ақлонӣ: 1. Солимии ақлонӣ

Одамон ба хизматрасонӣ ҳақ доранд, ки мушкилоти солимии ақлониро пешгирӣ ё кам менамоянд ва бо амалиёти пасткунандаи мушкилот алоқаманданд, дастрасӣ доранд.

Амалиёти асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Боварӣ ҳосил намоед, ки даҳолат дар асоси эҳтиёҷот ва манбаъ ташаккул дода шудаанд.
- Аъзои ҷомеа, хусусан одамони маҳдудшударо барои устувор кардани худкӯмакрасонӣ дар сатҳи ҷомеа ва дастгирии иҷтимоӣ пурқувват гардонед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 1).
- Кафолат диҳед, кормандони ҷамоат, аз ҷумла ихтиёриён ва кормандони хизматрасонии тиббӣ ба мардуми дар ҳолати душвори фишор қарордошта ёрии аввалини равониро пешкаш мекунанд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 2).
- Боварӣ намоед, ки камаш як нафар корманд дар ҳар як муассисаи тиббӣ, ки мушкилоти вазнини солимии ақлонии калонсолону кӯдаконро идора менамояд, фаъолият намояд (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 3).
- Амният, эҳтиёҷоти асосӣ ва ҳуқуқҳои одамони мушкилоти солимии ақлонӣ доштаро дар муассисаҳо баррасӣ намоед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 4).
- Зарари нӯшокии спиртӣ ва нашъаро паст гардонед. Чун қисми табobati барвақтӣ нақшахоро барои рушди системаи устувори солимии ақлонии сатҳи маҳаларо ташаккул диҳед (ниг. ба қайдҳои Тавсиявии 5).

Нишондиҳандаи асосӣ (бояд якҷоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ҳамаи муассисаҳои тиббӣ кормандони омӯзондашуда ва системаҳои идоракунандаи мушкилоти солимии ақлониро доранд.

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Худкӯмакрасонӣ ва дастгирии иҷтимоии сатҳи маҳал:**
Худкӯмакрасонӣ ва дастгирии иҷтимоии сатҳи маҳал унсурҳои асосии солимии умумии ақлонӣ ва дастгириҳои равонии байнисохториро ташкил менамояд (ниг. ба диаграмаи поён) (Меъёри Асосии 1. дар саҳ. 55 ва Принципи Муҳофизатӣ 4, қайдҳои

Тавсиявии 2–4 дар саҳ. 41–42). Созмонҳои тиббӣ аксар вақт коргарони ҷамоат ва ихтиёриёнеро ба кор мегиранд, ки қобилияти баланд бардоштани ҳудудмақрасонӣ ва дастгирии иҷтимоӣ раҳнамуносоии аъзои ҷамоат, аз ҷумла одамони имконияташон маҳдудро доранд.

Пирамидаи Сафарбаркунанда

Манбаъ: Гурӯҳи Таъиноти Кумитаи Байнисозмонӣ оид ба Дастгирии Солимии Ақл ва Равонӣ, 2010.

1. Ёрии аввалини психологӣ: Нооромии рӯҳии ҷиддӣ баъди дучоршавӣ ба фишори тасодуфӣ (мас. воқеаҳои ҷароҳатгирӣ) бо пайгирӣ намудан аз принципҳои ёрии равонии аввалин, ки одатан иштибоҳан ҳамчун даҳолати клиникӣ ҳисобида мешавад, идора карда мешавад. Ин бештар инъикоси рафтори башардӯстӣ ва дастгирии инсоне, ки азобу укубат мекашад ва ба дастгириву кӯмак эҳтиёҷ дорад, мебошад. Ин ғамхории асосии заҳматталаби беғаразона барои бодикқат гӯш кардан, на маҷбуран сӯҳбат кардан, таҳқиқи эҳтиёҷот ва мушкилӣ, кафолат додани он, ки эҳтиёҷоти асосӣ ба назар гирифта шудаанд, ҷалбсозии сохторҳои дигар барои дастгирии иҷтимоӣ ва ҳифзкунанда аз зарари оянда равона карда мешавад. Пурсишҳои психологӣ (яъне, мусоидат кардан ҷиҳати муҳокимаи дарк, афкор ва таассуроти эҳсосӣ ҳангоми воқеаи начандони дури

фишоровари пасисаркарда) муфид нестанд ва набояд истифода шаванд. Ҳамин тариқ, бензодиазепинес низ дар идора намудани бадбахтии вазнин набояд истифода шавад, чунки онҳо метавонанд офиятбахшии табииро халалдор кунанд.

2. Ғамхории махсуси тиббӣ барои душвориҳои ақлонӣ:

Мушкилии ақлонии одамон шояд сабаби ҳолати фавқуллода ё ҳолати пештар мавҷудбуда ва ё ҳарду бошад. Одамони гирифтори бемориҳои вазнини ақлонӣ бояд ба шабакаи дастгирии иҷтимоӣ дар сатҳи ҷамоати, мисоли ғамхории клиникӣ тавассути хизматрасониҳои имконпазири тиббӣ дастрасӣ дошта бошанд (масалан беморхонаҳои умумӣ, духтурхонаҳои ғамхории аввалин ва ғ.). Ташкил намудани ғамхории асосӣ барои бемории ақлонӣ одатан ё ташкили омӯзиши таъҷилий ва назорати кормандони тибро дар бар мегирад ё илова кардани ихтисосмандони соҳаи тибби ақлониро ба клиникаи тиббӣ. Воситаҳои психотропикӣ ва зидди эпилептикҳо (зидди бемори саръ) бояд дастрас бошанд. Нафароне, ки пеш аз бӯҳрон табобати ақлонӣ мегирифтанд, бояд барои давом додани табобат дастрасӣ дошта бошанд.

3. Табобатгирандагони муассисаҳои тиббӣ: Беморхонаҳои соҳаи табобати мушкилоти ақлонӣ ва хонаҳои зист барои одамони мушкилоти вазнини ақлонӣ дошта, бояд мунтазам ташриф карда шаванд, хусусан дар давраи барвақти бӯҳрон, чунки хатари беаҳамиятӣ ё таҳқири одамон дар муассисаҳо беҳад баланд аст. Амният, эҳтиёҷоти ҷисмонӣ (об, маводи хӯрока, сарпаноҳ, беҳдошти тозагӣ ва ғамхории тиббӣ), назорати ҳуқуқҳои инсон ва ғамхории психиатрӣ ва равонӣ иҷтимоӣ бояд дар тамоми давраи бӯҳрон таъмин карда шаванд.

4. Офиятбахшии барвақтӣ: Гарчанде бӯҳронҳои башардӯстӣ ба таври васеъ дараҷаи мушкилоти ақлониро баланд мебардоранд, барои рушди системаи солимии ақлонӣ нақшаҳо зарур аст, то табобати солимии ақло дар манотиқи зарардида роҳандозӣ намоянд (ниг. ба Меъёри асосӣ 4, дар саҳ. 65).

2.6 Хизматрасониҳои зарурии тиббӣ - бемориҳои сироятнашаванда

Пиршавии аҳоли ва баланд шудани дараҷаи дарозумрӣ намуди бемориҳои сироятиро то ба бемориҳои сироятнашаванда (БСН) дар бештари кишварҳо, минҷумла дар кишварҳои даромаднокиашон паст ва миёна эъҷод намудааст. Дар натиҷа ҳангоми офат аҳамияти БСН ҳамчун мушкилӣ дар соҳаи тандурустӣ афзун мешавад. Баланд шудани душвории вобаста ба саломатӣ бо сабаби авҷ гирифтани бемориҳои кӯҳна нишонаи умумии офатҳои зиёд шудаанд.

Хизматрасониҳои асосии тиббӣ – бемориҳои сироятнашаванда меъёри 1: Бемориҳои сироятнашаванда

Одамон ба методҳои асосии табобат, ки ба кам кардани дараҷаи беморӣ ва фавтидан вобаста ба душвории мураккаб ё вазнин шудани вазъии саломатии онҳо ба вуқӯъ мепайванданд, дастрасӣ доранд.

Амалиёти асосӣ (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Бартарии БСН-ро таҳқиқ ва ҳуҷҷатбандӣ намоед ва бо созмонҳое, ки ба бартарафсозии офат сарукор доранд, маълумот баррасӣ кунед (қайдҳои Тавсиявии 1).
- Нафарони гирифтори БСН, ки пеш аз офат табобат мегирифтанд, муайян карда, кафолат диҳед, ки онҳо табобатро давом медиҳанд. Ба таваққуфгузори тасодуфии табобат роҳ надихед.
- Боварӣ ҳосил намоед, ки одамони гирифтори БСН-и мураккаб ва вазнин, ки ба ҳаёташон хатар дорад (масалан бемориҳои дил, фишори баланди хун) ва нафароне, ки аз дард азият мекашанд (масалан дарди вобаста ба бемории саратон) табобат мегиранд.
- Дар вазъияте, ки табобат барои БСН имконнопазир аст, барои амалиёти тартиботи таъинотӣ меъёри дурустро тартиб диҳед.
- Кафолат диҳед, ки таҷҳизоти асосии ташхискунӣ, санҷишҳои асосии лабораторӣ ва табобатӣ барои идораи мунтазами БСН ба воситаи системаи ибтидоии тиббӣ имконпазир аст.

- Боварӣ ҳосил намоед, ки таҷҳизоти ёридиҳанда (масалан таҷҳизоти ёридиҳандаи роҳгардӣ) барои одамоне, ки аз ҳаракати озод ё муошират душворӣ доранд, дастрас мебошанд.

Нишондиҳандаҳои асосӣ: (бояд яқоя бо қайдҳои тавсиявӣ мутолиа шавад)

- Ҳамаи муассисаҳои ибтидоии ғамхории тиббӣ барои таъиноти беморони БСН дошта тартиботи амалиётии дурустро оид ба муассисаҳои дуввумин ва саввуминро доранд.
- Ҳамаи муассисаҳои ибтидоии ғамхории тиббӣ барои идома додани табobati нафарони гирифтори БСН, ки пеш аз офат табобат мегирифтанд, тамоми имкониятро доранд.

Қайдҳои тавсиявӣ

- 1. Бемориҳои сироятнашаванда:** Бемориҳои сироятнашаванда аз бемории дил, инсулт, баландшавии фишори хун, норасоии кӯҳнаи гурда, диққи нафас, диалисизи вобаста ба норасоии кӯҳнаи гурда, инсулини вобаста ба касалии қанд ва эпилепсия иборатанд. Дар ҳолати фавқуллода нафарони дорои бемориҳои кӯҳна дар ҳолати мураккабшавии вазъи саломатӣ ё сироятшавии дубора махсусан заиф мегарданд ва дар ҳолати қатъ кардани табобат зери хатар мемонанд. Устувории муҳити клиникӣ ва давомнокии табобат бояд омодагии сохтори тиббиро дар маконҳои башардӯстӣ дастгирӣ намояд.

Одамони гирифтори БСН ба табobati дарозмуддат ва пайгирӣ мӯҳтоҷанд. Идораи ҳаррӯза ва давомдори БСН бояд тавассути системаи ибтидоии ғамхории тиббӣ бо истифода аз табобат тибқӣ рӯйхати доруҳо бояд имконпазир гарданд. Аммо, умуман барои шинос кардани реҷаи терапевтии нав ё барномаи идора кардани вазъи мураккаби саломатӣ ҳангоми кӯшиши ором намудани дард, хусусан агар ин усул ё барнома пас аз зинаи таъҷилий давом дода нашавад, тавсия дода намешавад.

Замимаи 1

Варақаи арзёбии хадамоти тандурустӣ

Омодашавӣ

- Ба даст овардани итиллооти имконпазир доир ба аҳолии аз офат зарардида.
- Дастрас кардани харитаҳои имонпазир ва суратҳои ҳавоӣ.
- Дастрасӣ ба маълумоти графикӣ ва тиббӣ.

Амният ва дастрасӣ

- Муайян кардани мавҷудияти хатарҳои ҷойдоштаи табиӣ ё бо амали инсонӣ.
- Муайян кардани вазъияти умумии амният, аз ҷумла мавҷудияти қувваҳои мусаллаҳона.
- Муайян кардани дастрасии созмонҳои башардӯстӣ ба аҳолии аз офат зарардида.

Сохтори демографӣ ва иҷтимоӣ

- Муайян кардани андозаи умумии аҳолии аз офат зарардида; тақсимои синнусолӣ ва ҷинсияти аҳоли.
- Муайян кардани гурӯҳҳои зери хатари баланд қарордошта, масалан занон, кӯдакон, кӯҳансолон, шахсони эҳтиёҷмандии махсусдошта.
- Муайян кардани андозаи миёнаи хоҷагӣ ва ҳисоб кардани шумораи занон ва кӯдакони сарпарастии хоҷагиҳо.
- Муайян кардани сохтори мавҷудаи иҷтимоӣ, аз он ҷумла мавқеи ҳукумат ва/ё назоратбарӣ.

Маълумоти тиббӣ

- Муайян кардани мушкилоти пеш аз офат мавҷудбудаи тиббӣ дар минтақаи аз офат зарардида.

- Муайян кардани мушкилоти пештар мавҷудбудаи тиббӣ дар кишвари аслии гурезаҳо (минтақаи аслии барои шахсони дар дохили кишвар гурезашуда).
- Муайян кардани хатар ба саломатӣ, мисоли бемориҳои эпидемикии иқтидордошта.
- Муайян кардани манбаъи ғамхории тиббӣ.
- Таҳлил кардани иҷроиши системаи амалиёти соҳаи тиб.

Нишондиҳандаҳои фавт

- Ҳисоб кардани нишондиҳандаҳои ибтидоии фавт.
- Ҳисоб кардани нишондиҳандаҳои фавт дар асоси синну сол (масалан, дараҷаи фавти аз 5 сола поён).
- Ҳисоб кардани нишондиҳандаҳои фавт дар асоси сабаб.
- Ҳисоб кардани нишондиҳандаҳои фавт мутаносибан.

Нишондиҳандаҳои беморӣ

- Муайян кардани дараҷаи афзалиятнокии бемориҳои асосӣ, ки аҳамияти оммавӣ-тиббӣ доранд.
- Муайян кардани дараҷаи афзалнокии синну сол ва ҷинсӣ-махсуси бемориҳои асосӣ, дар ҳолате, ки имконпазир аст.

Манбаъҳои имконпазир

- Муайян кардани иқтидори Вазорати тандурустии кишвар, ки аз офат зарар дидааст.
- Муайян кардани мавқеи муассисаҳои миллии тиббӣ, аз ҷумла шумораи умумии ғамхории таъиншуда, мавқеъ ва дастрасӣ.
- Муайян кардани шумора ва малакаҳои кормандони тиббии мавҷуда.
- Муайян кардани буҷаи имконпазирӣ тиб ва механизми маблағгузорӣ.
- Муайян кардани иқтидор ва мавқеи амалишавии барномаҳои

оммавӣ-тиббӣ, масалан Барномаи Васеъ оид ба Иммунизатсия.

- Муайян кардани мавҷудияти протоколҳои стандартӣ, доруҳои асосӣ, системаи таъминотӣ ва лоҷистикӣ.
- Муайян кардани мавқеи системаи мавҷудаи таъинотӣ.
- Муайян кардани сатҳи муҳити солим дар муассисаҳои тиббӣ.
- Муайян кардани мавқеи системаи мавҷудаи итиллооти тиббӣ.

Маълумот аз сохторҳои дигари дахлдор

- Ҳолати физогирӣ
- Озуқа ва амнияти озуқаворӣ
- Шароитҳои муҳит
- Сарпаноҳ – сифати сарпаноҳ/хайма
- Таълимот – таълимот оид ба солимӣ ва гигиена

ЗАМИМА 2

Намунаи шаклҳои ҳисоботдиҳӣ оид ба назорати ҳафтаина

Намунаи назорати дараҷаи фавт 1*

Чой:

Таърих аз рӯзи душанбе: то якшанбе:

Шумораи умумии аҳоли дар оғози ин ҳафта:

Ҳолатҳои тавлид дар ин ҳафта: Ҳолатҳои фавти ин ҳафта:

Воридшавӣ дар ин ҳафта: Тарккунӣ дар ин ҳафта:

Шумораи умумии аҳоли дар охири ин ҳафта:

Шумораи умумии аҳоли аз синни 5 сола поён:

	0-4 сола		аз 5 сола боло		Ҷамъ	
	Мардон	Занон	Мардон	Занон	Мардон	Занон
Сабаби бевосита						
Сирояти пастӣ вазнини бемориҳои роҳи нафас						
Холера (тахминшуда)						
Дарунравӣ – хунин						
Дарунравӣ – обдор						
Ҷароҳат – гайритасодуфӣ						
Домана						
Фавти бевосита, ҳангоми таваллудкунӣ/ бемориҳои пас аз таваллудкунӣ						
Бемории сурхча						
Илтиҳоби пардаҳои майна (тахминшуда)						
Навзод (аз 0–28 рӯза)						
Ҳоказо						
Умумӣ аз рӯи син ва ҷинс						
Сабабҳои тахминии						
АҲНО (тахминшуда)						
Камхӯрӣ						
Фавти модар – бавосита						
Бемориҳои сироятнашаванда (муайян кунед)						
Дигар						
Ҷамъ аз рӯи син ва ҷинс						

* Ин намуна ҳамон вақте истифода мешавад, ки фавт зиёд бошад. Аз ин рӯ ҷамъ кардани маълумоти пурратор оид ба марги шахс бо сабаби тангии вақт имконпазир нест:

- Сабабҳои дигари фавт метавонанд тибқи вазъият ва сохти эпидемиологӣ илова гарданд.
- Таснифоти синнусолӣ мумкин аст дертар аз рӯи маълумоти имконпазир гурӯҳбандӣ шавад (0–11 моҳа, 1–4 сола, 5–14 сола, 15–49 сола, 50–59 сола, 60–69 сола, 70–79 сола, аз 80 сола боло).
- Шумораи фавт бояд на танҳо аз ҷониби муассисаҳои тиббӣ ҳисобот дода шавад, балки масъулони ҷойҳо ва роҳбарони динӣ, кормандони ҷамоат, гурӯҳҳои занон ва беморхонаҳои таъиншуда низ бояд ҳисобот пешниҳод намоянд.
- Агар имкон бошад, тасвири ҳолат бояд дар тарафи дигари варақа ҷойгир шавад.

Намунаи варақаи назоратӣ оид ба дараҷаи фавт 2*

Чой:.....

Таърих аз рӯзи душанбе:.....то якшанбе:

Шумораи умумии аҳоли дар оғози ин ҳафта:.....

Ҳолатҳои тавлид дар ин ҳафта:.....Ҳолатҳои фавт дар ин ҳафта:.....

Воридшавӣ дар ин ҳафта:.....Тарккунӣ дар ин ҳафта:

Шумораи умумии аҳоли дар охири ин ҳафта:.....

Шумораи умумии аҳоли аз синни 5 сола поён:.....

№		Чинс (мрд, зан)	Син (рӯзҳо=р, моҳҳо=м, солҳо=с)	Сабаби бевоситаи марг											Сабабҳои асосӣ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
1.	2.			3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						

Ин варақа ҳангоми кифоя будани вақт барои сабти маълумот дар бораи фавтҳои нафарон истифода карда мешавад; ин ба таҳлили синнусолӣ, оғози таҳқиқот аз тарафи қой ва истифодабарии муассисаҳои имконият медиҳад.

- Зудии ҳисоботдихӣ (яъне, ҳисоботи якрӯза ё ҳафтаина аз шумораи фавтидагон вобаста аст).

- Сабабҳои дигари марг метавонанд илова шаванд, агар ба вазъият мутобиқ бошанд.

- Шумораи фавт бояд на танҳо аз ҷониби муассисаҳои тиббӣ ҳисобот дода шавад, балки масъулони қойҳо ва роҳбарони динӣ, кормандони ҷамоат, гурӯҳҳои занон ва беморхонаҳои таъиншуда низ бояд ҳисобот пешниҳод намоянд.

- Агар имкон бошад, тасвири ҳолат бояд дар тарафи дигари варақа қойгир шавад.

Намунаи варақаи ҳисоботии ҳафтаинаи БОНГ EWARN *

* Ин шакл дар зинаи фавқуллода вақте, ки хатари бемориҳои паҳншаванда баланд аст, истифода мешавад.

Таърих аз душанбе:.....то якшанбе:

Шаҳр/Деҳот/Ҷои зист/Мавзеи хаймашин:.....

Вилоят:.....Ноҳия:.....Ҷамоат:.....

Номи макон:.....• Бемори касалхона • Бемори духтурхона • Маркази саломатӣ • Духтурхона

Созмон (ҳои) дастгирикунонда:.....

Корманди ҳисоботдиҳанда ва телефон барои тамос:.....

Шумораи умумии аҳоли:.....Шумораи умумии аҳолии то 5 сола:.....

A. МАҚМӢИ МАЪЛУМОТИ ҲАФТАИНА

Ҳолатҳои нав:	БЕМОРИ		ФАВТ		Ҷамъ:
	< 5 сола	5 сола ва аз он боло	< 5 сола	5 сола ва аз он боло	
ШУМОРИ УМУМИИ ҚАБУЛ					
ШУМОРАИ ФАВТ					
Сирояти вазнини бемориҳои роҳи нафас					
Дарунравии вазнини обдор					
Дарунравии вазнини хунрав					
Домана – тахминшуда / тасдиқшуда					
Аз бемории сурхча					
Бемориҳои илтиҳоби пардаҳои майна – тахминшуда					
Аломоти вазнини табларзаи вобаста ба хун					
Аломоти вазнини зардпарвин					
Фалаҷи вазнини мушакҳои сустшуда (ФВМС)					
Карахтшавӣ/шахшавӣ					
Дигар намуни вараҷа > 38.5°C					
Ҷароҳат/захм					
Ҳоказо					
Ҷамъ					

- Зидда аз як ташхис имконпазир аст; муҳимтаринаш бояд сабт шавад; ҳар як ҳолат бояд танҳо як бор ба ҳисоб гирифта шавад;

- Танҳо ҳамаи ҳолатҳоеро (фавти рӯйдодҳоеро) дохил кунед, ки дар ҳафтаи мушоҳидавӣ дида шудааст.

- Агар дар давоми ҳафта ягон ҳолат ё фавтро бо аломоти дар намуна овардашуда мушоҳида нашуда бошад, "0"-ро (сифр) нависед.

- Ҳолатҳои фавт бояд танҳо дар қисми фавт сабт карда шаванд, НА ин, ки дар қисми бемориҳо.

- Муайян намудани вазъияти ҳар як ҳолати таҳти назорат қарордошта бояд дар пушти ин намуна навишта шавад.

- Сабабҳои беморӣ метавонанд тибқи бемориҳои сироятӣ ва таҳқиқи хатарноки беморӣ илова карда, ё ҳисоб шаванд.

- Мақсади БОНГ-и (EWARN) назоратбарӣ ин муайян кардани бемориҳои барвақтӣ ба сирояти дахлдошта мебошад.

- Маълумот оид ба шароит, мисли камхӯрӣ бояд бештар тавассути таҳқиқот (афзалиятноки) ба даст оварда шавад, назар ба назоратбарӣ (дарачаи фарогирӣ).

Б. САРШАВИИ БОНГИ ИЗТИРОБ

Дар ҳама гуна вақт шумо нисбати бемориҳои зерин шубҳа пайдо мекунед, лутфан SMS ё телефон ё барқия бо маълумоти пурра оид ба вақт, ҷой ва миқдори ҳолатҳо ва фавт хабар диҳед: вабо, дизентерия, бемории сурхча, варами ҳароммағз, домана, қарахтшавӣ/шахшавӣ (ё ин беморию кузоз ҳам меноманд), ҳепатити А ё Е, табларза, илтиҳоби майнаи сар, гулӯзиндонак, сулфакабутак, лихорадкаи хундор (ин рӯйхати бемориҳо вобаста ба эпидемиологияи кишвар фарқ хоҳанд кард).

Намунаи варакаи ҳисоботдиҳӣ оид ба назораи бемории муайян*

* Назорати беморӣ метавонад аз намунаи БОНГИ ИЗТИРОБ пас аз зинаи вазнин барои дохил кардани бемориҳои дигар ва мониторинги нишондиҳандаҳои дигар, агар мувофиқ бошад, васеъ гардад.

Ҷой:

Таърих аз душанбе:.....то якшанбе:

Шумораи умумии аҳолии дар огози ин ҳафта/моҳ:

Тавлидҳо дар ин ҳафта/моҳ:.....Фавтҳо дар ин ҳафта/моҳ:

Сафар дар ин ҳафта/моҳ (агар мувофиқ бошад):

Таркунӣ дар ин ҳафта/моҳ:.....

Шумораи умумии аҳолии дар охири ин ҳафта /моҳ:.....

Беморӣ	Аз синни 5 сола поён (ҳолатҳои нав)			Синни 5 сола ва аз он боло (ҳолатҳои нав)			Ҷамъ	Ҳолатҳои тақрорӣ
	Мард	Зан	Ҷамъ	Мард	Зан	Ҷамъ	Ҳолатҳои умумии нав	Ҷамъ
Ташхисҳо*								
Сирояти вазини бемориҳои роҳҳои нафас**								
Дарунравии вазини обдор								
Дарунравии вазини хунрав								
Домана – тахминшуда / тасдиқшуда								
Аз бемории сурхча								
Бемориҳои илтиҳоби пардаҳои майна – тахминшуда								
Синдроми вазини табларзаи вобаста ба хун								
Синдроми вазини зардпарвин								
Фалаҷи вазини мушакҳои сустшуда (ФВМС)								
Қарахтшавӣ/шахшавӣ								
Дигар > 38.5°C								
Бемории АҲМО – тахминшуда ***								

Бемориҳои чашм								
Камхӯрӣ ****								
Ҷароҳатҳо – садамавӣ								
Ҷароҳатҳо – ғайрисадмавӣ								
Сироятҳои гузарандаи алоқаи чинсӣ								
Бемории захми генитали								
Бемории шошадони мард								
Бемории мабҳал								
Дарди поёни шикам								
Бемориҳои пӯст								
Бемориҳои сироятнашаванда (масалан касалии қанд)								
Касалии кирм								
Ғайраҳо								
Номаълум								
Ҷамъ								

* Зиеда аз як таҳҷис имконпазир аст; сабаби беморшавӣ метавонад тибқи хусусиятҳои ва намуди эпидемиология илова ё ҳисоб карда шавад.

** Сироятҳои вазнини минтақавӣ бемориҳои роҳи нафас; дар якҷанд кишвар, ин дараҷаро метавонад ба сироятҳои баланд ва пасти минтақавӣ ҷудо намояд.

*** Бартариҳои ВНМО ва АНМО тавассути таҳқиқот беҳтар баҳо дода мешавад.

**** Бартариҳои камхӯрӣ тавассути таҳқиқоти таъҷилӣ (МУАС ё санҷиши вазн/қанд) чун назоратбарӣ танҳо барои он нафароне, ки барои таъобат меоянд, беҳтар баҳо дода мешавад.

Синну сопро дар оянда метавон мувофиқи имконот ҳисоб кард.

САРШАВИИ БОНГИ ХАТАР

Ҳама вақт шумо нисбати ягон бемории зерин шубҳа пайдо мекунед, лутфан ба воситаи SMS ё телефон ё барқия бо маълумоти пурра дар вақташ, қой ва миқдори ҳолат ва фавт хабар диҳед: вабо, дарунравии хунрав, бемории сурхча, АРР, тиф, қарахтшавӣ/шахшавӣ (ё ин беморию кузоз ҳам меноманд), ҳепатит, табларза, илтиҳоби майнаи сар, гулӯзиндонак, сулфакабутак, лихорадкаи хундор.

Ташрифҳо ба муассисаи тиббӣ	Аз синни 5 сола поён			Аз 5 сола боло			Ҷамъ	
Миқдори ташрифҳои умумӣ	Мард	Зан	Ҷамъ	Мард	Зан	Ҷамъ	Мард	Зан

Дараҷаи истифодабаранда: Миқдори ташриф барои як нафар дар як сол ба муассисаи тиббӣ баробар аст, ба миқдори умумии ташриф дар 1 ҳафта/шумораи умумии аҳоли х 52 ҳафта

- Гурӯҳбандии синну солҳоро метавон баъдтар аз рӯи имконият ба ҳисоб гирифт (0–11 моҳа, 1–4 сола, 5–14 сола, 15–49 сола, 50–59 сола, 60+ сола).

Миқдори тавсия барои як духтурхона: Миқдори умумии ташрифҳо (нав ва такрорӣ) / FTE таъбибат дар муассисаи тиббӣ / миқдори рӯзҳои кори муассисаи тиббӣ дар як ҳафта.

ЗАМИМАИ 3:

Формулаи ҳисоби нишондиҳандаҳои асосии тиббӣ

Дараҷаи ибтидоии фавт (ДИФ)

Тасвия: Дар шумораи умумии аҳоли дараҷаи марг, аз ҷумла занон ва мардон, инчунин ҳамаи синну сол вучуд дорад.

Формула:

Шумораи умумии фавт дар давоми вақт $\times 10,000$ одам = фавт/ $10,000$ одам /рӯз

Аҳолии миёна дар хатар

Миқдори рӯзҳо дар давоми вақт

Дараҷаи фавт аз синни 5 сола поён (ДФС5)

Тасвия: Дараҷаи фавт дар байни кӯдакони аз 5 сола поён дар байни аҳоли.

Формула:

Шумораи умумии фавти кӯдакони <5 сола дар давоми вақт $\times 10,000$ одамон = фавт/ $10,000$ кӯдакони аз 5 сола поён сол/рӯз

Шумораи умумии кӯдакон <5 сола $\times$ мидори рӯзҳо дар давоми вақт.

Коэффисенти беморӣ:

Тасвия: Миқдори ҳолатҳои нави беморӣ, ки ҳангоми давраи махсуси вақт дар аҳолии зери хатар буда, бемориро авҷ медиҳад, рух медиҳад.

Формула:

Миқдори ҳолатҳои нави вобаста ба бемории махсус дар давоми вақт $\times 1,000$ одам

Ҳолатҳои нави вобаста ба бемории махсус / $1,000$ одам/моҳ

Аҳолии зери хатари авҷ гирифтани беморӣ $\times$

Миқдори моҳҳои давра

Дараҷаи ҳолатҳои бадбахтӣ (ДХБ)

Тасвия: Шумораи одамоне, ки аз бемории ҷудошуда тибқи шумораи одамоне, ки беморӣ доранд, мефавтанд.

Формула:

Шумораи одамоне, ки аз бемории дар давоми вақт фавтидаанд x
 $100 = x\%$.

Одамони гирифтори беморӣ дар давоми вақт

Дараҷаи истифодабарии муассисаҳои тиббӣ

Тасвия: Ташрифи шумораи беморони амбулаторӣ барои шахс дар як сол. Ҳар вақте имкон бошад, фарқият бояд байни ташрифи нав ва кӯҳна бояд инъикос гардад, ташрифҳои нав бояд бо ҳисоб кардани ин дараҷа истифода шавад. Аз ин рӯ, муайян кардани фарқи байни ташрифҳои нав ва кӯҳна ҳамеша душвор аст, зеро онҳо мунтазам ҷамъи умумии ташрифҳоро дар давраи фалокат/офат якҷоя мекунанд.

Формула:

Шумораи умумии ташрифҳо дар як ҳафта $\times 52$ ҳафт = ташрифҳо/
шахс/сол

Шумораи умумии аҳоли

Шумораи тавсияҳои додашуда барои як духтурхона дар як рӯз

Тасвия: Миқдори миёнаи умумии тавсияҳо (ҳолатҳои нав ва такрорӣ) аз ҷониби ҳар як духтур дар як рӯз амалӣ карда мешавад.

Формула:

Шумораи умумии тавсияҳои дар як ҳафта додашуда

Шумораи рӯзҳои кории муассисаҳои тиббӣ дар як ҳафта

Шумораи (РПК) дар муассисаҳои тиббӣ

* РПК (клиникаҳои рӯзҳои пурра корӣ) ба шумораи ҳамаҷониби духтуроне, ки дар муассисаҳои тиббӣ кор карда истодаанд, таалуқ дорад. Масалан, агар шаш нафар духтуроне, ки дар шӯъбаҳои беморони амбулаторӣ кор карда истода бошанд, аммо 2 нафари онҳо кори нимрӯза мекунанд, сипас шумори духтурони РПК = 4 нафар корманди нимрӯза + 2 корманди нимрӯза = 5 духтури РПК кор мекунанд.

ФЕҲРИСТ ВА ХОНИШИ ИЛОВАҒӢ

Сарчашмаҳо

Нишондодҳои қонунии байналмилалӣ

Ҳуқуқ ба меъёри олии дастрасии солимӣ (Боби 12, Созишномаи байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва маданӣ), Эроди Умумӣ ба СҲИИМ 14, 11 август, соли 2000. Ҳуҷҷати СММ. К/И. 12/2000/4. Кумитаи Иқтисодиёт, Ҳуқуқҳои Иҷтимоӣ ва Маданӣ.

Созмони ҷаҳонии тандурустӣ (СУТ) (2002), 25 савол ва посухҳо оид ба тандурустӣ ва ҳуқуқҳои инсонӣ. Нашрият тандурустӣ ва ҳуқуқҳои инсон № 1, Женева. <http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545690.pdf>

Системаи Тандурустӣ

Равобити байнисозмонӣ барои маориф дар ҳолатҳои фавқуллода (РБМҲФ) (2004), стандартҳои камтарин барои маориф дар ҳолатҳои фавқуллода, бӯҳрони вазнин ва барқарорсозии барвақт, Женева. www.exacteditions.com/exact/browse/436/494/2635/2/47?dps=on

Кумитаи идоракунандаи байнисозмонӣ (КИБ) сохтори васеи тандурустӣ (2009), Тавсия оид ба масоили тандурустӣ: Тавсияи амалӣ барои иҷроиши масоили тандурустӣ дар сатҳи ватанӣ, СУТ, Женева.

Идораи илмҳо барои тандурустӣ (1997), Идора кардани захираи доруворӣ, нашри 2. Матбуоти Кумариан. Блумфилд, СТ, ИМА.

Идораи коммиссиариати олии созмони милал оид ба гурезаҳо (КОСМГ) (2009), Системаи итиллоот оид ба ҳолатҳои фавқуллода. www.unhcr.org/pages/49c3646ce0.html

Ташкилоти амрикоии тандурустии пан (ТАТП) (2000), Офатҳои табиӣ: муҳофизати солимии ҷомеа. Нашрият илмӣ №. 575. Вашингтон ДС.

СУТ (1994), Шӯъбаҳои лаборатории тандурустӣ дар вазъияти фавқуллода ва фалокатовар. Женева.

СУТ (1999), Тавсия барои таъмини дору, нашри 2. Женева. СУТ (2000), Ҳисоботи ҷаҳонии тандурустӣ 2000 – Системаи тандурустӣ:

Беҳтарсозии иҷроиш. Женева. www.who.int/whr/2000/en/index.html

СУТ (2001), Микроэкономика ва тандурустӣ: Маблағгузорӣ дар соҳаи тандурустӣ барои рушди иқтисодиёт. Женева.

СУТ (2009), Рӯйхатҳои намунавии доруҳои асосӣ. Женева. www.who.int/medicines/publications/essentialmedicines/en/index.html

СУТ (2008), Дастури байнисозмонӣ оид ба ҳолатҳои фавқуллода: Таҷҳизоти табобатӣ ва тиббӣ барои 10,000 нафар одамон барои тахминан 3 моҳ, нашрияи 4. Женева.

СУТ ва РАНО (2001), Китобхонаи тандурустӣ барои офатҳо. Женева. <http://helid.desastres.net/>

Назорати бемориҳои сирояткунанда

Ҳейман, Давид Л (2008), Дастури назорати бемориҳои сирояткунанда, нашрияи 19-ум. Иттиҳодияи амрикоии тандурустии оммавӣ. Вашингтон ДС.

СУТ (2002), Тавсияҳо барои маҷмӯи намунаҳои клиникӣ ҳангоми таҳқиқоти саҳроии хурӯҷ. Женева.

СУТ (2005), Назорати бемориҳои сирояткунанда дар ҳолатҳои фавқуллода. Женева.

СУТ (2005), Назорати домана дар ҳолатҳои мураккаби фавқуллода: Дастури байнисозмонии саҳроӣ. Женева.

СУТ (2007), Табобат ва назорати бемории сил дар байни аҳолии гуреза ва бечошуда: Дастури байнисозмонии саҳроӣ, нашрияи 2, Женева.

Солимии кӯдак

СУТ (1997), Эмкунӣ дар амал. Тавсия барои кормандони соҳаи тандурустӣ, ки вакцина медиҳанд. Максимиллиан. Лондон.

СУТ (2005), Тавсияи ИҲБК (Идораи ҳамбастагии бемориҳои кӯдакона). Женева.

СУТ (2005), Китобчаи кисагии табобати беморхона барои кӯдакон: Тавсия барои идораи бемориҳои умумӣ бо манбаъҳои маҳдудшуда. Женева.

СУТ (2008), Дастур барои ғамхории тиббии кӯдакон дар вазъияти фавқуллодаи башардӯстӣ. Женева.

Хазиначи созмони милали муттаҳид барои кӯдакон (ЮНИСЕФ) (2009), Изҳороти кӯдакон ҷаҳон 2009. Нью Йорк. www.unicef.org/sowc09/docs/SOWC09-FullReport-EN.pdf

Солимии шахвонӣ ва истеҳсолӣ IASC (2009), Тавсия барои баррасии АҲМО дар ҷойҳои башардӯстӣ.

www.AFHMOandemergencies.org/cms/documents/IASC_HIV_Guidelines_2009_En.pdf

Гурӯҳи кории байнисозмонӣ оид ба бӯҳрони солимии истеҳсолӣ (барои омӯзиш соли 2010 таҳия шудааст), Дастури байнисозмонии саҳроӣ оид ба солимии истеҳсолӣ дар ҷойҳои башардӯстӣ.

Коммиссияи занон барои занони гуреза ва кӯдакон (2006), Пакети камтарин хизматрасониҳои аввалин (ПМХА) барои солимии истеҳсолӣ: модули омӯзишӣ дар масофа. <http://misp.rhrc.org/>

СУТ (2006), Ғамхории ҳомиладорӣ, тавлидкунӣ, пас аз тавлидкунӣ ва ғамхории навзод: Тавсия барои таҷрибаи асосӣ, нашри 2-юм. Женева. http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/924159084X_eng.pdf

СУТ ва КОСМГ (2004), Идораи клиникаи осебдидагонӣ таҷовузшуда: Таҳияи протокол барои истифода бо гурезаҳо ва шахсони бечашудаи дохилӣ. Женева.

СУТ, Фонди аҳолии созмони милал (ФАСМ) ва мактаби андалусия оид ба солимии омма (2009), Созишномаи гранада оид ба солимии шахвонӣ ва истеҳсолӣ дар бӯҳрони тӯлкашида ва барқарорсозӣ. Гранада, Испания.

Ҷароҳат

Ҳайвард-Карлсон, Ҷэт ал (1998), Беморхонаҳо барои захмдоршудагонӣ ҷанг: Тавсияи таҷрибавӣ барои таъминот ва амалиёти беморхонаи ҷарроҳӣ дар манотиқи задухӯрдҳои мусаллаҳона. Кумитаи байналмилалӣ салиби сурх. Женева.

РАНО (1995, бознашр 2001), Таъсиси системаи васеи осебдидагон. Вашингтон ДС. www.disasterpublications.info/english/viewtopic.

php?topic=victimasmasa маълумот оид ба осебдидагон

СУТ (2005), Маҷмӯи дастурҳо доир ба ҳамбастагии идоракуни барои вазъияти фавқуллода ва ғамхории аввалини ҷарроҳӣ: Тавсияи идоракунии фалокат. Женева. www.who.int/surgery/publications/Disastermanagguide.pdf

Солимии ақлонӣ

IASC (2007), IASC Тавсия оид ба солимии ақлонӣ ва дастгирии равонӣ дар ҷойҳои фавқуллода. Женева. www.humanitarianinfo.org/iasc

IASC Гурӯҳи таъинотӣ оид ба солимии ақлонӣ ва дастгирии равонӣ ва иҷтимоӣ (2010), Солимии ақлонӣ ва дастгирии равонӣ ва иҷтимоӣ (САДРИ) дар ҳолатҳои фавқуллодаи байналмилалӣ: Иҷрокунадагони тандурустии башардӯстӣ бояд чиро донанд? Женева. www.who.int/mental_health/emergencies/en/

СУТ (2010), Тавсия барои Фаъолияти дастгирикунадаи ақлонӣ, неврология ва истифодаи воситаҳои офиятбахшии ташвиш дар ҷойҳои амалиёти саломатӣ, Женева. www.who.int/mental_health

СУТ, Назардиди байналмилал ва бунёди офиятбахшии ҷароҳатҳои ҷанг, Тавсияи кӯмаки аввалини психологӣ. Женева.

Бемориҳои сирояткунада

Шпигел эт ал (2010), Эҳтиёҷоти ғамхорӣ-тиббии одамони аз задухӯрд осебдида: равияи оянда ва тағирёбии сохтор. Лансет, Боби. 375, 23 январ, соли 2010.

СУТ (2008), Идораи бемории дилураг, бемориҳои қанд, диққи нафас ва бемории вазнини монешавандаи шуш дар ҷойҳои фавқуллода ва башардӯстӣ. Лоиха, 28 феврал, соли 2008. Женева.

СУТ (2009), Пакети СУТ оид ба даҳолатҳо ба бемории асосии сирояткунада (ПСУТ ДБАС). Женева.

Барои хониши иловагӣ

Дастурҳои ҳуқуқии байналмилалӣ

Манн, Ҷэт ал (1999), Ҳуқуқҳои солимӣ ва инсонӣ: Хонанда. Рутледҷз. Нью Йорк.

Батсино-Астрада (1982), Дастур оид ба ҳуқуқҳо ва ўҳдадориҳои қормандони тиб дар задухўрдҳои мусаллаҳона. Женева.

Соҳторҳои Тандурустӣ

Бинлехоле, Р, Бонита, Р ва Кэллстром, Т (2006), Эпидемиологияи асосӣ, нашри 2. СУТ. Женева.

IASC Соҳтори ҳаматарафаи тандурустӣ (2010), мазмуни асосии СҲТ: аз байн гирифтани пардохти истифодабарандагон барои хизматрасониҳои ибтидоии ғамхории тиббӣ ҳангоми бӯҳрони башардӯстӣ. Женева.

Чон Ҳопкинз, Мактаби Блумберг оид ба тансиҳатии омма ва Федератсияи байналмилалӣ салиби сурх ва Ҷамъиятҳои ҳилоли аҳмар (2008), Тавсияи тандурустии омма дар ҳолатҳои фавқуллода. Женева. www.ifrc.org/what/health/relief/guide.asp

Созмони тиббӣ беҳудуд (СТБ ё MSF) (1997), Тандурустӣ дар вазъияти гурезагӣ. Услуб ба вазъияти фавқуллода. Максимиллиан. Лондон.

Ночӣ, Е (нашр) (1997), Оқибатҳои фалокат ба солимии ҷомеа. Матбуоти донишгоҳи Оксфорд. Нью Йорк.

Перрин, Р (1996), Дастур оид ба ҷанг ва солимии ҷомеа. КБСС. Женева.

СУТ (2006), Маҷмӯи байнисозмонии тансиҳатӣ барои ҳолатҳои фавқуллода 2006. Женева.

Хизматрасонии Асосии Тиббӣ, Чэчӣ, Ф Робертс, Л (2005), Шарҳдиҳӣ ва истифодабарии маълумот оид ба фавт дар вазъияти башардӯстонаи бартарафсозии ҳолатҳои фавқуллода. Равобити амалии башардӯстӣ. Донишгоҳи рушди оянда. Лондон. www.odihpn.org СТБ (2006), Баҳодиҳии таъҷилии тандурустӣ ба аҳолии гурезашуда ва бечошуда. Порис.

SMART (2006), Ченагузории дараҷаи фавт, Вазъияти ғизогирӣ ва амнияти озуқа дар вазъияти бӯҳронӣ: Мониторинги меъёришуда ва баҳодиҳӣ ба сатҳи камшавӣ ва гузариш. www.smartindicators.org

КОСМГ(2009), Принципҳои КОСМГ ва Тавсия барои ғамхории тиббӣ барои таъиноти ғамхории тиббӣ барои гурезаҳо ва шахсони дигари

мақсаднок. Женева. www.unhcr.org/cgi-bin/texis/

СУТ (1999), Ҳуҷҷатҳои баҳодиҳии таъҷилии тандурустӣ барои ҳолатҳои фавқуллода. Женева.

Назорати бемориҳои сирояткунанда

Кук, ҚС Матсон, П ва Зумла, АЙ (2008), Бемориҳои тропикии мансон, таҳияи 22. БҶ (Бонки Ҷаҳонӣ), Саундерс.

Коноллі, МА (2004), Бемориҳои сирояткунанда дар маҷмӯи ҳолатҳои фавқуллода: таъсир ва мушкилот. Лантсет. Лондон.

СУТ (2004), Хурӯҷи вабо, муайянкунии хурӯҷ ва беҳтаркунии сатҳи омодабошӣ. Женева.

СУТ (2005), Тавсия барои назорати дарунравии хунрав, аз ҷумла эпидемия вобаста ба намуди дарунравии хундор (дизентерия) 1. Женева.

Саломатии кӯдак

СУТ (2005), Тавсия барои идораи бемориҳои умумӣ бо манбаъҳои маҳдудшуда. Женева. СУТ, ФСМА (UNFPA), ХБСМТК (UNICEF) ва Гурӯҳи бонки ҷаҳонӣ (2003), Идораи мушкилоти кӯдакони навзод: Тавсия барои духтурон, ҳамшираҳои шафқат ва момодояҳо. Женева. <http://whqlibdoc.who.int/publications/2003/9241546220.pdf>

Солимии шаҳвонӣ ва истеҳсоли

Кумитаи байнисозмонии доимоамалкунанда (2006), Тавсияҳо барои муҳофизат ба зӯроварии сатҳи гендерӣ дар фаъолияти башардӯстонаи фавқуллода. Женева.

Кумитаи байналмилалӣ наҷотдиҳӣ (Озодкунанда) (2003), ҳифзи оянда: Пешгирии АҲНМО, ғамхорӣ ва дастгирӣ дар байни аҳолии бечӯшуда ва аз ҷанг осебдида. Матбуоти Кумариан. Блумфилд, СТ, ИМА.

ФСМА (UNFPA) ва Гурӯҳи қорӣ байнисозмонӣ оид ба саломатии истеҳсоли дар вазъияти гурезагӣ (2008), Маҷмӯаи солимии истеҳсоли барои вазъияти фавқуллода.

КОСМГ (UNHCR) (2006), Нота оид ба ВНМО/АҲНМО ва ҳифзи

гурезаҳо, шахсони дохилии бечойшуда (ШДБ ё IDPs) ва дигар шахсони мақсаднок. Женева. www.unhcr.org/444e20892.html

КОСМГ (UNHCR) (2007), Сиёсати воситаҳои антиретровирусӣ барои гурезаҳо. Женева. www.unhcr.org/45b479642.html

КОСМГ (UNHCR) ва Ҷамъияти шаҳрвандони африқои ҷанубӣ (2007), Тавсияи клиникӣ оид ба идораи терапияи антиретровирусӣ барои аҳолии бечошуда. www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=search&docid=46238d5f2&query=art%20guidelines

КОСМГ (UNHCR), СУТ ва Барномаи муштаракӣ милалӣ муттаҳид оид ба ВНМО/АФНМО (UNAFHMO) (2009), Изҳороти Сиёсӣ оид ба санҷиши ВНМО ва Тавсиядиҳӣ дар муассисаҳои тандурустӣ барои гурезаҳо, шахсони дохилии бечойшуда ва шахсони дигари мақсаднок ба КОСМГ. Женева. www.unhcr.org/4b508b9c9.html

СУТ, ФСМА (UNFPA), ХБСМТК (UNICEF) ва Гурӯҳи бонки ҷаҳонӣ (2000, бознашри соли 2007), Идоракунии душворӣҳо дар давраи ҳомиладорӣ ва тавлидкунӣ: Тавсия барои момодояҳо ва духтурон. Женева.

http://whqlibdoc.who.int/publications/2007/9241545879_eng.pdf

Ҷамъияти байнамилалӣ осебдидагон барои протез ва воситаҳои ёрирасони ортопедӣ (ҶБОПВЁ) (2001), Конфронс оид ба созишномаи ISPO дар бораи технологияи мутобиқи ортопедӣ барои кишварҳои сатҳи даромаднокиашон паст: ҳулоҷаи тавсияҳо. Дастгириҳои байналмилалӣ протезӣ-воситаҳои ёрирасони сунъӣ. Боби. 25, сс. 168–170.

Кодекси ISPO оид ба роҳбарӣ барои корхонаҳои ғайриҳукумати протезӣ, воситаҳои ёрирасони сунъӣ ва ҳаракатдор: www.usispo.org/code.asp

Робитаи Осебдидагони Минаҳои Заминӣ, Тавсия оид ба барномаи протезӣ ва ортопедӣ: иҷроиши хизматрасониҳои П ва О дар ҷойҳои камбизоат: нишондод барои нақшагузориҳо ва таъминоти ҷиёи хизматрасониҳои барои шахсони мӯҳтоҷ ба қисмҳои ортопедӣ. Женева.

Робитаи Осебдидагони минаҳои заминӣ, Тавсия оид ба барномаи протезӣ ва ортотикӣ: иҷроиши хизматрасониҳои П ва О дар ҷойҳои сатҳи даромаднокиашон паст бо услуби умумӣ барои ташкилоте, ки лоиҳаҳои кӯмакрасониро иҷро мекунамд. Женева.

ТТБ (MSF) (1989), Тартиботи дуюмдараҷаи ҷарроҳӣ дар минтақаҳои дурдаст. Порис

СУТ (1991), Ҷарроҳи дар беморхонаи ноҳиявӣ: момодоягӣ, гинекологӣ, ортопедӣ ва шикассстабанӣ. Женева.

Солимии Ақлонӣ КОСМН (UNHCR) ва СУТ (2008), Баҳодиҳии таъҷилӣ ба майзадагӣ ва истифодаи воситаҳои дигар дар байни аҳолии аз задухӯрд зарардида ва бечойшуда. Женева. www.who.int/mental_health/emergencies/en/

СУТ (2009), Табобати фармакологии вайронкунандагони бемории ақлонидошта дар духтурхонаҳои ғамхории аввалини тиббӣ. Женева. www.who.int/mental_health/

Бемориҳои сироятнакунанда

Фауси, АС (2008), Принципиҳои Ҳаррисон оид ба тибби дохилӣ, таҳияи 15-ум. ихтисосмандии МкГроу Ҳил. Нью Йорк. Фостер, С, Дастури Вашингтон оид ба табобати тиббӣ, таҳияи 33-ум. Липпинкотт Уилямс ва Нашриётҳо Уилкинз. Филадельфия.

Тиерни, ЛМ, МкФй, СЧ, Пападакис, МА (2003), Ташхисҳои ҳозираи тиббӣ ва табобат, таҳияи 42-ум. МкГроу, Ҳил/Апплетон ва Ланцэ. Нью Йорк

ЗАМИМАҲО

Замимаи 1.

Ҳуҷҷатҳои асосие, ки оид ба Созишномаҳои Башардӯстӣ хабар медиханд.

Созишномаҳои Башардӯстӣ эътиқод ва принципҳои умумиеро, ки ба фаъолияти башардӯстӣ ва масъулиятнокӣ дар вазъияти офат ё задухӯрд дахл менамояд, ба миён меорад ва қайд менамояд, ки инҳо дар қонуни байналмилали инъикос ёфтаанд. Рӯйхати зерини шарҳодашудаи ҳуҷҷатҳои асосӣ бештар ба нишондодҳои қонуни байналмилалии алоқаманд ба ҳуқуқҳои байналхалқии инсон, қонуни байналмилалии башардӯстӣ (ҚББ), қонун дар бораи гурезагӣ ва ба амалиёти башардӯстӣ марбутбударо ифода мекунад. Барои баррасӣ намудан ба қонуни минтақавӣ ва тараққиёт пешниҳод карда намешавад. Инчунин, ин рӯйхат аз як қатор Тавсия, қоида, меъёр ва лоиҳаҳое, ки Созишномаҳои Башардӯстиро хабар мекунад, иборат аст. Аз он хотир, ки ин интиҳоби хеле зарур ба ҳисоб меравад, манбаъҳои минбаъда ва маъхазҳои интернетӣ ба ин ҳуҷҷатҳо дар вебсайти Лоиҳа оид ба Соҳа дастрас ҳастанд (www.sphereproject.org). Аз сабаби маҳдудияти ҷой қайдҳо танҳо барои ҳуҷҷатҳое, ки шояд шиносӣ ё ташреҳоти махсусро талаб мекунад, оварда шудаанд, чунки онҳо навинанд ё аз бахшҳои махсусе иборатанд, ки ба офат ё задухӯрд дахлдоранд.

Ҳуҷҷатҳое, ки аз рӯи мавзӯ ба рӯйхат дароварда шудаанд, таҳти чунин сарлавҳаҳо ба ҷашм мерасанд:

- 1. *Ҳуқуқҳои инсон, муҳофизат ва озурдагӣ***
- 2. *Задухӯрдҳои мусаллаҳона ва кӯмаки башардӯстӣ***
- 3. *Гурезаҳо ва шахсони дохилан бечойшуда (ШДБ)***
- 4. *Офат ва кӯмаки башардӯстӣ***

Бо мақсади таъмини дурустии мавқеи ҳар як ҳуҷҷат, ҳар яки онҳо таҳти зерсарлавҳаҳо чунин таснифот кард шудаанд:

- 1. Шартнома ҳуқуқҳои оддӣ (он ҷое мувофиқ бошад)**
- 2. СММ ва дигар Тавсияю принципҳои расман қабулшуда.**
- 3. Сохтори сиёсии башардӯстӣ, Тавсия ва қоидаҳо**

1. Ҳуқуқҳои инсон, муҳофизат ва озурдагӣ

Ҳуҷҷатҳои зерин сараввал ба ҳуқуқҳои инсон, ки дар созишнома ва изҳороти умумибашарӣ эътироф шудаанд, алоқаманд ҳастанд. Як зумра ҳуҷҷатҳои асосӣ, ки ба синну сол (кӯдакон ва кӯҳансолон), ҷинсият (гендер) ва эҳтиёҷмандии махсус дахл доранд, иборатанд, зеро инҳо аз якчанд асосҳои зиёди умумии камбизоатӣ дар давраи фалокат ё задухӯрд ифода ёфтаанд.

1.1. Созишномаҳо ва қонуни оддӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон, муҳофизат ва камбизоатӣ

Ҳуқуқҳои созишномаи байналмилалӣ ба давлатҳое, ки аъзои созишномаи дахлдор мебошанд, таалуқ дорад, аммо қонуни оддӣ (масалан, манъ намудани азобу шиканҷа) ба тамоми давлатҳо таалуқ дорад. Қонуни ҳуқуқҳои инсон дар ҳама вақт бо ду истисноӣ имконпазир муроҷиат менамояд:

- Якчанд ҳуқуқҳои маҳдудшудаи шаҳрвандӣ ва сиёсӣ дар ҳолатҳои фавқуллодаи эълоншудаи миллӣ, ки ба Боби 4 Эълومияи Байналмилалӣ оид ба Ҳуқуқҳои Шаҳрвандӣ ва Сиёсӣ мувофиқанд, шояд муваққатан манъ шаванд ('ихтисоркунӣ')
- Агар дар давраи задухӯрдҳои эътирофшудаи мусаллаҳона ягон муҳолифат бо қонун оид ба ҳуқуқҳои инсон ба миён омада бошад, аввалан ҚҲБ (Қонуни Ҳуқуқҳои Байнадмилалӣ) ба роҳ монда мешавад.

1.1.1. Ҳуқуқҳои умумичаҳонии инсон

Эълумияи умумичаҳонии ҳуқуқҳои инсон дар соли 1948 (ЭУҲИ) таҳти қарордоди 217 А (III) аз ҷониби Ассемблеяи СММ 10 декабри соли 1948 қабул карда шудааст. www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml

Эълумияи аз ҷониби Ассемблеяи СММ қабулшуда, дар соли 1948

ЭУҲИ барои маротибаи аввал ҳуқуқҳои асосии инсонро, ки бояд дар сатҳи умумиҷаҳонӣ ҳифз карда шаванд баррасӣ менамояд. Ин созишнома ба ҳисоб намеравад ва аз ҷониби омма қабул шуда, қисми конуни оддии байналмилалӣ гаштааст. Ҷумлаи аввалини сарсухан бо назарияи 'эҳтироми қадрӣ қимат', ки мавҷудияти инсонро чун таҳкурсии аввал барои ҳуқуқҳои инсон меҳисобад, оғоз мешавад ва боби аввал изҳор мекунад, ки «ҳамаи инсонҳо аз рӯзи тавлид озод ҳастанд ва вобаста ба қадрӣ қимат ва ҳуқуқҳояшон баробаранд».

Созишномаи байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ аз соли 1966(СБҲШС), таҳти қарордоди 2200 А (XXI) аз 16 декабри соли 1966 аз ҷониби Ассамблеяи СММ қабул карда шудааст ва 23 март соли 1976 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, ҷилди 999, саҳ. 171 ва ҷилди. 1057, саҳ. 407. www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm

Протоколи дуввуми интиҳобӣ барои СБҲШС дар соли 1989 (манъ кардани ҳукми қатл) таҳти қарордоди 44/128 аз 15 декабри соли 1989 аз ҷониби Ассамблеяи Генералии СММ қабул шудааст ва 11 июли соли 1991 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, ҷилди 1642, саҳ. 414. www2.ohchr.org/english/law/ccpr-death.htm

Давлатҳои аъзо ба СБҲШС бояд ҳуқуқҳои ҳамаи одамонро дар дохили минтақаи худ ё дар доираи ҳуқуқи он ҳангоме, ки ҳуқуқҳои «одамон» барои худмуайянкунӣ ва ҳуқуқҳои баробари мардон ва занон эътироф мекунанд, эҳтиром ва таъмин намоянд. Чанде аз ҳуқуқҳо (ки бо ситорача ишора шудаанд) ҳеҷ вақт, ҳатто дар вазъияти миллии даҳшатноки фавқуллода набояд манъ шаванд.

Ҳуқуқҳо: Ҳуқуқ ба ҳаёт;* на азобу уқубат ё бераҳмӣ; на муносибати ғайриинсонӣ ё таҳқиромез, на ғуломӣ*; на ҳабскунии тасодуфӣ ё боздошткунӣ*; на аз озодӣ маҳрум кардан барои вайронкунии шартнома* набояд роҳ дода шавад; озодии ҳаракат ва зист; танҳо қонунӣ баровардани аҷнабӣ; баробарӣ дар назди қонун, раванди одилонаи суд ва фарзияи беғаразонаи судҳои ҷиноятӣ; на намоиши судии ҳуқуқвайронкунанда*; эътирофи баробар дар назди қонун;*

ҳаёти шахсӣ; афкори озод, дин ва вичдон;* фикри озод, баёнкунӣ ва ҷамъомади сулҳпарварона; озодии иттиҳодӣ; ҳуқуқ ба оиладорӣ ва ҳаёти оилавӣ; ҳифзи кӯдакон; ҳуқуқ ба овоздихӣ ва ширкат дар корҳои оммавӣ; ҳуқуқи аққалиятҳо барои баҳрааманд шудан аз маданият, дин ва забонашон.*

Эъломиаи байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, ҷамъиятӣ ва маданӣ, 1966 (ЭБҲИЧМ) аз ҷониби Ассамблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди 2200А (XXI) 16 декабри соли 1966 қабул шудааст ва 3 январи соли 1976 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, ҷилди 993, саҳ. 3 www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm

Давлатҳои аъзо барои иҷро кардани манбаъҳои имконпазир барои дастрасии пешқадамона нисбати ҳуқуқҳои роишуда, ки мардону занон бояд баробар аз он баҳрааманд шаванд, роианд.

Ҳуқуқҳо: ба кор; гирифтани пардохт; аъзогӣ дар иттифоқҳои касаба; соҳибӣ ба суғуртаи амнияти иҷтимоӣ; ба ҳаёти оилавӣ, аз ҷумла ҳифзи модарон пас аз тавлиди навзод ва ҳифзи кӯдакон аз истисморкунӣ; ба меъёри пурраи зиндагонӣ, аз ҷумла, озуқа, либосворӣ ва мазили зист; ба солимии ҷисмонӣ ва ақлонӣ; ба таҳсил; ва ба ширкат дар ҳаёти фарҳангӣ маданӣ ва баҳрааманд шудан аз манфиатҳои илмӣ ва дастовардҳои маданӣ;

Аҳдномаи байналмилалӣ оид ба нест кардани ҳама гуна шаклҳои поймолкунии наҷод (АБНҲГШПН) дар соли 1969 аз тарафи Ассамблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди 2106 (XX) 21 декабри соли 1965 қабул шудааст ва 4 январи соли 1969 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишномаҳо, ҷилди 660, саҳ. 195. www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm

Аҳднома оид ба ҳуқуқҳои кӯдак (АҲК) дар соли 1989 аз тарафи Ассамблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди 44/25 аз 20 ноябри соли 1989 қабул шудааст ва 2 сентябри соли 1990 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишномаҳо, ҷилди 1577, саҳ. 3. www2.ohchr.org/english/law/crc.htm

Протоколи иловагӣ оид ба ҷалбсозии кӯдакон дар задухӯрдҳои мусаллаҳона соли 2000, аз тарафи Ассемблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди A/RES/54/263 аз 25 майи соли 2000 қабул шудааст ва 12 феввали соли 2002 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишномаҳо, ҷилди 2173, саҳ. 222. www2.ohchr.org/english/law/crc-conflict.htm

Протоколи иловагӣ оид ба фурӯши кӯдакон, фоҳишагии кӯдакон ва порнографияи соли 2000, аз тарафи Ассемблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди A/RES/54/263 аз 25 майи соли 2000 қабул шудааст ва 18 январи соли 2002, ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишномаҳо, ҷилди 2171, саҳ. 227. www2.ohchr.org/english/law/crc-sale.htm

АҲК қариб сазовори дастрасии умумиҷаҳонӣ гаштааст. Он ҳуқуқҳои асосии кӯдаконро изҳор мекунад ва вақти ба муҳофизати махсус мӯҳтоҷ гаштани онҳоро (масалан, ҷангоми ҷудо кардан аз оила) муайян мекунад. Протоколҳо оид ба масъалаҳои муҳофизати кӯдак барои давлатҳое, ки аъзои ин протоколҳо ҳастанд амалиёти мусбиро талаб менамоянд.

Аҳднома оид ба ҳуқуқҳои шахсони маъҷуб (АҲШМ) соли 2006 аз тарафи Ассемблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди A/RES/61/106 аз 13 декабри соли 2006 қабул шудааст ва 3 майи соли 2008 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, Қисми IV, 15.

www2.ohchr.org/english/law/disabilities-convention.htm

АҲШМ ҳуқуқҳои одамони маъҷубро зери тамоми эъломиаҳои ҳуқуқҳои инсон дастгирӣ менамояд, инчунин бо баланд бардоштани афкор вобаста ба шахсони эҳтиёҷмандии махсусдошта истисмор накардан ва дастрасии онҳо ба хизматрасониҳо ва воситаҳо табодили маълумот мекунад. Ҳамчунин, итилооти махсус оид ба «вазъияти хатар ва ғавқуллодаи башардӯстӣ» мавҷуд аст (Боби 11).

1.1.2. Геносид, азобу уқубат ва таҳқирҳои дигари ҷиноятпешаи ҳуқуқҳо

Аҳднома оид ба пешгирӣ ва ҷазои ҷиноятҳои вобата ба геносид

дар соли 1948 аз тарафи Ассемблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди 260 (III) аз 9 декабри соли 1948 қабул шудааст ва 12 январи соли 1951 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, ҷилди. 78, саҳ. 277. www2.ohchr.org/english/law/genocide.htm

Аҳднома алайҳи азобу уқубат ва муносибатҳои дигари золимона, ғайриинсонӣ ё таҳқиромез ё ҷазодиҳанда дар соли 1984 аз тарафи Ассемблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди 39/46 аз 10 декабр соли 1984 қабул шудааст ва 26 июни соли 1987 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, ҷилди 1465, саҳ. 85. www2.ohchr.org/english/law/cat.htm

Ин аҳднома шумораи зиёди давлатҳои аъзоро дорад. Манъ намудани азобу уқубат ҳамчунин ба таври умумӣ чун қисми қонуни байналмилалии одатӣ эътироф шудааст. Ягон ҳолати фавқуллодаи оммавӣ ё ҷанг барои сафед кардани азобу уқубат набояд истифода шавад. Давлатҳо набояд ягон касро ба минтақае, ки заминаи гирифтормудани таҳдиди азобу уқубат гарданд, баргардонанд.

Қонуни Рим оид ба суди байналмилалии ҷиноят аз ҷониби Конфронси Дипломатӣ дар Рим 17 июли соли 1998 қабул шудааст ва 1 июли соли 2002 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Ҷамъи Созишномаҳо, ҷ. 2187, с. 3. www.icrc.org/ihl.nsf/INTRO/585?OpenDocument

Боби 9-уми Қонун (Унсурҳои Ҷиноят) аз ҷониби Суди байналмилалии ҷиноят (СБҶ) дар соли 2002 қабул шуда, ҷиноятҳои ҷанг, ҷиноятҳои зидди инсоният ва геноцид ба пуррагӣ инъикос менамояд, ки ҳамин тавр унсурҳои зиёди қонуни оддии байналмилалии криминалиро тасвиябандӣ менамояд. СБҶ метавонад масъалаҳои, ки ба он аз ҷониби Шӯрои Амнияти СМ дахл доранд таҳқиқ намояд ва ба муҳофизат кашад (ҳатто агар давлати шахси айбдор аъзои созишнома ҳам набошад), инчунин ҷиноятҳои, ки гӯё аз ҷониби миллатҳои давлатҳои аъзо ба созишнома тасдиқ шудааст ё дар минтақаи онҳо иҷро шудааст пайгирӣ менамояд.

1.2. Созмони Милал ва принципҳои дигари расман қабул

шудаи байниҳукуматӣ ва Роҳнамо оид ба ҳуқуқҳои инсон, муҳофизат ва озурдагӣ

Нақшаи амалиёти байналмилалии Мадрид оид ба масъалаҳои пиршавӣ 2002, Ассамблеяи дуввуми ҷаҳонии СМ оид ба масъалаҳои пиршавӣ аз ҷониби Ассамблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди 37/51 аз 3 декабри соли 1982 тасдиқ шудааст. www.globalaging.org/agingwatch/events/CSD/mipaa+5.htm

Принсипҳои созмони милал барои шахсони кӯҳансол, 1991, Қарордоди Ассамблеяи Генералии СМ таҳти рақами 46/91 аз 16 декабри соли 1991. www2.ohchr.org/english/law/olderpersons.htm

1.3. Система, роҳнамо ва принсипҳои сиёсати башардӯстӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон, муҳофизат ва озурдаҳои

Ҳифзи шахсони аз офатҳои табиӣ зарардида: Роҳнамоҳои амалиётии ҚДБС (IASC) оид ба ҳуқуқҳои инсон ва офатҳои табиӣ, 2006, Кумитаи Давомдори Байнисозмонӣ. www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx

Қонуни байналилӣ ва меъёрҳои қабулшуда дар вазъияти офатҳои табиӣ (СБРҚ Дастури қонунӣ) 2009, Созмони байналмилалии рушди қонун (СБРҚ). www.idlo.int/DOCNews/352doc.pdf

Принсипҳои байнисозмонии роҳнамоишуда оид ба кӯдакони бераҳбалад ва алоҳида, соли 2002, КБСС таҳия намудааст, Идораи Коммисиариати Олии СМ барои гурезагон (UNHCR), Хазинаи СМ оид ба таҳсили кӯдакон (UNICEF), Созмони ҷаҳонии ояндасоз, наҷоти кӯдакони БК ва Кумитаи байналмилалии наҷотдиҳанда, 2009. www.icrc.org

Дастури гендерӣ дар амалиёти башардӯстӣ, 2006, Кумитаи давомдори байнисозмонӣ. www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-subsidi-tf_gender-genderh

Роҳнамои ҚДБ оид ба Солимии ақлонӣ ва дастгирии равоншиносӣ дар ҷойҳои фавқуллода, 2007 Кумитаи Давомдори Байнисозмонӣ. www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-subsidi-tf_mhps-default

Меъёрҳои минималии РБТФ барои таълимдихӣ дар ҳолатҳои фавқуллода, бӯҳрони вазнин ва барқарорсозии барвақтӣ, 2007, соли 2010 аз нав таҳия шудааст, Равобити Байнисозмонӣ барои Таълимдихӣ дар Ҳолатҳои Фавқуллода (ОБТҲФ) (то соли 2008 чун меъёрҳои ҳамҷуфт бо Соҳа расман эътироф шудааст).

www.ineesite.org/index.php/post/inee_minimum_standards_overview/

2. Задӯхӯрдҳои мусаллаҳона, қонуни байналмилалии башардӯстона ва кӯмаки башардӯстона

2.1. Созишнома ва қонуни муқаррарӣ оид ба задухӯрдҳои мусаллаҳона, қонуни байналмилалии башардӯстона ва кӯмаки башардӯстона

Қонуни байналмилалии башардӯстона (ҚББ) оғозшавихоро ба таври дуруст муайян мекунад, вақте зӯровари задухӯрд ба «задухӯрди мусаллаҳона» табдил меёбад ва ҳамин тавр ин системаи махсуси қонуниро истифодабаранда мекунад. Кумитаи байналмилалии салиби сурх (КБСС) барои созишномаҳои ҚББ расман репозитор (маҳфуздори ҳуҷҷат) ба ҳисоб меравад, маълумот ва манбаъҳои аҳамияти васеъдоштаро дар сомонаи (вебсайт) худ (www.icrc.org), аз ҷумла шарҳу эзоҳҳои расмиро оид ба Аҳдномаҳои Женева ва Протоколоҳои онҳо, инчунин қоидаҳои Омӯзиши қонуни байналмилалии муқаррарии башардӯстиро таъмин менамояд.

2.1.1. Созишномаҳои асосии ҚББ

Чаҳор Аҳдномаи Женевагии солҳои 1949 Протоколи иловагӣ барои аҳдномаҳои Женева, ҳифзи осебдидагони задухӯрдҳои мусаллаҳонаи байналмилалӣ, Протоколи I).

Протоколи иловагӣ барои Аҳдномаҳои Женева, ҳифзи осебдидагони задухӯрдҳои мусаллаҳонаи байналмилалӣ, (Протоколи II) www.icrc.org/ihl.nsf/CONVPRES?OpenView

Чаҳор Аҳдномаҳои Женева, ки ба ҳамаи давлатҳо ба онҳо аъзо ҳастанд ва қисме ҳамчунин ба таври умумӣ чун қисми қонуни муқаррарӣ – марбут

ба ҳифзкунӣ ва табобати захмдорон ва беморонро дар амалиёти ҷангии заминӣ (I) ва дар баҳр (II), табобати маҳбусони ҷанг (III) ва ҳифзи шаҳрвандон ҳангоми задухӯрдҳои мусаллаҳонаро (IV) қабул кардаанд. Онҳо аввалан ба задухӯрдҳои байналмилалӣ, бо истисно ба Боби 3, ки ба ҳама аҳдномаҳо умумӣ ҳастанд ва ба задухӯрдҳои ғайри байналмилалӣ даҳолат доранд, муроҷиат мекунанд ва якҷанд унсурҳои дигаре, ки ҳоло чун қонуни муқаррарӣ дар задухӯрдҳои ғайрибайналхалқӣ қабул карда шудааст. Ду протоколи соли 1977 барои аҳднома дар вақташ аз нав таҳия намуданд, хусусан маънидоди ҳарбӣ ва задухӯрдҳои ғайрибайналмилалиро тасвиябандӣ карданд.

2.1.2. Созишномаҳо оид ба маҳдудсозӣ ва манъсозии яроқ ва мероси маданӣ

Илова бар «Қонуни Женева», ки дар боло қайд карда шуд, инчунин дигар қонуне ҳаст, ки одатан ҳамчун «Қонуни Гаага» оид ба задухӯрд маънидод мешавад. Ин аҳднома оид ба ҳифзи мероси маданӣ ва як қатор аҳдномаҳо оид ба намудҳои яроқ, ки маҳдуд ва манъ карда шудааст, аз он ҷумла яроқҳои газӣ ва дигар яроқҳои кимиёвӣ биологӣ, яроқҳои заҳролудкунанда, ки сабабгори азобу уқубатҳои бетартибона ё беаҳамият мегарданд, инчунин минаҳои зидди инфиродӣ ва бомбаҳои кассетиро (бомбаҳои ҳушадор) дар бар мегирад. www.icrc.org/ihl.nsf

2.1.3. ҚББ Муқаррарӣ

ҚББ Муқаррарӣ ба қонуни задухӯрдҳои мусаллаҳона, ки аз ҷониби давлатҳо қабул карда шудааст, тавассути изҳороти онҳо, сиёсат ва таҷрибаҳо чун қонунҳои муқаррарии пешниҳодшуда, ки ба ҳамаи давлатҳо новобаста аз аъзошавии онҳо ба созишномаҳои ҚББ муроҷиат карда мешавад, равона карда шудааст. Рӯйхати қонунҳои муқаррарии розишуда вуҷуд надорад, аммо бештар ташреҳоти ваколатдор дар омӯзиши поён баррасӣ шудааст.

Омӯзиши қонуни байналмилалии муқаррарии башардӯстӣ (ҚБМБ), КБСС, Ҳенкартс, Ҷ-М ва Досуалд-Бэк, Л, Донишгоҳи Матбуоти Кэмбридж, Кэмбридж ва Нью Йорк, 2005. www.icrc.org/ihl.nsf/INTRO/612?OpenDocument

Омӯзиш қариб тамоми соҳаи қонуни задухӯрдҳои мусаллаҳонаро фаро мегирад. Вай 161 қоидаҳои махсусро ба рӯйхат даровардааст ва ба ҳар як задухӯрдҳои мусаллаҳонаи байналмилалӣ ва/ё задухӯрдҳои мусаллаҳонаи ғайри байналмилалӣ муроҷиат менамояд. Ҳангоме, ки якчанд шореҳони қонунӣ методологияи онро танқид мекунад, омӯзиши АҚББ аз сатҳи тавсиядиҳии васеъ ва таҳқиқоти ҷиддӣ ба миён омадааст ва даҳ сол зиёд аст, ки раванди таҳқиқот онро баррасӣ менамояд ва салоҳияти он чун ташреҳоти қоидаҳои муқаррарӣ ҳаматарафа эътироф карда шудааст.

2.2. СМ ва дигар принципҳои байнисозмонӣ ва Роҳнамоҳо доир ба задухӯрдҳои мусаллаҳона, қонуни байналмилалии башардӯстӣ ва кӯмаки башардӯстии расман қабулшуда

Шӯрои Амнияти СМ оид ба «Айдэ Мемоирэ» доир ба Ҳифзнамоя, 2002, ки соли 2003 аз нав таҳия шудааст. www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=S/PRST/2003/27

Ин қарордод давлатҳоро ӯҳдадор месозад, аммо ҳуҷҷати Тавсия барои Шӯрои Амнияти СМ ба фаъолиятҳои сулҳпарварона ва вазъиятҳои таъҷилии задухӯрд алоқаманд аст, ки аз тавсияҳо бо як қатор созмонҳои СМ ва КБД натиҷабардорӣ мешавад.

Қарордодҳои Шӯрои Амнияти СМ оид ба зӯровариҳои шахвонӣ ва занон дар задухӯрдҳои мусаллаҳона, хусусан рақамҳои қарордод 1820 (2008), 1888 (2009) ва 1889 (2009)

Ҳамаи қарордодҳои Шӯрои Амнияти СМ аз рӯи сол ва рақам: www.un.org/documents/scres.htm

2.3. Лоиҳаҳо оид ба сиёсати башардӯстӣ, Роҳнамоҳо ва принципҳои оид ба задухӯрдҳои мусаллаҳона, қонуни байналмилалии башардӯстӣ ва кӯмаки башардӯстӣ.

Меъёрҳои ихтисоснок барои ҳифзи қор, ки аз ҷониби иҷрокунандагони ҳуқуқҳои башардӯстӣ ва инсон дар задухӯрдҳои мусаллаҳона ва дигар вазъияти зӯроварӣ гузаронида шудааст, 2009, КБСС. www.icrc.org

3. Гурезаҳо ва шахсони дохилии бечойшуда (ШДБ) КОСМГ – Оҷонсии СМ оид ба гурезаҳо – мандати махсуси қонуниро барои ҳифзи гурезаҳо таҳти аҳднома ва протоколи гуреза дорад.

Он инчунин аз ҷониби Ассамблеяи Генералии СМ оид ба танзимдарорӣ бо давлатҳо барои ҳифзи ШДБ ваколатдор карда шудааст. КОСМГ дар вебсайташ манбаъҳои васеъ дорад.

3.1. Аҳдномаҳо оид ба гурезаҳо ва ШДБ

Дар илова ба аҳдномаи байналмилалӣ, ин бахш аз ду созишномаи Иттиҳоди Африқой (Ташкилоти пештараи иттиҳоди африқой, ё ТИА) иборат аст, чунки онҳо ҳарду ҳам таърихи собиқро ифода мекунанд.

Аҳдномаи вобаста ба мавқеи гурезаҳо, соли 1951 (дар таҳрири нав) аз тарафи Конфронси салоҳиятдори Созмони Милал доир ба Вазъияти гурезаҳо ва Шахсони бешаҳравандӣ қабул карда шудааст, Женева, аз 2 то 25 июли соли 1951 ва 22 апрели соли 1954 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишномаҳо, ҷилди. 189, с. 137.

Протоколи марбут ба Вазъияти Гурезаҳо аз соли 1967, аз ҷониби Ассамблеяи Генералии СМ тибқи қарордоди 2198 ((XXI) дар санаи 16 декабри соли 1966 сабт шудааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишномаҳо, ҷилди. 606, с. 267. www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b66c2aa10.pdf

Созишномаи аввалини байналмилалӣ оид ба гурезаҳо, Аҳднома гурезаро чун шахсе, ки «ба сабаби тарсу ҳарроси асоснок дунболагирӣ шудан барои сабабҳои наҷодӣ, дин, миллат, аъзоӣ ба гурӯҳи махсуси иҷтимоӣ ё афкори сиёсӣ, аз боиси миллаташ аз кишвар берун ва бе иқтидор ё вобаста ба ҷунин тарсу ҳарос, барои ҳифзи худ дар он кишвар хоҳише зист ё баргаштанро ба он ҷо бо сабаби тарси мубталошавӣ ба хатар надорад...» муайян мекунанд.

Аҳдномаи ТИА Ҷанбаҳои махсуси мушкилоти гурезаро дар африқо роҳбарӣ менамояд, соли 1969, аз тарафи Ассамблеяи сардорони давлат ва ҳукумат дар шаш сессияи муқаррари он,

Аддис Абаба, 10 сентябри соли 1969 қабул шудааст. www.unhcr.org/45dc1a682.html

Ин Аҳдномаи соли 1951-ро қабул менамояд ва таърифи онро васеъ карда, одамонро дар бар мегирад, ки маҷбуранд мамлакати худро на танҳо бо сабаби таъқиб, балки бо сабабҳои фишори берунӣ, забткунӣ, ҳукмфармоии хориҷӣ ё воқеҳое, ки ба таври ҷиддӣ тартиботи муҳити иҷтимоиро халалдор месозанд тарк намоянд. Ин ҳамчунин гурӯҳҳои ғайридавлатиро, мисоли ҷабрдиҳандагони таъқибот эътироф мекунад ва нишон додани равобита бевоситаро байни гурезаҳо ва таҳдиди оянда талаб намекунад.

Аҳдномаи иттиҳоди Африқой барои ҳифз ва кӯмак ба шахсони дохилан бечойшуда дар Африқо (Аҳдномаи Кампала) 2009, аз ҷониби Машаварати махсуси иттиҳоди Африқо дар Кампала қабул шудааст, дар Уганда 22 октябри соли 2009 таҳия шудааст, аз октябри соли 2010 ҳоло ба ҳукми қонун надаромадааст. www.unhcr.org/4ae9bede9.html

Ин аввалин созишномаи ҳаматарафаи вобаста ба ШДБ ба шумор меравад. Он аввалин бор дар моҳи октябри соли 2009 аз тарафи 17 давлати шомил ба Иттиҳоди Африқо имзо шудааст, аммо ба ҳукми қонун даромадани 15 баромад/ратификатсияҳои расмиро талаб мекунад.

3.2. СМ ва принципҳои дигари расман қабулшудаи байнисозмонӣ ва Роҳнамо оид ба гурезаҳо ва ШДБ

Принсипҳои Роҳнишондиҳанда оид ба Бечойшавии Дохилӣ дар соли 1998, моҳи сентябри соли 2005 аз ҷониби сардорони давлатҳо ва ҳукуматҳое, ки дар Машварати Ҷаҳонӣ дар Ню Йорк дар Ассамблеяи Генералии СМ ҷамъ омада буданд, таҳти қарордоди 60/L.1 (132, UN Doc. A/60/L.1) ва чун ҳуҷҷати муҳими байналмилалӣ барои ҳифз кардани шахсони дохилан бечойшуда, эътироф карда шудааст. www.idpguidingprinciples.org/

Ин принципҳо дар асоси қонунҳои байналмилалӣи башардӯстӣ ва ҳуқуқҳои инсон ва қонуни ба ҳамин монанд оид ба гурезаҳо ибтидо мегиранд ва барои хизмат кардан чун меъёри байналмилалӣ барои Тавсияи ҳукуматҳо, созмонҳои байналмилалӣ ва ҳамаи дигар

ичрокунандагони мутобиқ дар таъминоти кӯмак ва ҳифзи ШДБ хизмат мекунад.

4. Офатҳо ва кӯмаки башардӯстӣ

4.1. Созишномаҳо оид ба фалокат ва кӯмаки башардӯстона

Аҳднома оид ба амнияти созмони милал ва кормандони амалкунанда, 1994 аз ҷониби Ассамблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди 49/59 аз 9 декабри соли 1994 қабул шудааст ва аз 15 январи соли 1999 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, чил. 2051, с. 363. www.un.org/law/cod/safety.htm

Протоколи интиҳобӣ ба аҳднома оид ба амнияти созмони милал ва кормандони амалкунанда, 2005, аз ҷониби Ассамблеяи Генералии СМ таҳти қарордоди A/60/42 аз 8 декабри соли 2005 қабул шудааст ва 19 августи соли 2010 ба ҳукми қонун даромадааст. www.ocha.unog.ch/drptoolkit/PNormativeGuidanceInternationalConventions.html#UN SpecificConventions

Дар аҳднома барои фаъолияти сулҳпарваронаи СМ ҳифзкунӣ маҳдуд аст ҳол он, ки СМ ‘хатари махсусро’ – чун талаботи имконнопазир изҳор кардааст. Протокол ин хатои асосиро дар аҳднома ислоҳ мекунад ва ҳифзи қонуниро ба ҳамаи амалиёти СМ аз кӯмаки фавқуллодаи башардӯстӣ, то бунёди сулҳпарварона ва таъминоти кӯмаки башардӯстӣ, сиёсӣ ва рушдиҳанда васеъ мекунад.

Аҳднома оид ба кӯмаки озуқаворӣ, соли 1999 воситаи алоҳидаи қонунӣ таҳти Аҳдномаи тиҷорати ғалла соли 1995 аз тарафи Кумитаи кӯмаки озуқа тавассути Котиботи шӯрои байналмилалии ғалла (ШБҒ) идора карда шудааст.

Аҳдномаи Тампере оид ба таъминоти манбаъи телекоммуникатсия барои Паст кардани фалокат ва амалиёти кӯмакрасонӣ соли 1998 аз ҷониби Конфронси байниҳукуматӣ оид ба Телекоммуникатсияи фавқуллода соли 1998 тасдиқ шудааст ва 8 январи соли 2005 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, чил. 2296, с. 5. www.unhcr.org/refworld/publisher,ICET98,,,41dec59d4,0.html

Сохтори аҳдномаи СМ оид ба тағйирёбии иқлим соли 1992

(САСМТИ) аз ҷониби Конфронси Созмони Милал оид ба муҳит ва рушд қабул шудааст, Рио де Жанейро, аз 4 то 14 юни соли 1992, аз ҷониби Ассамблеяи Генералии СМ дар қарордоди 47/195 аз санаи 22 декабри соли 1992 пазиroy шудааст ва 21 март соли 1994 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, ҷил. 1771, с. 107. http://unfccc.int/essential_background/convention/items/2627.php

Протоколи Кийото ба САСМТИ соли 1997 дар сессияи саввуми Конфронси аъзои қабулшудаи Сохтори Аҳднома, Кийото, Япония дар 11 декабри соли 1997 қабул шуда, 16 феввали соли 2005 ба ҳукми қонун даромадааст, Созмони Милал, Маҷмӯаҳои Созишнома, ҷил. 2303, с. 148. http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/items/1678.php

САСМТИ ва Протоколи Кийото эҳтиёҷоти таъҷилиро барои иҷроиши мутобиқшавии тағирёбии иқлим ва стратегияҳои паст кардани хатар ва бунёди иқтидори маҳалӣ ва имконияти барқарорсозӣ, махсусан дар кишварҳои, ки хусусияти офати табиӣ доранд, баррасӣ карда мешавад. Он стратегияи паст кардани офат ва идораи хатарро, хусусан вобаста ба тағирёбии иқлим муҳим мешуморад.

4.2. СМ ва дигар принципҳои расмӣ қабулшудаи ва Роҳнамоҳо оид ба фалокат ва кӯмаки башардӯстӣ

Устуворсозии ҳамоҳангии кӯмаки фавқуллодаи башардӯстии Созмони Милал, бо Замима, Принципҳои роҳнишондиҳанда, Резолютсияи Ассамблеяи Генералии 46/182 аз 19 декабри 1991. www.reliefweb.int/ocha_ol/about/resol/resol_e.html

Ин ба таъсиси Шӯъбаи корҳои башардӯстии СМ, ки дар соли 1998 ба Идораи СМ барои Ҳамоҳангии корҳои башардӯстӣ (ИХКБ) табдил ёфт.

Сохтори Ҳайога барои Амалиёти солҳои 2005–2015: Бунёди барқарорсозии миллатҳо ва ҷамоатҳо нисбат ба фалокатҳо, ки аз ҷониби Конфронси Ҷаҳонӣ оид ба Паст кардани фалокат соли 2005 қабул шудааст. www.unisdr.org/eng/hfa/hfa.htm

Он стратегияро барои давлат ва созмонҳои башардӯстӣ, ки паст кардани хатари офатро дар амалиёти ҷавобгӯяндаи фавқуллода, барномаҳои офиятбахшӣ ва омодагӣ ҳамгирой мекунад, оғоз менамояд, онро дар рушди устувор ва бунёди иқтидор барои

барқарорсозӣ ҷамбаста менамояд.

Тавсия барои раҳнамунсозии хонагӣ ва танзимдарории кӯмаки башардӯстонаи байналмилалӣ ва кӯмаки аввалини офиятбахшӣ, (Тавсияи IDRL) соли 2007 аз ҷониби Конфронси Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар қабул карда шудааст, (ки аъзогии давлатҳоро ба Аҳдномаҳои Женева дохил мекунад). www.ifrc.org/what/disasters/idrl/index.asp

4.3. Сиёсати башардӯстонаи система, роҳнамо ва принципҳо оид ба фалокат ва кӯмаки башардӯстӣ

Кодекси Роҳбарӣ барои Ҳаракати Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар ва Ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ (TFХ) барои Кӯмакрасонӣ дар давраи офат (ниг. ба Замимаи 2: Кодекси Роҳбарӣ дар саҳ. 368).

Принсипҳои асосии Ҳаракати Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар, соли 1965 аз тарафи 20-ум Конфронси Байналмилалии Салиб Сурх қабул гардидааст. www.ifrc.org/what/values/principles/index.asp

Меъёрҳои ҚБМ дар амалиёти башардӯстонаи масъулиятнокӣ соли 2007, Ҳамкориҳои башардӯстонаи масъулиятӣ (сохтори худидоракунии байналмилалӣ барои бахши башардӯстӣ, аз ҷумла салоҳиятдор). www.hapinternational.org

Принсипҳо ва таҷрибаи хуби маблағгузори башардӯстӣ, соли 2003 аз ҷониби конфронси кишварҳои донор, агентҳои СМ, ТФХ ва Ҳаракати Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар тасдиқ шудааст ва аз ҷониби Комиссияи Аврупо ва 16 давлат имзо шудааст. www.goodhumanitariandonorship.org

Принсипҳои ҳамкорикунанда: Изҳороти ўҳдадорӣ, соли 2007 дар моҳи июли соли 2007 дар ҷаласаи Таҳкурсии башардӯстӣ (маҳаки гуфтушунид (механизми диалог) байни СМ ва ташкилотҳои башардӯстии ғайри-СМ тасдиқ гардидааст. www.globalhumanitarianplatform.org/ghp.html

Ҳуҷҷати башардӯстӣ ва меъёрҳои минималӣ дар амалиёти башардӯстӣ

Замимаи 2:

Кодекси РОҲБАРӢ барои Ҳаракати Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар ва Ташкилотҳои ғайр-ҳукуматӣ (ТҲҲ) дар омодабошии кӯмак ба оқибатҳои офат

Дар якҷоягӣ бо Федератсияи Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҷамъиятҳои Ҳилоли Аҳмар ва Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурх таҳия шудааст.

1. Аз ҷониби созмонҳои зерин маблағгузорӣ шудааст: Созмони байналмилалии Каритаз, Ҳизматрасониҳои католикии мададрасонӣ,* Федератсияи Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҷамъиятҳои Ҳилоли Аҳмар,* Иттиҳоди Байналмилалии наҷоти кӯдакон,* Федератсияи ҷаҳонии Лютеран,* Оксфам,* Шӯрои ҷаҳонии калисоҳо,* Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурх (*аъзои Кумитаи идоракунонда барои ҷавобгӯии башардӯстӣ).*

Мақсад

Ин Кодекси рафтор барои ҳимояи меъёрҳои рафтори мо ба роҳ монда шудааст. Он дар бораи амалиёт, мисоли ҳисоб кардани ҳаҷми озӯқа ё бардоштани хаймаи гурезаҳо нест. Балки он меъёрҳои олии соҳибхитӣ, самаранокӣ ва таъсиреро дастгирӣ мекунад, ки амалиёти ҷавобии ТҲҲ ба офат ва Ҳаракати Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар кӯшиши муваффақ шуданро пешаи худ кардаанд. Ин кодекси ихтиёрӣ буда, аз ҷониби азму хоҳиши созмонҳое, ки онро барои ҳифз кардани меъёрҳои дар Кодекс дарҷ гардида қабул кардаанд, эътиром менамояд.

Дар ҳолати задухӯрдҳои мусллаҳона Кодекси рафтори мазкур дар мувофиқат бо қонуни байналмилалии башардӯстӣ шарҳ дода шуда, истифода мешавад.

Кодекси рафтор дар аввал пешниҳод шудааст. Ҳуҷҷатҳои ба он иловашуда аз 3 Замима иборат буда, муҳити кориеро, ки аз ҷониби Ҳукуматҳои масъул, Ҳукуматҳои Донор ва Ташкилотҳои Байнихукуматӣ ташкил шудааст, ба хоҳири раҳнамунсозии таъминоти самаранокӣ кӯмаки башардӯстона, тасвир мекунад.

Тавсифҳо

ТҒХ: Дар ин матн ТҒХ (Ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ) маънои ташкилотҳои ҳам миллӣ ва ҳам байналмилалиеро дорад, ки аз ҳукумати кишвар алоҳида таъсис ёфтаанд ва дар он фаъолият меварзанд.

СҒХБ: Тибқи мақсадҳои ин матн мафҳуми Созмони ғайриҳукумати башардӯстӣ (СҒХБ) барои он пешниҳод гардид, ки ҷузъиёти Ҳаракати Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар – Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурх, Федератсияи Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҷамъиятҳои Ҳилоли Аҳмар ва аъзои он дар намоёндагии Ҷамъиятҳои Маҳалӣ – ТҒХ, ки дар боло таснифот шудаанд, фаро мегирад. Ин кодекс ба он СҒХБ тааллуқ дорад, ки барои бартарафсозии ҳолатҳои фавқуллода ҷалб карда шудаанд.

СБХ: СБХ (Созмонҳои Байниҳукуматӣ) ба созмонҳое, ки аз ҷониби як ё ҳукуматҳои бештар ташкил карда шудаанд, муроҷиат мекунад. Ҳамин тавр, ҳамаи Оҷонсиҳои Созмони Милал ва ташкилотҳои минтақавиро дар бар мегирад.

Офатҳо: офат воқеи фалокатовар буда, ба маҳрум сохтани ҳаёт, азобу уқубати азими инсонӣ ва қашшоқӣ ва ҳисороти бузурги моддӣ оварда мерасонад.

Кодекси принципҳои ахлоқӣ ва рафтор барои Ҳаракати Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҳилоли Аҳмар ва СҒХ дар Барномаҳои бартарафсозии ҳолатҳои фавқуллода мебошад.

1. Фаъолияти таъҷилии башардӯстӣ дар ҷои аввал аст

Ҳуқуқ ба гирифтани кӯмаки башардӯстӣ ва пешниҳоди он – принципи аввалиндараҷаи башардӯстӣ мебошад, ки бояд ҳамаи шахрвандони кулли кишварҳо аз он баҳраманд бошанд. Ҳамчун аъзои ҷамоати башардӯстӣ, мо ўҳдадории худро барои таъмин намудани кӯмаки башардӯстона дар ҳама ҷое, ки ба он зарурат аст, эътироф менамоем. Бинобар ин, эҳтиёҷ ба дастрасии бемахдуд ба аҳолии зарардида аҳамияти аввалиндараҷа дар иҷроиши он масъулият ба ҳисоб меравад. Ҳадафи асосии ҷавоби мо ба офат бояд ба сабук

кардани азобу укубати инсоне, ки ба қадри имкон дар байни онҳое, ки ба фишори аз офат ба вукӯъомада муқовимат нишон медиҳад, равона карда шавад. Ҳангоме, ки мо кӯмаки башардӯстона медиҳем, набояд ин амалро чун рафтори партизанӣ ё сиёсатчӯӣ арзёбӣ намуда, чунин шарҳ диҳем.

2. Кӯмак новобаста ба нажод, дину мазҳаб ё миллати ёригирандагон ва бидуни ягон намуди бадбинӣ дода мешавад. Бартариҳои кӯмак танҳо дар асоси эҳтиёҷ ба ҳисоб гирифта мешавад.

Дар ҳар кучое имконпазир аст, мо таъминоти кӯмакдиҳиро бо дарназардошти баҳодиҳии пурраи эҳтиёҷоти зарардидагони офат ва иқтидори маҳале, ки аллакай барои ҳалли он эҳтиёҷот амал карда истодааст, амалӣ хоҳед кард. Дар доираи пуррагии барномаҳо мо мутаносибии таҳлилҳоро инъикос хоҳем кард. Дар ҳар кучое, ки азобу укубати инсонӣ ошкор мешавад, он бояд сабук шавад; ҳаёт дар ҳама ҷой пурқимат аст. Аз ин лиҳоз, таъмини кӯмаки башардӯстӣ аз ҷониби мо дараҷаи азоберо нишон медиҳад, ки мо кӯшиши сабук кардан дорем. Дар иҷроиши ин услуб, мо нақши муҳими занонро дар ҷамоатҳои ба хатар наздикбуда эътироф менамоем ва кафолат медиҳем, то чунин нақши онҳо дастгирӣ ёбад ва аз тарафи барномаҳои кӯмакрасон кам нашавад. Иҷроиши чунин сиёсати умумиҷаҳонӣ, беғаразона ва соҳибхитиёрона танҳо вақте метавонад самаранок бошад, ки мо ва шарикони мо ба манбаъҳои зарурии таъминкунандаи кӯмаки одилона дастрасии баробар дошта бошем ва он ба ҳамаи осебдидагони офат низ баробар дастрас бошад.

3. Кӯмак дар оянда барои омилҳои сиёсӣ ва динӣ истифода нахоҳад шуд.

Кӯмаки башардӯстӣ вобаста ба эҳтиёҷи шахсон, оилаҳо ва маҳалҳо дода хоҳад шуд. Ба ҳуқуқи СҒҲКБ муқобилият накарда, онҳо афкорҳои махсуси сиёсӣ ва диниро пайгирӣ мекунанд, ки кӯмак бидуни таваҷҷӯҳ ба ақид ва эътиқоди ёригирандагон вобастагӣ нахоҳад дошт. Мо ваъда намедихем, ки интиқол ё тақсимои кӯмак маҳз ба фарогирӣ ё фаҳмиши махсуси сиёсӣ ё динӣ равона карда мешавад.

4. Мо кӯшиш дорем, то ҳамчун воситаи сиёсии ҳукумати хориҷӣ амал накунем

СҒҲҚБ созмонҳое мебошанд, ки берун аз ҳукуматҳо соҳибхитиёрона фаъолият мекунанд. Аз ин хотир мо сиёсати дохилии худ ва стратегияи татбиқунандамонро тасвия менамоем ва барои амалӣ кардани сиёсати ҳама гуна ҳукуматҳо кӯшиш ҳам намекунем, то он ба сиёсати соҳибхитиёрии мо мувофиқ наояд. Ҳеҷ гоҳ доништа ё аз беҳатиётӣ ба худамон ё ба кормандони худ иҷозат намедиҳем, ки маълумоти ҳасоси хусусияти сиёсӣ, ҳарбӣ ё иқтисодидоштаеро, ки ба ҳукумат ё сохторҳои дигар дахлдоранд ҷамъоварӣ намоянд, ки мумкин аст ин ҳадаф барои онҳое, ки фаъолияти башардӯстии ҷиддӣ доранд, мавриди мақсади онҳо қарор гирад ва аз ин рӯ мо ҳеҷ гоҳ чун воситаи сиёсати берунаи ҳукумати ёридиҳанда амал намекунем. Мо кӯмакero, ки мегирем барои таъмини эҳтиёҷот онро истифода хоҳем кард ва ин кӯмак набояд барои аз маводи боқимонда ҳалос шудан ва на ба манфиатҳои сиёсии ҳар гуна донори алоҳида бо сабаби ҳавасмандкунӣ мавриди истифода қарор гирад. Мо ташаббуси ихтиёронаи меҳнат ва молиявиро аз ҷониби шахсоне, ки кори моро дастгирӣ менамоянд ва соҳибхитиёрии амалиётро тавассути чунин сафарбарсозии фаъолиятҳои ихтиёрӣ дастгирӣ ва эътироф менамоянд баҳо медиҳем ва мусоидат мекунем. Ба хотири ҳимоя кардани соҳибхитиёрии худ, мо аз сарчашмаи маблағгузори ягона даст мекашем.

5. Мо маданият ва расму анъанаро эҳтиром мекунем

Мо кӯшиш ба ҳарч медиҳем, ки маданият, анъана ва расму оинҳои ҷамоат ва кишварҳоро, ки дар онҳо кор мекунем, эҳтиром намоем.

6. Мо ташаббус нишон медиҳем, ки дар доираи иқтидори маҳалӣ манбаи бартарафсозии оқибатҳои офатро сафарбарӣ намоем.

Ҳамаи одамон ва ҷамоатҳо, ҳатто онҳое, ки дар ҳолати офат қарор доранд, ҳам дорои иқтидоранд ва озудрдаҳолӣ. Дар ҷое имконият аст, мо ин иқтидорҳоро тавассути ба кор қабул кардани коргарони маҳалӣ, харидаи маводи маҳалӣ ва равобитаи тиҷоратӣ бо ширкатҳои маҳалӣ устувор мегардонем. То ҷое имконпазир аст, мо ба воситаи СҒҲҚБ чун шарикони ҳамкор дар нақшагузорӣ ва иҷроиш, дар равобит

бо сохторҳои ҳукуматҳои маҳалӣ, дар ҳар кучое мувофиқ аст, кор хоҳем кард. Мо ба ҷамоҳангсозии амалиёти бартарафсозии ҳолати фавқуллода афзалияти калон медиҳем. Ин гуна кор дар кишварҳое, ки бевосита ба амалиёти мададрасонӣ ҷалб шуда буданд, беҳтар ба роҳ монда шудааст ва бояд намоёндагӣҳои ташкилотҳои сохторҳои мувофиқи СМ-ро дар бар гиранд.

7. Дарёфти роҳҳо барои ҷалб кардани ёригирандагон барнома ба идоракунии амалиёти кӯмакрасонӣ

Кӯмаки бартарафсозии офат набояд ҳеҷ гоҳ бар дӯши ёригирандагон партофта шавад. Кӯмакрасонии самаранок ва бартарафсозии устувор дар он ҷое, ки ёригирандагон мақсаднок ба нақшагузорӣ, идора ва иҷроиши барномаи кӯмак ҷалб шуда бошанд, метавонад дастоварди беҳтарин гардад. Барои ба даст овардани иштироки пурраи ҷамоат дар иҷроиши барномаҳои кӯмакрасонӣ ва бартарафсозиямон тамоми кӯшишҳоро ба харҷ медиҳем.

8. Кӯмаки башардӯстона бояд ба кам кардани камбизоатии оянда нисбати офат, инчунин ҳалли эҳтиёҷмандиҳои асосӣ кӯшиш намоёнд

Кулли амалиёти кӯмакрасонӣ ба пешравиҳои рушди дарозмуддат таъсир мерасонанд, хоҳ омили мусбат бошад, хоҳ манфӣ. Бинобар ин, мо кӯшиш ба харҷ медиҳем, ки барномаҳои ёрирасонеро, ки фаъолона эҳтиёҷоти ёригирандагонро нисбати офатҳои оянда кам месозанд, амалӣ намоем ва ба тарзи ҳаёти устувор мадад расонем. Мо диққати худро ба масоили муҳити гирду атроф ҷангоми нақшагузорӣ ва идораи барномаҳои кӯмакрасон махсусан равона хоҳем кард. Мо, инчунин кӯшиш менамоем, ки натиҷаи манфии кӯмаки башардӯстонаро паст гардонем ва ҳаракат мекунем аз вобастагии дурударози ёригиранда аз ёрии беруна дур шавем.

9. Мо худро дар назди он нафароне, ки интизори кӯмак ҳастанд ва дар назди онҳое, ки кӯмакашонро қабул мекунем, масъулиятдор меҳисобем

Мо ҳамеша чун робитаи институтсионалӣ дар ҳамкорӣ байни онҳое, ки хоҳиши кӯмак кардан доранд ва онҳое, ки дар давраи офат ба кӯмак мӯҳтоҷ ҳастанд, амал мекунем. Аз ин ҷиҳат мо худамонро барои

ҳардуи ин риштаи ҳамкорӣ ўҳдадор месозем. Тамоми муносибатҳои мо бо донорҳо ва ёригирандагон бояд муносибати кушод ва шаффофро инъикос намоянд. Мо эҳтиёҷотро барои ҳисобот додани фаъолиятҳои ҳама аз ҷиҳати маблағгузорӣ ва самаранокӣ ба назар мегирем. Мо ўҳдадориро барои назорати мутобиқ оид ба тақсими кўмак эътироф мекунем ва баҳодиҳии мунтазами натиҷаи кўмакҳоро барои бартарафсозии офат иҷро менамоем. Мо инчунин бо тарзи кушод, вобаста ба таъсири кори мо ва омилҳои, ки он таъсиротро маҳдуд ё устувор мегардонад, ҳисобот медиҳем. Барномаҳои мо дар асоси меъёрҳои ихтисосмандона ва таҳлил, ки масрафи манбаъҳои қиматро паст мегардонад, асос меёбанд.

10. Дар фаъолиятҳои иттилоотӣ, оммавӣ ва рекламавии худ мо осебдидагонро офатро чун инсонҳои боқадру қимат на объектҳои ноумедшуда, эътироф мекунем

Эҳтиром нисбат ба осебдидаи офат ҳамчун шарикӣ баробар дар амалиёт набояд аз байн биравад. Дар барномаи оммавии худ мо тасвири вазъияти офатро инъикос менамоем, ки на танҳо эҳтиёҷот ва тарсу ҳароси онҳо, балки иқтидор ва кўшишҳои осебдидагонро офат низ дар зинаи аввал гузашта мешавад. Ҳангоме, ки мо бо васоити ахбори омма бо мақсади пуркуват кардани фаъолияти оммавии бартарафсозӣ ҳамкорӣ мекунем, барои ба принципҳои баландбардории кўмакҳои пурраи ёрирасон бартарӣ доштани талаботи берунӣ ё дохилӣ иҷозат намедиҳем. Мо аз рақобатҷӯӣ бо оҷонсҳои дигар оид ба бартарафсозии офат барои фарогирии васоити ахбори омма дар вазъияте, ки чунин фарогири мумкин аст, ба сатҳи хизматрасонӣ ба ёригирандагон ё ба амнияти кормандон ё ёригирандагон зарар меорад, даст кашем.

Муҳити корӣ

Бо тасдиқи гуфтушуниди муштарак барои кўшиши риоя кардани Кодекси дар боло зикргардида, мо дар поён якҷанд Тавсияҳои нишондиҳандаро оид ба муҳити корӣ, ки шароитҳои истеҳсолиро тасвир мекунанд пешниҳод менамоем, ки меҳорем аз тарафи ҳукуматҳои донор, ҳукуматҳои кишвар ва созмонҳои байниҳукуматӣ, умуман оҷонсҳои Созмони Милал барои раҳнамунсозии иштироки самарабахши СҶҲБ дар бартарафсозии офат ҳиссагузоранд эҷод шуда бошанд.

Ин Тавсияҳо барои роҳнамоӣ кардан пешниҳод шудаанд. Онҳо мисли қонун ўҳдадорӣ бор намекунад ва мо ҳам интизор нестем, ки ҳукуматҳо ва СБҲ Тавсияҳоро тавассути имзо гузоштани ҳар гуна ҳуҷҷат розигиашонро нишон медиҳанд, гарчанде ин мақсад барои кор дар оянда бошад. Онҳо дар рӯҳияи кушоду равшан ва ҳамкорӣ пешниҳод карда шудаанд, то шарикони мо дар бораи ҳамкориҳои идеалӣ, ки мо бо онҳо чӯё ҳастем, фаҳмиш пайдо намоянд.

Замима I: Тавсияҳо ба ҳукуматҳои кишвари аз офатҳо зарардида

1. Ҳукуматҳо бояд амалиёти соҳибхитӣ, башардӯстӣ ва беғаразонаи СҲҲБ эътироф намоянд

СҲҲБ сохтори соҳибхитӣ аст. Ин соҳибхитӣ ва беғаразӣ бояд аз ҷониби ҳукумати кишвар эътиром карда шавад.

2. Ҳукуматҳои кишвар бо дастрасии фавриро ба осебдидагонии офат барои СҲҲБ раҳнамунсозӣ намоянд

Агар СҲҲБ дар розигии пурра бо принципҳои башардӯстонаи онҳо амал кунанд онҳо бояд дастрасии фавриро ва беғаразонаро барои осебдидагонии офат бо нияти расондани ёрии башардӯстона кафолат диҳанд. Ин ўҳадорҳои ҳукумати қабулкунанда чун қисми амалисозии маъсулияти идоракунии ба ҳисоб рафта, чунин кӯмак набояд манъ шавад, инчунин амалиёти беғаразона ва ғайрисиесии (бидуни хусусиятҳои сиёсидошта) СҲҲБ қабул намояд. Ҳукумати қабулкунанда бояд ҳаёти таъҷилии ёридиҳандаи кормандонро сафарбар намояд, хусусан тавассути таъсир расондан ба талабот барои интиқол, равонидҳои вурӯд ва хориҷшавӣ ё барои тезтар иҷро намудан инро кафолат диҳад. Ҳукуматҳо барои иҷозати хатсайрҳои ҳавоӣ ва ҳуқуқи нишастан ба тайёраҳо, таъмини кашондани ёрии башардӯстона бо нақлиёт ва сафарбарии коргарон барои давом додани зинаи ёридиҳандаи фавқуллодаро бояд кафолат диҳанд.

3. Ҳукуматҳо бояд мавҷи саривақтии молҳои ёридиҳанда ва итиллотро ҳангоми офат пайгирӣ намоянд

Ёрии башардӯстона ва таҷҳизоте, ки ба мамлакат дохил карда

мешавад беистисно баҳри кам кардани азобу уқубати инсонӣ на барои манфиатҳои тиҷоратӣ ё фоида равона карда мешавад. Ба чунин таъминот одатан роҳи озод ва маҳдуднашударо бояд иҷозат диҳанд ва набояд мавриди талаботи пурсидашаванда барои шаҳодатномаҳои консулии марбут ба мансубият ё ҳисобу китоб, лисензияҳои воридот ва/ё содирот ё маҳдудиятҳои дигар, ё андозсупорӣ барои воридот, талаби аъзоҳақи ё маблағсупорӣ истгоҳ нагарданд.

Воридоти муваққатии таҷҳизоти зарурии ёрирасон, аз ҷумла, мошинҳо, тайёраҳои сабук ва таҷҳизоти телекоммуникатсионӣ бояд аз тарафи ҳукумати қабулкунанда тавассути таъмини иҷозатномаи муваққатӣ ё сабук кардани маҳдудиятҳои бақайдгирӣ пайгирӣ карда шаванд. Ҳамзамон, ҳукуматҳо набояд аз нав содироти таҷҳизоти ёрирасонро дар хотимаи амалиёти кӯмакрасонӣ маҳдуд бисозанд.

Бо мақсади осон намудани муошират дар давраи офат ҳукуматҳои қабулкунанда ба таъмини мавҷҳои радио ҷалб карда мешаванд, ки созмонҳои ёрирасон тавонанд коммуникатсияи дохили кишвар ва байналмилалиро истифода баранд ва чунин мавҷҳои маълумро, ки ба ҷамоати аз офат зарардида шинос ҳастанд, таъмин намоянд. Онҳо бояд кормандони мададрасонро барои истифодаи ҷамаи воситаҳои коммуникатсия барои амалиёти ёрирасони онҳо салоҳиятдор намояд.

4. Ҳукуматҳо бояд барои таъмини итилооти ҷамоҳангшуда дар бораи офат ва хизматрасониҳои нақшагузоранда кӯшиш намоянд

Банақшадарории умумии пурра ва ҷамоҳангсозии кӯшишҳои ёрирасон ахиран маъсулиятнокии ҳукумат ба шумор меравад. Банақшагирӣ ва танзимдарорӣ метавонад хеле ҳам устувор шаванд, ба шарте СҶҲКБ бо итилоот дар бораи эҳтиёҷот ва системаҳои ҳукуматӣ барои банақшагирӣ ва иҷроиши кӯшишҳои ёрирасон, инчунин итилоот дар бораи иқтидори хатарҳои амниятӣ, ки мумкин аст дучор гарданд таъмин карда шаванд. Ҳукумат барои таъмини чунин итилоот ба СҶҲКБ ӯҳдадор ҳастанд.

Бо мақсади ҷамоҳангсозии самаранок ва истифодабарии пурраи кӯшишҳои ёрирасон ҳукуматҳои қабулкунанда масъулноканд, ки то офат манбаи ягона барои равобит бо СҶҲКБ ва ҳамкориро бо

ҳукуматҳои миллӣ роҳандозӣ намоянд.

5. Бартарафсзии офат дар воқеҳои задухӯрди мусаллаҳона

Дар ҳолати задухӯрди мусаллаҳона амалиёти ҷириасон тибқи қонуни мутобиқшудаи байналмилалӣ башардӯстӣ роҳбарӣ карда мешаванд.

Замимаи II: Тавсияҳо ба ҳукуматҳои маблағгузор (донор)

1. Ҳукуматҳои маблағгузор (донор) амалиёти соҳибхитӣро, башардӯстӣ ва беғаразонаи СҶҶБ бояд эътироф ва эътиром намоянд.

СҶҶБ сохторҳои соҳибхитӣро мебошанд, ки соҳибхитӣро ва беғаразонашон бояд аз ҷониби ҳукуматҳои донор эътиром карда шаванд. Ҳукуматҳои донор СҶҶБ-ро набояд барои мақсадҳои сиёсӣ ё идеологӣ истифода баранд.

2. Ҳукуматҳои донор бояд маблағгузорию бо қаророти соҳибхитӣро амалиёт таъмин намояд

СҶҶБ кӯмаки молиявӣ ва моддиро аз ҳукуматҳои донор дар ҳамаҷон як рӯҳия бо нияти ҷириасонӣ офат қабул мекунад; яке аз амалҳои инсондӯстона ва соҳибхитӣро мебошад, бояд таъмин намоянд. Иҷроиши амалиёти ҷириасон дар ниҳояти қор масъулиятнокии СҶҶБ аст ва мувофиқи сиёсати СҶҶБ татбиқ карда мешаванд.

3. Ҳукуматҳои донор идораҳои ҳама онҳоро барои ҷириасондан ба СҶҶБ дар дастрас намудани осебдидагонӣ офат истифода баранд

Ҳукуматҳои донор аҳамияти қабул қардани дараҷаи масъулиятнокиро барои амният ва озодии дастрасии қормандони СҶҶБ ба минтақаҳои офат бояд ба назари эътибор гиранд. Онҳо барои гуфтушуниди дипломатӣ бо ҳукуматҳои мизбон (қабулкунанда) оид ба ҷунин масоилҳо агар зарур бошад бояд омодагӣ бигиранд.

Замимаи III: Тавсияҳо ба созмонҳои байниҳукуматӣ

1. СБҶ бояд СҶҶБ-ро ҳамҷун шарикони қарқимат дар сатҳи маҳалӣ ва ҳориҷӣ эътироф кунанд

СҶҶБ ҳоҳиши бо СМ ва оҷонсиҳои дигари байниҳукумай бо нияти

таъсиррасонии беҳтар оид ба бартарафсозии оқибтаҳои офат кор мекунанд. Онҳо дар рӯҳияи ҳамкорӣ, ки ягонагӣ ва соҳибхитиёрии ҳамаи шариконро эҳтиром менамояд, иҷро карда мешавад. Оҷонсиҳои байниҳукуматӣ бояд соҳибхитиёрӣ ва беғаразии СҶҲКБ эҳтиром намоянд. СҶҲКБ аз ҷониби оҷонсиҳои СМ дар омодагӣ ба нақшаҳои кӯмакрасон тавсия карда шаванд.

2. СБҲ дар таъмини чорчӯбаи умумии танзимдарорӣ барои кӯмакҳои байналмилалӣ ва маҳалии СҶҲКБ бояд ба ҳукуматҳои мизбон ёрӣ расонанд

СҶҲКБ одатан барои таъмини пурраи чорчӯбаи танзимдарорӣ барои офатҳое, ки кӯмаки байналмилариро талаб мекунанд, салоҳият (мандат) надоранд. Ин масъулиятнокӣ бар дӯши ҳукуматҳои мизбон ва ваколатҳои мутобиқи Созмони Милал меафтад. Аз онҳо талаб карда мешавад, ки хизматрасониро дар вақташ ва бо услуби самаранок барои хизмат кардан ба давлати офатдида ва ҷамоатҳои ба бартарафсозии офат ниёзманди миллӣ ва байналмилалӣ иҷро намоянд. Дар ҳама гуна ҳолат СҶҲКБ ҳамаи кӯшишҳояшонро баҳри таъмини батанзимдарории самараноки хизматрасониҳои худ ба харҷ диҳанд.

Дар воқеаҳои задухӯрдҳои мусаллаҳона, амалиёти кӯмакрасонӣ тибқи таъминоти мутобиқшудаи қонуни байналмилалии башардӯстӣ сафарбарӣ карда мешавад.

3. СБҲ бояд амнияти ҳифзкуниро, ки аз ҷониби ташкилотҳои СМ ба СҶҲКБ таъмин карда мешаванд, васеъ намоянд.

Ҳангоме, ки хизматрасониҳои амниятӣ барои созмонҳои байниҳукуматӣ таъмин карда мешаванд, ин хизматрасонӣ бояд вобаста ба шарикони СҶҲКБ дар он ҷое, ки ба он зарурат аст, васеъ карда шаванд.

4. СБҲ бояд СҶҲКБ-ро бо ҳамон дастрасӣ ба итилооти мувофиқ, ки ба созмонҳои СМ кафолат дода мешаванд таъмин намоянд.

СБҲ водор карда мешаванд, то тамоми иттилооти мувофиқро ҷиҳати иҷроиши ҷавоби таъсирноки натиҷабаш бо фаъолияти шарикони СҶҲКБ ба ҳам тақсим намоянд.

Замимаи 3:

КАЛИМА ВА ИБОРАҶОИ ИХТИСОРШУДА (АББРЕВИАТУРАҶО)

ТАА	Терапия дар асоси артемизинин
РФОМИАБ	Робитаи фаъоли омӯзишӣ барои масъулиятнокӣ ва иҷроиш дар амалиёти башардӯстӣ
ТЗД	Терапияи зиддивирӯсӣ
ЗВ	Зидди вирусӣ
БРСММ	Бюро оид ба пешгирии бӯҳрон ва барқарорсозӣ
ҒАМФ	Ғамхории асосии момодоягии фаврӣ
ИМЧ	Индекси массаи ҷисм
ИШС	Ивазкунанди шири сина
ХОХ	Хизматрасонӣ оид ба хунгузаронӣ
МНПБ	Марказҳо барои назорат ва пешгирии беморӣ
ХМВФ	Хазиनाи маълумот оид ба вазъияти фавқуллода
АККҲНИАЗ	Аҳднома оид ба кам кардани ҳама гуна намуди истисморгарой алайҳи занон
ҒҲФМ	Ғамхории ҳаматарафаи фаврии момодоягӣ
ДҲФ	Дараҷаи ҳолати фавт
КҶТ	Кормандони ҷамоатии тандурустӣ
ҚМББ	Қонуни муқаррарии байналмилалии башардӯстӣ
ДВФ	Дараҷаи вазнини фавт
см	сантиметр
АҲК	Аҳдномаи ҳуқуқи кӯдак
АҲШЭМ	Аҳдномаи ҳуқуқи шахсони маъҷуб
ХКК	Хизматрасониҳои кӯмақрасони католиқӣ
МТВ	Маркази табобатии вабо
КМР	Кумитаи мададрасон ба рушд
ГСШ	гулӯзиндонак, сулфакабутак ва шахшавӣ

	(судорога ё бо тоҷикӣ кузоз низ меноманд)
ИФФ	Иқтидори фаъолиятҳои фавқуллода (Лоиха)
ТФҒ	Таҳқиқоти фаврии ғизодиҳӣ
БВЭ	Барномаи васеи эмкунӣ
ББТФ	Батартибдарорӣ, баҳодиҳӣ ва табобат
ОБ	огоҳии барвақтӣ
КТОҒ	Кӯмаки техникии озуқа ва ғизодиҳӣ
СКОҒ	Созмони кишоварзӣ ва озуқаи Милали Муттаҳид
ЭШП	Эквивалент оид ба шуғли пурра
ҶЛИ	Ҷисми лоғаршудаи ирсӣ (гениталӣ)
ҲМБ	Ҳамкориҳои масъулиятноки башардӯстӣ
СИТ	Системаи итилооти тандурустӣ
КББС	Кумитаи барқарорсозии байнисозмонӣ
СҶБ	Суди ҷинояти байналмилалӣ
СБҲШС	Созишномаи байналмилӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ
АБКҲШИ	Аҳдномаи байналмилалӣ оид ба камсозии ҳамагуна шаклҳои истисмори наҷодӣ
СБҲИИМ	Созишномаи байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва маданӣ
КБСС	Кумитаи Байналмилаии Салиби Сурх
ШБОИ	Шӯрои байналмилалии оҷонсҳои ихтиёрӣ
ТРҚБ	Ташкилоти рушди қонуни байналмилалӣ
ШБД	Шахсони бечойшудаи дохилӣ
ҒН ҲФ	Ғизодиҳии навзод дар ҳолатҳои фавқуллода
ПБТСО	Пажӯҳишгоҳи байналмилалии таҳқиқоти сиёсати озуқа
ФБСС ва ЧҲА	Федератсияи Байналмилалии Салиби Сурх ва Ҷамъиятҳои Ҳилоли Аҳмар
ШБҒ	Шӯрои байналмилалии ғалла
ҚББ	Қонуни байналмилалии башардӯстӣ
ИҲБК	Идораи ҳамбастагии бемории калонсолон

ИХБК	Идораи ҳамбастагии бемориҳои кӯдакона
ИҲҲТ	Идораи ҳамбастагии ҳомиладорӣ ва тавлидкунӣ
РБТҲФ	Равобити байнсозмонӣ барои таҳсил дар ҳолатҳои фавқуллода
НПС	Назорат ва пешгирии сироят
КБН	Кумитаи байналмилалӣ наҷотбахшӣ
ТПДСБ	Тадбирҳои пешгирикунандаи дохилии сироятҳо
ҶБҶАО	Ҷамъияти байналмилалӣ оид ба протезҳо (узвҳои сунъӣ) ва ашёи ортопедӣ
ҒНҚХ	Ғизодиҳии навзод ва кӯдаки хурдсол
км	километр
ВПТ	Вазни паст ҳангоми таваллуд
НДР	Нурҳои диодии равшанидиҳанда
РСТЧ	Тавсия ва меъёрҳои таъҷилий оид ба чорводорӣ
ТДОИ	Тӯрҳои дарозмуддати олудашуда бо инсектисид (маҳлули зидди хомӯшакҳо)
МХКА	Пакети хизматрасониҳои минималии аввалин
ВТ	Вазорати тандурустӣ
ТБМ	Табибон бидуни марз
ҲБМД	Ҳаҷми бозубанди болоии даст
БСН	Бемориҳои сироятнакунанда
ММОТ	Маркази миллӣ барои омори тандурустӣ
ВҒО	Воситаи ғайриозуқавӣ
СҒҲ	Созмонҳои ғайриҳукуматӣ
СИҒБ	Системаи итилооти ғизодиҳӣ дар давраи бӯҳрон
ШНГ	Шӯрои Норвегиягии гурезаҳо
ВТН	Воҳиди таҳнишини нефелометрӣ (асбоб барои ченкунии дурӣ)
ТИА	Ташкилоти иттиҳоди Африқо (ҳоло Иттиҳоди Африқой)
ИСМТКБ	Идораи Созмони Милал барои танзимдарории корҳои башардӯстӣ

ТҲИР	Ташкилот барои ҳамкории иқтисодӣ ва рушд
ИСММКОҲИ	Идораи Коммисиариати Олии Созмони Милал оид ба ҳуқуқҳои инсон
НДН	Нӯшобаи даҳонии намакин (регидрон)
СПАТ	Созмони пан амрикоии тандурустӣ
ПБД	Профилактикаи баъди дучоршавӣ
ОВНМОЗ	Одамони бо ВНМО зиндагикунанда
ОВНМОАҒНМОЗ	Одамони бо ВНМО ва АҒНМО зиндагикунанда
ПСВНМОМК	Пешгирии сирояти ВНМО аз модар ба кӯдак
ТСОҶ	Таъмири сарчашмаи обҳои қорӣ
СМ	Сифат ва масъулиятнокӣ
СР	Солимии репродуктивӣ
ТИҒ	Таъминоти истеъмоли ғизо
ИЗП	Идораи захираҳои пайдарҳам
ТСКХ	Таълимот ва сафарбарии (робита) корхонаҳои хурд
МШТМ	Маркази Швейтсарӣ барои технологияи мутобиқшуда
МСТКИ	Мониторинги стандартишуда ва таҳқиқоти қӯмак ва интиқол
СТАҶГ	Сироятҳои тавассути алоқаи ҷинсӣ гузаранда
БС	Бемории сил
ЭГБШ	Эмқунии глобулини бемории шахшавӣ
ДФ5П	Дараҷаи фавти аз синни 5-сола поён
ДУҲИ	Декларатсияи умумичаҳонии ҳуқуқҳои инсон
СМ	Созмони Милал
БМСМВНМО	Барномаи муштараки Созмони Милал оид ба ВНМО/АНМБ
ХСАҲСМ	Халъи силоҳ, азнавсафарбарсозӣ ва ҳамгирии Созмони Милал
БРСММ	Барномаи Созмони Милали Муттаҳид
АССМТИ	Аҳдномаи сохтори Созмони Милал оид ба тағирёбии иқлим

ФАСМ	Фонди аҳолии созмони милал
БСМҲМИ	Барномаи СМ- Ҳабитат оид ба маскунияти инсон
ИКОСМГ	Идораи коммисиариати олии созмони милал барои гурезаҳо (Оҷонсии СМ оид ба Гурезаҳо)
ХКСМ (ЮНИСЕФ)	Хазинаи кӯдакони созмони милал
СБСМПО	Стратегияи байналмилалии Созмони Милал барои паст кардани офат
ОИМРБ	Оҷонсии иёллоти муттаҳида оид ба рушди байналмилалӣ
ТКИ	Таҳлилҳои камбизоатӣ ва иқтидорнокӣ
ҲБҲ	Ҳоҷатҳои беҳтари ҳавогузар
ЗОБТ	Захираи об ва беҳдошти тозагӣ
ОММР	Об, муҳандисӣ ва маркази рушд
ТББ	Тарозу барои баландӣ
БҶО	Барномаи ҷаҳонии озӯқа
АҶТ	Ассемблеяи ҷаҳонии тандурустӣ
СУТ	Созмони ҷаҳонии тандурустӣ
НҲО	Нақшаи ҳифзи об

Дастури «Сфера» бо маблағгузори ташкилоти Оксфам ба забони тоҷикӣ тарҷума ва нашр шудааст. Дастури мазкур аз забони англисӣ ба тоҷикӣ тарҷума шуда, дар соли 2011 ҳамун Хартияи Башардӯстона ва Меъёрҳои Ҳадди Ақалли Кӯмаки Башардӯстона интишор карда шудааст. Дар мавриди ҳама гуна фарқият дар шарҳдиҳӣ ва ё истифодаи дастури мазкур матни англисӣ афзалият дорад. Мазмуни дастури мазкур танҳо ба муаллифон таалуқ дорад.

This “Sphere” handbook was translated into Tajik by Oxfam and reflects only the views of the authors. The Tajik language copy is a translation of the original work published by The Sphere Project in English as Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response of 2011 edition. If any text of the original edition in Tajik is inconsistent with the text of this translation, the original edition in English shall govern.

Хартияи башардӯстона ва меъёрҳои ҳадди ақалли кӯмаки башардӯстона

Ҳуқуқ ба ҳаёти обрӯмандона

Дастури мазкур аз қисматҳои зерин иборат аст:

- Хартияи башардӯстона: меъёрҳои ҳуқуқӣ ва ахлоқӣ, ки ҳуқуқҳои аҳолии осебдидаро таҷассум мекунад
- Меъёрҳои муҳофизатӣ
- Меъёрҳои асосӣ ва меъёрҳои ҳадди ақал дар чор бахши наҷотбахши соҳаи башардӯстӣ: таъмини об, риояи беҳдошт ва тозагии шахсӣ; таъмини амнияти озуқаворӣ ва ғизо; паноҳгоҳ, маҳалли будубош ва маводи ғайриғизоӣ; фаъолияти тандурустӣ. Бахшҳои мазкур дар бораи он фикрронӣ меkunанд, ки дар ҳолати расонидани кӯмаки башардӯстона чӣ чораҳоро андешидан зарур аст, то аҳолии осебдида тавонад дар шароити устувор ва обрӯмандона зинда монда, ба худ биёяд.

“Сфера” маҳсули кори созмонҳо ва ашхоси зиёд буда, ба соҳаи кӯмаки башардӯстӣ забони ягонро барои ҳамкориҳои босифат ва масъул дар ҳолати офат ва низоъ пешниҳод мекунад.

Дастури “Сфера” як қатор “меъёрҳои ширкати”-ро дорад, ки дар доираи ҷавоб ба талаботе, ки дар соҳаи кӯмаки башардӯстона ба миён омадааст, идома меёбад.

Дастури “Сфера” дар соли 1997 бо ташаббуси як қатор созмонҳои башардӯстӣ ва Салиби Сурх ва Ҳаракати Ҳилоли Аҳмар пиёда карда шудааст.